VASILE DIACON

ETNOGRAFIE ȘI FOLCLOR PE SUHA BUCOVINEANĂ

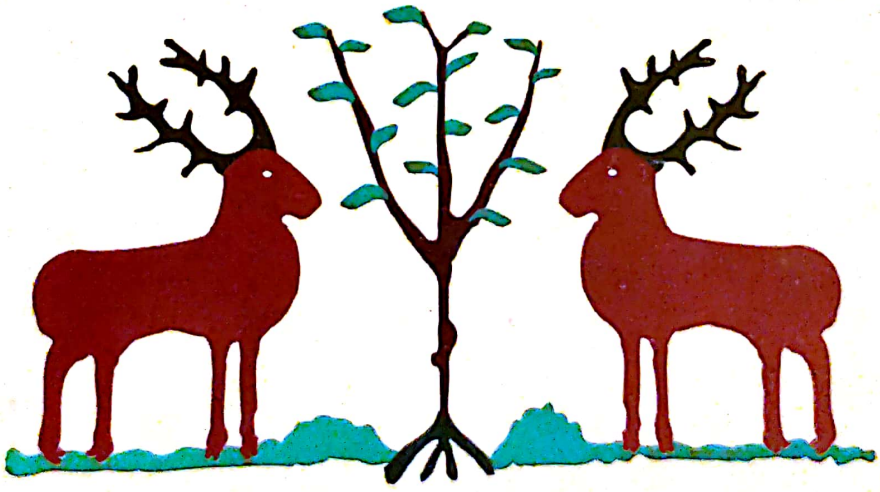

EDITURA UNIREA
IAȘI, 2002

Scanned with OKEN Scanner

VASILE DIACON

Satul trăieşte în mine într-un fel mai palpitant, ca experienţă vie.
(Lucian Blaga)

ETNOGRAFIE ŞI FOLCLOR PE SUHA BUCOVINEANĂ

*

OBICEIURI ŞI CREDINŢE

BIBLIOTECA JUDETEANA
„GH.ASACHI"
IASI

884996

EDITURA UNIREA
IAŞI, 2002

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

Memoriei părinţilor mei
Viorica şi Gheorghe Diacon,
oameni de aleasă curăţenie sufletească,
păstrători cu sfinţenie ai obiceiurilor strămoşeşti,
care au ştiut să sădească în inima mea dragostea
pentru tradiţiile şi creaţiile folclorice
româneşti.

Scanned with OKEN Scanner

PREFAŢĂ

Autorul acestei cărţi, Vasile Diacon, are o cultură complexă pe care şi-a folosit-o în interpretări etnologice ale unor fapte de istorie locală, etnografie şi folclor reuşind să realizeze o prezentare largă şi adâncă a unor realităţi pe care şi le-a apropiat atât raţional cât şi sufleteşte. De aceea, impresia că avem de a face atât cu o lucrare de acute observaţii ştiinţifice, cât şi cu o încercare memorialistică privind o zonă văzută de cineva care provine din ea este evidentă tot timpul lecturii. Este vorba de oamenii care locuiesc în bazinul Suhei de Suceava, de traiul lor, de capacitatea pe care o au în a-şi face viaţa mai frumoasă şi mai bună, şi printre care se numără şi autorul paginilor acestei cărţi.

De aceea, credem, structurarea capitolelor, având de împăcat mai multe scopuri, nu seamănă cu procedeele utilizate în alte monografii, căutând să facă loc etnografiei – cu precădere – şi folclorului. Citind această lucrare nu poţi să nu vezi că personalitatea sa etnografică se arată mai subliniat, în timp ce informaţia folclorică este aşezată în plan secund. Sunt câteva capitole care mărturisesc decis această stare de lucruri şi exemplificăm prin : *Arhitectura locală, Ocupaţii şi îndeletniciri tradiţionale, Bolta cerească.* Îmi vine a crede că investigaţia folcloristică ar merita continuarea eforturilor şi ar duce la concluzii întemeiate cu privire la originea nord-transilvăneană a populaţiei de azi trăitoare în bazinul Suhei sucevene. Este posibil ca prevalarea colindei religioase să nu aibă altă explicaţie decât că migrarea s-a produs ca o consecinţă a intoleranţei catolicismului, manifestată în a doua jumătate a Evului Mediu, în scopul deznaţionalizării populaţiei româneşti din Transilvania.

Vasile Diacon nu este paralel faptelor despre care vorbeşte, ci provine din ele. Informatorii de care s-a folosit îi sunt deosebit de apropiaţi fiindcă adesea el însuşi ar trebui să li se substituie.

Partea finală *Din obiceiurile minoritarilor.* I. *Nemţii* şi II. *Evreii* ni-l arată ca pe un adept hotărât al convieţuirii, lipsit, ca şi oamenii locului, de orice prejudecăţi etnice. Într-un fel e o recunoaştere efectivă a istoriei şi a consecinţelor sale. Merită să fie menţionat demersul respectiv, care – dacă ar fi continuat – ar duce la realizarea unui studiu insolit şi deosebit de valoros.

Scanned with OKEN Scanner

Sunt preţioase datele despre influenţele receptate de germanii din zonă de la folclorul românesc, relaţiile de mare respect ce s-au stabilit între evrei şi localnici, profundul spirit de omenie care a guvernat şi guvernează conştiinţa tuturor celor ce au trăit împreună.

Poate că ataşarea unei hărţi a zonei ar fi de mare utilitate pentru cititorii cărora li s-ar sugera găsirea unor soluţii pentru rezolvarea problemelor ivite în timpul lecturii.

Îi dorim autorului să ajungă la publicarea celei de a doua ediţii şi avem curiozitatea de a şti ce adăugiri simte că sunt de făcut.

Este, fără îndoială, un act meritoriu care ar trebui să-i mobilizeze şi pe alţii, deoarece mai sunt atâtea zone şi microzone ce se cer cercetate şi promit răsplată şi mulţumire sufletească celor ce s-ar încumeta să le adune şi tipărească istoria.

Faptul că a absolvit două facultăţi şi desfăşoară activităţi de cercetare legate de profilul celei pe care nu o profesează ne încredinţează decis cu privire la complexitatea deosebită şi total pozitivă a celui care ne-a oferit atâtea date, idei şi atitudini.

dr. Vasile Adăscăliţei,
etnolog şi profesor universitar

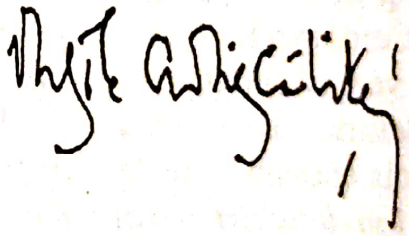

Scanned with OKEN Scanner

ARGUMENT

Datinele, poveştile, jocurile, muzica şi poezia sunt arhivele popoarelor. Cu ele se poate oricând reconstitui trecutul îndepărtat.
(Alecu Russo)

În frumoasele aşezări de pe văile bazinului Suha Bucovineană, vetre de aleasă spiritualitate românească, oamenii au trăit, generaţii în şir, după tiparele vieţii lor de-a lungul veacurilor până în zilele noastre. Într-o astfel de vatră m-am născut şi am trăit o parte a vieţii alături de localnici, asistând şi luând parte, o dată cu întreaga comunitate sătească, la manifestări cu semnificaţii adânci, cu trăsături fundamentale ale spiritualităţii ţăranului din zona montană a Bucovinei, despre care S.Fl. Marian consemna lapidar: „Bucovina, pe cât de mică, pe atâta de avută în tot feliul de tradiţii. Mai fiecare loc te încântă cu suvenirurile sale, care de care mai interesante şi mai duioase"[1]. Astfel de locuri sunt satele asupra cărora mi-am îndreptat atenţia în paginile acestei cărţi!

Deşi am trăit în mediul etno-folcloric asupra căruia ne aplecăm acum, nu am acordat un plus de atenţie, ca de altfel oricare alt localnic, creaţiei folclorice, obiceiurilor şi altor manifestări ale spiritualităţii oamenilor din zonă, toate acestea fiind considerate ca părţi naturale ale vieţii individuale şi colective, care îşi are scurgerea sa ireversibilă. Cu alte cuvinte, nimic deosebit! Aşa a fost de când e lumea şi aşa... va mai fi (oare?).

Abia în 1970 (în 8 decembrie), pe când aveam 19 ani, răspunzând *Chestionarului* despre colinde, trimis de către folcloristul ieşean Vasile Adăscăliţei, am făcut primele culegeri folclorice despre care nu bănuiam că le voi utiliza peste ani într-o carte.

Întâmplarea a făcut ca la puţin timp după acest moment, mai exact în vara anului 1971, ca student al Facultăţii de Filologie, să fi avut plăcerea de a găzdui în casa părinţilor mei şi de a însoţi în teren, cu ocazia anchetelor folclorice, pe

1. S.Fl. Marian, *Tradiţii poporane române din Bucovina*, Bucureşti, 1895, p. 3.

cunoscuţii cercetători ieşeni Silvia şi I. H. Ciobotaru. Peste ani aveam să refac de unul singur încă o dată traseul făcut altădată cu cercetătorii ieşeni. Am avut şansa ca majoritatea persoanelor înregistrate cu acea ocazie să fie încă în viaţă.

Aproape că nu am scăpat bătrân cu care să nu fi stat de vorbă de-a lungul a 30 de ani de cercetare (nesistematică). Aveam să constat câtă dreptate a avut Carol Roman când scria că „Orice bătrân care moare e o bibliotecă ce arde". Simt că devin tot mai sărac sufleteşte o dată cu trecerea în neant a fiecărui bătrân, căci paginile acestea nu s-ar fi putut scrie fără dragostea lor faţă de tot ce au moştenit de la înaintaşi, fără fantastica lor înţelegere faţă de efortul meu. Memoriei acestora, un gând pios!

Scriam în *Cuvânt înainte* la primul volum dedicat satelor de pe Suha Bucovineană şi oamenilor care trăiesc aici că „lăsăm cu alt prilej valorificarea unor capitole privind problemele legate de etnografie, folclor etc."[2]. Iată că astăzi reuşim să scoatem la lumină o parte a eforturilor noastre de durată şi de predilecţie. Rămân spre a fi valorificate într-o lucrare viitoare creaţiile folclorice alături de multe alte aspecte care nu şi-au găsit locul în paginile acestei cărţi.

Trebuie să subliniem şi aspectul că nu am dat uitării faptul că în zonă au fost puternice colonii ale etniilor străine, mai ales germani şi evrei. Dorind să subliniem încă o dată acest aspect, am acordat spaţii deosebite nemţilor, dar mai ales evreilor, despre care, în primul volum am scris prea puţin din lipsa unei documentări exprese. Paginile despre evreii care au sălăşluit cândva pe văile noastre, dar care mai dăinuie în memoria localnicilor, depăşesc cadrul etnografic dintr-o necesitate pur informaţională care nu putea fi ignorată.

Nu ne-am propus o analiză comparativă a fenomenelor etno-folclorice abordate, motiv pentru care nu am făcut în cele mai multe cazuri trimiteri la lucrările care publică sau iau în discuţie texte ori probleme tangente celor de care ne ocupăm (ne referim, mai ales, la lucrările lui S.Fl. Marian, El. Voronca Niculiţă etc.), deşi creaţii folclorice şi fapte de etnografie au fost consemnate la sfârşitul secolului al XIX-lea de către informatorii lui S.Fl. Marian şi anume: Ilie Brădăţan din Dorotei, studentul Nicolae Cotlarciuc, primarul Gheorghe Flocea şi Ion Boca din Stulpicani.

Este necesar să subliniem faptul că nici una dintre problemele abordate nu a fost studiată exhaustiv, scopul lucrării fiind acela de semnalare a existenţei unor aspecte etno-folclorice şi de a încerca un *restitutio* pentru localnicii de astăzi, dar mai ales pentru cei de mâine, cu amara constatare că la ora actuală întreaga creaţie folclorică este supusă unui nedorit proces de perimare, de trecere în

2. Vezi Vasile Diacon, *Vechi aşezări pe Suha bucovineană*, Iaşi, Universitatea „Al.I. Cuza", Institutul de Istorie şi Arheologie „A.D. Xenopol", Seria „Românii în istoria universală", IV, 1989, p. 107.

Scanned with OKEN Scanner

desuetudine, multe dintre obiceiuri pierzându-se. Mai mult chiar, portul popular este pe cale de dispariţie, tot mai puţini tineri îmbracă în zilele de sărbătoare costumul tradiţional (de altfel, multe familii nici nu mai posedă un astfel de costum), iar în foarte multe case, localnicii, sub influenţa snobilor inculţi, au înlocuit frumoasele *scoarţe*, *lăicere* şi *macaturi* tradiţionale, care „îmbrăcau" interioarele şi care erau ţesute în casă cu migală şi dragoste faţă de tradiţia bucovineană, cu oribilele carpete cu subiect: *Răpirea din serai, Tarantela* şi altele, care nu au nimic comun cu sufletul neamului românesc.

Avertizăm eventualul specialist care a avut curiozitatea de a răsfoi paginile acestei cărţi că întreaga muncă de cercetare şi redactare nu s-a făcut cu o *metodă* bine definită, cartea în ansamblul său constituindu-se într-o lucrare descriptivă.

Majoritatea înregistrărilor, fie transcrise direct literalizat, fie pe bandă magnetică, s-au făcut între anii 1970-2000, iar redactarea iniţială constituia un capitol de circa 30 de pagini din primul volum dedicat satelor din zona noastră de referinţă. Acestor pagini li s-au adăugat, prin inserţie, de-a lungul anilor altele şi altele, timp în care discuţiile şi înregistrările cu informatorii noştri au continuat până în zilele când scriem aceste rânduri.

De multe ori, cu un informator s-au făcut două, trei sau mai multe înregistrări şi discuţii, uneori la distanţe de câţiva ani una de alta. Pentru a nu crea confuzii am indicat o singură dată vârsta informatorului, de regulă cea avută la ultima înregistrare.

În cazurile în care am transcris de pe benzi magnetice, o serie de creaţii folclorice sunt redate doar parţial în transcriere fonetică. Semnele sunt cele universal valabile în transcrierea dialectală. Precizăm că transcrierea dialectală este parţială pentru a lăsa posibilitatea omului simplu, care este şi informatorul nostru, să poată citi (cu puţin efort) ceea ce el însuşi ne-a relatat.

În transcrierea făcută de noi, am reţinut pe *â* acolo unde îl conţine cuvântul: *pâni* „pâine", dar am utilizat pe *î* acolo unde s-a închis *e* şi *ă*: *sî vędi* „se vede", *casî* „casă", *cî* „că"; atât diftongarea lui *e* din *vede*, *stele* cât şi închiderea diftongului *ea* din *bea, făcea* etc. s-a transcris cu *ę*: *vędi, stęli, męri, rę, bę, făcę*, dar şi diftongarea lui *a* după consoana *ş*: *şępti* „şapte", *şęrpi* „şarpe"; pentru *ḑ* am folosit *dz*: *dzîua* „ziua"; pentru *n* palatizat cu păstrarea bilabialei *m* s-a transcris cu *ń*: *mńel* „miel", *al mńeu* „al meu"; am marcat închiderea lui *e* la *i*: *di, pi, pisti, subţîri* „subţire", *sari* „sare", *a îi* „a ei". Pentru a nu crea confuzie, *e* final de după *i* sau închiderea diftongului *ie* s-a marcat cu *í*: *vecií* „vecie", *arií* „arie", *sărăcií* „sărăcie", *straií* „straie", *vií* „vie", *taí* "taie", *sî ţîí* „să ţie". De asemenea tot cu *í* s-a redat forma articulată de plural masculin: *ciobaní* „ciobanii", *boí* „boii". În mare, transcrierea textelor nu pune probleme cititorului[3].

3. Pentru detalii privind graiul local, vezi V. Diacon, *op. cit.*, p. 272 *sq.*

Scanned with OKEN Scanner

Textele în dialect huţul au fost transcrise cu sprijinul universitarului ieşean Ioan Lobiuc, căruia îi mulţumim şi pe această cale.

Versurile care se repetă au fost indicate prin / : :/.

În text am folosit cu precădere regionalisme şi unele fonetisme (uşor de înţeles) pentru a scoate în evidenţă culoarea locală a graiului, uneori refuzând cu obstinaţie termenii literari. Am utilizat de asemenea multe germanisme pentru a sublinia încă o dată puternica amprentă pe care a lăsat-o convieţuirea cu nemţii în graiul din zonă.

Referitor la materialul grafic utilizat, trebuie să precizăm că este foarte bogat. Sunt fotografii făcute de către noi de-a lungul anilor, mai ales ale caselor bătrâneşti (multe dintre acestea au fost demolate sau peste puţin timp vor fi înlocuite cu construcţii noi, adesea veritabile kitsch-uri arhitecturale, conform aspiraţiilor actuale ale locuitorilor), şi fotografii referitoare la portul popular, unele fiind poze de familie, care au fost reproduse după originalele găsite în casele localnicilor. Astfel de imagini document se găsesc aproape în fiecare familie din satele din zona noastră de referinţă, motiv pentru care nu am indicat în fiecare caz sursa.

Abundenţa reproducerilor foto este motivată prin faptul că lucrarea se adresează în primul rând localnicilor, care trebuie să se regăsească afectiv în paginile cărţii într-un fel sau altul, autorul însuşi fiind un sentimental incorigibil.

Deşi consider că această lucrare poate fi completată, îmbunătăţită, actualizată oricând, îmi place totuşi să mă gândesc la doi oameni care, la mare distanţă în timp unul de altul, finalizându-şi operele, scriau câteva cuvinte menite să sublinieze momentul eliberării de plăcuta povară pe care şi-au asumat-o. Primul, un anonim, gândindu-se la posibilele critici ulterioare, scria în secolul al XVII-lea următoarele cuvinte : „Mărire ţie, Hristoase Dumnezeule, iată multă muncă am înfrânt ; îţi mulţumesc, Hristoase, iubitor de oameni, după început şi sfârşit, după cum e bucuros iepurele care a fugit, tot aşa e bucuros scriitorul carele a sfârşit cel din urmă rând însă...vai, vai, încă vai..."[4].

Cel de-al doilea autor, cunoscutul folclorist Petru Caraman, se adresa cititorilor săi în *Cuvânt preliminar* la pertinenta lucrare despre *Descolindatul în orientul şi sud-estul Europei,* cu următoarele cuvinte, pe care, *mutatis mutandis*, le reproducem cu gândul la posibilii noştri lectori :

„Cetitorule !

Te previn din capul locului că eu, scriind această carte care se află acum în faţa ta, am făcut în multe privinţe sacrificii nu mici. Iar tu, dacă-n adevăr

4. *Apud* P.P. Panaitescu, *Manuscrisele slave din Biblioteca Academiei R.P.R.*, vol. I, Bucureşti, 1959, p. 23. Precizăm că parte din acelaşi citat am folosit şi cu altă ocazie. Sperăm să nu fim acuzaţi de repetiţii supărătoare.

te-ncumeţi cu tot dinadinsul s-o ceteşti – căci îmi dau perfect seama că aşa ceva e o cutezanţă din partea ta – vei face un alt sacrificiu la rândul tău. Astfel, în materie de sacrificii *vom fi chit,* cum se zice în limbajul cotidian!

Şi ştii tu care-i cel mai mare sacrificiu pe care-l fac eu? E însuşi faptul de a fi abordat un subiect atât de insolit şi mai ales atât de rebarbativ, ca acela pe care-l tratez eu aici.

Dar, cum eu – oricine vei fi fiind tu – te socotesc în mod anticipat un om inteligent sînt foarte sigur că cel puţin de un lucru te vei convinge, pe măsură ce vei ceti cartea mea şi anume: că ea, în ciuda subiectului său, trebuia totuşi scrisă de cineva şi că e de mirare că nu a fost scrisă de nimeni pân-acum. Păcatul a căzut pe mine! Nici eu nu-mi dau bine seama, cum de-am lunecat în ispită...Se vede c-a fost o fatalitate şi, de ceea ce-i fatal, nu poţi scăpa cu nici un chip. Orice încercare ar fi cu totul vană. Şi aşa, *volens nolens*, m-am pomenit scriind [...]"[5].

Aşadar, dragă cititorule, ne-am pomenit scriind această carte, al cărei subiect nu este nici insolit şi nici rebarbativ, ca de altfel şi primul volum dedicat aşezărilor de pe Suha Bucovineană, nu dintr-o obligaţie, nu cu un scop anume, ci ca rezultat al unei mistuitoare pasiuni pe care am consumat-o în afara obligaţiilor de serviciu şi ale celor familiale, mai ales în concedii şi în liniştitele nopţi petrecute în casa părintească din Stulpicani, beneficiind de imensa înţelegere, dar şi de consistentul sprijin al iubitoarei mele neveste Doina, pentru care orice mulţumire nu ar fi atotcuprinzătoare.

Toate neajunsurile acestei cărţi, mari şi mici, te rog să le pui, dragă cititorule, pe seama faptului că multe judecăţi le-am făcut, ca om integrat acestei colectivităţi, deşi am trăit o însemnată parte a vieţii departe de ea, cu sufletul, dulce păcat de care nu m-am putut elibera până când am scris şi acest ultim rând al ei.

Autorul
Iaşi, 20 decembrie 2000

5. Petru Caraman, *Descolindatul în orientul şi sud-estul Europei,* Editura Universităţii „Al.I. Cuza", Iaşi, 1997, p. XIII.

Scanned with OKEN Scanner

ABREVIERI ŞI PRESCURTĂRI

AIEF = Arhiva Institutului de Etnografie şi Folclor „Constantin Brăiloiu" din Bucureşti
Arh. Naţ. = Arhivele Naţionale
bd. = bandă magnetică
CD = Colecţia etnografică a învăţătorului Chiril Dranca din Stulpicani
Charp. = *Charpentiers au travail. Le bois en Europe,* Textes réunis et présentés par François Calame, Éditions A. Die, 1993
d. = dosar
f. = fila
f.a. = fără an
fig. = figura
foto. = fotografia
Gh. Solcan, *Monografia* = Gh. Solcan, *Monografia folclorică a satului Frasin*, manuscris aflat în colecţia autorului
Gh. Solcan, *Note* = Gh. Solcan, *Note manuscrise referitoare la folclorul satului Frasin*, datate 1971, manuscris aflat în colecţia autorului
ICGFC = Institutul de Cadastru, Geodezie, Fotogrametrie şi Cartografie, Bucureşti
inf. = informator
p. = pagina
Sem. Folc. = Seminarul de Folclor al Facultăţii de Litere din cadrul Universităţii „Al.I. Cuza" din Iaşi
vol. = volumul

Scanned with OKEN Scanner

STRUCTURATURA SATELOR ŞI ASPECTE ALE ARHITECTURII LOCALE

Satele nu ţin să se conformeze toate la rânduielile unuia singur. În port, în obiceiuri, în cântec, fiecare sat ţine la autonomia şi la aureola sa.

(Lucian Blaga)

În contextul zonei etnografice a Câmpulungului Moldovenesc, satele din bazinul Suha Bucovineană se remarcă prin realizări originale şi valoroase în toate domeniile culturii şi artei populare, inclusiv în arhitectură.

Raportată la peisajul natural şi la condiţiile social-economice, arhitectura populară dezvăluie o serie de formule originale în care proporţiile şi volumele se îmbină într-o armonioasă unitate cu cerinţele funcţionale. Stabilirea în satele bazinului a unor grupuri etnice diferite – români, huţuli, germani, evrei – a determinat apariţia unor diferenţieri în planul, tehnica şi decorul arhitecturii populare.

Din punct de vedere structural, aşezările bazinului au un caracter complex, având elemente din diferite tipuri de sate[6]. Ca bază, au tipul satului răsfirat, aşezat pe terase diferite, aliniat de-a lungul drumului, din care pleacă uliţe lungi şi cotite la o distanţă mai mare, împânzind o suprafaţă întinsă sau formează o reţea de străzi cu ochiuri mari de teren între ele.

Bucşoaia este un sat dispus de-a lungul drumului, din care se desprind câteva uliţe nu prea lungi, cu un nucleu separat *Pe Suha*, de tip îngrămădit, din care pleacă o altă parte de sat de tipul înşiruit de-a lungul văii.

Frasinul este întins de-a lungul şoselei, cu nuclee distincte : centrul cu tentă citadină, *Pe Obreja* (dispus pe o terasă superioară) şi *Obăr-Frasin* (aşezat pe valea Suhei), prezentând o formă de tranziţie între tipul îngrămădit şi cel răsfirat.

6. Referitor la tipologia satelor a se vedea Romulus Vuia, *Studii de etnografie şi folclor,* vol. I, Bucureşti, 1975, p. 155 *sq*.

Dorotei[7] şi Plotoniţa sunt sate răsfirate, ultimul având şi o parte dispusă de-a lungul şoselei.

Stulpicanii au mai multe părţi. Unele de tip răsfirat ca *Ţarna*, *Ursoaia*, *Şipotele* şi *Molidul*, precum şi o zonă de centru de tipul satului îngrămădit cu tendinţa spre structura adunată.

Satele Gemenea şi Negrileasa sunt de tipul răsfirat cu elemente ale satului cu case izolate.

Vadu Negrilesei şi Slătioara sunt sate răsfirate de-a lungul văii, cu elemente de aşezări cu case izolate. Şi Ostra este un sat răsfirat, cu aceleaşi elemente de sat cu case izolate şi un centru modernizat, de tip citadin, *La Blocuri*.

Cu privire la aşezările din zonă consemnăm următoarea opinie: "Între confluenţa Moldoviţei cu Humorul, Moldova primeşte dinspre sud pe Suha, pe cursul căreia s-a individualizat mica depresiune Stulpicani, în care aşezările se ramifică pe cele trei văi laterale: Slătioara, Ostra şi Negrileasa. De la confluenţa cu Moldova, aşezările se cuplează într-o aşezare mare Bucşoaia-Frasin-Plutoniţa-Stulpicani. Locuitorii acestor sate se ocupau, până nu demult, cu exploatarea forestieră şi creşterea animalelor.

În anii construcţiei socialiste, pe lângă apariţia unor unităţi industriale (la Frasin prelucrarea lemnului), s-a dezvoltat activitatea minieră, prin darea în funcţiune, la Ostra, a unui complex de extracţie, transport şi prelucrare a baritinei şi de minereuri cuprifere şi complexe la Tarniţa şi Leşu Ursului. Noua colonie muncitorească din jurul minei Ostra, instalată la 1000 m altitudine, tinde să devină un mic orăşel alături de alte comune de pe Valea Moldovei"[7a].

Despre localitatea Ostra, se scria cu două decenii în urmă: "Pe harta transformărilor calitative ale judeţului, Ostra (...) se detaşează în prezent cu importante schimbări de structură economică, volum demografic, ţinută urbanistică şi funcţiune în teritoriu.

O sumară dar sugestivă comparaţie a unor parametri ce ilustrează dinamica social-economică parcursă de localitate în ultimul deceniu este edificatoare; în trecutul apropiat, aşezarea rurală cu o economie pastorală ce număra 2 000 locuitori, lipsită de o dotare corespunzătoare şi neechipată edilitar, astăzi, centrul de cazare al

7. Numele oficial al satului este *Doroteia* (vezi *Indicatorul localităţilor din România*, Bucureşti, 1920, unde apare sub forma *Dorotea*, şi *Indicatorul alfabetic al localităţilor din Republica Populară Română*, Bucureşti, 1954, p. 222). Realitatea lingvistică din teren indică forma *Dorotei*, formă care circulă în zonă pe baza antroponimului omonim. În paginile acestei cărţi, vom folosi forma corectă *Dorotei*, pe care o pronunţă toţi localnicii din zonă, şi nu cea hipercorectă impusă arbitrar de către oficialităţi.

7a. Claudiu Giurcăneanu, *Populaţia şi aşezările din Carpaţii româneşti*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1988, p. 227.

Scanned with OKEN Scanner

personalului minier din zona Tarniţa-Ostra, cu o populaţie ce a crescut la 4 600 locuitori, din care 2 000 activi în exploatările miniere, cazaţi în 730 apartamente şi 120 locuri în cămin, cu echipare tehnico-edilitară completă. Tabloul înnoirilor este întregit prin construcţiile social-culturale realizate în ultimii ani : şcoala cu 12 săli de clasă, creşa cu 100 locuri, cămin cultural, dispensar uman, complex comercial şi de prestări servicii, cantină, brutărie, etc., care într-un context mai larg, ce include posibilităţile de dezvoltare ulterioară, conferă localităţii calitatea de centru urban cu rol de polarizare în cadrul zonei în care este situată.

În prognoza evoluţiei reţelei de localităţi, la nivelul anului 2000, redată în studiul de sistematizare teritorială al judeţului Suceava (...), aşezarea Ostra este definită în ansamblul priorităţilor de dezvoltare a localităţilor pe etape, ca viitor centru urban, încă din etapa I, cu rol de polarizare în teritoriul a două comune în suprafaţă totală de 318 km^2 în care se vor dezvolta cinci localităţi ce vor însuma în anul 2000 aproximativ 12 000 locuitori, din care în Ostra circa 6 000 locuitori.

Preocupările ce vizează amplificarea funcţiunilor economice ale localităţii includ, încă din etapa imediată, asocierea la profilul actual a unor activităţi în ramura industriei textile, care urmează să fie dezvoltate în viitor la nivelul ocupării integrale a populaţiei feminine apte de muncă.

Zona luată în studiu, în vederea dezvoltării urbane a localităţii, include o parte a actualului perimetru construibil, respectiv un platou în suprafaţă de 30 ha, parţial construit cu locuinţe în blocuri şi dotări social-culturale, a cărui orientare generală şi diferenţă de nivel în raport cu cota drumului judeţean, arteră din care se desprinde pătrunderea în localitate, deschid un cadru de perspectivă foarte interesant, susţinut de desfăşurarea în pantă a construcţiilor.

Ansamblul de locuinţe construit în acesată zonă, realizat într-o concepţie originală prin care proiectantul a reuşit să dea construcţiilor o expresie arhitecturală proprie localităţii, constituie elementele de referinţă şi angajament pentru continuările din etapele viitoare.

Preocupările de etapă sunt concentrate spre închegarea centrului civic al localităţii, cu amplasament central în raport cu limitele perimetrului construibil, conceput ca dezvoltare optimă la nivelul unei etape de largă perspectivă, în care gradul actual de dotare şi compoziţia sa generală reclamă unele completări şi corecţii în concordanţă cu cerinţele actuale şi de perspectivă ale localităţii"[7b].

Majoritatea satelor din această zonă prezintă o trăsătură comună : din trunchiul principal al aşezării se desprind numeroase ramificaţii care merg pe firul afluenţilor[8] ce se varsă în cursul principal de apă.

7b. Eusebie Latiş, *Broşteni şi Ostra, viitoare centre urbane în judeţul Suceava*, în „Arhitectura", An XXVIII (1980), nr. 3/1980l, pp. 30-32.

8. Vezi Tancred Bănăţeanu, *Arta populară bucovineană*, Suceava, 1975, p. 61.

Scanned with OKEN Scanner

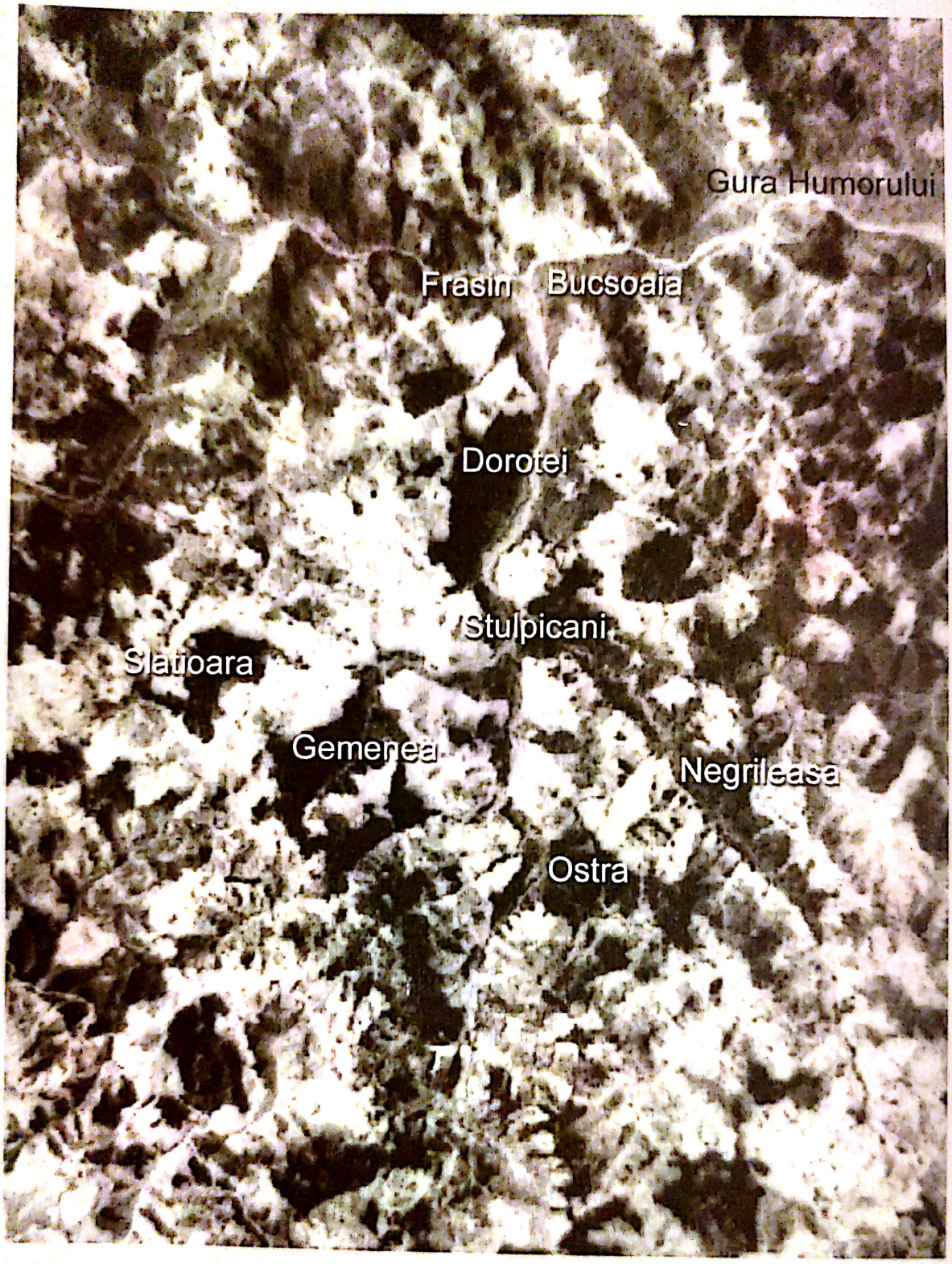

Bazinul Suha Bucovineană văzut din satelit
(Imagine reprodusă după fotografiile făcute în 17.07.1978 de către un satelit sovietic şi care ne-a fost pusă la dispoziţie de către ICGFC Bucureşti)

Scanned with OKEN Scanner

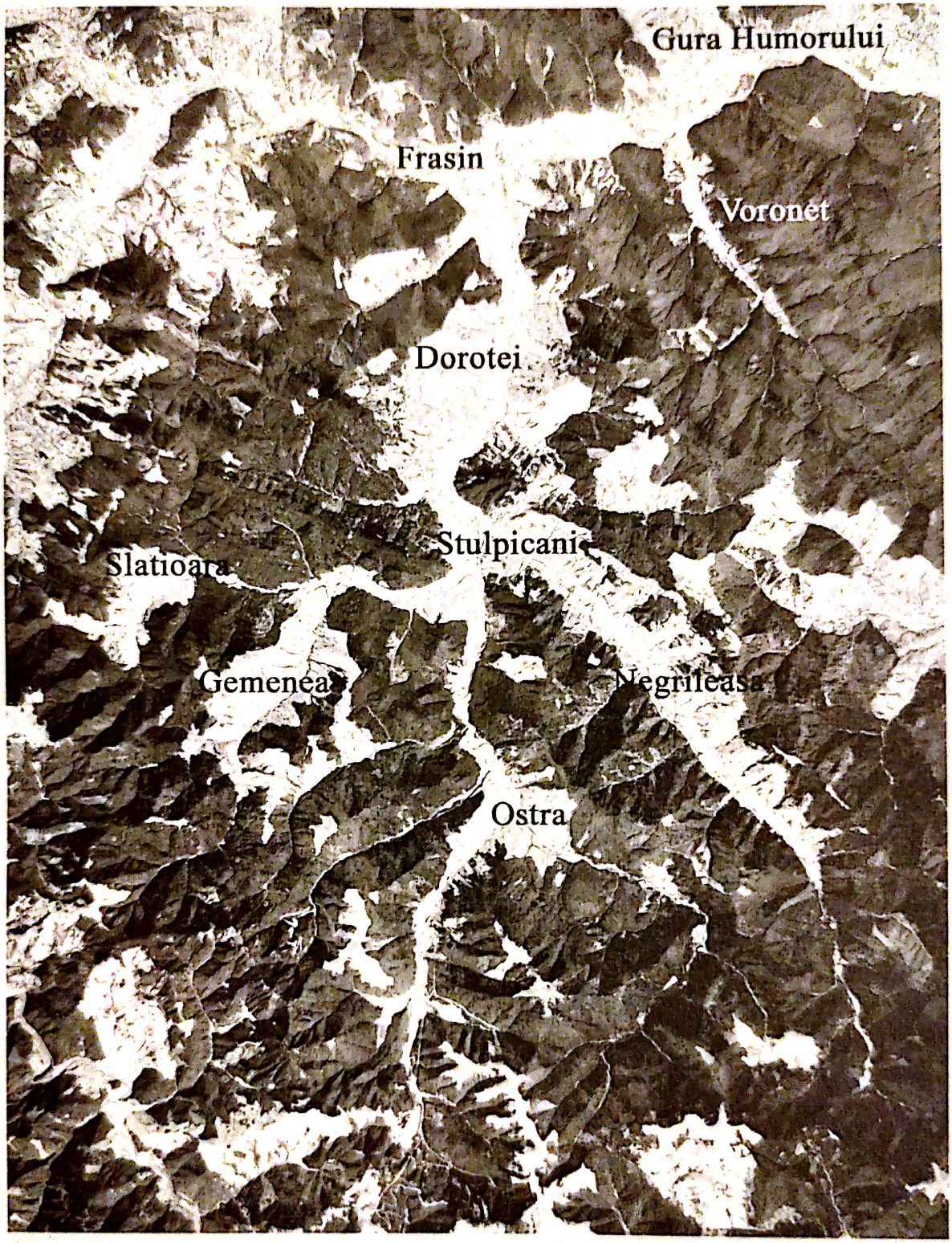

Bazinul Suha Bucovineană văzut din satelit în ziua de 13.09.1997
(Imagine mozaic SPOT Pancromatic, rezoluţie 10 m, cu baza în K-089, J-253,254/ 13.09.1997, reprodusă prin amabilitatea SPOT IMAGE Bordeaux, cu sprijinul CRUTA Bucureşti ; © CNES)

Scanned with OKEN Scanner

Existenţa mai multor tipuri de aşezări se explică prin condiţiile naturale şi istorico-economice în care au luat naştere. Transformările fundamentale care au avut loc în viaţa aşezărilor, mai ales sub aspect economic, în ultimele două decenii au determinat accentuarea procesului de migrare zilnică a localnicilor spre Ostra şi Frasin, localităţi care au un pronunţat caracter urban. În ultimele decenii, fizionomia tuturor aşezărilor din bazin a cunoscut un evident proces de transformare ca urmare a sistematizării, a electrificării tuturor satelor, a aducţiunii de apă potabilă şi canalizării la Frasin, Stulpicani şi Ostra, şi a modernizării căilor de comunicaţie. Construirea de şcoli, cămine culturale, dispensare, complexe comerciale moderne etc. în centrele civice ale satelor constituie un important mijloc de atragere a populaţiei în perimetrul vetrelor sistematizate.

Arhitectura

Gospodăria ţărănească tradiţională din această zonă a păstrat până în zilele noastre elementele sale esenţiale. Casele continuă să fie aşezate şi astăzi cu faţa spre soare, iar atunci când sunt dispuse de-a lungul drumului, acestea au una dintre laturi paralelă cu linia şoselei.

Materialul de construcţie utilizat a fost în exclusivitate lemnul care era lesnicios de procurat, se prelucra uşor în vederea asamblării obiectivului şi permitea practicarea unor elemente decorative. Se ştie că în văile bazinului pădurile coborau până în malurile râurilor şi că multe case au fost construite cu lemnul „de pe loc", adică se defrişa o porţiune de pădure şi cu lemnul rezultat se înălţa casa pe locul pădurii tăiate. Case de acest tip, numite *case bătrâneşti*, demolate nu cu mult timp în urmă, au fost cea a lui Vasile Flocea-Cozma, cea a lui Constantin Nacu-Pocăneaţă din Stulpicani şi multe altele. O astfel de casă, foarte bine conservată, mai poate fi văzută şi astăzi în vatra satului Stulpicani. Este locuinţa lui Petre Flocea. Aceasta depăşeşte 200 ani vechime şi nu are nici un cui de fier. În ultimele trei – patru decenii au fost demolate zeci de astfel de case (cele care scăpaseră de focul mistuitor din 6 septembrie 1944). Şi casa lui Petre Flocea, veritabil monument de arhitectură locală, are aceeaşi soartă deoarece la nivelul autorităţilor comunei Stulpicani, până la data aceasta, nu s-a putut găsi un om cu dragoste de neam care să demareze un proiect de salvare a unui astfel de monument. Este cunoscut faptul că satul Schwarzthal a fost construit în întregime în aceste condiţii de către primii săi locuitori[9], ca de altfel toate locuinţele vechi de pe întregul areal al bazinului Suha Bucovineană.

9. Vezi Vasile Diacon, *Vechi aşezări pe Suha bucovineană*, Iaşi, Universitatea „Al.I. Cuza", Institutul de Istorie şi Arheologie „A.D. Xenopol", Seria „Românii în istoria universală", IV, 1989, p. 107.

Scanned with OKEN Scanner

Stulpicani, vedere parţială din avion
(Zbor fotogrametric efectuat în 1988. Fotografie pusă la dispoziţia noastră de către ICGFC Bucureşti.)

Scanned with OKEN Scanner

Case vechi care au dăinuit până spre zilele noastre sunt şi casele Sahlean Gheorghe, Seniuc Dumitru, Onuţ Maria din Frasin. Categoric, aproape fiecare sat mai păstrează şi astăzi, dar nimeni nu ştie pentru cât timp, un număr de case bătrâneşti care dau farmec peisajului arhitectural local.

Construcţiile din lemn din zonă, mai ales bisericile şi casele, dovedesc vocaţia de constructor a localnicilor, constituindu-se în adevărate monumente de arhitectură populară, documente veridice ale civilizaţiei rurale locale, „mărturii alese ale istoriei, ale modului în care poporul nostru a ştiut să întruchipeze, în forme specifice, năzuinţele, gândurile şi aspiraţiile sale, concepţia sa despre lume şi viaţă”[10].

Ocupaţia principală a locuitorilor a fost, de-a lungul timpului, creşterea vitelor, iar gospodăria tradiţională reflectă şi astăzi această îndeletnicire, fiind dominată de construcţiile destinate adăpostirii animalelor şi furajelor necesare pentru hrana acestora. Grajdurile, deşi ocupă locul al doilea ca importanţă în economia gospodăriei, au dimensiuni mari, cu două încăperi aşezate sub aceeaşi învelitoare (acoperiş) *în două ape,* iar la cele mai vechi, *în patru ape,* fiecare faţă a acoperişului fiind numită şi *tablă*. Streaşina din faţă este largă de circa un metru şi înfundată cu un fel de tavan de scândură exterior, numit *ştaublat*. Una din încăperi este destinată adăpostirii vitelor – grajdul propriu-zis –, iar a doua – *şaierul* – este rezervată depozitării furajelor. Uşa mare a şaierului, prin care poate intra carul cu fân, se numeşte *bramă*. În grajd se găsesc *stamboalele* (compartimentele) şi ieslele vitelor şi ale cailor deasupra cărora se situează, fixată de perete, *şiregla* (un fel de grilaj de lemn după care se pune fânul pentru vite, resturile de fân ce se adună în iesle se numesc *turişte*), coteţe pentru porci, viţei, miei. În grajd mai sunt adăpostite şi păsările. În podul grajdului se depozitează fânul.

Construite cu aceleaşi tehnici ca şi casa, în exclusivitate din bârne masive de molid sau de brad, rotunde sau cioplite, acoperite cu draniţă, grajdurile aveau pe apa din faţă a acoperişului o lucarnă cu o uşă prin care era aruncat fânul în pod. Grajdul este podit cu *dulapi* (scânduri groase de 5-6 cm), cu pantă lină, cu cădere dinspre pereţi spre centrul spaţiului, care este marcat de două jumătăţi groase de brad, tăiate longitudinal, lipite una de alta, cu partea plană în sus, aşezate înclinat dinspre uşă spre talpa peretelui din spate pe care o subtraversează. Între talpa peretelui şi suprafaţa plană a jumătăţilor de butuc se lasă un spaţiu de circa un centimetru prin care se scurge, prin cădere liberă urina animalelor din

10. Gheorghe Bratiloveanu, Mihai Spânu, *Monumente de arhitectură în lemn din ţinutul Sucevei,* Editura Meridiane, Bucureşti, 1985, p. 7. Printre monumentele de arhitectură în lemn analizate se află casa Nasiuc Gherasim din Ostra şi celarul lui Gemănaru Petru din Gemenea, iar dintre instalaţiile tehnice ţărăneşti, ferăstrăul lui Oblezniuc Vasile din Ostra (vezi pp. 40-41 şi 52-53).

Scanned with OKEN Scanner

Satul Stulpicani văzut din satelit în ziua de 13.09.1997
(Imagine mozaic SPOT Pancromatic, rezoluţie 10 m, cu baza în K-089, J-253,254/ 13.09.1997, reprodusă prin amabilitatea SPOT IMAGE Bordeaux, cu sprijinul CRUTA Bucureşti ; © CNES)

Scanned with OKEN Scanner

Casă bătrânească în patru ape, cu gang, tindă rece şi două camere din Plotoniţa
(Fotocopie după originalul aflat la Muzeul de etnografie Gura Humorului)

grajd. Pe laturile exterioare ale celor două jumătăţi de butuc se sprijină capetele de jos ale dulapilor care podesc încăperea, realizându-se în acest fel un mic canal colector numit *halău*.

Bârnele pentru construcţie se cioplesc cu barda, după urma lăsată de către o sfoară înmuiată într-o soluţie neagră obţinută din *stirigie* (funingine), cărbune ars pisat şi apă, şi întinsă pe toată lungimea bârnei.

Case în patru ape, din Gemenea şi Slătioara

Scanned with OKEN Scanner

Grajdurile vechi construite înainte de 1900, mai ales la gospodăriile izolate, au un singur compartiment şi au un ochi de geam foarte mic.

Lipită de grajd, uneori făcând legătura între aceasta şi casă, se află câte o şură lungă, cu latura dinspre curte deschisă, în care sunt adăpostite lemne, căruţe, unelte şi alte acareturi. Şi aceasta este construită din bârne, de cele mai multe ori cioplite, şi este acoperită cu draniţă, întotdeauna în *două ape (două table)* inegale. La casele vechi şi la unele grajduri, şura face parte integrantă din planul construcţiei şi este realizată prin prelungirea şarpantei acoperişului. Acest tip de şuri era destinat cu precădere adăpostirii oilor.

La unele gospodării se mai află şi o clădire anexă, de regulă monocelulară (de tip dacic) – numită *bordei, cuhne* sau *bucătărioară* –, folosită mai ales ca bucătărie de vară, precum şi fântâna zidită, de cele mai multe ori cu roată, fiind concepute ca spaţii închise, ca nişte mici căsuţe cu forme şi dimensiuni diverse. (Nu lipsesc nici fântânile cu cumpănă sau cu cârlig). După anii '60, în multe gospodării au apărut, în loc de fântâni, pompe de apă manuale.

Vorbind despre sursele de apă, trebuie să amintim *fântâniţele* (dacă izvorul este abundent, dând naştere unui pârâiaş care nu îngheaţă niciodată iarna, indiferent cât de mare este gerul, se numeşte *topliţă),* în care apa este la nivelul solului şi izvoarele cu *ciurgău* (jgheab) şi *halău* (vas confecţionat dintr-un buştean lung de trei – patru metri, scobit în interior) în care se adună apa din izvor, curgând pe ciurgău, şi din care se adapă vitele. Dacă vasul are lungimea de

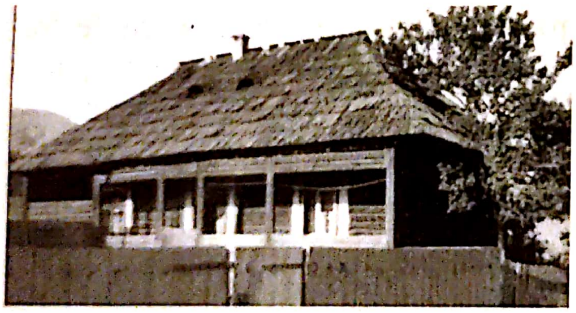

Case bătrâneşti în patru ape din Ostra

Gospodărie tradiţională la Stulpicani

aproximativ 2 m, este numit *troacă*. (Adăpatul vitelor se face şi direct din apa pâraielor şi râurilor din zonă).

Rar, chiar foarte rar, se mai întâlnesc gospodării care mai au o construcţie anexă, un celar, numit la Gemenea *clichi*, adică un fel de magazie mică utilizată la depozitarea alimentelor, uneltelor sau a hainelor.

Pe lângă unele gospodării sau pe dealuri, acolo unde săteanul îşi are *locul* (localnicii numesc *loc*, suprafaţa de teren pe care o posedă, indiferent dacă este arabil, fâneţe sau păşune), se găseşte *fânarul*, o construcţie destinată depozitării şi păstrării fânului.

Fânarul este construit din patru stâlpi de brad înalţi de circa 4-6 m, înfipţi în pământ la aproximativ patru metri unul de altul, în aşa fel încât să alcătuiască un pătrat. Stâlpii susţin un acoperiş de draniţă în două ape care este mobil, putând aluneca în sus şi în jos, şi care poate fi fixat la diferite înălţimi, în funcţie de cantitatea de fân existentă, cu ajutorul unor cuie de lemn introduse în găurile special prevăzute în stâlpi. Tot pentru păstrarea fânului, există pe dealuri şuri înalte de circa 5-7 m, cu pereţi de scânduri, acoperite cu draniţă.

Casa de locuit, grajdul, şura (sau şurile, căci există şi gospodării care au câte două şuri: una care leagă casa de grajd, iar una legată tot de grajd închide o altă parte a curţii sau este situată lateral fără a face corp comun cu altă construcţie) şi alte construcţii anexă delimitează parţial perimetrul curţii. Perimetrul curţii rămas neînchis de construcţiile gospodăriei este delimitat de garduri. Gardurile erau, mai ales la gospodăriile mai izolate, construcţii durabile

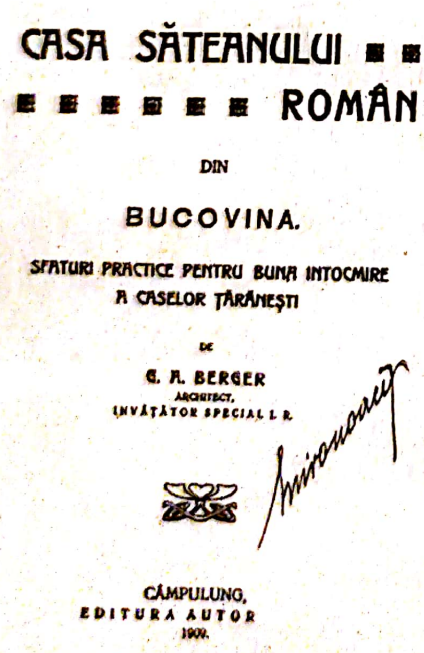
CASA SĂTEANULUI ROMÂN

DIN

BUCOVINA.

SFATURI PRACTICE PENTRU BUNA INTOCMIRE A CASELOR ŢĂRĂNEŞTI

DE

G. A. BERGER

ARCHITECT,

INVĂŢĂTOR SPECIAL L. R.

CÂMPULUNG,

EDITURA AUTOR

1909.

Foaia de titlu a cărţii lui A.G. Berger, *Sfaturi practice pentru întocmire a caselor ţărăneşti*, Câmpulung, 1909

Scanned with OKEN Scanner

din bârne necioplite aşezate una peste alta şi cu acoperiş de şindrilă în două ape, ori din *cepuri* (ramuri groase de brad) împletite pe după trei *beldii (ştăngi* sau *rigle)* de lemn. Astăzi gardurile sunt, în special la gospodăriile din vatra satului, din scândurele, adesea cu modele, sau din fier forjat. Cele care împrejmuiesc grădinile sunt, de cele mai multe ori, din *ştacheţi* ascuţiţi la capătul de sus, care sunt confecţionaţi din tulpine de brazi înalţi de circa doi-trei metri.

Îmbinarea consolelor ***cap de cal*** *la biserica din Slătioara*

Într-un colţ al curţii se află *buda* sau cuşca în care se adăposteşte câinele. La unele gospodării, adăpostul câinelui face parte integrantă cu *şaierul*, în peretele căruia este prevăzută o gaură rotundă prin care intră câinele spre a se adăposti de vremea rea.

Accesul în curte se face pe o singură poartă, utilizată atât pentru oameni, cât şi pentru căruţe şi pentru intrarea animalelor. Poarta are două compartimente: una mică - portiţa - pe care intră oamenii şi alta, care se deschide în două părţi, prin care intră căruţa, carul, animalele. Poarta cu stâlpi înalţi de brad şi cu acoperiş de draniţă este în mod cert de tradiţie maramureşeană şi se întâlneşte în toate satele zonei.

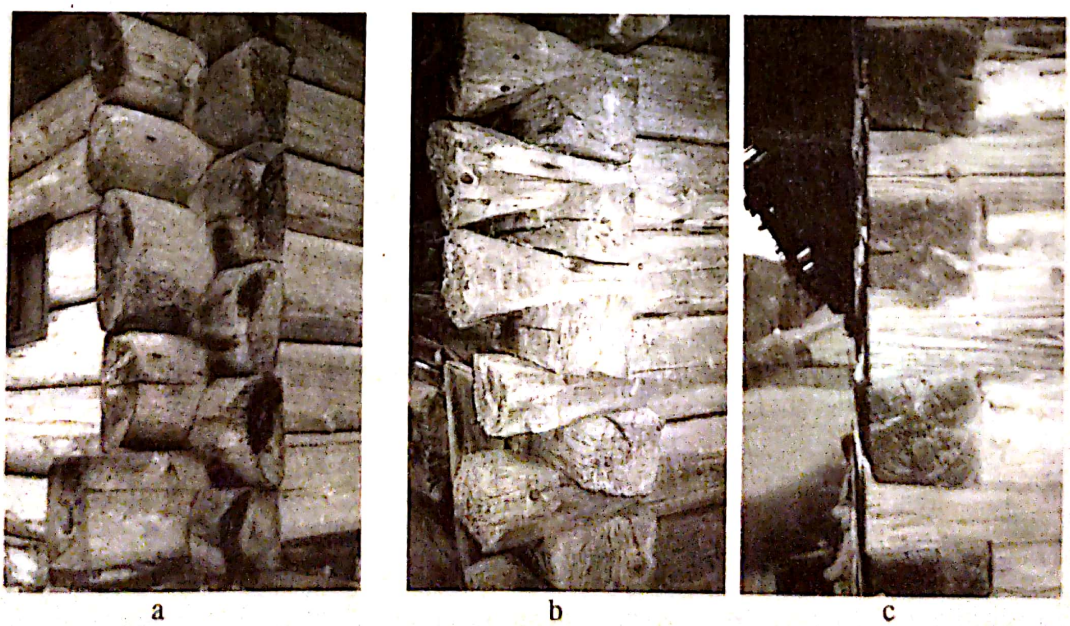

a b c

Modul de îmbinare a bârnelor : stâneşte (a – Ostra ; b – Slătioara), *în coadă de rândunică* (c – Stulpicani)

Scanned with OKEN Scanner

a

b

c

Case bătrâneşti cu prispă de lemn, cu tindă şi o cameră (a – Gemenea, c – Plotoniţa) *şi cu două camere dispuse simetric faţă de tinda rece* (b – Gemenea)

Locuinţa tradiţională[11] este ridicată[12] din bârne de brad sau de molid cioplite pe două părţi, mai rar rotunde, încheiate la colţuri fie *în cheutori* sau *stâneşte*, termeni ce definesc tehnica de construcţie în care capetele bârnelor depăşesc planul peretelui cu circa 20 cm, fie tehnica denumită la Dorotei *în mâhlă,* iar la Frasin, *în şloturi* (sau *şroturi*), care constă în cioplirea în formă trapezoidală a capetelor bârnelor şi tăierea lor, realizându-se astfel colţurile perfecte ale edificiului. Această a doua tehnică mai este numită şi *în coadă de rândunică*[13]. În toate aceste tehnici, la uşi şi la ferestre, bârnele sunt prinse „în amnaraşi" adică stâlpi în care se *fălţuia* (se dăltuia un canal numit *falţ*) pe o latură şi care se îmbuca perfect cu *cepurile* cioplite în capul buştenilor care formau peretele dintre uşă şi fereastră. Atunci când se construia *în mâhlă*, capetele bârnelor care se încrucişau formând colţurile casei erau găurite în aşa fel încât se trecea prin ele, în grupuri de trei patru bârne, de la ultima de sus şi până la cea de jos, adică până în talpă, câte un cep confecţionat din lemn de frasin.

11. Referitor la arhitectura casei tradiţionale vezi şi Nicolae Cojocaru, *Casa veche de lemn din Bucovina*, Editura Meridiane, Bucureşti, 1983.

12. Modul de construcţie a caselor în zona Câmpulung Moldovenesc trebuie să fi fost influenţat de către sfaturile pe care le publicau cadrele didactice de la *Şcoala de lemnărit* din Câmpulung, ce fusese înfiinţată la 10 noiembrie 1895. O astfel de carte a publicat arhitectul G.A. Berger, *Casa săteanului român din Bucovina. Sfaturi practice pentru buna întocmire a caselor ţărăneşti*, Câmpulung, 1909.

13. Trecând prin localităţile Breţcu şi Oituz (judeţul Covasna) şi observând meşteri care construiau în această tehnică, am întrebat cum se numeşte aceasta şi mi s-a răspuns că este denumită *în dinţi de lup* sau *în colţ de lup*.

Scanned with OKEN Scanner

Case bătrâneşti în patru ape din Stulpicani

Scanned with OKEN Scanner

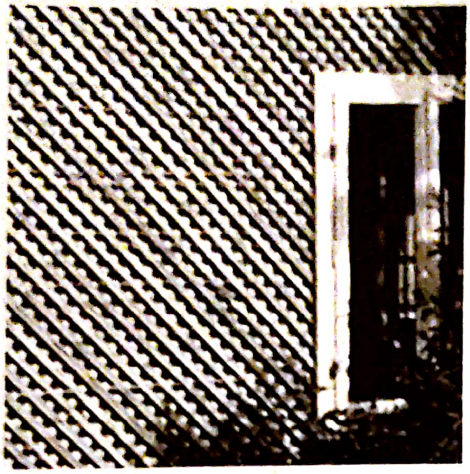

Casă vergelată (detaliu)

Construcţiile din lemn de astăzi sunt înălţate numai în tehnica *amnarului*, adică au stâlpi la colţuri şi la îmbinarea pereţilor dintre camere. Doar tălpile casei se fixează între ele cu o tehnică mai nouă numită *în căţei,* care constă în tăierea şi dăltuirea capetelor bârnelor în aşa fel încât să se *îmbuce* perfect, fără posibilitatea de a mai putea fi schimbată poziţia lor.

Învelitoarea (acoperişul) casei tradiţionale româneşti de pe Suha Bucovineană a fost întotdeauna în patru ape, cu streşini largi.

Sub influenţa arhitecturii coloniştilor germani s-a trecut, spre finele secolului trecut, la construcţia caselor cu acoperişul în două tăblii şi cu frontoane laterale.

Când se construia în tehnica *stâneşte*, cepurile de la *amnăraşii* (stâlpişorii) de la ferestre şi de la *amnarii* de la uşă se lăsau mai lungi pentru ca atunci când se ajungea la bârna care se punea deasupra uşii sau ferestrei să se *întape* bine, iar pe măsură ce se adăugau construcţiei noi bârne şi greutatea creştea, cepul amnarilor se tot *calca*, adică intra tot mai adânc în bârnă. Casa astfel construită se tot *aşează* şi un an de zile.

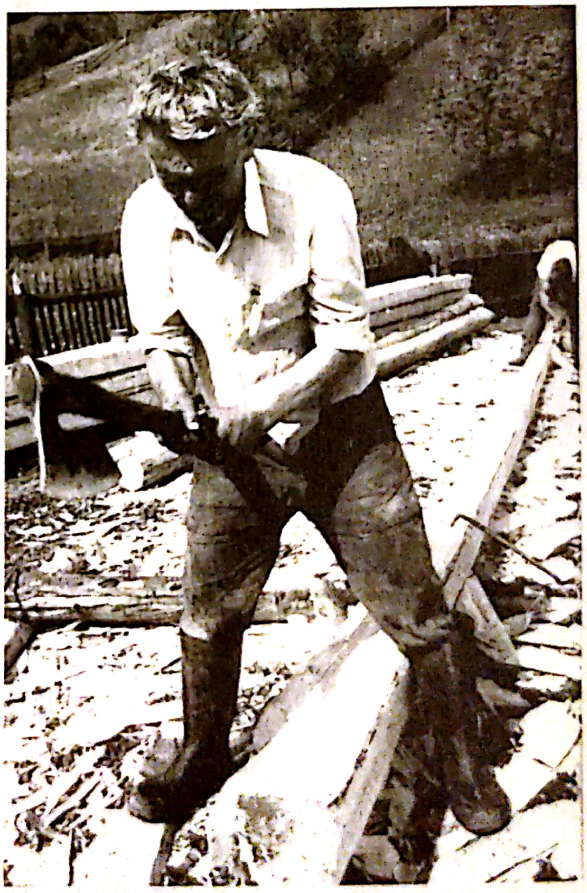

Cioplitul bârnelor la Negrileasa (*apud* Charp., fig. 21)

Până spre jumătatea secolului trecut casele erau construite în exclusivitate din lemn ; în loc de cuie erau folosite *cepuri* confecţionate din lemn de tisă. Cu astfel de cuie din lemn de tisă se fixa şi draniţa pe casă.

Sufitul (tavanul) era realizat din scândură fixată pe grinzi cioplite, pe care gospodina casei le ştergea cu gaz lampant când *grijea* (făcea curat) de sărbători. Nu putem preciza cu certitudine care a fost momentul în care sufitul de scândură în culoare naturală a fost înlocuit cu tavanul modern, tencuit şi văruit. Este posibil ca aceasta să se fi întâmplat din raţiuni practice sub influenţa modului de a construi al coloniştilor din zonă, în special al

Case bătrâneşti din Dorotei

germanilor. Tavanul uns cu lut conservă mult mai bine căldura în zilele geroase de iarnă.

Tălpile casei erau aşezate pe o temelie joasă făcută din piatră de râu. Talpa casei este o bârnă lungă de la un capăt la altul al peretelui, indiferent dacă locuinţa este compusă din una sau mai multe camere.

Odată ridicată, casa este acoperită şi apoi *vergelată* în interior (şi exterior, dar nu obligatoriu), pereţii şi tavanul, cu vergele (leaţuri lungi de lemn de brad, de formă prismatică cu latura de circa un centimetru, care se bat cruciş pe pereţi şi pe tavan, în aşa fel încât se obţine o reţea de ochiuri mici, pătrate), apoi se *bate*, adică se aruncă cu forţă peste ele lut amestecat cu paie. (La casele foarte vechi care s-au demolat cu patru-cinci decenii în urmă s-a constatat că în loc de vergele aveau bătute pe pereţi şi pe *sufit* (tavan) *pene* sau *purici* (cuie de lemn de tisă) lungi de circa doi centimetri care aveau rolul de a fixa şi de a susţine lutul, cu care a fost *bătută* casa). După ce se usucă lutul, casa este *unsă* sau *feţuită* cu *feţuială* (un amestec de lut, nisip şi balegă de cal). După ce se usucă din nou, casa este *măluită* cu *muruială* obţinută din *humă*, (un fel de pământ vineţiu folosit în loc de var, aflat din abundenţă în zonă). Utilizarea varului pe scară largă pentru *măluire* (văruire) s-a realizat după primul război mondial. Unele locuinţe sunt *unse* şi în exterior. În acest caz, au temelia acoperită şi unsă cu lut negru (culoarea se realiza amestecând lutul cu *stirigia,* adică cu funingine), obţinându-se astfel un brâu care contrastează cu albul pereţilor. Uneori doar uşa şi ferestrele sunt încadrate, în exterior, de un brâu de tencuială văruit în alb sau se văruia un chenar direct pe bârnele peretelui.

În ultimele trei decenii s-a înregistrat o tehnică nouă de protejare a pereţilor exteriori împotriva umezelii, dacă nu toţi, cel puţin a celui cu expunere spre nord. Este vorba despre *solzuire,* adică acoperirea pereţilor cu bucăţele de draniţă având forma solzului de peşte (ori în coadă de rândunică sau uneori şi în alte

Scanned with OKEN Scanner

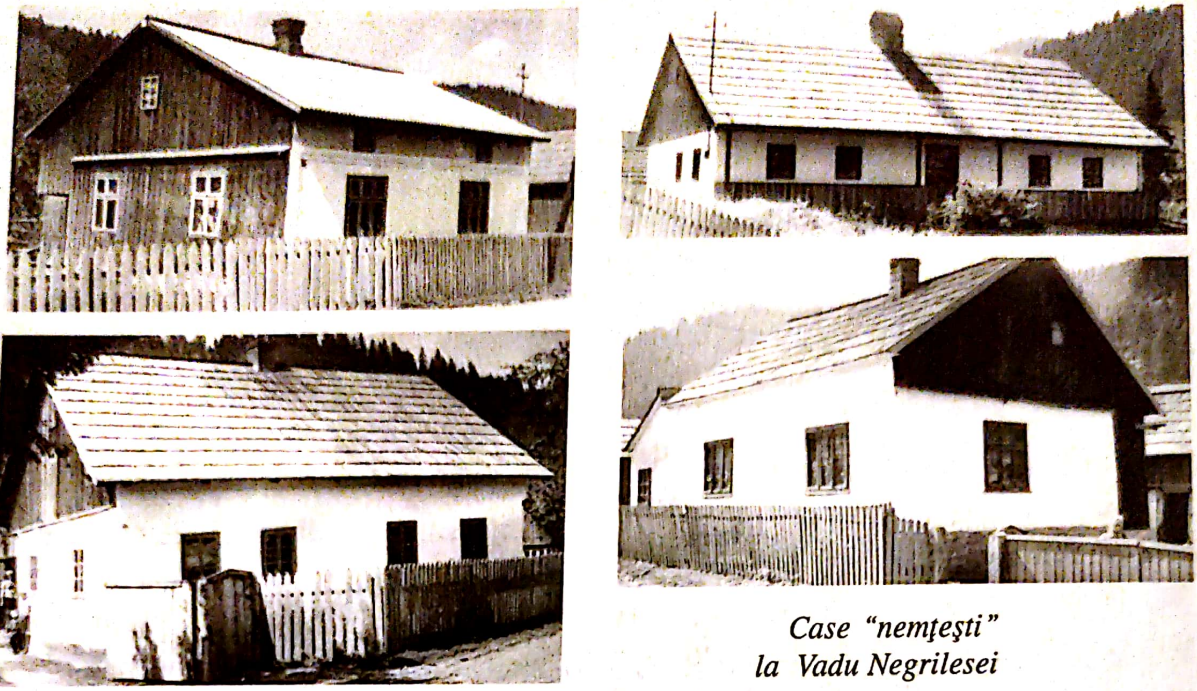

Case "nemţeşti" la Vadu Negrilesei

forme) aşezate una sub alta asemeni solzilor pe peşte, tehnică ce are şi o evidentă valoare decorativă, sau *şărfăluire,* atunci când se pun bucăţi de scândură sau draniţă obişnuită.

Înainte de a fi *unsă*, casei i se fixează *stolăria*, adică geamurile şi uşile. Uşile se încuiau cu ajutorul zăvoarelor şi cheilor de lemn, care mai puteau fi întâlnite pe la începutul celui de-al şaptelea deceniu la casele vechi din Gemenea, Ostra, Negrileasa, Slătioara, Dorotei şi Stulpicani.

Fiecare cameră era prevăzută cu una sau două ferestre mici, care aveau cândva, în loc de sticlă, *burduzan,* un fel de burduf transparent confecţionat din piele de oaie.

Dacă lemnăria ferestrelor este, în general, sărăcăcios ornamentată, uşa de la intrare era confecţionată *în tăblii* dispuse în „V" pe suprafaţa uşii şi fixate cu cuie de fier ale căror flori mari constituie elemente de decor ca de altfel şi clanţa care era meşteşugit lucrată. Tot din fier erau şi gratiile de la ferestre, care,

Case "nemţeşti" la Frasin şi Bucşoaia

Case bătrâneşti în patru ape (Negrileasa)

lucrate cu măiestrie, pe lângă scopul lor de a asigura securitatea locuinţei aveau şi un rol decorativ.

Vorbind despre construirea locuinţei, arătăm că şi astăzi se mai păstrează obiceiuri şi credinţe care trimit spre cunoscuta baladă a *Meşterului Manole*. În temelia casei, în colţul dinspre răsărit, se zideşte o cană de lut în care se pune un cap de cocoş (jertfa, pentru ca din noua casă moartea să nu ia pe nimeni), alături de care se mai află câţiva bănuţi, ca în locuinţa ce se construieşte să fie belşug, tămâie, *argint viu* (mercur), mir, piper, usturoi, o cruciuliţă, toate având o serie întreagă de funcţii magice, protectoare pentru locuitorii săi. Unii îngroapă cocoşul de viu, considerând că doar zidirea unei vietăţi le va ocroti căminul şi moartea nu va lua pe nimeni din noua casă[14].

Obiceiul înregistrează mici diferenţe de la sat la sat şi chiar de la o epocă la alta. Spre exemplu, la Stulpicani se punea sub talpa de la răsărit a casei un cap de câine, de pisică sau de cocoş, dar niciodată de găină, căci aceasta nu este „curată". (Termenul de *curată* este folosit în sensul că găina poate fi implicată în magia neagră). Unii susţin că în cazul în care se îngroapă un cap de câine, cei din casă se vor bate precum câinii. Mihai Cozan, meşter de case din Stulpicani, spune că la toate colţurile casei, la încheietura tălpilor, în talpa de dedesubt se făcea cu dalta câte o mică gaură în care se punea un bănuţ, un căţel de usturoi, tămâie, un bob de grâu, unul de piper. Când începea construcţia cuptorului se îngropa dedesubt un cap de cocoş. Bătrâna Maria Dumbravă a Lupului ne-a relatat că ea a îngropat în casa nouă, sub sobă, un cocoş viu. La Frasin, se îngroapă sub talpa casei, în dreptul pragului, câţiva bănuţi, tămâie, smirnă, *nafură* (anaforă), o potcoavă, un cap de cocoş. „Eu, când am făcut cuptorul, am îngropat sub el un cap de cal ca să ne meargă bine în casă, să nu moară nimeni degrabă. Eu i-am dat un cap casei ca să nu ceară altul, adică să nu ceară pe alcineva din casă", spune bătrâna Elvira Boros din Frasin.

În legătură cu ridicarea unei locuinţe, reţine atenţia modul cum se alegea locul pentru noua casă. Acesta trebuia să fie un loc *curat* şi nu *spurcat*. Locul spurcat este acela pe care a murit un om fără *lumină*, adică fără lumânare, unde s-a spânzurat cineva, unde se adună noaptea moroii sau strigoii, pe unde a trecut Satana ori

14. Inf. Maria Dumbravă a Lupului, 87 ani, Stulpicani.

Grajd huțul la Ostra

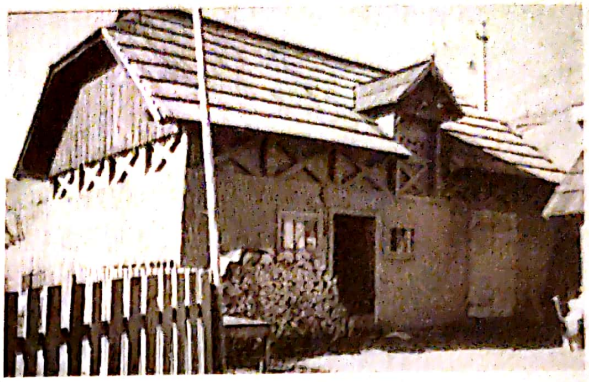

Grajd cu șaier la Slătioara

neamuri de-ale sale. Pentru a se putea cunoaște dacă locul este curat, seara se cocea o *pogace*, adică o azimă din făină de grâu cu apă, apoi era dusă și pusă, acoperită cu puțin pământ, pe locul unde urma să se construiască viitoarea casă și era lăsată acolo până dimineața. După răsărit era verificată. Dacă era acolo întreagă, însemna că locul era curat și putea fi folosit pentru așezarea pe el a unei noi case[15].

Odată stabilit locul de casă, se trecea la marcarea lui, care consta în baterea unui țăruș. Acest țăruș era considerat „inima casei" și rămânea acolo până după ce erau puse tălpile casei, după care se bătea adânc în pământ[16], și în nici un caz nu se scotea, căci gestul ar avea semnificația unei întoarceri din drum, care nu era benefică. La Frasin, locul se stropește cu agheasmă, iar în mijlocul suprafeței pe care urmează a se construi casa se sapă brazde de pământ în formă de cruce.

Ziditul umbrei este o practică temută de toți localnicii. Dacă meșterul zidar, pe neobservate, fură umbra unui om, adică o măsoară cu o sfoară după care o va zidi, atunci, cu siguranță, după terminarea construcției, cred localnicii, omul respectiv va muri. Se știe în Stulpicani că în pereții bisericii a fost zidită umbra lui Mihai Dumbravă al Lupului, iar în cei ai liceului, cea a directorului Gheorghe Filip. Ambii au murit imediat după ce s-au terminat zidirile respective[17].

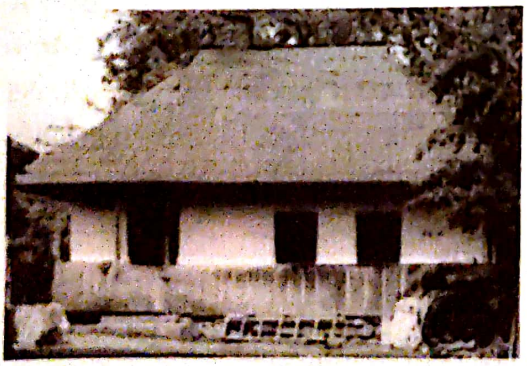

Casă din Frasin

După ce casa este ridicată până la ultima cotă și i se fixează și căpriorii pe costoroabă, urmând a fi *drănițită* (acoperită cu draniță), se pune un vârf de *târș* (brăduț) împodobit cu panglici de hârtie creponată, divers colorate și o năframă. La Frasin, altădată, se puneau atâtea ștergare câți meșteri erau. Astăzi se pune doar un ștergar. De ștergare

15. Inf. Varvara Nacu-Vulpe, 78 ani, Stulpicani.
16. Inf. Mihai Cozan, 83 ani, Stulpicani.
17. Inf. Traian Dumbravă al Lupului, 65 ani, Stulpicani.

Scanned with OKEN Scanner

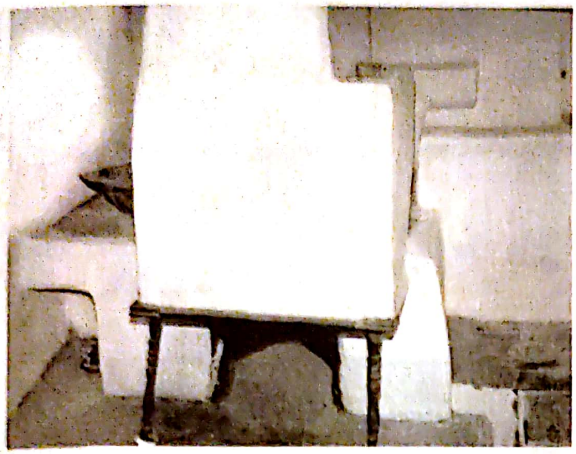

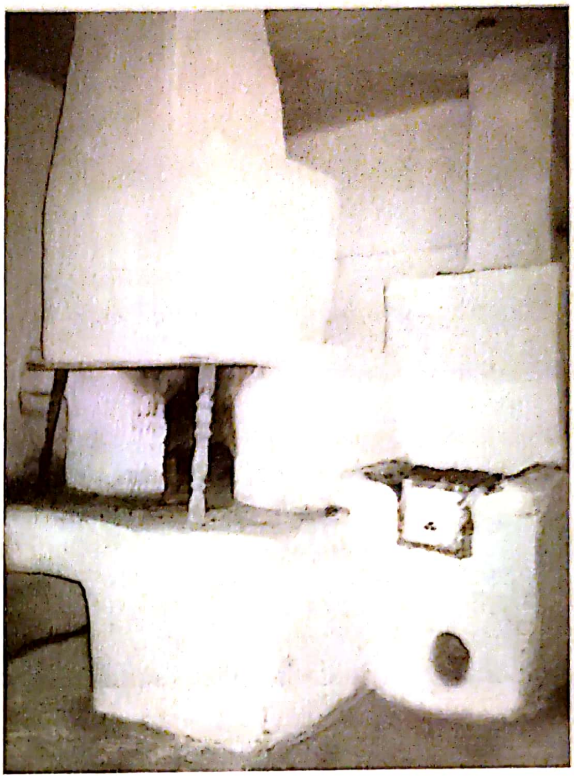

Cuptorul din casa Flocea Frosina a Babei din Stulpicani (detaliu şi imagine de ansamblu)

se legau colaci pentru prosperitatea şi norocul viitoarei case. Obiceiul punerii brăduţului verde pe casa ce se construieşte ar putea simboliza durabilitatea acesteia, dar semnificaţiile i s-au pierdut de mult, deşi acesta este păstrat şi astăzi cu sfinţenie. Obiceiul are şi o valoare practică: în brăduţ se pune şi o mică surpriză, de regulă o sticlă cu rachiu, pentru meşterul constructor care îşi va putea lua darul doar în momentul când ajunge cu drăniţitul în vârf, ştiind că acesta începe de la streaşină spre vârf.

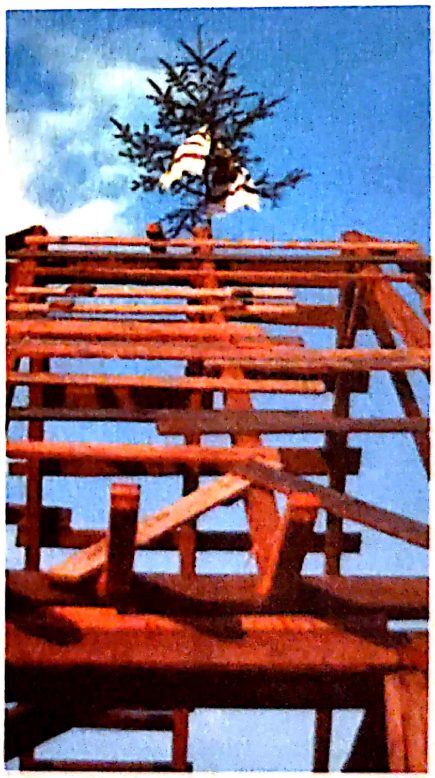

Brăduţ cu ştergar pe casă în construcţie (Frasin)

Toate construcţiile din complexul de clădiri (casă, grajd, şuri, fânar) erau acoperite în exclusivitate cu draniţă fixată cu cuie de lemn de tisă. Cuiele de lemn de tisă au fost înlocuite cu cuiele de fier abia după apariţia în zonă a întreprinderilor miniere ale lui Anton Manz şi cele ale lui Karl Kalita[18]. După cel de-al doilea război mondial s-a extins utilizarea tablei (casele fiind *blehuite*, adică acoperite cu tablă) şi a ţiglei nesmălţuite (iar după anii '60 s-a folosit şi azbocimentul), „care ne-au urâţit arhitectura, nu

18. Vezi Vasile Diacon, *Vechi aşezări pe Suha Bucovineană*, Iaşi, 1989, pp. 150 sq.

Scanned with OKEN Scanner

a

b

c

d

e

f

g

h

i

Case în patru ape din : Dorotei (a), *Frasin (b, e), Ostra (c, i), Slătioara (d, g), Bucşoaia (f), Stulpicani (h). Casa din Ostra (i) este cu gang şi pridvor*

Scanned with OKEN Scanner

se acordau registrului de umbră al pridvorului care făcea magia casei"[19].

Draniţa se obţine prin despicarea *şpanilor* (segmente de trunchiuri de brad, lungi de circa 80 cm). Înainte de utilizare, aceasta este finisată utilizându-se *scăunoaia* şi *cuţitoaia*.

După terminarea construcţiei, există obiceiul ca o dată cu plata să se bea *adalmaşul* (aldămaşul), pe care îl dă întotdeauna proprietarul noii construcţii.

Casă în două ape, cu prispă, tindă rece şi o cameră (Frasin)

Piesa cea mai importantă din interiorul locuinţei era cuptorul. Se construia în apropierea uşii. Mai întâi se înălţa vatra, iar pe aceasta se aşeza o scorbură special adusă din pădure. Scorbura avea diametrul de circa 70-80 cm şi lungimea, în funcţie de cât de mare se voia a se face cuptorul. Peste scorbură se bătea bine huma înălţând-o peste nivelul acesteia cu circa 40 cm. În faţa scorburii se construia hornul, care era scos doar până în pod şi care se sprijinea pe doi stâlpişori din lemn de stejar, ori altă esenţă tare, adesea prelucraţi artistic. Spaţiul dintre horn şi pereţi, situat deasupra şi în prelungirea cuptorului era utilizat pentru dormit. Partea de horn de deasupra stâlpişorilor se numeşte *cahlă*, iar cea care se găseşte în pod şi prin care se evacua fumul, poartă numele de *ursoaică*. În interiorul *cahlei* se află fixată o bară de metal care servea drept suport pentru agăţatul ceaunului sau a altor vase. Suprafaţa de dinaintea gurii cuptorului, situată sub horn, se numeşte *vatră* şi pe ea se pot aşeza *chirosteiele*, adică pirostreele. (Unii îngropau în vatra cuptorului

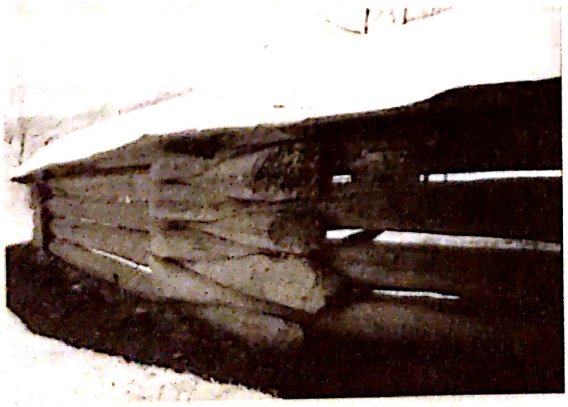

Gard de bârne cu acoperiş la biserica Negrileasa (stânga) *şi gard de cepuri la Frasin* (dreapta)

19. Constantin Joja, *Arhitectura românească în context european*, Editura Tehnică, Bucureşti, 1989, p. 13.

Poartă din Stulpicani (Detaliu)

câte o lădiţă metalică în care păstrau departe de mâna hoţilor veritabile comori, constituite mai ales din monede de aur şi de argint, dar şi vechi hrisoave).

Mai târziu, după venirea nemţilor în zonă, lângă vatra propriu-zisă şi făcând parte din ansamblul cuptorului, s-a construit şi soba cu *şparhat* sau *şprahait* (plită). După ce construcţia era gata, se făcea foc în scorbură până ce aceasta ardea în întregime, iar huma se usca devenind dură şi compactă. Când gospodina voia să coacă în cuptor, după ce făcea foc în el şi îl înfierbânta, îl încerca aruncând o mână de făină în el. Dacă făina se aprindea în cădere, se putea coace în el.

Pentru a permite ieşirea fumului din podul casei, pe *apa* din faţă a acoperişului, care era întotdeauna din draniţă, sunt făcute două ferăstruici de formă semiovală, triunghiulară sau pătrată, numite *horneţe* (la Dorotei li se spune *căhleţe*). Fumul are rolul de a conserva draniţa acoperişului care, în timp, se impregna şi devenea foarte rezistentă la apă şi nu putrezea. Tot fumul este şi elementul de conservare a cărnii de porc, a cârnaţilor, a slăninii, care se puneau pe grinzi la afumat în zilele reci de iarnă de după Ignat, de dinaintea Crăciunului şi care rămâneau în pod până se consumau în întregime, de fiecare dată luându-se atât cât era necesar pentru mâncarea dintr-o zi.

Astăzi, chiar dacă hornul a fost scos deasupra acoperişului, respectivele ferestruici s-au conservat în planul acoperişului ca elemente de decor (mici lucarne).

Suprafaţa de jos a camerelor, pe care se călca, nu avea duşumele, ci se ungea cu lut. Lutul se amesteca cu balegă de vacă şi cu apă obţinându-se un fel de *muruială* care se întindea pe toată suprafaţa camerelor după ce, mai întâi, se *năsâpea* cu *năsâpală*, adică se umplea spaţiul interior cu *şotâr* (pietriş şi nisip din albia râurilor, de pe prund), peste care se nivela pământ, până în dreptul tălpilor casei. Mai târziu, casele au început a fi *podite* cu *podele*, după ce mai întâi sunt *năsâpite* aşa cum am arătat, apoi pe *năsâpală* se aşează *tregării* (grinzi) pe care se prind *podelele*, scânduri de brad lungi cât camera şi late de circa 20 cm. Şi în ziua de astăzi, dar foarte rar, se mai întâlnesc case bătrâneşti care au una din camere, de regulă cea de curat, podită, şi una cu lut pe jos.

Scanned with OKEN Scanner

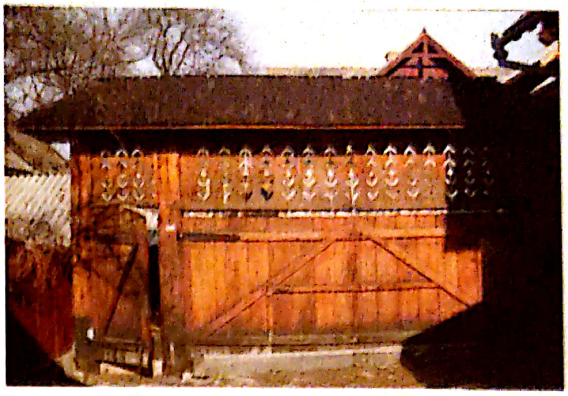

Porţi din Plotoniţa (stânga)
şi din Bucşoaia (dreapta)

După ce a început a se construi case cu temelia înălţată, meşterii au lăsat sub nivelul duşumelei o răsuflătoare, numită *luft*, care are rolul de a evita apariţia umezelii.

Odată terminată locuinţa, mutatul în *„casă nouă"* nu se va face în zi de post şi numai după ce mai întâi s-a dus acolo pâine şi sare. Vecinii, rudele şi prietenii vin de *„casă nouă"* cu daruri, care constau în blide ori castroane, altădată de lut, pline cu făină, brânză, boabe de fasole, bob ori mazăre, peste care se aşează una sau două cepe. Vasele nu se aduc goale pentru ca în noua casă proprietarii să trăiască în îndestulare. La Frasin se crede că este bine ca mutatul în casă nouă să se facă într-o zi de joi sau de sâmbătă, nici într-un caz în zi de *sec* (post), adică miercurea sau vinerea. Este bine ca mutatul să se facă în lună plină, pentru ca toate să se împlinească şi casa să fie îmbelşugată.

Sub influenţa preoţilor, mutatul în casă nouă a început să fie marcat de oficierea serviciului divin de sfinţire a casei. Este foarte interesantă practicarea unor rudimente de magie de către preoţi cu această ocazie. În toate aşezările bazinului, la sfinţitul casei, se pun pe masă patru colaci, câte unul în fiecare colţ, se face slujba de agheasmă şi se citeşte evanghelia în cele patru colţuri, sub formă de cruce, apoi se binecuvântează fiecare perete, însemnându-se câte o cruce mică cu ulei sfinţit pe fiecare perete al casei care se binecuvântează cu pâine, sare şi lumină aprinsă, rostindu-se formula *„Se dă acestei case sare, pâine şi lumină, ca niciodată să nu lipsească şi totdeauna să prisosească şi să se dea şi celor necăjiţi."* Apoi, preotul, dascălul, pălimarul, cei ai casei şi invitaţii lor ies afară din casă, preotul stropeşte casa cu agheasmă şi se citeşte pentru sănătatea celor din casă. În vederea acestui eveniment, din timp se face cu *sfrederul* (sfredelul) câte o gaură în fiecare colţ exterior al tălpii casei, care va fi unsă în interior cu ulei sfinţit, iar beţişorul cu care s-au însemnat crucile cu ulei sfinţit pe pereţii casei se introduce în gaură cu un pic de anaforă şi busuioc, după care se bagă

Scanned with OKEN Scanner

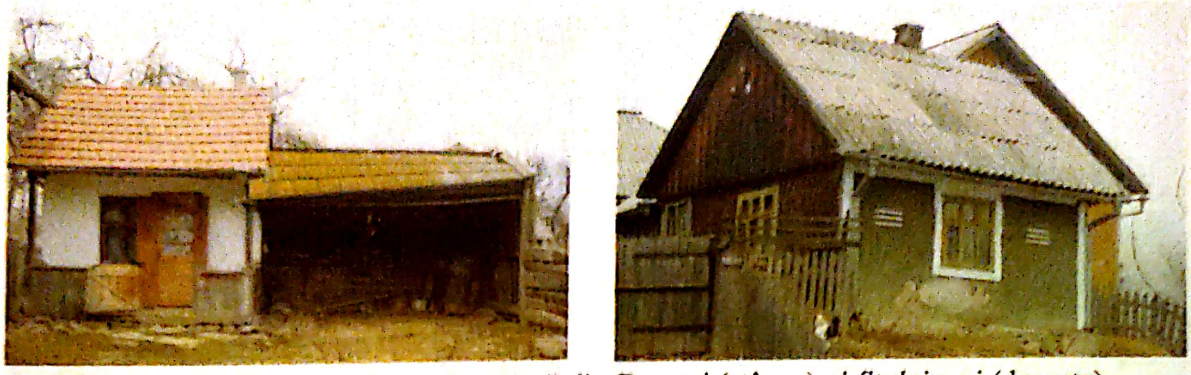

Locuinţe de vară cu o singură cameră din Dorotei (stânga) *şi Stulpicani* (dreapta)

tămâie, mir, câţiva bănuţi, argint viu, usturoi şi boabe de piper în număr impar. După ce sfinţeşte, preotul ia cepul (de regulă din lemn de tisă, pregătit din timp) şi îl pune ca să astupe gaura, lovindu-l o singură dată cu ciocanul. Fiecare persoană care urmează să locuiască în respectiva casă loveşte câte o dată cu ciocanul în cep până ce acesta intră în întregime în lemnul tălpii. După ce operaţiunea se face identic la cele patru colţuri ale casei (la Stulpicani, aceasta se repetă de trei ori înconjurându-se casa de fiecare dată), are loc masa şi petrecerea organizată cu acest prilej.

Este de precizat că la Dorotei şi Stulpicani se fac cruci de hârtie pe care se scriu numele celor patru evanghelişti : Matei, Marcu, Luca şi Ioan[20].

Se susţine la Stulpicani că imediat după mutatul în casă nouă, în prima noapte să doarmă singur în casă un bătrân bolnav din familie care se aşteaptă ca să moară sau măcar o altă vietate, ca în cazul în care noua construcţie cere o jerfă, să nu se piardă un om tânăr.

Tipurile de locuinţe tradiţionale[21] întâlnite în bazin sunt :

– *locuinţa cu o singură încăpere* sau *monocelulară* (de tip dacic), întâlnită adesea în gospodăriile dezvoltate, dar folosită mai ales ca bucătărie de vară, este o relicvă a unor timpuri tot mai mult apuse. Acest tip de locuinţă poate fi întâlnit, sub numele de *bordei*, la diferite târle pe dealuri unde este utilizată doar periodic. În vatra satului, locuinţa monocelulară este reprezentată de bucătăria de vară ;

Celar din Slătioara

20. Inf. Gheorghe Ianovici, preot, 39 ani, Frasin. Precizăm că informatorul nostru, fiu al satului Dorotei, ca preot, a păstorit un număr de ani parohia Gemenea.
21. Vezi Tancred Bănăţeanu, *op.cit.*, p. 78.

Scanned with OKEN Scanner

Case în două ape, cu două camere (prima provine din tinda care a fost mărită până la suprafaţa unei încăperi locuibile, unde se găseşte soba şi mai rar cuptorul) din Stulpicani (a), *Dorotei* (b) *şi Frasin* (c, d, e)

– *casa cu tindă* cuprinde două încăperi : tinda rece şi oarbă, cu sau fără pod, şi camera de locuit ;

– *casa cu tindă şi cămară* cuprinde, pe lângă cele două camere menţionate la tipul precedent, şi o a treia – *cămara* –, care este situată în continuarea tinzii şi care este o cameră rece unde se păstrează alimentele, diferite vase precum *lădoiul* ori ştiubeiele pentru făină, o serie de unelte. Uneori, sub cămară sau chiar sub tindă se găsea *groapa pentru barabule,* care nu era zidită şi nu era prea spaţioasă. *Groapa* putea fi săpată şi în afara casei, în locuri apropiate gospodăriei. Mai târziu, *groapa* a evoluat în *beci*, numit altădată *chęhniţă,* care este zidit cu piatră de râu, este spaţios şi se păstrează în el murăturile, legumele, fructele, cartofii etc. (Unele gospodării au beciul sub şaier.) ;

– *casa cu două camere despărţite prin tindă* este tipul cel mai răspândit. (Ea poate avea în continuarea tinzii şi cămară). Dintre cele două camere, numai una se foloseşte zilnic, iar cea de-a doua, numită *cęęcasă* (la Stulpicani) sau *casa cea mare*

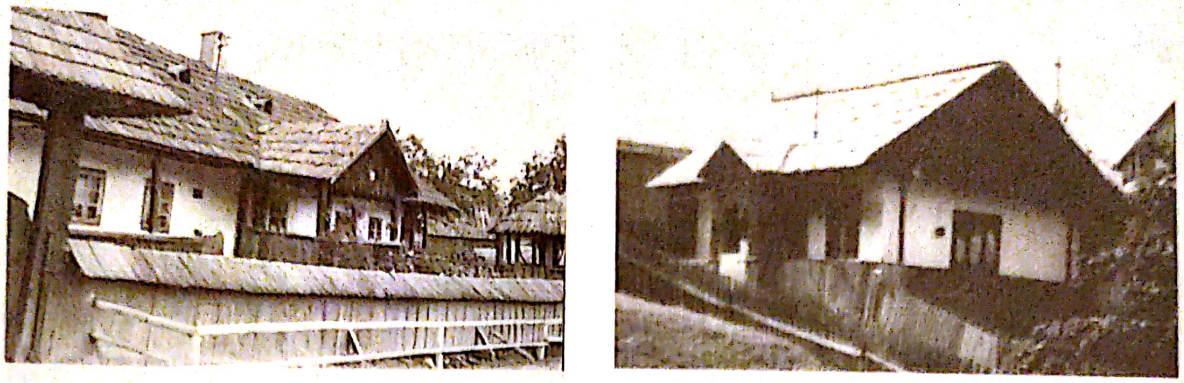

Case în două ape, cu gang şi pridvor din Gemenea (stânga) *şi Negrileasa* (dreapta)

(la Frasin şi Bucşoaia), serveşte pentru păstrarea hainelor de sărbătoare, a zestrei fetelor şi pentru primirea oaspeţilor.

Există şi case cu două camere fără tindă. De pe prispă se intră direct în prima cameră, care a evoluat din tinda rece şi oarbă, unde se află cuptorul şi care este utilizată zilnic, iar cea de-a doua fiind camera păstrată mereu curată.

Este de reţinut că la primele trei tipuri de case, de cele mai multe ori, în partea din spate şi pe laterale se afla o şură care făcea parte integrantă din planul locuinţei şi al cărei acoperiş era o prelungire a şarpantei acoperişului casei. Această şură, din motive practice, era segmentată în două sau chiar trei compartimente. Toate aceste case aveau acoperişul în patru ape, iar ferestre, una sau cel mult două, doar pe latura din faţă, unde se afla şi uşa. Cu timpul, un segment al şurii, mai exact cel de pe latura mică a camerei (camera a avut întotdeauna formă dreptunghiulară), a dispărut, în locul său apărând o fereastră. Mai există şi astăzi multe case care au integrate în planul lor arhitectonic o şură în formă de „L" care mărgineşte două laturi (şi care, cu timpul, s-au restrâns, rămânând doar pe o latură, de regulă cea din spate), iar fiecare cameră are câte trei ferestre, două în faţă şi una laterală. Şi la casele în *două table* se poate găsi o astfel de şură, dar numai pe o latură, de regulă cea opusă intrării.

Tot în acest stadiu al evoluţiei arhitecturale începe să fie scos hornul deasupra acoperişului.

Restrângerea treptată a şurii a fost determinată de importanţa crescândă care i s-a acordat celei de a doua mare construcţie a gospodăriei şi anume grajdului. Dacă la început acesta era o construcţie relativ mică, de multe ori fără sufit şi fără ferestre, încetul cu încetul el câştigă în dimensiuni, adăugându-şi mai întâi podul şi, ulterior, şaierul.

O componentă a planului locuinţei tradiţionale, care a fost întotdeauna dreptunghiular, este *prispa*. Protejată de o streaşină largă, ea înconjoară casa pe două, trei sau chiar patru laturi, de multe ori aflându-se numai pe latura din faţă. Casele cu prispa de lut, deschisă, înălţată până la nivelul pragului de la intrare, vor fi, în curând, amintiri. Prispa de pământ a fost înlocuită cu prispa de

Scanned with OKEN Scanner

Casă cu fronton central cu rupere de pantă (a), *casă cu fronton central fără rupere de pantă* (b), *casă solzuită integral* (c), *casă ce prefigurează vila modernă cu două nivele şi cu un număr sporit de camere* (d) *din Stulpicani* (a, b, d) *şi Gemenea* (c)

lemn, care, cu timpul, a fost mărginită de stâlpi, ciopliţi ori sculptaţi uneori în diferite forme geometrice, şi pe treimea inferioară închisă cu o balustradă de scânduri simple sau traforate. Acest tip de prispă este numit de localnici *gang*. Dacă gangul este înalt, accesul se face pe trepte de piatră sau de lemn, aşezate în faţa uşii de la intrare. Sub streaşină, fixată de stâlpii gangului, stă grinda pe care se scot la aerisit hainele şi ţesăturile din casă. La acest tip de casă, tălpile se prelungesc până la nivelul streşinilor pentru a sprijini pe ele podeaua gangului.

Apariţia gangului a fost determinată de creşterea planimetriei, sporirea elevaţiei clădirii şi înălţarea temeliei.

Rar, se întâlnesc şi locuinţe cu pridvor, care este construit în faţa tinzii, la mijlocul faţadei casei cu două camere şi tindă. Foişorul este acoperit în două ape, susţinut de stâlpi ciopliţi în patru muchii, uneori cu decoraţie volumetrică sau chiar de suprafaţă, şi cu frontonul înfundat.

O amprentă puternică şi-a lăsat în arhitectura locală populaţia de origine germană, ale căror locuinţe se deosebesc de cele ale localnicilor nu atât prin structură, cât prin construcţie. De regulă, casele nemţeşti sunt mai înalte decât cele tradiţionale, au camerele cu tavanul mai ridicat, de cele mai multe ori fiind mai spaţioase, având ferestre mari. Acoperământul, numit *haizaş* ori *dah,* a fost

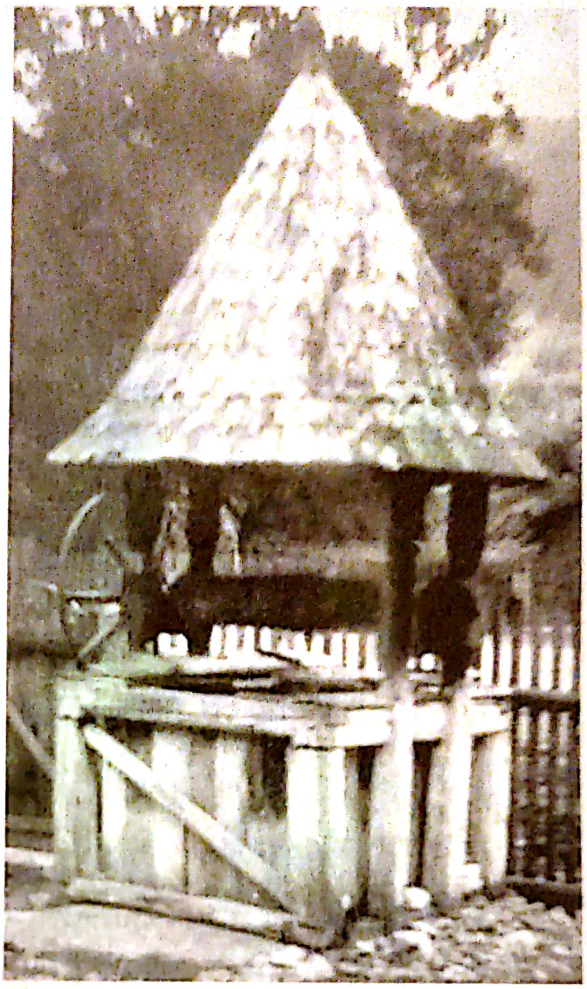

Fântâni din Stulpicani (stânga) *şi Frasin* (dreapta)

întotdeauna în două ape, cu frontoane laterale triunghiulare. De la tavan şi până la căpriori există o bucată de perete înaltă de 60-80 cm, numită *obârliht,* care are uneori şi gemuleţe mici. Pe laterale, pereţii podului casei au ferestre mari, luminoase. Temelia pe care se aşează talpa casei este zidită din piatră de râu nefasonată şi are dimensiuni variabile în funcţie de planicitatea terenului. Ca noutate absolută în construcţia casei a fost utilizarea pietrei de râu în zidirea peretelui, numit *brahmaur*, de care era lipit cuptorul şi mai târziu soba. Această zidire parţială de perete, în funcţie de dimensiunile cuptorului sau sobei, s-a impus ca măsură de protecţie împotriva incendiilor. Tot nemţii au fost aceia care au scos mai întâi, în construcţiile lor, hornul deasupra acoperişului. Majoritatea elementelor arhitecturii întâlnite la locuinţa germană au fost integrate armonios în arhitectura tradiţională.

În evoluţia sa, locuinţa tradiţională înregistrează, mai ales după cel de-al doilea război mondial, mai multe etape distincte. Dacă pentru început, de la casă în patru ape şi cu prispă s-a trecut la cea în două tăblii cu *gang* şi apoi cu

Scanned with OKEN Scanner

Izvor cu ciurgău (Stulpicani)

pridvor şi gang, ulterior are loc o rupere a planului tăbliei din faţă, înălţând din planul faţadei o lucarnă supradimensionată până la nivelul coamei orizontale sau un fronton central cu rupere de pantă, în sensul micşorării, cu „îndulcirea" colţurilor acoperişului. (Toate colţurile acoperişului sunt teşite pe capete, probabil ca o reminiscenţă a vechii locuinţe în patru ape). După acest moment, apar construcţiile cu câte o cameră pe un colţ, la nivelul al doilea, care sunt punctul de plecare al construcţiilor de tip urban şi care nu mai au nimic comun cu spiritul creativ al localnicilor, căci ţăranul „trăieşte auster şi este auster în arhitectura lui, în îmbrăcămintea şi podoaba lui. Orăşanul a pierdut de mult gustul pentru austeritate, este luxurios şi în arhitectură şi în îmbrăcămintea şi mobilierul lui"[22].

Noile locuinte, cu unul sau două nivele, au planuri dezvoltate, care cuprind

ntru
ilor,
linţă
a lui
zonă
imic

i nu
, nu
iism
asă,
este
ună,
ană,
ială,

ERATĂ

Fotografia de la pagina 45 jos, care are ca legendă *Casă în două ape, cu tindă rece şi două camere* (Frasin), se înlocuieşte cu imaginea alăturată.

Izvor cu ciurgău (Stulpicani)

pridvor şi gang, ulterior are loc o rupere a planului tăbliei din faţă, înălţând din planul faţadei o lucarnă supradimensionată până la nivelul coamei orizontale sau un fronton central cu rupere de pantă, în sensul micşorării, cu „îndulcirea" colţurilor acoperişului. (Toate colţurile acoperişului sunt teşite pe capete, probabil ca o reminiscenţă a vechii locuinţe în patru ape). După acest moment, apar construcţiile cu câte o cameră pe un colţ, la nivelul al doilea, care sunt punctul de plecare al construcţiilor de tip urban şi care nu mai au nimic comun cu spiritul creativ al localnicilor, căci ţăranul „trăieşte auster şi este auster în arhitectura lui, în îmbrăcămintea şi podoaba lui. Orăşanul a pierdut de mult gustul pentru austeritate, este luxurios şi în arhitectură şi în îmbrăcămintea şi mobilierul lui"[22].

Noile locuinţe, cu unul sau două nivele, au planuri dezvoltate, care cuprind camere specializate : verandă, tindă, cămară, bucătărie, dormitor, cameră pentru copii, cameră de zi, baie etc. Ele reflectă posibilităţile materiale ale localnicilor, ca şi noile aspiraţii şi necesităţi estetice ale proprietarilor lor. Această tendinţă de urbanizare a determinat pierderea lui *genius loci* arhitectural şi a adus în zonă şi multe *kitsch*-uri care nu au nimic comun cu arhitectura tradiţională.

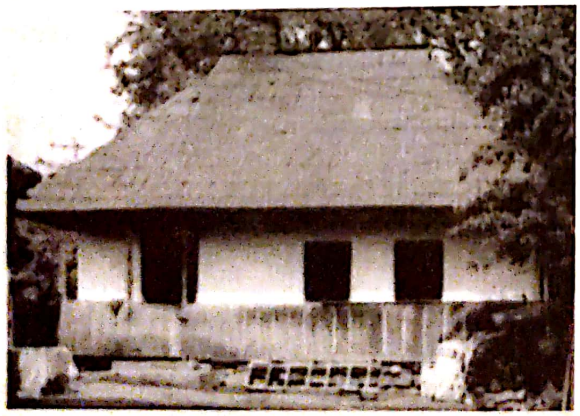

Casă în două ape, cu tindă rece şi două camere (Frasin)

„Arhitectura noastră ţărănească nu este a decorului, a misticismului, nu aspiră la eternitate, nu este în antagonism cu natura, nu este o gândire nebuloasă, inconsistentă, capricioasă, labilă, nu este simbolică, simbiotică, nu este afonă, prozaică, opacă, nu este megalomană, niciodată vagă, nu este vulgară, senzuală,

22. Constantin Joja, *op. cit.*, p. 10.

Scanned with OKEN Scanner

Depresiunea Stulpicani

nu este brutal expresivă, nu este tristă, nu este o ruptură de comunitatea neamului, nu este uniformă, nu este ritmul rău înţeles şi nici variaţia rău înţeleasă, nu este construcţie obiectivă, nu este romantică, pitorească, nu utilizează arcul şi nici arcadele. Nu este a proporţiei imuabile a numărului de aur. Nu este a acoperişului de tablă, de ţiglă, de olane, nu este a pietrei de talie, nu este a culorilor.

Este orizontalitatea spirituală şi constructivă, a măsurii, a simbiozei cu spaţiul natural, un rezonator în spaţiu, are valori sculpturale şi picturale, esenţele ei sunt lumina şi umbra, este ponderată dar de cea mai mare claritate expresivă, este poetică ca muzicalitatea poeziei, cu un orizont larg, plin de sensuri filozofice, este simplitatea perfecţiunii, legătura la spiritualitatea neamului, este variată suficient ca nici o casă să nu fie copia alteia, este acceptarea valorificării exacte a materialului. Este spiritul de geometrie modulat de spiritul de fineţe, este clasicismul opus pitorescului. Este arhitectura relaţiei perfecte între detaliu şi întreg, a proporţiilor complexe, a armoniilor complexe şi simple în alb şi gri.

Este aspiraţia spre linişte, spre seninătate, spre omenie, modestie, este cântată, doinită şi buciumată, este a unui individualism funciar, primitoare, prietenoasă. Este a volumului unic paralelipipedic, a umbrei ca material expresiv principal în registru continuu, este claritate făcută poezie, conştiinţa condiţiei umane vrute superioară, rafinată, este fluxul vital adus la maximum. Este poezia paralelismului liniilor drepte orizontale, poezia fără început şi fără sfârşit. Este reflexul dimensiunii spirituale a întregului popor"[23].

23. *Ibidem.*

Scanned with OKEN Scanner

Printre meşterii constructori de case care au fost vestiţi şi despre care se vorbeşte şi astăzi cu admiraţie se numără Dumitru Rusu din Gemenea, Gavril Diacon din Stulpicani, Gheorghe Oros din Ostra ai cărui feciori Nicolae şi Toader au continuat meseria tatălui lor, Drălciuc Niziu din Frasin, Lehaci Constantin al Vărvăruţei şi feciorul său Vasile din Dorotei.

Instrumentele şi sculele dulgherilor din zonă au fost : toporul, barda, bărdiţa, *chirăstăul* (ferăstrăul), scaunul pentru drăniţit, *scăunoaia* şi *cuţitoaia* pentru rostuirea draniţei sau confecţionarea solzilor, *mâţa* pentru scos cuie, *vasârvacul* (nivela cu bulă de aer), vinclul, sfredele şi dălţile.

Construcţiile nu se înnădesc. Construcţia nouă prin adăugire la una veche nu este de bun augur. În caz de necesitate, se recomandă construcţia independentă, căci, în caz contrar, „după terminare, va muri cineva din casă".

Lemnul pentru construcţia casei şi pentru confecţionarea draniţei se tăia întotdeauna în lunile de iarnă, când lemnul *doarme*, adică nu este în *mâzgă* (sevă), pentru că este mult mai rezistent. Se avea grijă ca acesta să fie tăiat în lună nouă. Lemnul tăiat în lună veche, după ce se usucă, devine mai moale şi îl

Interiorul locuinţei lui Popa Gavril al Bichii din Sulpicani, cu coarne de cerb şi de ţap, cu ştergare, năframă, lăicer, macat pe pat şi boandă pentru zilele de lucru

Scanned with OKEN Scanner

rod carii. După doborâre şi fasonare, arborilor li se lăsau câteva crengi la vârf, care aveau menirea de a extrage seva din trunchi timp de câteva săptămâni. Abia după ce trecea şi acest timp, buşteanului i se reteza vârful şi era transportat la *lagăr* (locul de depozitare).

Pentru nimic în lume nu se va utiliza în construcţii lemnul rezultat din trunchiurile arborilor care au fost trăsniţi, deoarece este aducător de mari primejdii.

Năframă bătrânească cusută cu strămătură colorată (CD)

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

ECONOMIA CAMEREI

În interiorul locuinţei tradiţionale utilul şi frumosul se împletesc armonios. Situat în imediata apropiere a uşii, *cuptorul* este piesa care ocupă o parte însemnată a spaţiului. Lângă cuptor este aşezat patul din scânduri acoperit cu cergă de lână ori cu *pocladă*. În partea opusă se află masa, iar de-a lungul pereţilor se găsesc *laiţe*. Patul este o piesă de mobilier apărută în casele localnicilor relativ târziu. Rolul său a fost îndeplinit secole de-a rândul de către laiţe. Aceste laiţe erau late de circa 60-70 cm, erau confecţionate din lemn de brad cioplit şi aveau pe margini, din loc în loc, găuri mici în care se introduceau cozile furcilor atunci când se adunau fete şi neveste la clăci de tors lâna, fuioarele de cânepă ori de in. Tot de aceste găuri se prindea lanţul cu care se lega vreun viţel proaspăt fătat şi care din varii motive trebuia adăpostit în casă pentru o scurtă perioadă de timp[24].

Lăicere din Dorotei : vârste şi scaune cu trandafiri (stânga) *şi Frasin : vârste cu lănţug* (dreapta)

24. Informaţiile referitoare la construcţia casei, a cuptorului, unele aspecte ale interiorului locuinţei şi unele obiceiuri legate de acestea ne-au fost comunicate de către Mihai Cozan, 83 ani, Stulpicani.

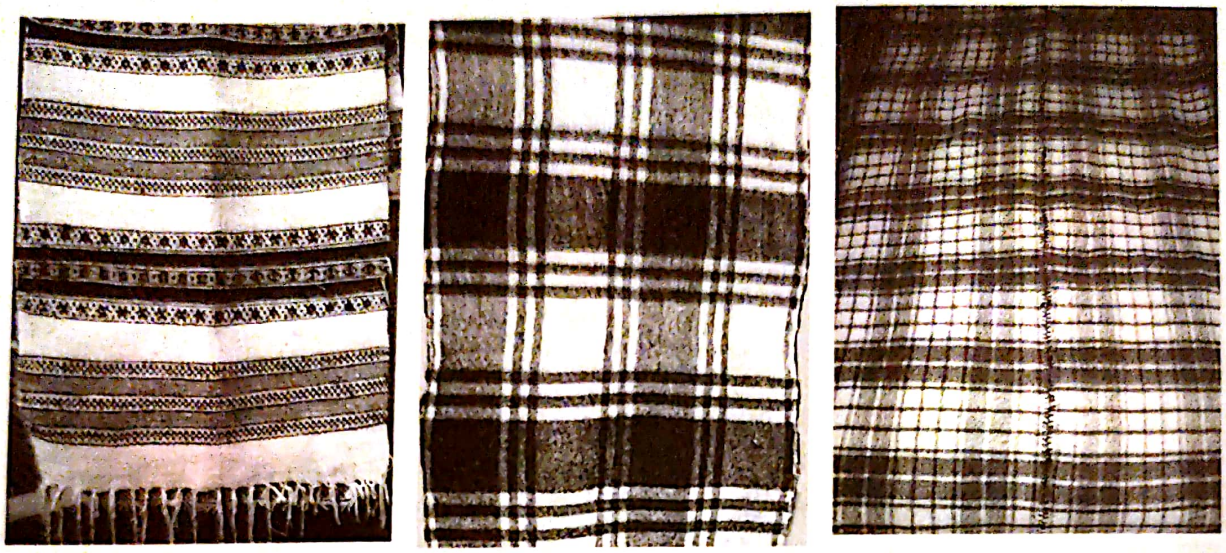

Modele de cergă cu largă circulaţie în satele zonei

În unele case, laiţa a fost substituită cu *lădoiul*, care era o ladă paralelipipedică lungă de circa 2,5 m, înaltă de aproximativ 1 m şi lată de vreo 80 cm. Lădoiul avea capac mobil, prins în balamale. Interiorul era împărţit în trei compartimente, în care se păstrau diferite obiecte cu utilizare mai rară, straie (piese de vestimentaţie) cu mare valoare afectivă, ca de exemplu costumele de mire şi de mireasă, care urmau a se folosi doar în mod excepţional, ori la îmbrăcat după deces, în momentul pregătirii mortului pentru zilele de priveghi. Lădoiul poate avea şi utilitate de hambar în care se păstrează mai ales făina de grâu şi făina de porumb. Pe lădoi se putea dormi.

Lăicer (sus) *şi covor cu flori* (jos) *din Frasin*

În colţul peretelui pe lungimea căruia se află patul, la circa 60 cm sub tavan, se găseşte în cele mai multe case un colţar de circa 80 cm, cu frontonul ornamentat prin traforare şi gravare. Rolul său era de a ţine

Lăicer cu modelul "floarea mare" (Stulpicani)

diferite instrumente de lucru ale gospodinei: druga, fusele, ghemele, andrelele, *hecnarul* (croşetul) şi altele.

Lângă uşă se află şi astăzi *podişorul,* adică dulăpiorul pentru blide, numit la Frasin *blidar.* Uneori, pe peretele de lângă cuptor se află cuierul cu agăţători pentru ulcele şi căni. Acest cuier este confecţionat din stinghii realizând registre dreptunghiulare, şi care sunt ornamentate fie prin traforare, fie prin gravare şi incizare.

Cu timpul, *podişorul* a fost înlocuit cu *credenţa* (un dulap cu uşi înfundate în partea de jos, cu *şufleadă* sau *şuflezi,* adică sertare, mici compartimente superioare cu uşiţe, un bufet).

Masa, care putea fi rotundă sau dreptunghiulară, ocupa întotdeauna locul de la fereastră. Dacă era rotundă, avea trei picioare şi era scundă. În casă nu erau decât două, trei scaune. De regulă erau rotunde, scunde şi cu trei picioare, care se fixau oblic în găuri special făcute în lemnul tăbliei scaunului. Scaunele cu patru picioare, care erau puţin mai înalte, şi scaunele cu spătar, mai ales, au început să fie utilizate după 1900, o influenţă majoră având meşterii nemţi din zonă. Scaunele cu spătar erau piese de mobilier care se găseau de regulă în *casa cea mare.*

În dreptul patului şi al laiţelor, pereţii sunt acoperiţi cu *lăicere* cu o bogată gamă cromatică, ţesute în *státive* (război) de către gospodine. Pe pereţi, sus, se află *miniştergurí* (prosoape ţesute în casă) puse deasupra unor *năframe* (batiste cusute cu mâna pe pânză de bumbac cu strămătură sau mai nou cu mătase de diferite culori şi cu motive geometrice sau florale) ori, direct, deasupra ramelor ferestrelor şi a uşii. În colţul dinspre răsărit se găseşte întotdeauna o icoană încadrată de miniştergurí. Laiţele se acoperă cu lăicere, iar patul, cu *cergă* ori *pocladă.*

Lăicere cu : vârste şi scaune cu trandafiri (a, c - Stulpicani ; i - Ostra), *vârste şi scaune cu flori* (b, f - Stulpicani ; e - Ostra), *scaune şi căşiţe* (d - Ostra ; h - Stulpicani), *vârste* (g - Ostra)

Scanned with OKEN Scanner

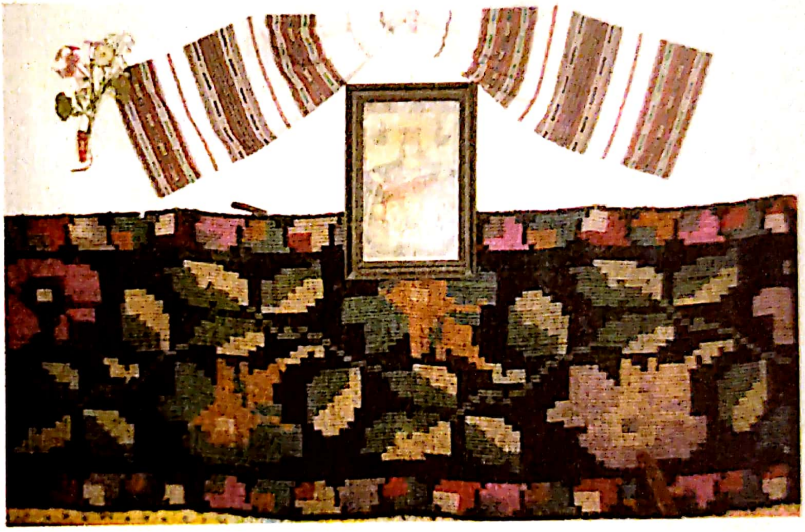

Scoarţe cu motive florale şi cu chenare diverse (Stulpicani)

Altădată, porţiunea de perete cuprinsă între laiţă şi fereastră era acoperită cu lăicere înguste, care se întindeau pe toată lungimea laiţelor.

Tinda, care este rece şi oarbă (fără fereastră), este camera de trecere care are pe lungimea unui perete o laiţă pe care se aşează *bănezile* (găleţile) cu apă şi alte vase cu diverse produse alimentare, diferite *ciuveie* (vase vechi de lemn), iar în bârnele pereţilor erau bătute *pene* de lemn în care se agăţau desagi, traiste, elemente de vestimentaţie etc. Foarte multă vreme tinda nu a avut *sufit* (tavan). După ce i s-a pus tavan, s-a lăsat un spaţiu de trecere pentru a se putea urca în pod. Acest spaţiu era acoperit cu un oblon mişcător, adesea prins în balamale. Aici se află scara mobilă pentru suit în pod.

La casele cu două camere, un aranjament aparte îl are cea de-a doua cameră de locuit – *cęęcasă* sau *casa cea mare* –, despre care am arătat deja că este destinată primirii oaspeţilor şi păstrării hainelor de sărbătoare şi a zestrei fetelor de măritat. Patul, acoperit cu un *macat* (cuvertură), are pe el o parte din zestre, pernele şi plapumele. La căpătâiul patului, aşezată pe o laiţă, se află nelipsita *ladă de zestre*, frumos ornamentată pe capac şi pe laturile exterioare cu elemente

Păretari din Ostra (dreapta) *şi Frasin* (stânga)

Scoarţe cu trandafiri (Frasin)

geometrice realizate prin scrijelire sau, mai nou, pictată cu motive florale policrome. În ladă se păstrează piesele de port : cămăşi, catrinţe, bârneţe, brâie, năframe şi tulpane, precum şi o serie de podoabe ca salba de bănuţi de argint ori şiraguri de mărgele. Peste ladă erau stivuite, împăturite, lăicere, scorţare, macaturi, cergi, minişterguri.

Mai toate casele bătrâneşti din zonă aveau în cameră (la casele cu două camere, în *cęęcasă)* o *grindă* (prăjină) prinsă din perete în perete, pe care se punea o pocladă, un lăicer, iar peste ele se aşeza de-a lungul, de la un capăt la altul, un alt lăicer ţesut cu modele alternând cu vârste. Peste ele se puneau hainele de sărbătoare, perne şi alte ţesături casnice.

Scanned with OKEN Scanner

Interior de locuinţă din Stulpicani (Dumbravă Traian al Lupului), cu coarne de cerb, ştergare, covor cu trandafiri şi bondiţe cu prim de dihor

Tot în *casa cea mare* se găsea o piesă de mobilier, ce-i drept mai rar, care s-a impus cu timpul. Era dulapul (în exclusivitate cu două uşi) pentru haine care a preluat o parte din funcţiile lăzii de zestre. Unele dintre aceste piese de mobilier aveau pe tăbliile uşilor diferite ornamente geometrice.

Şi în această cameră, pereţii sunt acoperiţi de jur–împrejur cu scorţare şi păretari, iar deasupra lor se află aceleaşi minişterguri ca în camera descrisă mai sus.

Toate aceste ţesături amintite până aici au atât o funcţie practică cât şi una decorativă.

O pondere mare în gospodărie o aveau şi ţesăturile confecţionate din cânepă şi in. Încetul cu încetul, cânepa a fost înlocuită cu bumbacul fără a fi eliminată complet.

Ţesături din lână întâlnite şi astăzi în interiorul locuinţelor din satele bazinului sunt *poclăzile* şi *cergile,* ale căror tonuri de bază sunt albul şi negrul. Cerga este ţesută *lână-n lână*, adică atât urzeala cât şi ceea ce se bate sunt din lână, în vârste, ori în *căşiţe* (mici pătrate sau dreptunghiuri) în două culori alb cu negru sau gri cu alb şi este cusută din doi *laţi*. Poclada se făcea „dintr-o bucată, adică

Scanned with OKEN Scanner

Informatoarea noastră Safta Tica Turenschi din Frasin, la stativele de ţesut

dintr-o singură parte", era dintr-o singură culoare sau în vârste albe şi negre sau albe şi *lăi*, era mai groasă decât cerga şi se bătea în piuă[25]. La Frasin se susţine contrariul: „Poclada se ţesea cu urzeală de cânepă, în patru iţe, şi nu se dădea la piuă. Cerga are urzeala din lână şi se dă la piuă"[26], pe când la Ostra se precizează că „poclada se dă la piuă pentru ca prin batere să se ascundă urzeala de cânepă"[27].

Lăicerele – care erau ţesături din cânepă cu buci, lungi având o lăţime de circa 60 cm, cu o gamă cromatică relativ sărăcăcioasă – erau ţesute în două sau patru iţe, mai ales în *vârste* şi sunt folosite la acoperitul laiţelor. (La Frasin, ţolul simplu de cânepă utilizat şi la acoperitul laiţelor se numeşte *ţolincă).* Ţolul ţesut în două iţe, din păr de oaie tors în fir subţire, în culori diverse şi folosit în acelaşi scop, se numeşte *străcătoare.*

Termenul de *lăicer* a fost extins şi asupra ţolurilor care se pun pe perete, de la nivelul patului sau al laiţelor în sus, până la jumătatea ferestrei, numite la Ostra *păretari*, care sunt ţesături lungi cât pereţii pe care îi acoperă în zona patului şi a

25. Inf. Maria Ostanschi, 67 ani, Stulpicani.
26. Inf. Safta Tica Turenschi, 64 ani, Frasin.
27. Inf. Lucreţia Nastiuc, 56 ani, Ostra.

Scanned with OKEN Scanner

laiţelor. Aceste ţesături sunt late de circa un metru, au o cromatică bogată şi prezintă *alesături,* adică modele geometrice, numite *modele naţionale,* sau florale, care alternează cu *vârste* de diferite culori. *Câmpul* (fondul) alesăturilor este negru. Vârstele sunt dungi de aceeaşi culoare, late de circa 1,5 - 2 cm, care pot fi despărţite de un *oblon* (*oblonaş*) sau *scaun*, adică o dungă care are lăţimea a două sau chiar trei vârste. Vârstele sunt dispuse plecând dinspre oblon spre dreapta şi spre stânga, spre alesături, în mod identic, păstrându-se alternanţa culorilor. Spre exemplu, dacă cea de-a cincea vârstă din dreapta oblonului este de o anumită culoare, atunci şi vârsta a cincea din stânga este de aceeaşi culoare. Numărul vârstelor poate varia între 12 şi 20. Uneori apar pe oblon elemente de ornament.

Recipient pentru praf de puşcă şi măsura (confecţionate din corn de cerb) cu care se turna praful pentru a încărca arma (CD)

Alte modele întâlnite pe lăicerele din zonă sunt : *obloniţe costişate* (ţesute în diagonal), *costişat dus-întors*, în *rânduri costişate, flori mari* (romburi), *trandafiri, brăduţi* etc.

Lăicerele, păretarii, strecătorile, ţolincile, sunt ţesături denumite generic *ţoluri*.

Modele de străcători (Stulpicani)

Tot *păretari* sunt numite bucăţi de pânză albă de circa 50×90 cm, pe care s-au cusut, după ce mai întâi au fost desenate pe pânză, diferite imagini, scene etc. La fel sunt numite colile de hârtie imprimate tipografic cu diferite modele geometrice sau florale, cu dimensiuni de aproximativ 60×100 cm, utilizate la ornamentarea (acoperirea) pereţilor din apropierea cuptorului sau a sobei, unde, de regulă, se află cuierul de vase.

Scanned with OKEN Scanner

Cămăşi pentru femei, purtate în perioada interbelică (CD)

Scoarţele (covoarele) au dimensiuni relativ mari, circa 1,5×2-3 m, şi sunt realizate îndeosebi cu motive florale într-o bogată gamă cromatică. Trandafirii, bucălăii[28] dar şi motivele geometrice se întâlnesc adesea pe covoarele ţesute în zonă. De regulă, *câmpul* covorului este limitat de către un chenar realizat cu motive florale sau geometrice.

O ţesătură mult mai laborioasă era *covorul în capete*, care se realiza cu urzeală de cânepă şi *bătătura* din fire de lână divers colorată, care se legau în mici bucle trase în sus printre firele de urzeală şi apoi se băteau în ţesătură. Buclele ieşite în afara ţesăturii se tăiau apoi la circa un centimetru deasupra urzelii, capetele rezultate formau un fel de perie moale pe toată suprafaţa covorului.

Ştergarele, care sunt numite şi *miniştergurí*, sunt ţesute în cinci iţe din bumbac, mai rar din cânepă sau din cânepă şi bumbac, lungi de circa 1-1,70 m, sunt ornamentate cu modele numite *alesături* în motive florale sau geometrice care alternează cu vârste de culori diferite ce contrastează cu fondul alb. Predominante sunt nuanţele de negru, roşu, portocaliu, galben. Unii localnici fac distincţie între *ştergare* şi *miniştergurí*, considerând ştergarele ca fiind mult mai simple şi mai sărăcăcioase din punct de vedere cromatic şi al modelelor. Ambele tipuri de ţesături pot avea pe fondul alb şi modele în relief obţinute din modul cum se nivideşte, care, dacă au formă de romb, se numesc la Frasin *izvoade*, iar la Stulpicani, *ozoare*, şi dacă au formă de V se numesc *în furculiţă* sau *în coadă de rândunică*.

28. *Bucălău* = ciocălău de porumb.

Importanţa ştergarelor ca piese decorative rezidă şi în rolul pe care îl au în cadrul ceremoniei nunţii (sunt purtate de starostele care închină păhărelul dulce) sau la înmormântări (împodobesc prapurile, lumânările, trâmbiţele, pe ele se aşează colacii etc.).

După ce locuinţa a fost *podită*, au început a fi folosite *ţolurile de podele*, care acopereau duşumelele mai ales dintr-o necesitate practică, dar şi din una estetică. Aceste piese se ţeseau în casă din *cordele* obţinute prin tăierea în fâşii late de circa 2 cm a diferitelor obiecte de vestimentaţie uzată.

Aşa cum s-a putut observa, din punct de vedere al funcţionalităţii, ţesăturile de interior se pot grupa în: a) *piese care se agaţă pe pereţi* (lăicere, păretari, scoarţe sau covoare); b) *piese de aşternut şi de acoperit* (cergi, macaturi, ţolinci, ţoluri) şi c) *piese de aşternut pe jos* (ţoluri de podele).

Pe peretele care nu are fereastră se află o pereche de coarne de cerb. Aproape că nu există casă în satele zonei în care să nu se găsească o pereche de coarne de cerb. Se întâlnesc şi coarne de ţap.

Protector al familiei, cerbul este întâlnit peste tot: pe faţadele caselor şi în unele zugrăveli, unde apar cerbi afrontaţi, apoi ca ornamente pe chimir alături de căprioare, ori traforaţi, atât pe case cât şi pe grajduri. Mitul cerbului în cultura localnicilor are rădăcini adânci, asupra cărora nu ne-am propus a zăbovi în paginile acestei cărţi.

Stulpicăneancă în costumul naţional

Scanned with OKEN Scanner

Importanţa ştergarelor ca piese decorative rezidă şi în rolul pe care îl au în cadrul ceremoniei nunţii (sunt purtate de starostele care închină păhărelul dulce) sau la înmormântări (împodobesc prapurile, lumânările, trâmbiţele, pe ele se aşează colacii etc.).

După ce locuinţa a fost *podită*, au început a fi folosite *ţolurile de podele*, care acopereau duşumelele mai ales dintr-o necesitate practică, dar şi din una estetică. Aceste piese se ţeseau în casă din *cordele* obţinute prin tăierea în fâşii late de circa 2 cm a diferitelor obiecte de vestimentaţie uzată.

Aşa cum s-a putut observa, din punct de vedere al funcţionalităţii, ţesăturile de interior se pot grupa în : a) *piese care se agaţă pe pereţi* (lăicere, păretari, scoarţe sau covoare) ; b) *piese de aşternut şi de acoperit* (cergi, macaturi, ţolinci, ţoluri) şi c) *piese de aşternut pe jos* (ţoluri de podele).

Pe peretele care nu are fereastră se află o pereche de coarne de cerb. Aproape că nu există casă în satele zonei în care să nu se găsească o pereche de coarne de cerb. Se întâlnesc şi coarne de ţap.

Protector al familiei, cerbul este întâlnit peste tot : pe faţadele caselor şi în unele zugrăveli, unde apar cerbi afrontaţi, apoi ca ornamente pe chimir alături de căprioare, ori traforaţi, atât pe case cât şi pe grajduri. Mitul cerbului în cultura localnicilor are rădăcini adânci, asupra cărora nu ne-am propus a zăbovi în paginile acestei cărţi.

Stulpicăneancă în costumul naţional

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

PORTUL POPULAR

Costumul tradiţional al localnicilor din satele de pe Suha Bucovineană, ca de altfel al întregii zone etnografice bucovinene, este reprezentat atât de portul de sărbătoare, cât şi de cel care era îmbrăcat în zilele obişnuite, la muncă. Diferenţierea se făcea, în primul rând, prin materialul folosit şi prin ornamentaţie, *straiele* purtate zilnic fiind mai simple. Cămaşa cusută din pânză de bumbac era pentru sărbători şi ocazii speciale, iar pentru zilele de lucru era îmbrăcată cămaşa făcută din pânză de cânepă „tort în tort", cu urzeala din fuior şi băteala din câlţi. După ce se învechesc, *straiele de sărbătoare* se iau la *purtat*, adică se îmbracă zilnic, în funcţie de necesităţi.

Tinere stulpicănence

În structura lor, categoriile de piese de port popular, care în totalitatea lor alcătuiesc *straiele*, se diferenţiază după sex şi vârstă.

Costumul bărbătesc are ca piese de bază cămaşa şi pantalonul. Cămaşa este aceeaşi în toate anotimpurile. Tipul cel mai vechi de cămaşă este croit dintr-o singură bucată de pânză de cânepă, numită din *tort în tort,* ori, mai nou, de bumbac. Cămaşa este lungă până la genunchi şi se poartă peste pantaloni. Uneori are gulerul drept pe lângă gât, denumit *ciupag*. Mâneca este largă, prinsă în umăr şi are *clini* şi *stan*. Pe partea din spate, pe dedesubt, cămaşa bărbătească are o dublură, numită *spătuială*, în care se coase un buzunar pentru păstratul *bghizdanului* (portofelului).

Din punct de vedere ornamental, câmpii – numiţi *pui* – se găsesc în jurul gurii cămăşii, pe marginea mânecilor şi a

poalelor. De cele mai multe ori câmpii sunt monocromi, ornamentaţi cu motive, în special geometrice, realizate în tehnica broderiei de contur. Nu lipsesc puii policromi, cu diverse motive florale.

Un model deosebit este *ciurelul*, care uneori apare situat între *pui* şi bordura cămăşii sau singur lângă bordură şi care se realizează prin extragerea unor fire din pânza cămăşii şi coaserea celor care rămân în aşa fel încât se obţine o linie de ochiuri de diferite forme şi dimensiuni.

Sub cămaşa naţională se poartă o altă cămaşă făcută din pânză de casă, iar în ultimele trei, patru decenii aceasta se procură din comerţ, fiind cămaşă cu manşetă.

Cămaşa este prinsă peste mijloc cu chimirul, numit *curea*, care este fie din piele simplă, lat de 10-15 cm, fie împodobit cu diverse motive geometrice, zoomorfe (numai cerbi) sau florale realizate prin coaserea de mărgele mici de diferite culori. Cureaua se încheie întotdeauna prin două sau trei catarame, în funcţie de lăţimea acesteia, care sunt ascunse sub trei prelungiri ale elementelor ornamentale. Este prevăzută cu două buzunare, unul exterior, ornamentat, pentru banii de cheltuială, de regulă mărunţişul, şi altul interior pentru documente şi bancnotele mari. Unele chimire au ca ornamente trei sau patru şiruri lungi, ca şi cureaua, de *bumbi cătuneşti* (nasturi bombaţi de alamă galbenă), utilizaţi altădată la uniformele ofiţerilor din armata austro-ungară. Legat de curea, care se poartă

Localnici din Stulpicani şi din Gemenea în zi de sărbătoare

Scanned with OKEN Scanner

în zilele de lucru prin intermediul unui *rătez de criţă* (lănţug cu zale oţelite şi sudate), se găseşte un cuţitaş cu plăsele de corn de cerb, cu două trei *pene* (lame) şi cu una sau două *stricnele*. Fumătorii purtau în buzunarul exterior *pixa*, un fel de tabacheră mai groasă, în care aveau *tabacul* şi foiţele pentru răsucitul ţigărilor. Unii fumători, purtau *tabacul*, amnarul şi cremenea în *tarşug*, numit la Bucşoaia *capşuc*, care era confecţionat din *beşică*, adică vezica urinară a porcului, ori din pielea în formă de săculeţ în care stau testiculele berbecului, uscată, a cărei gură se strângea prin intermediul unui şnur cu canaci la capete, trecut printr-un şir de găurele laterale ale pungii şi care se purta agăţat pe după gât.

Cureaua asemănătoare centurii militare era numită odinioară *laibrím*.

Pantalonii, spre deosebire de cămaşă, sunt diferenţiaţi în funcţie de anotimp : vara se poartă *iţari* iar iarna *cioareci*. Iţarii sunt confecţionaţi din stofă subţire de lână albă ţesută în casă, în patru iţe, cu urzeală de bumbac şi au întotdeauna modele realizate din nivideală. Tipul vechi de iţari nu are manşetă, iar cel nou are o manşetă lată de circa 2 cm. Iţarii sunt legaţi de talie cu *bricinarul*, care se face din sfoară răsucită. Cioarecii sunt făcuţi din pănură albă care se dă la piuă (spre deosebire de stofa pentru iţari, care nu se dă la piuă) şi se poartă peste o izmană de pânză, mai ales de cânepă, ţesută în două iţe.

În costumul femeiesc, una dintre piesele definitorii este cămaşa. Aceasta este de două tipuri : un prim tip îl reprezintă cămaşa la care mânecile sunt încreţite împreună cu stanul la gât, prin intermediul altiţei, iar al doilea tip are mâneca aplicată. Atât cămaşa cu altiţă cât şi cea cu mânecă aplicată se poartă cu poale separate. Doar bătrânele mai poartă cămaşă cu poale croite dintr-o singură bucată. Această cămaşă este numită *cămeşoi*.

Modele de ornamente pe chimire, realizate cu mărgele (primele două) *sau cu mătase* (ultima de jos)

Scanned with OKEN Scanner

Copii din Bucşoaia (a), *Ostra* (c) *şi Stulpicani* (b, d) *în costume naţionale*

Cămăşile se confecţionează din pânză de bumbac (mai rar de in) ţesută în casă. În ultimele două decenii a luat amploare utilizarea marchizetului în confecţionarea cămăşilor. Ornamentaţia este bogată atât ca modele cât şi sub aspect cromatic. Dacă cele confecţionate din pânză de bumbac au modele cusute cu fire de bumbac divers colorate, cele făcute din marchizet sunt împodobite cu pui realizaţi numai cu fire de mătase sau şi cu mărgele. În zona gâtului, cămăşile de marchizet au o danteluţă lată de circa unu, doi centimetri, împletită cu *hecnarul* (croşet) şi numită *brizărău*, prin care se trece un şnuruleţ cu cănăcei la capete, cu care se strânge gura cămăşii.

Poalele sunt confecţionate din pânză de bumbac. Dacă au pui pe marginea de jos se numesc *polar*. Poalele se poartă pe sub catrinţă.

Cea de-a doua piesă de port definitorie în costumul femeiesc este *catrinţa*, care se poartă peste poale acoperind corpul de la brâu în jos până peste genunchi. Catrinţa se face din lână (din *păr*) ţesută în *patru iţe*. Ca model are doar nişte

Din vechi albume de familie : bucşoieni (Fotografia din stânga, sus, îl reprezintă pe primarul Dumitru Sahlean cu soţia sa, în 1919)

Scanned with OKEN Scanner

Din vechi albume de familie : stulpicăneni

Scanned with OKEN Scanner

Bătrâni din Stulpicani

Bătrâni stulpicăneni cu sumane

Gospodari din Stulpicani, în 1939

Stulpicăneni în zi de sărbătoare

dungi verticale numite *vârste*, diferenţiate cromatic, pe un fond negru şi foarte rar maroniu. Aceste fâşii negre se numesc *obloane* (la Frasin) sau *scaune* (la Stulpicani) şi au lăţimea unui lat de palmă. Mijlocul catrinţei este ocupat de o porţiune lată cât două obloane, numită *dos* (la Stulpicani) sau *scaun* (la Frasin). Pe orizontal, pe ambele margini are câte o dungă lată de circa 15 cm numită *bată*. Bata este pusă în evidenţă de o dungă de circa 1 cm de culoare roşu închis, numită *toiag, curcubeu* sau *curpăn*, în funcţie de sat. Marginea de jos a catrinţei are *sarad*.

În zonă se face distincţie între catrinţă şi *fotă*. Fota este tot o catrinţă, dar diferă de aceasta prin model şi cromatică. Ea are un singur scaun la mijloc, în rest fiind ţesută în întregime cu diferite modele geometrice, cu fir de lamé alb sau galben.

Scanned with OKEN Scanner

Stulpicănean cu cojoc în zi de lucru

Familie de stulpicăneni în zi de sărbătoare

Catrinţa se prinde la mijloc, parte peste parte, cu ajutorul *bârneţului*, care este o cingătoare lungă de circa 2 m şi lată de circa 2-4 cm. Şi acestea sunt de o mare varietate cromatică şi modelistică. După obiceiul local, un colţ al catrinţei se ridică şi se prinde în brâu, lăsând poalele la vedere.

Piese comune ambelor costume sunt brâiele, sumanele, bundiţele, cojoacele.

Brâul este o cingătoare lungă de circa 2 m şi lată de 15 cm. Este ţesut în stative în patru iţe din lână, cu diverse modele (*alesături)* şi culori. Femeile îşi încing cu el mijlocul, fixându-şi poalele pe sub catrinţă. Bărbaţii se încingeau cu acesta peste cămaşă, în lipsa curelei (chimirului). Brâul se poartă şi de către persoanele cu dureri de şale. Purtat încins strâns pe sub curea, permite bărbaţilor să se protejeze de *vătămătură*, putând face eforturi foarte mari.

O piesă de veche tradiţie este *sumanul*, care se poartă în egală măsură de către femei şi bărbaţi iarna, primăvara şi toamna. Materialul din care este confecţionat se obţine din fire groase din lână care se ţes în patru iţe, după care

Tinere stulpicănence de dinaintea celui de-al doilea război mondial

Scanned with OKEN Scanner

Tineri stulpicăneni (Fotografia din dreapta jos este făcută de Ziua Eroilor, în 1938)

Scanned with OKEN Scanner

Stulpicăneni în perioada interbelică. Femeile din fotografiile de sus sunt îmbrobodite cu „cârpă"

Scanned with OKEN Scanner

Neveste prietene

Scanned with OKEN Scanner

Tineri din Ostra (flăcăul este încins cu brâu de lână ţesut cu modelul „floarea mare" – dreapta) *şi Dorotei* (stânga)

este dat la piuă. Culorile care predomină sunt negrul, brumăriul şi maroul. Atunci când se *boia* (vopsea), pentru fixarea culorii se folosea *calaicanul* (piatra vânătă). Sumanul *cernit* era vopsit în negru. Ca tehnică de ornamentare, se folosesc cusăturile aplicate de *saraduri* (şnururi).

Boanda (bunda) şi *cojocul* se confecţionează din piei de oaie. Ca şi sumanul, acestea sunt piese comune portului bărbătesc şi celui femeiesc. *Boanda* este un cojoc căruia îi lipsesc mânecile. Cea folosită de bărbaţi în timpul muncilor este cu poală ce poate depăşi genunchii, iar cea care acoperă doar partea superioară a corpului până la şolduri se numeşte *bondiţă* (bundiţă). Ambele categorii au pe margine, pe faţa exterioară, câte o fâşie de blăniţă neagră de miel sau roşietică, de dihor, numită *prim*, iar pe toată lungimea acestuia, pentru a-l delimita de câmpul alb al bundiţei, au diferite modele geometrice sau florale cusute pe *burdujăl* cu mărgele mici de diferite culori sau cu *strămătură* (fir de lână foarte subţire), care este substituită în ultimul timp tot mai mult prin mătase. Uneori se coase un *găitan* (un şnur creţ) realizându-se diferite modele.

Cojocul purtat în zonă este scurt, acoperind numai partea superioară a corpului, fiind puţin mai lung decât boanda. Ca şi aceasta, cojocul are *prim* şi *pui* pe toate marginile exterioare şi în plus şi pe mâneci. Atât boanda cât şi cojocul au fondul de ivoriu al pielii neîncărcat cu alte modele în zona de spate.

Scanned with OKEN Scanner

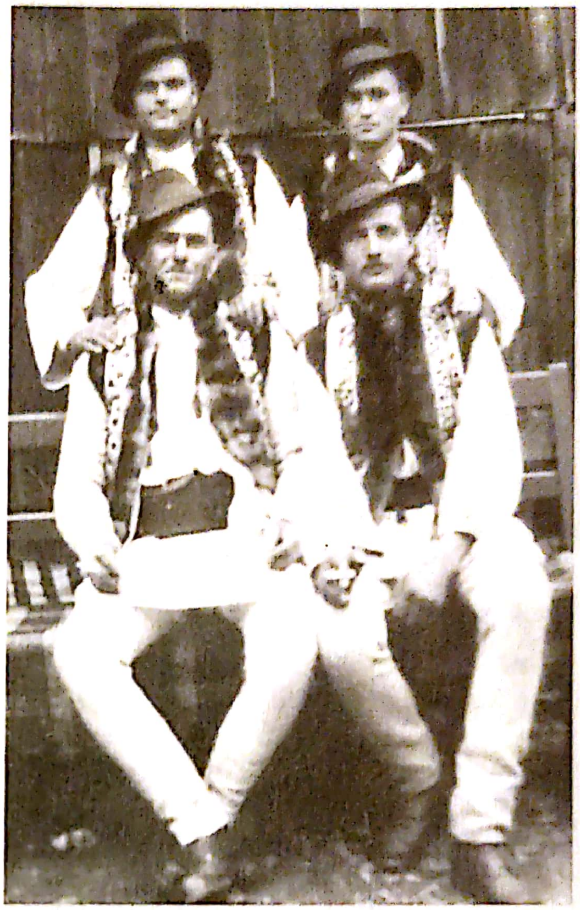

Fete (stânga) *şi bărbaţi* (dreapta) *din Stulpicani*

Iarna, la muncă, se purta un pieptar din blană de oaie, numit *jaşcău*. Era confecţionat din două părţi, faţă şi spate, cusute lateral de subsuoară până pe şold, şi nu avea mâneci. (Prin extrapolare, *jaşcău* a fost numit cojocul vechi, rău).

Încălţămintea tradiţională folosită de bărbaţi şi femei la lucru şi în sărbători a fost *opinca*, care era cu gurgui, fiind confecţionată din piele de porc sau de vită, care se *cruşea*, adică era vopsită într-o soluţie obţinută prin fierberea cojii de arin în apă. După cruşit, părul de pe piele era îndepărtat prin frecarea acesteia cu cenuşă. Pielea era tăiată în *şuşniţe* (fâşii) de două laturi de palmă şi apoi se confecţiona opinca. Nojiţele se făceau din sfoară *buzdugănită* (răsucită cu *buzduganul* – o bucăţică de lemn prevăzută cu un cârlig). În opinci se purtau *obiele* albe din pănură care se prindeau cu nojiţe făcute din sfoară confecţionată din păr de capră sau din cureluşe înguste prinse de opinci în găuri laterale făcute cu *preduceaua*. Femeile purtau *colţuni* (ciorapi) din lână, trei sferturi, împletiţi pe patru andrele, iar iarna şi în zilele friguroase de primăvară şi toamnă, *ştuţâni*, un fel de ciorapi de lână, lungi până la genunchi.

Dacă opincile se găureau, cei mai săraci le *tălpuiau*, adică le aplicau o pingea numită *potlog*, cusută cu *spacmă* (aţă rezistentă de cizmărie).

Iarna, mai ales pe lângă casă, purtau *pacini*, un fel de pantofi confecţionaţi din stofă groasă, prin casă purtându-se *bârlagi*, un fel de papuci de casă, numiţi şi

Tineri din Stulpicani în anii '30

târlici, iar afară, la treburi gospodăreşti, se purtau *pantofli,* un fel de papuci de casă cu talpa de lemn. Cei mai înstăriţi, feciori şi bărbaţi, purtau în zilele de sărbătoare şi mai poartă şi astăzi *cizme bilghir* (cizme cu glezna strânsă cu şnur), iar femeile purtau *giumătăţi* (pantofi) ori *papuci* (ghete).

Dintre piesele de port popular folosite la ocazii mai amintim : *năframa, traista, punga de piele, taşca.*

Năframele sunt folosite la nunţi şi, mai puţin, la înmormântări. Sunt confecţionate din pânză de casă, din bumbac, sau din pânză din comerţ, fiind ornamentate cu diferite motive geometrice şi florale. Sunt de dimensiuni care variază între 30×30 cm şi 70×70 cm.

Traista, şi ea pe cale de dispariţie, este confecţionată din lână ţesută în patru iţe. Ornamentaţia era simplă, de regulă o serie de pătrăţele care rezultau dintr-o alternare de linii – *vârste* – din urzeală şi de la ţesut. Culorile întâlnite cel mai des sunt negrul, albul, brumăriul, roşul şi cărămiziul.

Pungile de piele în care se ţineau banii, monede de aur sau de argint, ori din aliaje ieftine, se purtau la chimir. Astăzi, doar bătrânii îşi mai amintesc de ele.

Taşca este o geantă de piele neagră care se purta şi încă se mai poartă numai de bărbaţi, *de-a şoldu*. Este împodobită cu ţinte sau cu modele imprimate în piele.

Iarna, în zilele friguroase, pe mâini se purtau mănuşi cu un deget împletite din lână albă, pentru sărbători, iar pentru muncă, din lână brumărie sau neagră. Se fixau de încheietura mâinii cu un şnur şi erau prinse între ele tot cu un şnur mai gros făcut din acelaşi fir de lână din care s-au împletit şi mănuşile, care era trecut pe după cap şi prin mânecile cojocului sau sumanului, astfel că nu exista posibilitatea pierderii lor.

Legat de port mai amintim faptul că până după primul război mondial, bărbaţii purtau plete. Bătrânii îşi făceau două codiţe laterale cu care prindeau pletele la spate.

Pieptănătura cea mai obişnuită la femei era şi încă mai este aceea a părului împletit în două cozi egale, uneori patru, şi legate la ceafă în *coşarcă*. Fetele umblau descoperite. După căsătorie purtau obligatoriu tulpan sau batic, care era prins de păr cu ace cu gămălie colorată, numite *schilci*. Unele neveste mai înstărite purtau un fel de batic de mătase de formă dreptunghiulară, lung de circa 1,5 m, numit *fişâu*. Tulpanul mare, purtat în anotimpul friguros, are întotdeauna *frâmbii* (franjuri) şi se numeşte, la Bucşoaia şi Frasin, *şaluţ*.

Scanned with OKEN Scanner

La Stulpicani, femeile tinere se îmbrobodeau, în zilele de sărbătoare, cu *cârpă*. Mai întâi îşi făceau două cozi laterale, pe care le răsuceau în formă de con şi le prindeau cu *şpoance* (agrafe de prins părul) în zona parietală a capului, înspre ceafă, şi care erau numite *coarne*. Tot în zona parietală, dar spre frunte, se făcea câte o *percică*, care consta în adunarea părului din respectiva zonă, ondularea şi prinderea lui în două bogate smocuri laterale. Apoi se îmbrobodeau cu un tulpan cu flori şi cu *frâmbii,* numit *cârpă,* trecându-l pe sub ceafă şi făcând nodul deasupra creştetului, în aşa fel încât florile imprimeului să se vadă pe părţile laterale şi să lase descoperită fiecare *percică*. Franjurii tulpanului erau orientaţi spre spate. *Coarnele* nu permiteau tulpanului să alunece înspre spate. Peste tulpanul astfel legat se punea un ştergar alb, din bumbac, ţesut în şapte iţe, cu modele realizate în textură, care se prindea sub barbie cu o broşă, un capăt fiind dat pe spate, iar unul, îndoit şi introdus lateral sub *cârpă*.

Stulpicăneancă în zi de lucru

Mai dăinuie în memoria informatorilor noştri chipurile vesele ale stulpicănencelor Aniţa lui Niculai Hutu–Busuioc, Pachiţa lui Niţă al lui Iosub, Maria lui Toader Moroşan, Vamanca, Maria lui Niţă Moroşan, care *se purtau* astfel îmbrobodite, etalând cu mândrie câte o frumoasă *percică* în zilele de sărbătoare, când ieşeau la biserică, la horă sau la *şpaţâr* (la plimbare)[29].

Bărbaţii au purtat atât vara cât şi iarna căciuli din blană neagră sau brumărie de miel. În perioada interbelică, la Ostra s-au purtat căciuli confecţionate din pielicele de miel albe, iar la Stulpicani căciulele albe aveau la bază o fâşie de piele neagră lată de două-trei degete. După al doilea război mondial s-a generalizat portul pălăriei cu boruri moderat de late, mai ales în perioada de vară. Atât la căciulă cât şi la pălărie, flăcăii purtau în zilele de sărbătoare câte una sau două pene lungi de fazan sau de păun, obicei ce ar putea sta sub semnul unor influenţe ardeleneşti, mai ales din zona Bistriţei–Năsăudului. Probabil de la germani au

29. Inf. Maria Dumbravă a Lupului, 87 ani, şi Eufrosina Hutu, 93 ani, Stulpicani.

Ciobani la stână pe Clifi

preluat obiceiul de a purta la pălărie *pampon*, adică un pămătuf mic confecţionat din păr de porc mistreţ sau de cerb, ori *guşă*, adică un smoc de pene colorate din guşa unui fazan. Feciorii mai poartă la pălărie flori de *şternă*, adică *flori de munte*, cum le zic localnicii florilor de colţ.

Ca podoabă se folosea de către femei salba din bănuţi de argint, uneori şi cu câte unul de aur, care, astăzi, mai poate fi găsită doar prin lada de zestre a vreunei bătrâne octogenare. În lipsa salbei, se purtau şiraguri de mărgele. Adolescenţii şi bărbaţii care aparţineau unei categorii sociale mai înstărite purtau în urechea stângă, ca podoabă, un fel de cercel de argint sau de aur numit *ţintă*.

Portul huţulilor[30] de la Frasin, Ostra şi Gemenea nu diferă mult de cel al populaţiei româneşti. Elementul distinctiv este culoarea, care la piesele portului românesc femeiesc este în strânsă dependenţă cu vârsta purtătoarei, pe când la populaţia huţulă tonurile vii de roşu, portocaliu, galben se întâlnesc şi la femeile în vârstă nu numai la cele tinere. Bărbaţii purtau cioareci largi, cămaşă scurtă, fără pui, peste cioareci,

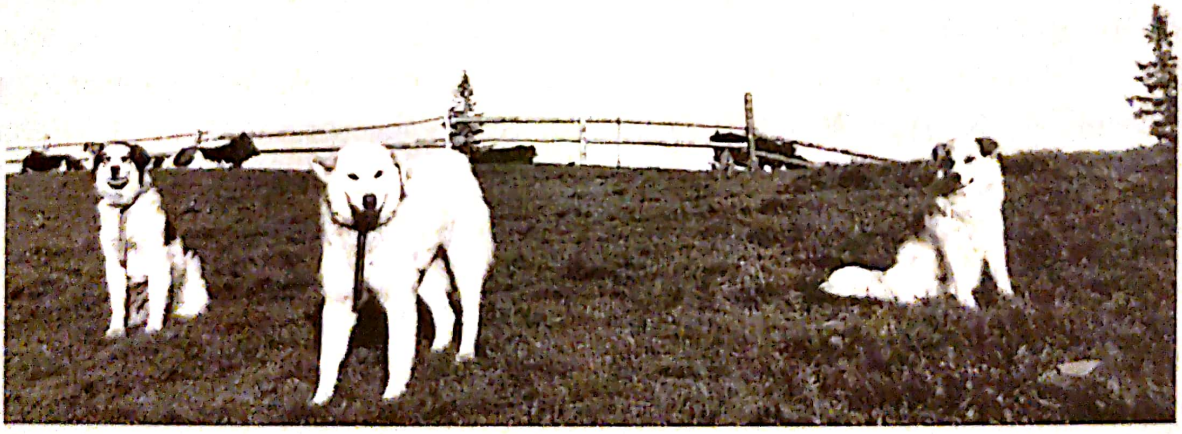

Câini ciobăneşti lângă ocolul vitelor pe Muntele Lung

30. Vorbind despre modul de a se îmbrăca, la întrebarea noastră „Care sunt elementele definitorii ale portului ucrainenilor?", Arcadie Naştiuc, în vârstă de 84 de ani, din Ostra, a precizat: „Noi nu suntem ucraineni. Noi suntem *huţuli*. Nu ştiu de ce ne numiţi ucraineni, căci noi nu suntem tot una cu ei; doar o asemănare a vorbelor. La fel ca italienii cu românii".

Scanned with OKEN Scanner

se încingeau cu *curea* lată de 20-28 cm, pe cap purtau *comanac* (comănac) împletit din lână albă, cu brâu negru la bază. În zilele răcoroase se purta surtuc cu sarad roşu. Iarna se îmbrăca cojoc lung până sub genunchi, cusut cu găitan. Femeile purtau catrinţă, polar alb fără pui, cămaşă cu altiţă, cusută cu strămătură cu mult roşu, vestă de lână împletită, iar pe cap purtau batic colorat.

Ciobani la stână pe Botuşanu

Şi la Negrileasa bărbaţii au purtat în anotimpul rece *comanacul*. Acesta era fără margini întoarse, asemănător celor ce se văd pe capetele dacilor de pe Columna Traiană. Portul *comanacului* le-a adus negrilenilor porecla de *comanacari*.

Spre deosebire de alte zone, unde portul popular tinde spre un costum de tranziţie, spre costumul orăşenesc, în satele bazinului, costumul tradiţional este încă foarte viabil. Există şi astăzi localnici care încă nu au îmbrăcat niciodată haine *nemţeşti*, cum sunt numite piesele de vestimentaţie oferite de comerţ.

Într-o paranteză mai largă, ţinem să reproducem câteva consideraţii aparţinând unei alte păreri despre portul localnicilor din Frasin:

„Portul feminin – cel mai interesant şi bogat ornamentat – era compus dintr-o cămaşă din ţesătură de in, bumbac sau borangic cu altiţă şi *brezărău*. Aceasta are pe stanii din faţă şi pe mâneci râuri de pui geometrici sau florali. Pe mâneca lărguţă, râurile erau cusute *costişet* (oblic). Mâneca este prinsă de cămaşă printr-o dantelă *în cheiţă* şi se termină încreţită cu o manşetă – *brăţară*. Catrinţa din *păr de oaie* cu *vrâste* verticale şi bată roşie la margine, perpendiculară pe vrâste, este prinsă în brâu cu bârneţul astfel ca să se poată vedea ornamentele poalelor albe. Opincile din piele de porc sau cele de sărbătoare, de viţel, cu obiele din *pănură* înlocuite mai târziu cu ciorapi albi de *strămătură* sunt folosite azi doar în zile de sărbătoare, spre lauda celor ce le poartă. Obielele erau fixate cu nojiţe din păr de cal sau de oaie. Piciorul era odihnit şi sprinten iar la petreceri, doar cei cu cizme mai puteau concura la bătăile ritmului de muzică şi joc. Sumanele erau lungi, cu *clini*, de culoare neagră, înfrumuseţate cu găitane. Nu aveau glugă ca în zona Sucevei. Sumanul putea fi înlocuit de cojocele scurte. Bondiţele de miel, unele uşor evazate, scurte, cu prim de dihor ca la Vama, de miel, ori cu flori cusute pe burdujăl sau din piele de pui de căprioară, ca la Mănăstirea Humorului, sunt purtate de primăvara până toamna. Neavând mâneci sunt foarte comode şi practice.

Bătrânul Iacob Lucan din Gemenea înainte de a împlini suta de ani

Piesele de gătează a capului sunt maramele (azi nu se mai poartă) şi ştergarele. Acestea erau puse de la începutul mărţişorului. În biserică nu se poate intra, ca femeie căsătorită, fără un acoperământ al capului.

Bărbaţii purtau cămăşi lungi, cu mâneci largi, cele de sărbătoare cu pui negri sau aurii la poale, legate la mijloc cu curele din piele sau cu mărgele ori cu brâu înflorat. Materialul era din cânepă la cele de lucru şi din bumbac ţesut în două iţe, la cele de sărbătoare. Toate cămăşile au *spătuială*, două buzunare sub platcă. Sunt foarte utile pentru că nici iţarii şi nici bondiţele nu au buzunare. Iţarii din lână albă ţesuţi subţire, în patru iţe, cu urzeală de bumbac, lărguţi sau cioareci, de culoare albă, făcuţi din lână groasă pe urzeală tot de lână, purtaţi iarna [sic !].

Bondiţele de purtat erau lungi şi miţoase la poale. Pe cap purtau pălărie cu streaşină, de culoare neagră, iarna căciulă (cuşmă) de miel pusă pe cap *pleznită*, adică îndoită, pe o ureche. Iarna lungă îi obliga pe săteni să poarte cojoace ori sumane. Mai târziu, ca influenţă germană, se purta *rocul*, un suman scurt cu o croială dreaptă, tivit pe la mâneci şi butoniere cu piele. Era un fel de palton scurt, care se mai poartă încă şi astăzi"[31].

31. Ion Netea, *Geografia şi istoria comunei Frasin pentru clasele V-VI*, Editura „Cutia Pandorei", 2000, pp. 65-66. (*Brezărău* – împletitura dantelată de la gâtul cămăşii prin care se trece şnurul cu care se încheie cămaşa).

Scanned with OKEN Scanner

OCUPAŢII ŞI ÎNDELETNICIRI TRADIŢIONALE

Îndeletnicirile de bază ale localnicilor au fost creşterea vitelor şi păstoritul, mica agricultură şi mai nou, după 1800, exploatarea pădurilor, (mineritul constituind o ocupaţie pasageră în secolul trecut). Creşterea vitelor şi păstoritul au fost favorizate de condiţiile naturale pe care le oferă zona. Munţii pentru păşunat, dealurile cu fâneţe, poieni şi vâlcele cu iarbă grasă au determinat practicarea păstoritului din cele mai vechi timpuri. În zona noastră păstoritul este de tip pendulator, primăvara se urcă pe munte unde se rămâne pentru *varat*, toamna coborându-se pentru tomnat şi iernat în sate.

În satele noastre s-au practicat de-a lungul timpului două tipuri de stâne[32] : *stâna de strânsură*, în care se întovărăşesc mai mulţi proprietari de oi (*sâmbraşi*), şi *stâna individuală* a unui singur gospodar înstărit care avea turme numeroase şi mari suprafeţe de *păscătoare* (păşune) sau *înămeau* (luau în arendă) câte un munte.

În fiecare primăvară, pe la 6 mai, baciul şi gospodarii satului *se tăluiau* (adică se sfătuiau, se înţelegeau, se organizau) în legătură cu *adunatul* oilor şi al vitelor, se *tocmeau* (angajau) ciobanii şi se stabileau învoielile. În jur de 15-20 mai, în funcţie de cât de primăvăratec este timpul, turmele şi cirezile urcă pe munte. (Tot bagajul pe care îl urcă ciobanii pe munte este numit *jęchilă,* iar diversele lucruri utilizate în stână sunt denumite generic *tarhaturi.)* Urcatul pe munte fiind unul dintre cele mai importante evenimente ale primăverii, în comunităţile săteşti din zonă se făcea şi se mai face încă, cu această ocazie, o petrecere la casa baciului, unde se adunau toţi cei care aveau să rămână vara pe munte, gospodari cu neveste, fete şi flăcăi, şi de la care nu lipsea niciodată popa, care citea din ceasloavele lui şi stropea oile cu agheasmă. Se cinsteau cu un păhărel de holercă, se întreceau în a cânta la fluier, din cimpoi, buciumau sau trâmbiţau.

Pentru ca oile să poată fi recunoscute uşor, se înseamnă la ureche, fie în *potricală* (gaură făcută în ureche cu *potricala*, adică preduceaua), *pchişcătura*

32. Vezi Dumitru Rusan, Marcel Zahaniciuc, *Zona etnografică Câmpulung Moldovenesc*, Muzeul „Arta Lemnului", Câmpulung Moldovenesc, 1996, p. 39.

Scanned with OKEN Scanner

Mulsul oilor sub povârneală, pe muntele Băişescu

(pişcătura), care este o spintecătură a urechii făcută cu foarfecele, *hârleţul* este o spintecătură în unghi, *rătezătura* este tăierea vârfului urechii cu foarfeca.

Stâna este construită din lemn de brad necioplit, încheiat „stâneşte" şi era acoperită cu *foltău*[33] (bucată mare de scoarţă) de brad, iar mai târziu a fost *drăniţită*. Stâna este alcătuită, fără excepţie, din trei compartimente: *tinda*, unde se păstrează diferite obiecte din inventarul stânei, *stâna propriu-zisă*, care este o încăpere mai mare în care se află vatra, laiţe pe lângă pereţi, pe care dorm ciobanii şi baciul lor, şi unde se face brânza şi urda, şi *comarnicul*, locul răcoros unde se păstrează caşul. Au existat şi stâni cu patru compartimente. Lângă comarnic mai aveau o încăpere numită *celar*, în care se păstrau diferite *tarhaturi* (lucruri diverse) şi se putea dormi. Stâna nu are ferestre. În faţa stânei se află *ogrăjoara* stânei.

Tot inventarul stânei are o nomenclatură arhaică. În preajma stânei, la distanţe nu prea mari se află *coşarele*, *ocoalele*, *nimătul de vreme bună*, *nimătul de vreme rea*, locuri unde sunt adăpostite animalele pe timp de noapte, *vatra* ciobanilor de lângă nimăt, *spătările strungilor* prin care sunt mânate de către *strungari* oile la mulsoare, al căror lapte muls în *cofe* de către ciobanii care stau sub *povârneală* şi turnat în *găleţi*, *bănezi*, *doniţe* ori *baniţe*, este strecurat apoi

33. La Frasin am înregistrat un termen *faltău* „bucată, care se ţine laolaltă"; *faltău de slănină*, *de carne*, *de caş* etc.

în *budacă,* folosindu-se *străcătoarea* aşezată pe *hârzob,* apoi se dă *cheag* din *cheagornicer* (numit la Frasin *chigornic*). După ce s-a prins, laptele este tăiat cu *birghideul* (numit doar la Gemenea *brighideu*, iar la Frasin, *berghedeu*) şi lăsat să sloboadă *străgeata* (primul zer), apoi este strâns cu *linguroiul. Caşul* este pus la stors în *străcătoare,* care se agaţă în *vârtej.* Dacă este mai mic, caşul se numeşte *bulz.* Din zerul rămas se face *urda* care este fiartă în *cazan,* învârtită cu *tăujerul*, adunată cu cociorba şi pusă la stors în *străcătoare*, care se agaţă într-o *pană* bătută în peretele stânei. Zerul acru se păstrează în *fidileş*, iar *jântiţa* în *budâi.* Urda se trage cu cociorba, iar după ce au *urdit,* înainte ca *steaua ciobanului* să fi apus, ciobanii cântă la *fluier* sau la *cimpoi* lângă vatra în care au ars *buzari* sau vreun *naclad* şi în care focul nu are voie să se stingă (*focul viu*[34], care era aprins obligatoriu prin frecarea a două bucăţi de lemn uscate) până la *răscol* (părăsirea stânei şi întoarcerea în sat). Jăraticul în vatră se adună cu *ojogul*, iar fumul iese din stână prin *şufrecă.* Vasele spălate se usucă pe *sărcier* în faţa stânei. Cârdurile de oi (care se formează prin separarea oilor după culoare; cârdul de albe, în care intră şi oile brumării, şi cârdul de lăi, în care intră oile lăi şi oile negre) se pornesc la păscut în cântecul tânguitor al *trâmbiţei*, care a luat locul *buciumului* de altădată. Separarea oilor în două cârduri, unul de albe şi unul de lăi, se face din motive practice. Dacă dispare vreo oaie, căzută pradă lupilor sau ursului, ori chiar vreunui cioban hrăpăreţ, se ştie cu certitudine din ce cârd lipseşte şi cine este responsabil de pierderea ei. Nu în toate satele din zonă se face separarea oilor în funcţie de culoare. Spre exemplu, nu se separă la Ostra, Bucşoaia, Frasin.

Pe la jumătatea verii, ciobanii plecau cu oile în *mutare*, adică într-un alt loc de păşunat, cu scopul de a reface potenţialul vegetal al zonei deja păşunate şi de a *târli* (îngrăşa) şi alte suprafeţe de teren. Nu se pleacă în *mutare* în zi de sărbătoare sau în zi de post.

34. „Se numeşte foc viu şi pentru că este făcut de mâna omului, fără materiale inflamabile. Cea mai frecventă modalitate de aprindere este folosirea a două lemne de brad uscate care se freacă până iese fum şi de la care se aprinde apoi iasca ce va fi aşezată sub răşină de brad şi scoarţă de mesteacăn uscată, peste care se suflă cu putere. Această modalitate mai are şi o variantă mult mai funcţională: între cele două praguri ale intrării în colibă se fixa forţat un stâlp de brad uscat, ascuţit la capete şi crestat, punându-se iască în partea de jos, la talpă. În jurul stâlpului se înfăşura o frânghie de capetele căreia trăgeau doi ciobani în ambele sensuri, imprimându-i o mişcare de rotaţie care ducea la înfierbântarea lemnului până la aprindere. Iasca aprinsă se punea între surcele. Sunt cunoscute şi alte modalităţi de aprindere a focului viu. De la focul viu se aprindeau toate focurile stânei. Din el nu se împrumuta nimănui. Dacă se stingea focul exista credinţa că va veni *dihania* la oi". (*Ibidem*, p. 45).

Oile se mulg sub *povârneală* (mic acoperiş în faţa strungii). După mulsul de seară oile se duc în *porneală*, adică sunt scoase din nou la păşunat.

Drobul de sare pentru oi se pune în *grivală*, iar în *sănune*, care este o troacă lungă cioplită într-un butuc de brad, se pun tărâţe pentru hrana acestora. Ciobanii mănâncă în *cofe*, beau *zăr* cu *cupa* şi îşi iau de mâncare cu ei în *lăcriţe*. Apa este adusă de la izvor în *bănezi*, cu ajutorul *cujbei* (coromâslei).

Pentru a fi păstrată brânza pe iarnă, aceasta se bate cu *braiul* în *bărbânţă*. Oaspeţii stânei sunt trataţi cu *caş dulce, brânză, urdă, urdari, balmuş, unt, smântână, lapte acru*, care, dacă este acrit bine, se numeşte *ţâşpoacă*, iar dacă este foarte acru este numit *caţa(h)on*, şi *lapte dulce, zăr dulce şi zăr acru, chişleag, jântiţă, jântuit, cocârtiţă*, câteodată şi cu *zamă* (ciorbă) de *şoaită* (bucată de carne de vacă), dacă au fost nevoiţi să taie vreo vită, care dacă este slabă este numită *şcorlă* sau *ciocaie*.

Câinele care însoţeşte cârdul de oi, fie albe, fie negre, are prins de gât un băţ de circa 30 cm numit *jujău*, cu scopul de a-l împiedica să alerge prin pădure după animale sălbatice. Dacă are părul scurt se cheamă *câine pârn*. Câinele care nu este bun de nimic este numit *cotârlă, pahaie*, iar *ţahna* este câinele care *ţăhneşte*, adică latră piţigăiat, cu voce subţire.

Baciul este cel care face brânza, iar la treburile stânei este ajutat, conform unei stricte specializări, de către : *ciobani*, care sunt persoanele care duc oile la păscut ; *văcar*, cel ce păzeşte vacile ; *bouar*, cel care păzeşte boii ; *sterpar*, cel care duce la păscut vitele sterpe ; *ghiţălar*, cel care are în grijă viţeii de lapte ; *cârlănar*, cel care duce la păscut cârlanii şi mieii ; *strungar*, persoana care dă oile în strungă, face cirul pentru câini, aduce apă de la izvor, aduce şi taie lemne, are grijă să nu se stingă focul.

Iarna oile sunt adăpostite în *corlă* sau *perdea*, care este făcută în apropierea *târlei*.

După culoare, oaia poate fi *brumărie*, *bâlă* (albă), *neagră, laie, muscurică* (albă cu *pui* - pete- negri sau maro pe bot), *barză* (neagră cu pete albe la ochi), *oacheşă* (albă cu pete negre la ochi), iar berbecele, *cacer* (când are pete albe şi negre la cap), *bucălău* (alb cu capul negru sau maro), iar după vârstă, acesta este mai întâi *miel*, apoi *cârlan* (până la un an), *înterţiu* (de la unul la doi ani), *mătur* (de la doi la trei ani) şi *buhai* (de la patru ani înainte şi este numit odată cu fiecare an de viaţă *buhai întâi, buhai al doilea, buhai al treilea* şi *buhai al patrulea*, după care se consideră că este prea bătrân). Oile care au rămas fără miei (au fost tăiaţi, vânduţi, pierduţi etc.) se numesc *aplecători*, pentru că la acestea se *apleacă*, adică se dau la supt, alţi miei.

Oile sunt tunse primăvara, obţinându-se *noatinul*, dacă lâna este de pe cârlan, *părul* şi *mńezura*, dacă este de pe oaie. Dacă oile nu sunt tunse la timp *împăiază*, capătă *pai*, adică le creşte lână nouă sub lâna veche.

Scanned with OKEN Scanner

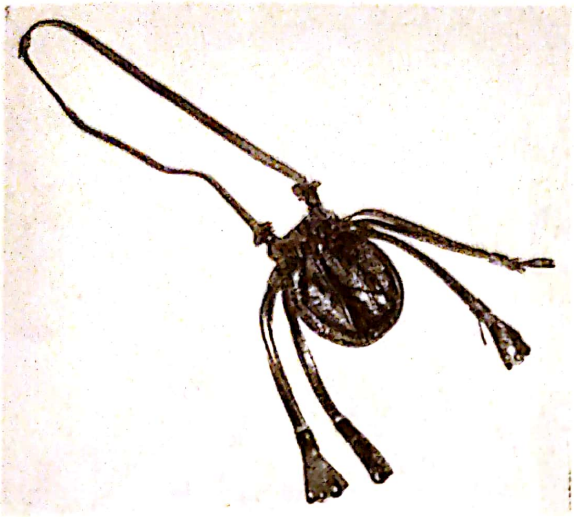

Pungă din piele pentru „griţari" (bani)

Atunci când dintre mai multe oi se aleg cele bune, se zice că *se brăcuieşte*, rămânând întotdeauna *bracurile*, adică oile rele, slabe.

Costumaţia ciobanului este alcătuită din cămaşă lungă până la genunchi, care este unsă bine cu unt şi cu *usuc* de oaie, (la Frasin, se fierbea în unt de oaie şi în zăr) ca să nu treacă apa prin ea, cioareci, *bondiţă* sau *boandă*, opinci, chimir. La brâu are fluieraşul, pe spate ori *de-a şoldu*, taşca, mai rar traista, iar în mână, nedespărţita bâtă ciobănească, în a cărei încrustaţii numai ciobanul ştie să citească. În zilele de lucru el poartă baltag, pe care îl numeşte *toporaş*, ca în cazul în care vreo fiară a pădurii îl atacă pe el sau oile sale, să aibă cu ce se apăra. În zilele de sărbătoare nu va purta niciodată baltagul căci, zice el, este păcat să omori sau să lucrezi cu acesta în astfel de zile.

În limbajul ciobanului se întâlnesc termeni specifici care denumesc locurile pe unde acesta îşi paşte turmele: *grui, muncel, obcină* şi *obcioară, bâtcă, picior* şi *vârf* de munte, cuvinte cu o largă circulaţie, care se regăsesc şi în toponimia locală, dar şi unele care se întâlnesc ca entopice: *bobecă* „deal mic, ridicătură de teren"; *padină* „poiană cu teren aşezat drept, în coasta unei obcini"; *strungă* „loc de trecere strâmtat printre două stânci mari"; *zănoagă* „bucată de teren îngustă situată între două coaste de deal"; *corhană* „coastă de deal, de munte, foarte înclinată şi acoperită cu brazi"; *podirei* „loc întins pe coasta unui deal"; *caţâm* „vârf de munte foarte abrupt şi cu bolovani pe pante"; *prihod* „loc pe o obcină pe unde este trecerea animalelor sălbatice"; *curmătură* „creastă de munte care coboară şi urcă lin"; *tarniţă* „munte în formă de şa"; *năruitură* şi *izărâtură* „coastă de deal prăpăstioasă care se surpă"; *cupchior* „gaură mare într-o stâncă în care se adăpostesc ciobanii pe timp de ploaie"; *prislop* „loc de trecere pe munte"; *ţoampă* „vârf de deal", *haţaş* „cărarea permanentă a animalelor"[35].

Din multitudinea de obiceiuri şi activităţi desfăşurate la stână, *măsura oilor* constituie un moment important care, astăzi, este din ce în ce mai puţin respectat. La Slătioara, a doua zi după urcatul oilor pe munte, la stână, se măsoară cantitatea de lapte pe care o dau oile unui gospodar pentru a i se putea determina cantitatea de brânză ce i se cuvine. Laptele muls în găleată este turnat în budacă şi este

35. Informaţiile despre oierit, stână, terminologia amintită ne-au fost comunicate de către Traian M. Dumbravă, 65 ani, şi Vasile Nuţescu, 36 ani, Stulpicani.

Scanned with OKEN Scanner

Dumbravă Traian al Lupului din Stulpicani în costumaţie ciobănească, cu şi fără bundă

Lingură de lemn cu coada sculptată tematic : barză-şerpi-balauri-om

măsurat cu un beţişor numit *ţăncuşă*, care se introduce în poziţie verticală în vas şi se înseamnă pe el, prin crestare, nivelul la care se află laptele. Nivelul crestat pe ţăncuşă este apoi însemnat pe o altă bucată de lemn numită *răbuş* (răboj). Pe răboj sunt însemnate toate ţăncuşele. Ţăncuşa era însemnată de către gospodar cu un semn particular, după care era despicată în două. O parte rămânea la stână, în săculeţul cu ţăncuşe, iar cealaltă şi-o lua gospodarul acasă. Măsurarea se termină spre prânz. După amiază sosesc nevestele gospodarilor cu plăcinte şi rachiu, şi se organizează pe munte o masă mare unde se chefuieşte într-o bună dispoziţie generală până spre seară, când încep să coboare spre sat.

Când le vine rândul să urce pe munte după brânză, gospodarii duc cu ei sare, făină de porumb conform rânduielilor stabilite de către baciul stânei, şi nu uită niciodată să ia cu ei ţăncuşele. Fiecare ţăncuşă este confruntată cu jumătatea sa şi cu răbojul şi între ele nu trebuie să fie diferenţe. Odată stabilit acest lucru, se face tara unei găleţi apoi se pune lapte în aceasta până la nivelul indicat de ţăncuşă şi de răboj. Apoi găleata era pusă pe o cumpănă, aceeaşi pe care aceasta a fost tarată, numită *toacă* şi care era făcută dintr-o bucată de lemn lungă de circa

un metru şi jumătate, legată la mijloc într-un echilibru perfect. Într-o *străcătoare* se pune contragreutatea laptelui. Această greutate se numeşte *trăsură*. Fiecare gospodar primeşte câte 14 trăsuri de brânză. La Gemenea, se dau doar zece trăsuri de brânză. Cantitatea de urdă care se dă este echivalentă cu o pătrime din cea a caşului[36].

Corespondenţa numerică înscrisă de către baci pe răboj era următoarea :

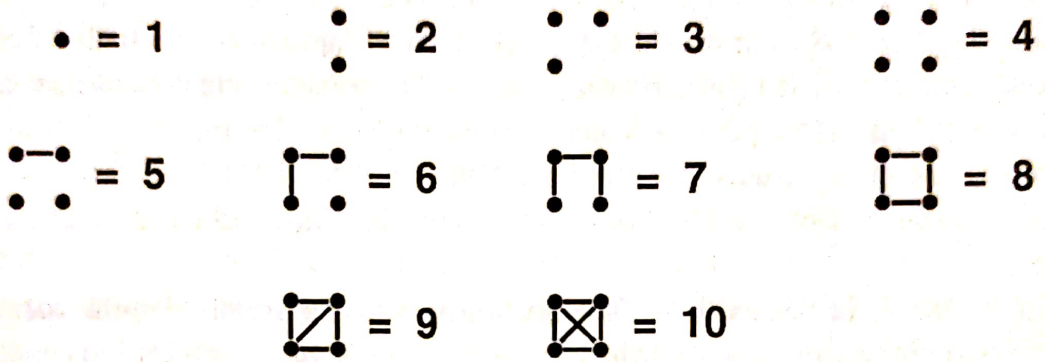

(Acest mod de a scrie şi de a ţine evidenţa a fost preluat, probabil, mai târziu de către muncitorii de la exploatările forestiere care ţineau socoteala cantităţilor de lemn tăiat ori expediat sau a zilelor muncite[37]).

Dacă stâna a ieşit bine cu brânza, adică a mulţumit pe toată lumea, la *răscol* baciul organizează la casa sa o masă mare pentru *sâmbraşi* (sătenii care au avut oile la respectiva stână) şi pentru ciobani.

La Negrileasa şi la Ostra nu s-a făcut şi nu se face măsura oilor. Se dau câte 6-7 kg de brânză şi unul de urdă pentru fiecare oaie, în funcţie de cât de primăvaratică era vremea şi cât de timpuriu urcă baciul şi ciobanii cu oile pe munte.

La Ostra a existat o practică care este pe cale de dispariţie. Este vorba despre *punerea oilor pe lapte*. Aceasta se făcea de Sfânta Maria când, dacă stâna a ieşit bine cu brânza, adică a achitat toate obligaţiile, se rupea cârdul de oi în două, de regulă

Linguri de lemn cu coada sculptată

36. Inf. Filaret Flocea, 68 ani, Slătioara.
37. Inf. Toader Ţigănescu, 97 ani, Stulpicani.

după apartenenţa lor la un proprietar sau altul. (La Ostra, oile nu se separă primăvara în cârduri în funcţie de culoare). Se pun două plase de gard perpendicular pe strungă, la spătări. Se dau oile prin strungă şi se aleg, trecându-se de o parte sau alta a plaselor de gard, în funcţie de ciobanul care a luat oile de la proprietari. Se făceau două cârduri care plecau la păscut în zone diferite. Un cârd rămânea la stână, iar celălalt pleca pe alt picior de munte, de unde nu vor mai fi aduse la stână decât în anul viitor. Pe noul loc de păşunat se face din nou strungă, coşare, colibă pentru ciobani. Laptele muls era pus la înăcrit şi se făcea lapte acru. Se dădea fiecărui gospodar câte un litru de lapte acru pentru fiecare oaie pe care o are la stâna respectivă. Se păşunează pe munte până la Vinerea Mare (la Sfânta Paraschiva) când se face *răscolul*. Cele două cârduri de oi nu se întâlnesc nici la răscol[38]. La Bucşoaia şi la Frasin, răscolul se face la Ziua Crucii (14 septembrie). Răscolul nu se va face în zile de post.

După răscol, la Sâmedru se făcea de către cei care aveau oi multe *tocmirea* (angajarea) ciobanilor şi a argaţilor, cu care se *împăcau* (se înţelegeau) pentru o anumită sumă şi o anumită perioadă. Dacă cei vizaţi erau oameni destoinici şi pricepuţi, se încerca angajarea lor pentru perioade mari de timp, cu plată anticipată ca să nu poată fi luaţi de către alţi gospodari. Celui care se prindea cioban sau argat i se asigura masă şi casă de către stăpân. Cu ocazia acestei *tocmeli* se bea întotdeauna *adalmaş* (aldămaş). Tot la Sâmedru se dădea drumul la berbeci între oi ca să le mârlească.

Este necesar să facem o precizare în legătură cu termenul de *gospodar* pe care l-am folosit de mai multe ori. În accepţiunea curentă, în satele bazinului, *gospodarul* a fost şi este localnicul care are gospădărie mare, are oi şi vite multe, boi sau cai şi mijloace de transport, şi, evident, suprafeţe mari de teren care să-i asigure furajele pentru vite în perioada cât nu se poate păşuna. Când *gospodarul* ieşea în sat în zilele de sărbătoare, dacă intra în cârciumă, se cinstea cu alţi gospodari, cu cumetrii şi neamurile câte două-trei zile fără întrerupere, timp în care nevasta avea grijă să-i aducă mâncare caldă la cârciumă. Erau singurele momente când gospodinele intrau în cârciumă.

Lutierul Gheorghe Cozmici din Frasin în atelierul său

Aldămaşul, în varianta dialectală locală *adalmaş*, a avut şi are valoarea unei instituţii juridice care pecetluieşte definitiv orice tranzacţie. Aldămaşul se

38. Inf. Severin Robaniuc, zis Valică, 86 ani, Ostra.

Scanned with OKEN Scanner

bea de către persoanele care se angajau într-o afacere, întotdeauna după efectuarea unei plăţi, fie parţială, fie totală. Odată băut aldămaşul, orice aranjament, orice tranzacţie consemnată sau nu în scris (cele mai multe dintre ele nu se consemnau în scris) nu mai putea fi anulată, adesea sub jurământ şi sub sancţiunea blestemului care avea să cadă nu numai asupra celui ce strica un astfel de act juridic *autentificat* prin băutul aldămaşului (a câtorva pahare de *holercă*), ci şi asupra urmaşilor acestuia.

Cimpoi (CD)

Agricultura, datorită faptului că terenul arabil este restrâns, se practică la scară redusă. Ogoarele se găsesc în apropierea gospodăriei, dar şi pe coastă de deal. Nici o palmă de pământ nu rămâne necultivată. Până nu demult s-au folosit pentru cultivarea, în special, a cartofului şi poienile obţinute prin *lăzuirea* pădurii. La Bucşoaia, suprafaţa cultivabilă fiind mai mare şi compactă, mai ales în zona de luncă a râului Moldova, s-au folosit serviciile *jitarului, jităria* nefiind cunoscută în restul satelor din zonă.

Pământul este arat sau *desţelenit*, dacă a fost înierbat ori cultivat cu lucernă sau trifoi, cu plugul tras de boi sau de cai, după care este mărunţit cu grapa de lemn[39] sau prin tractarea pe arătură a unui *târş*. Suprafeţele mai mici se mărunţeau cu sapa, prin căpăluire. Înainte de a fi arat, *locul* este *îngrăşat* cu bălegar de grajd, uneori prin *târlire* de către oi, adică sunt ţinute şi furajate oile pe locul respectiv, *îngrăşarea* făcându-se de la sine.

Este obiceiul ca după mai mulţi ani de cultură pe bază de arătură, când *locul* devine *trudit*, şi, pentru refacerea potenţialului fertil, acesta se înţeleneşte cu trifoi sau lucernă în amestec cu orz. Suprafeţele mici se înţelenesc cu *strohurile* (sămânţă de iarbă căzută de pe fân) care se adună pe podul grajdului şi care se împrăştie pe suprafaţa respectivă, după care se grăpează.

Suprafaţa de teren neproductiv situată pe coastă de deal, în vecinătatea pădurii, pe care creşte doar *părul porcului* (un fel de iarbă), se numeşte *bungeac*, terenul arabil pietros se numeşte *scruntari*, iar terenul nisipos, *loc pchisocos*.

În schimb, terenul de păşune cu iarba bună pe care, dacă oile o pasc dau lapte gras, se numeşte *loc domesnic*.

39. Pe la mijlocul secolului trecut se extinde utilizarea grapei de lemn cu colţii de fier, care erau confecţionaţi în fostele ateliere de la Stulpicani şi Bucşoaia ale lui Karl Kalita.

Scanned with OKEN Scanner

a

b

c

d

e

Prezența cerbului : traforat deasupra șaierului (a – Ostra), *traforat pe fațada casei* (b – Dorotei), *pe chimir, cusut cu mărgele* (c – Stulpicani) ; *cerbi afrontați pe fațada casei* (d – Negrileasa) *și coarne de cerb în logie* (e – Stulpicani)

Scanned with OKEN Scanner

Principala cultură, astăzi, este cea a cartofului, urmată de cea a porumbului *ciocantin* (cincantin). Pe acelaşi loc se seamănă, printre cartofi sau porumb, bostani, sfeclă, fasole, mazăre, bob. Altădată se cultiva şi linte.

Un colţ al ogorului este rezervat pentru cultivarea cânepei. Se mai cultivă plante furajere, orz, secară şi puţin grâu. În grădiniţa de lângă casă se cultivă ceapă, *demcă* (harpacică), usturoi, morcov, pătrunjel, varză, puţină salată, mărar, *tarahon* (tarhon), leuştean, lobodă roşie. În vreme de secetă, straturile din grădină se udă utilizându-se *proaşca* (stropitoarea).

Dintre pomii fructiferi, mărul şi prunul au ponderea principală. Se întâlnesc şi peri, cireşi, vişini şi nuci. Se cultivă accidental coacăze (agrişe) şi păltinele[40], chiar şi căpşuni. Toate aceste roade ale pământului sunt folosite în exclusivitate pentru necesităţile propriei gospodării şi doar arareori surplusul se comercializează.

Nu există plantaţii sistematice de pomi fructiferi. Aceştia sunt plantaţi mai ales în grădinile de pe lângă casă şi mai puţin prin fâneţe şi locuri înţelenite. Termenul de *livadă* se utilizează pentru suprafaţa de teren arabil, adesea îngrădită, de lângă casă şi care adeseori nu are nici un arbore pe ea.

Fructele, mai ales merele şi perele, se păstrează pentru iarnă în beciuri sau în poduri acoperite cu otavă. Din mere se prepară *uscături*, adică se taie felii şi se pun la uscat la soare, din prune, numite *poame*, şi din *perje* se prepară *povirla* (povidla).

Dintre plantele industriale se cultivă, doar pentru necesităţi proprii, într-un colţ al ogorului, cânepă şi chiar in.

Atât inventarul cât şi terminologia folosită în agricultură sunt cele cunoscute în nordul Moldovei, motiv pentru care nu insistăm asupra lor. Menţionăm că plugurile de lemn cu opincă de metal, cu grindei de lemn, cu otic de lemn pentru curăţat cuţitul au fost utilizate până târziu, în deceniul al patrulea al veacului nostru. Primele pluguri metalice au fost aduse din Cehoslovacia în anul 1928.

La arat, localnicii care nu au câte doi cai şi care doresc să are mai repede şi mai uşor fac *sâmbră*, adică se *întovărăşesc* câte doi (fiecare pune la plug câte un cal, care ară împreună).

Fânare la Ostra

40. În zona noastră numele acestor doi arbuşti sunt inversate : agrişul este numit *coacăz*, iar coacăzul este numit *păltinele*.

Balercuţe (CD)

Vorbind despre terenul agricol, trebuie să amintim şi un obicei legat de existenţa obştilor. Se păstrează şi astăzi străvechea instituţie a *dreptului de protimisis*, adică cel care vinde, fie şi o *jirebie* sau o *dârjunca* (fâşie îngustă), ori un *climp* (mică suprafaţă de teren, de pădure, de fâneţe situată în marginea hotarului) de pământ, îşi întreabă mai întâi vecinii terenului respectiv dacă nu vor să cumpere şi numai în cazul în care aceştia refuză, vânzătorul se adresează altor săteni. Numai cei „fără de Dumnezeu" nu se conformează acestei tradiţii.

O ocupaţie, în exclusivitate a bărbaţilor, fără a reprezenta o îndeletnicire sistematică, era şi este albinăritul, care a fost favorizat de abundenţa florii melifere în întreg bazinul. Stupii erau construiţi din trunchiuri de copac cu mijlocul putred, care era înlăturat, secţionaţi la lungimea de 50-80 cm, cărora li se făcea în partea inferioară un *urdiniş* şi se acopereau cu un capac de lemn ori cu scoarţă de brad fixată cu o lespede. Acestea se numesc *buduroaie* sau *ştiubeie*. În zilele noastre se utilizează în exclusivitate doar stupi sistematici. Căsuţa albinei se numeşte *botcă* sau *ţâţă*. *Roiniţa,* când este pregătită pentru roit, este unsă cu *poala Sfintei Mării* (nepeta pannonica), *„ca sî amńinusî a câmp înflorit"*, spune stuparul Arcadie Sahlean din Stulpicani.

Ploşti (CD)

Existenţa din abundenţă a peştelui în râurile şi pâraiele zonei, a făcut ca pescuitul să fie practicat încă de timpuriu. Speciile cele mai des întâlnite sunt: păstrăvul, cleanul, lipanul, scobarul, boişteanul, grindeaua, *umbreana* (mreana). Şi astăzi peştele este prins cu mâna pe sub pietrele din râuri sau de pe sub maluri, ori prin răstocirea apei. Ca unelte se foloseau *ştilbicul*[41] (o bâtă lungă de circa doi-trei metri, care are legate la un capăt curmeie de coajă de tei), *ostia* (o furculiţă cu trei

41. Cu privire la această unealtă, S.Fl. Marian, în *Insectele în limba, credinţele şi obiceiurile românilor*, Bucureşti, 1903, p. 58, scria: „Pescarii [...] au datina de a scormoni şi a-i alunga [pe peşti] de pe sub pietre şi de pe sub rădăcini spre crâsnic cu un fel de botă lungă prevăzută la capătul de jos cu o măciucă, care se numeşte *ştiulbic*, de unde apoi şi verbul *a ştiulbica*, adică a da cu *ştiulbicul*. De la cuvântul *ştiulbic* cred că vine numele satului Ştiulbicani din districtul Câmpulungului, în Bucovina".

Scanned with OKEN Scanner

Se coase o nouă ie (Stulpicani)

dinţi), *sacul de pescuit* şi *vârşa*, cu care se pescuia doar în râul Moldova, la Frasin şi Bucşoaia. Cu ştilbicul se speriau peştii de pe sub *bolohani* (bolovani), de sub *ţărmură* (mal sub care apa a săpat şi stă suspendat deasupra apei), determinându-i să intre în vârşă. Cu sacul se pescuia mai ales pe râul Moldova, la Frasin şi Bucşoaia. Sacul era confecţionat în formă de clepsidră. Gura sacului, care se orienta spre amonte, era întinsă pe un semicerc fixat pe o furcă. Sacul propriu-zis are formă conică, iar în vârf, un orificiu care face trecerea în cel de-al doilea compartiment, în *coif*, care are şi el formă de con cu vârful legat de orificiul sacului. În zona orificiului de trecere dintre cele două compartimente se găsesc franjuri care au rolul de a speria peştii care ar încerca să iasă din coif înapoi în sac şi de aici mai departe. Peştele prins era pus pe *ţiglă*, adică pe o nuia curăţată de coajă. Peştele mic, în special boiştenii, se prind cu ceaunul. Cu scrumul de mămăligă pe el, ceaunul este acoperit cu o bucată de pânză. În centrul pânzei se face o gaură cât intră un deget. Ceaunul se introduce în apă, în locuri unde aceasta este mai liniştită, mai ales în *hâlboane* (locuri adânci pe o apă curgătoare) şi se lasă mai multe ore. Peştii, în căutare de hrană, intră în ceaun prin orificiul din pânză, dar nu mai ştiu să iasă.

În zonă există doar două iazuri particulare, ale lui Viorel Rusu din Plotoniţa, unul cu păstrăv şi altul populat cu puiet de crap adus din alte zone.

Şi vânătoarea a constituit o practică veche. Diversele capcane, fie din lemn, fie din metal, *şfacurile* (laţuri) şi mai târziu armele au făcut ca această îndeletnicire să joace un rol important în viaţa oamenilor din zonă. Se vânează (mai bine zis se braconează) şi astăzi de către localnici cerbi, căprioare şi căpriori, ţapi, porci mistreţi, iepuri. Dintre prădătoare, ursul, lupul, jderul, râsul, vulpea cad adesea victimă vânătorilor. Ca să le prindă, localnicii sapă gropi de circa 1,5 m adâncime, mai ales în grădini, în spatele gardurilor, pe fundul cărora băteau ţepuşe ascuţite din lemn de esenţă tare, apoi groapa se acoperă cu cetină. Animalul care cade în ea nu mai are nici o şansă de a se salva. La fel de crudă este prinderea cerbilor la *scăldători*, locul unde vin să se adape. Au observat localnicii că în perioada de toamnă, începând cu 14 septembrie până la 14 octombrie, cerbii *boncăluiesc* (rag într-un mod aparte) şi umblă după *goniţe* (ciute în călduri). Tot acum se trântesc în apă, probabil ca să se răcorească. Pe fundul albiei pârâului, în locul unde se scaldă de obicei cerbii, se bat ţăruşi ascuţiţi, de esenţă tare. Cerbul când

Scanned with OKEN Scanner

Se coase o nouă ie (Stulpicani)

dinţi), *sacul de pescuit* şi *vârşa*, cu care se pescuia doar în râul Moldova, la Frasin şi Bucşoaia. Cu ştilbicul se speriau peştii de pe sub *bolohani* (bolovani), de sub *ţărmură* (mal sub care apa a săpat şi stă suspendat deasupra apei), determinându-i să intre în vârşă. Cu sacul se pescuia mai ales pe râul Moldova, la Frasin şi Bucşoaia. Sacul era confecţionat în formă de clepsidră. Gura sacului, care se orienta spre amonte, era întinsă pe un semicerc fixat pe o furcă. Sacul propriu-zis are formă conică, iar în vârf, un orificiu care face trecerea în cel de-al doilea compartiment, în *coif*, care are şi el formă de con cu vârful legat de orificiul sacului. În zona orificiului de trecere dintre cele două compartimente se găsesc franjuri care au rolul de a speria peştii care ar încerca să iasă din coif înapoi în sac şi de aici mai departe. Peştele prins era pus pe *ţiglă*, adică pe o nuia curăţată de coajă. Peştele mic, în special boiştenii, se prind cu ceaunul. Cu scrumul de mămăligă pe el, ceaunul este acoperit cu o bucată de pânză. În centrul pânzei se face o gaură cât intră un deget. Ceaunul se introduce în apă, în locuri unde aceasta este mai liniştită, mai ales în *hâlboane* (locuri adânci pe o apă curgătoare) şi se lasă mai multe ore. Peştii, în căutare de hrană, intră în ceaun prin orificiul din pânză, dar nu mai ştiu să iasă.

În zonă există doar două iazuri particulare, ale lui Viorel Rusu din Plotoniţa, unul cu păstrăv şi altul populat cu puiet de crap adus din alte zone.

Şi vânătoarea a constituit o practică veche. Diversele capcane, fie din lemn, fie din metal, *şfacurile* (laţuri) şi mai târziu armele au făcut ca această îndeletnicire să joace un rol important în viaţa oamenilor din zonă. Se vânează (mai bine zis se braconează) şi astăzi de către localnici cerbi, căprioare şi căpriori, ţapi, porci mistreţi, iepuri. Dintre prădătoare, ursul, lupul, jderul, râsul, vulpea cad adesea victimă vânătorilor. Ca să le prindă, localnicii sapă gropi de circa 1,5 m adâncime, mai ales în grădini, în spatele gardurilor, pe fundul cărora băteau ţepuşe ascuţite din lemn de esenţă tare, apoi groapa se acoperă cu cetină. Animalul care cade în ea nu mai are nici o şansă de a se salva. La fel de crudă este prinderea cerbilor la *scăldători*, locul unde vin să se adape. Au observat localnicii că în perioada de toamnă, începând cu 14 septembrie până la 14 octombrie, cerbii *boncăluiesc* (rag într-un mod aparte) şi umblă după *goniţe* (ciute în călduri). Tot acum se trântesc în apă, probabil ca să se răcorească. Pe fundul albiei pârâului, în locul unde se scaldă de obicei cerbii, se bat ţăruşi ascuţiţi, de esenţă tare. Cerbul când

Scanned with OKEN Scanner

Orăşeancă în costumaţia localnilor
(Pentru orice turist este o bucurie
o poză în costumaţia localnicilor)

intră în pârâu şi îşi dă drumul în apă cade în ţăpuşele ascuţite şi rămâne ţintuit acolo.

Ţapul sălbatic, când simte apropierea unui pericol, *brăhneşte,* adică scoate nişte sunete aparte, care, probabil, au menirea de a speria pe duşman, dar care de cele mai multe ori îl deconspiră, expunându-l diferitor vânători.

Dihorul este vânat pentru blăniţa sa care este utilizată la confecţionarea *primului* pentru bundiţe.

Ca să poată vâna mai uşor şi pânda să fie mai lesnicioasă, vânătorii au construit în apropierea cărărilor pe unde trec animalele un fel de mici bordeie numite *vulpării*. Acestea au dimensiuni reduse, sunt construite din bârne deasupra unei gropi, sunt acoperite cu cetină, scoarţă de copac sau chiar cu draniţă şi au o mică ferăstruică prin care se poate observa cărarea, locul de adăpare sau mişcările sălbăticiunilor şi prin care se scoate ţeava puştii.

Urma lăsată pe locul unde au dormit cerbii, ciutele, ţapii sălbatici, căprioarele şi porcii mistreţi, şi care constă în iarba *tăvălită,* adică culcată la pământ, se numeşte *bătelniţă*. În funcţie de mărimea bătelniţei, localnicii apreciază numărul exemplarelor şi zona în care se află acestea.

Păsările vânate pentru carne au fost puţine. Pentru bucătărie, cele mai des vânate erau alunarii, găinuşele sălbatice, hulubii sălbatici, sitarii, ciocănitorile, sturzii, potârnichile, gaiţele, care se prind când porumbul *intră în ţintă,* adică începe a se coace, căci atunci sunt grase. Vrăbiile se prindeau iarna cu covata. Se punea în mijlocul curţii o covată cu gura în jos, cu o margine sprijinită pe un băţ de circa 15-20 cm lungime. De băţ se leagă o sfoară lungă. Sub covată se pun boabe de grâu, arpacaş etc., iar vrăbiuţele, în căutare de hrană, intră sub covată. Prin tragere de sfoară se mişcă băţul şi covata cade, surprinzând păsările dedesubt.

Scanned with OKEN Scanner

Unele păsări sunt vânate pentru a fi împăiate şi utilizate mai ales ca elemente de decor ambiental ori pentru penajul lor, precum cocoşul de munte şi uliul, care constituie trofeele cele mai râvnite[42].

Un animal vânat cândva, dar care a dispărut a fost plotunul. Cu privire la acest animal, folcloristul Simion Fl. Marian scria: „*Plotunu* sau *plotonu*, pl. *plotuni*, s-a numit după spusa românilor din Bucovina, un fel de animal sălbatic, foarte puternic şi fioros, care avea un cornu în frunte şi care în vechime a trăit prin pădurile Carpaţilor şi mai cu seamă prin cele din ţinutul Dornei şi Câmpulungului din Bucovina. Astăzi animalul acela nu mai există, a dispărut cu totul, numai numele i s-a păstrat.

De la numele acestui animal cred că vine şi numele *Plotoniţa*, un sătişor în Bucovina, districtul Gurei Humorului"[43].

În afara vânatului, pădurile au oferit din abundenţă ciuperci şi diverse fructe. Localnicii împart ciupercile în două categorii: *bureţi nebuni*, adică otrăvitori, şi *bureţi buni de mâncat*. În categoria celor buni intră hribul, gălbiorii, creasta cocoşului, scobuţele (vineţelele), púpii, bureţii păstrăv, iuţarii (urechea porcului), *pchitoaşca*, nicoreţii (micorezi, ciuperci albe care cresc prin iarbă) care sunt preparaţi ca tocăniţă ori ca borş de bureţi. Hribul se poate conserva pe iarnă în felii subţiri puse pe aţă, ca mărgelele, la uscat. *Pipincii* (popinci) şi râşcovii se pun la murat.

Fructele de pădure cele mai căutate sunt fragii, care se consumă cu zahăr şi cu smântână sau se folosesc la siropuri şi dulceţuri, ca de altfel şi zmeura, murele, afinele, coacăzele. (Rugii de mure şi padinii de zmeură cresc în *parchete*, adică în locurile unde pădurea a fost tăiată *ras*, adică în întregime). Afinele se culegeau altădată cu *hreapca*, un fel de căuş de lemn care are la gură dinţi lungi ca la piepteni, printre care trec tulpiniţele plantei reţinându-se doar fructele.

Din zmeură se făcea o băutură alcoolică foarte bună şi foarte căutată de către localnici, obţinută pe baza unei reţete prin fermentare cu zahăr. O astfel de băutură se obţine şi din *cacadâr* (măcieşe). Sunt aşa-numitele vinuri de zmeură şi de *cacadâr*.

O foarte apreciată băutură alcoolică este *afinata*, obţinută din afine, peste care se pune zahăr, se lasă la soare până se topeşte zahărul, apoi se pune alcool şi se lasă la macerat peste iarnă. Din pădureţe se face *must*, o băutură acrişoară şi uşor acidulată, obţinută prin fermentarea la rece a merelor în apă, într-un butoi.

---

42. Prin anii 1925-1930 se putea vâna pe văile noastre, mai ales în zona Gemenea – Stulpicani, şi cocoşul de mesteacăn. (Vezi Radu Ichim, *op. cit.*, p. 40).

43. Simion Fl. Marian, *Vrăji, farmece şi desfaceri*, Bucureşti, 1893, p. 85. Termenul de *plotun* este atestat într-un descântec din Crasna: „Din opinci de *plotunu* / Descălţatu-o" (vezi *ibidem*, p. 80).

Scanned with OKEN Scanner

Alunele sunt folosite în bucătărie la prepararea unor dulciuri sau se consumă ca atare.

Interesantă este şi determinarea de către localnici a cantităţii de fructe de pădure (şi nu numai) ce se află într-un anumit loc. Spre exemplu, la întrebarea dacă este zmeură, răspunsul vine de cele mai multe ori: *„Este câcălău!"*, ori *„Câcălău, Măria-Ta!"*, ceea ce înseamnă că se găseşte în cantitate foarte mare[44]. Formula de vocativ *Măria-Ta* subliniază indubitabil vechimea expresiei.

Exploatarea pădurilor (butinăritul) a constituit până astăzi una dintre ocupaţiile principale ale localnicilor. Se pleca din sat lunea şi se revenea sâmbăta, şi se lucra zi lumină. Principalele unelte ale muncitorului forestier erau *chirăstăul* (ferăstrăul), toporul, *barda*, *ţapina*, *cioflâncii*, *clupa* (instrumentul cu care se măsoară grosimea tulpinii şi cu care se determină numărul *cubícilor*, acţiunea numindu-se *cubicít*), *puţca* sau *mazanaia* (maiul cu care se bat penele de lemn la despicatul *lobdelor*).

Foarte interesantă este şi terminologia acestei activităţi. Porţiunea de pădure defrişată se numeşte *şlag* sau *parchet,* iar responsabilul peste pădurea comunală (obştea) se numea *hocman,* termen care s-a pierdut ca urmare a naţionalizării pădurilor comunale şi, pe cale de consecinţă, a dispariţiei acestei forme de organizare a proprietăţii forestiere. (La începutul secolului, hocman în Stulpicani era Gavril Dumbravă, iar Maria, femeia lui, după moartea acestuia, a purtat porecla de *Hocmăniţa*). *Târş* este termenul generic care desemnează orice exemplar de molid, *haşcă* ori *bradan* (brad alb), tisă, pin, *alaric* (larice), iar *ciufar* indică un fag tânăr. *Ciungii* sunt arbori uscaţi, dar nedoborâţi. Brazii se *ciungesc* prin cioplirea circulară a scoarţei. Conul bradului se numeşte *cucuruz*. *Buhaşi, fusari, cioable, manele* sunt diferite categorii de tulpini de brad. *Mâja* sau *mâzga* este seva copacului. Copacii, după doborâre, se *fasonează*, adică se pregătesc pentru a fi transportaţi, ceea ce presupune mai multe operaţiuni, prima fiind tăierea *cepurilor* (ramuri de răşinoase) de pe tulpina doborâtă şi se numeşte *ciuştitul* cepurilor ori *cepuitul,* apoi cojitul manual. Grămezile de crengi şi de coajă se numesc *lomuri,* iar dacă sunt alungite se numesc *ghelniţe*. *Buzar, burhă, boc, naclad, coloadă, durungă, celniţă, lobdă* sunt diferite bucăţi de trunchi. Butucul mare, gros se numeşte *boahlă.* Butucii sunt *corhăniţi* (dacă sunt tractaţi pe *corhane*, adică pe pante abrupte) sau *ţugăriţi* (dacă sunt tractaţi pe suprafeţe de teren relativ drepte. Capătul buşteanului este *căpuit* (îndreptat) şi apoi este *olărit* (rotunjit) ca să nu agaţe, după ce mai întâi i s-a dat *şnit* (i s-a tăiat capătul gros care, dacă are bucăţi de rădăcină, se numeşte *huzăr* sau se zice că este *huzăros)*. Butucii sunt ţugăriţi cu ajutorul *cioflâncului* câte unul pe rând sau sunt

44. Semnificaţia de „grămadă", „cantitate mare" a termenului de *căcălău* este semnalată de I.A. Candrea-Gh. Adamescu, *Dicţionarul enciclopedic ilustrat*, Bucureşti, 1931, p. 194, *sotto voce*. Vezi şi Iorgu Iordan, *Stilistica limbii române*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1975, p. 325.

Scanned with OKEN Scanner

făcuţi *blehón* (prinşi mai mulţi buşteni deodată cu un cioflânc cu mai multe pene şi tractaţi de cai sau boi).

Pais, volta, carga, auf, varda, habauf, ucinaş, dura-dura, marina sunt cuvinte cu care se dau diferite semnale şi comenzi la mânuitul buştenilor. *Poştarii* sunt oameni care transmit comenzile de-a lungul *jlipului* (pronunţat de către mulţi localnici *şlip*) pe care se dau la vale butucii sau a *spinadei* (jlip mai scurt, care poate fi mutat). Lemnele de foc, *lobdele* de fag mai ales, tăiate pentru a fi *clituite* (stivuite) în *metri steri,* se dădeau pe un jlip special numit *coşcăi* (era făcut din mai multe bucăţi, lungi de circa trei metri, fiecare în parte numită *coşcae).* Pentru *a se îmbuca* şi *a se păsui* bine, capătul de jos al *coşcăii* are *spranţ*, adică este rotunjit ca să intre uşor în capătul de sus al coşcâii care urmează în lanţul de *coşcăi*. La gura de sus a coşcăii sau a jlipului, lemnul era tras cu un cârlig numit *ţiac*. Locul de la capătul de jos al jlipului, unde se adună buştenii, se numeşte *tason*, iar locul depozitării lemnului lângă o cale de acces este numit *vexel,* iar prin extrapolare de la aşezarea pe lagăre a buştenilor, depozitul s-a numit *lagăr.* Acelaşi sens îl înregistrează şi cuvântul *pleaţ. Partifirăr, surtirăr, unternemăr* sunt specializări ale muncii. *Bereznicul* ori *feşterul* este pădurarul, oficialul silvic fiind *filvalter*, iar *filvăltăria,* ocolul silvic[45].

Învăţătorul Dranca Chiril din Stulpicani în muzeul său

45. „Felvalteria locului" am găsit-o atestată la 25 iunie 1804, cu referire la ocolul silvic Ilişeşti. (Vezi Arh. Naţ. Direcţia judeţeană Suceava, Fond Mitropolia Bucovinei, Secţia 6/2, d. 19/1807, f. 1.)

Scanned with OKEN Scanner

făcuţi *blehón* (prinşi mai mulţi buşteni deodată cu un cioflânc cu mai multe pene şi tractaţi de cai sau boi).

Pais, volta, carga, auf, varda, habauf, ucinaş, dura-dura, marina sunt cuvinte cu care se dau diferite semnale şi comenzi la mânuitul buştenilor. *Poştarii* sunt oameni care transmit comenzile de-a lungul *jlipului* (pronunţat de către mulţi localnici *şlip*) pe care se dau la vale butucii sau a *spinadei* (jlip mai scurt, care poate fi mutat). Lemnele de foc, *lobdele* de fag mai ales, tăiate pentru a fi *clituite* (stivuite) în *metri steri,* se dădeau pe un jlip special numit *coşcăi* (era făcut din mai multe bucăţi, lungi de circa trei metri, fiecare în parte numită *coşcae).* Pentru *a se îmbuca* şi *a se păsui* bine, capătul de jos al *coşcăii* are *spranţ*, adică este rotunjit ca să intre uşor în capătul de sus al coşcâii care urmează în lanţul de *coşcăi*. La gura de sus a coşcăii sau a jlipului, lemnul era tras cu un cârlig numit *ţiac*. Locul de la capătul de jos al jlipului, unde se adună buştenii, se numeşte *tason*, iar locul depozitării lemnului lângă o cale de acces este numit *vexel,* iar prin extrapolare de la aşezarea pe lagăre a buştenilor, depozitul s-a numit *lagăr.* Acelaşi sens îl înregistrează şi cuvântul *pleaţ. Partifirăr, surtirăr, unternemăr* sunt specializări ale muncii. *Bereznicul* ori *feşterul* este pădurarul, oficialul silvic fiind *filvalter*, iar *filvăltăria,* ocolul silvic[45].

Învăţătorul Dranca Chiril din Stulpicani în muzeul său

45. „Felvalteria locului" am găsit-o atestată la 25 iunie 1804, cu referire la ocolul silvic Ilişeşti. (Vezi Arh. Naţ. Direcţia judeţeană Suceava, Fond Mitropolia Bucovinei, Secţia 6/2, d. 19/1807, f. 1.)

Scanned with OKEN Scanner

Marcarea traseelor prin pădure, delimitarea unor parchete se făcea prin *cioplaj*, semn cioplit în tulpina brazilor sau, în cazul arboretelui, tăierea vârfurilor de la înălţimea unui stat de om.

Pe cărările pădurilor, *feşterii* şi *bereznicii* (pădurarii) mergeau sprijinindu-se în *berştioc*, un băţ lung de circa doi metri, care are la un capăt un cui special care intra în pământ şi nu permitea să alunece.

Cea mai mare parte a acestei terminologii este de origine străină – mai ales germană –, ştiut fiind faptul că pădurile din zonă au fost exploatate de specialişti germani şi italieni.

Butucii erau tăiaţi în gatere (*holţgatere, şpangatere)* obţinându-se scânduri, *taban* (scândură mai subţire de 3 cm), *dulapi* şi *lătunoaie*. Uneori se tăiau în *traşcă,* adică un fierăstrău pe care îl purtau doi bărbaţi, unul sus şi unul jos, butucul fiind aşezat pe două crăcane înalte de circa doi metri.

Unele lucrări de exploatare a pădurilor se făceau în antrepriză. Antreprenorii erau săteni mai dezgheţaţi care se angajau să fasoneze şi să scoată la drum sau la linia ferată forestieră o anumită cantitate de lemn dintr-un anumit parchet în schimbul unei sume globale. Antreprenorii primeau la semnarea contractului un avans care le permitea să se îngrijească de oameni, de animale, de atelaje, de unelte, de alimentele necesare muncitorilor etc. La Stulpicani, trei erau antreprenorii recunoscuţi: Mihai Nacu, Ion Duşa-Ferenţ şi Dumitru Răcilă. „De remarcat că Ion Duşa nu ştia carte decât că putea să-şi semneze numele, în rest toată activitatea de antrepriză o conducea după memorie. Seara venea acasă şi o punea pe Aniţa, soţia lui, să scrie totul în caiet: oameni, alimente, avansuri date în bani etc. Nu s-a cunoscut ca acest om să fi greşit vreun calcul sau să fi uitat ceva. De multe ori oamenii îl îmbătau şi îi cereau avansuri în bani sau alimente. Aşa beat, venea noaptea, o scula pe Aniţa şi ea boscorodind scria tot ce îi spunea şi îi dicta el. Pe vremea aceea mergea şi pe încredere, căci nu lua nici un fel de semnătură de la oameni. De câte ori venea acasă ameţit, nu uita să aducă şi contabilului, adică Aniţei, un *felflaşin* (o sticluţă de un sfert de litru) cu băutură bună – *alfater, feferminţi* sau *chidiş* –, căci şi ei îi plăcea un păhărel, după ce toată ziua lucra la gospodărie, iar noaptea făcea scriptoplogie"[46].

Lemnul era prelucrat de către rotari, stoleri, dogari şi dulgheri. *Sarsamurile* (sculele) lor sunt diverse: teslă, vinclu, gealăie (*ţiclin, nut, robanc)*, cuţite (care, dacă sunt vechi, sunt numite *cioarsă, hleab, bulicher), straimas* (zgâriac), priboi, scăunoaie, *paşnic* (compas), gărdinar etc., iar masa de tâmplărie se numeşte *hobâlbanc.*

46. Victor Ambroş, *Viaţa unui sat bucovinean. Stulpicanii la 500 de ani de atestare documentară. 17 august 1488–17 august 1988*, p. 23. Manuscris în colecţia autorului.

Scanned with OKEN Scanner

În zonă nu sunt făcute roţi cu obadă, ci cu *ciolane* (segment din cadrul de lemn al roţii; o roată are şase ciolane şi 12 spiţe), care sunt protejate de *raf* (bandă metalică). Toate căuciile din zonă aveau dispozitive speciale de *răfuit*, iar căuacii erau mari specialişti în *răfuire*.

Un meşteşug care a dispărut de circa o jumătate de secol este cel al confecţionării buciumelor. Ultimii meşteri care făceau buciume din *coajă* (scoarţă) de mesteacăn lipită cu răşină, ori din lemn trăsnit au fost stulpicănenii Moroşan Gavril şi Flocea Gavril Pârlac, şi bucşoianul Stigleţ Gheorghe. După moartea acestora, nimeni nu a mai confecţionat astfel de obiecte, iar buciumul a fost înlocuit, se pare, definitiv cu trâmbiţa, care este făcută din tablă, deci mult mai trainică şi mult mai uşor de mânuit.

Printre alte meserii practicate şi astăzi se numără şi aceea de *căuaci* (fierar), *căucia* fiind numită altădată şi *covalie*, potcovitul cailor şi confecţionarea potcoavelor fiind principala activitate a *căuacilor*. În instrumentarul acestei meserii, pe lângă *ilău, foi* (care era confecţionat din piele de cal), *vătrar, pleaftură, urs* (menghină) şi altele, se găseşte un număr însemnat de scule al căror nume este de origine germană: *brendorn, bleţanghi, cronhamăr, zeţhamăr, mutărhamăr, holhamăr, şothamăr, maizăr, şabăr, holduc* etc.

Mangalul pentru fierărie se făcea în *mńilere* (bocşă), iar fierul, înroşit după ce focul *lua hiţ* (adică lemnele şi cărbunii erau cuprinşi de flăcări), era prelucrat prin ciocănire, forjare, încovoiere, tăiere, ştanţare, perforare ori gravare. Se confecţionau gratii de ferestre, clanţe, balamale, cârlige, lacăte şi chei, butoane la uşi, părţile metalice ale carului şi căruţei, topoare şi barde, ţapine, cioflânci etc.

Alte ocupaţii precum cea de cojocar, sumănar, morar, curelar, şelar sunt practicate doar accidental, unele fiind chiar dispărute, precum cea de piuar, vărar şi de morar, dar existenţa lor fiind atestată până în epoci relativ apropiate. Astfel, în Stulpicani, piua şi foşalăul Şulimoaiei, de sub Dealu Moroşenilor, au funcţionat până în anii celui de-al doilea război mondial, iar moara de apă cu roată verticală, a lui Frantz Kurovski, a măcinat până prin anii '60.

Menţionăm în mod special *fuspelţul*, care este confecţionat de către cojocari şi care este făcut din piei de oaie cu lâna lungă, cusute pe o pocladă sau pe o cergă, cu lâna în exterior, utilizate ca acoperământ la dormit sau ca învelitoare în timpul transportului iarna, cu sania.

Dintre ocupaţiile femeilor menţionăm prelucrarea cânepei, care, după ce a fost culeasă fir cu fir, este legată în snopi, apoi făcută căpiţă şi lăsată să se usuce, după care se îmblăteşte cu *maiul* pentru a scutura sămânţa şi ulterior este dusă la *topilă*, unde este lăsată o săptămână dacă este cânepă de vară şi două săptămâni dacă este cânepă de toamnă, pentru a se *topi*, apoi este spălată în apă curată şi după ce se usucă *se rupe* mai întâi cu *meliţoiul*, apoi se meliţează cu *meliţa* înlăturându-se

Transportul buştenilor cu caii pe cale de rulare cu şină de lemn

puzderia, adică partea lemnoasă, după care este *răghilată* cu *raghila* şi *cheptanată* (pieptănată) cu *cheptenii* pentru a se scoate *caierul, câlţii* şi *bucii* (resturi de cânepă). Folosindu-se *caleapul, răşchitorul* şi *furca de tors* se obţine *tortul* care este utilizat la ţesut. Răsucitul se face cu *druga*. Cu *urzitorul* se pregăteşte *urzeala,* numărul firelor este stabilit cu *numărătura,* trei fire alcătuind o numărătură, iar zece numărături fac o *jirebie.* Ca să fie mai rezistentă, urzeala se unge cu *mânjală* (o fiertură de sămânţă de in cu lapte sau apă).

Lâna, după ce a fost spălată şi uscată, se *carmana* (scărmăna) manual, apoi se *cheptana* pentru a extrage *părul* (firele lungi de lână), rămânând *canura,* şi după aceea se *foşala* pe un scaun special utilizând doi *foşalăi*. Abia după aceste operaţiuni, lâna putea fi toarsă. Era toarsă de către gospodine în serile de iarnă, la lumina flăcărilor care se jucau pe vatra cuptorului, cu fusul şi cu furca pe care se legau caierele de lână. După instalarea nemţilor în zonă a apărut şi *roata de tors*. Dacă este necesară *boirea* (vopsirea) în diferite culori, firul tors este făcut *scul*. După vopsire, sculul se deapănă manual sau cu *vârtelniţa,* obţinându-se *gheme*.

Scanned with OKEN Scanner

Firul obţinut prin toarcerea *părului* se utilizează la *urzeală,* care este *urzită* cu *urzitorul*, iar firul obţinut din *canură* se ţese după ce a fost făcut *ţee* (bobina care se fixează pe *huludeţ* în *suveică*) cu ajutorul *sucalei*.

Ţesutul se face în *státive,* în două iţe covoarele, în două-trei iţe miniştergurile, în două-patru iţe ţolurile şi în patru iţe pânza şi macaturile. *Macaturile* sunt cuverturi ţesute în diverse modele şi culori. Pot fi *dintr-o bucată* sau din doi *laţi*, adică din două părţi cusute între ele.

Pânza ţesută, care se numeşte *teară,* este *bghilită* (albită) prin înmuieri repetate în apa limpede a pâraielor şi apoi uscată la soare, operaţiune ce se repetă de mai multe ori. Pentru ţesutul ştergarelor, bumbacul sau *strămătura* (fire de lână prelucrată industrial) se *boieşte* (vopseşte) cu *farbă* de diferite culori.

La Gemenea şi Stulpicani, s-au folosit cândva *haldanii* (tulpinele) de floarea soarelui la obţinerea câlţilor pentru funii. Se puneau la uscat şi la topit ca şi cânepa.

Vorbind despre ocupaţiile femeilor din zonă, nu putem uita remarca unui bărbat, care susţinea că „femeia *ducea* casa. Ea ţesea cergile, poclăzile şi macaturile cu care acoperea patul, ţolurile cu care acoperea pereţii, laiţele ori grinda, şi tot ea făcea în casă toate straiele, începând cu izmenele, colţunii, mănuşile şi terminând cu cioarecii, cămaşa şi catrinţa. Femeia făcea tot ce era necesar pentru îmbrăcat, dar şi pentru înfrumuseţarea casei, timp în care avea grijă de copii şi făcea şi treburile de pe lângă casă câtă vreme bărbatul era la lucru"[47].

Şi astăzi există în fiecare sat din zonă femei specializate în arta ţesutului sau a cusutului manual al pieselor de port. Aproape că nu exista fază a Festivalului naţional „Cântarea României" în care să nu participe femei pricepute în această artă. În anul 1979 se remarcaseră Lucreţia Cozma din Bucşoaia, la secţia costume femeieşti, şi Natalia Robaniuc din Ostra, la secţia ştergare[47a].

Un meşteşug tradiţional în satele bazinului îl constituie prelucrarea artistică a lemnului. Meşterii tâmplari au prelucrat esenţele lemnoase care se găseau din abundenţă pe văile bazinului: brad, molid, tisă, stejar, paltin, frasin, cireş. Dacă decoraţia exterioară a casei care, se ştie, într-o epocă mai veche, nu avea nici un cui de fier), şi a anexelor este realizată din scânduri traforate, în schimb piesele de interior, mai ales mobilierul, obiectele de uz casnic sau cele legate de ocupaţiile tradiţionale sunt decorate cu mare artă. Dintre piesele de interior, alături de *podişor*, colţar, poliţe, cuiere, dulapuri, paturi, leagăn, reţine atenţia în mod deosebit lada de zestre pe lateralele şi capacul căreia se găsesc gravate străvechi motive legate fie de cultul soarelui (cercul, roata, rozeta), fie de al şarpelui, a căror origine se pierde undeva în negurile vremii. Lada de zestre pictată este de dată recentă. Dintre obiectele de uz casnic sau legate de ocupaţiile

47. Inf. Viorel Turenschi, 72 ani, Frasin.
47a. Vezi "Zori noi", Suceava, an XXXIII (1979), nr. 9230/23.04.1979, p. 3.

Scanned with OKEN Scanner

tradiţionale se remarcă, prin frumuseţea motivelor decoraţiilor, roata de tors, vârtelniţele, pieptenii, fidileşul pentru slatină sau lapte acru, plosca, ramele icoanelor, strachina, cofa, *scăhiţa* (mojarul), *racla* pentru brânză, linguroiul şi lingura de lemn, *bota* ciobănească, fluierele, *tarniţa* (şaua), jugul etc.

Fluierele de lemn confecţionate în zonă sunt fără dop. Fluierul mare (cavalul) este adesea ornamentat cu motive geometrice şi poate atinge lungimi până la un metru, iar *fluieraşul* (fluierul obişnuit) are lungimea de până la 50 cm. Fluierul cu dop, procurat de la artizani din alte zone, care îşi vând produsele în târgurile de la Gura Humorului şi Câmpulung Moldovenesc, se numeşte *trişcă* şi este folosit de către copii ca să înveţe mai repede să cânte. În ultimele decenii au apărut fluieraşele din metal, în special din alamă, cu ornamentaţie punctiformă.

Bota (bâta) ciobănească a fost poate printre primele obiecte pe care localnicii le-au prelucrat artistic. Aceasta, „în afară de multipla ei funcţionalitate, se presupune că ar avea la bază răbuşul, bota răbuş. Momentul în care semnul de pe bota ciobănească se transformă în ornament presupune, probabil, existenţa unor valori afective deosebite, iar în realizarea lor, tehnicile sunt variate, apărând adesea motive neaşteptate cum ar fi steaua sau steluţa, soarele şi luna”[48].

Lingurile de lemn, din care un număr impresionant de exemplare din satele bazinului se găseşte în vestita colecţie a profesorului Ioan Ţugui din Câmpulung Moldovenesc, cuprind un registru foarte larg de elemente decorative: crestături, sculpturi şi desene zoomorfe, avimorfe, antropomorfe, florale, geometrice şi multe motive abstracte. Elementul decorat este coada, care are cele mai diverse forme: cu împletituri simple, în patru sau opt; linguri coadă de peşte, coada rândunicii, şarpe, cerb, cocoş, linguri cu verigi de tip lanţ, linguri cu alegorii etc.

Meşterii cioplitori din zonă sunt cunoscători ai unei largi tehnici de prelucrare artistică a lemnului: cioplire, crestare, traforare, sculptură, incizare, gravare, afumare şi, mai nou, pirogravură. Această îndeletnicire este foarte răspândită în satele bazinului.

Aceiaşi meşteri s-au întrecut în a prelucra artistic cornul de cerb. Dintre obiectele realizate din corn de cerb se remarcă în mod deosebit, mai ales prin frumuseţea motivelor incizate pe el, vasul şi măsura pentru praful de puşcă, pe care vânătorul îl purta *de-a şoldul* când mergea în pădure.

Din multitudinea de artizani ai lemnului, unul se detaşează de departe. Este vorba despre învăţătorul Chiril Dranca[49], căruia autorul acestor pagini îi

48. Filon Lucău-Dănilă, Dumitru Rusan, *Fundu Moldovei, o aşezare din ocolul Câmpulungului bucovinean,* Societatea pentru Cultură „Dimitrie Gusti” – Fundu Moldovei, 2000, p. 306.

49. Chiril Dranca este absolvent, promoţia 1928, al Şcolii de Arte şi Meserii din Câmpulung Moldovenesc. (Vezi Valeriu Maricari, *O şcoală uitată. Şcoala de Arte şi Meserii din Câmpulung Bucovina,* Câmpulung Moldovenesc, 1994, p. 94.)

Scanned with OKEN Scanner

mulţumeşte, alături de generaţii întregi de stulpicăneni, pentru eforturile depuse începând cu mulţi ani în urmă şi mulţi ani de-a rândul când dăruia cu prisosinţă energia şi priceperea sa pentru a ne învăţa cum să desluşim încâlcita buche a cărţilor şi cum să deprindem tainele scrisului şi socotitului.

Binecuvântat de către Dumnezeu cu o îndelungată înzilire, cu daruri şi însuşiri remarcabile, cu multă omenie, cu o inimă deschisă pentru oricine i-a cerut vreodată ajutor, iubitor fervent al tradiţiilor bucovinene, *domnu' Dranca*, la cei peste 90 de ani ai săi (este născut la 22 septembrie 1909), când se apropie de vârsta patriarhilor biblici, reprezintă în ochii stulpicănenilor şi nu numai ai lor imaginea metaforică a omului generos. Asemeni cunoscutului personaj din cartea de căpătâi a creştinismului, care, primind talanţii spre păstrare, a ştiut să-i înmulţească şi să-i dăruiască, tot aşa şi domnul Dranca a ştiut să se remarce ca un lucrător destoinic în „via Domnului" şi ca un slujitor vrednic care n-a îngropat nimic din ceea ce a primit, ci a înmulţit mereu împărţind foştilor săi elevi agoniseala sa spirituală.

Lucrul migălos cu materialul lemnos, plecând de la variatele modele de încrustaţii pe bâta ciobănească, l-a făcut un om cunoscut pe mai multe meridiane ale globului pământesc. Prin gravura practicată de artizanul Chiril Dranca, lemnului i-au fost conferite neasemuite valenţe artistice. Îndrăgostit de frumos, acesta şi-a transformat casa, de-a lungul anilor, într-un veritabil muzeu al lemnului, cu peste 150 de lucrări care de care mai frumoase şi mai interesante, realizate în stilul autentic al artei populare bucovinene. „Casa lui arată şi pe dinafară şi pe dinăuntru ca un muzeu de aleasă creativitate populară."[50] Meşter neîntrecut în „modelarea lemnului, el a făcut din fiecare lucru util din gospodărie un autentic obiect de artă, începând cu stâlpii de la poartă şi terminând cu cea mai neînsemnată piesă de mobilier din casă. Astfel că întreaga locuinţă are aspectul unui muzeu"[51]. Piesele de mobilier tradiţional lucrate de Dranca reprezintă „o reconsiderare a prelucrării artistice a lemnului"[52].

Laureat al ediţiilor a II-a, a III-a şi a IV-a ale Festivalului naţional „Cântarea României" (devenit şi acesta o amintire), Dranca a intrat în atenţia ziariştilor care s-au întrecut în a scrie despre valoarea artistică a lucrărilor sale, subliniindu-i izvoarele inspiraţiei : „Ştiu că dreptunghiul acela de lemn reprezintă o chintesenţă a frumosului (...) Tot ce înseamnă frumuseţe în arta cioplitului în lemn vine de la bâta ciobănească. Bâta ciobănească care a fost columnă în care s-a sprijinit

50. N. Docsănescu, „Cine-i cel mai vârstnic dintre bărbaţii satului ? ", în *Almanahul turistic,* Bucureşti, 1980, p. 80.
51. A. Constantin, „Învăţătorul artizan", în *România liberă*, An XXXVI (1978), nr. 10553/30.09.1978, p. 2.
52. Dragoş Cusiac, „Exemplară imagine a artei populare bucovinene", în *Zori noi*, An XXXV (1981), nr. 9809/4.04.1981.

Scanned with OKEN Scanner

omul. Şi omului îi place să se reazeme în frumos (...) Bâta ciobănească ştie să consemneze istoria frumos şi autentic precum în cronici, doine şi balade..."[53].

O serie întreagă de posturi de televiziune străine au prezentat reportaje despre Dranca şi muzeul său, mulţi ziarişti şi-au dovedit talentul scriind despre acelaşi subiect[54], pliantele şi calendarele editate de diferite organisme de turism poartă imaginea artizanului Dranca. Aş putea spune, fără a greşi, că învăţătorul pensionar Chiril Dranca şi opera sa reprezintă emblema Stulpicanilor.

Dranca a făcut *şcoală*, căci nu puţini sunt cei care, astăzi, lucrează lemnul în stilul „Dranca", învăţând meşteşugul chiar de la maestru, încă din clasele primare, la orele de lucru manual, la cercurile de traforaj sau la cele de gravură şi sculptură. Mâna învăţătorului Dranca este de aur !

Existenţa în cantităţi foarte mari a lemnului de rezonanţă a determinat remarcarea unor lutieri. Cel mai cunoscut lutier din zona noastră de referinţă a fost Gheorghe Cozmici din Frasin[54a]. Nu puţine dintre viorile meşteşugite de mâinile sale se găsesc în proprietatea unor mari artişti ai genului, pe diferite meridiane ale globului.

53. Ion Drăguşanul, „Invitaţie în geometria cioplitului în lemn", în *Zori noi*, An XXXVII (1982), nr. 10272 /2.11.1992.

54. Redăm în continuare bibliografia selectivă referitoare la subiectul tratat : Ioan Vaţlavec, „Doi artizani", în *Zori noi*, Suceava, An XLI (1987), nr. 11735/ 24.06.1987 ; *Festivalul Naţional al Educaţiei şi culturii Socialiste „Cântarea României", Ediţia a II-a 1978-1979, Laureaţii etapei republicane*, Bucureşti, 1979, p. 14 ; Tania Radu, „Zile, nopţi...", în *Flacăra*, An XXXV (1986), nr. 3 (1596)/ 17.01.1986, p. 9 ; „Strălucit palmares sucevean edificat cu talent şi dragoste de artă", în *Zori noi*, An XXXVII (1983), nr. 10648/18.12.1983 ; Art. Ignătescu, „Expoziţii", în *Zori noi*, An XXXIII (1978), nr. 9047/19.10.1978 ; Ion Drăguşanul, „Despre autentic", în *Zori noi*, An XXXVIII (1984), nr. 10661/4.01.1984 ; C. Azoiţei, „Gravorul din Stulpicani", în *România liberă*, An XXXVIII (1980), nr. 11135/15.08.1980 ; „Creatori din judeţul Suceava distinşi la faza interjudeţeană", în *Zori noi*, An XXXIII (1979), nr. 9230/23.05.1979 ; Mircea Sfichi, „Preocupări tradiţionale", în *Zori noi*, An XXXVIII, nr. 10584/5.10.1983 ; Mircea Motrici, „O pasiune de o viaţă", în *Zori noi*, An XXXIV (1980), nr. 9600/1.08.1980 ; „Cântarea României. Sucevenii s-au afirmat prestigios la confruntările finale", în *Zori noi*, An XXXIII (1979), nr. 9296/8.08.1979 ; Şt. Ursachi, „Actualitatea pe scurt la Stulpicani", în *Zori noi*, An XXXII (1978), nr. 8815/19.01.1978 ; Lucia Stroescu, „Noi împliniri în câmpul unor arte străvechi", în *Zori noi*, An XXXIII (1979), nr. 9181/25.03.1979 ; „La izvor de suflet românesc", în *Zori noi*, An XXXVIII (1984), nr. 10797/12.06.1984 ; F. Michitovici, „Un pasionat al artei lemnului", în *Zori noi*, An XXXIII (1978), nr. 9022/20.09.1978 ; „De la o lună la alta", în *Sănătatea*, Bucureşti, An XXIV (1976), nr. 1, p. 1 ; Emil Satco, *Arta în Bucovina*, Suceava, 1984, p. 266.

54a. *Vezi* Doina Cernica, *Un lutier din Frasin*, în "Zori noi", Suceava, An XLII (1988), nr12002/3.05.1988, p. 3.

Scanned with OKEN Scanner

O activitate care a avut o largă răspândire în zonă, dar care dispare încetul cu încetul este cărăuşia. Ea s-a impus ca urmare a masivelor exploatări forestiere începute încă înainte de 1850. (Producerea cherestelei în gaterele din zonă şi comerţul cu aceasta era semnalat încă de la 1843, parte din lemnul tăiat pe văile noastre era transportat la Capu Codrului unde, se pare, s-a aflat primul ferăstrău din această regiune a Bucovinei). Construcţia primei fabrici de cherestea din zonă, pe pârâul Băişescu, în 1874[55], ale cărei fundaţii se văd şi astăzi, a determinat o amplificare a transporturilor. Stulpicăneanul Toader Ţigănescu de 97 de ani, ne-a povestit că ştie de la oamenii bătrâni că la fabrica din Băişescu, înainte de 1888, a fost un evreu pe nume Duwitz care exploata fabrica şi plătea foarte puţin. Celor care lucrau în fabrică le plătea câte un *puişor* (monedă de argint care valora a zecea parte dintr-un leu, după spusa bătrânilor, iar după surse livreşti, era echivalentul a zece creiţari[56]) pentru o zi de muncă. Celor care lucrau în pădure le da una, două sau trei coroane pe zi, în funcţie şi de animalele şi utilajele cu care lucrau. O coroană valora o jumătate de leu. Cei care făceau transportul cherestelei din Băişescu la Frasin cu carul tras de către boi erau plătiţi cu cinci lei, adică zece coroane.

Iată ce reţine memoria localnicilor cu privire la cărăuşie : „Transportul materialului lemnos din păduri spre fabricile de cherestea, mai ales unde nu exista linie ferată forestieră, se făcea de către căruţaşi particulari, care asigurau transportul butucilor pe distanţe ce variau între 15 şi 30 km. Cai şi atelaje bune pentru transportul butucilor aveau stulpicănenii Vasile şi Dumitru Dobrovolschi-Puşcă, Moroşan Culiman, Petrea Ambroş, Mihai Nacu, Gheorghe Flocea a lui Tomă (Ţapul) şi alţii. Acestor bărbaţi voinici şi duri li se alăturase şi o fată cu numele de Aniţa Nacu a Floarei lui Pintilei. Aniţei îi plăcea munca grea, dură a bărbaţilor, dar şi pe cea de femeie. Când se întorcea de la Frasin cu teleaga goală, fluiera ca bărbaţii în timp ce calul obosit mergea la pas spre casă.

Munca era grea, dar mai bănoasă decât celelalte lucrări în pădure. De câte ori nu i se strica vreo roată în timp ce mergea cu căruţa încărcată, dar cu ajutorul tovarăşilor săi de muncă, o repara repede şi reuşea să se întoarcă acasă în aceeaşi zi !

Mama acestei fete, Floarea lui Gheorghe a lui Pintilei Nacu era o femeie deosebită, bărbătoasă, harnică şi bună gospodină. Bărbatul ei lucra în pădure şi de luni până sâmbătă nu venea acasă, ori treburile casei precum cositul şi strânsul fânului, tăiatul lemnelor şi altele care ţineau de rosturile bărbatului le făcea singură. Se spunea că pe cei patru copii ai săi singură i-a pregătit pentru naştere ; nu i-a călcat moaşa prin casă. Vorbeau femeile între ele : *halal femeie, când venea bărbatul ei de la pădure găsea mâncarea caldă pe vatră, copilul nou*

55. Vezi Vasile Diacon, *op. cit.*, p. 138.

56. Elena Niculiţă-Voronca, *Datinile şi credinţele poporului român*, adunate şi aşezate în ordine mitologică de... , vol. I, Cernăuţi, Tipografia Wiegler, 1903, p. 431.

Scanned with OKEN Scanner

născut în leagăn, în casă curat şi afară totul în ordine : vitele sătule, adăpate, şi nevasta şedea pe scaun, se odihnea, nu cum era prescripţia moaşei ca cel puţin trei zile să stea în pat. Asemenea femei bărbătoase, cu o construcţie fizică aparte, se găsesc în aproape toate satele de pe văile noastre, căci nevoia şi viaţa le-a pus la încercare curajul şi *...bărbăţia"*[57].

Principalele mijloace de transport utilizate vara erau carul tras de către boi, căruţa trasă de către unul sau doi cai, *taradaica* (cărucior cu două roţi tras de cal, numit şi *coropcă*, *doroşcă*, la Gemenea, Ostra ori Frasin), iar iarna, sania, *şlaiful*, *sanciul*, *corcia*[58] (un fel de şlaif cu laterale sub formă de scară, care se ataşează la sanciu şi care se foloseşte la cărat lemne în metri steri, mai ales pentru foc).

Încărcătura de fân care încape pe o căruţă se numeşte *ainşpenăr*, iar cantitatea de fân care rămâne dintr-o claie, insuficientă pentru a umple un mijloc de transport, se numeşte *fundac*.

Jugul pentru cal se numeşte *comăt*.

Pentru transportul manual, pe lângă gospodărie se foloseşte *tărăboanţa* (roaba), iar pentru cel al materialelor de construcţie se utilizează *pataşca*, un fel de platformă mică portabilă pe care o duc două persoane.

Vorbind despre transport, dorim să amintim într-o paranteză că pe muntele Băişescu şi pe pârâul Muncel se aflau căi rulante de transport cu *ştrică* (şină) de lemn, cu cărucioare cu roţi de lemn utilizate la transportul buştenilor din adâncimea pădurii la fabricile de cherestea de aici. Astfel de căi de rulare au fost construite apoi şi pe Ursoaia şi în Negrileasa[59]. Instalaţia se numea *rolban* (la Bucşoaia, Frasin şi Dorotei i se spunea *roiban*[60]). Construcţia de lemn care se făcea peste locurile *băhnoase* (mocirloase) sau denivelate pentru a asigura planietatea căii de transport se numeşte *căşiţă* ori *căsoaie*.

Făcutul fânului este o activitate care ocupă o importantă perioadă de timp la sfârşitul verii. Când se crapă de ziuă, cosaşii, cu coasele pe umăr, adesea scoase din

57. Victor Ambroş, *op. cit.*, p. 7.

58. *Şlaiful*, *sanciul* şi *corcia* sunt diferite tipuri de sanie. *Sanciul* este o sanie cu tălpile confecţionate din lemn masiv, late de circa 25 cm, groase de 8-10 cm şi lungi de aproximativ 1,5 m. De sanciu se ataşează, cu ajutorul perinocului, *şlaiful*, care este o sanie lungă de circa 4 m şi cu tălpi doar în partea din spate. *Corcia* este un fel de şlaif cu laterale sub formă de scară, care se ataşează la sanciu şi care se foloseşte la cărat lemne în metri steri.

59. Vezi Radu Ichim, *Istoria pădurilor şi silviculturii din Bucovina*, Editura „Ceres", Bucureşti, 1988, p. 127.

60. Un singur informator, Costică Solcan din Bucşoaia, susţine că instalaţia se numeşte, pe româneşte, *goangă*.

Scanned with OKEN Scanner

brăţară şi prinse „culcate" de *toporâşte* (coada coasei), cu *tiocul* şi *cutea* la brâu, cu *batca* şi ciocanul în *traistă*, urcă pe dealuri sau pe munte la cosit. Iarba cât timp este în rouă se coseşte uşor şi rămâne în brazde până la *aprânzul mic* (în jur de ora şapte), când vin gospodinele cu demâncare pentru cosaşi şi încep să împrăştie iarba. Înainte de *aprânzul mare* (în jur de ora zece) sosesc forţe noi, fete şi neveste, care *învârt* fânul deja împrăştiat şi împrăştie brazdele noi pe care cosaşii le lasă în urma lor. Prima brazdă care se obţine după ce cosaşul se întoarce cosind spre locul de plecare şi care este o brazdă dublă, se numeşte *babă*. Firul de iarbă care scapă de tăişul coasei se numeşte *cal*.

Dealurile şi văile încep să răsune de chiuiturile fetelor şi flăcăilor care se recunosc şi *puhăiesc*[61] (se strigă) reciproc de pe o *hrapă* (coastă) de deal pe alta, ori de sunetul coaselor când sunt *bătute pe batcă* (ascuţite prin bătaie cu ciocanul) după ce cosaşii au cosit o *postată* mai mare sau mai mică, în funcţie de felul terenului şi al ierbii.

După ce fânul se usucă, *se ocoleşte,* adică începe să fie adunat cu grebla de pe marginile suprafeţei de teren cosite înspre centru. La Gemenea, fânul este *corit*, adică adunat din două părţi într-un fel de movilă lungă, ca un val, numită *coritură*. În cazul în care cantităţile de fân sunt mari, acesta se adună în *porşori* şi se cară la locul unde urmează a se clădi claia, dacă nu există şură pentru fân, ori fânar cu acoperişul mobil. Postamentul de crengi de arin, alun etc. pe care se pune fânul în şură, fânar sau în claie se numeşte *padină*. Fânul se aruncă la înălţime, spre vârful clăii ori în fânar sau şură cu furca cu două coarne căreia coada i-a fost înlocuită cu *ţăpoiul* (o coada lungă). Porţiunea cilindrică a clăii se numeşte *fundirei*, iar partea conică, *căciulă*. Transportul porşorilor se face cu *drucii* de către două persoane sau cu *grapa*, care constă într-un *târş* (brad ori molid) lung de circa trei metri sau crengi mari de arin, trasă de către cal, atunci când se transportă cantităţi mari de fân şi de la distanţă. Dacă fânul nu este bine uscat, se pune în căpiţe, care se clădesc pe prepeleac. Căpiţa fără prepeleac este *căpiţă oloagă*. La Gemenea, iarba se usucă pe *părcăni* (numite la Ostra şi Slătioara *trambuline*), un fel de căpiţe lungi de 5-8 m şi chiar mai lungi, care au ca suport de susţinere stinghii lungi ale căror capete sunt fixate pe prepeleci. *Otava* (iarba cosită toamna) se usucă pe *jirezi*, care se realizează prin baterea în linie dreaptă, unul lângă altul, a opt-zece prepeleci.

Frumoasă este formula de salut utilizată în situaţia când un om lucrează şi un altul trece prin preajmă şi îl vede ostenindu-se. Cel ce trece îi spune celui care munceşte *„Doamne-agiută !"*, iar cel care a fost salutat răspunde cu formula *„Mulţămăsc mńetali !"*.

61. *A puhăi* = a striga pe cineva prin pădure, pe dealuri, pe munte utilizând înaintea numelui interjecţia *puă : Puăăă, măi Vasâli, hăi !*

OBICEIURILE SĂRBĂTORILOR DE IARNĂ

I. Crăciunul şi Boboteaza

Ritmul rapid al prefacerilor din ultimele decenii a determinat în satele bazinului mutaţii importante în ansamblul concepţiilor localnicilor despre lume şi viaţă. Reminiscenţe din practici străvechi, şi acestea pe cale de dispariţie, ale căror sensuri iniţiale s-au pierdut de-a lungul timpului, conturează totuşi o viziune mitică asupra vieţii.

Dintre toate obiceiurile[62], cele viabile şi mai bogat reprezentate sunt cele de la sărbătorile de iarnă, începând cu ajunul Crăciunului şi terminând cu Boboteaza. Apropierea Crăciunului se simte o dată cu intrarea în *post*, când gospodinele încep să deretice prin casă şi să facă curăţenie generală, iar copiii mai mărunţei

62. Zona nu a făcut obiectul unui studiu sistematic deşi creaţia folclorică din această parte a ţării a reţinut atenţia specialiştilor. Materiale folclorice din Stulpicani a publicat S.Fl. Marian în: *Înmormântarea la români*, Bucureşti, 1892; *Hore şi chiuituri din Bucovina*, Bucureşti, 1910; *Vrăji, farmece şi desfaceri adunate de...*, în „Analele Academiei Române", Seria II, Tom XV, 1893. Creaţii folclorice din Bucşoaia, Dorotei, Plotoniţa, Frasin, Gemenea, Negrileasa, Ostra şi Stulpicani a publicat Mathias Friedwagner în *Rumänische Volkslieder aus der Bukowina*, Würzburg, 1940. Un text din Bucşoaia, în transcriere fonetică, a publicat Gustv Weigand în *Die Dialekte der Bukowina und Bessarabiens*, Leipzig, 1904, p. 60. Texte din Gemenea şi Slătioara se găsesc în Graţian Jucan, *De sub muntele Rarău. Folclor din ţinutul Câmpulungului Moldovenesc*, Suceava, 1971. Texte din zonă au fost publicate în *Caietele arhivei de folclor* ale Arhivei de Folclor a Moldovei şi Bucovinei din cadrul Centrului de Lingvistică, Istorie Literară şi Folclor al Universităţii „Al.I. Cuza" din Iaşi: vol. II – Lucia Cireş, Lucia Berdan, *Descântece din Moldova*, Iaşi, 1982, *passim*; vol. IV – Silvia Ciubotaru, *Strigături din Moldova*, Iaşi, 1984, *passim*; vol. V – Lucia Cireş, *Colinde din Moldova*, Iaşi, 1984; Lucia Berdan, *Balade din Moldova*, Iaşi, 1986, *passim*; vol. VII – Ion H. Ciubotaru, *Folclorul obiceiurilor familiale din Moldova*, Iaşi, 1986, *passim*.

Scanned with OKEN Scanner

încep a învăţa de la mame, de la fraţii şi surorile mai mari, de la vreo mătuşă care le ştie, frumoasele colinde pe care le repetă zile de-a rândul, aşteptând cu emoţie apropierea lui Moş Ajun. Cu puţin înainte de ajun, în ceasurile dimineţii răsună văile de guiţatul disperat al porcilor care simt că le-*a sosit ignatul*. La Ostra şi la Gemenea, şi astăzi se ţine la mare cinste ziua de Ignat, când se taie porcii şi se prepară cunoscutele delicatese: *pchişca* (de orez, de ficat ori cu sânge), *presmacul* (toba), cârnaţii, care nu pot lipsi de pe nici o masă în ziua de Crăciun.

Dacă dintr-un motiv sau altul, există vecini, rude care nu au tăiat porc de Crăciun, cei care au fac *pomana porcului*, adică fac pachete cu câte o bucată de carne, o bucată de slănină, o chişcă, un cârnaţ, eventual şi alte preparate, şi în ajunul Crăciunului se duc la locuinţa celor care nu au şi li se dă de pomană, de sufletul morţilor de la casa lor.

La Seminarul de Folclor al Facultăţii de Litere din cadrul Universităţii „Al.I. Cuza" din Iaşi se găsesc diverse materiale din Dorotei (d. 3476), Frasin (d. 3480, 2258), Gemenea (d. 2695), Ostra (d. 3221, 3418; benzile magnetice 231-235, care cuprind materiale folclorice înregistrate de către profesorul Rişco Sabin, în decembrie 1977– mai 1978), Slătioara (d. 2252), Stulpicani (d. 585, 1553, 1704).

În Arhiva „Constantin Brăiloiu" a Institutului de Etnografie şi Folclor din Bucureşti se află o serie de înregistrări folclorice efectuate de către Tiberiu Alexandru în anii 1937 şi 1938, la Bucşoaia, Frasin şi Dorotei. A se vedea dosarele: 5235 a, b; 5236 a, b, c; 5237 a, b, c; 5240 a; 5242 a, b, c; 5243 a, b; 5244; şi de la nr. 6748 la nr. 6756, toate cu subdiviziunile a, b şi c. Majoritatea informatorilor au fost fotografiaţi îmbrăcaţi în costume naţionale.

În cadrul aceluiaşi institut, există arhiva *Atlasului etnografic român*, care aşteaptă să fie tipărit. La baza *Atlasului* stă un număr mare de chestionare care s-a răspândit în diferite localităţi din ţară, printre care şi Stulpicani (în anul 1978), unde s-au folosit şi informatori din Gemenea. Am consultat următoarele chestionare: III/37 *Ocupaţii,* culegător Georgeta Moraru, august 1978; IV/37 *Meşteşuguri*; V/37 *Arta populară*; VII 1/37 şi VII 2/37 *Obiceiuri*. Unele dintre aceste chestionare au fost lucrate cu profesionalism, precum cel al culegătoarei Georgeta Moraru, căreia, într-o altă ordine de idei, îi mulţumim pentru bunăvoinţa de a ne permite accesul la arhivă. Aceste chestionare urmează a se publica în anexă la *Atlas*. Dorim să atragem atenţia asupra faptului că chestionarul *Obiceiuri*, care a fost prelucrat superficial de către Vasile Vetişan, nu reprezintă nici pe departe realitatea din teren şi că utilizarea şi publicarea lui nu poate aduce decât grave deservicii cercetării ştiinţifice.

Un bogat material folcloric cules din satele bazinului se află în Arhiva de Folclor a Moldovei şi Bucovinei din Iaşi, material pe care autorul acestor pagini nu l-a putut consulta datorită refuzului categoric al directorului arhivei.

Scanned with OKEN Scanner

În ajunul Crăciunului, când începe a se lăsa seara, cete de copii pornesc a umbla cu *colinda*. Colindă copiii şi tinerii, mai ales fetele până la măritiş, adesea ca divertisment. Răsplata pentru colindători consta în mere, nuci, colăcei sau bani, iar pentru ţiganii nevoiaşi şi într-o bucată de slănină, ori un căuş de făină. Altădată colindau şi oamenii gospodari. La Ostra, Frasin, Bucşoaia şi nu numai se colinda şi a doua şi chiar a treia zi de Crăciun. Gospodarii, fetele şi flăcăii sunt cinstiţi cu câte un păhărel de holercă. Colindele sunt cântate pe melodii specifice, de regulă la fereastră, dar şi în casă, la solicitarea gazdei. Colindătorii, în general, nu folosesc instrumente muzicale, dar există şi cazuri când sunt acompaniaţi de acordeon, muzicuţă sau (şi) fluier. Repertoriul are, cu câteva excepţii, prin excelenţă o tematică religioasă şi nu prezintă elemente particulare faţă de restul zonei Câmpulungului Moldovenesc şi chiar al Bucovinei. O variantă a colindei *Cerbuşorul* (din grupul colindelor de tipul *Vânătorul şi personajul personificat*) care este în circulaţie în Stulpicani :

Sculaţ, sculaţ, boieri mari,
Cî vă vin colindători,
Noaptea pi la cântători.
Nu vinim cu nici un rău,
V-aducem pi Dumnădzău,
Sî vă mântuí di rău.
Da' boierí nu-s acasî,
Îs duş în pădurea deasî.
Îs în codri la vânat-u.
Ş-o vânat, cât o vânat-u
Şî nimńica n-o aflat-u.
Ş-o aflat on cerbuşor-u,
Cerbuşoru' sprintinel-u.
Dupa dânsu' s-o luat-u
Şî din gurî o strâgat-u :
Adă-mi arcu' să-l săget-u.
Cerbuşoru' o oftat
Şî din gur-o cuvântat :
– Nu mă săgeta pi mini,
Cî şî eu îs om ca tini,
Da' maica m-o blastamat-u
Cân' eram niînţarcat-u,
Sî hiu fiară di păduri
Noauî ani şi noauî dzîli.
Noauî ani i-am împlinit-u,
Gios la ţar-am coborât-u,
Mănăstiri mńi-am făcut-u,
Noauî uş, noauî altari,
Noauî răsărit di soari,
Pentru boieri şî cucoani[63]

precum şi varianta înregistrată la Frasin :

Colo-n vale la izvor
A ieşit un cerbuşor,
Asta-i seara de Crăciun.
Cerbuşorul se ruga :
Te rog nu mă săgeta.
Asta-i seara de Crăciun.
Că sînt om ca dumneata,
Dar m-o blestemat maica,
Nouă ani şi nouă zile
Să fiu fiară de pădure.
Nouă ani am împlinit
Şi la şesuri am venit,

63. Inf. Valeria Moldovan, 42 ani, Stulpicani.

Scanned with OKEN Scanner

/ : Mănăstire mi-am zidit. : /
Cine-o trece să se-nchine
La această mănăstire[64].

trimit către alte arii folclorice : Maramureş[65] şi Bistriţa Năsăud[66], ceea ce subliniază faptul că aşezările bazinului se constituie într-o zonă de interferenţe folclorice între regiunile limitrofe Carpaţilor nordici.

Luate în ansamblu, colindele vehiculate în zonă conturează totuşi un tablou interesant, captivant pentru localnici şi incitant pentru folclorişti.

Într-una dintre colinde, divinităţii şi sfinţilor le sunt atribuite comportamente şi calităţi umane, pe care le vom întâlni de altfel şi într-o serie de urături de Anul Nou :

Sus pi dealu' cel cu rouă
S-o clădit o casî nouă,
Cu firestrili la soari
Şî cu uşîli la vali.
Uşa di la răsărit
Ari-on măr mândru-nflorit.
La tulpina mărului
Esti-o masî rotelatî
Di şepti meşteri lucratî.
Şî la masî cini şedi ?
Dumnăzău şî Sfântu Petru
Şî tot beu şî chefuiesc
Şî la noi nu sî gândesc[67].

În finalul unui text, colindătorii, făcând aluzie la răsplata pentru urare, nu se dau în lături de la a cinsti cu sfinţii un păhărel aducător de bună dispoziţie :

/ : Văd o cană cu vin pi masă, : /
/ : Lângă can-un păhărel, : /
/ : Să cinstim cu tăţ din el, : /
/ : Cu tăţ sfinţî dimpreună : /
/ : Ş-amândoi cu voie bună. : /
/ : Iar la anu' de-om trăi, : /
/ : Pe aici de-om măi veni : /
/ : Mândru ne-om mai veseli : /[68].

Uneori chiar şi personajele din basme sunt prezente în colinde. Astfel, pe feciorul de împărat îl găsim odihnindu-se :

În grădina Domnului
Esti-on pat mândru lucrat.
Dar pi pat cini-i culcat ?
On ficior di-mparat.
La pchicioari-i creşti-o floari,
La mńijloc îi zugrăvit

64. Inf. Safta Tica Turenschi, 64 ani, Frasin.
65. Vezi I. Bîrlea, *Balade, colinde şi bocete,* vol. I, Bucureşti, 1924, p. 106.
66. Vezi Gavril Bichigean, *Colinde dintr-un colţ de graniţă*, Năsăud, 1924, pp. 40-42.
67. Inf. Ioana Gh. Diacon, 20 ani, Stulpicani.
68. Sem. folc., bd. 232 (Inf. Gheorghe Buzilă, 62 ani ; Rica Buzilă, 60 ani ; Nicolae Masichievici, 22 ani din Ostra ; în decembrie 1977).

Scanned with OKEN Scanner

Şî la cap împodobit
Cu o pchiatrî nazdravanî,
Ci plăteşti tăt în ţarî,
Ţarigradu' giumatati,
Rusalim a triia parti[69].

Într-o variantă a acestui text, care circulă la Bucşoaia, nu feţe împărăteşti, ci chiar gazda este cea care ocupă patul :

Înaintea ăstor curţi,
Sînt doi brazi frumoşi, rotunzi.
La tulpina unui brad
Este-un pat mândru-nchinat.
Da' în el cine-i culcat ?
Domnu' gazdă mort de beat.
Iar la capu' lui îi şede
Soţioara, pană verde[70].

Analizând fie şi superficial textele colindelor care circulă în zonă, ne simţim obligaţi să subliniem frumoasele cuvinte ale lui Apostol D. Culea, care, în minunata sa lucrare *Datini şi muncă*, vorbind despre această specie literară, scria : „În colinde se amestecă dumnezeescul cu omenescul. Poezia cerească a colindelor, în gingaşe cântări de preamărire, aduce pe Isus, pe Maica Domnului, îngerii, sfinţii... printre noi ; ne găsim împreună într-o pioasă cuviinţă, le simţim prezenţa în întâlniri cu lumea, în casă, în gospodărie, până şi în grajdurile vitelor.

În liniştea înseninată din suflete, tot ce ne înconjoară respiră mulţumire, fericire. În acele zile ale colindelor, pluteşte un aer de sfinţenie peste lume"[71] .

Colindele pe care le-am întâlnit în zonă sunt îndeobşte de factură religioasă. C. Negruzzi spunea despre colinde că sunt „imne asupra naşterii Mântuitorului (...), care sunt psalmodiate cu multă monotonie"[72]. În *Asta-i seara, seara mare* se insistă asupra naşterii Mântuitorului :

Asta-i sara, sara mari,
Asta-i sara di agiun,
Mâni-i dzîua di Crăciun ;
Noi umblăm sî colindăm,
Pi Domnu' să-l lăudăm.
Maica Sfânt-a lu Isus
Sî plimba di gios în sus,
Sî plimba di sus în gios
Uni-i timpu' răcoros.
Maica Sfântî greu ofta,
Şî la Moş Crăciun intra.
– Buna sara, Moş Crăciun,
Nimerit-am la om bun,
Ca sî dai sălăşuiri,

69. *Idem*, bd. 231 (Ostra). Acest text este o variantă a unei colinde publicate de I.G. Sbierea în *Colinde, cântice de stea şi urări la nunţi*, Cernăuţi, 1888, p. 4.
70. Sem. folc., d. 2240 (Bucşoaia).
71. Apostol D. Culea, *Datini şi muncă*, Bucureşti, Editura „Casa şcoalelor", f. a., vol. I, p. 25.
72. C. Negruzzi, *Scene pitoreşti din obiceiurile Moldaviei. Cântece populare a Moldaviei*, în „Dacia literară", tom. I, ianuarie-iunie, Iaşi, 1840, p. 121.

Scanned with OKEN Scanner

Sî vă nasc o mântuiri.
– Eu salaş nu vă pot da,
Cî m-a prins amu noaptea.
Du-ti-n grajdiu cailor
Ori în ieşlę boilor,
C-acolo vei putę naşti,
S-ai noroc sî naşti în paci.
Maica Sfântî greu ofta
Ş-în grajdiu' cailor intra.
Iarî caí tropoteau
Şî durerę i-o măreu.
– Tăceţ, cai, nu tropotiţ,
Cî durerę mńi-o măriţ.
Iarî caí nu ascultarî
Şî măi tari tropotirî.
Maica Sfântî greu ofta
Şî pi cai îi blastama :
– Fir-aţ voi, cai blastamaţ,
Di mini, di Dumnădzău
Şî di drag fiuţu mńeu.
Nici în zîua dî-nalţari,
Nici atunci sî n-aveţ stari.
Maica Sfântî greu ofta
Şî-n grajdiu la boi intra,
Şî în ieşli poposę.
Iarî boi rugumau
Şî durerę i-o măreu.
– Tăceţ, boi, nu rugumaţ,
Cî durerę mi-agravaţ.
Iarî boi-o ascultarî
Şî măi mult nu rugumarî.
Boii blând la ea suflau
Şî privind o încăldzeau,
Flori în coarni-i aduceau
Şî în ieşli-i aşterneau.
Odihnitî Maica Sfântî
Din grai astfel li cuvântî :
– Hir-aţ voi, boi mult iubiţ,
Di mini, di Dumnădzău
Şî di drag fiuţu' mńeu.
Voi la mers aveţ pas lin,
La mâncari saţ deplin.
On ceas numai sî mâncaţ
Ş-apoi sî vă săturaţ.
Iaca ceasu' ci soseşti
Şî Maica pe fiu îl naşti,
Fiu', Domnu' Isus Hristos
Sî ni hii di folos[73].

Nu este exclus ca primele cinci versuri ale acestui text să aparţină unui alt tip de colindă, pe care de altfel am înregistrat-o la Stulpicani, sau pur şi simplu să fie o formulă introductivă :

Asta-i sara, sara mari,
Asta-i sara di agiun,
Mâni-i dzîua di Crăciun.
Noi umblăm şî colindăm,
Pi Domnu' să-l lăudăm.
Sus la-naltul cerului,
La portiţa Raiului,
Pi o scarî di argint
Sî scoboarî Domnu' Sfânt,
C-on veşmînt pân-în pământ.
El ni este Domnu' Sfânt
Ci ni mântuí di rău,
Di rău şî di răutăţ,
Şî di multi greutăţ[74].

73. Inf. Veronica Popa-Bica, 71 ani ; Ioana Curovschi, 11 ani ; Floarea Flocea, 14 ani, toate din Stulpicani.
74. Inf. Lidia Hutu, 50 ani, Stulpicani.

Scanned with OKEN Scanner

Se pare că această colindă are la bază o legendă creştină în care se povesteşte despre încercările repetate ale Maicii Domnului, în momentele premergătoare ceasului naşterii, de a găsi un loc liniştit unde ar putea aduce pe lume pe cel care avea să fie recunoscut drept Mântuitorul omenirii. După ce, mai întâi, freamătul frunzişului plopului se dovedeşte a fi ostil momentului naşterii, după ce tropotul cailor îi accentuează starea de nelinişte, reuşeşte, într-un final, să-şi găsească tihna necesară poposind în ieslea boilor. Într-o frumoasă variantă a acestei colinde apare plopul, ca element vegetal, dar şi caii care nu asigură ambianţa necesară şi cerută pentru naşterea divină în antiteză cu comportamentul blând al boilor.

Este singura colindă unde am întâlnit o formulă introductivă explicită :

/ : Sculaţ, gazdelor, în sus, : /
/ : Veste mare v-am adus. : /
/ : Floricea de pe fânaţ, : /
/ : De-acum, gazde, s-ascultaţ. : /
/ : Sfânta Maic-a lui Isus : / — *(Maica Sânt-a lui Hristos)*[75]
/ : Rătăceşte-n jos şi-n sus, : / — *(Rătăceşti în sus şi-n jos)*
(Isus de nu se năştea,)
(Lumea toată-n iad mergea.)

/ : Pe un plai scăldat în soare, : /
/ : Prin fâneţe numai floare, : /
/ : Cată loc să s-odihnească : /
/ : Şi pe Fiul Sfânt să-l nască. : /

(Tot a mers pân-a ajuns,)
/ : La un plop cu frunza deasă, : / — *(La umbră de plop s-a pus)*
(Şi-acolo să se-odihnească,)
(Şi pe fiul sfânt să-l nască)

/ : Drept pe pajişte se lasă. : /
/ : Plopu' frunza-ş clătina, : /
/ : Paci Sfânta nu-ş afla, : /
/ : Că durerile-o-ndesa. : /
/ : Suparată, Maica Sfântă : / — *(Şi de-acolo a plecat)*
/ : Din grai astfel ea cuvântă : : / — *(Şi pe plop l-a blestemat :)*
/ : – Alelei, plop ne-ndurat, : /
/ : Fii de astăzi blestemat : /
/ : Şi de mine pe pământ, : / — *(Di Dumnădzău şî di mini)*
/ : Şi de Dumnezeu cel sfânt. : / — *(Şî di Fiu' cari vini.)*
/ : Frunza ta n-aib-alinare : /

75. Dăm în paranteze versiuni diferite ale versurilor corespondente din diverse variante.

Scanned with OKEN Scanner

/ : Nici pe lună, nici pe soare. : /
/ : Batî-să pe vreme bună, : / *(Sî sî clatini ca di furtunî)*
/ : Ca pe vremea de furtună. : / *(Şî pi vrẹmea cẹ măi bunî)*
/ : Supărată Maica Sfântă : /
/ : Rătăceşte obosită, : /
/ : Prin livez-înrourate, : /
/ : Pe sub meri cu crengi plecate. : /
/ : La un grajd cu cai soseşte, : /
/ : Jos în iesle poposeşte. : /
/ : Caí rod, fac zgomot mare, : / *(Dar caí-încep a tropăi)*
/ : Şi odihnă Sfânta n-are. : / *(Şî iẹpili-a nechezî)*
/ : Supărată Maica Sfântă, : /
/ : Din grai iară ea cuvântă : : /
/ : – Firi-aţ, cailor, să fiţi : / *(– Alelei, cai ne-nduraţ,)*
/ : Şi de mine-afurisiţi. : / *(Hiţ di astăzi blastamaţ)*
/ : Şi de mine pe pământ : / *(Di Dumnăzău şî di mini)*
/ : Şi de Dumnezeu cel sfânt. : / *(Şî di Fiu' cari vini)*
/ : Zi şi noapte să mâncaţi : /
/ : Da' să nu vă săturaţi : /
/ : Numa-n ziua de Ispas, : /
/ : Ş-atuncea numai un ceas. : /
/ : Mersu fuga să vă fie : /
/ : De acum până-n vecie. : /
/ : Preaslăvita Maica Sfântă : /
/ : Rătăceşti obosită, : /
/ : Pe marginea unui râu, : /
/ : Printre grâne pân la brâu, : /
/ : La un grajd cu boi soseşte, : /
/ : Jos în iesle poposeşte. : /
/ : Boii blând la ea privea : /
/ : Şî suflând mńi-o încălzea. : /
/ : Liniştită Maica Sfântă : / *(Bucuroasî-i Maica Sfântî)*
/ : Din grai astfel ea cuvântă : : / *(Cătră boi aşẹ cuvântî :)*
/ : – Boulenilor iubiţ, : / *(Boilor blagosloviţ,)*
/ : Binecuvântaţ să fiţ : /
/ : Şi de mine pe pământ : /
/ : Şi de Dumnezeu cel sfânt. : /
/ : De Dumnezeu şi de mine : /
/ : Şi de Pruncul care vine, : /
/ : Voi la mers s-aveţ pas lin, : /

Scanned with OKEN Scanner

/ : La mâncare saţ deplin, : /
/ : Câte-un ceas voi să mâncaţi : /
/ : Şi unul să rugumaţi. : /
/ : Pe la cântători, târzîu, : /
/ : Maica Sfântă naşte-un fiu. : /
/ : Şî cum naşte Maica Sfântă, : /
/ : Îngeri vin din cer şi cântă. : /
/ : Şi vineau moşnegi cărunţi, : /
/ : Păzitori de oi din munţi, : /
/ : Falnici crai din ţări străine, : /
/ : Pruncului să i se-nchine. : /
/ : Maica, trandafir la faţă, : /
/ : Îşi cuprinde pruncu-n braţă, : /
/ : Sărută dezmńierdătoari : /
/ : Obrăjorii rupţ din soari. : /

/ : Rămâi, gazdă, sănătoasă : /
/ : C-o cană de vin pe masă, : /
/ : Lângă cană păhărele, : /
/ : Să cinstesc şi eu din ele. : /
/ : La anul şi la mulţi ani. : /[76].

Varianta pe care am înregistrat-o la Frasin are un refren care se repetă după grupuri de câte două versuri :

Isus de nu se năştea,
Lumea toată-n iad mergea[77].

Finalul, puţin diferit al unei variante, surprinde plastic importanţa momentului naşterii : au loc o serie de minuni fără precedent care sunt în măsură să convingă ascultătorii încă o dată asupra originii divine a copilului :

Pe la cântători, târziu,
Preaslăvita naşte-un fiu.
Şi cum naşte Maica Sfântă,
Îngeri vin din cer şi cântă,
Ieslea cea cu fân pe jos
Se preface-n rai frumos,

76. Sem. Folc., Bd. 231, inf. Gheorghe Buzilă, 62 ani ; Rica Buzilă, 60 ani ; Nicolae Masichievici, 22 ani din Ostra. Text aproape identic am cules şi de la Maria Gauduş, 70 ani, din Stulpicani. Vezi şi Lucia Cireş, *Colinde din Moldova*, Caietele Arhivei de folclor, V, Iaşi, 1984, p. 201.
77. Inf. Aglaia Mironiuc, 62 ani, Frasin.

Scanned with OKEN Scanner

Iară grajdiul câmpenesc,
În palat împărătesc.
Maica, trandafir la faţă,
Cuprinzând pruncuţu-n braţă,
Şi-l dezmiardă, şi-l alină,
Că de-acum până-n vecie
Slavă Domnului să fie[78].

Acelaşi motiv al naşterii lui Hristos se întâlneşte şi în următoarea colindă care circulă la Frasin:

Al Iudeei împărat,
Într-o zi porunc-a dat:
Ca la locul de născare,
Să se-nscrie fiecare.
Iosif mers-a să se-nscrie
Şi el cu a lui soţie,
De la el din Galileea
La Vifleem în Iudeea.
Când acolo au sosit,
Mamei ceasul i-a venit,
Ca să nască pe Iisus
Cat-un loc în jur şi-n parte,
Geaba cată prin cetate.
Hanuri, case-s pline toate
Lângă Vifleem afară,
Într-un staul vechi intrară,
Acolo Maria jos,
Iată-l naşte pe Hristos.
După ce ea la-nfăşat
Şi în iesle l-a culcat.
Pe un deal păstori şedeau,
Noaptea oile-şi păzeau
Şi cum stau, din slavă iată
Că un înger li s-arată.
Faţa lui cum o zăresc,
Ei de spaimă-ncremenesc,
Iar a Domnului trimis:
– Nu vă-nspăimântaţi, a zis.
Vă vestesc o bucurie,
Vesel azi tot omul fie.
Salte fericit poporul,
S-a născut Mântuitorul.
Jos la staul coborâţi,
Şi în iesle să găsiţi,
Prunc în scutece-nfăşat.
E Iisus cel aşteptat.
Astea îngerul spunând,
Îngeri alţi vin pe rând,
Mulţi, o-ntreagă oaste sfântă,
Zboară prin văzduh şi cântă:
Slavă-n ceruri celui sfânt,
Vouă pace pe pământ.
Iar când îngerii plecară,
Cei de lângă oi strigară:
Haidem toţi la Vifleem,
Pruncu-n iesle să vedem.
Mers-au ei, s-au închinat,
Ca şi unui împărat.
Cu mirare povestiră
De la îngeri ce-auziră.
Numai care-o asculta,
Îi creşte-n piept inima.
Şi păstorii înapoi,
Lângă turma lor de oi,
Fericiţi apoi s-au dus,
Preamărind pe Cel de Sus[79].

78. Inf. Paraschiva Curovschi, 52 ani, Stulpicani.
79. *Apud* Gh. Solcan, *Monografia folclorică a satului Frasin*, p. 75. Manuscris în colecţia autorului. (Cules de la Iosif Nacu, 73 ani, Frasin). În continuare vom cita: Gh. Solcan, *Monografia*.

Scanned with OKEN Scanner

Nu lipsesc nici textele în care atitudini şi comportamente umane sunt creionate succint. Astfel, zgârcenia bogatului şi generozitatea săracului sunt surprinse antitetic :

Dumnezeu şi Sfântu Petru
Coborâse pe pământ,
C-o scară dalbă de ceară,
În mijloc de codru verde ;
În mijlocu codrului,
La casa bogatului.
– Buna sara, om bogat,
Gata-i cina de cinat ?
– Cina-i gata, nu-i de voi,
Ci-i de oameni buni ca noi.
– Buna sara, om sărac,
Gata-i cina de cinat ?
– Cina-i gata, nu-i de voi,
Ci-i de oameni, vai, ca noi[80].

sau într-o altă variantă care circulă la Ostra :

/ : Dumnădzău cu Sfântu Petru : /
/ : Coborâsî pi pământ, : /
/ : Pi-o scarî dalbî di soari, : /
/ : Pin fânęţî numa floari. : /
/ : În mńijlocu satului, : /
/ : La casa bogatului. : /
/ : – Buna sara, om bogat, : /
/ : – Gata-i cina di cinat ? : /
/ : Gata-i cina, nu-i di voi, : /
/ : Da' de oameni mari ca noi. : /
/ : Dumnădzău s-o suparat, : /
/ : Măi diparti o plecat, : /
/ : La marginę codrului, : /
/ : La casa saracului. : /
/ : – Buna sara, om sarac, : /
/ : Gata-i cina di cinat ? : /
/ : – Gata-i cina mititę, : /
/ : Hai cu tăţ pi lângî ię. : /
/ : Dumnădzău s-o bucurat : /
/ : Şî în casî o întrat, : /
/ : Dupa masî s-aşaza. : /
/ : Din cari pâni tăię, : /
/ : Pânę măi mari creştę ; : /
/ : Din cari păhăruţ bę, : /
/ : Păhărelul sî umplę. : /
/ : Făclia frumos ardę, : /
/ : Dumnădzău sî bucura. : /[81].

Textul înregistrat la Frasin continuă astfel :

Dumnădzău s-o bucurat
Şî în cas-o întrat.
O cinat cât o cinat,
Măi diparti o plecat.
Sus pi crângu cerului,
Pi umîru stęlilor.
– Uiti, Petre, -n dreapta mę,
Spuni-mi mńií ci-i vidę.

80. Sem. folc., bd. 232 (Inf. Gheorghe Buzilă, 62 ani, şi Rica Buzilă, 60 ani, Ostra).
81. Inf. Domnica Zancu, 63 ani, şi Aurelia Nastiuc-Viluca, 71 ani, Ostra.

Scanned with OKEN Scanner

– Văd casa saracului,
În mńijlocu raiului.
– Uiti, Petre, -n stânga mę,
Spuni-mi mńií ci-i vidę.
– Văd casa bogatului,
În mńijlocu iadului[82].

Cu o largă circulaţie sunt colindele : *Sculaţi, sculaţi, boieri mari* ; *Scoală, gazdă, nu dormi* ; *La portiţa raiului* şi altele, majoritatea încadrându-se unui tip de colindă precum *Mănăstirea şi ruga, Răstignarea.* În *Izgonirea lui Adam din rai*, pentru nesocotirea interdicţiei de a gusta din mărul oprit (fructul cunoaşterii), sentinţa cade dur : Adam va trebui să-şi asigure existenţa muncind, iar Eva va fi marcată de durerile naşterii :

Dumnădzău di la-început
Tătă lumea o făcut,
O făcut şî pi Hristos,
Pi Adam foarti frumos.
Şî cu Eva l-o-nsoţît,
Raiu lor li-o dăruit.
Lu Adam i-o rânduit
Loc în rai di veciuit.
Numa on măr o fost menit
Sî rămâi niclintit.
Dumnădzău o cuvântat :
– Din tăţ pomńi sî luaţ
Numa din pomnu-nflorit
Sî nu iei cî eşti oprit.
Dar şęrpili cęl hiclean
S-o suit în pomn pe-on ram
Ş-o plecat crenguţa-n gios,
Eva o rupt on măr frumos
Şî o dat şî lu Adam
Din măru' rupt di pi ram.
Adam numa ce-o muşcat,
Dumnădzău l-o şî-ntrebat :
– Vai, Adami, ce-i lucrat ?
– Doamni, Eva m-o-ndemnat.
– Tu, Adami, mergi în gios,
Vei lucra, eşti păcătos,
Vei lucra, vei asuda,
Pânea di ţî-i câşliga.
Şî tu, Evă, încî-i męri,
Vei munci ca o muięri,
Prunci vei naşti cu duręri.
La portiţa raiului
Şędi Adam cu Eva lui.
Şî ei plâng cu tânguiri
De-a raiului despărţîri.
Raiule grădinî dulci,
Noi din tini nu ne-om duci,
Di mńirozma florilor,
Di dragu' garoafilor,
Di glasu' îngerilor,
Di fumu' tămâilor,
Di zboru' păsărilor.
Sî hii şęrpi-afurisît,
Sî ti târâi pi pământ.
Şęrpi cân' te-a durę capu'
Ieş la drum di-ţ catî leacu' [83].

82. Inf. Safta Tica Turenschi , 64 ani, Frasin.
83. Inf. Maria Paicu, 52 ani, Stulpicani .

Scanned with OKEN Scanner

Din categoria colindelor *Mănăstirea şi ruga* redăm un text înregistrat la Stulpicani[84] :

Dupa deal şî dupa vali,
/ : Răsărit-u mândru soari ; : /
D'acęla nu-i mândru' soari,
Ci-i o sfântî mănăstiri
Cu păreţî di tămâí,
Cu praguri di-alămâí.
Da-ntrânsa cini slujęşti ?
Patru popchi, patru călugări.
/ : Şî Maica cu fiu-n braţî, : /
/ : Tot mńi-l mustrî, mńi-l învaţî : : /
– Taci, fiulę, nu măi plângi,
Cî ţîí ţ-oi dărui-u
/ : Luna şî cu stęlili, : /
/ : Soarili cu razîli. : /

şi unul înregistrat la Ostra :

/ : După dealul cel mai mare, : /
/ : Când răsare sfântul soare. : /
/ : Acela nu-i sfântul soare, : /
/ : Ci-i o mănăstire mare. : /
/ : Şapte uşi, şapte altare, : /
/ : Şapte răsărit de soare. : /
/ : Slujba-ntrânsa cine-o face ? : /
/ : Măicuţa cu fiu-n braţe. : /
/ : Fiu-ncepe a lăcrăma. : /
/ : – Taci, fiuţ, nu lăcrăma, : /
/ : Că mama ţie ţi-o da : /
/ : Două mere aurele, : /
/ : Să te joci, fiuţ, cu ele[85]. : /

Pentru a completa imaginea acestui tip de colindă, mai redăm o variantă care circulă tot la Ostra :

Dupa dealu cęl măi mari,
Ci rasari ? Sfântu Soari.
Acęla nu-i Sfântu Soari,
Ci-i o mănăstiri mari.
Şępti uş, şępti altari,
Sî sî facî slujbî mari.
Slujba-ntr-însa cini-o faci ?
Măicuţa cu puiu-n braţî
Şî cu lacrimi pi faţî.
Fiu-ncępi a lăcrăma,
Iar măicuţa-l mângâia.
– Taci, fiuţ, nu lăcrăma,
Cî maica ţîi ţ-a da,
Ţ-a da chęię raiului
Şî viaţa veacului.
Ţ-a da chęię-mpărăţîi
Şî viaţa veşnicii[86].

La Frasin am întâlnit un text *La nuntă-n Cana Galilei* care are o dublă funcţionalitate : o dată se colindă în ajunul Crăciunului, iar peste an se interpretează în timpul cununiilor religioase în momentul când preotul dă naşilor să guste *păhărel dulce*, adică atunci când li se dă acestora să guste din pâinea

84. Inf. Maria Moraru, 39 ani, Stulpicani.
85. Sem. folc., bd. 232 (Ostra).
86. *Idem*, bd. 235, inf. Maria Nastiuc, 80 ani, Ostra.

Scanned with OKEN Scanner

înmuiată în vin şi din paharul cu vin, cu scopul de a amplifica într-o oarecare măsură solemnitatea momentului :

La nunta ce s-a-ntâmplat,
Cana Galilei,
Fost-a şi Isus chemat,
La nuntă-n Cana Galilei,
Ş-având grijă, nu cumva,
Cana Galilei,
A chemat pe maică-sa,
La nuntă-n Cana Galilei,
Şi stând la masă şi bând,
Cana Galilei,
Băutură ne-ajungând,
La nuntă-n Cana Galilei,
Văzând mama lui Isus,
Cana Galilei,
Că nu este vin de-ajuns,
La nuntă-n Cana Galilei,
– Scoală, fiul meu iubit,
Cana Galilei,
Căci vinul ni s-a sfârşit,
La nuntă-n Cana Galilei,
Atunci Isus se sculă,
Cana Galilei,
Slugile şi le chemă,
La nuntă-n Cana Galilei,
În şase vase ap'-a pus,
Cana Galilei,
Şi le-a umplut până sus,
La nuntă-n Cana Galilei,
Şi le-a binecuvântat,
Cana Galilei,
Apa-n vin s-a preschimbat,
La nuntă-n Cana Galilei,
Ş-a dat nunului să guste,
Cana Galilei,
Să vadă vinul de-i dulce,
La nuntă-n Cana Galilei,
Dacă nunu' a gustat,
Cana Galilei,
Cu glas mare a strigat,
La nuntă-n Cana Galilei,
Cine face mese mari,
Cana Galilei,
Să beie vinul de dar,
La nuntă-n Cana Galilei,
Cine face mese-ntinse,
Cana Galilei,
Să beie vinul de cinste,
La nuntă-n Cana Galilei,
Ş-atunci toţi s-o priceput,
Cana Galilei,
Căci Mesia s-a născut,
La nuntă-n Cana Galilei[87].

(Fiecare vers de dinaintea refrenului *La nuntă-n Cana Galilei* se repetă o dată cu acesta).

Tot cu circulaţie doar în Frasin, am întâlnit şi următoarele texte, care completează minunatul spectacol prilejuit de începutul sărbătorilor de iarnă. Primul are la bază cunoscutele versuri ale poeziei *În seara de Crăciun* de George Coşbuc, versuri alterate prin introducerea lor în circuitul folcloric :

87. Inf. Aglaia Mironiuc, 61 ani, şi Safta Tica Turenschi, 64 ani, Frasin.

În casă patu-i aşternut,
Dar cine să se culce,
Când mama spunea de Isus
Cu glasul blând şi dulce ?
Cum Maria şi cu Iosif
Umblau din sat în sat,
Să nască pe Isus voiau
Dar loc nu i-au aflat.
Cum s-a născut Isus în frig,
În ieslea cea săracă,
Cum boii peste el suflau
Căldură ca să-i facă .
Cum s-a născut Isus în frig,
În ieslea cea cu paie,
Afară-n câmp cu vitele,
Nu ca noi în odaie.
Craii dacă au aflat
I-au dăruit tămâie,
Pe altă cale s-au întors
Irod ca să nu ştie.
Irod văzându-se-nşelat,
A dat un ordin mare :
Copiii până la doi ani,
Pe toţi ca să-i omoare.
În urma ordinului dat
Spre Nazaret în sus,
Prin acei 14 mii
Va fi Domnul Isus[88].

(Ultimele două versuri se repetă).

Fără a încerca să identificăm originea livrescă, redăm şi următoarea colindă :

Moş Crăciune, Moş Crăciune,
Te-am ruga frumos pe tine.
Asta-i seara de Crăciun.
Moş Crăciune, te-am ruga,
Dacă nu te-i supăra,
Asta-i seara de Crăciun.
Ca această sărbătoare
S-o aibă cu mic cu mare.
Asta-i seara de Crăciun.
Bucurie fiecare, bucurie fiecare,
Asta-i seara de Crăciun.
Bucurie, voie bună,
S-o petrecem împreună.
Asta-i seara de Crăciun.
Moş Crăciune, te-am ruga,
Dumniata să fii pacea !
Asta-i seara de Crăciun.
Şi-ntre marele popoară,
S-avem şi noi pace-n ţară.
Asta-i seara de Crăciun[89].

care circulă alături de versurile lui Octavian Goga din poezia *Moş Crăciun,* dar care are un final diferit de versurile poetului :

Moş Crăciun, Moş Crăciun,
De nu ţi-o fi peste mână
Treci şi pe la casa noastră.
Biata mamă îndurerată,
Azi e singură la masă.
Moş Crăciun, Moş Crăciun,
Du-i măcar o rază-n suflet
I-o strecoară pe fereastră,
Să se bucure sărmana
De colacul de pe masă,
Moş Crăciun, Moş Crăciun[90].

88. *Ibidem.*
89. *Ibidem.*
90. *Ibidem.*

Scanned with OKEN Scanner

Majoritatea colindelor care circulă astăzi în zonă păstrează ecouri ale mitologiei străvechi. Deşi cele mai multe sunt de factură religioasă, fiind puse în circulaţie de clerici, ele au totuşi o vechime apreciabilă pentru Moldova, socotind după afirmaţia vestitului călător Paul de Alep, care, trecând prin Ţările Române în 1653-1658, relatează că a văzut cum „spre naşterea lui Hristos, preoţi însoţiţi de sărmani citeţi şi corişti, umblă vizitând casele boierilor şi dorindu-le bucurie"[91]. Şi Dimitrie Cantemir, în *Descrierea Moldovei*, vorbeşte despre colindă, pe care o consideră că ar corespunde Calendelor romane, şi despre care spune că era sărbătorită „după datini felurite la începutul fiecărui an de către toţi moldovenii, atât boieri cât oameni de rând"[92].

Prin plasticitatea lor, reţin atenţia şi o serie de formule finale care, de altfel, concretizează şi funcţia socială a colindelor. „În practica tradiţională a ceremonialului, colinda îndeplineşte funcţia unui cântec de urare şi felicitare. Cele mai multe colinde cuprind urări în formulele finale. Sunt şi cazuri când urarea nu este înglobată în colindă, ci după ce şi-au încheiat cântecul, colindătorii fac o scurtă urare vorbită : *„Să trăiţi, la mulţi ani !"*[93].

Streaşînî di busuioc,
Sî hii, gazdî, cu noroc ;
Streaşînî di mintî creaţî,
Rămâi, gazdî, sănătoasî,
C-om vini şi altîdatî ;
Streaşînî cu căpriori,
Sî ai grijî di ficiori ;
Streaşînî di izmî creaţî,
Sî ai parti şî di-o fatî.
Cucoş negru o cântat
Ş-am gătit di colindat.
Ş-om vini-ntr-on an di zîli,
Sî vă găsîm noi cu bini[94].

sau :

Brebănoc crescut pi loc,
Sî hii, gazdî, cu noroc ;
Brebănoc întins pi masî,
Sî hii, gazdî, sănătoasî ;
C-o vadrî di vin pi masî,
Lângî vadră-on păhărel,
Sî cinstim şî noi cu el[95].

ori

Streaşină de mintă creaţă,
Da-v-ar Dumnezeu viaţă.
Streaşină de busuioc,
Da-v-ar Dumnezeu noroc.
Sreaşină de calapăr,
Gospodariu-i frumuşel,

91. I.H.Ciubotaru, Silvia Ionescu, *Vânătorii. Monografie folclorică*, Iaşi, 1971, p. 113.
92. D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Bucureşti, 1973, p. 373.
93. Pavel Delion, *Melodii şi cântece populare din Moldova*, Iaşi, 1981, p. 11.
94. Inf. Viorica Gh. Diacon, 40 ani, Stulpicani.
95. *Idem.*

Scanned with OKEN Scanner

Streaşină de viorică,
Gospodina-i frumuşică.
La mulţi ani şi voie multă,
Să trăiască cine-ascultă,
Cine-ascultă să trăiască,
Colinda să ne-o plătească[96].

sau

Streşînî di zmńeuricî,
Gospodina-i frumuşîcî
Streşînî di calapăr,
Gospodariu-i frumuşăl,
Streşînî di măghirean,
S-agiungem de-amu-ntr-on an.
Şî câţ cărbuni vă ard în vatrî,
Atâţa peţîtori la fatî.
Câti steli sînt pi cer,
Atâţa peţîtori ti cer.
Şî câti pchetri în fântânî,
Atâtea oali cu smântânî.
Treci luna pisti casî,
Gospodina sî trăiascî ;
Treci luna pisti şurî,
Cu gospodariu împreunî.
La mulţi ani cu sanatati,
Cî-i măi bunî dicât tăti.
Şî di bini s-aveţ parti
Pi la sărbători frumoasî[97].

Un alt final, alături de urarea propriu-zisă, vorbeşte despre dimensiunea colindei şi despre necesitatea unei plăţi :

Colinduţa nu-i măi multî,
Sî trăiascî cii ci-ascultî,
Cii ci-ascultî sî trăiascî
Colinda sî ni-o plătescî.
Şî la anu di-om trăi,
La colind-om măi vini[98].

Există şi un final de colindă în care aluzia la răsplata meritată, dar şi la deziluzia trăită de către colindători la vederea darului este evidentă :

Noi umblăm sî colindăm,
Nimńica nu căpătăm,
Doar o coajî di malai
Di cân' era moşu' crai ;
Răzături di pi-o covatî
Di cân' era mama fatî[99].

Dintre colindele care circulă în zonă redăm câteva pentru a completa imaginea asupra ansamblului tematic al obiceiurilor de Crăciun :

96. Inf. Aglaia Mironiuc, 62 ani, Frasin.
97. Inf. Veronica Popa-Bica, 71 ani, Stulpicani.
98. Gheorghe Sahlean, 63 ani, Bucşoaia.
99. Sem. Folc., bd. 232, Ostra.

Scanned with OKEN Scanner

Scoalî, gazdî, nu dormńi
Cî nu-i vrẹmẹ di dormńit,
Ci-i vrẹmea di-mpodobit,
Cu podoabi di argint,
/ : Cu canaci pân-în pământ. : /
Di n-am văzut di cân' sînt.
Vă aduc vẹsti frumoasî
La casa dumneavoastrî.
Căci az ni s-o născut
Pruncu cel din duhu sfânt,
Din preacista Maica noastrî
S-o născut on fiu frumos,
Pi nume-l chema Hristos.
Iarî Irod împarat
Audzînd s-o suparat.
Ş-o tăiẹt Irod copii
Pân' la paisprîdzẹci mnii,
Di doi ani şî măi în gios
Ca să-l afli pi Hristos.
Pi Hristos nu l-o aflat,
Dumnădzău l-o aparat.
Maica Domnul'-o ghisat,
Pruncu-n braţî l-o luat,
Pi magar o-ncălicat
Ş-în Egipet o plecat.
Isus Hristos mari-o crescut,
Însî Iuda l-o vândut,
L-o vândut, l-o răstignit,
Ca să hii pironit,
Pi cruci di tisî pus
Şî cu suliţ l-o străpuns,
Pânî sângili i-o curs.
Iar evrei-într-on burẹti
I-o dat lu Isus di sẹti.
Mulţîmẹ tari-o strîgat
Cî sângili nu-i vinovat.
Evrei s-o bucurat,
Îngeri s-o suparat,
Apili s-o revarsat,
Munţî s-o dischicat
Şî mulţ sfinţ o înghiẹt[100].

Cu aceeaşi motivare redăm în continuare :

Buna sara la obloani,
La boieri şî la cucoani.
Asta-i sara, sara lu agiun.
Buna sara la fireastî,
La copii şî la nevastî.
Şẹpti uş, şẹpti altari,
Uiti colo pi-on deal mari
/ : C-o răsărit sfântu soari. : /
Acẹla nu-i sfântu soari,
Ci o mănăstiri mari.
Slujba-ntrânsa cini-o faci ?
Măicuţa cu fiuţu-n braţî.
Fiu începe-a suschina,
Măicuţa din grai grăia-u :
– Taci, fiuţ, nu suschina-u,
Câ măicuţa ţîî ţi-o da-u
Scaunu' judeţului-u,
Ciubăru botezului,
Păhărelu mńirului-u,
Linguriţa vinului-u.
Isus fiuţu n-ascultarî,
Di la măicuţa plecarî.
Şî măicuţa mult umblarî
Şî di oameni întrebarî,
Şî di oamini pi pământ-u
Şî la Dumnădzău cẹl sfânt-u
N-aţ văzut, n-aţ auzît-u
De-on fiuţ-u mńicuţ-u ?

100. Inf. Maria Paicu, 52 ani, Stulpicani.

Di văzut nu l-am văzut-u
Di numi i-am audzît-u
Cî păgânii ni l-o prins-u
Sus pi cruci l-o suit-u
/ : Ş-acolo l-o răstignit-u, : /
Cui-n talpă i-o bătut-u,
Cu suliţî l-o străpuns-u,
/ : Trei pchicuri di sângi-o curs-u, : /
Păgâni blidu-i ţinea-u
Pânî blidu sî umplea-u
Şî-i dau lu Hristos sî bea-u
Da' Hristos aşę zicea-u
– Nu-i pacat di Dumnădzău
Sî-mi beu eu sângili mńeu ? [101].

(După fiecare două versuri şi după versul care se repetă se cântă refrenul *Asta-i sara, sara lu' agiun).*

Un text din aceeaşi categorie era înregistrat la Bucşoaia, în 1937 :

Scoală, Doamni, slugili,
Să mături curţili,
S-aprindă sfeşnicili,
Or de ceară, ori de său,
S-aducem pe Dumnădzău,
Să vă mântuie di rău.
– N-aţ văzut, n-aţ cunoscut
/ : Un fiuţ mândru zburân' ? : /
– Di văzut nu l-am văzut,
Di nume i-am audzît.
Jidovii că mi l-o prins,
Sus pe cruce l-o suit
Ş-acolo l-o răstignit,
Cuie-n talpă că i-o pus,
Cu suliţa l-o străpuns,
Sânge şî apă i-o curs.
Jidovii blidu-i ţîne,
Până ce blidu s-umple
Şi da lui Hristos să be.
/ : Sus Hristos aşa dzîce : : /
– Nu-i pacat di Dumnădzău
Ca să-mi bieu sângeli mieu ?
– Măi, Adame, pentru tini
Multe chinuri sunt pi mine.
Măi, Adame, ce-ai lucrat ?
Poamă din pom ţi-ai mâncat
Şi porunca ţi-ai călcat.
– Doamne, Eva mi le-o dat.
– Dar tu, Evă, ce-ai lucrat ?
– Doamne,-un şărpi mi le-o dat.
– Tu, Adame,-i merge gios
Şi-i lucra ca păcătos.
Şi tu, Evă,-n gios vei merge,
Naşte pruncii cu durere
Şi tu, şerpe veninos,
Să te tragi sara pi gios.
Şî când te-a durea capu'
Ieşi la drum şî-ţ cată leacu' [102].

Un text înregistrat la Frasin este mai amplu :

(...) – Nu-i pacat de Dumnădzău
Ca să-mi bieu sângeli mieu ?
Şi deacolu l-au luat
Şi-n mormânt că l-au băgat,
Ş-a treia zi a înviat,
Sus la cer că s-a-nălţat
Şi tot raiul a alergat,
Până de Adam a dat.

101. Inf. Silvia Flocea, 43 ani, Stulpicani.
102. A.I.E.F., d. 5236 c, în transcrierea lui Tiberiu Alexandru.

Scanned with OKEN Scanner

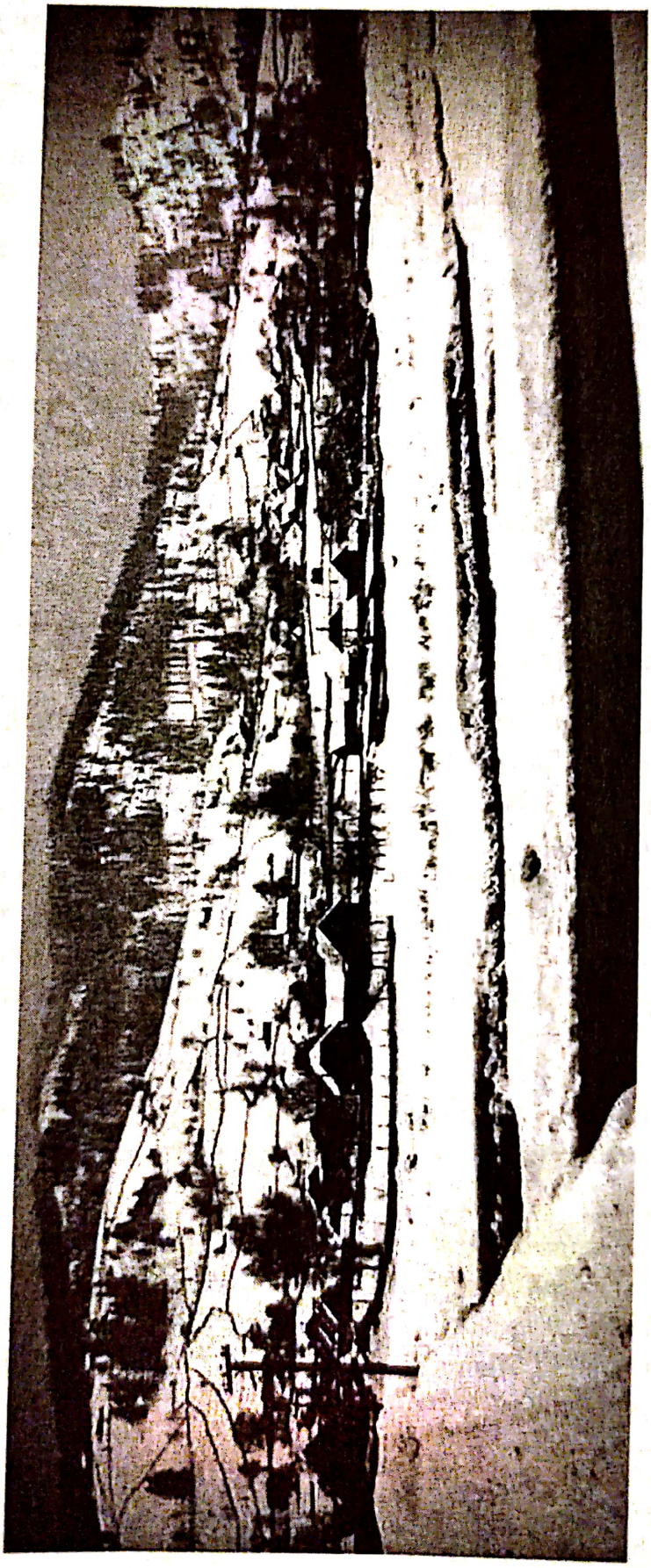

Peisaj de iarnă la Dorotei

Scanned with OKEN Scanner

/ : – Ieşi, Adam, din rai afară, : /
Că tu poama ţi-ai mâncat
Şi porunca mi-ai călcat.
/ : – Of, Doamne, nu pot ieşi : /
De mirosul florilor,
De cântul păsărilor[103].

Într-o altă variantă, partea finală a textului este mai elaborată, iar nominalizarea Sfântului Ion demonstrează faptul că textul a circulat şi de Bobotează :

Of, Adame, pentru tine
Multe chinuri sînt pe mine,
Ca şi moartea m-a purtat,
Nici la dânsa nu m-am dat.
În giulgi alb înfăşurat,
În groapă m-au aruncat.
Stânca mare-am răsturnat
Şi de-acolo m-am sculat,
Şi la cer m-am înălţat.
Măi Ioane, Sânt Ioane,
Tu bei şi liboveşti
Şi di rai nu ti gândeşti
Raiul tău ţi s-a prădat
Şi dintr-însul ce-au luat ?
Scaunul judeţului
Ciubărul botezului
Paharu mńirului[104].

Acelaşi motiv al pregătirilor în vederea sosirii lui Isus, care se regăseşte în prima parte a acestei colinde, circulă şi astăzi :

/ : Sculaţ, gazdi, nu dormńiţ, : /
/ : Cî nu-i vręmę di dormńit, : /
/ : Cî-i vręmę di pregătit : /
/ : Cu masî şî băuturî : /
/ : Şî măi multî voi bunî : /
/ : Şî sculaţ şî slugili : /
/ : Sî măturі curţâli, : /
/ : S-apridî sfęşnicili : /
/ : Şî di cearî şî di său : /
/ : Cî vini şî Dumnăzău, : /
/ : Isus Hristos, copchilu sfânt, : /
/ : Ieşî la oameni pi pământ. : /
/ : Ia scoalî tu, badi hăi, : /
Ię fundu di la bărbânţî
Şî ni dă on blid di brândzî
Ş-o bucatî di slăninî
Ca s-avem pi-o săptămânî[105].

Dezamăgirea unor personaje divine faţă de comportamentul contrar normelor religioase ale muritorilor este surprinsă în următoarele versuri :

La portiţa raiului
Şade maica Domnului
Şi tot plânge şi suspină
C-o năframă albă-n mână
Trec doi îngeri şi-o întreabă :
– De ce plângi, măicuţă dragă ?
– Cum să nu plâng, dragii mei,
Dacă oamenii sunt răi ?
Dimineaţa când se scoală,
Nici pe faţă nu se spală
Şi se duc la făgădău,
Şi tot beau, se-mbată rău,

103. Inf. Aglaia Mironiuc, 62 ani, Frasin.
104. A.I.E.F., 6752, b. (Text din Dorotei).
105. Inf. Aglaia S. Gemanari, 71 ani, Plotoniţa. Vezi şi Lucia Cireş, *op. cit.*, p. 38.

Scanned with OKEN Scanner

Suduie pe Dumnăzeu,
Şi pe biet fiuţul mńeu.
După ce se-mbată bine
Mă suduie şi pe mine[106].

O, ce veste minunată este colinda care vesteşte creştinilor importantul moment al naşterii divine. Ea are o largă circulaţie, probabil sub influenţă livrescă, şi se regăseşte mai ales în repertoriul copiilor şi al tinerilor :

O, ce veste minunată
În Vitleem ni s-arată.
Astăzi s-a născut
Cel făr' de-nceput,
Cum au spus proorocii.
Că la Vitleem Maria,
Săvârşind călătoria,
Într-un mic sălaş,
Lâng-acel oraş
S-a născut Mesia.
Păstorii când auziră
Înspre Vitleem porniră
Şi când au aflat
Pruncu-nfăşat
Lui i s-o-nchinat.
Tatăl său în al său nume
Şi-o trimis fiuţu-n lume,
Să se nască
Şi să crească
Să ne mântuiască[107].

Varianta înregistrată la Bucşoaia diferă foarte puţin de cea înregistrată la Stulpicani (În ambele variante, după două versuri, următoarele trei se repetă.) :

O, ce veste minunată
De la Vifleem s-arată.
Astăzi s-a născut
Cel făr di-nceput,
Cum au zis proorocii.
Mergând Iosif cu Maria
În Vifleem ca să se înscrie,
În sărac locaş,
În acel oraş,
Ea născut-a pe Hristos.
Pe fiul cel din vecie
Ce l-a trimis tată mie.
Să se nască
Şi să crească,
Să ne mântuiască.
Păstorii când auziră,
Spre lăcaşul sfânt porniră,
Unde au aflat
Pruncul luminat
Şi îl preamăriră[108].

Finalul poate varia uneori chiar în sânul aceleiaşi colectivităţi :

106. Inf. Ioana Gh. Diacon, 20 ani şi Ioana Curovschi, 11 ani, Stulpicani.
107. N. Moroşan, 21 ani, Stulpicani.
108. Sem. folc., d. 2238, (Bucşoaia).

Scanned with OKEN Scanner

Păstorii văzând o zare,
Din cer o lumină mare,
Ei alergau,
Îngerii cântau,
Cu toţii se bucurau[109].

La Gemenea circulă un text de aceeaşi factură, dar care ar putea avea un substrat livresc :

Mai demult, în vremea ceea,
În frumoasa Galilea
O fecioară se afla,
Ea Maria se chema.
Nazaret era oraşul
Unde ea-şi avea lăcaşul.
Acolo Maria sta
Singură şi se ruga.
Îngerul Gavril intrase
La fecioara sfântă-n casă
Şi din zbor el s-a oprit
Şi fecioarei i-a vestit :
Bucură-te Preacurată
Şi prea binecuvântată,
Că din tine Domnul Sfânt
Se va naşte pe pământ.
Se va naşte şi să crească
Pe noi să ne mântuiască
Să ne mântuie de rău
Că aşa a vrut Dumnezeu[110].

Colinda *Trei păstori se întâlniră* se circumscrie categoriei colindelor-imn, cu mare frecvenţă în localităţile zonei :

Trei păstori se întâlniră
Şi aşa se sfătuiră.
Raza soarelui,
Floarea soarelui.
Şi aşa se sfătuiră :
Haideţi, fraţilor, să mergem,
Floricele să culegem.
Raza soarelui,
Floarea soarelui.
Floricele să culegem
Şi să facem o cunună,
S-o 'mpletim cu voie bună.
Raza soarelui,
Floarea soarelui.
S-o 'mpletim cu voie bună,
Să i-o ducem lui Hristos.
Raza soarelui,
Floarea soarelui.
Să ne fie de folos.
Raza soarelui,
Floarea soarelui[111].

Una dintre frumoasele colinde, culeasă din Slătioara, pune în prim plan pe bătrânul Crăciun :

109. *Ibidem*, d. 2241 (Bucşoaia).
110. Text transmis în scris de către Genoveva Sauciuc din Gemenea.
111. *Ibidem*, d. 2241 (Bucşoaia).

Scanned with OKEN Scanner

Azi e seara lui Ajun,
Mâine-i ziua lui Crăciun,
Lui Crăciun acel bătrân.
Iar Crăciun la masă stân',
Auzea boii răgân'.
Mână sluga cea mai mare,
Să dea la boi de mâncare ;
Mână sluga mijlocie,
Cu apă ca să-i îmbie ;
Mână sluga cea mai mică,
N-apucă să le dea nimică.
În grajd el când se băgă,
Ce văzu se-nspăimântă :
De mirosul florilor,
De mugetul boilor.
Căci în iesle, pe fân jos,
S-a născut Isus Hristos,
Un prunc mic, înfăţişel,
Cu măicuţa lângă el.
Scări din cer până-m-pământ,
Îngerii veneau cântând :
„S-a născut Mântuitorul,
Să scoată din iad poporul,
Pe Adam şi Eva lui,
Din genunea iadului"[112].

Într-o colindă din Ostra, este posibilă contaminarea cu colinda *Răstignirea* :

Sus în curtea lui Crăciun,
Ziorel de ziuă,
Se năştea un domn prea bun.
El în iesle se năştea,
Pe pereţi făclii-ardea.
Iar Hristos cum sta la masă,
Jidovii stau după casă.
Cu suliţa l-a străpuns,
Apă şi sânge a curs,
Soarele s-a-ntunecat,
Luna-n sânge s-a schimbat,
Jidovii s-au mâniat
Şi-i da lu Hristos să bea.
Iar Hristos a cuvântat :
– Nu-i păcat de Dumnezeu,
/ : Să-mi beau sângele meu[113]*. : /*

(După fiecare vers se cântă refrenul *Ziorel de ziuă).*

O colindă „de tip nou", am spune noi, cu o pregnantă sorginte livrescă, este următoarea :

Ce ne-aduce Moş Crăciun ?
Tot ce e frumos şi bun.
Un cal mic de călărit,
Cărţi frumoase de citit,
O păpuşă mititică,
O oiţă frumuşică,
Trâmbiţă şi săbioară,
Puşculiţă şi vioară,
Mere dulci ca să mâncăm,
Jucării să ne jucăm.
Şi ne-aduce clopoţei,
Ca să ne jucăm cu ei[114].

112. Text comunicat în scris de către Felicia Ungureanu din Slătioara.
113. Inf. Domnica Zancu, 63 ani, Ostra.
114. Sem. folc., d. 2238, (Bucşoaia).

Scanned with OKEN Scanner

Se întâmplă rareori ca unii săteni să refuze să primească colindătorii. Refuzul este sancţionat prompt de către un colindător care îl *discolindă* în versuri ce trimit la cunoscutele *Amintiri din copilărie* ale lui Ion Creangă :

Câti oali cu smântânî,
Atâtea broaşti-n fântânî ;
Câti peni pi cucoş,
Atâţa copchii burduhănoş !
Bureţ pi păreţ,
La anu' sî n-agiungeţ ! [115]

Într-un discolind mai cuprinzător, blestemul vizează situaţia materială a celui discolindat :

Dacî nu ne-aţ primit a colinda,
Noi am prins a blastama.
Şî blastămu' di la noi
Sî ti agiungî sî n-ai boi,
Sî n-ai parti nici di oi,
Sî-ţ hií capu' plin di nevoi.
Sî-ţ pchiarî oili tăti,
Sî ti duci-n aia-a mă-ti[116].

Pe cei mărunţei nu o dată îi poţi auzi discolindând :

Colindă, colindă,
Bagă iapa-n tindă.
Şi-i dă fân să roadă
Şi-o pupă su' coadă[117].

De regulă discolindul este rostit „în fugă" şi sub falsă identitate, pentru a se evita antipatia sau chiar răzbunarea celui discolindat. Din această cauză, uneori discolindul se reduce la doar două versuri, cu referire directă la starea materială ori la sănătatea celui vizat :

Câti broaşti-n fântânî,
Atâtia oi fără lânî.

şi

Cân' oi vini la anu'
Sî ti găsăsc umflat ca bostanu'[118].

În ultimii ani obiceiul discolindatului înregistrează un regres apreciabil, cu tendinţa de dispariţie totală, probabil sub influenţa educaţiei şcolare şi familiale.

Despre obiceiul colindatului, datină de bun augur, cu o atmosferă senină prin excelenţă, Petru Caraman nota :

115. Inf. Traian Zancu, 75 ani, Ostra.
116. Inf. Gheorghe Masichievici-Pitruş, 82 ani, Ostra.
117. Inf. Elvira Pavel, 69 ani, Plotoniţa.
118. Inf. Maria Ciornei-Ciohorucica, 92 ani, Gemenea.

Scanned with OKEN Scanner

„Colindatul reprezintă o răbufnire pe plan mistic a marilor nevoi ale omului – a nevoilor materiale, ca şi spirituale – cărora acesta nu le putea afla soluţii pe căile obişnuite, dar pe care el ardea de dorinţa de a le satisface cu orice preţ. În viaţa cotidiană, omul era bântuit de sărăcie, de necazuri de tot felul, de boli, de moarte, care cel mai adesea venea să-i curme firul vieţii cu mult prea timpuriu ... Iar în ordine socială, el era urgisit şi umilit, privit ca un paria... Prin contrast cu acestea însă, întreaga lui fiinţă aspiră cu tot elanul vital – precum era şi foarte firesc – către bogăţie şi belşug, către bucurii exuberante, către o sănătate cât mai viguroasă, către o viaţă cât mai lungă... În fine, către un rang de distincţie în ierarhia socială ! Aşa şi-a făcut apariţia colindatul... *Datină născută din necesitate imperioasă de a trăi în vis şi iluzie, ea i-a oferit acestuia posibilitatea de a se refugia într-o lume a minunilor, în care* – spre deosebire de viaţa propriu-zisă, cea plină de adversităţi, uneori din cele mai aspre şi mai greu de suportat – *el se vedea deodată strămutat într-o oază de miraj, în însuşi Eldorado, unde ceea ce-şi putea dori mai frumos, mai fericit, mai aproape de ideal, i se îndeplinea întocmai*... Astfel, iată-l devenit în sfârşit bogat fără măsură, având holde din cele mai îmbelşugate, având staulele şi curtea pline de vite şi de păsări, iar stâna împresurată de turme numeroase de oi ; prisaca sa răsună de zumzetul roiurilor de albine ; livada-i este plină de arbori roditori, ca-n pometul raiului : când merii se scutură de floare primăvara, crezi că viscoleşte în toiul iernii... ; familia lui se află în culmea prosperităţii : el e un vrednic gospodar, cinstit şi respectat de toţi ; soţia îi este o gospodină harnică fără pereche şi frumoasă totodată ; fiica sa – adevărată Cosânzeană din basme – se mărită cu un tânăr de neam care îi cere, după rangul lui, o zestre nespus de mare, dar când o vede în horă, rămâne uimit de mândreţea ei şi iartă toată zestrea ; un fecior voinic fără seamăn are un cal aşa de iute la fugă, încât cutează să se ia la întrecere cu şoimul sau cu sfântul Soare şi-i întrece ; căpătând, ca preţ al întrecerii, pe sora Soarelui de soţie ; iar un alt fiu, cel mai mic, dar nu mai puţin viteaz, este cerut de popor să fie căpătenia oştilor şi chiar domn al ţării... Toţi din familie sunt aşadar sănătoşi, voioşi, fericiţi... Viaţa lor – a fiecăruia în parte şi a tuturora la un loc – este un adevărat triumf ! Nici un nour cât de mic nu-i întunecă orizontul. De pretutindeni, le sosesc numai veşti bune, numai bucurii... Iar mai presus de toate, ei nu sunt fiecine, nu sunt nişte bieţi oameni de rând, pe care să-i poată asupri şi călca cineva, ci ei sunt boieri de viţă : «– Sculaţi, sculaţi, *boieri mari* / - Florile dalbe...» sau «– Ia sculaţi, sculaţi, / Voi, *boieri bogaţi* ! » Aceasta e doar chemarea, pe care colindătorii le-o adresează gazdelor noaptea la fereastră, spre a le deştepta din somn, ca să-i primească şi s-asculte cântecele lor ! Ba, mai curând este ea chemarea, prin care bietul sătean necăjit – plugar sau cioban– e invitat

să intre în lumea îmbietoare a visului, unde toate cele dorite de el cu ardoare se realizează... Iar el nu întârzie de a intra, treaz fiind, ca unul care crede cu convingere adâncă în această realizare.

Pasămite, el îşi trăieşte aevea visul său! Şi-l trăieşte din plin, cu ochii deschişi: privind, prin geamul aburit, ceata de colindători şi plecându-şi cu încântare urechea, ca vrăjit, la glasul minunatelor colinde...

Acesta este omul de la ţară...[119]

După cum s-a putut deja observa, colindatul este o datină cu finalitate exclusiv pozitivă, pe când descolindatul este reversul, partea negativă a obiceiului care adesea poate cuprinde imprecaţii temute. Cu referire la discolindat, Petru Caraman nota:

„Într-adevăr, deşi colindătorii – în majoritatea cazurilor – sunt priviţi cu foarte multă simpatie se întâmplă totuşi adesea să fie trataţi rău, cu indiferenţă de gazde, din diferite motive. În cazul acesta, supăraţi, ei ripostează cântând sau recitând la casa respectivă un fel de colindă specială, care, în locul urărilor de fericire, bogăţie, sănătate, longevitate... caracteristice colindelor, conţine urări de nenorocire, sărăcie, moarte, boală etc.

Astfel de colinde constituie o armă de răzbunare a colindătorilor, foarte temută, pentru că în popor e puternică credinţa că urările lor atât cele bune cât şi cele rele, se împlinesc. Colindătorii, ei înşişi, sunt cei dintâi conştienţi de efectul pe care îl au în popor aceste formule şi le păstrează gata spre a se servi de ele la ocazie.

Iată de ce, toată lumea se fereşte de a-i supăra pe colindători. Iar în cazul când aceasta nu a putut fi evitat de a se întâmpla, gospodarul caută să alunge cât mai repede pe colindători din cuprinsul gospodăriei sale, asmuţindu-i adesea şi cu câinii, pentru a-i face cu orice preţ să iasă din curte mai înainte de a fi avut vreme să-i debiteze formula cea blestemată. De multe ori însă, colindătorii o spun fugind prin curte, în timp ce-i urmăreşte furios vreunul dintre locuitorii casei"[120].

Tot la Crăciun, în satele bazinului se umblă cu *steaua*. O face de regulă o singură persoană, cel mult două. Steaua este confecţionată dintr-o veşcă de sită care formează centrul unei stele în şase colţuri şi care este ornamentată cu oglinzi, hârtie colorată, are clopoţei şi un băţ, drept coadă de sprijin. În centrul stelei se găseşte o iconiţă.

Colinda de la stea surprinde momentul închinării magilor în faţa lui Hristos şi tentativa lui Irod de a-l ucide pe acesta:

119. Petru Caraman, *Descolindatul în orientul şi sud-estul Europei*, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza" Iaşi, 1997, p. 2.
120. *Ibidem*, p. 18.

Scanned with OKEN Scanner

Trei crai de la răsărit
Cu steaua au pornit.
Când în cale purcedea,
Steaua lor le-ngăduia.
Şi-au mers, după cum cetim,
Până la Ierusalim.
Ş-acolo dac'-au ajuns,
Steaua-n cer li s-a ascuns.
Şi le-a fost a se plimba,
Prin oraş a întreba :
– Unde s-a născut şi când
Un crai mare, de curând ?
Ca să mergem, să-l vedem
Şi lui să ne închinăm.
Iară Irod împărat,
Auzind s-a tulburat,
Pe crai iute i-a chemat
Şi pe ei i-a întrebat
Cu grai dulce şi mieros
Ce ştiu despre Hristos.
Şi cu grai adăugat,
Foarte lor li s-a rugat :
– Mergeţi şi aflaţi
Şi veniţi, mă-nştiinţaţi,
Să merg să mă-nchin şi eu
Ca unuia Dumnezeu.
Craii dacă au plecat,
Steaua iar s-a arătat
Şi au mers pân-au stătut
Unde era prunc născut
Şi cu toţi s-au bucurat,
Pe Hristos dac-au aflat
În iesle de boi culcat
Cu daruri s-au închinat
Ca la mare împărat :
Aur, smirnă şi tămâie,
Precum şi la carte scrie.
Şi-apoi dac-au purces,
Pe altă cale ei au mers.
Precum le-a fost şi lor zis
Îngerul noaptea-n vis.
Iară Irod împărat,
Văzând că l-au înşelat,
Foarte rău s-a supărat,
Cu oaste mare-a plecat
Şi-n Betleem a intrat,
Mulţi copii mici a tăiat,
Pân' la paisprezece mii.
Toţi prunci, mărunţei copii
De doi ani şi mai în jos,
Ca să-l afle pe Hristos.
Pe Hristos nu l-a aflat,
Domnul sfânt l-a apărat.
Şi de-acum până-n vecie,
Tot cu mir şi cu tămâie,
O, Hristoase, slavă ţie[121].

În finalul colindei, cântăreţul rosteşte următoarea urare : *„Acelaşi dar şi aceeaşi bucurie ce a fost la Naşterea Domnului să fie şi în casa dumneavoastră. La anu' şi la mulţi ani ! "*.

O variantă a acestei colinde, care circulă la Ostra, contrastează cu privire la atitudinea lui Irod faţă de pruncul sfânt :

121. Inf. Ion Iancu-Babulică, 72 ani. Facem precizarea că informatorul este originar dintr-o altă zonă folclorică şi s-a stabilit în Stulpicani după al doilea război mondial şi a umblat cu steaua an de an.

(Texte prescurtate ale aceleiaşi colinde circulă şi la Slătioara şi Bucşoaia. Vezi în acest sens Sem. folc., d. 2241, 2252, 2263).

Scanned with OKEN Scanner

Trei crai de la răsărit,
După stea au călătorit.
Ş-au mers, după cum citim,
Până la Ierusalim.
Ş-acolo când au ajuns,
Steaua-n nori li s-a ascuns.
Ş-acum craii nu ştia
Mai departe a pleca.
De Irod se întreba.
Irod lor le spunea
Că el veste-o căpătat
Despre noul împărat.
Că-n Vitleem s-a născut.
Mergeţi şi dacă-l aflaţi,
Veniţi şi mă-nştiinţaţi,
Să vin să mă-nchin şi eu
Ca unuia Dumnezeu.
Craii de-acolo au plecat,
Steaua iar le-a luminat
Şi-n Vitleem când au intrat
Pe Hristos că l-au aflat,
Într-un staul luminat,
De ciobani înconjurat.
Crai-acolo cân' intra,
Ei tustrei îngenunchea,
Scumpe daruri aducea,
Aur, smirnă şi tămâie.
Şi-a fost mare bucurie,
Care şi la noi să fie
De-acum până-n vecie[122].

Acest obicei al umblatului cu *steaua* este pe cale de dispariţie la Stulpicani, fiind menţinut în atmosfera tradiţională doar de ţiganii nevoiaşi.

Se pare că din colinda de la *stea* s-a născut o reprezentare dramatică numită *Irozii*, care se joacă tot de Crăciun şi are ca subiect naşterea Mântuitorului. Sceneta a apărut probabil ca urmare a unor influenţe ale mediului creştin apusean care s-au suprapus peste o anumită predispoziţie existentă în masele de oameni simpli (şi nu numai) de a teatraliza teme religioase. Este foarte posibil ca piesa care se joacă în zonă să fie de natură livrescă.

Despre sceneta Irozilor, Mihail Kogălniceanu nota : „La începutul secolului trecut, Irozii erau ţinuţi la mare cinste. Fiii boierilor celor mai înalţi, îmbrăcaţi în haine de stofă aurită, mergeau la curtea domnească şi la casele boiereşti cele mai însemnate de reprezentau scene religioase. Secole întregi Irozii au fost teatrul nostru popular"[123].

Sceneta are ca personaje un împărat – *Irod* – , un ofiţer, trei crai – Gaşpar, Baltazar şi Melhărm –, un înger şi un cioban, care se deosebesc prin costumaţie. Împăratul poartă halat şi turban roşii, în mână are paloş, craii se diferenţiază între ei prin culoarea halatelor – roşu, galben, albastru –, pe cap au *ceacuri* cu cinci cruci, iar în mână au câte o sabie ; îngerul are halat alb, iar pe *ceacul* său este o singură cruce şi în mână are o suliţă ; ciobanului nu-i lipseşte bâta ciobănească, el fiind îmbrăcat în costum popular tradiţional, iar ofiţerul poartă o uniformă cazonă.

122. Sem. folc., bd. 234, inf. Maria Ciornei, 80 ani, Ostra.
123. Apud *Vine iarăşi Moş Crăciun*, Editura Porţile Orientului, Iaşi, 1999, p. 118.

Scanned with OKEN Scanner

Este posibil ca această scenetă să fi fost folosită şi ca mijloc de propagandă religioasă. Astăzi are valoare pur teatrală, nici unul dintre participanţi, atât actori cât şi spectatori, nu se mai preocupă de aspectele religioase ale temei.

Facem precizarea că jocul Irozilor a fost descris printre primii de către C. Negruzzi[124] şi de către G. Sion[125].

La Ostra, Frasin, Bucşoaia a apărut în jurul anilor '30 un obicei nou, acela de a umbla cu *bisericuţa*. Cu macheta unei biserici frumos împodobite în mână, un grup de copii costumaţi, alcătuit din doi irozi, doi ciobani (astăzi, tot mai mult, ţigani mascaţi[126]) şi un căpitan, umblă din casă în casă prezentând o scenetă al cărui text religios alternează cu fragmente de colindă. Reprezentarea începe cu o variantă a colindei *O, ce veste minunată !*, care circulă şi în celelalte sate :

O, ce veste minunată
În Betleem s-arată.
Ceru strălucea,
Îngeru venea
Pe-o rază curată.
Păstorilor din câmpie
Le vestea cu bucurie
Că-ntr-acest lăcaş,
Dintr-acest oraş
E Sfânta Marie.
O, Isus, păstoriul mare,
Turmă ca el nimeni nu are.
Noi îl lăudăm,
Şi ne închinăm cu credinţă tari[127].

Din ce în ce mai rar se colindă şi de Bobotează. La Ostra au colindat bătrânii până după anii '50. O dată cu trecerea lor în „lumea dreptţilor" a murit şi obiceiul. La Slătioara a existat pentru această sărbătoare şi o colindă specifică, de factură religioasă, având ca subiect botezul : *Aghios, aghios*[128] (text pe care l-am întâlnit publicat în 1888 de către I.G. Sbierea[129]) :

Aghios îi Aghios,
Trecu Naşterea lui Hristos.
Veniţi cu toţii s-alergăm,
La Iordan să ne-nchinăm.
La Iordan, în râu frumos,
Acolo vine Hristos,
Apele să le sfinţească,
Pe noi să ne mântuiască.
Astăzi şi Sfântul Ioan,
A venit către Iordan.
Acolo dac-ajungea,
Domnul Hristos îi grăia :
– Vino, Ioane, acum cutează
Şi pe mine mă botează.
– Doamne, cum voi cuteza
Pe tine a te boteza ?

124. C. Negruzzi, *op. cit.*, p. 121.
125. G. Sion, *Datine de Anul Nou*, în „Revista Carpaţilor", I, 1860, pp. 42-51.
126. Sunt numite *ţigani* persoanele mascate cu măşti cu obrăzare şi haine zdrenţuite.
127. Sem. folc., bd. 235, inf. Maria Nastiuc, 80 ani, Ostra.
128. *Idem*, d. 2252.
129. I.G. Sbiera, *op. cit*, p. 79.

Scanned with OKEN Scanner

Eu sînt iarbă şi ţărână
Şi-mi tremură a mea mână.
Tu eşti foc ce mistuieşti,
Tu şi munţii îi topeşti.
Atunci domnul mi-l privi,
Lui Ioan îi porunci :
– Vino, Ioane, nu te-ndoi,
Căci Legea se va-nnoi.
Sfântul Ioan cutează,
Pe Domnul mi-l botează.
Duhul sfânt de la cer zboară,
Ca un porumb se coboară.
Atunci cerul s-a deschis,
Glasul Tatălui a zis :
Iată fiul meu iubit
În care eu am crezut.

Textul circulă şi la Gemenea, dar cu un final dezvoltatat :

Auzit-am, auzit,
Că s-a născut Domnul Sfânt
În ieslea boilor,
În turişul oilor.
Şi la apa lui Iordan,
Tot pe drum de măghiran,
Acolo s-a botezat
De Ioan cel preacurat,
Frumos nume i-a aflat,
Iisus Hristos luminat.
Lui Hristos să ne rugăm,
Că şi azi cu apă spală
A strămoşilor greşeală.
Azi Adam s-a dezlegat
De blestem şi de păcat.
De acum până-n vecie
Mila Domnului să fie[130].

Şi la Bucşoaia există o colindă specifică : *Măi Ioane, Sfinte Ioane,* cu „rădăcini" în texte ce se cântă la Crăciun :

Colo-n jos şi mai în jos,
Unde-i câmpul mai frumos
Este-un măr mândru rotat.
La tulpina mărului
Este-o masă încornorată,
De nouă meşteri lucrată.
Dar la masă cine şade ?
Tot Ioan cu Sfânt Ioan.
Măi Ioane, Sfânt Ioane,
Dar tu stai şi liboveşti
Şi la Rai nu te gândeşti.
Că din Rai ţi s-a furat
Ciubărul botezului,
Păhărelul mirelui,
Scaunul judeţului
Şi-un colac mândru, frumos
Ca şi faţa lui Hristos,
Ca rotiţa plugului,
Ca şi raza soarelui[131].

Într-o altă versiune, foarte puţin diferită de acest text, care se interpretează şi la Frasin, se inserează tot după al doilea vers sau după versul repetat un refren *Asta-i seara lui Iordanu*, care subliniază momentul exact al interpretării colindei :

130. Text comunicat în scris de către Genoveva Sauciuc din Gemenea.
131. Sem. folc., d. 2238.

Scanned with OKEN Scanner

Colo-n jos şi mai în jos,
Unde-i câmpul mai frumos,
Asta-i seara lui Iordanu,
Este-o masă 'cornorată,
De nouă meşteri lucrată,
Asta-i seara lui Iordanu.
Şi pe masă-i aşternut
Iarbă verde de năut.
Asta-i seara lui Iordanu.
Şi la masă cine şade ?
Tot Ion cu sfântu' Ion,
Asta-i seara lui Iordanu,
/ : Nanaşii lui Dumnezeu, : /
Asta-i seara lui Iordanu.
Of Ioane, svinte Oane,
Cum tu stai şi liboveşti,
Asta-i seara lui Iordanu,
/ : Şi de rai nu te gândeşti, : /
Asta-i seara lui Iordanu,
Că raiul ţi l-a prădat
Şi din rai ce ţ-a luat ?
Asta-i seara lui Iordanu,
Păhărelu mirului,
Cioboru botezului,
Asta-i seara lui Iordanu,
Scaunu de judecată
Unde merge lumea toată,
Asta-i seara lui Iordanu[132].

Tot cu această ocazie, se colindă *La portiţa raiului,* care circulă şi la Crăciun, dar care acum are un refren după fiecare vers : *La mulţi ani, Ioane,* inovaţie pe care am întâlnit-o în satele Bucşoaia şi Frasin.

La Stulpicani, doar grupuri de ţigani, în special ţigănci, mai colindă de Bobotează şi au în repertoriu aceleaşi texte ca şi la Crăciun. Altădată colindau copilele şi fetele un text pe care puţine bătrâne şi-l mai amintesc :

A ieşit pe vremea ceea,
Când Irod domnea în Iudeea,
A lui Zaharia fiu
Ca să predice-n pustiu.
Din păr de cămilă avea
Haină lungă şi-o curea,
Mijlocul şi-l încingea.
Cu lăcuste se hrănea
Şi cu miere din păduri.
El le da învăţături
Oamenilor cuvântând :
Pocăiţi-vă curând,
Că cereasca împărăţie
Nu-i departe şi-o să vie.
Pomii sterpi vor fi tăiaţi
Şi-n văpaie aruncaţi
Şi-n grânare o să adune
Partea de grăunţe bune,
Partea nefolositoare
O va arunca în vâltoare.
Pogorât-a şi Isus,
De la Nazaret s-a dus,
În pustie la Ioan,
Să se boteze-n Iordan.
Dar Ioan cum îl văzură
Domnului aşa-i grăiră :
– Eu, s-ar cuveni mai bine,
Botezat să fiu de tine.
– Las' că Domnul aşa cere
Împlinească-se a lui vrere.
Domnul în apă a intrat
Şi Ioan l-a botezat.

132. Inf. Aglaia Mironiuc, 62 ani, Frasin.

Scanned with OKEN Scanner

Şi în timp ce-l boteza
Bolta sus deschisu-s-a.
Şi în chip de porumbel
Pogorând duh peste El,
Şi din cer se auzea :
– Acesta e fiul meu iubit
Întru care am binevoit,
Pe acesta să-l ascultaţi.
La anul şi la mulţi ani ! [133]

S-a putut constata că o serie de colinde sunt interpretate cu diferite refrene, adesea în funcţie de momentul când sunt cântate. Importanţa acestor refrene rezultă din precizarea următoare : „Dacă colind în seara de ajun, spun *La mulţi ani, Ajune,* iar de colind în zilele de Crăciun, zic *La mulţi ani, Crăciune,* şi dacă este spre dimineaţă cânt *Ziorel de ziuă.* De Bobotează se cântă *Asta-i seara lui Iordan,* şi dacă e ajun de Sfântul Ion, se cântă *La mulţi ani, Ioane*"[134]. Un alt refren utilizat în seara de ajunul Crăciunului, mai ales la Stulpicani, este *Asta-i seara, seara mare.*

Este necesar să subliniem faptul că în ultimii ani colinda, ca specie folclorică, înregistrează un regres semnificativ, nemaiavând răsunetul de altădată. Credem că se impune cu necesitate o implicare mai mare atât a şcolii, cât şi a părinţilor în salvarea obiceiului, în primul rând de la demonetizare şi apoi de la dispariţie.

Nu putem încheia puţinele noastre consideraţii despre colindă fără a aminti şi faptul că la Frasin, Ostra şi Gemenea, huţulii, mai ales bătrânii în ultima vreme, colindau a doua şi a treia zi de Crăciun, şi de Bobotează, în dialectul propriu, colinda cunoscută doar de către cei vârstnici fiind *Hoi dai bojî.* Ca mărturie peste timp că huţulii îşi utilizau şi pe văile noastre colindele în limba proprie (astăzi nici huţulii bătrâni nu mai vorbesc alt idiom decât limba română), reproducem câteva texte pe care le-am înregistrat la Frasin şi Ostra :

Înje,
Oi ráno, oi ráno,
Corúnche píle,
Hoi dai, boje.
Ta-i şi mai ranşe
Nas pan ga-i ostaŭ, [u]staŭ,
Hoi dai, boje.
Hoi ustaŭ ĭ ustaŭ,
Tră svitţă osucáu,
Hoi dai, boje.
Pre odni svitţă
Lăcinca ŭbaraŭ
Hoi dai, boje.
Pre drohi svitţă,
Sohonche ŭbăraŭ
Hoi dai, boje.
Po trechi svitţă
Conica usidláŭ,
Hoi dai, boje.
Conica usidláŭ,
Is conem rozmoveau
Hoi dai, boje.
Coniu mi, coniu,
Ia tebe prodam

133. Text transmis în scris de către inf. Varvara Nacu-Vulpe, 78 ani, Stulpicani.
134. Inf. Viorica Cotlarciuc, 81 ani, Frasin.

Scanned with OKEN Scanner

Hoi dai bojî.
Pane mi, pane,
Ni prodai mene,
Hoi dai, boje.
Rozhadai sobi,
Ţe ni ia li tubi
Hoi dai, boje.
Iec mă vittiu şle
Turchi honeale.
Hoi dai, boje.
Zmocíŭ ia tvoi chilĭ
Tvoho-i sedilţea.
Hoi dai, boje.
Tvoho-i sedilţea
Joŭchi ciobâţţa,
Hoi dai, boje.
Za ţu colidocĭcu
Hochi polovăcĭcu,
Hoi dai, boje.
Bocĭcu ni bocĭcu
Hochi ponovăcĭcu,
Hoi dai, boje.
Za ţu colidu,
Horĭucu ciuimó,
Hoi dai, boje.
Liz na drabănu
Crĭĭ solonenu,
Hoi dai, boje.
Lis te mai îs vîşe
Crĭĭte mai bîlşe,
Hoi dai, boje.
Iec to za malo
Pucĭnai salo,
Hoi dai, boje.
Coliduimo me
Şeschi zdaróvi
Hoi dai, boje.
Beste trevale na druhi rîc ! [135]

Un alt text care circulă la Frasin este mai elaborat :

(...) Matca Hrestua
Dez ghila Hrasta,
Hoi dai, boję.
Ia ghila Hrăsta
În ciorni horî,
Hoi dai, boję.
Nivirni jîdę
Tai tuda-m pîşlę
Hoi dai, boję.
Hrasta ni naişlę
Nazat prîşlę
Hoi dai, boję.
Matca Hrăstua
Des ghila Hrasta,
Hoi dai, boję.
Ia ghila hrăsta
În ciorni morî
Hoi dai, boję.
Nivirni jîdę
Tai tudam pîşlę
Hoi dai, boję.
Hrasta ni naişlę
Nazat prîşlę
Hoi dai, boję.
Liz na drabănu,
Crĭĭ solonenu,
Hoi dai, boję.
Liz mai svîşę
Crĭĭ mai bîlşę
Hoi dai, boję.

135. Inf. Gheorghe Turenshi, 67 ani, şi Aglaia Mironiuc, 61 ani, Frasin. (Transcrierea s-a făcut pe cât posibil cu respectarea pronunţiei informatorilor. *I scurt* a fost redat prin *ĭ*. Similar, vocala *u*, la semivocalizare, o notăm cu *ŭ*).

Scanned with OKEN Scanner

Za ţu colidu
Zautra nisnenu,
Hoi dai, boję.

Za ţu colidu,
Bocĭcu i bocĭcu,
Hoi dai, boję[136].

Atât informatorii din Frasin cât şi cei din Ostra nu ne-au putut face o traducere corectă a textelor pe care ni le-au comunicat.

Colindele înregistrate la Ostra sunt mai degrabă texte laice ori texte religioase impregnate, însă, cu segmente laice :

Cocilesî voze's horî,
Na doleni stale,
Liubelese ciorni oci,
Tiper perestale.
Liubelese, cohalese,
Machir ich ni znala,

Rozişlese, rosteclese
Iec na nebţi chmara.
Ta ŭsi chmarchi docupocĭchi
Odna ni dochodi,
Ta [ŭsi] liubchi-ĭdut huleati
Moia ni prechodi[137].

iar cea care se cântă în ajunul Bobotezei trimite, fără îndoială, la ritualuri precreştine, păgâne :

/ : Iordan, vóda studenenca, : /
/ : Tut ghiucina molodenca, : /
/ : Na Iordani se cupala : /
/ : Ta-i na mamcu spocrăcala : : /
/ : Ţe speş, mamco, ţe te cĭueş, : /
/ : Cemu-i mene ni ratueş ? : /
/ : Ba ia ni spĭu ta ia cĭuiu : /
/ : Ta-i na tebe vîratuĭu. : /

/ : Iordan, vóda studenenca : /
/ : Tut i chlopcic molodenca. : /
/ : Na Iordàni secupala, : /
/ : Ta-i na tatca spocrăcala : : /
/ : Ţe speş, tatco, ţe te cĭueş, : /
/ : Cemu-i mene ni ratueş ? : /
/ : Ba ia ni spĭu ta ia cĭuiu : /
/ : Ta-i na tebe vîratuĭu : /[138].

Ultimul text pare a fi mai degrabă o rugăciune :

Otce náş zarişéĭ,
Próste nas, hóspode,
Preidite poclonémşa.
Prepadeám samómu Hrastú
Ţárĭu e Bóhu náşemu,
Be şéslam so [h]rişéch
Próste nas, hóspode,

De-a búdea [v]ólea,
Nebeşá samómu Hrastú
E Bóhu náşemu,
Hlib naş úşnei
Stauleám dojnecóm
Prosté nas, hóspidi
E cerévo prepadeám

136. Inf. Viorel Turenschi, 74 ani, Frasin.
137. Inf. Gheorghe Masichevici-Pitruş, 82 ani, Ostra.
138. Inf. Aurelia Nastiuc-Viluca, 71 ani, Ostra.

Scanned with OKEN Scanner

Samómu Hrastú
E Bóhu náşemu
Be şeslam so [h]rişéch
Prosté nas, hóspidi,
Svetéi Boje,
Svetéi s cripchéi,
Svetéi bes narchéi,
Pomélui naş hóspodi
Be şeslam so [h]rişéch,
Prosté nas, hóspodi[139].

Colindele cunoscute de vârstnici, lingvistic vorbind, prezintă, pe lângă stereotipiile din acest gen de folclor, şi interferenţe cu graiurile polone (polonezii trăind în număr mare pe văile noastre), dar mai ales arhaisme (fonetice, morfo-sintactice). Aceste texte sunt reproduse într-o transcriere fonetică aproximativă, de fapt, literarizantă, interesul lor fiind nu atât dialectologic, cât etnografic (etnologic). Pentru cititorul român, observăm că numeroasele deformări fonetice solicită un studiu aparte. Menţionăm că între şabloanele curente se întâlnesc şi secvenţe (cuvinte simple sau perifraze) intraductibile, mai ales de tipul interjecţiilor etc. Reminiscenţele slăbite ale conştiinţei lingvistice din tinereţe şi de la maturitate a informatorilor, amprenta mediului bilingv sau/şi trilingv împiedică descifrarea *pas cu pas* a acestor texte, ceea ce nici nu intră, aici, în vederile noastre.

Deşi nu-i cunoaştem vechimea în zonă, obiceiul de a *face bradul de Crăciun* care, în anii de după primul război mondial, se împodobea cu precădere în casele localnicilor mai înstăriţi, deşi nu putem afirma că în casele celor mai nevoiaşi ar fi lipsit cu certitudine, a devenit astăzi un element indispensabil ajunului Crăciunului în majoritatea familiilor din zonă, în special în acelea în care se găsesc copii pe care câte un Moş Crăciun generos nu-i poate uita. Am putea afirma că în ultimii ani Moş Crăciun[140] şi bradul împodobit au devenit emblema acestor sărbători şi în satele zonei. Bătrânii subliniază faptul că obiceiul împodobirii bradului de Crăciun s-a amplificat ca urmare a influenţei exercitată de către germanii care s-au stabilit, în număr din ce în ce mai mare, începând cu a doua jumătate a secolului trecut. „De la străini, obiceiul acesta a început a se

139. Inf. Gheorghe Masichevici-Pitruş, 82 ani, Ostra.

140. Se ştie că în anii regimului comunist, Moş Crăciun a fost „expulzat" din manualele şcolare, din serbările copiilor din grădiniţe şi din şcolile de pe întinsul României, fiind înlocuit cu un substitut de „import", un personaj fără rădăcini în folclorul nostru: Moş Gerilă. Îmi amintesc cu mare plăcere că unul dintre informatorii noştri, Gheorghe Sahlean din Bucşoaia, pictor naiv şi poet popular, om fără studii, în contextul unor discuţii despre obiceiurile de la sărbătorile de iarnă, în 1984, ne-a recitat două strofe dintr-o creaţie proprie extrem de sugestivă. Versurile m-au cucerit şi nu le-am mai uitat niciodată. Iată-le, în transcriere din memorie:

Moş Crăciun de mult nu vine,
Paşaportul care-l are
E de mult, de când colindul,
Fără viză de intrare.
Însă vine Moş Gerilă
Din Siberia, de la Pol,
Să vadă ce poate duce
De pe-aici în sacu-i gol.

Scanned with OKEN Scanner

pripăşi şi pe la români, şi încă tot pe la de-al de cei procopsiţi"[141], susţine şi Petre Ispirescu într-un articol dedicat pomului de Crăciun.

Despre momentul pătrunderii obiceiului *bradului de Crăciun* în satele bucovinene se poate desprinde o concluzie nu numai din articolul lui Petre Ispirescu, ci şi dintr-o consemnare datată 1887: „În unele case de ale credincioşilor noştri, deşi căsătoriile nu sunt amestecate, părinţii au început bunăoară a li rădica copiilor (sic!) în ajunul Nascerii Domnului *Christbaum* şi a li vorbi de *Christkinde,* în loc să li facă stea şi să-i înveţe a cânta *Trei crai de la resărit* şi *În oraş, în Vifleem;* aşa se introduc la noi şi alte datine, care sunt în us la leşi. Vra să dzică prin creşterea [educaţia] streină a copiilor noştri ne înstrăinăm de datinile noastre ce le-am apucat de la moşii şi strămoşii noştri şi ne prefacem în alţii după gust, credinţă şi trăire!"[142]

Altădată, Moş Crăciun, a cărui barbă din lână albă îi acoperea faţa, era costumat în întregime în alb, pe cap purta căciulă albă, iar la picioare avea legaţi doi clopoţei care îi făceau simţită apropierea, producând mari emoţii celor mărunţei, care îl aşteptau cu nerăbdare.

În zilele premergătoare Crăciunului, în toate parohiile bazinului, mai puţin la Stulpicani, preotul, însoţit de dascăl şi pălimar, umblă din casă în casă cu icoana. La Stulpicani, preoţii au încercat să introducă în repetate rânduri acest obicei, mai ales cu scopul de a-şi adjudeca frumosul venit care se înregistrează în astfel de ocazii, dar s-au izbit veacuri de-a rândul de conservatorismul localnicilor care n-au admis „obiceiuri de import". Au rezistat stulpicănenii presiunii preoţilor până în ajunul Crăciunului anului 1998, când popa reuşeşte să „îndoaie coloana vertebrală" a localnicilor şi a umblat, pentru prima dată în istoria satului cu icoana. (Acest fapt a fost posibil ca urmare a construirii unei noi biserici, care a fost târnosită la data de 22 noiembrie 1998, a divizării parohiei Stulpicani în două, şi a numirii inevitabile a unui preot pentru noua parohie. Preotul venea dintr-o altă zonă etno-folclorică unde, ca slujbaş al bisericii, a practicat obiceiul cu pricina. Parte dintre localnici au văzut în gestul popii

---

Despre Gheorghe Sahlean vezi Emil Satco, *Arta în Bucovina*, Suceava, 1984, p. 266. Trebuie să precizăm că Gheorghe Sahlean s-a remarcat şi ca pictor naiv. În 1979 participa la faza naţională, după ce câştigase faza interjudeţeană, a festivalului „Cântarea României", la secţia artă plastică, cu tabloul „Istorie", ulei pe carton. („Zori noi", Suceava, an XXXIII (1979), nr. 9230/23.05.1979, p. 3).

141. Petre Ispirescu, *Despre pomul Crăciunului (Christbaum)*, în „Calendariul pe anul bisect 1888", publicat de Societatea „Academia Ortodoxă pentru Literatură, Retorică şi Muzică Bisericească în Seminarul Arhidiecesan din Cernăuţi", Cernăuţi, 1888, p. 90.

142. „Candela", Cernăuţi, an VI (1887), nr. 1, p. 57.

Scanned with OKEN Scanner

bătălia omului, mai mult sau mai puţin păcătos, pentru adjudecarea substanţialului câştig pecuniar pe care l-a avut în altă parte şi pe care l-ar fi putut pierde la Stulpicani, alţii, firi mai conciliante, au acceptat îngăduitori motivarea ritual-religioasă a preotului. Important este, indiferent de motivare, dacă pentru stulpicănenii frustraţi în orgoliul lor obiceiul va fi vreodată un motiv de sinceră bucurie creştinească. Dar ce contează aceasta în faţa arzătorului sentiment harpagonian!, pare să exclame bătrâna Ciornei Maria-Ciohoriucica, de 92 ani, din Gemenea, care ne spunea că „în vechime, nici la Gemenea nu s-a umblat de Crăciun cu icoana. Acuma umblă ca să iasă banii. Umblă după bani"). Cert este că cei care au primit pe preot cu icoana i-au deschis acestuia poarta, dar niciodată inima. I-au dat banii, dar nu şi prinosul inimii.

Unii localnici, vorbind de avariţie, au făcut trimitere către legenda cârtiţei:

Se spune că pe vremuri era o vadană care avea o bucăţică de pământ ce se învecina cu pământul unui popă care era tare hapsân. Văzând popa că pe sarmana femeie nu are cine o apăra, cu mare nesimţire s-o bagat peste hotar în pământul văduvei. Când o văzut văduva că popa s-o bagat în pământul ei, o încercat să-l lămurească pe popă cu privire la adevăratul hotar dintre locul ei şi locul popii, arătându-i acestuia semnele care adevereau că hotarul nu-i pe unde l-o pus el, ci ceva mai încolo.

Popa, supărându-se tare pe vadană pentru că o îndrăznit să îl înfrunte, i-o zis acesteia:

– O să facem mâine, aici pe pământul acesta o slujbă, că poate Dumnezeu ne va spune unde este hotarul cel adevărat şi vom vedea cine are dreptate.

După ce s-o lasat noaptea, popa cel hapsân o făcut o groapă pe hotarul cel mincinos pe care l-o făcut el şi l-o bagat pe feciorul său în groapă. L-o învaţat ce şi cum are de făcut a doua zi, când el va face slujba, ce are de răspuns la întrebările popii, dupa care l-o acoperit, dar o lasat o gaură pe unde să poată răsufla şi să poată striga că pe acolo este hotarul cel adevărat.

A doua zi o venit vadana şi popa o început slujba. La întrebările lui dacă hotarul este pe acolo, nu a primit nici un răspuns. Popa o întrebat din nou, dar nu venea nici un răspuns de nicăieri. Văzând popa că ficiorul nu răspunde nicicum, o crezut că băiatul o adormit, şi nervos s-o dus să vadă ce face ficioră-su, ce s-o întâmplat. S-o apucat să sape şi o dezgropat groapa.

Dupa ci o dizgropat groapa, o văzut pi ficioru lui prifăcut în cârtiţă. Aşa l-o pedepsit Dumnăzău pi popă. De atunci se zice că cârtiţa provine din ficior de popă[143].

Situaţia a revenit la normal la Crăciunul anului 2000, ca urmare a numirii în respectiva parohie a unui nou preot, Silviu Horga, a cărui mamă este din Stulpicani

143. Inf. Valerian Nuţescu, 72 ani, Stulpicani.

Scanned with OKEN Scanner

şi care ar putea fi o garanţie a păstrării stării de fapt şi a orânduielilor existente înainte de anul 1998.

În schimb, în zilele premergătoare Bobotezei, atât la Stulpicani cât şi în celelalte aşezări, este mare emoţie în casele creştinilor din satele bazinului, căci preoţii umblă cu *agheasma de bobotează* şi sunt aşteptaţi cu sinceră bucurie şi curăţenie sufletească.

În zorii zilei în care începe a umbla cu agheasma, întotdeauna după Anul Nou, pe la ora trei dimineaţa, preotul face slujbă în biserică pentru a face *agheasma mare*. Slujba este vestită de dangătul clopotelor care sparg profunda linişte a nopţii de iarnă. După ce s-a făcut agheasma, preotul umblă din casă în casă, începând dintr-un capăt al satului şi terminând în seara zilei de ajun, ducând fiecărui localnic câte un pic din această agheasmă.

Fiecare preot face echipă cu dascălul şi pălimarul (care duce vasul cu agheasmă). Ei sunt însoţiţi de o ceată de copii care strigă pe uliţele satului *chiraleisa,* vestind gospodarilor apropierea preotului. Odată ajuns la casa gospodarului, este întâmpinat de către gazdă cu o lumânare aprinsă şi poftit înăuntru unde stropeşte cu agheasmă toate odăile casei, iar uneori, dacă i se solicită, şi locurile unde stau vitele, şurile şi orice alt spaţiu.

După aceasta, cei din respectiva casă sărută crucea care se află în mâna popii într-o anumită ordine ierarhică: mai întâi cei în vârstă, apoi gospodarul casei, nevasta şi copiii, după care argaţii şi eventualele slugi care sunt în respectiva gospodărie. Apoi preotul este aşezat împreună cu cei care îl însoţesc la masa de pe care nu pot lipsi coliva, compotul de prune afumate, peştele marinat, câteva cuburi de zahăr, prăjituri, o sticlă de rachiu fiert ori una de vin din care oaspeţii vor cinsti cu gazdele. Se urmăreşte în mod deosebit ca preotul să stea pe scaun ori pe laiţă, ca să stea cloştile pe ouă, iar în casele unde există fete de măritat, ca să le stea peste an peţitorii. În cazul în care preotul nu a stat, se va aşeza gospodina pe locul rezervat preotului. Înainte de a pleca, sunt plătiţi toţi cu frumoase sume de lei şi cu un fuior de cânepă. Cândva fuiorul de cânepă se aşeza pe crucea din mâna preotului şi era considerat a fi reprezentarea unei punţi peste iad până la rai, punte pe care cei ce vor muri din respectiva casă să aibă pe ce trece spre rai. „Mai demult fuiorul era stropit cu agheasmă, căci se zice că de el se ţin sufletele celor păcătoşi şi aşa pot fi scoase din iad”[144]. La Frasin se considera că fuiorul era dat pentru giulgiul lui Hristos.

La plecarea din casă, pălimarul lasă o cantitate din agheasma mare într-un vas pregătit din timp de către cei ai casei. Această agheasmă este folosită peste an în vindecarea unor boli, în descântece, pentru curăţirea unor locuri de duhurile rele, este un adevărat adjuvant universal cu multiple efecte, chiar şi placebo.

144. Inf. Eufrozina Hutu, 93 ani, Stulpicani.

Scanned with OKEN Scanner

În unele case, gospodarii mai pun pe masă o mână de otavă şi puţină sare. La Gemenea, după ce pleacă popa, se ia câte puţin din toate bucatele ce au fost puse pe masă şi împreună cu otava se dau de mâncare vitelor. La Frasin, „se ia câte oleacă din toate cele care au fost pe masă şi sfinţite de către preot, din poame, din grâu, din cozonac, din prăjituri, din fân şi din altele care au fost puse, şi te duci cu ele afară, în livadă, şi arunci bucatele în semnul crucii şi zici să dea Dumnezeu roadă bogată pe pământ”[145].

Copiii, care aşteaptă afară, în momentul când preotul iese din casă, prind a striga din nou *chiraleisa* vestind pe gospodarii de la următoarea casă de apropierea acestuia. Ei vor fi răsplătiţi seara pentru efortul lor cu un pumn de bănuţi, în funcţie de dărnicia ori zgârcenia preotului.

Şi acest obicei al umblatului cu *chiraleisa* are o vechime considerabilă fiind consemnat de către Dimitrie Cantemir, care scria că „...la aprinsul luminilor, toţi gospodarii fac câte o cruce de lemn pe care o îmbracă cât mai frumos cu pânză albă, cu mătase şi cu o rochie lungă, fiecare după puterile lui, şi, după rugăciunile de vecernie, o poartă ca la procesiune înconjuraţi de o mare gloată de copii pe la toate casele şi strigă cât de des pot *Chiraleisa*”[146].

Iată că urme ale acestui obicei se mai conservă şi astăzi în satele zonei. Spre exemplu, la Ostra, pentru ziua de Sf. Ioan, se face din gheaţă o cruce mare pe malul râului unde vine preotul însoţit de către întreaga suflare a satului cu Iordanul şi unde are loc slujba de facere a aghesmei şi de sfinţire a apei. Crucea este îmbrăcată frumos cu ştergare şi năframe. În anii cu temperaturi ridicate, când apa nu îngheaţă, se aduce o cruce mare făcută dintr-un buştean cioplit.

Slujba la râu de Iordan se face în toate satele zonei. Răsună văile de strigătul de *chiraleisa*, care se revarsă din piepturile sutelor de participanţi care alcătuiesc alaiurile ce pleacă în procesiune cu prosesia şi cu preotul în faţă de la apa curgătoare şi până la biserică.

Toţi participanţii la slujba de Iordan iau acasă agheasmă în căni de sticlă. Altădată se alerga cu agheasma la cimitir pentru a se stropi mormintele înaintaşilor „pentru că li se uşurează sufletele”. Din agheasma cu care se stropesc mormintele nu se aduce acasă nici un strop, nu se stropesc vitele şi oamenii. Dacă s-a venit mai întâi acasă cu agheasma de la Iordan, aceasta se împarte în două vase, într-unul agheasma ce urmează să fie utilizată la stropitul mormintelor, care nu se bagă în casă, şi într-altul, agheasma „curată”, care se utilizează la stropitul animalelor, în grajd, în şuri etc.

Înainte de Bobotează, gospodinele spală rufăria din casă şi o pun la uscat pe grindă afară, pe garduri, ca preotul când vine cu *Bobotеaza* să le găsească

145. Inf. Marta Boros, 80 ani, Frasin.
146. D. Cantemir, *op. cit.*, p. 343.

Scanned with OKEN Scanner

curate. După slujba de Iordan, nu se mai spală rufe timp de două săptămâni pentru că apa a fost sfinţită şi nu poate fi folosită la spălatul mizeriei omeneşti.

În toate satele bazinului, în ajun de Bobotează, localnicii confecţionează mici cruciuliţe din lemn de brad care se pun la ferestrele şi uşile casei şi grajdului, la şurile unde sunt adăpostite animale, la fântâni, la izvoare de unde se ia apă pentru băut. Pe la începutul veacului nostru se înfigeau în rama ferestrelor casei atâtea cruciuliţe câţi băieţi erau în casă.

Dintre toate satele bazinului, Ostra, Dorotei şi Bucşoaia înregistrează obiceiuri particulare. La Ostra, în ajunul Bobotezei, copii mărunţei de cinci-şase până la zece-doisprezece ani, în grupuri de trei-cinci, o dată cu lăsatul serii, umblă cu *chiraleisa*. „Cu lumânări aprinse în mână, ei înconjoară casa de trei ori strigând la fiecare trecere *chiraleisa,* apoi se opresc în faţa ferestrei şi întreabă pe cei din casă :

– V-o fatat vaca ?

– Da, răspund cei din casă.

– V-o fatat iapa ?

– Da.

Şi dialogul continuă, întrebând pe rând dacă au fătat *poarca* (scroafa), capra, oaia, *haita* (căţeaua), mâţa, în general toate animalele care trăiesc pe lângă casa omului şi îi sunt de folos. Apoi copiii strigă din nou de trei ori *chiraleisa*, de data aceasta la fereastră, încheind cu urarea de *La mulţi ani !* Copiii sunt chemaţi în casă şi toată lumea se aşează la masa pe care stau bucatele sfinţite de către preotul care a trecut cu agheasma şi de care nimeni nu s-a atins peste zi, căci toată lumea a ajunat[147].

Dialogul de la fereastră are valoarea unei urări de opulenţă prin sporirea numărului de animale de pe lângă gospodăria celui colindat.

La Bucşoaia, în seara zilei de ajunul Bobotezei, oamenii maturi se maschează şi umblă cu colinda. Se colindă *La mulţi ani, Ioane* şi *Măi Ioane, Sfinte Ioane*, ori alte colinde adaptate momentului. „Se maschează în babe, moşnegi, *jâdani*, ţigani, negustori, popă, *advocaţi*, doctori, dar şi în capră ori urs. Unii mascaţi au în mână fel de fel de lucruri : mături rele ori măturoaie, furcă de tors, cârjă, o *botă* (bâtă), vreun *parazol* vechi ; eu am avut capacul de la o valiză ruptă. Se merge şi se colindă la neamuri şi la prieteni. După ce s-a colindat, se intră în casa omului şi se improvizează fel de fel de glume, mai mult sau mai puţin sărate pe seama gazdelor, întotdeauna în raport de starea de spirit a acestora pentru a nu se *întrece măsura*, adică limitele bunului simţ. Gazdele încearcă să-i recunoască, dar nu întotdeauna reuşesc, pripuindu-i când cu unul, când cu altul. Eram tare comedioşi şi râsul şi voia bună se accentuau după ce toţi îşi scoteau măştile de pe faţă”[148].

147. Inf. Lucreţia Nastiuc, 56 ani, Ostra.

148. Inf. Dumitru Brădăţan, 58 ani, Bucşoaia.

Scanned with OKEN Scanner

Obiceiul este semnalat şi la Frasin, dar nu are amploarea manifestării de la Bucşoaia. În schimb, la Dorotei, obiceiul se cunoaşte sub numele de *baba şi moşneagul*. Se maschează numai două persoane care fac echipă. Dacă sunt tineri, se maschează doar flăcăii, iar de sunt vârstnici, se maschează doar femeile. Costumaţia constă în straie vechi, rupte, în picioare au opinci. Aici se colindă texte obişnuite la Crăciun. După colindă, intră în casă şi improvizează fel de fel de glume spre amuzamentul copios al gazdelor[149].

II. Anul Nou

Cu totul alta este situaţia în ceea ce priveşte manifestările legate de Anul Nou, în care se integrează cete care umblă cu uratul (pluguşorul), capra, ursul, căiuţii, jienii etc. şi care sunt cu mult mai bogate în conţinut. În ajunul Anului Nou, copiii umblă cu *uratul* sau cu *buhaiul,* iar adulţii cu *plugul* sau *buhaiul mare*, cum i se zice la Frasin. Copiii cei mici, în număr de unul sau doi, umblă cu *uratul*, având pentru acompaniament doar câte un clopoţel, iar cei mai mari umblă cu *buhaiul*. Buhaiul este un instrument de acompaniament care constă într-o putină desfundată, legată la gură cu piele dubită de vită, bine întinsă, prevăzută în mijloc cu un orificiu prin care trece o şuviţă de păr din coadă de cal, lungă de circa 40-50 cm. Prin tragerea părului cu mâna umezită se obţine o vibraţie a pielii care produce un sunet ce imită mugetul plăvanilor şi cu care este acompaniat colindătorul în timp ce declamă urătura. Sunt nelipsiţi clopoţeii şi uneori fluierul, precum şi harapnicul ori biciul cu care se pocneşte din când în când. Ceata copiilor ajunge până la cinci sau chiar la opt membri. Cei maturi umblă cu plugul tras de boi. Plugul este bogat împodobit. Boii sunt acoperiţi cu lăicere, la jug au canaci divers coloraţi şi năframe. Panglici, ciucuri, hârtii colorate, crenguţe de brad şi clopoţei completează recuzita plugului. Şi la plugul celor maturi nu pot lipsi buhaiul, tălăngile şi biciul. Ceata urătorilor poate număra 15-20 de bărbaţi. Se umblă din casă în casă cu uratul de belşug şi fericire în noul an, căci

Urăturili-s frumoasî,
Di la bătrâni sînt ramasî,
Di la Trăian împaratu',
Di cân o zîdit tăt satu,
Di atunci o ramas uratu'[150].

149. Inf. Paraschiva Gemanar, 41 ani, Dorotei.
150. Inf. Toader N. Moroşan, 24 ani.

Scanned with OKEN Scanner

Bătrânii din Bucşoaia, Frasin, Ostra ne-au vorbit despre *buhaiul mare*, adică plugul maturilor. Ceata care alcătuia buhaiul mare la Bucşoaia era alcătuită în exclusivitate din feciori şi avea în componenţă patru vătafi, o grupă de muzicanţi angajaţi (aproximativ cinci alămuri), persoana care trăgea *buhaiul*, cel care ura şi cel care pocnea din harapnic. Aceştia primeau o parte din suma de bani ce se aduna de la gazdele pe care le urau. Ceata numeroasă a flăcăilor care îi însoţeau pe aceştia era cinstită de către gazde cu rachiu. Rolul vătafilor era de *a pozvoli* (a întreba) dacă gospodarul primeşte cu buhaiul mare şi de a încasa sumele de bani. Cu o parte din suma adunată se cumpăra rachiu cu care se cinsteau gospodarii satului de către feciori cu ocazia *giocului* care se organiza în seara zilei de Sf. Vasile, când se scoteau pentru prima dată fetele la *gioc*. Era momentul din care respectivele fete puteau fi curtate şi cerute în căsătorie[151].

Despre vechimea obiceiului de a umbla cu uratul, vorbesc însăşi textele unor urături. Am văzut mai sus că urăturile sunt transmise de la generaţie la generaţie încă de la *Traian împăratul*, probabil cuceritorul Daciei. Într-un alt text, ideea este întărită din nou :

Noi în fiecare an umblăm,
Obiceiul ne păstrăm,
De la daci, de la romani,
Îl păstrăm de-atâţia ani[152].

Colindă agrară, pluguşorul nu are, în satele bazinului, o tipologie bogată, după cum nici numărul variantelor nu este prea mare. Este de subliniat faptul că textul colindei care se recită se numeşte *urătură*. „Datorită finalului textului său literar constituit aproape totdeauna din formule de felicitare, din urări, *pluguşorul* (ca obicei) se mai numeşte *urat* şi textul acestuia : *uret* sau *urătură*. După Simion Florea Marian, denumirea de urat ar veni din aceea că *pluguşorul* nu se cântă ca celelalte colinde, ci numai se declamă, se urează"[153].

Caracterul de colindă (în special cu referinţe agrare) al pluguşorului „rezultă din însuşirea sa principală de a fi prezentat cu ocazia Anului Nou [...] de la o familie la alta, de cete anume constituite, după un ritual anume, cu numeroase note care îl deosebesc de celelalte forme ale colindei"[154].

Cea mai frecventă urătură este cea pusă în circulaţie de Vasile Alecsandri :

151. Inf. Ilie Moroşan, 65 ani, Bucşoaia ; Vasile Poleac, 80 ani, Frasin.
152. Sem. folc., bd. 232, inf. Nicolae Masichievici, 22 ani, Ostra.
153. Vasile Adăscăliţei, *Istoria unui obicei. Pluguşorul*, Editura „Junimea", Iaşi, 1987, p. 27.
154. *Ibidem*, p. 7.

Scanned with OKEN Scanner

Aho, aho, copii şi fraţi,
Staţi puţin şi nu mânaţi,
Lângă boi v-alăturaţi
Şi cuvântul mi-ascultaţi :
S-a sculat mai an
Bădica Traian
Şi-a încălecat
Pe-un cal învăţat,
Cu nume de Graur,
Cu şaua de aur,
Cu frâu de mătasă
Cât viţa de groasă.
Cu potcoave de argint
Ce sunt bune la fugit.
El în scări s-a ridicat,
Peste câmpuri s-a uitat,
Ca s-aleagă un loc curat,
De arat, de semănat.
Şi curând s-a apucat
Câmpu' neted de arat,
Brazdă neagră a răsturnat.
S-a apucat într-o joi
C-un plug cu doisprezece boi,
Boi, bourei,
În coadă codălbei,
În frunte ţîntăţei,
Pe spate florenei
Şi la preţ de mii de lei.
Mânaţi, măi !
Hăi, hăi...[155]

Varianta înregistrată la Dorotei ni-l înfăţişează pe bădica Traian făcând uz de cuceririle tehnicii, el scrutează zările cu ocheanul :

Iar bădica Trăian
A-ncălecat un cal
Negru ca corbul,
Iute ca focul,
Cu şaua de aur,
Cu nume de Graur,
Cu frâu de mătasă
Cât mâna de groasă,
Cu potcoave de argint
Ci sânt buni la fugit.
Pe el o-ncălecat,
Sus pi munţi s-au ridicat,
Cu ocheana s-a uitat,
Pământ bun şi-a căutat
De arat, de samanat.
Înapoi s-au înturnat
Şi boii i-au îngiugat,
Ziua toată au lucrat,
Brazdă neagră-au răsturnat
Şi prin brazdă-au samanat
Grâu mărunt şi grâu de vară,
Dau-ar Domnu să răsară,
Să răsară până-n sară,
Până mâine, fie pâine !
Măi mânaţi, flăcăi !
Hăi ! Hăi !
Şi când lucrul s-a gătit,
Repede că s-au pornit
Un vânt mare pe pământ
Şi ploi multe după vânt,
Pământul s-a răcorit
Grâul nostru a-ncolţit.
Dumnăzău de sus ploua,
Soarele mi-l încălzea,
Grâul nostru tot creştea,
În pai ca trestia ,
În spic ca vrabia.
Mânaţi măi !
Hăi ! Hăi !

155. Inf. Traian M. Dumbravă, 65 ani, Stulpicani.

Urători cu plugul tras de boi, la Dorotei

La luna, la săptămâna,
Îşi umplea cu aur mâna
Şi se duce ca să vadă
De i-a dat Dumnezeu roadă,
De-i grâul răsărit
Şi-are spicul aurit.
Era-n pai ca trestia
Şi-n spic ca vrabia.
Când grâul a îngălbenit,
El odată ş-au chitit
Neveste tinerele
Şi copile frumuşele.
S-au dus la un fierar
Să facă seceri mari
Pentru secerători tari,
Să facă seceri mici
Pentru copilaşi voinici.
La grâu, la secerat,
Grâul mi-l secera,
La aria îl ducea,
Şepte iepe-l îmblătea':
Cu picioarele îmblătind,
Cu coada vânturând,
Pe car cu urechile-ncărcând.
Şi la moară mi-l ducând.
La moară la Ivan
Unde-am măcinat şi an[156].

156. Inf. Nicolae Lehaci-Gherghian, 96 ani, Dorotei.

Într-o variantă, contrar celor consemnate în textele de largă circulaţie în spaţiul moldovenesc, nu bădica Traian este personajul principal al alegoriei, ci jupânul gazdă, care constatând că a sosit timpul aratului,

S-o dus într-o marţ,
În târg la Galaţ
Ş-o cumparat
Doauăsprîdzęci părechi di giuncanaş,
Pi la coarni plăvănei,
În frunti ţântăţei,
În trup di mńii di lei,
Domnu' sî-ţ facî parti di ei.
Pi tăţ i-o îngiugat
Şî la arat o plecat.
Da' uni la arat ?
La câmpu' rotat [157].

Variantele înregistrate, prezentând o hiperbolizare a muncilor agrare, atenuată de o uşoară tentă umoristică, înfăţişează toate lucrările agricole de la arat până la cules, măcinat şi chiar coptul pâinii. Ritmul aratului este accelerat :

O arat cât o arat,
Luni – luncili,
Marţ – fâneţîli,
Mńiercuri – sîlhurili,
Gioi – văili,
Viniri – sîliştili,
Sâmbîtî – grădinili.
Ş-o tras plugu' la păreţi
Şî boi la iarbî verdi,
Şî flăcăi-n sat la feţi,
Însurăţăi la nevęsti.
Viorei şî clopoţăi... [158]

Grâul creşte şi se coace ca în basme, iar culesul se face într-un ritm alert de un personaj cu puteri supraomeneşti :

O prins on cal negru, învaţat,
La grâu frumos o plecat.
Iar grâu' frumos
Ca faţa lu' Hristos
Di diparti înverdzę,
Di aproapi-ngălbinę.
Di cum cădę,
Păsăręlile-l mânca.
Di trii ori l-o-ncongiurat,
Trii spchici-n mân' o apucat,
La vânt le-o vânturat,
La cuconiţî acasî o plecat.
Iar cuconiţa cân' l-o văzdut
Foarti bini i-o părut,
Di bărbghie l-o muşcat,
Dupa masî l-o aşadzat.
– Măi fimęi, măi muięri,
Grâu nostru stă sî pięi.
– Măi barbati, blastamati,
Nu baga în samî toati,
Cî eu ştiu a discânta
Şî grâu nu s-a scutura.
Du-ti-n târg la Burlăgel
Şî cumpîrî măi mult her dicât oţăl

157. Inf. Gavril Silea, 49 ani, Stulpicani.
158. *Idem.*

Şî fă seciri din el ;
Săcireli mărunţeli,
Cu mănunchi di vioreli
Şî cu zîmţ di floricęli
Şî dă pi la nepoati şî nepoţeli,
Sî li hie drag a lucra cu eli.
Iar nepoati şî nepoţeli n-o găsît,
Ci o găsît o babî cârnî,
Bocârnî,
Cu inelu' di sârmî,
Cu dreapta trăgę nu trăgę,
Cu stânga polog făcę,
Din polog, snop,
Din snop, claí
Şî în deal la arií.
S-o mńirat aria un' s-o facî ?
S-o facî-n vali ?
Vini apa mari.
S-o facî-n deal ?
Îi vântu' cam rar.
O făcut-o-n lungu' vântulu',
Uni-i drag voiniculu' a munci
Şî lęnişulu' a dormni.
O făcut on stog mari, mńinunat,
Di tăţ boieri lăudat
Şî aria-ntreagî măturatî
Ca-n palmî.
Şî stâlpu' di argint,
Ci n-am văzut pi la
dumneavoastrî di cân' sînt[159].

Treieratul grâului este făcut de douăsprezece animale cu însuşiri fabuloase, cifra 12, cu o anumită simbolistică benefică, apărând de mai multe ori :

O scos doauăsprîdzęci iępi-a fata,
S-o temut c-or lepada,
O scos doisprîdzęci giuncani
Potcoghiţ cu potcoavi di alamî,
Bati bini la dulamî,
C-o cârcę di sârmî-ntoarsî,
Sufireau la pulbiri groasî.
Ascultaţî-mă, boieri
dumneavoastrî,
Cu pchicioarili trierau,
Cu cozîli fezăluiau,
Cu nărili vânturau,
Cu urechili-n saci turnau.
Atunci jupânulu' gazdî
Nici căuş nu-i trebuia.
O 'ncărcat doauăsprîdzęci carî
Cu pohoarî
Ş-o plecat la moarî.
Da' uni la moarî ?
La Istrati,
Di ceę parti,
Un' sî băteau doisprîdzęci morari,
Di moarti,
Pentr-o lingurî di lapti.
Lasî-i sî sî batî,
Întindî-i-ar câni !
Cî mult o jăfuit lumea
Şî creştini.
Pânî n-am dat,
N-am măcinat,
Zîua bunî n-am luat.
La anu' cân' om vini
Sî vă găsîm înfloriţ,
Înrodiţ,
Ca stęlili cerului,
Ca iarba pământului,
Ca frunza din vii
În postu' Sfintii Mării,
Măi mânaţi, măi ! ...[160]

159. *Idem.*
160. *Idem.*

Bogăţia toamnei este subliniată în termeni sugestivi :

Iarî hoaţa cea de moară[161]
Cân' văzu atâtea carî,
Încarcati cu povarî
Puse coada pi schinari
Ş-apucă la lunca mari.
Lunca mari
Frundzî n-ari ;
Lunca mńicî
Frundza-i pchicî.

sau :

Dochiana cę frumoasî,
Audzînd tocmai din casî
Scârţâitu carîlor,
Chiotu flăcăilor,
Hogutu boilor,
Mânurili li-o suflicat,
În camarî s-o bagat,
O covatî o luat
Şî s-o dat la frământat.
O făcut on colac
Pi roata morii măsurat,
Pi masî l-o răsturnat,
Mânânţăl mńi l-o tăięt,
Ca sî dęi la flăcăi
Şî la băiţăi cii mânânţăi
Şî la cel di pi vatrî
Cu gura cascatî,
Cu ochii boldiţ,
Cu dinţî rânjîţ[162].

Unele pluguşoare prezintă note cu caracter istoric, amintind de Traian ori Dragoş :

Noi sîntem din Făgăraş,
De-a lui Dragoş vechi urmaşi,
Plugari vechi din Câmpulung,
Am pus şapte boi la plug,
Din tot satu' câte-un bou,
Să arăm de Anu' Nou[163].

sau făcând trimiteri la Al. I. Cuza, care „ne-a făcut dreptate", textele fiind completate cu fragmente aşa-zis meditative asupra deşertăciunii vieţii şi cu prezentarea antitetică a trecutului către care se îndreaptă admiraţia urătorului şi a prezentului decadent :

161. La Stulpicani, acest vers este înlocuit adesea cu alte două : *Iar moraru' meşter bun, / Futu-i-aş bărbânţa-n cur,* a cărui licenţiozitate este creatoare de bună dispoziţie, dar în detrimentul imaginii alegorice.

162. Inf. Nicolae Lehaci a lui Ghiorghian, 85 ani, Dorotei. Varianta înregistrată trimite, fără îndoială, la textul pus în circulaţie de către institutorii C. Grigorescu, I. Creangă şi V. Receanu în *Învăţătorulu copiiloru. Carte de cetitu în classele primarie cu litere, slove şi buchi, cuprindendu învăţături morale şi instructive,* Iassy, Tipografia H. Goldner, 1871, p. 36.

163. Inf. Toader N. Moroşan, 24 ani, Stulpicani.

Scanned with OKEN Scanner

Vă urăm şî pentru mâni,
Pân la anu' cini ştií,
Cini ştií şî gândeşti
Pân la anu' di trăeşti.
Unu' moari, altu' creşti
Ş-aşę lumę s-învârteşti,
Ş-aşę sî tot străcoarî,
Ca grăunţîli la moarî.
Omu' pi pământ îi mari,
Omu' pi pământ îi tari.
Taí, spânzurî, omoarî,
Strângi bani, faci comoarî,
Crędi cî n-ari sî moarî.
Nu sî poati sî trăiascî,
C-aşę-i lęgę îngirescî.
Viorei şî clopoţăi,
Măi strîgaţ o datî hăi !
Hăi ! Hăi !

Cân' era odatî bini
Şî giucau hora bătrâní,
Iştę sta şî pitrecę,
Cu ocaua lu' Cuza bę.
Ş-o ieşît Cuza la domńií,
Ş-o-ngropat pi cinovií[164].
Cuza ni-o făcut dreptati ;
Dumnădzău sî-i facî parti,
Raiu' să-l lumńinędzî,
Cu dreptati să-l aşędzî.
Cân' eram eu băitan plăteam
Cinci lei bghiru' pi-on an.
Iarî eu cu car cu boi balani
Mă duceam pi la Focşani,
Drumu' era îngheţat şî bun,
Ş-aduceam vin di Crăciun.
Făceam chef şî veselie,
Nu ştięm di fudulie.
Poposeam din lan în lan,
Dormeam cu capu-n suman,
Grijî di hoţ n-aveam.
Cân' erau bătrâni noştri,
Sî purta cojoc di oaí
Casîli erau di paí,
Părejî erau di humî,
Nu ca az cu vopsę bunî.
Az îi lumę fudulitî,
Az îi lumę înrăitî,
Cu parfum şî cu frizurî,
Şî cu perií di gurî.
Di la mńic şî pân la mari,
El măşeli-n gurî n-ari.
Nu măi vez om sănătos,
Nici copac mândru şî gros.
La copac sî usc-o creangî,
Omu-i alb îndat-în barbî.
Tiniretu-i plin di boalî,
Di la cinsprîdzęci ani s-însoarî,
Iar fata cân' sî măritî
Îndatî vez cî-i pricopsîtî.
Viorei şî clopoţăi,
Măi strîgaţ o datî hăi !
Hăi ! Hăi !

Cân ţîneam eu minti-odatî
Nu erau pin sat cucoani,
Nici pin air avioani,
Nici nevęsti cu şuşoni,
Nici plugari cu pantaloni.
Avęm car cu osîí di lemn,
Lipsî di păpuşoi n-avęm.
Căruţa-i boitî vęrdi
Pânę-n pod nu sî măi vędi.
Męrgi pi drum şî toacî,
Şępti casî mulg o vacî ;
Ghęti cu călcîiu' lung,
Ş-on cal măi mort la plug.

164. *Cinovie*, derivat de la *cinovnic* „funcţionar de stat de rang inferior".

Cân eram eu mîţîţăl,
Tata mă lua cu el,
Roatî plugu' învîrtęm,
Noaptea cu boí pi câmp
dormńęm.
Eu punęm boí la giug,
Tata bătę pęni la plug,
Cî aşę era pi-atunci
Cu pęni şî cu butuci,
Şî cu garduri dì nuęli,
Şî cu sęsî boi la ęli.
Cân eram în aprândzu' mari,
Vinę mama cu mâncari,
Ni-aşternęm pi iarbî gios,
Cucu ni cânta frumos.
Cucu şî privighetoarę
C-aşę mńi-o fost ursâtoarę.
Ursîtoarę mńi-o fost bunî,
Da' mintea mńi-o fost nebunî.
Am arat ş-am samanat,
Am grapat şî am pornit
Căci cu plugu' ni-am tredzît.
Sfântî-i urma plugului,
Tăti vin din urma lui ;
Câni, gâscî, raţî, pui,
Tăti cresc pi urma lui.
Di la mńic şî pân la mari
Di la plug cęri mâncari.
Câtu-i lumę di dişteptî,
Di la plug mâncari-aşteaptî.
Ministru, câtu-i di mari,
Di la plug cęri mâncari.
Viorei şî clopoţăi,
Înc-o datî, măi flăcăi !
Hăi ! Hăi !

Ş-o găsît la noi acasî
O grapî vęchi ramasî
Cu coarni şî cu cârcęi
Ş-împletitî cu mulţ schini,
C-aşę grapau din bătrâni.
Ceunaşu' cu mujdei,
Opriţ plugu', măi flăcăi !
Aho ! Aho ! [165]

Într-un alt pluguşor, se pare, de factură livrescă, este rememorat un alt moment istoric încă viu în memoria localnicilor :

Aho, aho, români plugari,
Cu sumani şi cu iţari
Şi căciula pe-o ureche
Pusă după moda veche,
Luăm plugul să plecăm
Basarabia s-o arăm,
Cum o arat-o regele Mihai,
Cu plugul cu şase cai,
Mareşalu-n urma lui
Strânge roada grâului,
Iar ostaşii toţi ca unu'
Da cu arma şi cu tunu',
Da cu pumnii lor cei grei
Da şi sufletu' din ei.
Ion Gheorghe-şi dă adresa
Că ieri o ocupat Odesa.
Iar Vasile mucenic
Trage brazda pe colnic.
La urechi cu clopoţei,
Mai strigaţi o dată hăi
Să răsune munţi şi văi.
Hăi, hăi ! [166]

165. Inf. Gavril Diacon, 24 ani, şi Vasile Nuţescu, 36 ani, Stulpicani.
166. Inf. Ilie Moroşan, 65 ani, Bucşoaia.

Scanned with OKEN Scanner

Unul dintre pluguşoarele care circulă aproape în tot bazinul are o evidentă notă ironică :

Buna sara, gazd' aleasî,
Cred cî ne-ţ primńi pin casî,
Sî ni dăm pi lângî sobî,
Sî măi stăm puţîn di vorbî.
Cî di-acęę-n sara asta
Umblăm pi la tătă casa,
Ca s-aducem bucurií,
Spor la muncî şî iubiri.
Hai, flăcăi, da' voi ci staţ,
Di ci nu vreţ ca sî strîgaţ ?
Ori v-o-ngheţat gurili,
Di vă râd şî babili.
Ci sînteţ aşę di moi ?
Măi strîgaţ o datî, măi :
Hăi, hăi !

Ca sî ni videm în casî,
Parcî văd ceva pi masî,
Parc-o sticlî ş-on pahar
Ca la omu' gospodar,
Iar pi plitî o fripturî,
Dzău, cî-ţ lasî apî-n gurî.
Ş-apu vinu' cel din canî
Voi credeţ cî-i di pomanî ?
Ia priviţ, boieri, la noi,
Cî sîntem disculţ şî goi,
Di-mbracat, îmbracaţ bini,
N-ari frigu' un' sî ţîni.
Di opchinci, nici pomineali,
Doar cureli şî obghialî.
Noi sîntem băieţ în stari,
Cu pretenţii fiicari
Şî umblăm sî ni-nsurăm,
Da' nimńicî nu aflăm,
Pentru cî n-avem mńireasî,
Cî cătăm fatî frumoasî.
Hai, daţ fata, ori n-o daţ ?

Cî sîntem vo noauî fraţ
Ş-a trăi la noi acasî
Măi ceva ca o crăiasî.
Am în şurî on dormńitor,
Di mănânci dupa cupchior,
Şî dacî măi vin şî priętini,
Am trii linguri, doauî străchini
Nispalati cam de-on an,
Măi ceva ca la golan.
Dintri tăţ, avem pi unu'
Cari-o faci pi nebunu'.
Capu' lui e-o putinicî,
Cân' ti uiţ la el ţî-i fricî.
Şî urechi aşę ci ari ;
Ari-o buzî, trii ocali,
Curg mucii pi ię la vali,
Sî bagî la el în gurî
Ca apa la bătăturî ;
Di pchicioari, nici habar,
Parcî-s butuci la car.
Ari-n cap doi ochi, măi frati,
Sî-nvârtesc ca doauî roati.
Hăi, hăi !

Ş-apoi vęrdi-a trii smńicęli,
Daţî-vă pi la perdęli,
S-ascultaţ vorbili męli
Şî măi buni, şî măi ręli,
Cî eu ştiu multi minciuni,
C-am mâncat multi fripturi,
Cî di multi ce-am mâncat,
Şî tata s-o suparat,
Din casî afarî m-o dat.
Da' şî eu m-am suparat
Ş-am luat-o pi-nsarat,
La vatra cu trii tăciuni,
Faci-o babî rugăciuni

Scanned with OKEN Scanner

Şî sî roagî pentru fatî
Ca s-o vadî măritatî.
Măritat, s-o măritat,
Da' vini barbatu' bat,
Nu mńi-o-ntreabî ci-o mâncat,
Da' mńi-o-ntreabî ci-o lucrat.
Di ghinî îi maicî-sa
Cî n-o învaţat-o a bę
Şi nici casa a mătura.
Di la uşî la icoani
Mărg păduchii tăţ plotoani,
Iar on drac di purican
O ros capu la motan,
Ş-apu cân' o dat să-l prindî,
O sărit tocma' în grindî
Măi mânaţ, măi !
Hăi, hăi !

Di urat urez, cucoani,
Vă spun drept, da' mńi-e foami.
N-am vinit dupa parali,
Dupa vorba dumńitali,
C-ai dzîs cî ni chemi pin casî
Şî ni-i puni şî la masî,
Şî ni-i da câte-on rachiu,
Dzău, al naibii eu sî hiu.
Şî di asta ni oprim
Şî măi multi vă dorim.
La ani mulţ cu sanatati,
Dzîli lungi, îndelungati.
Opriţ plugu, băitani !
Aho ! Aho ! [167].

Pluguşoarele noi, cu accentuată tentă satirică, se caracterizează printr-o pronunţată notă improvizatoare, fiind reluată antiteza evidentă dintre trecutul respectabil şi prezentul degradant :

Vă urăm, vă-nveselim,
Din bătrâni vă amintim ;
Din bătrâni şi iar bătrâni
Când lucram pe la stăpâni.
Pentr-un franc cincizeci de bani
Lucram câte doi - trei ani
Dar eram cu cumpăneală
Ş-ajungea de cheltuială.
Când ţineam eu minte-odată,
Era lume, măi băieţi,
Erau codri netăieţi,
Erau păduri netăiete
Şi ficiorii purtau plete.
Fetele cu capul gol
Ieşeau vara la ogor,
Nu se purtau retezate,
Purtau cozile pe spate
Şi la horă, măi bădiţă,
Cu cămaşă şi catrinţă
Şi-ncinsă cu brâul lat,
Storcea zama din bărbat.
Fetele erau fete,
Nu umblau la crâşmă bete.
Fata când se mărita
Douăzeci de ani avea,
Iar acum când se mărită
Parcă-i o găină friptă.
Când o iei de la părinţi
Trebuie să-i pui şi dinţi,
Când o iei şi-o duci la rază
Parcă-i oaia cu gălbează.
Fetele din satul nostru

167. Inf. Dumitru Gemanar-Şchiopuţu, 79 ani, Plotoniţa.

Scanned with OKEN Scanner

Nu ştiu zice Tatăl nostru,
Nici a trage cu vatala,
Iar la film în tătă sara.
Şi-şi mai fac buzele roş
Parcă-i creasta la cucoş,
Îşi mai pun şi ceas la mână,
Însă toate-s de la stână.
Băitanii erau băitani,
Nu ca azi nişte motani
De vreo cincisprezece ani,
Mititei şi plini de boală
De la cincisprezece ani se-nsoară.
Azi băieţii de la noi
Umblă după mode noi,
Cu pantofi cu găurele
Să treacă vântul prin ele.
Cân' pleacă-n străinătate,
Îşi schimbă vorba, măi frate...[168]

Un text din Ostra are ca adresă fetele, fie ele mai mari sau mai mici, chiar şi copile de şcoală. Nici nevestele care nu se prea omoară cu treburile gospodăriei nu sunt ocolite de săgeţile ironice ale urătorilor :

Ş-am zis verde sălcioară,
Scoală-te tu, domnişoară,
Trage lampa fă-o mare,
Să vezi cum ară plugarii.
Şi vină lângă fereastră
Şi-ascultă urarea noastră,
Căci din bătrâni îţi amintesc,
Din bătrâni îţi povestesc.
Înainte, măi fetiţă,
Purtau fetele catrinţă
Şi cămaşa cu altiţă.
Erau fete muncitoare,
Lucrau vara pe ogoare,
Dar de la război încoace
Nu ştiu fetele a toarce,
Nu ştiu nici a răsuci,
Nici pânza a nividi.
Dar la-nfăţişare, frate,
Malagamba s-au tuns toate.
Părul scurt l-au retezat,
Că le-a fost greu de pieptănat.
Pe cap şi-au pus căciuliţă
Dupuroasă ca o mâţă.
Şi-au lăsat nişte unghiuţă
Parcă-s ghiare de maimuţă.
Şi-au făcut fuste de stambă,
Talpă la pantofi de-o palmă,
Toate au „alen-deloane"
Cân' le vezi parcă-s cucoane.
Viorei şi clopoţei,
Încă-o dată, măi flăcăi !
Hăi ! Hăi !

Frunză verde de cicoare,
Mai sunt nişte domnişoare :
Duminică joacă la sală,
Lunea merg târziu la şcoală,
Poartă fondiţă pe cap
Şi în bancă nu încap,
Îşi pun cartea dinainte,
Învaţă, dar nu ţin minte,
Că nu li-i gândul la învăţat,
Li-i gândul la măritat.
Şi la tablă când le scoate
Să le pună, frate, noate,
De le pune vreo-ntrebare,
Îşi cer scuze şi iertare,
Că n-au avut timp să-nveţe,

168. Inf. Toader N. Moroşan, 24 ani, Stulpicani.

Că le-au necăjit băieţii,
Le-au ţinut noaptea târziu,
De asta nimic nu ştiu.
Dar lasă că or învăţa
După ce s-or mărita.
Tot le spune Calistrat
Să se puie pe-nvăţat.
Ca să fiţi fete cuminţi,
Faceţi cinste la părinţi.
Ele de mult ce citesc,
Tare se îmbolnăvesc.
Şi se duc la dispensar,
Dau ciubuc şi dau griţari,
Să se facă fete mari.
Viorei şi clopoţei,
Încă-o dată, măi flăcăi !
Hăi ! Hăi !

Nu fiţi, fete, supărate
Că sunteţi cam criticate.
Dar nu-s de vină eu
Că aşa-i de Anul Nou.
Dar la anul care vine
Voi să vă purtaţi mai bine !
Viorei şi clopoţei
Încă-o dată, măi flăcăi !
Hăi ! Hăi !

Pe fete să le lăsăm,
La neveste să trecem,
La neveste tinerele
C-au ajuns ca vai de ele.
Care azi s-au măritat,
Mâine fug de la barbat.
Barbatu-i ca barbatu,
Vai de capu lui saracu.
Din zori în noapte munceşte
Strânge şi agoniseşte.
Ce fac ele să vedem,
Toată ziua pe teren,
La vecina-n deal, în vale,
Mereu pun lumea la cale.
Ştiu cine a logodit,
Ştiu cine s-a despărţit,
Ce pantofi noi au venit
Şi ce ruj de rujuit.
De când cu cooperativele
Şi cu colectivele,
Nu mai ştiu nevestele
Să facă straturile,
Lâna nu mai scarmănă,
Ceapa nu mai samănă.
Ceapa trebuie samanată,
Tot plivită şi udată.
Decât ceapă şi marar,
Cumpără din aprozar
Tot cu bani din buzunar.
Când bărbaţii vin cu plata
Iau cămaşa pe de-a gata
Din dugheană cu bucata[169].

Tot în categoria urăturilor satirice am inclus şi următorul text care circulă la Frasin :

Satul nostru îi sat mare
Şi atâtea uliţi are,
Un pahar dac-ai cinstit,
Îndată te-ai rătăcit.

Satul nostru îi sat mare,
Primitor de fiecare,
Că şi apa-i foarte dulce,
Cine-o bea nu se mai duce,

169. Sem. folc., bd. 232, inf. Nicolae Masichievici, 22 ani : Gheorge Şcheuleac, 16 ani : Sidonia Bohaci, 15 ani : Dumitru Ungureanu, 15 ani din Ostra.

Se lasă şi de servici
Şi n-ar mai pleca de aici.
Şi eu am cinstit cam mult,
Nu mai ştiu pe unde sunt.
Ia daţi mâna, măi flăcăi,
Să vedem dacă-s cu voi
Şi dacă-s în sat la noi
Să strigaţi o dată hăi !
Hăi ! Hăi !

De-acum gătiţi rachiu şi vin,
Căci câşlegile ne vin,
Lungi-îs zece săptămâni.
La fete vor umbla feciori,
Potaie de peţitori.
Dar bine sama să daţi,
Cu cin-fata măritaţi,
Şi fata bine să gândească
Cine vrea ca s-o peţească.
Dacă-ţi vine peţitor în casă
Şi întreabă fata de-i frumoasă,
Întreabă întâi de fată,
Atunci îi bine măritată.
Feciorul care-i cinstit,
Nu-ntreabă de pământ,
Nu-ntreabă de boi, de cai,
De zestrea pe cari o ai.
Măi mânaţi măi,
Hăi ! Hăi !

Din nou iarăşi, bună sara,
Să urăm pe domnişoara,
Pe domnişoara N.
Domnişoarei-i dorim bine,
Tânăr vrednic şi frumos,
Harnic şi veşnic voios,
S-o iubească,
Bine să trăiască,
Să fie fericită,
Şi gospodină cinstită,
Că părinţii doar muncesc,
Ei fetele le cresc
Şi zestrea le-o pregătesc.
Se depune muncă şi sudoare
Până creşti o fată mare.
Din partea noastră le-am dori
Să aibă numai bucurii,
După fata de măritat
Şi după feciorul de-nsurat.
Înc-o dată roată, măi,
Să strigăm cu toţii hăi !
Hăi ! Hăi !

Domnişoară, domnişoară,
Fii voioasă-n astă seară,
Fii voioasă că eşti fată,
Cu părinţii laolaltă.
Că de cât te-o lua un zăpăcit
Să-l ai zilnic de pornit,
Să se mişte ca un poloboc,
Să calce de şapte ori în loc,
Să se uite ca gânsacul la soare,
S-aştepte numai demâncare,
Să-l aduci din crâşmă beat,
Să se foiască pe pat.
Decât aşa măritată,
Mai bine stai şapte ani fată.
Măi băieţi şi măi flăcăi,
Ia strigaţi o dată hăi,
Să ne-aducă bacarăi,
Cu zaharuţ umplute
De domnişoara făcute.
Viorei şi clopoţei,
Şi la trup cu zurgălăi.
Mai strigaţi o dată hăi !
Hăi ! Hăi !

O zi şi-o noapte eşti mireasă,
Îţi cântă muzica, eşti voioasă.
O viaţă întreagă eşti legată,

Scanned with OKEN Scanner

Partia jienilor la Stulpicani, în anii '70

Ş-ai dori să te mai vezi fată.
Dar după ce te-ai măritat,
Nu-ţi iei „concediu" de la bărbat.
Să fiţi harnici şi cuminţi,
Să nu veniţi iarăşi la părinţi.
Să nu-ţi faci bărbatul surd şi mut
Sau să-ndrăzneşti la băut.
Să nu-l pui la legănat,
Şi tu să mergi la culcat.
Cu aşa păpuşă din vitrină,
E greu să ai o gospodină.
Să nu vă fie cu bănat,
Nu toate fetele din sat,
Vreau numai decât măritat.
Numai din ele o samă
Ce-şi trag rău pe samă,
Se tem c-or îmbătrâni
Şi măritate n-or fi.
Mai mânaţi,măi !

Hăi ! Hăi ! ...

Sînt o samă de neveste,
Ce le merge-n lume veste,
În loc să păzească bărbatul,
Şchiopătează după altul.
Noi avem mai mulţi în sat,
Ce din dragoste s-o luat,
Azi nevasta nu-i mai place
Şi la alta curte-i face.
Femeia o batjocureşte,

Partia jienilor la Stulpicani, în anii '70

Ş-ai dori să te mai vezi fată.
Dar după ce te-ai măritat,
Nu-ţi iei „concediu" de la bărbat.
Să fiţi harnici şi cuminţi,
Să nu veniţi iarăşi la părinţi.
Să nu-ţi faci bărbatul surd şi mut
Sau să-ndrăzneşti la băut.
Să nu-l pui la legănat,
Şi tu să mergi la culcat.
Cu aşa păpuşă din vitrină,
E greu să ai o gospodină.
Să nu vă fie cu bănat,
Nu toate fetele din sat,
Vreau numai decât măritat.
Numai din ele o samă
Ce-şi trag rău pe samă,
Se tem c-or îmbătrâni
Şi măritate n-or fi.
Mai mânaţi, măi !
Hăi ! Hăi ! ...

Sînt o samă de neveste,
Ce le merge-n lume veste,
În loc să păzească bărbatul,
Şchiopătează după altul.
Noi avem mai mulţi în sat,
Ce din dragoste s-o luat,
Azi nevasta nu-i mai place
Şi la alta curte-i face.
Femeia o batjocureşte,

Partii de jieni din Stulpicani, în anii '90

O bate şi o mânjeşte[170].
Umblă la nevastă străină
Ca cocoşul la găină.
Şi când îl vorbeşte satul,
Spune că-i prieten cu bărbatul,
Că femeia lui 'i geloasă
Şi nu poate ieşi din casă.
Mai sunt mame cu pricină,
Ce poartă şi ele vină.
Au fete de treişpe ani,
Şi le invită la băitani.
Nu le lasă să crească mari,
Să ştie gustul la mâncări.
Sunt fudule minunat,
Că şi-au scos fata în sat.
Cu feciori de paişpi ani,
Ce se fac toţi „băietani".
Când n-au bani în buzunar,
Fură ouă din cuibar,
C-o ţigară mare-n gură,

170. *Mânjeşte* este persoana a III-a a verbului *a mânjî* „a lovi pe cineva cu dosul palmei peste faţă" : *Când ţi-oi mânjî una, o să mă ţii minte.*

Nici n-o poate ţine-n mână.
Ş-atâta-s de prizărîţi,
Ca nişte motani zbârliţi.
Mai mânaţi o dată, măi.
Hăi ! Hăi !
Mai sînt în sat feciori bătrâni,
Fără dinţi, iar mulţi sînt spâni
Şi cu ochii nu văd bine,
Bunăoară ca şi mine.
Ş-apoi tineri ei se fac,
Nici lui dracu' nu-i mai plac.
Umblă ei la câte-o fată,
Ce-i poate fi lui strănepoată,
Vrea cuprins şi dezmierdat,
Abia se poate urca-n pat.
Abia se-ndoaie de şele,
De atâtea zile grele.
Dar fetele noastre-s tot fete,
Vreau numaidecât pereche,
Ştie bine că toarce-n sat,
Numai să miroas-a bărbat
Şi să-l aibă noapea-n pat.

Anul Nou şi Anul Vechi la Dorotei

Viorei şi clopoţei,
Şi-nc-odată, măi flăcăi !
Hăi ! Hăi ! [171]

La Stulpicani am înregistrat şi urături ce se detaşează net de tiparele pluguşoarelor care circulă în satele bazinului şi pe care le-am prezentat succint mai sus. Aici, jupânul gazdă are privilegiul de a călători, asemeni cunoscutului personaj din *Divina Commedie* a lui Dante Alighieri, pe alte tărâmuri. Dacă în rai îi întâlneşte pe Adam şi Eva, care chefuiesc ca oamenii fără griji, în schimb, în iad, jupânul gazdă are prilejul de a vedea lucruri care sunt de natură să determine meditaţia asupra modului în care oamenii îşi petrec viaţa pământeană. Babe, neveste care şi-au vrăjit bărbaţii, copii nebotezaţi constituie galeria personajelor care i se perindă sub ochi jupânului gazdă :

Aho, aho, horî frumoasî,
Boieri dumneavoastrî,
Bucuraţî-vă, bucuraţî-vă
Cum s-o bucurat
Alexandru împarat
Di clopotu lu Sfântu Vasîli
Cęl revarsat.
Bucuraţî-vă şî cum s-o bucurat
Irimia proorocul
Di cęli doauî merişoari di aur
Cari Dumnădzău i le-o dat,
La icoani le-o-nchinat,

171. Gheorghe Solcan, *op. cit.*, 77 sq.

La Domnu sfânt s-o rugat.
Măi mânaţ, măi !
Hăi, hăi !

Domnu sfânt rugăciunea
i-o primńit
Şî la rai l-o rânduit.
Iar la rai cân' o agiuns
Uşîli s-o închis,
Făcliili s-o stîns.
Iar în rai cini era ?
Strămoşî noştri
Adam şî Eva
Bę şî veselę
Şî la noi nu măi gândę.
Atunci jupânu gazdî
o-nghenunchiat
Şî la Domnu sfânt s-o rugat.
Domnu sfânt rugăciunea i-o
primńit
Şî la iad l-o rânduit.
Iar la iad cân' o agiuns
Uşîli s-o dischis,
Făcliili s-o aprins.
Iar în iad cini era ?
O babî fermecătoari
Cu cârligi-ntri pchicioari
Ş-o fimęi cari-ş fermecasî barbatu,
Acol'-o spchihuia dracu.
Şî copchii nebotezaţ
Pi alămuri agaţaţ.
Îi purta din loc în loc
Şî-i bătę cu bghici di foc.
Îi purta din scarî-n scarî
Şî-i bătę cu bghici di parî,
Şî-i dădę pe uş'-afarî.
Atunci jupânu'
gazdî-o-nghenunchiat
Şî la Domnu sfânt s-o rugat.
Domnu sfânt rugăciunea i-o
primńit
Şî-napoi l-o rânduit.
Măi mânaţ, măi !
Hăi, hăi ! [172]

Într-o variantă, însăşi persoana care colindă face călătoria pe celelalte tărâmuri, dar într-o ordine inversă. Mai întâi, în iad, unde întâlneşte pe vornicul satului (personaj care, în general, nu se bucura de prea multă simpatie în comunitatea sătească), pe feciorii boiereşti şi femeia care greşeşte, iar apoi poposeşte în rai, unde găseşte aceeaşi atmosferă lumească, în care Sfântul Vasile este personajul central :

Ş-apu am dzîs di şepti ori vad şî
iar vad,
Apucai drumu la iad.
Iar la iad ci sî vez ?
Vornicu satului
Îi cara apî dracului,
Fimęę cari faci din ochi
O trăgę dracu pin gropchi,
Iar cari făcę din sprînceni
Îi cosę sătănii izmęni,
Iar cari ascultî la fireşti
Îi spalî sătănii cămeş.
Iar ficiorii cii boiereşti
Sta în gropchi pân' la urechi,
Plângę şî suschina ;
Le-o 'nverdzît prăjâna-n mânî.

172. Inf. Gavril Silea al Marcului, 49 ani, Stulpicani.

Jura şî-ş spunę
Cî n-or măi faci-aşę.
Viorei şî clopoţăi,
Înc-o datî, măi flăcăi !
Hăi, hăi !

Ş-apu am dzîs di şępti ori vai
şî iar vai
Apucai drumu la rai.
Iar la rai ci sî vez ?
Męsî-ntinsî,
Făclii aprinsî,
Pahari cu băuturî
Cum au oamenii pi aiasta lumi.
Sfântu Vasîli bę şî sî veselę
Şî din gurî aşę zîcę :
Cari-a sta şi-a veseli cu mini
Dumnădzău i-a da bini,
În coasta paharului,
Floricica raiului
În fundu paharului
Cruciuliţa lu Sfântu Ghiorghi
Cę di argint
Ci ni ţîni pi acest pământ.
Viorei şi clopoţăi...[173]

Masca ursului la Stulpicani

Despre situaţia plugarilor, despre cheltuielile făcute, despre cât au arat şi cu cât au fost plătiţi ne vorbeşte următorul text :

Ş-apu staţ, boieri, vă veseliţ,
Di plugari nu vă gândiţ,
Cî plugari-s năcăjîţ,
Cî plugari cer mâncari
Şî boi ni ţîn parali.
Boí cii dinăinti cornaci
Coastî cinsprîdzęcimńii di franci,
Boí cii di la roati
Cu coarnili împreunati,
Ci i-am furat ieri noapti,
Şî meręm tot cu frica-n spati.
Sus s-o însăninat,
Gios s-o lumńinat,
S-o făcut bini di arat
Ş-am trecut hotaru
La domnu Cristianu,
Ş-am arat vo şępti-opt fălci,
Ni s-o dat vo şępti-opt pirmilici,

173. Inf. Vasile Flocea-Cofârlău, 47 ani, Stulpicani.

Scanned with OKEN Scanner

Partia caprei la Stulpicani

Am cumparat la plugari
opchinci ;
Ni-o măi ramas doauî părăluţî,
Am cumparat la feţi cercei şî
mărgeluţî.
Viorei şî clopoţăi...

Menite să ne familiarizeze cu atmosfera festivă a sărbătorii, formulele introductive ale urăturilor sunt variate :

Aho ! Aho !
Frunzî vęrdi di marari,
Buna sara, români mari,
Şî noroc la gospodari.
Gospodari şî gospodini,
Şî voi tiniri copili.
Mâni-avem Sfântu Vasîli,
Mâni Anu Nou ni vini.

Nu sta trist şî suparat,
Scoalî-ti voios din pat,
Tragi lampa, fă-o mari,
Sî vez cum arî plugari.
Şî măi dă-ti lângî mini,
Sî vez brazda męrgi bini.
Şî măi dă-ti lângî noi
Sî vez plugu tras di boi[174].

sau de alt tip :

174. Inf. Gheorghe V. Diacon, 62 ani. Stulpicani.

Aho ! Aho !
Az îi zî di sărbătoari,
Încî-i întâi ianuari.
Gospodari şî gospodini,
Păhăreli cu vin plini
Şî sî bei, sî măi rămâi
Pentru anu cari vini,
Anu Nou cu belşug
Patru boi trag la plug.
Lasî-ni, ţaţî gazdî,
Sî trăgem şî noi o brazdî
Nu pi coastî, ci-n livadî,
Toatî lumea sî ni vadî.
Noi sîntem plugari vechi şî buni
Obiceiu din străbuni.
Doamni, mândru-i şî frumos
Câtu-i omu sănătos.
Zî frumosî şî-mbelşugatî
Cari-i di Dumnădzău lasatî[175].

Mascaţi la Stulpicani

Într-o altă urătură, în formula introductivă se spune clar care este scopul vizitei :

Aho ! Aho !
În sara de Vasîli Sfântu'
Mńi-o luat căciula vântu'
Şî mńi-o dus-o su' firęastî
Chiar aici la dumneavoastrî.
Ş-am vinit după căciulî
Sî vă spun o urăturî,
Urăturî, nişti glumi,
Adivăruri şî minciuni
Adunati din străbuni[176].

Unele versuri introductive vorbesc despre starea de spirit a gazdelor, despre frumuseţea obiceiului şi despre originea acestuia :

Bună seara,
De ce sînteţi trişti şi gânditori ?
Ori nu vă vin urători ?
Da' poate nu sunteţi bucuroşi,
De-al nostru obicei frumos,
Care-i lăsat din moş strămoş,
Să ne urăm unul pe altul
Şi să urăm tot satul[177].

175. Inf. Vasile Flocea-Cofârlău, 47 ani, Stulpicani.
176. Inf. Gheorghe D. Brădăţan, 69 ani, Frasin ; Vasile Nuţescu, 36 ani, Stulpicani.
177. Sem. folc., bd. 232, inf. Viorel Cuciureanu, 15 ani, Ostra.

Scanned with OKEN Scanner

Obrăzare de la Stulpicani

La Dorotei este imaginat un dialog între urător şi gazdă, în care cel din urmă este anunţat că a venit Sfântul Vasile şi nu bădica Traian :

– Bună vremea, măi vecine.
– Ce ni-i spune, măi copile ?
– Eu ţi-oi spune, măi vecine,
C-o venit Sfântu Vasile,
Într-o joi cu doisprezece boi,
Boi, bourei,
În coadă codălbei,
În frunte ţintăţei,
Pe spate florenei
Şi la preţ de mii de lei,
Şi vreo cincizeci de flăcăi[178].

Dialogul introductiv de la o urătură de la Stulpicani pune în evidenţă aşteptarea peţitorilor în casele cu fete de măritat :

– Buna sara, doamnî gazdî,
Mi-i primi sî trag o brazdî ?
– Da' di ci nu, măi băieţi ?
Vinî-n casî cî am feţi.
Feţili-s di măritat,
Noi di mult te-am aşteptat.
– Noi om vini în casî,
Sî videm, fata-i frumoasî ?
Di frumoasî, îi frumoasî,
Bat-o bruma ei s-o batî,
Ca luceafăru, ca luna,
Cân o vez uiţ urătura[179].

La Ostra circulă o urătură cu o formulă introductivă mult mai elaborată :

Aho ! Aho !
Frunzî verdi di marari,

178. Inf. Nicolai Lehaci-Gheorghian, 85 ani, Dorotei.
179. Inf. Gheorghe V. Diacon, 62 ani, Stulpicani.

Scanned with OKEN Scanner

Bună seara, gospodari,
Gospodari şi gospodine,
Cavaleri şi dragi copile.
Nu ştiu de ne-aţi aşteptat
Ca noi să venim la urat.
Noi în fiecare an umblăm,
Obiceiul să-l păstrăm.
De la daci, de la romani,
Îl păstrăm de-atâţia ani.
Ş-am venit în seara asta
Să vă sprijinim fereastra.
Cine ştie ori gândeşte
Pe la anul de trăieşte.
Nu vezi anii cum strecoară
Ca grăunţele la moară,
Zi de zi se tot împinge,
Bătrâneţea ne ajunge.
Şi de aceea ne-am unit
Şi cu plugul ne-am pornit,
Ne-am pornit noi băietani
Pe la oameni gospodari,
Care au şi fete mari.
Aveam patru boi la plug
Şi plugari cu meşteşug.
Ştiu să ţină plugu-n brazdă,
Şi cunoaşte orice gazdă.
Ştiu să ţină plugu-n mână
Şi cunoaşte orice copilă.
Ş-am venit să vă urăm,
Cu plugul să vă arăm
Să tragem o brazdă lată,
Pe la fiecare cum se poartă.
Mai mânaţi, măi !
Hăi ! hăi !
Viorei şi clopoţei,
Încă-o dată, măi flăcăi !
Hăi ! Hăi ! [180]

Obrăzare de la Negrileasa

Trebuie să menţionăm faptul că orice urătură începe cu cuvintele *Aho ! Aho !*

180. Sem. folc., bd. 232, inf. Nicolae Masichevici, 22 ani, Ostra.

care au menirea de a ne aduce la nivelul subconştientului imaginea plugului tras de boi şi cărora li se comandă oprirea pentru un moment de răgaz. Aceeaşi comandă *Aho ! Aho !* se dă şi în finalul urăturii pentru oprirea imaginară a plugului.

De o plasticitate aparte sunt şi versurile din finalul urăturilor, care, cu mici variaţiuni de la caz la caz, sunt destinate creării hazului general :

Di urat, am măi ura,
Da' ni-i fricî ca-nsara
Şî ni temem c-om rămânę.
Cî nu sîntem di ici colę,
Sîntem di la Hârtop
Uni-ngheaţî apa-n tioc
Şî găluştili la foc,
Laptili în doniţî,
Mămăliga pi poliţî.
Sîntem di la Gologanu
Uni fací mămăliga cât bostanu
Ş-o păzeşti cu ciocanu,
Sî n-o mânânci motanu.
Sîntem di la Cacica
Uni-i scumpî mămăliga.
Mămăliga îi cât nuca,
O-nvârt doişpi cu măciuca ;
Pun fętili s-o păzascî cu măciucili,
Sî n-o mânânci muştili,
Ş-o babî bătrânî
C-on bghici di lânî.
Mămăligî, babî hăi,
Pătlăgęli şî ardei,
Opriţ plugu, măi flăcăi[181].

ori în alta :

De urat am mai ura,
Dar ni-i fricî c-om însara
Pi la curţîli dumńevoastră,
Cari-s frumoasî şî lumńinoasî,
Diparti di bordęili noastri,
Cari-s cu humî feţuiti
Şî cu uşa di răgoz,
Bati vântu, pchicî gios.
Ş-apu noi sîntem din Pipirig,
Uni mor cânî di frig,
Iar fętili, di căldurî,
Stau cu ghenunchí la gurî.
Şî alţî-s din Hodoroaba,
Un' sî car puricí cu roaba.
Câţva-s din Crasnaleuca,
Un' sî bat păduchí cu leuca.
Se trânteşte, se izbeşte,
Di iasî unturî di peşte ;
Sî dau fętili pi faţî
Şî băięţî pi musteaţî.
La uręchi clopoţăi,
La pchiciori zurgălăi,
Opriţ plugu, măi flăcăi !
Aho ! Aho ! [182].

Altele, pur şi simplu, anunţă sfârşitul urăturii, întotdeauna cu o scuză plauzibilă :

181. Inf. Nicolae Lehaci-Gheorgian, 85 ani, Dorotei.
182. Inf. Vasile Flocea-Cofârlău, 47 ani, Stulpicani, şi parţial în Sem. folc., bd. 235, inf. Viorica Moroşan, 19 ani, Ostra.

Scanned with OKEN Scanner

Di urat, am măi ura,
Da' mă tem c-om însara.
Şî sîntem din dipartari,
Şî la boi n-avem mâncari.
Şî aşa cî ni oprim,
Sanatati vă dorim.
Viorei şî clopoţăi,
Opriţ plugu', măi flăcăi !
Aho ! Aho ! [183]

Într-o altă variantă, gazda este îndemnată să-şi plătească urătorii :

Măi jupâneasî gazdî,
Dacî ti duci în cămăruţî
Ai sî găsăşti o ulcicuţî,
În ulcicuţî o petecuţî,
În petecuţî o părăluţî.
Păi dacî mńi-i da părăluţa
Sî-mi dai şî căruţa,
Cî noi sîntem tari diparti.
Doauî dealuri ş-o câmpií,
Ş-o rugî-ntinsî di muri[184].

Mască la Stulpicani

Aluzia la plata ce urmează a fi făcută de către gazdă este directă şi nu lasă loc de şovăieli :

Foaie verde iasomie,
S-o luăm pe omenie,
De urat am mai ura
Dar nu sîntem de ici, colea.
Noi umblăm de a ura
Nu de capu nostru
Pe tărâmu vostru,
Că şi moşii şi strămoşii
Încă au umblat,
Dar au căpătat
Vaci cu viţei,
Oiţe cu miei,
Gâşte îngrăşate
Şi găini împerecheate
Iar nouă ne veţi da,
Chiar aşa ş-aşa,
Să ne daţi ceva parale
Să ne cumpărăm mantale
Că ne-apucă vifor mare,
Groaznică tremurătură,
Ne clănţăne dinţi-n gură.
Înc-o dată roata măi,
Hăi, hăi !

183. Sem. folc., bd. 232, inf. Nicolae Masichevici, 22 ani, Ostra.
184. Inf. Vasile Flocea-Cofârlău, 47 ani, Stulpicani.

Scanned with OKEN Scanner

Iară domnu cel de casă
Şade-n cap de masă,
Cu ai săi vorbeşte,
Bani-i cântăreşte
Şi nouă ne-o da
Cât s-o îndura,
Câte-un gălbenaş
Pentru plugăraş,
Dacă nu un zlot
Că de la fereastră nu plec
nici mort,
Măcar cinci parale
După voia dumisale.
Opriţi plugul, măi flăcăi !
Aho ! Aho ! [185]

Plata se poate face şi alt fel :

Numai vin ca să ne daţi,
Dar să nu ne îmbătaţi.
Ţuic-aş bea vreo şapte chile.
Dar să vă spun făr de ruşine :
Dac-ar fi şi un răţoi
Tăvălit prin usturoi[186].

Într-o variantă se motivează de ce nu se colindă la orice casă, iar aluzia la răsplată este evidentă o dată cu comanda de oprire a plugului :

Că nu urăm la orice casă,
Numa unde-i nevasta frumoasă
Şi sticla de rachiu pe masă (...)
Opriţi plugul, măi flăcăi,
Să ne iasă kilu, măi,
Şi vreo nuoăzeci de lei.
Aho ! [187]

În majoritatea variantelor sale, pluguşorul de tip clasic este un imn închinat muncii dătătoare de bunăstare şi împliniri. S-a spus că pluguşorul reprezintă sinteza unui *tratat de agronomie folclorizat*. Într-o altă părere, se consideră că „mai degrabă el este o legendă mitică transpusă în versuri, care exaltă meritele agriculturii *intensive* romane a grâului, în locul meiului ce domina în cultura cerealieră la daci, la începutul erei noastre. *Pluguşorul* relevă deci un *rit de restructurare* şi *îndătinare* a culturii grâului la daco-romani" [188]. Datina pluguşorului reprezintă un *fapt istoric mitizat* : opera împăratului Traian, care extinde la maximum agricultura în Dacia cucerită, ce trebuie să devină grânar al Imperiului roman[189]. Aparţinând unui „vechi cult agrar de origine romanică", pluguşorul nu poate fi înţeles decât în cadrul şi în ordinea de fapte stabilite de obiceiurile agrare[190]. Este ştiut că romanii sărbătoreau Anul Nou la 1 martie,

185. Inf. Gheorghe D. Brădăţan, 69 ani, Frasin.
186. Sem. folc., bd. 235, inf. Viorica Moroşan, 19 ani, Ostra.
187. Inf. Neculai Lehaci-Gheorghian, 85 ani, Dorotei.
188. Romulus Vulcănescu, *Mitologie română*, Bucureşti, 1985, p. 434.
189. Vezi *ibidem*, loc. cit.
190. Ernest Benea, *Buhaiul la Fundu Moldovei*, în „Revista de etnografie şi folclor", Tom 12, nr. 4, 1967, p. 318.

Scanned with OKEN Scanner

când se dezlegau şi muncile agricole. Mutându-se această sărbătoare din primăvară în miezul iernii, ca urmare a reformelor calendaristice, a determinat şi schimbarea datei acestor manifestări devenite deja tradiţionale[191].

În trecerea în revistă a tipologiei pluguşorului, viabil încă în satele zonei, am fost tentaţi să ocolim un tip de pluguşor, şi anume cel de tip „conjunctural", care îşi are rădăcinile în munca de propagandă politică şi culturală (de tip socialist, specifică epocii ceauşiste) în care erau angrenaţi atât „culturnicii" impuşi comunităţilor săteşti de către organismele partidului comunist, cât şi cadrele didactice care, adesea, dincolo de voinţa lor, erau obligate să facă şi această activitate. Totuşi pentru a respecta adevărul şi din acest punct de vedere, fie şi ca un *remember*, redăm câteva fragmente dintr-un lung pluguşor al elevilor de la şcoala din Ostra, care a fost înregistrat în ajun de An Nou – 1977:

Masca ţapului la Stulpicani

[...] Dulce, dragă Bucovină,
Să-nfloreşti ca o grădină.
În reţele de lumină,
Alte noi intrări de mină,
Alte coşuri de uzină.
Să-ţi trăiască pitorescul,
Legendarul, strămoşescul,
Plai cu munţi bogaţi şi mari,
Toţi sub codrii seculari.
Ia mânaţi o dată hăi!
Ca la Ostra, măi flăcăi!
Hăi! Hăi!
Dulcea clasă muncitoare,
Cu partidul ei marxist,
Cu partidul comunist.
Şi din augustul fierbinte,

191. Vezi V. Adăscăliţei, *Istoria unui obicei. Pluguşorul*, Editura Junimea, Iaşi, 1987.

Scanned with OKEN Scanner

An de an tot înainte,
Tot pe drumul libertăţii,
Tot sub soarele dreptăţii
Socialismu-l făurim,
Azi cu ţara ne mândrim.
De la marele Congres
Flori în câmpul ţării ies,
De la munte pân'la şes
Mai frumoase şi mai des.
Şi privim anii ce vin,
Cum privim cerul senin.
Mânaţi plugul, măi copii,
Tot spre anul două mii !
Voie bună, sănătate,
Bucurii şi spor în toate !
Hăi ! Hăi !

[...] Iar a noastră preşedintă,
Cea mai tare şi vestită
Şi aleasa tuturor,
Să muncească mai cu spor,
Ostra noastră să-nflorească,
Tot mai mare să ne crească,
Să devină mai cu zor
Oraşul nostru-nfloritor.
Cu clădiri şi parcuri multe,
Iar de noi să mai asculte,
Să ne facă şi-un liceu,
N-ar strica şi un muzeu.
Muzeul satului,
Faima primarului.
Vestea-n lume să se ducă,
Turişti mulţi ca să ne aducă,
Să-nflorească şi să crească
Ostra noastră românească.
Centrul civic să se nască,
Primăriţa să trăiască,
Gânduri bune să-nfăptuiască.
Ia mai sunaţi din zurgălăi
Să răsune munţi şi văi,
Să răsune Ostra toată,
Că ni-i viaţa-mbelşugată !
Hăi ! Hăi !

[...] Iară-n anul viitor,
Iarăşi la televizor,
Să vă vadă o ţară-ntreagă,
Primăriţa noastră dragă.
Cu mult spor şi sănătate,
Să conducă mai departe,
Oamenii, comuna noastră,
Totul să ne înflorească.
Şi iarăşi cu sănătate,
Să ne facă ca la carte,
Case, club, cinematografe,
Formaţii multe premiate.
Şi în anul care vine
Să auzim numai de bine.
În Cântarea României,
Cu fruntaşii omeniei,
Să aducă lauri multe
Cu formaţiile de frunte.
Tot în anul care vine
Să auzim numai de bine,
C-avem un cămin gătat
Cu director instalat.
Lucruri bune să ne facă,
Ostra imediat să treacă
În fruntea judeţului,
Gândul partidului,
Gândul preşedintelui,
Gândul primarului.
Şi-nc-odată, măi flăcăi,
Ia pocniţi din bice, măi,
Să se audă peste văi !
Hăi ! Hăi !
Tot aici la primărie,
Mai există un şef, bădie,
Ce cu scriptele se luptă,
Drege, face, mai încurcă,

Scanned with OKEN Scanner

Dar tot el şi le descurcă.
Ia ghiciţi şi voi, flăcăi,
Pe cine acum urăm noi ?
E tovarăşul Mihale,
Secretar aici, în vale.
Îi dorim să ne trăiască,
Acte bune să-ntocmească,
Cununii s-oficieze.
Şi de aceea, oameni buni,
Îi dorim ani mulţi şi buni,
Fericire, sănătate,
Viaţă lungă şi de toate.
Ia mai strigaţi odată, măi,
Şi sunaţi din zurgălăi,
Ca la Ostra, măi flăcăi !
Hăi ! Hăi !

Lui Robaniuc, fârtaţi,
Să-i dorim neîntârziat,
Multă apă de băut,
Să nu meargă tot năuc,
Tot năuc şi clătinat,
Ca şi supărat pe sat.
Şi-n anul viitor
Să muncească cu mult spor,
Fruntea satului să fie,
C-aşa-i mai frumos, bădie,
Oamenii să mobilizeze,
Planul să realizeze
Şi alături de ceilalţi
Să fim şi noi felicitaţi.
Ia mai ziceţi, măi flăcăi,
Şi sunaţi din zurgălăi !
Hăi ! Hăi !

Ar mai fi ceva de spus
Celor din muntele de sus.
După legea strămoşească,
Vite zdravene să crească.
Muntele cât îi de mare
Să se umple de mioare.
Doinele sălăşluiască
Cât îi ţara românească.
Mânaţi plugul, dragi feciori,
Până către cântători !
Hăi ! Hăi !

Aho, aho, copii şi fraţi,
Azi e zi de sărbătoare,
Că republica e-n floare.
Voi cuvântu-mi ascultaţi
Şi spre munte vă-ndreptaţi,
Sus la munte cu izvoare
Şi cu braţe muncitoare.
Să urăm azi ca şi ieri,
Pentru harnicii mineri.
Trageţi brazda, măi flăcăi,
Şi strigaţi o dată hăi !
Hăi ! Hăi !

Să pornim, feciori, cu plugul,
Care seamănă belşugul.
Să brăzdăm de sus, din munte,
De pe culmile cărunte,
De pe munţii clătinaţi,
Cu legende-ncununaţi.
Să urăm de vremuri bune,
Tot judeţul să răsune.
Ia mai îndemnaţi, măi,
Şi sunaţi din zurgălăi !
Hăi ! Hăi !

Hai băieţi, şi acum pieptiş
Spre tunelul Aluniş.
Şi de acolo mai departe,
Aşa cum scrie la carte,
Pân' la miezul muntelui,
Muntelui bătrânului.
Să urăm şi aici minerii,
Minerii, artificierii,

Scanned with OKEN Scanner

Şi să le dorim, fârtate,
La mulţi ani cu sănătate,
La mulţi ani şi cu mândrie,
Încărcaţi cu bucurie.
Mânaţi, măi !
Hăi ! Hăi !

Pe constructori şi tâmplari,
Betonişti, sudori, zidari,
De oraşe făurari,
La Ostra, la Iacobeni,
La Barnari ori la Broşteni.
Să-i cinstim azi pe mineri,
În adâncul minelor,
La salba luminilor.
Ia mai îndemnaţi-i, măi,
Şi sunaţi din zurgălăi,
Să se audă în munţi şi văi !
Hăi ! Hăi !

[...] Şi-ndemnaţi din munţi,
Din Călimanii cărunţi,
De la Dorna, din Arşiţa,
Din Ostra la Moldoviţa,
Harnici mineri,
Vrednici forestieri,
Să depăşim planul
Cum pomul îşi leagă ramul,
Când belşug aduce anul.
Şi tot vin colindători
Pentru voi, dragi muncitori.
Braţul tare cum e fierul,
Fapta iute ca oţelul,
Să ne-aducă astăzi ceasul.
Trageţi brazdă, măi flăcăi,
Şi strigaţi o dată hăi !
Hăi ! Hăi !

Rămurea din ani mănoşi,
Porniţi plugul, feţi frumoşi,
Trageţi brazdă, voinici, roată,
Să răsune ţara toată,
Să răsune ţara întreagă,
Că e mândră şi mi-e dragă.
Trageţi brazda din străbuni
Pentru anii noştri buni.
Hai sunaţi din zurgălăi
Şi strigaţi o dată hăi !
Să răsune munţi şi văi !
Hăi ! Hăi !

Noi la Tarniţa am sosit,
Şi directoru' ne-a primit.
Azi în zi de sărbătoare,
Noi îi facem o urare :
Dobre-n fruntea tuturor
Să muncească cu mult spor,
Bravii lui mineri fruntaşi,
Comunişti înaripaţi,
Să lucraţi adânc în mine
Pentru al ţării noastre bine.
Şi în anul care vine
Multe realizări în bine [...].
Ia măi mânaţi, măi flăcăi,
Să răsune munţi şi văi !
Hăi ! Hăi !

[...] Tot aici la exploatare,
Lângă şeful cel mai mare,
Este un ajutor de bază,
Ce tehnica îl interesează.
E tovarăşu' Teodorescu, frate,
Munca îi merge ca pe roate.
E stimat, apreciat
Şi de mineri lăudat,
Fiindcă-n grija dumnealui
E şi Leşu Ursului.
El pentru mină visează
Tehnica cea mai de bază
Munca să o uşureze,

Scanned with OKEN Scanner

Planul să-l realizeze
Pentru asta, măi fârtaţi,
Trageţi plugul şi uraţi,
Fericire, sănătate,
Casă plină de bucate.
Luna fruntaşă să fie
Pentru a noastră bucurie.
Mânaţi, măi,
Hăi ! Hăi !

[...] Tot aicea la complex
Este şi-un contabil şef,
Ce din zori şi până-n seară
Acte, bani el manevrează.
La mulţi ani şi bucurie,
Viaţa-ntreagă să vă fie !
Mânaţi, măi !
Hăi ! Hăi !

Iar aici la Exploatare
Sindicatul este-n floare.
Tovarăşul Spătaru în fruntea lui
Face bine orişicui.
Toată lumea militează
Pentru munca ce-o prestează.[...]
V-adunaţi acuma roată,
Să se audă-n ţara toată,
Glas din inimi ridicat
Pentru timpul minunat,
Timpuri foarte mari, bogate !
Toate datorită lui,
Dragului Partidului,
Datorită gândului,
Gândul Preşedintelui.
Mintea ageră, văpaie,
Ceauşescu Nicolae.
Pentru a ţării înflorire,
Pentru a ţării strălucire.
Înc-o dată, măi flăcăi,
Din inimă strigaţi hăi
Şi sunaţi din zurgălăi !
Hăi ! Hăi !

Opriţi plugul, măi flăcăi !
Hăi ! Hăi ! [192]

În dimineaţa zilei de Anul Nou, până spre amiază, copiii umblă pe la casele gospodarilor cu *semănatul*. Având cu ei, în trăistuţe purtate *de-a şoldul*, boabe de grâu, de secară sau de cânepă (mai nou, de orez) pe care le împrăştie prin casa gazdei pentru ca aceasta să fie în anul care abia a început îndestulată cu de toate, colindătorii urează celor din casă următoarele :

Să trăiţi, să-nfloriţi,
Mulţi ani fericiţi,
Ca un măr, ca un păr,
Ca un fir de trandafir,
Ca toamna cea bogată
De toate îndestulată.
Să fiţi tare ca fierul,
Şi iute ca oţelul.
Şi să trăiţi pân' la bătrâneţe,
S-aveţi totul în belşug.
La anul şi la mulţi ani ! [193]

192. Sem. folc., bd. 232, un grup numeros de elevi de la şcoala din Ostra.
193. Inf. Gheorghe V. Diacon, 62 ani, Stulpicani.

Scanned with OKEN Scanner

Precizăm că în zona noastră nu se utilizează sorcova, aceasta nefiind cunoscută.

Tot cu ocazia Anului Nou, teatrul folcloric înregistrează un număr mare de reprezentări dramatice. Aproape în toate gospodăriile, camera de locuit se transformă în scenă, pe care se prezintă un repertoriu dramatic relativ bogat alcătuit din jocuri cu reprezentări zoomorfe şi umane. Dintre jocurile dramatice cu măşti zoomorfe, cele mai vechi sunt *capra* şi *ursul*. Ambele se joacă în toate localităţile bazinului. La Stulpicani au existat *căiuţii* , care, nu se ştie de ce, au dispărut după anii '50, ca să reapară la începutul anilor '80, fiind reincluşi în repertoriul folcloric local de o persoană care se stabileşte în acest sat, venind dintr-o altă arie folclorică.

Este necesar de reţinut faptul că satele Frasin şi Bucşoaia fac notă discordantă cu restul aşezărilor din zonă cu privire la momentul „punerii în scenă" a reprezentărilor dramatice. Dacă în toate satele ziua de Anul Nou este momentul prezentării acestor jocuri dramatice, la Frasin şi Bucşoaia, începând de la Crăciun şi până la Bobotează, în zilele de sărbătoare, se umblă cu irozii, cu jienii, cu capra şi ursul. Care este motivarea acestei diferenţieri temporale este greu de explicat.

Dintre toate reprezentările dramatice, *capra* a avut o evoluţie interesantă. La început, spectacolul trebuie să-l fi realizat doar două personaje : capra şi ciobanul. Ulterior, jocul caprei a intrat în componenţa unui ansamblu dramatic mai cuprinzător, al *partiei Irozilor.* În ultima vreme, s-a pus accent tot mai mult pe ideea de spectacol în detrimentul aspectului cultic, mărindu-se numărul personajelor : patru capre, un ţap, doi ciobani, un căpitan şi doi-trei mascaţi (cu obrăzare), numiţi *ţigani*. La Frasin, în componenţa grupului intră şi un ied. Tot jocul caprei este însoţit de strigături, care, în cea mai mare parte, sunt adresate caprelor şi se constituie în veritabile comenzi :

Foaí vęrdi lemn di fag,
Săriţ, capri, pisti prag.
Foiliţî ca aluna,
Intraţ, capri, câti una,
Toatî casa-ncongiuraţ,
Sî vă vadî cum giucaţ !

Foai vęrdi ca nalba,
Capu-n stânga şî-n dreapta.
Foai vęrdi baraboi,
Înainti şî-napoi !

Foaí vęrdi di-o petealî,
Plecaţi capu' la podealî.
Şî plecaţî-l şî măi tari,
Cî nimńica nu vă doari.
Dacî te-ar duręa ceva,
Eu răspund di pchęlea ta.
Foaí vęrdi busuioc,
Săriţ înapoi la loc !

Ş-am avut capri măi multi,
Dar le-am prăpădit pi munti.
Şî cu aste-am măi ramas,
Cu oglinz pi la obraz.

Sînt căpriţî din Ardeal
Fugăriti de-on maghiar,
Fugăriti pân-aici
Şî-ncălţati cu opchinci,
Cu opchinci şî cu obgheli,
Să-m hie drag di eli !

Doauî lemni drept în sus,
Săriţ, capri, cum v-am spus.
Foiliţî lemn sucit,
Treci, ţapule, la pârcit.
Foiliţî lobodî,
Lasî capra slobodî.
Foiliţî siminoc,
Treci, ţăpucule, la loc,
Cu caprili la on loc !

Căpriţîli cu hurmuz,
Ia rădicaţ capu sus
Şî măi sus di cum v-am spus !

Ţa, ţa, ţa, căpriţa me,
Di la munti te-am adus,
Clopoţălu ţî l-am pus,
Cu hurmuz şî cu mărgeli
Şî-n gurî făr di măseli !

Săleaca căpriţa me,
Cî ea bini mă ţîne,
Mâncam şî eu şî e
Mămăligî pe-o surce
Şî lapti dulci-ntr-o lule
Şî tot ni măi rămâne !

Capra me di la pădurí,
O mâncat tot fragi şî murí
Şî acuma gioacî bini !
Capra me di la bunici,
Gioacî bini şî aici ! [194].

Frunzî verdi şî o mńie
Ţupai, ţupai, iedule,
Ş-înc-odatî tot aşe !

Foiliţî solz di peşti,
Piesa noastrî sî sfârşeşti
Şî mńi-o-nvârti pi ruseşti ! [195].

Reprezentaţia debutează cu dialogul dintre căpitan şi cei doi ciobani, unul precizând că are *„patru căprioare/ Furate dintre mioare”*, iar cel de-al doilea îşi dezvăluie identitatea :

Eu sînt Niţî ciobănaş
Dintri munţ din Făgăraş,
Am vinit sî li cânt din fluieraş[196].

Tot timpul jocului, cel de-al doilea cioban cântă la fluier o melodie specifică acestei reprezentări zoomorfe.

Masca pentru jocul caprei este confecţionată din lemn, este sprijinită pe un băţ, are mandibula mobilă şi este clămpăită ritmic, în timpul jocului, prin tragere

194. Inf. Toader Popa, 52 ani, Stulpicani.
195. Inf. Nicolae Lehaci-Gheorghian, 85 ani, Dorotei.
196. Inf. Vasile Flocea-Cofârlău, 47 ani, Stulpicani.

Scanned with OKEN Scanner

de sfoara cu care este legată. Pe cap are oglinzi, hurmuz, mărgele, ornamente confecţionate din staniol şi hârtie creponată de diverse culori. Persoana care joacă capra este acoperită cu un *macat* (covor) pe care sunt prinse năframe. Masca ţapului are în plus coarne şi în loc de macat are pe corp doar o cergă gri.

Jocul caprei rămâne unul dintre reprezentările dramatice cu mare priză la localnici, deţinând primul loc în raport cu celelalte reprezentări zoomorfe.

Ursul este cea de a doua reprezentaţie dramatică de o vechime considerabilă, îndrăgită de localnici pentru valoarea sa spectaculoasă. Reprezentarea este realizată de două personaje: ursul şi ţiganul. Masca ursului este confecţionată din blană de urs sau de oaie (de preferinţă roşcată). Ţiganul are faţa înnegrită de funingine, iar pe cap o pălărie mare, cu boruri largi, şi este îmbrăcat sărăcăcios. În timp ce bate *ciurul* într-un mod specific, îi strigă ursului o serie de strigături, cele mai multe dintre acestea având un limbaj foarte colorat. Ursul, numit Martin sau Gavril, joacă tot timpul sprijinindu-se pe o bâtă. Din numărul mare de strigături spicuim:

Vine ursul de la munte
Tot în coate şi-n genunche.
Ursul meu de la Humor
L-am adus pe-un cărucior,
Căruciorul dârdâia
Ursul meu tot mormăia.
Ursul meu din Spania
L-am adus cu sania,
L-am adus cât un purcel
Şi amu-i cât un viţel.
Foaie verde de pănuşă,
Ursul meu intră pe uşă.

- Sari, Martine, sari, sari,
Că ţi-oi da carne de cai.
Sari, Martine, până-n pod,
Că ţi-oi da carne de porc.
Joacă bine, moş Martine,
Ţi-oi da miere de albine.
Dacă nu te-i sătura,
Ţi-oi da stupul şi-i mânca.
Hai, Gavrile, după mini,
Că ţi-oi da carne de câni,
Carnea ţie s-o mănânci,
Pielea mie de opinci[197].

Spre deosebire de celelalte sate, la Frasin, jocul caprei şi al ursului sunt inseparabile. „Grupul" dramatic este format dintr-un cioban, o capră, un urs şi un ţigan. În esenţă, reprezentarea dramatică are la bază aproximativ aceleaşi strigături ca şi în celelalte sate ale bazinului. Reprezentaţia are loc succesiv, mai întâi capra şi apoi ursul. Ţiganul „comandă" atât caprei cât şi ursului. Şi la Frasin, strigăturile la jocul ursului sunt de atmosferă:

La' sî întri ursu mńeu.
La turchina bradului,
O fatat ursoaica pui.

Şî m-am dus încetişor
Ş-am furat un puişor.
Cât erau atât di mńici

197. Inf. Toader N. Moroşan, 24 ani, Stulpicani.

Nu erau buni di opchinci.
Ş-au crescut ş-îs mari di tot,
Le-am ţîpat veriga-n bot.
Nu era chip di lasat,
Cî umblau noaptea pin sat
Şî mâncau scroafi şî purcei,
Şî noaptea, pi la feţi şî fimei[198].

Căiuţii, în număr de patru, nu au o scenetă propriu-zisă, ci prezintă o suită de dansuri, jocul căiuţilor fiind un joc de virtuozitate. La Stulpicani, alături de căiuţi se află doi harapi, costumaţi în bluze roşii, cu coifuri pe cap, în mâini cu buzdugane, un turc, un crai, care au turbane rotunde şi înalte, o cucoană, un urător îmbrăcat în costum naţional. Strigăturile de la căiuţi nu au un conţinut prea bogat:

Hai în casă să intrăm,
Faţa casei s-o fărmăm,
S-o bătem de-a mărunţelu,
Să răsară pătrunjelu.
Să răsară căte-un fir,
Foaie verde trandafir.
Trandafir moldovenesc,
Fată mare nu iubesc,
Că iubesc o copiliţă,
Care ştie a da guriţă.

Foaie verde, foaie, foaie,
Hai, căluţii, la bătaie.
Săracii caii mei
Zece mii am dat pe ei
Săraca iapă mea
Zece mii am dat pe ea.

Harap negru şi buzat
Şi cu ochii ca la drac.
Măciucuţa mea de fag
Că ţi-oi da cu dânsa-n cap,
Hop, ţac, pac!

Hai afară să ieşim,
C-am băut prea mult rachiu,
Am băut, ne-am îmbătat,
Faţa casei am sfărmat[199].

Jocurile dramatice cu măşti zoomorfe reprezintă probabil nişte relicve etnografice şi reminiscenţe folclorice ale unor culte magico-mitologice ale căror semnificaţii s-au pierdut o dată cu trecerea secolelor. Este ştiut că ursului i se atribuia puterea de a tămădui, atâta vreme cât durerile de şale erau lecuite prin călcătura acestuia, iar cerbul, deşi nu apare în jocurile dramatice cu măşti zoomorfe din zonă, este un animal cu puteri benefice, neexistând casă în care să nu se afle expusă măcar într-o cameră, de regulă în camera de oaspeţi, cel puţin o pereche de coarne de cerb, aşa cum s-a văzut mai sus.

Jocurile dramatice cu reprezentări umane sunt relativ numeroase. Până în anii '50 se realiza la Stulpicani (astăzi se mai face la Gemenea) un alai, *partia*

198. Inf. Vasile Cosmaţchi, 48 ani, Frasin.
199. Inf. Viorel Sladariu, 36 ani, Stulpicani.

Scanned with OKEN Scanner

Irozilor, în componenţa căruia intrau : un turc, care era şi conducătorul întregului alai, patru irozi, un drac, doi ţigani. Primii intrau în scenă Irozii şi turcul, care prezentau o scenetă pe un text de factură religioasă.

Irozii sunt îmbrăcaţi în costum naţional, pe care sunt lipite steluţe de staniol, bucăţi de hârtie creponată de diferite culori, şi poartă în diagonală, de pe umăr la şold, brâie tricolore. Pe cap poartă *ceacuri,* un fel de coifuri cilindrice, înalte, confecţionate din carton ornamentat cu staniol şi hârtie creponată de diferite culori. Turcul are uniformă militară cu galoane pe umăr, iar pe cap, un coif conic înalt, de al cărui vârf îndoit atârnă un clopoţel. Coiful este învelit în pânză roşie pe care sunt lipite steluţe de staniol.

După reprezentaţia Irozilor urma jocul caprei şi apoi al ursului, iar după acestea intrau în scenă jidanul Avrum cu soţia sa Clara sau Claudia, care au măşti (obrăzare) confecţionate din materiale textile, iar pe costumaţie au cusute fâşii de pânză de diferite culori. Clara are pălărie strident colorată şi o poşetă jerpelită, iar Avrum poartă un baston. Nu au un dans specific, ci improvizează orice pentru a stârni hazul şi a crea buna dispoziţie gazdelor. Era ironizat mai ales modul de a se îmbrăca al evreilor, care localnicilor li se părea foarte ciudat (gospodinele fiind mai conservatoare nu au purtat niciodată pălărie în loc de batic şi nici nu au schimbat traista şi coşarca cu poşeta).

În finalul spectacolului „scena" aparţine ţiganilor, doi la număr, şi unui drac. Masca şi costumaţia ţiganilor nu diferă de a jidanilor. Dracul este costumat în întregime în negru. Masca îi este confecţionată din pielea de pe capul ţapului cu tot cu coarne. Are coadă lungă şi în mână ţine o furcă cu două coarne confecţionată din lemn. Jocul lor este însoţit de strigături şi de zgomotul pe care îl fac bătând *ciurul* (toba).

În timpul reproducerii acestor jocuri, turcul (numit la Gemenea *căpitan)* sau unul dintre Irozi cântă la fluieraş câte o melodie specifică fiecărei reprezentaţii.

Un spectacol care şi-a pierdut independenţa şi care apare astăzi (la Gemenea, Frasin şi Dorotei) ca prolog al altor reprezentări dramatice este cel al *Anului Nou* şi al *Anului Vechi*. Sunt două personaje alegorice, unul tânăr şi frumos, Anul Nou, şi altul bătrân şi urât cu un obrăzar hidos, cu nasul mare şi roşu, cu barbă, îmbrăcat cu un cojoc întors pe dos, Anul Vechi, al căror dialog evidenţiază trecerea ireversibilă a timpului :

Anul Nou :
- Eu sînt Anu' Nou vestit,
Care-n lume am venit,
Pentru-acest popor cinstit.
Iară tu, măi ghiuj bătrân,
Poţi să-mi spui ce-ai folosit
Pentru-acest popor cinstit ?

Anul Vechi :
- Hei ! Câte oi am însănătoşit
Cu hangeru' meu lucit,

Iar cât sânge am băut
Şi nasu' mi s-a înroşit.

Anul Nou :
- Eu sînt Anu' Nou vestit,
Care-n lume am venit
Pentru acest popor cinstit,
Iar pe tine ghiuj bătrân,
Te prefac în praf şi scrum.

Anul Vechi :
- Hei ! Ce belea şi ce necaz,
Peste moşu' cum a dat,
Am ajuns să fiu gonit
De-un copil aşa de mic.
Şi-ncă asta nu-i destul,
Mă face că sînt nebun,
Dar văzând că nu mai pot
Şi-s bătrân şi slab de tot
Eu vă las în locu' meu
Pe cinstitul Anu' Nou[200].

Dintre piesele teatrului popular propriu-zis reprezentarea cea mai îndrăgită este *Banda Jienilor*. Aceasta este o piesă de factură haiducească care se joacă în toate satele bazinului. Are ca subiect conflictul dintre haiduci şi poteră. Jianul şi ceata sa de haiduci sunt trădaţi, prinşi şi puşi în lanţuri. Vor fi salvaţi de iubita lui Jian, care dă o „pungă cu poli" celor „trei superiori".

Varianta din Gemenea are în final un fragment de doină haiducească :

Frunză verde lemn uscat,
Plugu-n brazdă l-am lăsat
Şi-n haiducie am plecat.
Munţii negri mi-au fost taică,
Noaptea-ntunecată , maică.
În codri când am intrat,
Noi nimica n-am stricat,
Numai o creangă-am tăiat,
Armele le-am atârnat.
Dar noi le-am fi pus şi jos,
Dar pământu-i ruginos
Şi-şi pierdeau lustru frumos [201] .

Personajele acestei reprezentări dramatice sunt: Jian, căpitan de haiduci, trei haiduci, mireasa, ciobanul, căpitanul, turcul sau plutonierul şi vânătorul. Haiducii sunt îmbrăcaţi în costume naţionale peste care poartă, în diagonală, brâie tricolore.

La Dorotei se joacă *Gruia lui Novac*, piesă de factură istorică, inspirată din trecutul de luptă al neamului nostru împotriva ocupaţiei turceşti, punând în evidenţă un greu tribut pe care îl lua Poarta şi care îndolia adesea sufletul poporului, „birul sângelui". Novac în timpul unei lupte îşi descoperă pe unul dintre copiii săi, care fusese luat de mic de către turci şi care trecea drept turc, motiv de bucurie şi satisfacţie pentru el şi ceilalţi doi fii ai săi, Gruia şi Niţă.

Banda Arnăuţilor, care se joacă la Gemenea, are la baza subiectului conflictul dintre sultan şi împărat, arnăuţii având sarcina de a-l detrona pe împărat :

200. Sem. folc., d. 2695 (Gemenea).
201. *Ibidem.*

Am venit la împărăţie
Să-ţi luăm coroana ţie.
Dacă nu te vei supune
Te-oi lua în munţi cu mine,
Iar armata mea haiducească
Ţara o să ţi-o zdrobească.

sau :

Sînt Artuzan de la arnăuţie,
Sînt trimis de-al meu sultan,
Cu un roşu buzdugan,
Roşu, mândru şi-apăsat,
Să omor un tânăr împărat,
Ca şi mine de-narmat[202].

Teatrul hoţomănesc este reprezentat de *Banda lui Şuhan*, care se joacă la Ostra. Şuhan, banditul, datorită furturilor repetate pe care le comite, ajunge în temniţă. Este eliberat la insistenţele iubitei sale, în schimbul unei pungi cu parale, dar condiţionat de faptul că *„Dacă el se va jura / Că de codru s-o lăsa"*.

La Frasin se joacă *Banda lui Coroi,* piesă ce se circumscrie aceleiaşi tematici a teatrului hoţomănesc.

Un joc dramatic cu reprezentări umane care aproape că a dispărut din satele bazinului este cel al *Bunghierilor.* De existenţa lui în satele din amontele râului Suha Bucovina îşi mai amintesc doar unii bătrâni. Jocul este încă viu la Frasin şi Bucşoaia, fiind circumscris unei zone mai largi care cuprinde şi Vama, Câmpulungul Moldovenesc şi alte localităţi. La Ostra, jocul a fost atestat sub denumirea de *bumbiereasca*[203].

Este necesar a se sublinia faptul că un element esenţial în costumaţia multora dintre personajele acestor partii (inclusiv al irozilor de la partia *Bisericuţei)* îl constituie brâul tricolor care se poartă în diagonală. Considerăm că acest element decorativ în costumaţie îşi are o motivaţie istorică, el venind să sublinieze caracterul românesc al reprezentaţiilor, fiind o modalitate de a menţine trează conştiinţa naţională a populaţiei autohtone din zonă, ştiut fiind faptul că satele bazinului au fost mai bine de 140 de ani sub ocupaţie habsburgică.

202. *Ibidem.*

203. Vezi Aurelian Ciornei, Mureş Gh. Rădăşanu, *Jocuri populare bucovinene,* Suceava, 1981, p. 557. Aurelian Ciornei în *La izvor de joc şi cânt. Comori folclorice bucovinene*, Editura „Muşatini", Suceava, 2000, pp. 249-252, atestă jocul atât la Ostra cât şi la Stulpicani.

Scanned with OKEN Scanner

Preotul Modest Lucan din Bucşoaia umblând cu Bobotează în 5 ianuarie 1941

Aceste grupuri de actori care reprezintă diferite piese de teatru sunt numite, în satele zonei, *partii*. Acestea sunt însoţite de mascaţi, numiţi ţigani sau jidani, a căror măşti cu obrăzare sunt de o mare varietate. Până prin anii '60, mascaţii aveau şi câte un falus, rămăşiţă dintr-un vechi rit agrar în care era fecundat câmpul. În evoluţia spectacolului, locul mascaţilor este secundar. Ei apar întotdeauna doar după ce s-a sfârşit reprezentarea dramatică, dând spectacolului o nuanţă deosebită atât prin dans şi gesturi, cât mai ales prin strigături de o coloratură foarte vie. Din recuzita mascaţilor nu lipseşte ciurul (toba din veşcă de sită) pe care îl bat într-un ritm specific.

Majoritatea acestor piese au un pronunţat caracter de vodevil. Ariile care se interpretează, cele mai multe dintre ele, amintesc de creaţia lui Al. Flechtenmacher şi Ed. Caudella.

Printre reprezentările dramatice care au dispărut la Stulpicani se numără şi *Mirii*. Era o scenetă cu două personaje, *mirele* şi *mireasa*, al căror dialog nu şi-l mai amintesc bătrânii noştri.

Fiecare sărbătoare din ciclul hibernal (Crăciun, Anul Nou şi Bobotează) se termina cu *gioc* (horă, bal). La Ostra se organiza *gioc* care se desfăşura simultan, în două locuri diferite ; într-o parte pentru tineret şi într-alta pentru maturi şi bătrâni.

Scanned with OKEN Scanner

OBICEIURI RITUALE. CICLUL FAMILIAL

I. Naşterea şi botezul

Ca oriunde, obiceiurile legate de ciclul familial – naştere, nuntă şi moarte – sunt relativ bogate şi puternic înrădăcinate în viaţa contemporană a comunităţilor săteşti din zonă.

Naşterea unui copil a reprezentat un semn de bun augur şi a constituit întotdeauna un prilej de bucurie pentru familie, indiferent cât de numeroasă îi era *gloata* căci – spun localnicii – *„cine n-are gloată degeaba trăieşte"*. Naşterea unui copil dă certitudine părinţilor că agoniseala de o viaţă are un moştenitor, că numele nu li se pierde, că spiţa neamului va continua prin nepoţi şi strănepoţi şi că bătrâneţele le vor fi uşoare, nefiind lipsiţi de sprijin.

Naşterea este anticipată de o serie de interdicţii cărora trebuie să se supună femeia însărcinată cu scopul de a se ocroti atât pe sine cât şi copilul pe care avea să-l aducă pe lume. Pentru ca *facerea* să fie uşoară, femeia însărcinată (despre care se spune că este *groasă* sau că *a rămas grea*) avea grijă să-l tragă pe soţ de părul capului şi să nu-şi lege cozile părului sau îşi făcea în prealabil un masaj cu slănină sfinţită şi băi de aburi din floare de nalbă. Tot pentru a naşte uşor, unele neveste din Frasin recurg la o reţetă sui-generis : se înfăşoară la şale cu o bucată de carne pe care o poartă trei zile, după care o prepară şi o dau bărbatului să o mănânce, fără ca acesta să aibă ştire despre acest lucru.

Pentru ca să nu nască *gemanari* (copii gemeni), pe tot timpul sarcinii, femeia se fereşte să mănânce fructe îngemănate, iar pentru ca noul născut să nu facă guşă, nu consumă ouă cu două gălbenuşuri.

După felul cum mişca fătul, viitoarea mamă ştia cum să pregătească cele necesare noului născut. Dacă prima mişcare era în partea dreaptă, mama avea să nască un băiat, iar dacă era în stânga, atunci noul născut avea să fie fată.

Grija pentru viitorul copil se manifesta încă din momentul procreerii, care trebuie bine ales. Nici într-un caz nu se va procrea *supri* (asupra, în ajunul, înainte de) marele sărbători de peste an : Paşte, Înălţare, Crăciun, Bobotează,

Scanned with OKEN Scanner

Vinerea Scumpă etc., în ajunul celor 12 vineri de peste an în care sunt diferite sărbători (după unii, în toate vinerile) şi, evident, în timpul posturilor. *„Copiii zămisliţi în astfel de momente ies muţi, surzi, chiori, proşti, hoţi, talhari, ajung oameni de nimic"*, spune Varvara Nacu a lui Vulpe din Stulpicani.

Dacă viitoarea mamă doreşte să aibă odraslă cu părul creţ, poartă în poale surcele răsucite de la geluitul scândurilor. Nici într-un caz gravida nu va lovi cu piciorul într-un câine pentru ca fătul să nu aibă păr de câine.

Femeia însărcinată nu are voie să privească la oameni urâţi, sluţi, cocoşaţi, ologi, chiori etc. pentru a nu se impresiona şi a nu se mira, căci atunci şi fătul ei va fi la fel. În cazul în care se uită fără să vrea, atunci pune repede mâna pe burtă şi spune: *„Tu, ca tine, iar copilul meu ca mine!"*

În cazul în care femeia însărcinată se leagă cu ceva, ea trebuie *să-şi aducă aminte* (că este gravidă), în caz contrar copilul se va naşte cu *buricul* (cordonul ombilical) în jurul gâtului, ceea ce ar putea să-l sufoce. Din aceleaşi motive, prin faţa femeii însărcinate nu este bine să se treacă, iar aceasta nu trebuie să calce peste o funie întinsă.

Dacă gravida fură ceva cât timp este însărcinată, pe trupul noului născut apare un semn care, de multe ori, este imaginea obiectului furat. Dacă fură un ou cu două gălbenuşuri, va *face* un copil cu guşă. Un astfel de copil „s-a vindecat după ce mă-sa i-a dat să sugă ţâţă pe prag în trei duminici la rând"[204].

Ca să nu nască un copil mut, gravida nu trebuie să ţină ascunsă starea sa în primele luni, până apar semnele evidente de sarcină.

Dacă femeia însărcinată a văzut sau i-a mirosit vreun fel de mâncare şi negustând a poftit, este în pericol să piardă sarcina. Ca viitorul tată să nu fie păgubit de moştenitor, acesta trebuie să procure de îndată alimentele poftite de către iubita lui nevastă.

Femeia ştiră este nevasta care nu poate avea copii, motiv de mâhnire căci lipsa moştenitorilor este o mare grijă pentru soţi. În această situaţie, aceştia iau de la rudele mai apropiate, dar nu numai, un copil *de suflet* care va avea grijă de bătrâneţele lor şi care îi va moşteni. (Luarea *de suflet* a unui copil era echivalentă cu înfierea, dar fără a se întocmi forme legale. Acest fel de înfiere era recunoscută de întreaga comunitate sătească).

Există şi situaţii nefericite când vreo copilă mai slabă de înger greşeşte şi *face de fată*. Această situaţie atrage mare ruşine pe capul părinţilor săi, fapt ce îi determină pe unii să o alunge de la casa părintească, adesea provocând drame ireparabile. Copiii născuţi în astfel de situaţii sunt numiţi *copii din flori*, adesea

204. Gh. Solcan, *Note manuscrise referitoare la folclorul satului Frasin*, datate 1971, în colecţia autorului. În continuare, trimiterile se vor face la: Gh. Solcan, *Note*.

Scanned with OKEN Scanner

fiind numiţi *flori*, iar în dispreţ, în majoritatea satelor din zonă, se precizează că *„au fost făcuţi pe sub garduri"* şi li se spune *urzicari*, iar la Slătioara, *strânsuri*, şi la Frasin, *ogari*.

Comunitatea sătească considera pe tânăra care năştea de fată că *s-a văduvit* şi o numea *vadană*.

Femeile care aşteptau *să răstoarne căruţa*, adică să nască, îşi alegeau singure moaşa, criteriul principal fiind recunoaşterea faptului că aceasta este *uşoară la mână*[205]. În satele bazinului, pe lângă *moaşa împărătească*, adică moaşa care era şcolarizată şi plătită de către autorităţile imperiale austro-ungare şi, după 1918, de către statul român, exista un număr mare de femei care se pricepeau foarte bine să asiste viitoarele mame la naştere, fiind recunoscute de către comunitatea sătească drept moaşe. Acestea aveau ca instrumentar un foarfece obişnuit cu care tăiau buricul copilului şi *spâcma* (aţă rezistentă, folosită şi în cizmărie) cu care îl legau.

De-a lungul anilor, un rol important a revenit moaşei, care era chemată îndată ce sosea sorocul femeii să nască şi care, după ce asista naşterea, trebuia să se ocupe de împlinirea unor rânduieli îndătinate cu privire la noul născut şi mama sa. Astăzi, naşterile au loc de regulă în unităţi sanitare specializate şi, probabil, aceasta este cauza dispariţiei unui întreg şir de practici şi credinţe referitoare la acest aspect.

Când se împlinea *vedeaua*[206], naşterea avea loc acasă, în contact direct cu pământul, pe lutul camerei de locuit. Poziţia cea mai clar precizată de către informatorii noştri a fost cea stând în genunchi şi ţinându-se cu mâinile de picioarele mesei. Există opinia generală că naşterea în contact direct cu pământul este mai uşoară şi ar simboliza apartenenţa fiinţei umane la pământ, care este *„sfânt, curat, căci omul din pământ se naşte şi în pământ se întoarce"*[207]. Dacă femeia năştea până să sosească moaşa, copilul cădea pe pământ şi era lăsat acolo până venea aceasta. Mama nu avea voie să-l atingă. Când sosea moaşa, aceasta îi tăia buricul şi i-l lega după care aşeza pruncul pe cuptor. Pruncul rămânea pe cuptor atât timp cât moaşa se ocupa de lehuză, apoi îl spăla, îl punea în *bănduri* (pelinci) şi i-l ducea mamei. Este posibil ca gestul aşezării noului născut pe cuptor să aibă semnificaţii ce ţin de integrarea acestuia în lumea fizică, telurică, şi apoi în lumea socială, ştiut fiind faptul că cuptorul, piesa principală a spaţiului de locuit, constituia un veritabil punct de sprijin

205. Există şi oameni care au *mâna grea*, adică pot provoca cu multă uşurinţă, de multe ori fără intenţie, durere fizică, uneori şi consecinţe neplăcute. (Lovitura dată sau injecţia făcută de o astfel de mână este foarte dureroasă, iar cine bea din ea se îmbată repede etc.)

206. *Vedeaua* = Soroc : *S-a împlinit vedeaua şi trebuie să restitui împrumutul*. Inf. Toader Ţigănescu, 97 ani, Stulpicani.

207. Inf. Toader Ţigănescu, 97 ani, Stulpicani.

Scanned with OKEN Scanner

pentru un întreg univers mitic. Oricum, vechimea credinţei o demonstrează faptul că romanii aveau zeităţi care se ocupau de soarta nou-născutului copil. Una dintre aceste zeităţi era Ops, zeiţa fertilităţii pământului şi a belşugului, adică *Mama pământului*. „De aceea romanii, conform datinei străvechi, puneau sau aşezau îndată pe copilul nou-născut pe pământ"[208].

Cei care au pierdut contactul cu mentalitatea tradiţională cred, în mod eronat, că naşterea pe pământ se făcea pentru a nu murdări patul.

Dacă naşterea era anevoioasă, viitoarea mamă era aşezată pe o piele de oaie şi atunci năştea mai uşor. Acest gest al aşezării pe pielea de oaie îl vom întâlni şi în cazurile în care muribundul nu îşi poate da sufletul.

În cazul în care femeia nu putea naşte, la Frasin se trăgeau clopotele de la biserică de către cineva din familie, fără să anunţe pe nimeni şi indiferent de oră.

La naştere, s-a acordat întotdeauna o deosebită atenţie placentei, care este numită invariabil *locul copilului*, „căruia doctorii îi spun *plăcintă*" (placentă), precizează bătrâna Hutu Eufrosina, de 93 de ani, din Stulpicani. Mai mulţi informatori ne-au precizat că *locul copilului* este numit acum *plăcintă*. Copilul care se naşte învelit în placentă va fi foarte norocos în viaţă, zic bătrânii noştri.

Altădată, după naştere, *locul copilului* se îngropa în casă lângă cuptor. Mai târziu, *locul copilului* se punea într-o cârpă curată, apoi era dus şi îngropat la rădăcina unui pom roditor sau a unui liliac. Locul pentru îngropare trebuia astfel ales încât să nu poată fi călcat de animale. Se săpa o groapă mică care se stropea cu agheasmă, apoi se punea cârpa cu *locul copilului*, se stropea din nou cu agheasmă şi se acoperea cu pământ, zicându-se următoarea formulă: *„Cum creşte şi rodeşte pomul, tot aşa să crească şi să rodească copilul care a venit acum pe lume"*. Apoi era chemat cineva de-al casei şi i se arăta locul unde a fost îngropată placenta, cu indicaţia de a-l ţine minte. Întreaga această operaţiune o făcea moaşa. Dacă copilul, în copilărie şi chiar mai târziu, făcea *rufe* (eczemă, bube pe faţă), se lua pământ din locul unde fusese îngropată placenta, se punea apă peste el, se amesteca bine, şi apoi se strecura. Cu apa strecurată se spăla copilul pe faţă şi aceasta se curăţa în câteva zile.

Despre îngroparea în casă, lângă cuptor sau sub prag, am reţinut ca interesantă relatarea bătrânei Varvara Nacu a lui Vulpe, de 78 ani, din Stulpicani, care ne-a povestit că ştie de la bătrâni că unele femei îngropau aici nu numai *locul copilului*, ci chiar şi copiii *pierduţi* (avorturi spontane). Povesteşte bătrâna că Dochiţa Popa, poreclită Sârboaica, a *pierdut* şapte copii şi pe toţi şapte i-ar fi îngropat în casă, lângă cuptor. Motivaţia unor astfel de îngropări nu ne-a putut fi dată.

Moaşa avea grijă trei zile de noul născut şi ţinea sub observare lehuza până aceasta putea să se ridice singură şi să meargă. Avea grijă ca aceasta să nu se

208. S.Fl. Marian, *Nascerea la români*, Bucuresci, 1892, p. 53.

Scanned with OKEN Scanner

încrunte (să nu aibă pierderi de sânge). Nu o lăsa să bea apă multă, ci doar încălzită şi îndulcită cu puţin zahăr. Prima mâncare care i se dădea lehuzei să mănânce era un *balmoş*. La trei zile după naştere, i se da lehuzei câte un păhărel de *holercă* (rachiu) fiartă cu miere de albine, miez de nucă, *alămâie* (lămâie), mirodenii. La şase săptămâni de la naştere, moaşa se ducea cu o cană de apă la preot şi acesta îi făcea agheasmă. Apoi revenea la lehuză şi, într-un ritual al purificării, avea loc o spălare simbolică reciprocă : mai întâi moaşa spăla mâinile lehuzei, care, apoi, *curată* fiind, îi spăla mâinile moaşei ca aceasta să nu rămână *încruntată* (stropită cu sânge de la naştere). Pentru serviciile sale moaşa primea o *crijmă*, adică o bucată de pânză albă, care i se punea pe cap şi trebuia să fie lungă de la vârful degetelor picioarelor până la creştet şi de la creştet până la călcâie, şi doi colăcei împletiţi în două viţe. La Ostra, i se punea moaşei pe cap fie un prosop, fie *crijma*, în aşa fel încât faţa să-i fie acoperită, să nu se vadă şi să nu poată privi. Lehuza spăla faţa şi mâinile moaşei cu agheasmă, o ştergea şi apoi îngenunchea în faţa moaşei care avea faţa acoperită şi-i cerea iertare. Acoperirea feţei moaşei are rol protector, ca pe cealaltă lume aceasta să nu o vadă pe lehuză plină de sânge. Mai târziu, acest ritual s-a efectuat în momentul sosirii nănaşilor şi a moaşei de la botezul copilului. Cu timpul, pânza a fost înlocuită cu un ştergar şi s-au dat şi bani, iar mai nou, şi un săpun. Femeile care au cunoscut semnificaţia pânzei primite de către moaşă (să aibă, oare, vreo legătură cu pânza cu care se acoperă mortul în sicriu?), chiar dacă au dat ştergar şi bani, au dat şi *crijma*, care, am văzut, trebuia s-o acopere pe moaşă din cap până-n picioare.

Moaşe încadrate la dispensarul din Stulpicani erau Maria Moroşan şi Ioana Moroşan-Big, căreia sătenii îi spuneau Moşica Ioana, despre care unul dintre stulpicăneni scria următoarele :

„Era o femeie de statură mijlocie, cu ochii verzi, părul negru, cu un defect la un picior, mergea puţin şchioapă, dar foarte energică. Avea vorba ei : *E tot tată-su.* Aşa spunea la naşterea băieţilor.

Pe Moşica Ioana o vedeai aproape zilnic venind de undeva de la moşit. Fiecare femeie năştea acasă, printre ceilalţi membri ai familiei, iar acolo unde nu era loc, Moşica îi dădea afară în timpul naşterii.

Într-o dimineaţă de februarie, cu ger şi zăpadă, un elev de clasa a II-a a întârziat la şcoală, la clasa directorului Vasile Buliga. Acesta l-a întrebat :

– De ce ai întârziat, măi Ambroş, nu ştiai că lecţiile încep la ora opt?

– Ba da, domnule director, dar mama a făcut o fetiţă şi nu am dormit toată noaptea.

– Şi ce, ai moşit-o tu, măi băiete? a zis din nou directorul, în râsetele întregii clase.

Scanned with OKEN Scanner

În pauză, prin curtea şcolii, copiii râdeau şi îl întrebau:
– Pe unde a făcut mă-ta copchila, măi Victur?...

Băiatul văzuse dimineaţa, când a intrat în camera mai caldă, că Moşica Ioana îi punea mamei frunze de curichi murat pe piept şi el a dedus că pe acolo a ieşit fetiţa şi de aceea o acoperă cu frunze de varză. Nu a răspuns nimic, dar problema a început să-l frământe"[209].

Momentul naşterii era foarte important şi în funcţie de el, se putea aproxima viitorul copilului. Dacă în momentul naşterii era înnourat, vremea ploioasă, copilul va avea o viaţă amară, iar dacă era soare, viaţa avea să-i fie frumoasă. Dacă în respectivul moment se aude fluieratul unui tren (prin extrapolare, claxonatul unei maşini), copilul respectiv va umbla mult prin lume, pe unde l-ar putea paşte necazuri diverse.

Şi ziua din săptămână are şi ea o mare importanţă. Cea mai rea este marţea, care este ziua năpastei (copilul născut în această zi va năpăstui o viaţă întreagă), după care urmează joia, ziua patimilor (copilul va pătimi cât va trăi), şi sâmbăta, ziua morţilor. Ziua cea mai bună este miercurea, care este a năzdrăvanului, urmată de ziua de luni, care este a muncitorului (copilul va fi un om harnic şi va agonisi în viaţă), apoi de duminică, ziua Domnului, şi, în fine, ziua de vineri, care este zi de post. Copilul născut sâmbăta nu va trăi mult. Această convingere nu concordă întocmai cu o alta, semnalată cu peste o sută de ani în urmă: „La români sunt în fiecare lună două zile rele sau nenorocoase. În aceste zile nici o întreprindere nu poate să succeadă, şi femeia care naşte în una din aceste zile trebuie chiar să moară. În privinţa zilelor de peste săptămână există în general regula că nenorocoase sunt: *lunea*, care e favorabilă numai pentru tot ceea ce are să crească; *marţea,* care e bună numai pentru afaceri judecătoreşti şi de contracte; *joia,* în care zi, acolo unde locuiesc elemente slave, nu e permis să se serbeze nici o cununie, căci altfel va fi vijelie în viaţa conjugală, şi *vinerea*, care e cea mai nenorocoasă dintre toate zilele din săptămână. La zilele cele norocoase se numără sâmbăta şi în special duminica, care se are în vedere mai ales la naşteri şi acţiuni bisericeşti"[210]. După convingerile stulpicănenilor, „copiii născuţi duminica sunt copiii norocului şi pot să vadă şi să cunoască multe ce altora nu le e dat să vadă şi să cunoască şi, dacă vor fi botezaţi într-o duminică, ei pot să vadă şi spiritele şi să ceară multe lucruri de la ele"[211].

Pentru a atenua caracterul malefic al zilei în care s-a născut copilul, se recomandă de către babe ca omul să *ţină* (să postească) toată viaţa ziua din săptămână în care s-a născut.

209. Victor Ambroş, *op. cit.*, pp. 11 şi 25.
210. Vezi S.Fl. Marian, *Nascerea la români,* Bucuresci, 1892, p. 64, nota 2.
211. *Ibidem,* loc. cit.

Scanned with OKEN Scanner

Copilul născut la sărbători mari va fi norocos în viaţă. Se spune că băiatul care seamănă cu mama şi fata care seamănă cu tata sunt copii cu noroc în viaţă. Dacă băiatul seamănă cu tata, iar fata cu mama, norocul nu-i va încerca prea des în viaţă.

După ce a *făcut* (aici, femeia *face* şi nu *naşte)*, mama şi pruncul sunt vizitaţi de către vecine, rude şi prietene, care vin în *rodin*, aducând *rodini*, adică aduc daruri pentru mamă şi copil. Rodinii constau, de regulă, într-o sticlă de *holercă* (rachiu), pâine albă, zahăr, o oală cu *lapte de mac* pentru ca lehuza să-l mănânce, să nu o doară burta.

Numele copilului este ales de către părinţi. De regulă, se dă după numele bunicilor, apoi după al sfântului din ziua în care s-a născut copilul sau cel care vine în zilele următoare, şi mai rar după sfântul care s-a serbat într-o zi de dinaintea naşterii.

După aproximativ o lună de viaţă, pruncul este *încreştinat*, adică botezat de un *nanaş* (nănaş). Dacă există *gemănări*, adică copii gemeni, fiecare dintre aceştia va avea nănaşul său. Obiceiul a fost ca un copil să aibă un singur nănaş. Există o explicaţie logică pentru această limitare a numărului de nănaşi, şi anume faptul că *„odată deveniţi cumetri, părinţii copilului şi nanaşii devin, în faţa lui Dumnezeu, rude. Din această cauză, copiii nanaşilor nu se vor putea căsători niciodată cu copilul botezat de către acesta"*[212]. În ultimul deceniu, numărul naşilor a ajuns, cel puţin la Frasin şi Stulpicani, la şapte, opt, chiar şi până la 12 naşi. Motivarea creşterii numărului de nănaşi, zic unii de prin satele învecinate, ar consta în *fudulie*[213], localnicii fiind oameni mândri, orgolioşi.

Întrebarea dacă nu vor să boteze pruncul este adresată rudelor sau prietenilor, care nu au voie să refuze căci acest lucru este considerat a fi un mare păcat. Încreştinarea unui prunc, cred localnicii, constituie un act de o mare valoare în faţa divinităţii. Pentru ceremonialul botezului, nănaşii pregătesc o lumânare pe care o împodobesc cu flori, pânză albă (crijma), faşă cu care se leagă crijma. Faşa are model cu albastru dacă fătul este băiat, şi cu roz, dacă este fetiţă. Astfel pregătiţi, nănaşii şi moaşa, care duce copilul în braţe, merg la preot pentru botezul propriu-zis, care, de regulă, avea loc în biserică, iar acum se face în casa parohială.

Copiii botezaţi în aceeaşi apă devin *fraţi de botez*. În cazul în care se botează în aceeaşi apă un băiat şi o fată, aceştia nu se vor putea căsători unul cu altul, nănaşii şi moaşa având grijă să comunice părinţilor cazurile de frăţie de botez.

---

212. Inf. Toader Ţigănescu, 97 ani, Stulpicani.

213. Termenul *fudul* are, pe lângă sinonimul *încrezut*, pe cel de *întrecut*, participiul verbului *a se întrece*: "De ce *se întrece* degeaba, că nu are de ce?" sau "Nu are prieteni, că îi *întrecut* şi nimeni nu îl simpatizează".

Scanned with OKEN Scanner

După botez, după ce este scos din cristelniţă, învelit în crijmă, cu lumânările aprinse, nănaşii şi moaşa, cu copilul încreştinat, merg la domiciliul cumetrilor. Ajunşi aici, copilul, dacă este băiat, este aşezat mai întâi de către moaşă pe o blană de oaie sau pe un cojoc întors pe dos, ca să fie om bogat în viaţă, să aibă noroc la oi şi la vite, să fie un bun gospodar. (Dacă pruncul nu a fost pus pe blana de oaie când a fost adus de la botez, atunci va fi aşezat pe blană înainte de a fi scăldat). Apoi moaşa se adresează părinţilor : *„L-am luat păgân şi vi-l aduc creştin. Să trăiască mulţi şi fericiţi ani !* " De pe blană îl iau nănaşii şi îl predau părinţilor cu urarea : *„De la Dumnezeu creştin, de la noi fin, care să ne trăiască şi să ne cinstească*", care se repetă de trei ori. Pentru darul primit, părinţii „fac cinste", adică dau ceva de băut cumetrilor.

Între timp, nănaşa punea lumânările în fereastră şi, în funcţie de sexul copilului, zicea : *„Cum ne uităm noi pe fereastră, aşa să se uite feciorii după fata noastră*" sau *„Cum ne uităm noi pe fereastră, aşa să se uite fetele după feciorul nostru*", urare ce se făcea în perspectiva nupţialităţii, fapt ce subliniază grija pentru viitoarea integrare în viaţa comunităţii.

Copilul nu va fi îmbăiat câteva zile după botez pentru ca să nu şteargă mirul.

După botez, cumătrul este ţinut la mare cinste. Părinţii copilului se vor adresa întotdeauna nănaşilor cu apelativul *cumătre/cumătră* şi niciodată cu numele acestora, căci este considerat a fi un păcat.

O grijă deosebită acordă mama somnului pruncului. Dacă cineva străin vine în casă, la plecare trebuie *să lase somnul copilului*, adică să ia ceva de pe el, o aţă, o bucată de şnur, câteva fire de lână sau chiar de păr de pe cap, pe care le pune pe aşternutul copilului zicând acestuia să doarmă bine. Ca să adoarmă uşor, copilul este legănat într-o covată sau în leagăn. Leagănul este fie primit în dar de la nănaşi, fie a fost făcut prin grija tatălui, ori a fost primit de la vreo vecină care nu mai aşteaptă urmaşi.

Ca să-şi ferească pruncul de influenţa malefică a unor *duhuri* (spirite) necurate, mamele pun în leagăn cleştele de foc, un cuţit, usturoi, piper, tămâie şi o bucăţică de mătură părăsită, obiecte care au rolul de a ţine aceste spirite departe de copil.

Cât timp mama îşi leagănă odrasla, cu multă duioşie îi cântă până adoarme cântece de leagăn, în care, de cele mai multe ori, i se fac copilului diferite urări :

Nani, nani, puiu' mami,
Cî mama te-a legana
Şî din gurî ţ-a cânta,
Sî creşti mari, puişor,
Să-ţ mńiroasî gur'-a flori,
Sî mńiroş a busuioc
Şî-n viaţî sî ai noroc,
Feţili sî ti iubeascî,
Ca pe-o floari din fireastrî.

Dragu' mamí copilaş,
Sî dormńi ca un îngiraş,
Sî creşti mari şî cuminti,
Di mama sî ai aminti.
Sî creşti mari, puişor,
Sî hii mamí di-agiutor[214].

Speranţa în viitorul ajutor pe care fătul îl va acorda părinţilor transpare dintr-un alt cântec de leagăn :

Nani, nani, pui di pęşti,
Cî mămuţa-ncet te-a cręşti
Şî te-a cręşti mărişor,
Sî hii mamíi de-agiutor
Şî tătuţî di mult spor,
Sî hii mamíi iarna-n casî,
Vara, tătuţî la coasî[215].

Dintr-un fragment de cântec de leagăn rezultă clar regretul fetei care a născut ca urmare a unei aventuri amoroase nefinalizate cu căsătoria :

Luliu, luliu cu mama,
Cî mama te-a legana.
Cu mâna te-a legana,
Cu gura te-a blastama.
Tari nu te-a blastama,
Cî doarî nu-i vina ta,
Da' îi vina altuia.
Şî-s di ghinî numa eu,
C-am greşît şî-m pari rău[216].

Cântecul de leagăn nu are în satele bazinului Suha Bucovineană o tematică bogată, înregistrând în zilele noastre o circulaţie restrânsă. Am putea afirma că acesta este una dintre speciile folclorice ameninţate cu dispariţia. Susţinem această ipoteză pe observaţia din teren, unde nu am întâlnit nici o nevastă tânără, uneori mamă cu mai mulţi copii, care să ştie vreun cântec de leagăn. Şi informatoarele vârstnice, de cele mai multe ori, ne-au reprodus doar frânturi din astfel de cântece. Într-un astfel de fragment, urarea mamei vizează măritişul lipsit de greutăţi :

Haida liuliu cu mama,
Cî mama te-a lęgana
Şî din gură ţ-a cânta,
Pânî cân ti-i mărita.
Di bini parti sî ai
Şî di greu sî nu măi daî[217].

214. Inf. Maria Sahlean, 86 ani, Bucşoaia.
215. Inf. Veronica Popa-Bica, 71 ani, Stulpicani.
216. *Idem.* Precizăm că un text identic a fost publicat de către S.Fl. Marian, *op. cit.*, p. 436, sub titlul *La un şpuriu,* fiind cules din Stroieşti, Suceava. Textul continuă astfel :

Tare rău am mai greşit,
Că cinstea mi-am prăpădit.
Când pe tine te-am făcut,
Toată cinstea s-a trecut.
Să te ardă focul minte,
Că nu mi-ai fost mai înainte
Să mă-nveţi ca un părinte.
Acum eşti, nu-mi trebuiesci,
Că nimic nu-mi folosesci.

217. Inf. Filotéea Mihalea, 57 ani, Slătioara.

Scanned with OKEN Scanner

sau în altul, însurătoarea :

Hai liuliuţu, puiu mamí,
Cî mama te-a lęgana
Şî din gurî ţ-a cânta,
Şî te-a lęgana uşor,
Sî creşti mari, mărişor,
Sî ti ieu şî sî ti-nsor.
Şî ţ-oi lua o copchilicî,
Nici mari, nici mîţîţîcî[218].

Dorinţa mamei de a se avea în relaţii bune cu propria odraslă se regăseşte în următoarele versuri :

Nani, nani, puiu mamí,
Hai cu mama sî te-adorm,
Sî te-adorm în pęni buni,
Sî ti măi cunosc pi lumi[219].

La o anumită perioadă de timp după botez, de regulă după şase săptămâni, are loc *scăldatul* sau *scălduşca,* ocazie cu care se adună nănaşii copilului, moaşa şi alţi invitaţi. Apa pentru scăldatul copilului era neîncepută şi se aducea de cu seară până în asfinţitul soarelui. În scăldătoarea în care este băgat copilul se pun diferite lucruri care au „efecte benefice" asupra viitorului copilului : bani de argint, să fie bogat ; pene, să fie sprinten şi uşor, şi să fie ager la minte ; o oglindă, să fie frumos ; zahăr, să fie plăcut ; un ou crud, ca să fie sănătos şi întreg ; busuioc cules la Ziua Crucii, mai ales dacă este fată, ca să fie curată, şi plăcut mirositoare şi atrăgătoare ; o leacă de lapte din ţâţa mamei, ca să aibă pielea albă şi curată ; puţină agheasmă, ca duhurile rele să nu se apropie de el. În guriţă i se suflă busuioc, pentru a nu-i mirosi urât din gură în timpul vieţii. Fiecare nanaş picură câţiva stropi de ceară din lumânarea aprinsă şi aruncă în apă un ban pentru moaşă.

Înainte de a fi scăldat, copilul este băgat în apă rece ca să aibă noroc în viaţă. Apoi, cu un colţ al crijmei, nănaşa spală copilul pe subsuoară, pe la încheieturi, ca să nu transpire şi să nu miroase urât, pe la urechi, ca acestea să nu curgă. După scăldat, moaşa cu naşa duc *scălduşca* şi o varsă la tulpina unui pom fructifer spunând : *„Cum creşte pomul, aşa să crească finul nostru. Să crească voinic şi să rodească, şi în viaţă numai noroc şi bucurii să întâlnească".*

În cazul în care există gemeni, aceştia vor fi scăldaţi în aceeaşi vană şi aceeaşi apă, fiecare de către naşul său.

Nevestele tinere care nu au copii şi doresc acest lucru pândesc momentul când moaşa pune cu gura în jos covata (vana) în care a fost scăldat copilul, pentru a se aşeza pe ea, fiind convinse că astfel li se va îndeplini şi lor dorinţa nu peste multă vreme. (Unele femei se feresc să pună vana cu gura în jos, de teamă

218. Inf. Veronica Popa-Bica, 71 ani, Stulpicani.
219. Inf. Ana Caraciuc, 70 ani, Frasin.

Scanned with OKEN Scanner

ca nu cumva copilul să vorbească greu sau să rămână mut). Vana se pune cu gura în sus, ca pruncul scăldat să se poată căsători repede. Dacă vana s-a pus cu gura în jos, atunci moaşa sau o cumătră se aşează pe aceasta, dar se ridică repede, tot din aceleaşi motive.

După scăldat are loc *cumătria* – petrecerea în care voia bună stă la baza relaţiilor dintre cumetri.

Ori de câte ori mama face baie copilului, aceasta stoarce puţin lapte din ţâţă în apa din vană, pentru ca fătul să aibă pielea catifelată toată viaţa, şi pune flori păstrate de la Ziua Crucii, ca să fie plăcut. Îmbăierea pruncului nu se va face după asfinţitul soarelui, căci acesta nu doarme bine noaptea.

Timp de şase săptămâni de la naştere lehuza nu ieşea din casă (nu depăşea *dahul* casei, adică streaşina); nici la izvor după apă nu avea voie să meargă, interdicţie ce face parte dintr-un întreg ansamblu de practici purificatoare. Ea este considerată a fi *necurată* şi trebuie să aştepte să se curăţe. Această curăţenie este pusă în legătură cu sângele curs la naştere. Abia după ce preotul îi citeşte molifta, femeia se poate considera curată. Se consideră că dacă lehuza s-a dus după apă fără să i se fi citit de *dezlegare*, seacă izvorul. În caz excepţional, la numai două săptămâni de la naştere, preotul îi poate face slobozenie să poată merge la apă[220].

La şase săptămâni de la naştere, copilul este dus de către mamă şi nănaşi la biserică pentru a fi îmbisericit. Aici, în uşa bisericii, preotul îi citeşte mamei o rugăciune *de deslegare* (i se face molifta), după care ia copilul din braţele acesteia şi intră cu el în biserică. Lehuza se ţine de veşmintele preotului şi intră şi ea în biserică. Preotul duce copilul la altar şi dacă este băiat, îl bagă în altar, după care îl dă unei femei, care aşteaptă la uşa diaconească din stânga, cu urarea *„Să trăiască!”*, iar dacă este fată, îl închină doar pe la icoane. Până nu de mult, copilul era aşezat jos în faţa altarului de unde mama îl ridica singură. Nu este exclus ca această aşezare a copilului jos pe duşumeaua din faţa altarului să constituie o reminiscenţă a convingerii localnicilor că naşterea pe pământ şi aşezarea după naştere pe pământ semnifică zămislirea biblică a omului din lut, după cum înhumarea are rolul unei restituiri către pământul-mamă a materialului folosit la această facere.

De când se ştie lume pe văile noastre, naşterea a fost „asistată” şi de către trei personaje, a căror apariţie şi intervenţie determină, în mod cert, cursul vieţii noului născut. Este vorba despre *ursitoare*. Majoritatea localnicilor ştiu că ursitoarele aşteaptă momentul naşterii, de obicei, la fereastră, şi discută toate trei despre viitorul copilului ce are a veni pe lume din clipă în clipă. De regulă, în timp ce femeia trudeşte să nască, ursitoarele poartă un dialog în contradictoriu,

220. Inf. Marta Boros, 80 ani, Frasin.

Scanned with OKEN Scanner

fiecare menindu-i ceva copilului, una, de bine, (că va fi om bogat, frumos, înţelept, iubit, va ajunge om „mare", adică va ocupa diferite dregătorii, va trăi mult, va avea noroc etc.), alta, de rău (că va fi om sărac, hoţ, beţiv, va avea multe cumpene, va fi dispreţuit etc.), alta mai îndulcind răul ursit sau atenuând fericirea hărăzită de către vreuna dintre celelalte două. Momentul apariţiei pe lume a copilului surprinde pe una dintre ursitoare vorbind. Ceea ce spunea ea în acel moment constituie adevărul despre cum va fi viaţa noului născut.

Asupra momentului când vin ursitoarele, nu toţi informatorii noştri au un punct de vedere comun. După alte păreri, acestea vin în prima noapte de după naştere şi, la geam, ursesc modul *„cum are să petreacă în viaţă copilul"*. Şi asupra numărului de ursitoare există două păreri ; după unii sunt trei ursitoare, după alţii, şapte, ultima care urseşte fiind cea mai rea.

Dintre legendele cu ursitoare care circulă în zonă redăm două :

Odatî, di mult, on om bogat, un boięr, s-o pornit la o stânî uni îşi avę oili. Din nu ştiu ci motiv, o fost nevoit sî margî pi gios pânî la stânî. L-o prins sara pi drum şî o trebuit sî rămâí pisti noapti într-un sat di la poalili muntilui. O întrebat di la o casî la alta :

– Mă poţ primi di masî în sara asta la mńeta ?

Mulţ o dzîs cî nu-l primńesc.

Dupa o bucatî di vręmi, o agiuns la o margini di sat, la on om tari sarac, cari avea vreo zęci copchii. Acęla i-o spus cî nu-l poati primi în casî, cî nevastî-sa ari dureri di faciri şî sî trudeşti sî facî. Da' i-o spus că-l lasî sî doarmî pi prispî. Boięru era tari obosît di atâta drum şî o adormńit pi prispî. În timp ci dormę el, pi la o bucatî di noapti, fimęia o făcut un băięt. La on moment dat, pi boięru di pi prispî l-o tredzît nişti voci. Erau ursîtoarili cari o vinit şî i-o ursît pruncului. Boięru s-o tredzît şi o audzît ci i-o ursît ursîtoarili. Ultima ursîtoari o dzîs :

– Băięţu aista a sî agiungî ginirili celui cari doarmi pi prispî.

El o ascultat şî s-o făcut cî doarmi măi diparti. Da' o început sî sî frământi, sî sî gândeascî şî sî sî sperií la gându aista :

– Cum, aşę un sărăntoc di om sî agiungî sî ię fata mę, să agiungî ginirili mńeu ? Nu, asta nu ! N-am sî lăs sî sî întâmpli aşę ceva. Şî tot chinuindu-sî el cu gândurili aięstę, nu o măi adormńit pânî dimineaţa. Dimineaţî, cân ciilalţ dormńęu ca lipaní, o întrat în casî la om şî o întrebat pi tatîl copchilului :

– Nu-mi vinz băiatu aista mńií, pintru cî eşti tari năcăjît şî ai copchii distui, da' bani nu ai. Dacî mńi-l vinz mńií, îţ dau atâta bănet di o sî scăpchi di sărăcií.

– Da, am copchii mulţ, sî-mńi trăiascî, da tot îm pari rău sî-l dau.

Da' gândindu-sî omu la baní promiş cari îl putęu scapa di sărăcií, pânî la urmî i-o dat copchilu.

Boieru l-o luat, o plătit bani aşę cum o dzîs şi s-o dus măi diparti cu copchilu la stână, la ciobaní lui. Înăinti di a agiungi la stânî, o ascuns copchilu su o tufî di jneapîn cu gându cî o să-l găsascî acolu vo sălbătăciuni ş-o să-l omoari. Dupa ci o terminat treaba ci o avut-o cu ciobaní, s-o luat şî s-o dus acasî.

Ciobaní umblân' cu oili, o audzît copchilu plângân' su tufî şî l-o luat în stânî. Neştiin' cum o agiuns copchilu acolu, o credzut cî îi o mńinuni dumnădzăiascî.

– Lasî cî ari sî creascî aici cu noi, cî avem lapti distul şî a creşti şî el, o dzîs íi.

Dupa ci l-o luat ciobaní şî l-o dus la stânî, băiętu o crescut sănătos şî s-o făcut on ficior tari mândru. Dupa multî vręmi, măi bini di optîsprîdzęci ani, boieru o vinit din nou la stânî. Cân' o vădzut cî ęsti c-on cioban măi mult, o întrebat :

– Cum ? Eu am lăsat aici cinci ciobani şî di uni-s şęsî amu ?

Ciobaní o povestit cum o găsît copchilu s-o tufî di jneapîn, cum l-o adus la stânî şî cum l-o crescut íi.

– A, lasî cî-i fac eu conęţu lui ! , sî gândi el boieru. S-o luat şî o scris o carti fimeí lui, în cari îi spunę cum să-l omoari pi băięt, dar nu i-o spus di ci. Dupa acęę, boieru l-o chemat pi băięt şî i-o dzîs :

– Măi băięti, trebuí sî trimăt poruncî fimeí męli sî aibî grijî di unili treburi în gospodărií. Cât măi digrabî ti duci la fimęia mę acasî şî îi duci cartea asta. Da' sî ai mari grijî di ę sî n-o prăpădeşti.

Băiętu o luat scrisoarea şî s-o pornit rępidi la drum şî o mărs pânî ci-o agiuns pi-on munti. Cân' o agiuns pi munti o găsît o fântâniţî şî-on pomn. Cum era trudit, băiętu s-o pus gios la umbra pomnului şî l-o prins somnu. Cân' dormę el măi adânc, iacî vini Dumnădzău şî cu Sfântu Petru, cari ştiau ci îi ursîsî ursîtoarili, ci o gândit şî ci o făcut boieru, ştiau şî cî băiętu ari o scrisoari asupra lui cari poati să-l prăpădeascî. Dumnădzău îi dzîci lu Sfântu Petru sî-i ięi scrisoarea. Sfântu Petru o bagat mâna în sânu băiętulu, o scos hârtia pi cari era scrisî cartea, o rupt-o şî o zvârlit-o, şî o scris alta din nou : „Fimęi, cum agiungí băiętu aista acasî, să-l îmbraci cu straí buni, sî faci tăt ci trebuięşti şî di îndatî sî pregăteşti tăt şî sî-i faci nunta, să-l cununi cu fata noastrî", dupa cari i-o pus scrisoarea la loc în sân, şî amândoi ş-o vădzut di drum măi diparti, lăsân' flăcău sî doarmî liniştit.

Cân' o agiuns băiętu acasî la stăpân, o dat cartea boieroaicii, cari o citit-o, s-o uitat la ficior, o măi citit-o o datî, s-o uitat iarî la ficior, cari era o mândręţî di flăcău şî tari voinic, şî i-o plăcut ca giniri. S-o gândit ię cî omu íi o ales on barbat bun pentru fata lor. N-o măi stat di loc pi gânduri, şî s-o apucat boieroaica şî cu slugili di treabî ca di îndatî sî împlineascî voia omului íi aşę cum era scris în scrisoari şî a triia dzî, hiind duminicâ, o cununat fata cu flăcău şî o făcut nuntî mari.

Na, apu dupa o bucatî di vrẹmi o vinit boiẹru acasî. Cân' o agiuns, primu lucru pi cari l-o întreabat o fost dacî nevastî-sa o făcut întocmai cum i-o scris el. Fimẹia i-o răspuns şî i-o povestit cum o pregătit tăt pentru nuntî, cum i-o cununat, cum o făcut nuntî mari, tăti aşẹ precum i-o fost voia lui.

– Aracan di mini ! Ce-i făcut fimẹi ? !, o început a sî tângui boiẹru.

– Păi, ce-o fost scris în scrisoari, acẹẹ am făcut !, o răspuns femeia mńiratî di vorbili barbatulu îi.

Boiẹru nu o măi spus nimńica, da' cu ciudă ş-o dzîs în mintea lui : „A, lasî cî i-o coc eu lui ! Tot îi fac eu conẹţu ! "

Boiẹru avẹ o vii frumoasî, mari, da' nu putẹ sî intri în iẹ nici pasîri măiastrî că avẹ straşnici paznici la vií. O aşadzat boiẹru o masî în ogradî şî i-o spus băiẹtului sî sî ducî în fundu grădiní şî sî-i aducî strugurí cii măi frumoş. Cân' s-o dus giniri-su în vií, Dumnădzău Sfântu o dat un soari cari dogorẹ aşẹ tari şî aşẹ di fain stătẹ paznicu la umbrî, cî băiẹtu o cules struguri fără ca paznicu să-l sîmţascî, şî i-o dus boiẹrului la masî.

– Da' cum ăi intrat ? Nu ţ-o făcut nimi nimńic ?, o întrebat boiẹru mânios foc.

– Nu !, o răspuns băiẹtu, cari nu bănuiẹ di ci era aşẹ di mânios boiẹru.

Boiẹru, foc şî parî di mânií, crapa rânza în el di ciudî, nu alta, s-o dus în grădinî sî vadî ci s-o întâmplat cu paznicu. Nu bini o agiuns, cî s-o pornit o slavî şî o ploai, cî paznicu nu l-o vădzut bini, l-o presupus a hi vo dihanii şî l-o împuşcat.

Şî aşẹ o ramas ginirili cu tătă avẹrẹ boiẹrului, pintru cî aşẹ o fost ursîta şî porunca lui Dumnădzău Sfântu şî ci-o poruncit Dumnădzău Sfântu nu poati sî încalci nimini. Porunca lui îi măi presus di tăti[221].

În cea de a doua legendă, mult rezumată de către povestitor, se foloseşte termenul de *ursitor* şi nu de *ursitoare*. Este posibil să fie o scăpare a bătrânului care narează, căci nu avem nici o explicaţie pentru această substituire de personaje :

Cânva, odatî di mult, o vinit la un om sarman un drumeţ ca să-l primească di masî. Cân' sî duci la casa cẹẹ, omu cẹla o dzîs :

- Te-aş primi, badi, da' Ilenuţa, fimẹia mẹ, trudẹşte sî nască şî n-am loc în casî.

Drumeţu o dzîs :

- Lasî-mî batrî pi prispî afarî (cum era prispa la casîli bătrâneşti, nu era cu scânduri ca az, era o grindî pi di lături şi înăuntru pus pământ – acẹẹ sî chema prispî) şî drumeţu stân' acolo o adormńit şi nici n-o audzît cân s-o născut băiẹtu', la Ilenuţî. Cân' s-o născut băiẹtu', ursitorii, la firẹastî i-o ursît : „La vrẹmẹ di noauâsprîdzẹci ani o sî sî înẹci băiẹtu în fântânî ! "

221. *Idem.*

Drumeţu o audzît, da' nu o măi spus la omu di casî nimńic. Drumeţu ş-o însamnat în minti ci o audzît şî s-o dus în treaba lui. Dupa noauâsprîdzęci ai, drumeţu ş-o pregătit o pchęli di bou şî o vinit cu pchęlę di bou şî o cusut din ę capac la fântânî, ca atunci cân' a veni băiętu' la fântânî sî nu poatî pchica în fântânî, sî hií salvat.

Cân' s-o împlinit aciia noauâsprîdzęci di ani, omu o astupat ghizdęlili la fântânî cu pchęlę pi cari o cusut-o bini, şî o stat în aşteptari sî vadî băiętu cân' vini. Stân' omu în aşteptari, o pchicurat o ţârî di ploai, o burat o ţârucî di ploai, şî o fost cam o lingurî, doauî di apî pi pchęli, deasupra, cî n-o putut tręci apa pin ię, ci s-o adunat pi pchęli deasupra. Şî s-o dus băiętu şî o pus gura pi pchicu acęla di apî şî s-o înecat. Şî aşę s-o împlinit cęę ci i-o hărădzât ursitorii[222].

Circulă în zonă şi o legendă în care Dumnezeu şi Sf. Petru apar în postură de ursitoare :

Odatî, di mult tari, Dumnădzău şî cu Sfântu Petru, o coborât pi pământ ca sî vadî ci faci lumea şî o pornit la drum ca doi moşnegi. O mărs ei cât o mărs, şî sara o agiuns la margini di sat şî o vrut sî mâie la o casa unui om. O întrat în ogradî şî o întrebat pi omul di la casa acęę dacî îi primeşte să doarmă la el.

– V-aş primi în casî, da' fimęę mę trudęşti. Da' puteţi sî vî hodiniţ pi prispî.

După o bucatî di vręmi, stân' Dumnădzău di vorbî cu Sfântu Petru pi prispa căsî, dzîci :

– Dacî fimęę facî în cęsu aista, pruncu ari sî hii cu noroc în viaţî. Dacî a sî facî dupa on ceas, ari sî hii năcăjît. Şî dacî îl faci pisti trii ceasuri, cân' va avę optîsprîdzęci ai ari sî sî spânzuri.

Copchilu s-o născut pisti trii ceasuri, şî era o fatî.

Dimineaţa, cân' sî pleci, Dumnădzău li-o spus celor din casî cî iga ci ari sî sî întîmpli cu copchila.

Părinţî, di fricî, nici n-o măritat-o ca s-o poatî păzî.

– Daţî-mńi-o mńií, cî eu o pot păzî măi bini, o dzîs într-o dzî o fimęi din vecini. Părinţî, cu frica în sân, i-o dat-o.

Fimęę o sfătuit-o pi copchilî, cari întri timp sî făcusî o mândręţî di fatî, ci trebuií sî facî ca sî agiungî dzîli buni.

– Di câti ori îi lua ceva în mânî, sî nu uiţ sî dzîci Doamni-agiutî !

Şî aşę făcę copchila di fiicari datî când lua ceva în mânî. În dzîua cân' o împlinit cii op'sprîdzęci ai, o luat funia, o dzîs Doamni-agiutî şî s-o dus sî sî

222. Inf. Toader Ţigănescu, 97 ani, Stulpicani. Adverbul *batăr* circulă în zonă sub forma *batrî*.

Bătrânii din zonă folosesc adesea ardelenismul *ai* pentru *ani*.

spânzuri. Di n-ar hi dzîs Doamni-agiutî, ar hi murit, da' aşę funia s-o rupt cân' o vrut sî sî spânzuri şî aşę o scapat cu viaţî[223].

La Gemenea se consideră că orice copil se naşte cu trei *cumpene*. Fiecare cumpănă a fost menită de câte o ursitoare. Dacă prima cumpănă este depăşită cu bine, celelalte două nu vor mai constitui încercări periculoase. De multe ori mamelor li se arată în vis care sunt cumpenele odraslelor lor, motiv pentru care aşteaptă cu înfrigurare momentul producerii lor. La Slătioara şi la Negrileasa se susţine că pruncul se naşte cu şapte păcate, din care unul este *păcatul lui Adam*, pe care îl va pierde doar în momentul botezului.

Rolul ursitoarelor – personaje mitologice – a fost preluat de nănaşi, care, cu ocazia botezului, îi menesc noului venit pe lume cele mai diferite lucruri: să fie sănătos şi frumos, să ajungă om învăţat, să fie bogat, să-l iubească oamenii etc. De-a lungul timpului, a fost puternică în conştiinţa localnicilor credinţa că viitorul sau soarta copilului este stabilită – *scrisă* – (căci omului *aşa i-a fost scris* sau *ce ţi-e scris în frunte ţi-e pus*) de către două ursitoare, una bună şi una rea. Ursitoarea bună, care este în casă alături de nănaşi, îi meneşte copilului calităţi dintre cele mai frumoase: înţelepciune, frumuseţe, noroc etc., iar cea rea, care, invidioasă că nu a fost invitată în casă, ascultă pe la ferestre menindu-i fătului doar lucruri urâte.

Nu de puţine ori mama încearcă, cu multă dragoste şi speranţă, să determine stimularea unor calităţi sau chiar să îndulcească soarta pruncului său. Spre exemplu, la Ostra, imediat după naştere, mama pune într-un clopoţel apă proaspătă, apoi cu degetul mic îi pune în guriţă trei picături, spunând: *„Cum sună clopoţelul, aşa să sune glasul copilului meu"*, cu speranţa că odrasla sa va avea glasul cristalin şi va cânta frumos. Există credinţa generalizată în zonă că apa pentru baia noului născut trebuie încălzită în oală de lut nouă pentru ca noul născut să cânte frumos.

Ca să meargă repede, copilului i se *taie paşii*, adică acesta este dus lângă prag şi ţinându-l de mânuţe este îndemnat şi ajutat să meargă spre alt prag al camerei, timp în care mama se deplasează încet în aceeaşi direcţie cu a copilului şi cu o foarfecă simulează că taie în ritmul paşilor, invizibile piedici, zicând: *„Cum tai eu de uşor paşii, aşa de repede şi de uşor să meargă copilul meu"*. Operaţiunea se face în timp ce se trag clopotele de la biserică pentru slujbă.

Tăierea aripilor se practică în cazul în care copilul plânge mult, are muşchii încordaţi şi dă continuu din mâini şi picioare. Mama, după ce îi face baie copilului, ia un foarfece şi taie de trei ori în cruciş apa în care a fost îmbăiat, zicând că taie *aripile*. Apoi îl culcă pe burtă, îl unge pe spate cu *oloi* şi îl freacă încet şi îndelung cu făină de porumb. Prin această frecare se fac nişte cocoloaşe conţinând un fel de păr aspru care se smulge de pe spatele copilului şi care seamănă cu

223. Inf. Maria Caraciuc, 97 ani, Frasin.

penele de găină. Apoi, cu foarfeca se simulează tăierea în formă de cruce pe spatele copilului, zicând din nou că taie aripile copilului. Tăierea în cruce are rolul de a ţine departe de copil eventualele duhuri rele.

Şi copiii mai mari, cărora le creşte pe spate, în zona omoplaţilor şi pe lateralele spatelui, un păr scurt şi ţepos, numit *păr de porc*, sunt frecaţi în acelaşi mod de către mame. Părul se smulge astfel fără durere.

Dacă copilul este plângăreţ şi bolnăvicios, şi în pericol de a muri, este vândut peste fereastră, pentru câţiva bănuţi, ocazie cu care i se schimbă şi numele de botez. Pentru această operaţiune se caută o femeie care a avut noroc la copii. Dacă pruncul ce urmează a se vinde este băiat, „cumpărătoarea" trebuie să fi născut mulţi băieţi care să-i fie în viaţă, iar de este fată, să fi avut fete multe care îi trăiesc. Străina vine la casa copilului şi bate la geam, şi, după ce i se răspunde, întreabă dacă nu există la casa aceasta vreun copil de vânzare. Mama deschide fereastra şi răspunde că ea are un copil, dar că nu l-ar vinde căci aşteaptă de la acesta să-i fie de sprijin după ce va creşte mai mare, iar ea va fi la bătrâneţe. Străina insistă ca mama să i-l vândă şi are loc o veritabilă negociere. Într-un final, mama acceptă câţiva bănuţi pentru acesta, şi după ce încasează „preţul" peste fereastră dă copilul „cumpărătoarei" peste aceeaşi fereastră. „Cumpărătoarea" ia copilul şi cu el în braţe înconjoară de trei ori casa, după care intră în locuinţa „vânzătoarei". După ce dă bineţe, simulând o oboseală excesivă ca urmare a unei lungi călătorii pe jos, străina roagă gazda să o primească să se odihnească, mai ales că a purtat în braţe atâta drum un copil. Din vorbă în vorbă, străina îşi manifestă dorinţa de a lăsa în grija gazdelor copilul. Gazda acceptă bucuroasă propunerea şi întreabă cum se numeşte pruncul. Străina spune numele care i l-a dat ea copilului. Din acel moment, copilul va fi chemat doar după noul nume dobândit în această împrejurare.

În astfel de situaţii, numele cele mai des utilizate au fost *Lupu, Ursu, Ţapu*. Această vânzare şi schimbare de identitate se făcea în scopuri apotropaice cu convingerea că duhurile rele care îmbolnăveau, *canuneau* (chinuiau) copilul, şi chiar moartea, pot fi păcălite în sensul că atunci când reveneau, găseau o altă persoană, cu o altă identitate, ba, mai mult, cu nume de animale fioroase de care se speriau şi fugeau, lăsând copilul în pace.

Numele de *Lupu, Ursu, Ţapu* au fost utilizate cândva şi ca nume de botez, având o largă circulaţie nu numai în Bucovina, ci şi în Ardeal şi chiar în Ţara Oltului[224]. În studiul său *Datinile noastre la naştere*, vorbind despre numele de botez, Artur Gorovei consemna : „Ba, prin multe ţinuturi, de pildă în Bucovina, nici nu se pun nume de sfinţi, ci mai cu seamă de fiare sălbatice, deoarece este înrădăcinată credinţa că de acestea nu se apropie duhurile necurate.

224. Vezi Ştefan Paşca, *Nume de persoane şi nume de animale în Ţara Oltului*, Bucureşti, 1936, p. 271.

Scanned with OKEN Scanner

Aşa se explică pentru ce pe mulţi români îi cheamă Lupu Ursu, acestea fiind nume de botez, nu de familie"[225].

În zona care face obiectul cercetărilor noastre am întâlnit în diferite documente următoarele nume: *Ursul Flocea, Ursul Marcu* şi *Lupul Plămădeală,* (Stulpicani, 1774), *Lupul Balan* (Dorotei, 1774), *Vasăle Lupului* [sic !] la Stulpicani, 1843), *Lupu Dumbravă* (Stulpicani, 1856), *Lupu Niergesch* (Stulpicani, 1873), ceea ce demonstrează larga utilizare a celor două nume de botez. La acestea am mai putea adăuga şi pe *Ţapu*, pe care l-am întâlnit o singură dată, la Frasin, într-un document din 1906: *Ţapu Gabor*, care, se pare, era ţigan.

Cât de vechi este obiceiul schimbării numelui de botez rezultă din cele consemnate de către episcopul Melchisedec, care, făcând trimitere la numeroasele urice ale lui Ştefan cel Mare în care fiul său Bogdan al doilea apărea şi cu numele de Vlad, scria: „Obiceiul de a avea două numiri, unul din botez, altul adaos pe urmă din motive superstiţioase, există şi astăzi în poporul român. Când un copil zace de o boală grea şi îndelungată, mai ales însoţită de spasmuri, mamele schimbă numele bolnavului, crezând că prin aceasta ar ascunde oricum copilul de spiritul cel rău, care, după credinţa lor, produce boala. Cu modul acesta copilul rămâne în toată viaţa cu două nume, unul cel din botez, altul cel superstiţios"[226].

Dacă schimbarea de identitate nu dă rezultate, atunci copilul bolnav este trecut de trei ori pe sub pământ, săpându-se în mod special pentru aceasta un scurt tunel. Intrarea în tunel, ieşirea şi apoi revenirea la intrare se face în sensul mersului soarelui. Se zice de fiecare dată: *„Aşa cum trece vântul prin tunel, aşa să plece boala din Ion, Vasile etc."* Convingerea localnicilor este că boala rămâne în pământ şi copilul este scos sănătos.

Grija pentru starea de sănătate a pruncului se manifestă imediat după naştere. Ca să fie ferit de boli, copilul este trecut de către moaşă de trei ori prin cămaşa pe care a avut-o maică-sa la naştere. Este introdus prin poale şi scos prin gaura cămăşii, operaţiunea repetându-se de trei ori.

Atunci când copilul avea *plânsori,* adică avea insomnie şi plângea mult, mama pleca până în asfinţitul soarelui cu pruncul în braţe şi strângea în poale nouă balegi de cal, după care acoperea faţa copilului cu o năframă ca să nu vadă, îi atingea fruntea cu balega şi, privind spre soarele care începea să scăpăteze după deal, arunca câte o balegă peste cap, spunând: *„Soarele-i după deal, strânsul şi plânsul copilului meu în balegă de cal"*. Acest ritual îl repetă în trei seri consecutive[227].

Unele femei îşi iau pruncii şi pleacă în puterea nopţii la o casă din vecini unde sunt mai mulţi copii şi unde lumina nu a fost încă stinsă. Ajunsă în dreptul

225. Artur Gorovei, *Literatură populară,* Editura Minerva, Bucureşti, 1976, p. 272.
226. *Apud* S. F. Marian, *op. cit.*, p. 225.
227. Inf. Marta Boros, 80 ani, Frasin.

Scanned with OKEN Scanner

ferestrei, fără să fie văzută de nimeni, dă copilul asupra geamului şi zice: „Du-te şi te încălzeşte la fina şi vecina. Încălzeşte-ţi picioruţele şi mânuţele şi vină la mămuţa să te culce". Această operaţiune se repetă de trei ori, în trei seri consecutive, după care copilul nu mai plânge noaptea şi doarme bine[228].

Gospodina Ioana Nuţescu de 35 ani din Stulpicani ne-a relatat că ea face *strigarea somnului* astfel: „Dacă pruncul nu doarme, iau trei ciuciuri de mămăligă şi noaptea după ce lumea s-a culcat şi a stins lumina, şi se bănuieşte că a adormit, mă duc la o casă şi arunc peste poartă un ciuci de mămăligă şi zic: «Ia somnul şi odihnuţa şi vin-acasă la mămuţa». Repet acest lucru la trei case şi în trei seri la rând".

Copiilor bolnavi şi celor care plâng sau nu pot dormi noaptea li se face, la Frasin, *cărticica*, care constă într-un text scris pe hârtie şi care, împreună cu puţin piper, usturoi, tămâie, fier, piatră, pai de la mătură, cărbune, o bucăţică de surcică, se pune într-un săculeţ de pânză şi se păstrează la gâtul bolnavului. Hârtia cu textul se introduce în săculeţul cu celelalte obiecte numai după ce s-au citit la miezul nopţii rugăciuni speciale de blestem. Iată textul:

„Arhanghelul Mihail pogorându-se din munţii Eleonului, adică din măgura Eleonului, întâmpina pe Avizuha, aripa Satanei. Şi era părul capului ei lung până-n călcâie şi unghiile la mâini şi la picioare ca secera, şi o întrebă:

– De unde vii tu, Satană, Duh necurat, încotro mergi şi cum îţi este numele?

– Aripa Satanei, Avizuha, se duce în Vifleemul Iudeei că a auzit că acolo vrea să se nască Hristos din Maica Fecioară. Se duce cu ale lui meşteşuguri s-o sminteasscă pe ea.

Atunci Arhanghelul Mihail o luă de părul capului ei şi o băgă în lanţ de fier şi o pus paloşul în coastele ei şi o bătură foarte cumplit. Ea strigă s-o lase din bătăi că-i va spune toate pe rând.

Ea se face muscă, ea se face paingăn, ea se face cioară, ea se face ogar, ea se face broască, ea se face săgeată groaznică. Aşa intră în casele oamenilor şi le sminteşte bărbaţii, bolnăveşte nevestele, le omoară copiii în pripă şi dobitoacele lor.

Ea are nouăsprezece nume: Vestiza, Nabodora, Samona, Silina, Coşda, Avizuha, Scarmila, Miha, Lepiha, Cripa, Samca, Nacbriza, Hubiba, Huba, Ghiona, Grupina, Isprova, Ticna, Atona. Unde sunt numele ei scrise şi chipurile ei, ea nu se poate apropia de acea casă şaptezeci de hotare de loc. Atunci Arhanghelul Mihail zise:

– Să te duci în munţi pustii, unde om nu locuieşte şi cocoş nu cântă, unde câne nu latră. Acolo să-ţi fie locuinţa ta în veci. În numele lui Hristos, cei ce-aţi pătimit cu Hristos (adică cei doi tâlhari răstigniţi pe cruce), rugaţi pe milostivul Dumnezeu pentru robul lui Dumnezeu N. N. Amin!"[229]

228. Gh. Solcan, *Note.* (Culeasă de la Elena Feştilă din Frasin).
229. Gh. Solcan, *Monografia*, p. 64, inf. Maria P. Caraciuc, 97 ani, Frasin.

Scanned with OKEN Scanner

Pentru copiii mici şi bolnăvicioşi există şi un tratament mai riscant: sunt scăldaţi cu floare de dârmoz, după care ori mor, ori scapă de boală.

Mama, întotdeauna prevăzătoare, pentru ca odrasla sa să nu fie deocheată de ochii răi ai celor care au fost întorşi de la sân, îi va lega un şnur roşu la încheietura mânuţei sau îi va pune usturoi în faşă. Şnur de strămătură roşie se leagă la clanţa uşii, ca în cazul în care vine în vizită vreo femeie căreia *i-au venit rândurile* sau *i-au venit hâdele* (adică este la menstră), răul, boala să se prindă de sfoară şi nu de copil. Femeia care se află în această situaţie şi vine la casa unde este copil mic trebuie *să-şi aducă aminte*, adică să spună în gândul său: *„Eu ca mine, şi copilul curat"*. (Sângele de la *rânduri* este considerat a fi foarte spurcat, iar femeia care se află în această situaţie nu are voie să intre în biserică. Acest sânge nu se aruncă oriunde, ci se pune pe foc, căci în caz contrar tot ce atinge *spurcă*.)

Când o femeie *necurată* spurcă un copil mic (lucru ce se poate întâmpla şi prin simpla prezenţă a unei astfel de femei în camera unde se află sugarul şi fără a-l atinge), motiv pentru care apar pe faţa şi trupul acestuia bube, vindecarea acestuia se va face cu ajutorul unei bucăţele de crenguţă de alun (alun alb pentru fetiţe şi alun mai întunecat la coajă pentru băiţei) care se despică în patru, bucăţelele punându-se în foc ca să se aprindă, după care sunt aşezate pe muchia toporului şi lăsate să ardă. După ce ard, se ia cu buricul degetului de pe muchia toporului lichidul eliberat în urma combustiei şi se unge copilul pe locul bubos[230].

Dacă băiatul seamănă cu mama, iar fata cu tata, se zice că vor fi oameni norocoşi în viaţă; la fel şi cei născuţi la marele sărbători.

Scutecele copilului nu se lasă la uscat afară după asfinţitul soarelui ca acesta să poată dormi şi să nu capete bube.

Pentru prima dată când suge, copilul trebuie să sugă de la mama sa şi nu de la o altă femeie, în caz contrar va fi lipsit de noroc în viaţă. Acel copil, odată căsătorit „îşi va schimba *fort*"[231] (mereu) partenerul de viaţă.

Mama are grijă să dea copilului să sugă pentru prima dată din sânul drept, căci în caz contrar va fi stângaci. Pentru a-l proteja împotriva bolii, lehuza nu va culca pruncul cu ea, în patul său, până în a treia zi de la *facere*.

Pruncii se înţarcă întotdeauna în lună nouă, dar niciodată în post, ci în câşlegi, dar nu în zi de sec, adică miercurea şi vinerea, luna nouă având o influenţă benefică asupra dezvoltării copilului.

Când creşte luna şi înfloresc pomii primăvara este bine să se tundă copiii, căci le creşte părul frumos, şi să se pună cercei fetiţelor. Peste copilul mic nu se

230. Inf. Traian Zancu, 75 ani, Ostra.

231. Inf. Maria Dumbravă a Lupului, 87 ani, Stulpicani. La Frasin, cuvântul *fort* „mereu, des" l-am înregistrat sub forma *furt*: *Mama mergea furt la Humor.*

Scanned with OKEN Scanner

păşeşte, căci nu mai creşte. Dacă din greşeală se păşeşte peste copil, obligatoriu se va trece înapoi peste el pentru a întoarce răul.

Copilului mic nu i se taie unghiile până nu împlineşte vârsta de un an, ci i se rod cu dinţii de către mamă, căci, în caz contrar, în viaţă, va deveni hoţ.

Atunci când copilul merge în patru labe şi priveşte îndărăt printre picioare, este semn că mama îşi măreşte gloata, adică va rămâne *groasă* din nou. Şi dacă legeni leagănul gol este semn că mama va mai aduce pe lume un copil.

Se întâmpla ca vreunei femei să-i moară copiii la naştere. Multe au fost practicile care trebuiau să înduplece spiritele să le lase copiii în viaţă. Astăzi, femeia care se află în această situaţie de nedorit, pentru a o depăşi, trebuie să îmbrace un copil nou născut al unei familii de oameni necăjiţi. Adică trebuie să-i dăruiască pelinci, faşă, cămăşuţe, baticuţ etc.

Unele femei, ce-i drept, foarte puţine altădată, dacă aveau gloata prea numeroasă şi nu doreau să nască din nou, făceau *legătura*, care consta în aplicarea şi legarea strânsă pe burta gravidei a unui căţel fiert, cu burta despicată şi cald. După o perioadă de timp, femeia pierdea sarcina[232]. Altele făceau *coneţul* copilului şi provocau avortul. *Coneţul* îl făceau femeile care erau specializate în această tehnică ucigaşă, folosind fusul şi ceaiul de oleandru. Pruncul era omorât în pântecele femeii şi la câteva zile mama îl avorta. Aceste femei nu erau privite cu ochi buni de către comunitatea sătească, care le considera ca fiind *fără de lege* şi numite *spurcate*, adică nu aveau credinţă. Erau cliente sigure ale „furcilor dracilor în flăcările iadului" şi erau considerate a fi *talpa iadului*, adică mai mult chiar decât dracul însuşi.

Se mai păstrează, în zonă, credinţa referitoare la *moroi*. Dacă fătul este bolnăvicios, va fi botezat cât mai curând pentru ca să nu moară nebotezat căci atunci devine *moroi*. Dacă a murit nebotezat, nu se ţine trei zile şi este îngropat undeva sub gardul cimitirului. Preotul stropeşte cu agheasmă în urma mortului pe tot traseul până la cimitir. Se spune că aceşti copii plâng nopţile pentru că nu au fost botezaţi. Despre plânsul nocturn al moroilor se zice că reprezintă modalitatea de a-şi *cere botezul*. Dacă treci pe aproape de cimitir şi auzi aceşti copii plângând, ţi se recomandă de către babe să spui *Tatăl nostru* şi formula de botez, şi să arunci o batistă în direcţia de unde se aude plânsul.

Acest plâns poate fi auzit şi în alte locuri, nu numai în cimitir, dar întotdeauna în puterea nopţii. Bătrânul Toader Ţigănescu de 97 de ani, din Stulpicani, afirmă:

„Într-o noapte, pe Pârâul Rău se auzea plângând un copil de ţâţă. Se zicea că Satana a luat copilul şi l-a dus pe pârâu. Acolo aducea Satana pe toţi copiii omorâţi de mame la naştere. Atunci femeile luau o lumânare aprinsă, o batistă şi ziceau cuvintele de botez: «Se botează robul lui Dumnezeu Ion (Ioana) în

232. Gh. Solcan, *Note*.

numele Tatălui, al Fiului şi al Sfântului Duh, amin», după care aruncau lumânarea şi batista înspre locul de unde se auzea plânsul".

Orice persoană care trecea noaptea prin locuri de unde se auzeau plânsete de copii trebuie să spună această formulă, şi dacă nu are o batistă asupra sa trebuie să rupă o bucată de ţesătură din cămaşă sau din alt element de vestimentaţie şi să o arunce în direcţia de unde se aude plânsul.

Astăzi, tocmai din această teamă de moroi, chiar şi mort, copilul este botezat de câte o babă, fiind numit Ion sau Ioana, în funcţie de sex. Dacă în timpul naşterii, moaşa bănuieşte că gravida va muri fără să poată naşte, atunci ea îi rosteşte formula de botez a copilului, ţinând mâna pe pântecele gravidei şi spunând că pe făt îl botează Ion sau Ioana.

Moroi devin şi copiii *pierduţi* ori *lepădaţi* (avortaţi). Multe femei îi îngroapă pe sub garduri, pe margini de pâraie, cât mai departe de casă. De multe ori aceste înhumări le face moaşa. Pentru a împiedica sau chiar a opri activitatea malefică a acestor spirite (*moroi*), în momentul înhumării, moaşa încearcă un simulacru rudimentar de botez creştin, rostind o formulă cu valoare protectoare *„Se botează robul lui Dumnezeu Ion sau Ioana"* (în funcţie de sex), după care rostea *Crezul*.

Femeile din Frasin, ca să scape de moroii de a căror apariţie sunt responsabile, ţin post negru timp de 13 vineri, numite *vineri negre*. După aceasta trebuie să îmbrace un copil străin cu un rând de haine noi. Acest lucru îl va face de fiecare dată când *pierde* ori îi moare vreun copil nebotezat. În cazul în care o mamă nu face acest lucru, se zice că *mănâncă norocul* copiilor pe care îi are sau îi va avea. Aceştia vor avea trai greu în viaţă, vor avea năpaste şi există pericolul de a nu fi cu mintea întreagă[233].

Dacă se umfă ţâţele la copii, se crede că aceştia sunt supţi noaptea, în timp ce dorm, de către moroi. Ca să-şi scape odraslele de flămânzii vizitatori nocturni, mamele le freacă ţâţele cu usturoi, al cărui miros are menirea de a-i fugări şi de a-i descuraja să mai vină la respectivul copil. Atunci când te necăjesc moroii, trebuie să spui:

Depărtează-te, Duh necurat,
Du-te în pădure şi în pustii,
Unde cocoşii nu cântă şi câinii nu bat.
Acolo să sălăşluieşti,
Acolo să veciueşti,
Nu la casa mea,
Amin[234].

Un important obicei legat de naştere este cel al *datului colacilor.* Ca semn al recunoştinţei şi mulţumirii, părinţii copilului care a fost botezat duc nănaşului colacii.

233. Gh. Solcan, *Monografia,* p. 43.
234. Elvira Stigleţ, 93 ani, Bucşoaia.

Finii duceau colacii, doi la număr (la Gemenea, patru), împletiţi în patru viţe, şi o sticlă de vin, a doua zi de Paşti. La Negrileasa se pot da colacii oricând, iar nănaşii, la rândul lor, dăruiesc finului de pomană fie un viţel, fie o oaie cu miel, fie altceva, în funcţie de cât îi dă mâna. La Frasin se dăruia o pernă. În cazul în care colacii nu s-au dat la botez şi timpul a trecut, iar nănaşul a murit, atunci finul va da neapărat colacii la înmormântarea acestuia, peste sicriu. În cazul în care moare copilul, atunci părinţii dau colacii naşilor peste sicriul copilului.

Conform explicaţiei date de către bătrâna Boros Marta din Frasin, darea colacilor de către fin sau de către părinţii acestuia naşilor, fie în timpul vieţii ori la înmormântarea acestora, are semnificaţia unei răscumpărări. Când vin nănaşii de la botez, aceştia dau cumetrilor copilul, cu lumânarea aprinsă, spunând: *„L-am luat păgân şi ţi-l dăm creştin, în numele Domnului, de sufletul meu"*. Mama spune *„Bogdaproste"* şi primeşte copilul, care, de fapt, pentru lumea de dincolo, rămâne al naşilor. Cu alte cuvinte, mama îşi primeşte copilul ca şi când nu ar fi fost al ei şi l-ar fi căpătat *„de suflet"*, ca o pomană. Darea colacilor de către fin sau de către părinţii săi, dacă acesta a murit, se face fie în timpul vieţii naşilor, fie la înmormântarea acestora, tot cu lumânare aprinsă şi cu formula: *„În numele Domnului, de sufletul lui X* (al mortului)". Cel ce primeşte colacul spune, la rândul său, *„Bogdaproste"*. În felul acesta finul s-a răscumpărat de la nănaşi cu respectivul colac.

Nănaşii de botez (ca şi cei de cununie, de altfel) se bucură de un respect deosebit din partea finilor. De-a lungul întregii vieţi, ori de câte ori îi vor întâlni, finii vor săruta mâna nănaşilor într-un gest de recunoştinţă pentru faptul că aceştia i-au botezat, i-au încreştinat.

Se întâmplă uneori ca mama să nu poată alăpta copilul. Atunci se caută o altă femeie cu copil, care are posibilitatea de a alăpta încă un copil. Aceasta se numeşte *mancă* (doică). Dacă dintr-un motiv sau altul copilul rămâne orfan, iar tatăl său *se ia* (se căsătoreşte) cu altă femeie, aceasta este pentru copil *máşteră* sau *máştină* (mamă vitregă).

Copilul hermafrodit se numeşte *lunău,* căci se consideră că o lună este băiat şi o lună este fată.

După ce copiii încep să înţeleagă puţin lumea din jurul lor, mai ales după ce încep a vorbi, mamele şi de cele mai multe ori bunicii se joacă cu ei provocându-le râsul, spunându-le mici poezioare ritmate şi gâdilindu-i uşor:

Vini caua din păduri,
C-on ceun di barabuli
Şî n-ari uni sî puni,
Şî sî puni pi-on tăciuni
Şî mînâncî barabuli.
Şî sî puni ici, colę
Şî taie guşuţa mę.
(Şî papî puţuca ta).
Cau, cau, cau, cau[235].

235. Inf. Viorica Gh. Diacon, 48 ani, Stulpicani.

Textul poate continua :

Da' tu, cauă, un' ti duci ?
La Ionuţ ca s-ăl apuci.
Şî di uni s-ăl apuci ?
Drept di-aici di ţupţuruci.
Cau, cau, cau, cau[236].

Astfel de versuri vor fi fost multe, dar parte dintre ele au fost uitate de-a lungul vremurilor. O atestă frânturi din alte două poezioare :

Guşî, guşî lătăuşî,
Ci catai la noi la uşî ?
Cî te-oi prindi şî te-oi zvârli,
Pi la noi n-ăi măi vini.
Cân' agiungi la pârlaz,
Crapî guşa di nacaz[237].

ori următoarea :

Vini borza di la deal,
Cu trii pęni di curcan.
Şî n-ari uni s-ascundi,
Numa la Ion în sân[238].

O altă poezioară de acest gen, pe care am întâlnit-o şi în jocul copiilor, spusă în ritm sacadat, ca dealtfel şi precedentele, are menirea de a determina copilul să fie atent, iar gâdilirea bruscă de după ultimul vers îi provoacă un râs sănătos, motiv de mulţumire pentru mamă (şi în jocul copiilor, tot gâdilitul final este cel dătător de bună dispoziţie) :

– Piţigae, gae,
Ci duci în tigae ?
– Un pchicior di oaie.
Cini ţî l-o dat ?
– Popa din Bârgău,
Ţînă-l Dumnăzău[239].

Pe cei mai măricei, de doi–trei, chiar patru anişori, bunicii, care de regulă afişează mai multă afecţiune, îi leagănă pe picioare, ţinându-i de mânuţe şi cântându-le în ritmul legănării :

Huţa, huţa, cu căruţa,
Pân la lęlę Măriuţa.
Măriuţa nu-i acasî,
Numa fata cę frumoasî,
Cu cercei de ghiocei
Şî salbî di noauî lei[240].

236. Inf. Vasile Flocea – Cofârlău, 47 ani, Stulpicani.
237. Inf. Domnica N. Moroşan, 60 ani, Stulpicani.
238. Inf. Valeria Grigoraş, 73 ani, Ostra.
239. Inf. Marta Boros, 80 ani, Frasin.
240. Inf. Ionica V. Nuţescu, 35 ani, Stulpicani.

Scanned with OKEN Scanner

Pui de stulpicănean în 1940

Este ştiut, afecţiunea, râsul, buna dispoziţie asigură copilului o dezvoltare psihică normală. Aceste poezioare însoţite de gestul gâdilirii încărcat de afecţiune subliniază grija părinţilor pentru dezvoltarea normală a odraslelor lor.

Atunci când copiii, stând pe scaun, pe marginea patului ori pe altceva, îşi leagănă picioarele, părinţii îi apostrofează ca să nu mai repete gestul, spunând că aşa leagănă pe dracul.

Când cei mici încep a schimba dinţii de lapte, primul dinte care cade trebuie aruncat de către copil peste casă, după ce mai întâi îl descântă de trei ori spunând :

Câr, cioarî,
Di la moarî,
C-o grăunţî subsuoarî.
Na-ţ on dinti di her
Şî dă-mi unu di oţăl[241].

Amintim în acest capitol şi existenţa instituţiei *frăţiei de cruce*. Fraţi de cruce se puteau prinde doar doi bărbaţi, de cele mai multe ori necăsătoriţi. Aflaţi departe de casă pentru lungi perioade de timp, fie la lucru prin locuri străine ori pe munţi cu oile, fie *cătane la împărat* (ostaşi în armata imperială), unii oameni au simţit nevoia de a se apropia de alţii, nu numai ca prieteni, ci chiar mai mult, ca fraţi buni. Atunci când între doi oameni se stabileau raporturi de prietenie pe o bază solidă şi când cei doi prieteni constatau că se pot ajuta şi susţine reciproc mai mult chiar decât şi-ar fi putut imagina cei din jurul lor, adesea aceştia hotărau să se prindă fraţi de cruce. Odată hotărârea luată, cei doi se *purificau* mai întâi spălânduse cu apă proaspătă şi zicând pe rând *Tatăl nostru*. Apoi, deasupra încheieturii de la mâna stângă, făcea fiecare câte o tăietură în formă de cruce, după care îşi sugeau puţin sângele unul de la celălalt. Numai după acest moment îşi încrucişau mâinile, punând rană peste rană în aşa fel încât sângele curs să se amestece, zicând fiecare în parte că se prinde frate cu celălalt. Cu această ocazie ei îşi jurau credinţă frăţească reciprocă.

Frăţia de sânge nu excludea frăţia de cruce, după cum cel care avea fraţi de cruce îşi mai putea prinde un alt frate de cruce. Acesta din urmă nu devenea în mod automat frate de cruce cu fratele de sânge al celui cu care s-a prins frate.

241. Inf. Viorica Gh. Diacon, 48 ani, Stulpicani.

Scanned with OKEN Scanner

Pui de stulpicănean în 1940

Este ştiut, afecţiunea, râsul, buna dispoziţie asigură copilului o dezvoltare psihică normală. Aceste poezioare însoţite de gestul gâdilirii încărcat de afecţiune subliniază grija părinţilor pentru dezvoltarea normală a odraslelor lor.

Atunci când copiii, stând pe scaun, pe marginea patului ori pe altceva, îşi leagănă picioarele, părinţii îi apostrofează ca să nu mai repete gestul, spunând că aşa leagănă pe dracul.

Când cei mici încep a schimba dinţii de lapte, primul dinte care cade trebuie aruncat de către copil peste casă, după ce mai întâi îl descântă de trei ori spunând :

Câr, cioarî,
Di la moarî,
C-o grăunţî subsuoarî.
Na-ţ on dinti di her
Şî dă-mi unu di oţăl[241].

Amintim în acest capitol şi existenţa instituţiei *frăţiei de cruce*. Fraţi de cruce se puteau prinde doar doi bărbaţi, de cele mai multe ori necăsătoriţi. Aflaţi departe de casă pentru lungi perioade de timp, fie la lucru prin locuri străine ori pe munţi cu oile, fie *câtane la împărat* (ostaşi în armata imperială), unii oameni au simţit nevoia de a se apropia de alţii, nu numai ca prieteni, ci chiar mai mult, ca fraţi buni. Atunci când între doi oameni se stabileau raporturi de prietenie pe o bază solidă şi când cei doi prieteni constatau că se pot ajuta şi susţine reciproc mai mult chiar decât şi-ar fi putut imagina cei din jurul lor, adesea aceştia hotărau să se prindă fraţi de cruce. Odată hotărârea luată, cei doi se *purificau* mai întâi spălânduse cu apă proaspătă şi zicând pe rând *Tatăl nostru*. Apoi, deasupra încheieturii de la mâna stângă, făcea fiecare câte o tăietură în formă de cruce, după care îşi sugeau puţin sângele unul de la celălalt. Numai după acest moment îşi încrucişau mâinile, punând rană peste rană în aşa fel încât sângele curs să se amestece, zicând fiecare în parte că se prinde frate cu celălalt. Cu această ocazie ei îşi jurau credinţă frăţească reciprocă.

Frăţia de sânge nu excludea frăţia de cruce, după cum cel care avea fraţi de cruce îşi mai putea prinde un alt frate de cruce. Acesta din urmă nu devenea în mod automat frate de cruce cu fratele de sânge al celui cu care s-a prins frate.

241. Inf. Viorica Gh. Diacon, 48 ani, Stulpicani.

Scanned with OKEN Scanner

Pui de stulpicănean în 1940

Este ştiut, afecţiunea, râsul, buna dispoziţie asigură copilului o dezvoltare psihică normală. Aceste poezioare însoţite de gestul gâdilirii încărcat de afecţiune subliniază grija părinţilor pentru dezvoltarea normală a odraslelor lor.

Atunci când copiii, stând pe scaun, pe marginea patului ori pe altceva, îşi leagănă picioarele, părinţii îi apostrofează ca să nu mai repete gestul, spunând că aşa leagănă pe dracul.

Când cei mici încep a schimba dinţii de lapte, primul dinte care cade trebuie aruncat de către copil peste casă, după ce mai întâi îl descântă de trei ori spunând :

Câr, cioarî,
Di la moarî,
C-o grăunţî subsuoarî.
Na-ţ on dinti di her
Şî dă-mi unu di oţăl[241].

Amintim în acest capitol şi existenţa instituţiei *frăţiei de cruce*. Fraţi de cruce se puteau prinde doar doi bărbaţi, de cele mai multe ori necăsătoriţi. Aflaţi departe de casă pentru lungi perioade de timp, fie la lucru prin locuri străine ori pe munţi cu oile, fie *cătane la împărat* (ostaşi în armata imperială), unii oameni au simţit nevoia de a se apropia de alţii, nu numai ca prieteni, ci chiar mai mult, ca fraţi buni. Atunci când între doi oameni se stabileau raporturi de prietenie pe o bază solidă şi când cei doi prieteni constatau că se pot ajuta şi susţine reciproc mai mult chiar decât şi-ar fi putut imagina cei din jurul lor, adesea aceştia hotărau să se prindă fraţi de cruce. Odată hotărârea luată, cei doi se *purificau* mai întâi spălânduse cu apă proaspătă şi zicând pe rând *Tatăl nostru*. Apoi, deasupra încheieturii de la mâna stângă, făcea fiecare câte o tăietură în formă de cruce, după care îşi sugeau puţin sângele unul de la celălalt. Numai după acest moment îşi încrucişau mâinile, punând rană peste rană în aşa fel încât sângele curs să se amestece, zicând fiecare în parte că se prinde frate cu celălalt. Cu această ocazie ei îşi jurau credinţă frăţească reciprocă.

Frăţia de sânge nu excludea frăţia de cruce, după cum cel care avea fraţi de cruce îşi mai putea prinde un alt frate de cruce. Acesta din urmă nu devenea în mod automat frate de cruce cu fratele de sânge al celui cu care s-a prins frate.

241. Inf. Viorica Gh. Diacon, 48 ani, Stulpicani.

Scanned with OKEN Scanner

La fel, acesta nu devenea frate de cruce cu un eventual alt frate de cruce al persoanei cu care s-a prins frate.

Frăţia de cruce nu putea fi desfăcută, dar spre deosebire de frăţia de sânge nu era generatoare de raporturi juridice, fraţii de cruce neputându-se moşteni reciproc.

Moaşa împărătească Ioana Diacon din Stulpicani, înainte de primul război mondial.

(Informatoarea Eufrosina Hutu, de 96 de ani, din Stulpicani, povesteşte despre această moaşă că a murit imediat după retragerea liniei frontului şi după plecarea soldaţilor armatelor combatante de pe teritoriul satului, spre sfârşitul primului război mondial. La acea dată nu se găseau bărbaţi în sat, aceştia fie că au fost încorporaţi, fie că erau fugari prin munţi spre a nu fi luaţi în oastea împărătească. În lipsa bărbaţilor care ar fi trebuit să ducă moarta la groapă, aceasta a fost purtată de către patru femei, întâmplare ce a rămas în istoria orală a satului ca un fapt unic, fără corespondent).

Scanned with OKEN Scanner

II. Nunta

Dintre riturile de trecere, nunta este considerată ca fiind esenţială în viaţa individului şi a societăţii. „Ea constituie inelul de legătură între generaţii, puntea care uneşte trecutul, prezentul şi viitorul”[242]. Folcloristul Arnold van Gennep considera că nunta are drept scop „de réunir à la fois deux individus et deux familles ou collectivités restreintes qui auparavant étaient socialment séparées, mais qui, par une progression continue sout aussi rapprochées l'une de l'autre et forment ce que l'école de Le Play appelait une nouvelle cellule”[243]. Nunta declanşează „un ceremonial complex, axat pe cele trei momente specifice ritului de trecere: despărţirea de vechea stare, trecerea propriu-zisă şi integrarea în noul mediu. Nunta presupune, de cele mai multe ori, o schimbare de loc, de stare şi, în special, de statutul social. Metamorfozarea tinerilor nubili în gospodari, cu noi atribuţii în cadrul colectivităţii rurale, se produce în mod gradat. Pe lângă importanţa sa rituală, nunta cumulează numeroase valenţe spectaculare care, în contemporaneitate, tind să treacă pe primul plan”[244].

La nuntă participă, într-un fel sau altul, întreaga suflare a satului, căci nunta, prin ea însăşi, reprezintă un spectacol în care este angrenat un număr mare de săteni, fie cu roluri directe, fie ca spectatori.

În satele bazinului Suha Bucovineană tinerii se ştiu dintotdeauna. Se cunosc reciproc de la petreceri – nunţi, cumetrii, hore – dar şi de la muncă vara sau de la clăci toamna şi iarna. Odată ieşiţi la horă, tinerii sunt observaţi de întreaga colectivitate sătească: dacă sunt vrednici, dacă se pricep la treburile gospodăriei, dacă ştiu să se poarte în lume, le sunt analizate particularităţile fizice etc. Persoana cu strungă între dinţii de sus este considerată a fi uşuratică, iar cel ce are mai multe învârticuşuri în părul capului va avea mai multe cununii, de regulă tot atâtea câte învârticuşuri.

De îndată ce tinerii îşi descoperă acele calităţi fizice şi morale care determină naşterea în inimile lor a unor sentimente reciproce şi trainice, începe perioada cât aceştia *trăiesc bine* sau *grăiesc,* adică sunt prieteni, timp în care îşi verifică reciproc trăinicia sentimentelor.

242. Silvia Ciubotaru, *Strigături din Moldova,* Caietele Arhivei de Folclor, Iaşi, 1984, p.XIII.
243. *Ibidem,* loc. cit.
244. *Ibidem,* loc. cit.

Scanned with OKEN Scanner

Dacă în ziua de Iordan, adică de Bobotează, alunecă şi cade, feciorul sau fata respectivă va trăi o perioadă de timp cu emoţii căci se zice că în anul acela se va căsători.

În cazul în care vreo buburuză ajunge în mâna tinerilor, aceştia o lasă să zboare, zicându-i :

Buburuză, ruză,
Zboară une-i zbura,
Eu acolo m-oi însura /mărita.

Timpul nunţilor a fost, de regulă, cel al câşlegilor, mai ales în câşlegile de iarnă. De cum intrau în câşlegi, fetele aveau grijă să măture casa începând dinspre uşă spre centrul odăii, ca să le vină peţitori. (Între câşlegi şi posturi există unele raporturi pe care doar bătrânii mai ştiu să le desluşească. Spre exemplu, câşlegile din iarnă şi cu postul Sfântului Petru fac la un loc 12 săptămâni. Dacă câşlegile sunt lungi, mănâncă din postul Sfântului Petru, putându-se ajunge la situaţia ca postul să ţină doar o zi.) Tinerii au grijă ca să nu li se întâmple lucruri care le-ar putea pune sub semnul îndoielii o viitoare căsătorie. Se vor feri ca de foc să nu-i mătură cineva pe picioare cu o mătură *părăsită* (veche, rea, abandonată), căci vor rămâne necăsătoriţi.

Conform dogmelor bisericeşti, nunţile nu se pot face în posturile de peste an şi în zilele de miercuri şi de vineri, de Tăierea capului Sfântului Ioan Botezătorul (29 august), de Ziua Crucii (14 septembrie), în ajunul Praznicelor Împărăteşti, în perioada cuprinsă între Crăciun şi Bobotează, în Duminica Rusaliilor, în săptămâna albă (săptămâna de dinaintea Lăsatului Secului), în săptămâna luminată (prima săptămână de după Paşti), adică de la Paşti până în Duminica Tomii, iar conform credinţelor locale, nu se vor face marţea şi joia, care sunt ziua năpastei şi, respectiv, a patimilor.

Vârsta la care se căsătoreau tinerii, era de 17-20 ani la fete, iar feciorii se însurau, cu rare excepţii, doar după ce *s-au copt* făcând armata, între 20 şi 30 de ani. Fetia care durează până la 24-25 de ani nu este privită cu ochi buni, persoana respectivă fiind calificată drept *fată bătrână, fată stătută, babă*. Aceste fete erau ironizate în strigăturile de joc :

Haideţi, fete, la căline,
Că la joc nu vă ia nime.
Cine dracu să vă ia,
Că sînteţi multe ca iarba
Şi bătrâne ca mama ! [245]

Dar şi feciorii care depăşesc cu mult vârsta propice căsătoriei sunt calificaţi drept *băbălăi, călugări, moşnegi, feciori tomnatici*.

245. Inf. Gh. Sahlean, 54 ani, Bucşoaia.

Tinerii sunt cei care hotărăsc dacă se vor căsători, dar pentru aceasta este necesar consimţământul părinţilor căci, în caz contrar, le-ar merge rău în căsnicie. Cu toate acestea se întâmplă şi astăzi ca vreun flăcău să-şi fure aleasa inimii, peste voinţa părinţilor, punându-i pe aceştia în faţa faptului împlinit.

Dacă tinerii ce urmează a se căsători se potrivesc este consemnat imediat de către comunitatea sătească într-o arhicunoscută zicală : *„Petic după sac şi aţă după ac"*.

Cu mici variaţiuni de la un sat la altul, ritualul nunţii este acelaşi în tot bazinul. Odată exprimată voinţa tinerilor de a se căsători are loc *peţitul*. La peţit nu se porneşte niciodată lunea, ca în caz de refuz să nu urmeze şi alte refuzuri, marţea fiind ziua când nu se pune fundamentul nici unei iniţiative, miercurea care este considerată a fi *zi vadană* şi vinerea, care este *de săc*. O babă se duce la casa părinţilor fetei şi tatonează terenul. Din vorbă în vorbă şi ca din întâmplare întreabă părinţii fetei dacă aceasta este de măritat şi în caz afirmativ, dacă au vreo preferinţă asupra unui flăcău, dacă feciorul cutărui gospodar ar fi vrednic de ginere etc. Dacă părinţii fetei nu au nimic împotriva flăcăului, baba comunică acordul de voinţă al acestora părinţilor flăcăului. După peţit se merge la *aşezat* (La Bucşoaia şi la Frasin) sau la *împăcat* (la Stulpicani), când un *staroste* (persoana care a fost trimisă să peţească în numele flăcăului), părinţii flăcăului şi acesta se duc împreună, pe înserat, la locuinţa viitorilor cuscri unde, la un păhărel de rachiu, se discută despre posibilităţile materiale ale celor doi tineri, ce zestre primeşte fiecare dintre ei, se stabileşte data logodnei, cu alte cuvinte, cum zic bătrânii, *se pun în cale* tinerii. La *logodnă*, care are loc într-o sâmbătă seara, se adună la casa părinţilor fetei viitorii cuscri, cei doi tineri, starostele, baba care a peţit, rude mai apropiate. După *tăluială* are loc o masă intimă la care se discută din nou despre viitorul familiei ce se va întemeia curând. Logodnicii erau aşezaţi în capul mesei şi în timpul petrecerii li se aducea câte o sită cu boabe de grâu sau cânepă în care erau ascunse inelele de logodnă. Cei doi tineri, ruşinaţi de privirile părinţilor şi ale asistenţei, îşi căutau simultan printre boabele respective, inelul viitorului partener de viaţă. Dacă mirele găsea întâi verigheta fetei, aceasta era obligată să meargă după flăcău fără pretenţii, iar dacă fata găsea verigheta flăcăului, atunci acesta trebuia *„să-i dea cinste fetei"*, adică să o roage să-i fie mireasă şi nevastă, să o întrebe dacă îl vrea de bărbat etc., spre amuzamentul fetei şi al celor prezenţi. Apoi un nănaş de botez lua verighetele şi îi logodea. La Negrileasa şi la Slătioara, nănaşii de botez ai ambilor tineri, care sunt nelipsiţi de la acest eveniment, caută verighetele printre boabele de grâu sau de cânepă, le scot şi le pun pe degetele tinerilor, logodindu-i. Puse pe degete aceste inele vor fi purtate până la cununie când vor fi înlocuite cu verighetele pe care mirele a avut grijă să le procure din timp.

Momentul găsirii inelelor de logodnă are o mare importanţă în desfăşurarea ulterioară a ceremonialului de nuntă, pentru că acum fata are posibilitatea să-l refuze pe pretendent

Scanned with OKEN Scanner

fără a da vreo explicaţie. „Am văzut o fată care, la logodnă, neplăcându-i flăcăul care o cerea de nevastă, când a scos inelul din sita cu boabe de cânepă, i-a dat drumul sub masă fără să o mai ridice şi logodna nu s-a mai făcut”[246].

Grâul sau cânepa în care se puneau inelele de logodnă se semăna. Dacă era vară, se semăna în grădină, dacă era iarnă, într-o ladă de lemn, ca viitorii miri să fie veşnic *verzi* (tineri), frumoşi şi sănătoşi.

În răstimpul de la logodnă şi până la nuntă, care dura cel puţin trei săptămâni, mireasa trebuia să coase o frumoasă cămaşă pentru mire şi câte una pentru soacră şi pentru socru, obiecte de vestimentaţie care erau dăruite în timpul ceremonialului nunţii. Şi mirele dăruieşte soacrei mici o pereche de *giumătăţi* (pantofi). Darurile primite sunt îmbrăcate în timpul nunţii şi se joacă cu ele spre văzul întregii asistenţe.

Costumele de mire şi mireasă se păstrează cu mare grijă, adesea până la moarte, când cei ce le-au îmbrăcat la cununie sunt înmormântaţi îmbrăcaţi cu ele.

În aceeaşi perioadă, de la logodnă la nuntă, nu se torcea în casa fetei şi a flăcăului pentru ca să nu se *întoarcă* (strice) nunta.

Până în ziua nunţii, tinerii logodiţi purtau ca semn distinctiv flori. Flăcăul purta *ţâmńir* (floare albă, artificială) la căciulă sau la pălărie, iar fata purta acelaşi gen de flori albe în păr, reminiscenţă dintr-o coroniţă care se va fi purtat odinioară.

Dacă dintr-un motiv sau altul, logodna se *rupea*, *se strica* sau *se spărgea*, părinţii celui care făcea acest lucru aduceau la cunoştinţa părinţilor celuilalt, precizând care sunt motivele şi cerând iertare pentru eventualele neplăceri pricinuite, iar vestea circula din casă în casă, purtată mai ales de către neveste, şi avea menirea de a repune tânăra fată în situaţia de a putea fi peţită din nou.

Cunoscută fiind data mariajului, în trei duminici la rând au loc *vestirile* sau *strigările,* când preotul anunţă în biserică, după terminarea serviciului religios, viitoarea căsătorie. În acest răstimp, orice om din satul respectiv sau din altele învecinate, dacă au ceva de spus împotriva fetei sau a flăcăului şi cele afirmate se adeveresc, logodna se desface şi căsătoria nu mai are loc.

Mirii îşi aleg, din rândul prietenilor, doi *vătăjei* (cavaleri de onoare) şi două *druşte* (domnişoare de onoare). De cele mai multe ori, vătăjeii şi druştele alcătuiesc două perechi de tineri care *trăiesc bine*, ori sunt chiar logodiţi. Vătăjeii aveau ca semn distinctiv un baston confecţionat din lemn de alun înfăşurat cu fir de lână divers colorată (la Ostra, un *toporaş*, adică un baltag) de care era legată o năframă, care, în mod obligatoriu era cusută de către druşcă, şi un batic pentru aceasta. Aveau ploscă de lemn cu rachiu din care cinsteau şi invitau sătenii la nuntă în numele socrilor şi ai mirilor. Chemarea la nuntă se făcea cu două săptămâni înainte. Vătăjeii umblau călare, din casă în casă, şi invitau tot satul cu următoarele cuvinte : „*Vă roagă socrii cei mari, nunii cei mari, mirele*

246. Inf. Eufrosina Hutu, 93 ani, Stulpicani.

Nuntaşi la Negrileasa, în 1926
(Fotografie degradată din arhiva domnului Dorel Şcheuleac,
fiul preotului Vladimir Şcheuleac din Negrileasa)

şi mireasa, dacă aveţi chef şi dragoste, vă poftesc şi eu la nuntă"[247]. Caii aveau la căpăstru canaci roşii şi năframe. Astăzi, invitaţiile le fac doar socrii şi mirii.

Nănaşii sunt aleşi, de regulă, de către părinţii tinerilor. Dacă altădată erau doi sau patru nănaşi, astăzi, la Stulpicani, există cazuri când numărul lor depăşeşte cifra de 100. Spre exemplu, la nunta lui Petre Zancu din Stulpicani au fost 125 de nănaşi. Situaţia aceasta a fost posibilă datorită spiritului mercantil care a pus stăpânire pe localnici, aceştia făcând din nuntă o afacere mai mult sau mai puţin profitabilă.

La Stulpicani, părinţii şi mirii umblă din casă în casă cu o sticlă de rachiu din care îi cinstesc pe gospodari şi îi invită la nuntă iar la plecare le lasă acestora o sticlă de jumătate de litru cu rachiu. Dacă aceştia acceptă sticla înseamnă că îi vor cununa, le vor fi nănaşi, iar dacă vin la nuntă fără să fi acceptat sticla cu rachiu, sunt simpli nuntaşi.

Nunta propriu-zisă începea odinioară sâmbăta la casa socrilor mari, unde cânta muzica, se adunau rude ale mirelui, precum şi flăcăi şi fete, şi se termina luni. (Astăzi, nunta începe duminică dimineaţa la casa mirelui, unde se adună vătăjeii, vecinii, tinerii satului şi unde se dansează. Nu se mai închină schimburile. Celelalte momente sunt încă vii şi astăzi.) De la casa mirelui se pleca sâmbătă după amiază, cu alai, cu muzică şi focuri de armă, spre casa miresei unde avea loc o petrecere numită *masa miresei*.

Altădată, alaiul mirelui venea cu căruţele trase de cai, care aveau prinse la căpăstru năframe şi canaci roşii, iar la gât, coroane de brad şi flori. Caii sunt îndemnaţi la drum cu o motivare certă :

247. Gh. Solcan, *Note*.

Mânî, badi, caí tari,
S-agiungem în sat cu soari,
C-a sî vadî oamení
Pentru ce-am bătut caí.

Pentr-o floare din grădinî,
Pentr-o tânîrî copchilî,
Pentr-o floare din fereastrî,
Pentr-o tânîrî nevastî.

Ultimele două versuri putând fi şi :

Pentr-o tânîrî mńireasî,
Pentr-o floari mândr-aleasî ! [248]

Şi lăutarii sunt îndemnaţi să cânte mai cu foc :

Cântî, cântî, lăutari,
Asta-i nuntî, nu-i jalani.
Nu cata că-i răguşît,
Cî di asta eşti plătit.

La casa miresei, în stâlpii porţii, ca semn distinctiv al petrecerii ce urmează să aibă loc, sunt puşi doi brazi împodobiţi cu fâşii de hârtie creponată şi beteală, care străjuiesc poarta mare de o parte şi de alta. Altădată, aici i se cânta mirelui *cântecul bradului*, în care i se spunea că mireasa îl aşteaptă cu *„doi brazi mândri la poartă"*. (La Gemenea, bradul se punea atât la poarta socrilor mari cât şi la cea a socrilor mici.) Obiceiul este atestat şi în textul unui fragment de cântec cules din Dorotei :

Mireasa în alb aşteaptă,
Cu doi brazi bătuţi în poartă[249].

Vătăjeii veneau înainte, deschideau porţile şi lăsau să treacă mirele cu alaiul său. Soacra cea mică îl întâmpina pe mire la poartă, îl stropea cu agheasmă, după care stropea pe jos de la poartă şi până la prag. În pragul casei, mirele era întâmpinat cu un colac mare şi o huscă de sare. Socrul mare aducea cu el doi colaci şi o sticlă de rachiu. Ajunşi aici, unul dintre nuntaşi rostea următoarea oraţie :

Buna sara, socru mari,
Ti cunoşti pi însamnari
Cî eşti socru mari,
Cî dacî n-ai hi socru mari
Nu te-i fuduli aşę tari.
Dinspri noi poţ sî ti fuduleşti,
Te-om videa la urmî ci plăteşti.

Noi nu sîntem ţîgani din şatrî,
Sî discălicăm la mńeta în poartî.
Noi tăt răsăritu l-am colindat,
Pustiuri mari am calcat,
Munţ cu pchiatrî,
Păręi cu apî,
Livez cu păpuşoi

248. Inf. Elena Gafiuc, 37 ani, Gemenea.
249. Inf. Nicolae Lehaci-Gheorghian, 96 de ani, Dorotei.

Scanned with OKEN Scanner

Ş-am agiuns pânî la voi.
Ci vă uitaţ urât la noi ?
Cini sînteţ dumneavoastrî,
Sî luaţ sama noastrî ?
Ci umblăm, ci căutăm,
Nimărui sama nu dăm.
Dacî ni întrebaţ ominęşti,
Vă răspundim gospodăreşti
Şî vă dăm di ştiri
Dispri-a noastrî vinirí.
Cî jupânu nostru mńiri,
Cân' i-o vinit gustu di-nsurat
Mult pi gânduri n-o stat.
În zori di dzî el s-o sculat
Şî pi faţî s-o spalat,
La icoani s-o-nchinat,
Chicâ neagr-o cheptanat,
Apoi frumos s-o-mbracat,
Cu cojoc mari, mńiţos,
Ca Vodî din Ţara di Gios,
Şî cu cuşma ţurcăneascî,
Fętili să-l îndrăgeascî.
Apoi puşca ş-o-ncarcat,
Buciumu l-o apucat,
Buciumu la gurî l-o pus
Şî pi noi tăţ ne-o strâns.
Din munţ, din văi, din sati,
Vreo trii suti şî giumatati,
Tăţ cu puştili-ncarcati.
La brâu cu pchistoali buni,
Pânî şî Făt-Frumos din cęę lumi
O ieşît la a lui chemari
Ş-o plecat la vânătoari.
Ş-o vânat în Ţara di Sus
Fără nici on răspuns.
Ş-o vânat în Ţara di Gios
Fără nici on folos.
Pin munţ şî pin potici
Găseau numa capri mńici.
Pin văgăuni şî hârtopi
Găseau numa iepuri şchiopi,
Veveriţî cu ochi mńici,
Pin gârli numa arici.
Apoi iarî ne-am întors
Printr-on codru-ntunecos,
Şî cu doru di vânat,
Tătă lume-am colindat.
Ş-am cutreierat
Ceru cu stęlili,
Văi cu vioręlili,
Păduri mari ş-înverdzîti,
Câmpuri multi ş-înfloriti,
Dumbrăvili cu izvoarî,
Cini bę pi loc sî-nsoarî.
Şî jupânu nostru mńiri,
Hiind tari însatat,
De-on izvor o dat,
La izvor s-o aplecat,
Setea ş-o astâmparat.
Şî cân' s-o rădicat
Cu ochii de-o urmî o dat,
O urmî di hiarî,
Tăţ vânătorii sî spărięrî.
Atunci mńirili suparat,
Mult pi gânduri n-o măi stat,
Buciumu la gur-o pus
Şî pi noi la on loc ne-o strâns,
Ca sî stăm şî sî dizlegăm,
Poati nu-i urmî di fiarî,
Poati-i urmî di ficioarî,
Cari pi cari ne-o pocit
Ş-în codru ne-am rătăcit.
Uni-o dzîs c-ar hi di fiarî,
Şî pi noi vrea sî ni pchiarî.
Alţî-o dzîs cî-i di căprioarî,
Unii, cî-i di ficioarî,
Mńirilui di soţîoarî.
Cî-i urmî di fatî mari

Ci s-o prifăcut în floari
Şî creşti-ntr-o grădinî
În altî ţarî străinî.
Şî tot creşti
Şî-nfloreşti,
Da' di rodit nu rodeşti
Şî măi rău sî vestejeşti,
Cî nici locu nu-i prieşti.
Alţî-o spus drept,
Cu mâna la chept,
Cî-i urmî di huhurez,
Da' pi dânşî sî nu-i crez.
Atunci nunu cęl mari,
Cu grija-n schinari,
Pe-on cal calari,
S-o rădicat în scări
Ş-o privit în zări,
Ş-o făcut ochii roatî
Pisti oştirę toatî.
În dęgiti-o plesnit,
Într-on pchicior s-o-nvârtit
Şi noauî ne-o poruncit
Pi cai sî-ncălicăm,
La dumneavoastrî s-alergăm,
Floricica s-o cătăm,
Lui sî i-o ducem.
Noi pi cai am încălicat
Ş-am plecat,
Pi aripa vântulu
În giuru pământulu,
Cântând şî chiuind,
Din pchistoali pocnind,
Din potcoavi scăpărând
Şî ca dzîua luminând.
Aici cân' am agiuns,
Sęmnili ni s-o ascuns.
Pi loc am discălicat,
Floricica am catat
Ş-am vădzut-o pi fireastrî,

Tineri stulpicăneni „ce trăiesc bine"

În casî la dumneavoastrî,
O floricicî frumoasî,
Cum îi fata dumniilor voastrî.
Da' bini sama sî luaţ,
Floricica sî ne-o daţ,
Cî di noi nu scapaţ.
Cî noi am vinit
Cu hârleţî di argint,
S-o scoatim din pământ,
S-o scoatim din rădăcinî,
S-o răsădim la mńiri-n grădinî
Ca sî hii gospodinî.
Cî acolo va înflori

Scanned with OKEN Scanner

Şî va rodi,
Pământu i-a prii
Şî tari bini i-a hi.
La mńeta nu înfloreşti,
Nu rodeşti,
Măi târzîu sî veştejeşti.
Socru mari,
Noi ne-am dat la sfat
Ş-am uitat
Cî avem doi colaci di închinat.
A dumńitali îi di păpuşoi,
Pentru unu ni s-ar cădę doi.
A nostru îi di grâu ales,
A dumńitali îi di ovăs.
Mńi-o spus vecinii mńei asarî
Cî a dumńitali îi di sacarî
Di la noi din ţarî.
Dicât sî ni mâniem,
Măi bini sî ni împăcăm
Şî colacu să-l schimbăm,
Şî la urmî să-l rupem.
Să-l mâncăm,
La alţî sî nu dăm,
Pofta sî le-o strîcăm.
Şî măi avem şî doauî păhăręli di argint
Mńeta sî ni spui : „Bini-aţ vinit ! "[250].

Apoi mirele şi toţi cei care l-au însoţit până la casa viitorilor socri sunt invitaţi în casă şi aşezaţi la masă. Mirele aşteaptă cu nerăbdare să-şi vadă mireasa, care între timp a fost gătită cu mult dichis. Dar nu mică îi este surpriza când, în locul fetei frumoase şi tinere pe care o iubeşte, îi este adusă, îmbrăcată în mireasă, ca vai de ea, o babă urâtă şi hâtră care, chipurile, este tare bucuroasă de norocul ce a dat peste ea. Însă mirele, roşu până în vârful urechilor de ruşine, mai ales din cauza hazului general, refuză cu încăpăţânare o astfel de mireasă. Dar baba nu se lasă cu una, cu două. Noroc că mireasa cea aşteptată apare la timp pentru a-l salva din delicata situaţie în care se află (este învinuit de a o fi sedus şi de a o fi lăsat însărcinată pe babă). Mireasa este adusă de către un om în vârstă şi dată în deosebita grijă a mirelui, fiind aşezată la masă în stânga acestuia. Apoi socrul mic toarnă câte un păhărel de holercă la miri şi îi îndeamnă să bea. Aceştia gustă de trei ori din pahar, mai întâi mirele şi apoi mireasa (este primul gest din cadrul ceremonialului nunţii care sugerează supremaţia bărbatului în viitoarea familie), după care conţinutul este *ţâpat* (aruncat) peste cap, în spate şi spun că *„aşa cum duşmanii nu au văzut ce am făcut noi, tot aşa nici un fel de rău să nu se poată prinde de noi"*. Tot acum, mama miresei îi pune acesteia la brâu o băsmăluţă cu tămâie, usturoi, boabe de piper, o pană de cocoş, puţin argint viu. Fiecare element are un rol, fie protector, fie dătător de calităţi : tămâia o păzeşte de duhurile rele, usturoiul, de strigoi, piperul, ca să nu se deoache, argintul viu, ca să fie sprintenă şi harnică, iar pana de cocoş, ca să fie *„năzdrăvană"*.

250. Inf. Dumitru Gemanar-Şchiopuţu, 79 ani, Plotoniţa.

Scanned with OKEN Scanner

Toţi cei prezenţi sunt aşezaţi la masă şi ospătaţi. La un moment dat, *corceriţa* (şi *colceriţa*), adică bucătăreasa, aduce găina, în timp ce dansează şi strigă :

Făceţi-mi drumu măi larg,
Ca sî cobor di pi prag,
Ca sî vin cu găina,
Să o duc la nănaşa.

*

Aduceţi-mi cheiţa,
Sî discui cămăruţa,
S-aduc găina la nanaş,
S-o muşti dintri pchicioari,
C-acolo-i carnea măi moali !

*

Hai naşulę, dupa şurî,
Sî punim preţ pi gainî.
Pi gainî preţ am pus,
Di la un milion în sus !

*

Hai naşulę, dupa şurî,
C-a mę-i raţî, nu gainî !

*

S-o 'mbatat gaina mę,
Da' n-o stat numa a bę.
Da' nici naşa nu-i di treabî,
Sî nu sî îmbęti-o datî ! [251]

*

Iu, iu, iu, găinî grasî,
Ieri erai pi dupa casî,
Ş-amu eşti friptî pi masî.
Iu, iu, iu, găinî surî,
Ieri erai pi dupa şurî,
Ş-amu eşti la mńiri-n gurî.
Iu, iu, iu, găinî albî,
Bun-ai fost di astî treabî[252].

Când îi este pusă în faţă găina, mirele îi rupe repede gâtul (gest cu trimitere la viitoarea sa autoritate în familie) şi apoi o împarte şi o dăruieşte mesenilor. Petrecerea continuă într-o bună dispoziţie generală, nelipsind strigăturile de atmosferă :

Asta-i fina, asta-i nuna,
Din doauî, s-a tragi una[253].

Înainte de ieşirea din casa părintească i se cântau miresei cântece de jale care aveau rolul de a-i stimula regretul după casa părintească şi pentru despărţirea de părinţi.

După masa miresei, altădată urma momentul în care mireasa îşi lua *iertăciune* de la părinţi. Astăzi, momentul solemn al iertăciunii are loc înainte de a pleca la cununie.

Când ieşeau din casă, soacra cea mică arunca cu boabe de grâu peste miri şi nuntaşi, ca mirii odată căsătoriţi „să fie bogaţi în viaţă"[254]. Când să plece de la casa socrilor mici, mirele şi invitaţii lui găsesc porţile ferecate şi o serie de

251. Inf. Elena Gafiuc, 37 ani, Gemenea.
252. Inf. Lucreţia Rusu, 61 ani, Plotoniţa.
253. *Ibidem.* Este necesar să subliniem faptul că altădată strigăturile licenţioase vehiculate erau destul de numeroase şi dădeau o anumită coloratură spectacolului folcloric. Sub influenţa unor factori educaţionali şi de mediu cult au fost parţial abandonate.
254. Inf. Elvira Stigleţ, 93 ani, Bucşoaia.

Scanned with OKEN Scanner

Miri din Ostra în 1913

flăcăi păzesc ca ceata mirelui să nu poată ieşi până nu va plăti *hulpe* (pronunţat de către unii *vulpe*), adică taxa care se percepe de la mire şi ceata lui de către flăcăii care au jucat mireasa la hore sau au avut intenţia de a o cere în căsătorie, taxă care constă în câteva sticle de băutură. În zilele noastre, hulpea se plăteşte în momentul sosirii alaiului mirelui la casa miresei. Numai după ce ceata flăcăilor care a avut grijă de mireasă a fost răsplătită, porţile sunt deschise şi accesul alaiului mirelui este permis în curte. Hulpea s-a plătit altădată numai de către mirele care era din alt sat.

Obiceiul plăţii hulpii îşi are originea într-o dare pe care trebuiau să o achite ţăranii domnilor fanarioţi. „Aşa a fost cazul *cuniţei* (...) Un băiat sau o fată, dacă voia să se căsătorească în alt sat decât cel în care locuiau, trebuia să dea cuniţă, adică o blană de jder, numită în limba polonă *kunica*. Acest obicei a existat şi în Moldova, sub numele de *culpea*"[255].

De la masa miresei, tot alaiul, în frunte cu mireasa, se deplasează la casa mirelui. Pe tot parcursul deplasării se strigă de către druşte şi neveste *strigături*, menite să creeze bună dispoziţie :

255. Mihai Lazăr, *Contribuţii la cunoaşterea fiscalităţii în Moldova din secolul al XVIII-lea : văcăritul, cuniţa, alamul şi cornăritul*, în *Suceava. Anuarul Muzeului Judeţean*, VI-VII, Suceava, 1979-1980, p. 155.

Scanned with OKEN Scanner

Asta-i nuntî, nu minciunî,
Tăt omu-i cu voí bunî !

*

Ieşîţ, neamuri şî veciní,
Sî videţi nunta cum vini :
Cu druşti şî vătăjăi,
C-aşę-i obicei la noi.

Când alaiul ajunge în apropierea casei părinţilor mirelui, soacra mare este vestită că îi soseşte nora :

Soacrî mari, ieş la nuc
Sî vez ci norî-ţ aduc.
Nici nu-i mńicî, nici nu-i mari,
Dupa placu dumńitali ! [256]

Posibilul viitor conflict dintre noră şi soacră este subliniat în strigăturile druştelor şi ale nevestelor şi dă savoare deosebită atmosferei :

Soacrî mari, ieş la nuc,
Sî vez ci norî ţ-aduc.
Ţ-a plăcę, nu ţ-a plăcę,
Tot cu tine-a rămânę !

*

Bucurî-ti, soacrî mari,
Cî-ţ aducim norî tari.
Sî-ţ agiuti la ciubăr
Sî ti scarmini di păr !

*

Męri nora la fântânî
Cu cămęşa soacri-n mânî

Miri din Dorotei

Ş-o ciuştí o datî-n apî :
Na-ţ-o, soacrî, cî-i spalatî,
Da', mă rog, nu bănui,
N-am avut cân' ţ-o clăti !
(O trânteşti de-o răchitî,
Ię-o, soacrî, cî-i clătitî !)

*

Bucurî-ti, soacrî mari,
Cî-ţ aduc cheptănătoari,
Sî ti chęptini pi cap
C-o bucat di lemn di fag !

Răspunsul soacrei vine şi el prompt :

Da' nici soacra nu-i prea proastî :
Mătura-i cu coada groasî ! [257]

256. Inf. Viorica Gh. Diacon, 48 ani, Stulpicani.
257. Inf. Silvia Flocea, 43 ani, Stulpicani.

Scanned with OKEN Scanner

Pentru bunele raporturi viitoare cu soacra, tânăra mireasă primeşte sfaturi practice :

Mńiresuicî, draga mę,
Di ţ-a hi soacrî-ta rę,
Ię di cap şî mńi-o trântę
Di la şurî pân' la prag.
Nu ti tęmi, nu-i pacat,
Cî ę ţâţî nu ţ-o dat ! [258]

Atunci când alaiul căruţelor (sau săniilor, pe timp de iarnă) ajunge la casa mirelui, soacra cea mare „primeşte mireasa în poală"[259], adică îi întinde poala pe care „mireasa se face că o calcă ori pune uşor piciorul pe ea"[260]. Gestul soacrei are o mare încărcătură afectivă. Nu numai că i se acceptă viitoarei nurori un anumit statut de egalitate în raport cu soacra, dar şi un tratament egal în raport cu toţi copiii „ieşiţi de sub poalele ei"[261].

În pragul casei, mirii sunt întâmpinaţi cu pâine şi sare de către socrii mari care le urează acestora bun venit.

În casa mirelui are loc un alt moment important al nunţii : *închinatul darurilor şi al schimburilor,* adică al obiectelor pe care mirii şi le dăruiau reciproc. Mirii stau în picioare în faţa unei mese pe care se află un colac acoperit cu un ştergar, când le sunt aduse şi închinate schimburile. Acestea erau aduse într-o sită unde era şi o sticlă de rachiu, acoperite cu o năframă. Mai întâi se închinau straiele mirelui făcute de mireasă, o cămaşă, un brâu şi o năframă, ocazie cu care se rostea următoarea oraţie :

Buna sara, jupâni mńiri,
Iaca sara o însarat,
Schimburili nu ţî le-am închinat.
Mńeta ci stai aşę scârbghit
Într-on cojoc mari, mńiţos,
Di parcî eşti Vodî din Ţara di Gios ?
Hii măi vęsîl, măi voios,
Ca on trandahir frumos.
Cî jupâneasa mńireasî
Îi foarti bucuroasî.
Di mńeta cân' o audzît
Foarti bini i-o părut,
La târg s-o pornit,
La târg la Cernăuţ,
Târg cu multi curţ,
Haini scumpi sî găsascî,
Dup-a dumńitali stat
Sî li potrigheascî.
Mult o umblat şî n-o aflat
Haini dup-a dumńitali stat.
Cî găsę scurti, strâmti, sfârticati,
Cum în lumi măi ciudati.
Atunci di ciudî şî di nacaz,

258. Inf. Elena Gafiuc, 37 ani, Gemenea.
259. Inf. Viorel Turenschi, 72 ani, Frasin.
260. Inf. Frozina Flocea a Babei, 76 ani, Stulpicani.
261. *Idem.*

Scanned with OKEN Scanner

S-o dus la un iaz,
Într-o luntri o sărit,
Spri Ţarigrad o pornit.
În Ţarigrad cân' o agiuns,
Dughęnili s-o dischis
Lămpchili s-o aprins.
Trii dzîli şî trii nopţ
S-o primblat pin Ţarigrad
Pânî ce-o aflat
Ş-o cumparat
Haini dup-a dumńitali stat.
Cu galbini li-o plătit,
Dupa faţa dumneavoastrî li-o potrighit,
Di pin dughęni turceşti,
Di acęlę ci pi la noi nu găsăşti.
Şî ni-o dat noauî darurili în samî,
Sî vi li aducem ca pi palmî.
Iar noi neavân ci lucra,
Într-on car le-am încarcat
Şî cu drucu' le-am legat,
Şî la drum am plecat.
Ş-am agiuns într-o vali
Uni era glodu' mari,
Cât ograda dumńitali,
Poati şî măi mari.
Caru-n glod s-o cufundat
Şî nu era chip di scapat.
Atunci noi, oameni cu învăţăturî,
Nu am aşteptat murî-n gurî,
Negoaţîli le-am discarcat,
Pi corabii le-am păcuit,
Pi apa Dunîri ne-am pornit
Şî la curţîli dumneavoastrî am vinit.
Da' nici aici bini n-am ieşît,
C-on vânt mari o suflat,
Corabia s-o răsturnat,
Ce-o fost cu noi tăt s-o-necat.
Numa ce-am scapat noi vo cinci,
Din cii măi voinici,
Cari ni videţ aici.
Mńici la stat, buni la sfat,
Lungi di mânî, buni di gurî,
La nevoi şî di fugî.
Şî vădzân pisti ci nacaz am dat,
În Dunîri ne-am bagat.
Ce-o fost scump şî greu s-o scufundat,
Ce-o fost ieftin şî uşor am apucat.
Di apî le-am scurs,
Pi aripchili vântului le-am pus
Şî la dumneavoastrî am agiuns.
Noi darurili pi mânuri le-am luat,
Matali ţî le-am închinat :
O cămeşî di bumbac,
Cu găuręli la ciupag,
O păręchi di izmęni di fuior,
Cu găuręli pe-on pchicior.
Mă apuc pi barba mę
Cî n-au nici o găurę.
Doauî bricinari : unu' di tei,
Sî nu măi umbli la alti fimei,
Şî unu di sarad,
Sî nu măi umbli noaptea pin sat,
Ai distul cât ăi umblat ;
Doauî męri domneşti,
Di cęli ręli sî ti pocăieşti,
La gospodării sî ti gândeşti.
Poftim puni mâna,
Cî ţî-i vina !
Ei, jupâni mńiri,
Cum nu ti grăbeşti cu luatu'
Cum te-i grăbit cu însuratu' !
Părinţî dumńitali dzîceau
Şî ti sfătuiau
Sî măi rămâi flăcău,
Cum am ramas şî eu.
Da' mńeta te-i suit pi cupchior
Ş-ăi spus cî dacî nu ti-nsori, mori.

Pi cupchior cî te-i gândit
Şî la-nsurat ăi pornit.
Poftim puni mâna, cî ţî-i vina !
Sî trăieşti pi loc cu noroc,
Viaţî cu dulceaţî
Şî rachiu pân' dimineaţî.
Sî hii ca Iosif cęl frumos,
Ca Iacob cęl norocos,
Ca Machedon cęl cu numi,
Ca Aron din cęę lumi.
Sî hii ca Samson di tari
Vestit ca Ştefan cęl Mari,
Sî ti bucuri cum s-o bucurat
Ilisei Proorocu'
Cân' i-o dat Sfântu Ilie cojocu'.
Sî dęi Dumnădzău,
Sî mă satur şî eu
Di vin şî di plăcinti
Şî di găini fripti,
Di gioc şî di fęti,
Numa sî nu s-îmbęti,
Sî cati la scripcar cum hârâieşti.
Vivat ! [262]

După acest moment, are loc închinatul schimburilor sau mai exact al darurilor pentru mireasă (*hobotul*, adică baticul, o pereche de pantofi, *colţuni*, o oglinjoară, un şal şi alte obiecte cumpărate de către mire). Oraţia care se rostea cu acest prilej este asemănătoare cu cea de la închinatul schimburilor pentru mire :

Buna sara, jupâneasî mńireasî,
Sara o-nsarat,
Schimbur'li matali nu le-am închinat.
Ne-o fost vremea măi dimult,
Da' noi nu ne-am priceput.
Di trii dzîli umblăm şî cătăm
Şî nicăieri nu aflăm
O mńireasî ochişę,
Nu te-i diochę.
Pacat cî nu eşti mńireasa mę !
Cî eşti frumoasî şî făcutî,
Ca pin inel pitrecutî.
Nici prea crudî, nici trecutî.
Ochişorii – doauî stęli,
Cheptu – şîri di mărgęli,
Gura – buzî ruminęli
Sî sî dizmńerdi mńirili cu ęli.
Da' ti-ntreb gospodăreşti
Mńirili nostru di mńeta cum sî-ngrijęşti ?
Nibăut şî nimâncat,
Tot cu grija la-nsurat,
Di dumneata cân' o audzît
Foarti bini i-o părut.
La târg s-o pornit,
La târg la Cernăuţ [...]

În continuare, textul este identic cu cel al oraţiei precedente până la versul : „*Noi darurile pi mânuri le-am luat*", după care continuă :

Matali ţ-am închinat
Hobot mândru din Banat,
Ca să-l ai di-nhobotat ;
On şal di strămăturî,
Sî hii totdeauna cu voí bunî ;
O păręchi di ciorapi di matasî,
Sî hii gospodinî aleasî ;
O părea' di ciuboţęli gălbghioari

262. Inf. Dumitru Gemanar-Şchiopuţu, 79 ani, Plotoniţa.

Oricân di tras pi pchicioari,
Dimineaţa pi răcoari,
Sara la apus di soari ;
Cu talpa di pchęli di iapî,
Sî poţ męrgi iuti la apî,
Cu talpa di pchęli di urs,
Sî nu măi meri la măta-n sus,
Cu talpa di os,
Sî nu măi meri la măta-n gios.
Cu talpa di pchęli di cal,
Sî poţ fugi uşor la deal ;
Ş-o oglingioarî din Ciudei,
Ca sî ti caţ pi la cercei,
Sî ti caţ pi la on ochişor
Şî sî uiţ di cini ţî-i dor.
Sî ti caţ şî la cęlălalt
Şî sî ştii cî ai barbat.
Cęlęlalti-s împachetati,
Nu ştim sama la toati.
Atât vă putem spuni
Cî sînt ţăsuti şî cusuti
Tăti cu hir fin,
Sî-ţ hii voia deplin.
Şî dacî nu crez,
Poftim puni mâna şî vez.
Jupâneasî mńireasî,
Di ci nu ti grăbgheşti cu luatu
Cum te-i grăbghit cu măritatu,
Şî cum te-i grăbghit cu logoditu,
Ca cireşu cu-nfloritu.
Cî părinţî dumńitali
Ti sfătuiau sî măi stai fatî,
Da' mńeta ăi sărit pi vatrî
Ş-ai dzîs cî vrei măritatî ;
Iarî di pi vatrî pi prag
Ş-ăi dzîs cî mńirili ţî-i drag.
Părinţî mńetali o vrut nunta s-o strîci,
Da' mńeta ăi început a plângi.
Părinţî mńetali di nunta ţ-ar hi strîcat
Mńeta tę-i hi înecat
Într-o baltî curgătoari,
Uni sî scaldî broasca-n pchioari
Dar acuma ti grăbęşti
Scumpi daruri di primęşti.
Poftim puni mâna cî ţî-i vina.
Vivat ! [263]

După acest moment, se dansa până la o bucată de noapte, după care toţi plecau la casele lor, urmând să revină a doua zi, duminică, când dansul se relua, iar în casă aveau loc alte momente ale ceremonialului : aranjatul miresei, tunsul şi bărbieritul mirelui. Mireasa doarme în această noapte în casa mirelui. Ea doarme cu viitoarea sa soacră, iar mirele cu tatăl său.

La bărbierit şi la tuns, mirele era ţinta unor glume pline de haz : era bărbierit cu o surcică, iar pentru a fi tuns i se punea pe cap un castron de lemn, ca tunsoarea (care era simulată) să iasă rotundă, timp în care i se cânta aşa ceva :

Am vinit, miri, vinit,
Că-i vremea di bărbierit
Şî cu păru di-afumat,
Gospodar să fii în sat.
Şî te-om tundi mândru juni,
Cu păru să ti afumi,
Afumi di sperięt,
Ca să nu ti piş în pat[264].

263. *Idem.*
264. Inf. Gheorghe Sahlean, 54 ani, Bucşoaia.

Nu lipsesc nici cântecele care au rolul de a-l măguli pe mire, după ce mai întâi a fost determinat să roşească până în vârful urechilor la auzul celor cântate mai înainte :

Pi deasupra istui sat,
Joac-un păunaş rotat.
Nu ştiu, zău, ori mirili-i fermecat.
Dar cini l-o fermecat ?
O copilă din cel sat.
Dar cu ce l-o fermecat ?
Cu sulcinî din grădinî
Şî cu apî din fântânî[265].

Un cântec interpretat de către cei îndreptăţiţi să spună că sunt posesori ai unei vaste experienţe de viaţă este în măsură să-l pună la modul serios pe gânduri pe mire :

Nimi-n lumi nu s-înşalî,
Cum ficioru cân s-însoarî.
Prindi patru boi la car
Ş-îş aducí lui amar.
Cân' îi colo cătră gioi
Duci-ar amaru-napoi,
Duci-l-ar, da' şî nu poati,
C-o giurat pânî la moartî[266].

Mireasa este *gătită* şi ea de către druşte, tinere neveste şi alte fete. Este pieptănată (la Bucşoaia, cu coadă lată, din 22 de şuviţe de păr) după ce i se pune rochia de mireasă, i se aşează coroniţa, i se potriveşte *şlaierul* (voalul). *Şlaierul* este un element de vestimentaţie preluat târziu de către localnici de la coloniştii germani din zonă. Altădată, mireasa purta pe cap coroniţă cu flori de lămâiţă, crenguţe de mirt şi asparagus, pe laterale i se prindeau *máşine* (fundiţe de beteală). De coroniţă erau prinse panglici de beteală şi de mătase albă, lungi până la gleznă sau până la genunchi, şi de care erau prinse mici rămurele de mirt şi asparagus. Fetelor care nu erau fecioare li se punea peste faţă voal. Era considerat ca fiind un mare păcat să nu-şi recunoască starea şi să intre în biserică, ca mireasă, fără voal pe faţă. *Hobotul* (baticul) primit de la mire îi este pus pe umeri şi-l ţine aşa la cununie, în timpul nunţii şi până în momentul *înhobotatului*. Tot timpul gătitului i se cântă de către nevestele tinere cântece care subliniază regretul după starea de fetie şi acceptarea statutului de femeie măritată, schimbare surprinsă metaforic în versuri :

Saracili floricęli,
O pchicat bruma pi ęli.
Nu-i brumî încet pchicatî,
Ci-i di Dumnădzău lasatî[267].

265. Sem. folc., bd. 231, inf. Sidonia Bohaci, 77 ani, Ostra.
266. Sem. folc., bd. 230, inf. Dochia Masichievici, 75 ani, Ostra.
267. Inf. Elvira Stigleţ, 93 ani, Bucşoaia.

Scanned with OKEN Scanner

Majoritatea acestor cântece se regăsesc şi după momentul *iertăciunii* (unde le vom aminti şi noi).

Mirii sunt scoşi din casă, cu dans şi cântec :

Di trii ori pi dupa masî,
Sî scoatim rău' din casî,
Sî rămâi binili,
Sî trăiascî tinirî.
Di trii ori şî di trii ori,
Sî rasarî numa flori[268].

În curte se aşează o băncuţă ori patru scaune, în faţa cărora se întinde un scorţar sub care, în mod obligatoriu, se pune fân, iar pe scorţar se pun două perne. Pe scaune iau loc părinţii, iar îngenunchiaţi pe câte o pernă stau mirii, fiecare cu capul în poala mamei sale (la Bucşoaia), şi îşi iau *iertăciune*, ocazie cu care se rosteşte o frumoasă oraţie. La Dorotei, Stulpicani şi nu numai, părinţii au pe braţe pernele, una pentru socrii mici şi una pentru socrii mari, iar fiecare mire pune capul pe perna de pe braţele părinţilor săi.

Din numărul mare de variante înregistrate în satele bazinului redăm următoarea, în care mitul biblic al zămislirii omului este expus pe larg :

Jupâni mńiri,
Jupâneasî mńireasî,
Închin în faţa dumneavoastrî
Câtiva cuvinti frumoasî,
Şî di mari folos în lumi.
Sî trăiţi în îmbelşugari,
Sî nu ştiţ di suparari,
Minciunili sî nu li ascultaţ,
Sî nu li făceţ,
Sî nu li purtaţ,
Traiu vostru sî vă stricaţ.
Pi saraci sî agiutaţ.
Legili di le-ţ păzî,
Dumnădzău vă va milostivi
Şî dărui
Hrana vieţî,
Din roaua dimineţî,
Paci şî avuţîi,
Măririli lu Darií,
Înţălepciunę lu Solomon,
Vitejia lu Alexandru Machedon.
Dumneavoastrâ, cinstiţi nuntaşi,
Câţi sînteţi aici împregiuraţi
Şî dumneavoastrî, cinstiţ părinţ,
Di la Dumnădzău sfântu sînteţ rânduiţ,
Bini sama sî luaţ,
Cuvintili din urmî sî li ascultaţ
C-aceşti doi fii a dumneavoastrî
Astăzi sî dispart
Di mamî, di tatî
Şî mărg la a lor casî,
Cari di Dumnădzău li-i aleasî.
Nunta îi o lęgi sfântî
Di Dumnădzău blagoslovitî,
Di acęę fecioru va lăsa
Pi tatăl său, pi mama sa,
Se va lipi cu plăcęri
Di a sa muięri.
Şî amândoi vor fi un trup,
Pentru cî Dumnădzău aşę o vrut.
C-aşa o fost di cân' îi lumę

268. Inf. Dumitru Gemanar-Şchiopuţu, 79 ani, Plotoniţa.

Şî va fi cât va fi lumę.
Iar dumneavoastrî, cinstiţ părinţ,
Prę bini ştiţ
Cî-n lumi nu s-o pominit
Aşę doi fii mari sî creascî
Şî dumnevoastrî sî nu vă greşascî.
Numa Dumnădzău îi cel negreşît,
Cari-n lumi tăti li-o rânduit :
Luni, întâia zî,
O făcut sămn cu mâna
Ş-o făcut lumńina ;
Marţ o făcut ceru şî pământu
Numa cu cuvântu ;
Mńiercuri o făcut marę
Şî toati câti-s într-însa
Numa cu zîsa ;
Gioi o-ntins ceru ca o pchęli,
Luceferi lumninoş,
Cari az îs mai frumoş,
Soari şî lunî
Şî tăti dimpreunî ;
Viniri o făcut păsărili cerului
Şî vietăţîli pământului.
Sâmbîtî o făcut raiu di la răsărit
Cu tăt felu di frumuseţ
împodobghit :
Cu domnitori,
Cu pomi roditori
Cu lumńini şî cu izvoari,
Şî cu api curgătoari
Şî cu flori mńirositoari.
Ş-apoi Dumnădzău s-o gândit
C-acest pământ trebui stăpânit.
Şî l-o făcut pi om
Cu trupu din lut,
Cu oasî din pchiatrî,
Cu sângi din Marea Roşîi,
Cu virtutea din vânt,
Cu suflitu' din duhu' sfânt,
Cu frumuşeaţa din soari
Dup'-a lui asamanari,
Cu ochii din stęli
Cu glasu di la îngiri,
Cu mintea din cer,
Cu inima din mńijlocu'
pământulu'.
Apoi i-o suflat în faţî
Şî i-o dat viaţî.
Apoi patru slovi o alcătuit în lumi
Şî lu' Adam i-o pus numi.
Dar tot Dumnădzău s-o gândit
Cî n-ar sî hii bini omu' sîngur pi
pământ.
Pi Adam l-o adormńit,
O coastî di la stânga sa o rupt
Şî o făcut pi strămoaşa noastrî
Eva,
Dupa chipu şî asamanarea sa.
Nimaiavân' Dumnădzău ci lucra,
Ori poati duminicî era,
Ori hiind obosît,
S-o pus un pchic la hodinit,
Pi on pat cu floricęli,
Împodobit cu stęli,
Soarili la cap,
Luna la pchicioari,
Norii îl leganau
Şî îngeri-i cântau.
Atunci Adam s-o sculat,
Cu ochi di Eva o dat
Şî s-o-nspăimântat
Şî s-o pus pi strîgat,
Parcî nu era lucru curat.
Atunci Dumnădzău s-o trezît
Şî liniştit i-o vorbit :
- Adami, nu ti-nspăimânta,
Nu ti-nfricoşa,
Cî asta-i os din osu' tău,
Sângi din sângili tău,
Carnea din carnea ta,

Scanned with OKEN Scanner

Şî va fi soţîia ta.
Veţ faci amândoi ci doriţ,
Pentru cî amândoi vă potriviţ.
Sî creştiţ şî sî vă înmulţîţ
Ca stęlili cerului,
Ca iarba câmpului,
Ca frunza codrului
Şî ca năsîpu mării.
Mulţ şî răsmulţ crescurî
Şî sî înmulţîrî,
Casî lângî casî,
Pânî ci o vinit vręmę
Şî acestor doi fii a dumnevoastrî,
Cari şăd îngenunchiaţ,
Cu ochii înlăcrimaţ
Şî sî roagî să-i iertaţ.
Ei v-o greşît,
Pieptu vi l-o supt,
Din somn dulci v-o sculat,
Di multi ori v-o suparat.
Poati v-aţ greşît şî i-aţ blastamat,
Şî blăstămu părinţîlor
Răsîpchęşti casa fiilor,
Sî hie di zîd di pchiatrî,
Sî răsîpchęşti tătă pânî-n talpî.
Iar binicuvântarea părinţîlor
Întăreşti casa fiilor.
Sî hii di nuięli di aluni,
Cât lumę şî pământu ţîni.
Sî hii făcutî din nuia di tufî,
Cî nici vântu n-o suflî.
Di acęę dumneavoastrî, cinstiţ părinţ,
Sî-i binecuvântaţ, sî-i iertaţ.
Orici v-o greşît din copilării
Pânî la a lor căsătorii,
Sî margî voioş la a lor casî,
Cari di Dumnădzău sfântu-i aleasî.
Iar dumneavoastrî, cinstiţ părinţ,
Di la Dumnădzău rânduiţ,
Fiţ blagosloviţ,
Şî prea bini sî vă amintiţ
Di-a dumneavoastrî ficiorii,
Di timpu căsătorii
Cân' tot aşę di părinţ v-aţi rugat
Şî v-o binicuvântat
Cu pâní şî cu sarí
Şî cu darurili sfinţîí sali,
Cî tot aşę li doresc şî eu
La aceşti doi fii,
Di la a lor tinereţî
Pânî la adânci bâtrâneţî
Şî on prunc frumos şî mari
Cum ari orşîcari.
Iar dumneata jupâneasî mńireasî,
Tânîrî şî frumoasî,
Plângi şî suschinî,
Cî meri în ţarî străinî
O sî ti batî fără mńilî,
N-o sî-ţ dęi di mâncat câte-o săptămânî
Şî cân ţ-a da,
Mămăligî pi-o surcę,
Laptili într-o lulę,
Îi mânca şî ţ-a măi rămânę.
Nu ti uita cî mńirili-i bun şî taci,
Vezi tu acasî ci ţ-a faci.
Ar sî-ţ dęi trii boti pi spęti,
Ai sî umbli în ghenunchi pi lângî vętri.
Nu bini te-i îndrepta,
Altili pisti cap îi lua.
Da nu plângi şî suschina,
Cî meri la căsuţa ta.
Cum ţî-i faci, aşę îi mânca,
Cum ţî-i aşterni aşę ti-i culca,
Ceva şi mńie mi s-ar căde,
Di la cinstita mńireasî,
O basma frumoasî di matasî,

Scanned with OKEN Scanner

Di la nuna cę mari
O dulci sărutari,
Di la nunu cęl mari
O sticlî di rachiu tari
Sî-i aflu mńirosu
Şî sî zicem Tatăl nostru[269].

Unele texte înregistrează darurile primite de la Dumnezeu de către miri ca fiind în număr de şase, după cum urmează :

Dumnădzău va dărui
Şęsî daruri :
Frumuseţa lu' Iosif,
Bogăţia lu' Iov,
Putęrę lu' Samson,
Toiagu' înverdzît a lu' Aron,
Vitejîia lu' Alexandru Machedon
Şî înţălepciunea lu' Solomon[270].

Elementele naturii la care se fac trimiteri comparative sunt diverse :

Că iarba din pământ creşte
Şi-naintea lui Dumnezeu greşeşte.
Dumnezeu dă un vânt ş-o ploaie
Şi iarba la pământ o-ndoaie.
Dumnezeu dă un vânt ş-o ploaie,
Soarele o încălzeşte
Şi ploaia o-nverzeşte,
Iarba-napoi în sus creşte.
Că blestemul străinilor
Întăreşte casa fiilor,
Iar blestemul părinţilor
Risipeşte casa fiilor[271].

Într-o altă variantă, după ce sunt trecute în revistă o serie întreagă de aspecte legate de comportamentul celor doi tineri în colectivitatea sătească, de buna reputaţie a părinţilor, mirilor li se dau şi sfaturi :

Mńirili-i cu voí bunî,
Cî męrgi şî sî cununî.
Cî dup' aceastî cununií
El îş capîtî soţîí
Şî soţîi şî nevastî,
Di priętini sî sî dispartî.
Câti-n viaţă-i pătimi
Cu dânsa ti-i sfătui.
Nici cu mamî, nici cu tatî,
Numa cu a ta nevastî[272].

Pentru frumuseţea textului, redăm in extenso şi două variante ale iertăciunii înregistrate la Frasin :

Ascultaţi, domnia voastră nuntaşi
Şi voi toţi împrejuraşi,
Precum noi ne vom smeri

269. *Idem* şi Paraschiva Curovschi, 52 ani ; Vasile Flocea-Cofârlău, 47 ani, Stulpicani.
270. Inf. Vasile Flocea-Cofârlău, 47 ani, Stulpicani.
271. Gh. Solcan, *Note.*
272. Inf. Minuţa Zancu, 49 ani, Stulpicani.

Scanned with OKEN Scanner

Şi domniilor voastre de-a rostul
vom grăi.
Şi cum noi acestor părinţi
ne vom ruga
Şi domnia lor pe fii săi îi vor ierta.
Şi aşa ne vom smeri
Şi din tot cugetul inimii vom grăi,
Şi domnia voastră, cinstiţi părinţi,
Carii de la Dumnezeu sînteţi
orânduiţi
Ca şi pomii cei rodiţi,
Cari din răcoreala rădăcinilor
Fac roada ramurilor ;
Încă să vă umiliţi,
Pe fii să-i blagosloviţi
Şi vă înduraţi
Pe fii să-i iertaţi,
Că nu este fiu în lume
Cari la părinţi să crească
Şi lor să nu le greşească.
Că şi părinţii mult trudesc
Pân' pe fii mari îi cresc
Şi de toate îi feresc.
Şi să vă milostiviţi,
Să-i şi blagosloviţi
Ca să meargă la a lor casă,
Care de la milostivul Dumnezeu
li-i aleasă,
Căci Dumnezeu le-a pus zi de
călătorit
Precum ei s-au şi gândit,
Ca nişte pomi de înflorit,
Că nu este începutul de la dânşii
Nici sfârşitul de la dânşii ;
Începutul este cu Dumnezeu
Şi sfârşitul cu Dumnezeu,
Că Dumnezeu Sfântul
Numai cu cuvântul
Făcut-au cerul şi pământul ;
Marea şi câte-s într-însa,
Numai cu zisa.
Cerul mândru l-au chitit
Şi frumos l-au împodobit
Cu stele, cu luceferei
Ce sclipesc mai ochişei,
Cu soarele şi cu luna,
Precum noi vedem totdeauna.
Şi pământul cu munţi înalţi
Şi cu brazi înrămuraţi,
Şi cu măgurile
În care trăiesc fiarele.
Cu tot felul de copaci,
Pomi roditori şi neroditori,
Carii după sămânţa lor,
Că aşa i-a fost voia.
Şi încă l-au mai împodobit
Cu ierburi mirositoare,
Cu câmpuri înfloritoare,
Cu izvoare curgătoare.
Dup-acestea, după toate,
Ca Dumnezeu cel ce poate,
Au mai făcut raiul la Răsărit,
De pământ deosebit
Şi cu tot felul de frumuşaţă l-au
împodobit.
Apoi singur Dumnezeu au gândit
Că nu-i fiinţă pământească,
Ca acea fumuseţe s-o
stăpânească.
Şi au zis :
Să facem pe om după chipul şi
asemănarea noastră.
Şi de atunci,
Trăgându-se viţă din viţă
Şi neam din neam,
Până ce au venit vremea şi la
aceşti fii ai domiilor voastre,
Carii stau pe loc
Şi vă roagă cu foc,
Cu genunchile plecate,

Scanned with OKEN Scanner

Cu lacrimi vărsate,
Ca să vă-nduraţi,
Pe ei să-i iertaţi
Şi să-i binecuvântaţi.
Că multe sunt greşelile fiilor
Înaintea părinţilor,
Ca ierburile câmpurilor.
Dar precum ierburile câmpurilor
se usucă,
Aşa părinţii greşelile fiilor le iartă,
Când vor să se despartă,
Mergân' la a lor casă.
Că pentru aceasta va lăsa
Feciorul pe tată şi pe mamă-sa
Şi cu plăcere
S-a lipi de-a sa muiere.
Şi amândoi vor fi un trup,
Precum Dumnezeu a vrut.
Şi iarăşi în al doilea rând,
A se smeri vrând,
Din inimă vă poftim
Şi cu dulce vă grăim :
Cinstiţi părinţi, să vă-nduraţi
Şi pe fii să vi-i iertaţi,
Că şi Dumnezeu se va milui
Şi cu toate vă va cinsti.
Şi iar de-al treilea rând,
De la inimă să vă umiliţi
Şi pe fii să-i blagosloviţi,
Toate să le lăsaţi
Şi pe fii să vi-i iertaţi,
Ca să fie de părinţi întru părinţi,
De Dumnezeu blagosloviţi,
De Maica Precista cinstiţi[273].

Cea de-a doua variantă a fost culeasă de la Vasile I. Şerbuleac din Frasin, în anul 1958 :

Ascultaţi, fraţi, şi înţelegeţi,
Şi în cântec vă culegeţi !
Ascultaţi şi luaţi aminte
La vreo câteva cuvinte,
Care în cărţi ne stau scrise
Şi trebuiesc astăzi zise :
Când Dumnezeu cu cuvântul
Au făcut cerul şi pământul,
Le-a dat podoabe măreţe
Şi destulă frumuseţe :
Cerul l-a împodobit cu soare
Şi cu stele lucitoare,
A văzduhului-nălţime,
Cu zburătoare, o mulţime ;
Pământul l-a împodobit cu vite,
Cu feluri deosebite ;
Marea şi apele toate,
Cu peşte număr - gloate.
Vrând să i se proslăvească
Fapta Sa dumnezeiască,
Întinzând pe-a sfânta mână
L-a zidit pe Adam din ţărână,
Cu cuvânt şi cu suflare
După a sa asemănare.
Şi văzând că nu e bine
Să fie omul de sine,
Somn trimise-ntrânsul
Şi adormit, veni la dânsul
Şi făcu dintr- a lui coastă
Pe Eva, strămoaşa noastră.
Deci, Adam deschizând ochii
A privit la ea şi zise :
Asta s-o numim muiere,
Să-mi fie spre mângâiere
La trudă şi ostinele,
Că-i din coastele mele.

273. Gh. Solcan *Note.* (*a chiti* = a împodobi, a aranja)

Scanned with OKEN Scanner

Stulpicăneni la o bere în zi de sărbătoare

De aceea fiii acuma
Lasă tată şi pe mumă,
Doi cu doi ei se adună
Să trăiască împreună.
C-aşa Dumnezeu voieşte
Şi aşa legea porunceşte.
Cinstiţi socri mari, acuma
Ai voştri fii, tată şi mumă,
Vă poftesc să luaţi aminte
La vreo câteva cuvinte.
Ştiţi că omul cât trăieşte
Multe-n lume el greşeşte
Cu fapta şi cu cuvântul
Şi tot îl sufere pământul.
Nu se despică, nu crapă
Ca să-l înece cu apă.
Soarele iar îi dă rază
Îl rabdă şi-l luminează.
De aceea, acuma dară,
Aceşti fii îngenunchiară
Şi smeriţi cu rugăciune
Vă cer vouă iertăciune,
Ca voi ce-i născuraţi,
Până-n vârstă îi crescuraţi,
Chemaţi să-i întărească
Mila cea dumnezeească
Şi să-i bucure cu roduri
Prin a voastre scumpe rosturi,
Să le dea unire-n casă
Şi tot belşugul pe masă.
Să-nverzească ca măslinul,
Să-nflorească ca şi crinul.
În trai bun să se răsfeţe
Până la adânci bătrâneţe.
Cinstiţi socri, nuni şi nune,
Şi toţi cât staţi împreună,
Vă poftesc să luaţi aminte
La vreo câteva cuvinte :
Căci precum se ştie
Părinţii au datorie
Pân-la vârsta bărbătească
Şi până la a lor mărime
Sufăr necazuri o mulţime :
Aşa mama cu alăptatul,
Legănatul şi scăldatul,
Nopţile cu nedormitul

Scanned with OKEN Scanner

Zilele cu neticnitul
Şi altele cu supărare
Precum ştie fiecare.
Apoi, ieşind din pruncie
Şi intrând în copilărie,
Pe fecior îl ia tata
Rămânând la mumă fata.
Tatăl pe fiu îl învaţă
Cu sfaturi şi cu povaţă,
Cum să se îmbărbăteze,
Cum să muncească, să lucreze,
Cum să apuce unealta,
Barda, sfredelul şi dalta,
Cum una s-o înceapă
Şi cum alta să priceapă.
Şi oricât o să-l asculte,
Tot îl supără la multe.
Deci, precum fiul pe tata,
Aşa şi pe mumă, fata.
Că fiind cu ea-mpreună
Ca să-i dea creştere bună,
O învaţă ca să toarcă,
Să spele şi să stoarcă,
Cum să coase şi să ţească
Pânză subţire şi groasă,
Cum să facă demâncare
Şi alte câte casa are.
De aceea voi, adunare,
Ziceţi aceste cuvinte :
Deie Domnul sănătate
Şi zile îndelungate.
Deie stare şi avere
Izvor de lapte şi miere,
Da-le-ar bucate destule
Prin pivniţi şi pătule.
Să-şi verse Dumnezeu mila
Dintr-un pumn să le dea chila,
Deie prunci, feciori şi fete
Precum şi nouă ne dete.
Deie inimă bună
Să vă iubiţi împreună.
Aşa şi voi, adunare,
Vă daţi a voastră urare
Zicând cu bucurie
Amin, aşa să fie ! [274]

După ce au ascultat cu mare atenţie iertăciunea, părinţii se grăbesc a-i ierta şi a-i blagoslovi pe miri spunând : *„Dumnezeu să-i blagoslovească şi mulţi ani să ne trăiască”*, iar tinerii sărută mâna părinţilor.

După iertăciune, miresei, care adesea are ochii înlăcrimaţi, dacă nu chiar plânge, i se cântă cântecul miresei :

Ia-ţi, mireasă, ziua bună
De la tată, de la mumă,
De la fraţi, de la surori,
De la grădina cu flori,
De la stratu' cu busuioc,
De la feciori din gioc,
De la stratu' cu viorele,
De la prietenele tale,
De la stratu' cu garofiţe,
De la statu' la portiţă.
Plângi, mireasă, şi nu prea
Că nu ştii cine te ia,
Că de-ai şti cine te ia
Tu nici mâni n-ăi tăcea
Că soacră-ta nu ţi-i mamă,
Să-ţi ia cuvântu-n samă.
Nici barbatu' nu ţi-i frate,
Să-i fie milă a te bate[275].

274. Gh. Solcan ; *Note*.
275. A.I.E.F., d. 5243 b.

Varianta înregistrată la Gemenea se circumscrie aceluiaşi registru tematic :

Ia-ţi, mireasă, ziua bună,
De la struţ, de la cunună,
De la fir de busuioc,
De la feciorii din joc.
Sărută-ţi părinţii tăi
Când te-i duce de la ei.
Şi te roagă de iertare,
Pentru că te-au crescut mare.
Copilă cu doi părinţi,
Te-ai silit să te măriţi.
I-o fi la maică-ta dor
Să te vadă prin ocol.
Cununiţa ta cea verde
Cum te scoate dintre fete
Şi te bagă-ntre neveste,
Te scoate dintre feciori
Şi te bagă-ntre nurori[276].

ori în altă variantă :

Plângi, mireasă, şi nu prea,
Că nu ştii cine te ia.
Dac-ai şti cin' te-a lua,
Tot ai plânge şi-ai ofta.
Mila de la părinţi,
Niciodată să n-o uiţi.
Mila de la barbat,
Ca de la câine turbat[277].

Din aceeaşi categorie a cântecelor de despărţire face parte şi următorul text :

Ascultaţ, tăţ gospodarii,
Az la noi îi nuntî mari,
Sprijîniţ di socri mari
Şî di-on cârd di gospodari,
Şî di-on grup di lăutari,
Şî di-o ceatî di flăcăi,
C-aşę-i datina la noi.
Iarî fętili din sat
Plâng cu-amar cî sî dispart.
Mńireasa în alb aşteaptî,
Cu doi braz bătuţ în poartî.
Zi-mi, bătrâni lăutari,
Cî eu vreu sî-mi cer iertari
Di la părinţî din prag,
Cari ne-au crescut cu drag.
Chiar şi voi surori şi fraţ,
Făceţ bini şî iertaţ.
Eu de-acum vă părăsesc,
Merg la omul ce-l iubesc.
Vă părăsesc din prag,
Merg la omul ce mi-i drag.
Noi ne-om duci la izvor,
Uni męri dor cu dor
Şî sî iubesc pânî mor.
Ia-n ascultî, domnu mńiri,
Ai o nevastî pentru tini,
Da' şî mńií mńi s-ar cădę
Un pahar di băuturî
Şî măi multî voí bunî.
Eu paharu-ăl beu pi giumatati,
Sî vă fac şî voauî parti.
Şî doauî păhăręli di vin,
O naframî mândrî di in,
Ca sî-m şterg gura di vin[278].

276. Text cules de către Cătălin Maximiuc din Gemenea de la Silvia Maga din acelaşi sat.
277. Inf. Viorica Gh. Diacon, 48 ani, Stulpicani.
278. Inf. Neculai Lehaci-Gheorghian, 96 ani, Dorotei.

Scanned with OKEN Scanner

Uneori, partea din viaţă care începe o dată cu căsătoria este zugrăvită în termeni sumbri :

Plângi, mńireasî, şî suschinî,
Cî meri în casî străinî
Şî te-or bati fără mńilî,
Te-or mustra fără pricinî
Cî bărbatu' nu ţî-i frati
Sî-i hii mńil'-a ti bati,
Cî soacrî-ta nu ţî-i mamî
Sî-ţ ieţi cuvântu-n samî
Nici socru-tu nu ţî-i tatî
Sî zîcî sî nu ti batî.
Cî mńila di la barbat
Îi ca stâlpu' di la poartî.
Pi uni stau bârneţîli
Stau dungili beţîlor ;
Pi uni stau brâili
Acolu stau dungili[279].

Unele versuri sunt de-a dreptul dătătoare de fiori tinerei mirese, care speră să nu i se întâmple nimic din toate cele ce i se cântă :

Nu ti bucura, mńireasî,
Cî bota-i pi grindî-n casî.
Cioplitî în patru dungi,
Cât ţî-s spatili di lungi.
Şedi pi grindî pârlitî,
Di schinarea ta gătitî[280].

Într-o altă variantă tonul este puţin mai cald deşi realităţile subliniate sunt la fel de crude :

Copchilî din doi părinţ
La ci focu' ti mariţ ?
Ti sîleşti la maritat
Ca floarea la scuturat.
Cân' a cânta cucu-n baltî
Tu atunci îi măi hi fatî,
Cân' a faci plopu' nuci
Şî rachita męri dulci.
Ardî-l focu' maritat,
Eu cu drag l-am aşteptat
Şî, doamni, iuti m-am saturat.
Copchii-mi plâng, barbatu-i rău,
Vai ş-amar di capu' mńeu
La ci m-am maritat eu ? [281]

(Toate aceste cântece sunt interpretate pe melodii de jale.)
Alţi nuntaşi continuă pe o notă ironică ori nostalgică :

Taci, mireasă, nu mai plânge,
Că la maică-ta te-i duce
Cân' o face plopu' mere
Şi răchita micşunele[282].

279. Inf. Domnica N. Moroşan, 60 ani, Stulpicani.
280. Inf. Gheorghe Sahlean, 54 ani, Bucşoaia.
281. Inf. Aspazia Şpaniuc, 78 ani şi Despina Ţaranu, 22 ani, Gemenea.
282. Inf. Viorica Gh. Diacon, 48 ani, Stulpicani.

Scanned with OKEN Scanner

sau :

Taci, mireasă, nu mai plânge,
Că departe nu te-i duce,
Numai până-n deal la Cruce.
Acolo cân' vei ajunge
Şi-i vedea pe socru-tu,
Îi gândi că-i tacă-tu ;
Şi-i vedea pe soacră-ta,
Şi-i gândi că-i maică-ta[283].

Invitarea miresei la masă se face pe un ton mai încurajator :

Treci, mireasă, după masă,
Că ţi-om face-o cununiţă,
Cunună de brebenoc,
Ca să-ţi fie cu noroc[284].

Druştele intervin şi ele susţinând aceeaşi idee a regretului după statutul avut anterior măritişului de, vai, biata mireasă, speriată de-a binelea are toate motivele să verse râuri de lacrimi la perspectivele care i se conturează în versurile care i-au fost cântate până acum. Comparaţia cu floarea apare din nou :

Copiliţă cu părinţi,
La ci focul ti măriţi ?
Ce-ai grăbit la măritat,
Ca floarea la scuturat ?
Floarea mai înfloreşte-o dată,
Da' tu nu ti mai vezi fată[285].

Despărţirea de părinţi este din nou subliniată, cu recomandarea adresată miresei de a le mulţumi părinţilor pentru modul cum a fost crescută :

Poţ, mândrî, sî lăcrămez,
Pintru binili ce-l perz.
Cari pânî ci-i trăi
Şî măi mult nu l-ăi găsî.
Sărutî-ţ parinţ tăi
Cân te-i duci di la ei.
Şî frumos li mulţămńeşti
Pintru cî te-o putut creşti[286].

Despărţirea de părinţi este exprimată în mod plastic în versuri pe care le vom regăsi şi printre strigături :

Rozmarin verde crengos,
Rămâi, tată, sănătos,
Dacă n-ai fost bucuros
Să-mi priveşti umbra pe jos.
Busuioc verde de masă,
Rămâi, mamă, sănătoasă,
Dacă n-ai fost bucuroasă
Să-mi priveşti umbra prin casă[287].

283. Inf. Gheorghe Sahlean, 54 ani, Bucşoaia.
284. *Idem.*
285. Inf. Silvia Flocea, 43 ani ; Domnica N. Moroşan, 60 ani, Stulpicani ; Gheorghe Sahlean, 54 ani, Bucşoaia, Elena Gafiuc, 37 ani, Gemenea.
286. Sem. folc., bd. 230, inf. Dochia Masichievici, 79 ani, Ostra.
287. Sem. folc., bd. 231, inf. Sidonia Bohaci, 77 ani, Ostra. Cules de către Sidonia Bohaci, 14 ani, nepoata informatoarei.

Scanned with OKEN Scanner

Foaie verde rozmarin,
M-ai dat, mamă,-n sat străin.
Mamă, cred că te-ai temut
Să nu vin după-mprumut.
Eu în sat aş fi lucrat,
Înapoi ţi l-aş fi dat[288].

Unele neveste, firi „meditative", constată pe un ton neutru :

Măritatul are har,
Este dulce şi amar[289].

De la casa mirelui se pleca cu muzică şi cu alai spre biserică. (Astăzi, mirele şi alaiul său, după ce iau mireasa, se îndreaptă direct spre biserică, unde are loc cununia.) În fruntea alaiului se află mireasa care este dusă la braţ de către vătăjei, în spatele ei aflându-se o fetiţă care ţine *şlaierul* (voalul), să nu se calce pe el, în cazul în care este lung, apoi vine mirele, ţinut la braţ de către druşte, apoi părinţii, nănaşii şi ceilalţi săteni. Mireasa are în mâini un bucheţel de flori, care odinioară era numit *struţ*.

Din momentul plecării alaiului de acasă şi până se intră în biserică, mirii nu trebuie să se uite înapoi, ci să privească doar în faţă, unde este viitorul. „Privirea înapoi este, pe plan simbolic, o dezertare de la trecerea dintr-un cadru în altul, dintr-o stare socială în alta"[290].

Când alaiul ajunge la uşa bisericii, mireasa şi cu vătăjeii se opresc, se dau în partea stângă şi permit mirelui cu druştele să înainteze până în faţa altarului, după care intră şi ea cu vătăjeii, apoi nănaşii şi restul asistenţei. (La Stulpicani, toţi nănaşii, care, am văzut, pot atinge cifra de 150, cumpără câte o lumânare din biserică şi o aprind în timpul serviciului religios).

Dacă, atunci când mirii şi alaiul intră în biserică pentru cununie, serafimul de deasupra uşii împărăteşti de la altar stă cu faţa la miri, aceştia vor duce împreună o viaţă frumoasă, adică *vor trăi bine*, cum zic localnicii, iar de stă orientat lateral, tinerii căsătoriţi vor avea o căsnicie cu multe certuri şi scandaluri. De serafimul va fi cu spatele la miri, aceştia se vor despărţi după o perioadă de timp.

În timpul cununiei, preotul pune verighetele pe degetele mirilor : a mirelui, pe degetul miresei şi a miresei, pe degetul mirelui. În momentul în care preotul se retrage spre altar, nănaşii se apropie de miri şi le schimbă verighetele, fiecare mire primindu-şi verigheta sa. Apoi sunt aduse din altar două brâie tricolore (asemeni tricolorului românesc) lungi de 3 m, de care se prind mirii, nănaşii şi cu preotul în frunte, în timp ce cântă, înconjoară de trei ori masa din faţa altarului.

Se întâmpla uneori ca vreo mireasă să asculte de sfatul vreunei babe şi în momentul când se ridicau din genunchi în picioare, după ce preotul a citit din

288. Inf. Viorica Gh. Diacon, 48 ani, Stulpicani.
289. Inf. Ion Bilan, 64 ani, Bucşoaia.
290. Silvia Ciubotaru, *Nunta în Moldova*, Editura Universităţii „Al. I. Cuza", Iaşi, 2000, p. 88.

Scanned with OKEN Scanner

Evanghelie, să-l calce „ca din greşeală" pe mire pe picior, gest ce are semnificaţia pierderii autorităţii de către acesta în faţa viitoarei lui soţii, ceea ce reprezintă o mare ruşine peste care nu se poate trece uşor. Ca mirele să-şi redobândească onoarea oarecum şifonată, nu de puţine ori aplica prompt miresei o corecţie de natură să o descurajeze pe viitor în astfel de intenţii. Corecţia era aprobată mai ales de către asistenţa masculină şi necomentată de către cea feminină.

Astăzi, majoritatea cununiilor au loc sâmbăta după amiaza. Până prin anii '60, cununiile se făceau în exclusivitate duminica la amiază, imediat după slujba religioasă, „şi nu sâmbăta, că era pacat"[291].

Se ştie că o căsătorie are la bază sentimente trainice de dragoste. O întâmplare hazlie, legată de o cununie ce a avut loc la Bucşoaia, cu mult înainte de sfârşitul secolului trecut, când parohia era păstorită de preotul Grigore Tomovici, este reţinută de un document de arhivă: „Un moşneag şi o băbucă, amândoi cam trecuţi de zile, după îndeplinirea formelor premergătoare sfintelor taine ale cununiei, vin la biserică spre a fi cununaţi.

Preotul Grigore Tomovici obicinuia să-i întrebe pe cei ce voiau să se căsătorească dacă ei din dragoste s-au hotărât să facă acest pas. Aşa deci, l-a întrebat preotul:

– Moşule, din dragoste voieşti să iei de soţie pe cutare femeie?

La care, moşneagul mire răspunde:

– Domnule părinte, la vârsta mea mi-a trecut de dragoste!

La acest răspuns, preotul se dezbracă de veşminte, lasă mirii în mijlocul bisericii şi se duce acasă.

Câteva ore au intervenit pe lângă preot toţi epitropii bisericii, parohieni şi cunoscuţi de-ai mirilor şi de-ai preotului Tomovici şi abia după câteva ceasuri s-a înduplecat să meargă la biserică şi să-i cunune pe cei doi miri.

La întrebarea preotului, de astă dată moşneagul a răspuns foarte înţepat:

– Da, părinte, acum mi-o venit şi dragostea.

Peste acest răspuns trecând şi preotul, iar cununia a fost făcută"[292].

În faţa bisericii, în timpul cununiei, muzicanţii se întrec pe ei înşişi, iar tinerii se prind în joc. În momentul în care iese alaiul din biserică, se întinde *hora mare* în care se prinde toată asistenţa care a participat la festivitate. Dansul următor îl dansau doar mirii şi toată asistenţa îi priveşte şi îi admiră. După alte câteva dansuri, alaiul, cu mirii la braţ în faţă, se îndreaptă în ritmul marşului spre locul unde se va desfăşura *masa mare*, de regulă la casa mirelui (iar în timpurile moderne, la restaurante, cluburi, cămine culturale etc.).

Ţinem să precizăm că până prin anii '60, alaiul nuntaşilor era transportat cu căruţele, vara, şi cu săniile, iarna. Ordinea în care mergeau căruţele până la biserică

291. Inf. Elvira Stigleţ, 93 ani, Bucşoaia.
292. Arh. Naţ. Bucureşti, Fond "Ministerul Culturii Naţionale şi al Cultelor, d. 1542/1945, f. 26.

era : în prima se aflau mireasa cu vătăjeii, în a doua, mirele cu druştele, în a treia căruţă se afla lada de zestre şi toată zestrea, iar în următoarele se găseau naşii, socrii, nuntaşii. Căruţa cu muzicanţii, care la Frasin se numesc *zicălaşi,* se situa fie a patra, fie ultima, poziţia variind de la sat la sat.

Farmecul nunţii îl asigură într-o oarecare măsură şi muzica. Altădată, aceasta era asigurată de către o formaţie tip fanfară cu trei – patru *alămuri,* adică instrumente de suflat numite *trupci* (trompeta se numeşte în zonă *trupcă*), şi o *dobă* (tobă). Vestit în zonă era trompetistul Vasile al lui Niţcu, ţigan din Stulpicani.

Pentru ca tot satul să vadă zestrea miresei, care este dusă la casa mirelui sâmbătă seara o dată cu mireasa, aceasta era plimbată până la biserică şi de aici la casa mirelui. Pe drum se jucau pernele mari şi pernele mici, tocmai pentru a atrage atenţia în mod deosebit asupra zestrei. (Astăzi, aceasta este adusă la casa mirelui fie în ziua nunţii, fie la câteva zile după aceasta. Momentul nu mai are nimic din solemnitatea pe care o avea la nunţile de altădată.)

Cu această ocazie se strigau şi strigături în care descoperim ecoul unui străvechi obicei conform căruia surorile şi chiar fraţii miresei cereau mirelui o răsplată – *o vamă* – pe care trebuia să o plătească în momentul ceremonial al luării lăzii de zestre din casă pentru ajutorul acordat acesteia la realizarea ei :

Dă-mi şî mńií di mărgęli
Cî am scarmanat la pęni.
Dă-mi şî mńií di papuci,
Cî şî eu am tors la ḅuci.
Dă-mi şî mńií di cercei,
C-am tors bucii subţîrei ! [293]

Mirele este îndemnat să fie generos şi să achite o sumă mai mare pentru zestrea pe care o ia :

Bagă mâna-n curea lată,
Şi plăteşte-mi zestrea toată.
N-o baga în buzunar
Ca să scoţi câte-un griţar,
Că eşti fecior de gospodar[294].

Zestrea constituie motiv pentru multe alte strigături, multe dintre acestea iau în derâdere puţinătatea acesteia sau lipsa unor componente obligatorii, cum ar fi *ţolurile* (scoarţe, lăicere) :

Soacră mică, soacră mică,
Tu rămâi fără nimică,
Fără zestre, fără ţol,
Numai cu doru-n ocol[295].
Iu, iu, iu, şî bini-mi parí,
Cî mńi-o dat soacra cę marí
Pęrni mândri şî scorţarí
Şî o fatî mândrî tarí !

293. Inf. Viorica Gh. Diacon, 48 ani, Stulpicani.
294. Inf. Gheorghe Sahlean, 54 ani, Bucşoaia.
295. Bogdan Rusu, 22 ani, Plotoniţa.

Scanned with OKEN Scanner

Hora bătrânilor la Stulpicani

Iu, iu, iu, ci bini-mi parí,
C-am ajuns şî soacrî marí.
Pęrni multi nu avęm,
Gâşti, noi nu prę ţînęm.
Scorţureli n-avęm multi,
C-am dat oili la munti.
Şî le-am dat de-o săptămânî
Ş-o pcherit cu tăt cu lânî !

*

Iu, iu, iu, pi dealu' gol,
Că mńireasa n-ari ţol
Şî i-a faci mńirili,
Cân' a tundi cânili.
Şî i-a faci soacrî-sa,
Cân' a tundi căţeaua !

Satisfacţia soacrei, care nu s-a prea omorât muncind, la vederea zestrei cu care vine nora este surprinsă plastic :

Tătă vara n-am lucrat,
Tot de-aięstę-am aşteptat.
Tătă vara m-am umbrit,
Cămęşa mńi s-o bghilit,
Şî la varî n-oi lucra,
Tot de-aięstę-oi aştepta.
La vară nu m-oi umbri
Şî cămęşa n-oi bghili[296].

De la biserică la casa mirelui sau acolo unde avea loc petrecerea propriu-zisă, în prima căruţă se aflau mirii cu druştele şi vătăjeii, după care veneau toate celelalte.

Pe tot timpul deplasării alaiului de la casa mirelui la cea a miresei şi de la cea a miresei la cea a mirelui, apoi de la a mirelui spre biserică şi de aici spre masa mare se strigă o serie de strigături care au rolul de a crea o atmosferă de bună

296. Inf. Viorica Gh. Diacon, 48 ani, Stulpicani.

dispoziţie generală. Strigă numai femeile. Bărbaţii strigă doar în timpul jocului. Strigăturile au o mare varietate de motive. Unele vorbesc despre despărţirea de părinţi :

Rămâi, mamî, sănătoasî,
Dacî n-ai fost bucuroasî
Sî mă vez umblân pin casî.
Ca o garoafî frumoasî !

Rămâi, tatî, sănătos,
Dacî n-ai fost bucuros
Sî mă vez sara la tors,
Ca un trandahir frumos !

Alte strigături fac referiri la înfăţişarea mirilor :

Iu, iu, iu, cî bini-mi pari
Cî mńireasa-i ca o floari
Şî mńirili – trandahir,
L-ar baga mńireasa-n sân !

*

Floricicî di pi coastî,
Frumoasî-i mńireasa noastrî.
Nu-i frumoasî cum sî hií,
Parcî-i scoasî din cutií !

*

Mńirili şî cu mńireasa
Parcî-i craiu' cu crăiasa.
- Mńirilor, bini gătiţ,
Tari vă măi potrighiţ,
Şî la ochi şî la sprînceni,
Ca doi porumbei la peni !

*

Floricicî di argint,
Bin', măi mńiri, v-aţ lovit,
Şî la ochi şî la sprînceni
Ca doi porumbei la peni !

*

Măi mńiri, mńireasa ta
Samînî cu mâţa mę.
Mńireasî, mńirili tău
Samînî cu mâţu mńeu !

*

Foai verdi pintrijăl
Şî mńirili-i frumuşăl,
Cî-i înalt şî subţîrel
Parcî-i tras pintr-on inel !

Urarea de viaţă lungă şi familie numeroasă apare în versurile următoarei strigături :

Astăzi îi o zi frumoasă,
Mulţi ani mirii să trăiască,
Să li se-nmulţească anii
Şi copiii ca şobolanii[297].

Condiţia materială a tinerilor căsătoriţi nu scapă atenţiei nuntaşilor :

Nu hi, mńiri, suparat,
Cî mńireasa-i di bogat.
Şî bogatî şî frumoasî
Nu-i găsî la orici casî !

La mńireasî tăt îi copt,
Şî la mńiri amu fac foc.
La mńireasî tăt îi gata,
Şî la mńiri-amu fac vatra[298].

297. Inf. Bogdan Rusu, 22 ani, Plotoniţa.
298. Inf. Maria Dumbravă a Lupului, 87 ani, Stulpicani.

Scanned with OKEN Scanner

Dorinţa miresei de a se căsători şi noua condiţie de femeie măritată ocupă un loc important în ansamblul strigăturilor de nuntă :

Mńiresuicî, strugur dulci,
Tot ăi dzîs că nu ti-i duci.
Ş-ăi trecut gardu cu schini
Ş-ăi dat mâna cu străini.
Ş-ăi trecut garduri înalti
Ş-ăi dat mâna cu cumnati !

*

Mńiresuicî di bogat,
De-i şti tu ci-i măritat,
Ţ-ai puni zęstrea pi ladî
Ş-îi mai sta vo trii ani fatî !

*

Astă vară pe ogor,
Prăşuiam cu capul gol.
Dar la vara care vine
Ai să porţi batic ca mine.

*

Mńiresuicî draga mę,
Pân-amu-ai dormńit pi ţol,
Te-i sculat măi târzior.
Da' de-amu-ai sî dormńi pi braţî,
Sî ti scoli măi dimineaţî.
Nu ti bucura, mńireasî,
Cî bota ti-aşteapt' acasî.
Îi cioplitî-n patru dungi
Cât îs spatili di lungi !

*

Mńila di la părinţ
Niciodatî sî n-o uiţ,
Mńila di la barbat
Ca di la câni turbat !

*

Nu sta, mńireasî, suparatî,
Cî nu-i rău măritatî.
Cî şîi eu m-am măritat,
Nici on pumn n-am capatat.
Nici o palmî, nici on pumn,
Doar din spati-mi ięsî fum !

Regretul miresei că nu s-a măritat cu cine a dorit sau că s-a căsătorit prea devreme, dar şi al mirelui că s-a despărţit de fete este surprins succint :

Dă-mă, mamî, dupa drag,
Sî-mi hii pi lumi larg,
Nu mă da dupa urât,
Sî-mi hii pi lumi strâmt !

*

Cât îi lumea şî pământu'
Nu ti ia cini ţ-îi gându',
Ci ti ia cini ţ-îi partea
Şî-ţ mănâncî sanatatea !

*

Dacî nu-i noroc şî parti,
Cu Dumnăzău nu m-oi bati !

*

Taci, mńireasî, nu măi plângi,
Parî-ţ bini cî ti strângi,
Las' sî plângî cęlęlalti
C-au ramas nimăritati !

*

Suparat îi mńirili,
Cî ş-o lasat mândrili.
Bucuroasî-i mńireasa,
Cî l-o putut înşala
Ş-o luat-o pi dânsa !

Nu este uitată nici părerea de rău a fetelor că mirele se însoară :

Scanned with OKEN Scanner

Mńireasî, mńirili tău,
La multi li pari rău,
Da' la una şi măi tari,
Cî i-o stat măi mult în cali !

*

O, saracu mńirili,
Cum îl plâng drăguţîli.
Cini-o tras nădejdea lui
O rămas cu fuşta-n cui.
Fuşta ruptî, distramatî
Şî cu inima strîcatî !

*

Mńireasă, mńirili tău,
O fost şi drăguţu' mńeu.
Asarî o fost la mini,
Az sî cununî cu tini.

De o legătură mai veche se poate scăpa, conform unei strigături, astfel :

Uită-te, măi mńiri,-ncoa
Ş-aratî-m drăguţa ta.
Drăguţa cę măi vęchi,
S-o legăm di coada iepi.
Iapa noastrî-i cam nebunî
Ş-a fugi cu dânsa-n lumi.

Alte strigături dau sfaturi mai mult sau mai puţin utile mirilor :

Mńiri, mńiri, dragu mńeu,
Sî nu ţîi mńireasa rău,
C-oi lua cocioarba eu
Ş-apu vai di capu tău !

Nevăstuicî cu barbat
Fă-mi şî mńii-on loc în pat
La marginę patului
În locu barbatului !

Nănaşii, adesea în limbaj mai mult sau mai puţin colorat, sunt amintiţi şi ei :

Di la deal di biserícî
Mândrî roauî sî rădicî
Noi roaua s-o scuturăm
Şî mńiri s-îi cununăm !

*

Asta-i naşa cę fudulî
Ci boteazî şî cununî
Di trii ori pi săptămânî.
Cununíí şî botez,
Bani în pungî nu măi vez !

*

Cum îi coada lupului
Aşę-i sula naşului,
Cum îi vulpea pi schinari
Aşę-i naşa-ntri pchicioari !

*

Saracu' nunu' cęl mari,
Bricinari la iţari n-ari.
Şî ş-o pus unu' di tei,
Şî umblî dupa fimei !

*

Nunî mari largî-n poali,
Sî-ncapî nunu' cęl mari.
Poalili-s în şępti laţ,
Sî-ncapî ş-aiştealalţ !

*

Naşulę, năşuţule,
Răsucę-ţ musteţîli,
Sărutî nevęstili.
Răsucęşti musteţa tari,
Sărutî nuna cę mari,
Răsucęşte-o şî măi bini,
Mă sărutî şî pi mini !

Uneori ironia la adresa nănaşilor vârstnici este susţinută în strigăturile tinerilor :

Cât-îi naşu' di bătrân,
Tot ar vrę on măr din sân.
Cât-îi naşa di bătrânî,
Tot aşteaptî voí bunî
Di trii ori pi săptămânî !

Dar moşnegii nu se dau bătuţi şi răspund ironiei cu o alta adresată tinerilor :

Su potcoava cizmii męli,
Şędi dracu' ş-o muięri
Şî mă-nvaţî sî fac ręli.

Su potcoava mę cę noauî,
Sędi dracu' şî sî oauî,
Sî vă facî papî voauî[299].

Pierderea *fetiei* de către viitoarea nevastă este surprinsă plastic în următoarea strigătură :

Iu, iu, iu, mńireasî noauî,
Ar sî-ţ crępi nuca-n doauî,
Ar sî-ţ crępi nuca ţîí,
C-aşę mńi-o crapat şî mńií !

Fără a-i ocoli pe vătăjei, dialogul dintre druşte şi neveste, uneori cu referiri şi la fete, de o causticitate adesea usturătoare, este de o plasticitate aparte :

Măi strîgaţ şî voi, măi druşti,
Nu mereţ ca nişti muşti ;
Muştili merg bâzâind
Şî voi męriţ sclifosînd !

*

Strîgî, druşcî, cu gura,
N-ari a ti mânca ciuma.
Ciuma-i dusî la Bacău,
N-ari a mânca capu tău !

*

Taci din gurî, tu strânsurî,
Nu ragi ca vaca-n şurî,
Vaca ragi, n-ari fân,
Da' tu ragi că n-ai stăpân !

*

– Strîgaţ, druşti, cât puteţ,
Cî de-amu vă-apropieţ
Şî blidili li lingeţ !

– Noi le-om lingi, le-om spala,
Voi îţi sta şî veţ uita !

*

Bati-ţ gura cu vergica
Şî nu ragi ca ghiţîca.
Bati-ţ gura cu vergeaua
Şî nu ragi ca ghiţaua !

*

Saracili druştili
O mâncat găluştili
Şî cu una s-o-necat
Şî n-au gurî di strîgat !

*

Druştili, nişti garoafi,
Vătăjăí, fund la coafi.
Druştili garoafi cręţî,
Vătăjăí, pin cotęţî !

299. Inf. Gheorghe V. Diacon, 62 ani, Stulpicani.

*

Strîgaţ, druştilor, din gurî,
Nu staţ ca vacili-n şurî !

*

Druşca cę di dinăinti
Ar strîga da' n-ari-on dinti,
Druşca cę di dinapoi
Ar striga, da' n-ari doi !

*

Fugi druşca dupa şurî
C-o găluşcî arsî-n gurî.
Vătăjălu' dupa ię,
Las-o, druşcî, cî-i a mę !

*

– Du-ti acasî, tu buhoasî,
Şî ti lă, ti fă frumoasî.
Taci din gurî, taci, taci, taci,
Nu ti-am pus la c... sî ragi !
– Di ştiam că-i zîci-aşę,
Îţ făcęm gura ulcę
Şî-ţ punęm capac la ię !

*

Asta-i druşca cę fudulî,
O pus naframa pi şurî
Ş-o luat-o fętili,
Şî i-o cusut fluturi !

*

Ęste-o druşcî măi fudulî
Ce-o legăm aici la stânî.
Ş-o legăm în colţu' şurí,
Sî mânânci zăr cu cání !

*

Saraci vătăjăi,
S-o-necat cu frecăţăi.
Ş-o avut noroc di noi
Cî i-am scos c-on linguroi !

*

Vătăjăi, flori înfloriti,
Druştili, babi zbârciti.
Vătăjăi, nişti flori,
Druştili nişti putori !

*

I, saraci vătăjăi,
O mâncat la pintrijăi,
Şî cu unu' s-o-necat
Şî n-au gurî di strîgat !

*

Foai vęrdi pintrijăl,
M-aş iubi c-on vătăjăl.
Pintrijăl fără crenguţî,
Vătăjăl fără drăguţî !

*

Iu, iu, iu, că eu 's-on cuc,
Da' tu eşti on feleştiuc.
Iu, iu, iu, că eu 's-o floari,
Tu – uşî la ieşîtoari !

*

Vătăjăi di la mńiri,
Cu opchincili di câni.
Vătăjăi di la mńireasî
Cu opchinci di porc nirasî !

*

Foai vęrdi di marari,
Uitaţî-vă, gospodari,
Gospodari şî gospodini,
Ci fęti fără ruşîni !

*

Ci ti ţîi aşę fălos,
Cî nu eşti aşę frumos.
Ci ţi ţîi aşę fudul,
Cî nu eşti aşę chiabur !

*

Strângeţî-vă, feţi, roatî,
Sî făcem aici o baltî,
Sî sî spęli vătăjăi
Cî au rapîn ca purcei.

*

Vătăjălu' cel isteţ
Cu izmęnili pi băţ.
Pintrijălu' fără pęni,
Vătăjăl fără izmęni !

*

Vătăjęli, nu hi moali,
Cî ţ-oi da brânzî di oaí.
Ori mă gioacî, ori mă lasî,
Ori ti du la mă-ta-'casî !

*

Taci, saraca, nu strîga,
Cî eşti hâdî ca ciuma
Şî bătrânî ca mama.
Cî eşti neagrî-n ceru' guri
Ca magaru-n vârfu' suli !

De săgeţile ironice aruncate în timpul dansului de către nuntaşi nu scapă nici socrii :

Haidi, babî, sî giucăm,
Cî fata ne-o măritătm.
Ferici di fata mę,
Vai di capu cui o ię !

*

S-o suit soacra-ntr-on pomn
Şî i-o mărs în cur on ciot.
S-o dus socru' sî il scoatî
Şî i-o mărs şî lui o cioatî !

Indiferent de causticitatea strigăturii, de ţinta ironiei, nimeni nu se supără, iar veselia şi voia bună este generală, justificare pe care o găsim tot într-o strigătură :

Foai vęrdi di cucutî,
Aşę sî strâgî la nuntî.
Nu ti uita a cui îi gura,
C-aşę męrgi strîgătura[300].

După fiecare strigătură, întreaga asistenţă strigă *iu, iu, iu,* în acelaşi ritm ca al strigăturii.

Ajunşi la locul unde se desfăşoară masa mare, mirii sunt întâmpinaţi de către socrii cei mari cu un castron cu agheasmă, cu *struţ* (buchet) de busuioc, cu un ştergar şi cu colacul miresei. La Frasin, ştergarul este pus la gâtul miresei, iar la Stulpicani, se înfăşoară cu el ambii miri. Pe sub colac trec întâi vătăjeii, care preiau colacul de la socrii mari şi apoi scot verigheta de pe degetul miresei şi o fixează în marginea interioară a colacului. Mireasa trece în partea stângă a colacului, iar mirele în partea dreaptă. Apoi, între vătăjelul din partea dreaptă şi mireasă are loc următorul dialog :

– *Mireasă frumoasă, uită-te prin inel şi spune-mi dacă îl vezi pe mire.*
– *Îl văd.*

300. Strigăturile care nu au trimiteri au fost culese de la Silvia Flocea, 43 ani, Stulpicani ; Domnica N. Moroşan, 60 ani, Stulpicani ; Gheorghe Sahlean, 54 ani, Bucşoaia ; Elena Gafiuc, 37 ani, Gemenea.

Scanned with OKEN Scanner

– *Nu că „Îl văd". Uită-te bine şi spune-mi dacă îl vezi.*
– *Îl văd.*
– *Te uită bine şi vezi dacă nu ţi se pare. Îl vezi ?*
– *Îl văd.*

Acelaşi dialog, cu întrebarea pusă de trei ori dacă o vede pe mireasă, are loc apoi între vătăjel şi mire. Aceste întrebări repetate au rolul de a sublinia încă o dată pe parcursul ceremonialului nunţii faptul că din momentul căsătoriei mirii nu mai au ochi decât pentru partenerul de viaţă.

După cea de-a treia întrebare, acelaşi vătăjel are grijă să pună la loc pe degetul miresei verigheta, iar *corceriţa* sau *colceriţa* (bucătăreasa), care a asistat la dialog şi care are în mână *struţul* de busuioc, stropeşte de trei ori cu agheasmă în semnul crucii, apoi ia dintr-un castron sămânţă de in sau de cânepă cu care aruncă asupra mirilor urându-le să fie binecuvântaţi de către Dumnezeu şi să se înmulţească ca nisipul mării.

Tot acum, *corceriţa* aruncă pe jos cu sare zicând : *„Sare şi usturoi, în ochii cei răi. Lumea să se înmoaie ca sarea, să nu se bată, să fie linişte"*[301], căci nu de puţine ori, după ce se încălzeau, flăcăii rivali îşi disputau întâietatea la vreo fată, încăierându-se.

După acest moment întreaga asistenţă se prinde în *danţul miresei* (la Bucşoaia, la Frasin acest joc se numeşte *busuiocul*), trecând de trei ori pe sub colac, timp în care sunt stropiţi cu agheasmă mirii, nănaşii şi toţi nuntaşii. După a treia trecere, când ajunge mirele la colac, acesta este rupt şi toată lumea gustă câte o bucăţică. Primul joc pe care se dansa după ruperea colacilor era *cumătriţa*, care era al nănaşilor deveniţi cumetri din momentul cununiei, jocul având „o funcţie ceremonială întrucât marchează relaţia de neam constituită în cadrul ceremoniei nunţii"[302].

La Frasin, obiceiul diferă puţin. Conform relatării bătrânului Macovei Gheorghe a lui Ion, „colacul este ţinut în mână de către nunii cei mari, care se privesc unii pe alţii prin gaura colacului spunând :

– Mă vezi, cumetre ?
– Tare puţin, răspunde cumătrul întrebat.
La acest răspuns, cel care a întrebat spune :
– La anu' nici atâta să nu mă vezi pin colac, acesta să crească şi finii noştri să se îmbogăţească.
Apoi, tot prin gaura colacului privesc spre miri şi le spun :
– Să fiţi sănătoşi şi să aveţi cătare şi cinste ca şi colacul.

După acest act ceremonial, colacul este rupt în bucăţele şi împărţit celor prezenţi"[303].

301. Inf. Eufrosina Hutu, 93 ani, Stulpicani.
302. Dumitru Rusan, Marcel Zahaniciuc, *op. cit.*, p. 150.
303. Gh. Solcan, *Monografia.*, p. 30.

Scanned with OKEN Scanner

Când se aşează la masă, miresei i se cântă din nou un cântec care îi aduce lacrimi în ochi şi care nu este în măsură să o încurajeze câtuşi de puţin ca viitoare nevastă :

/ : Trandahir din cornu mesî, : /
/ : Mândru plâng ochi mńiresî. : /
/ : Lacrimńili câti li varsî : /
Dupa binili di-acasî
/ : Măicuţa cân' ti plesnę : /
Îţ părę cî şuguię.
/ : Tatî-tu cân' îţ da palmî : /
Îţ părę lucru di şagî.
Da' barbatu căn' ti-a plesni,
Sângili ti-a năpădi, măi,
Şî ti-a faci ca să-l bei.
- Măi barbati, nu hi rău,
Cum sî-mi beu sângili mńeu ?
/ : Măi barbati, nu hi câni, : /
Cum sî beu sângi din mini ? [304]

Parcă, spre a o linişti puţin, o nevastă îi cântă un cântec miresei cu următoarele versuri :

Cununiţa ta di flori
Ti scoati dintri ficiori
Şî ti bagî-ntri nurori
Cununiţa ta cę vęrdi
Mńi ti scoati dintri fęti
Şî ti dă întri nevęsti.
Az măi eşti cu fętili,
Mâni cu nevęstili.
Schimbi coroana pi-o naframî
Şî naframa-i tari grę,
Tăti grijîli-s în ię[305].

Un alt moment important al nunţii este închinarea *păhărelului dulce*, care are loc la sfârşitul mesei, după miezul nopţii. Un gospodar de frunte, bun de gură, un om vesel de felul lui, numit *crainic* sau *staroste*, ia o tavă pe care pune două păhărele pline cu rachiu şi se duce la fiecare pereche care a participat la nuntă şi i se adresează cu o oraţie prin care i se stimulează dărnicia :

Pahar dulci cini cinstęşti
Nu sî-mbată cân' plătęşti,
C-aşa-i la masî mari,
Băuturî şî mâncari
Şî parali multişoari
La mńiri şî la mńireasî
Sî trăiţ şî dumneavoastrî.
Vinu-i dulci din butoi,
Bani ni costî şî pi noi.
Scoati punga şî plătęşti
O lumi-ntreagî ti privęşti
Şî aşteaptî on mńic dar
Ş-on bacşîş la lăutar.
Poftim primiţi şi nu bănuiţi[306].

Şi alte variante cuprind acelaşi îndemn de a dărui ceva tinerilor căsătoriţi :

304. Inf. Dumitru Gemanar-Şchiopuţu, 79 ani, Plotoniţa.
305. Inf. Domnica N. Moroşan, 60 ani, Stulpicani.
306. Inf. Gheorghe V. Diacon, 62 ani, Stulpicani.

Scanned with OKEN Scanner

Buna sara, însarat,
Pahar dulci n-am închinat,
Pahar dulci di la Cruci
Cu multî cheltuialî s-aduci.
Ţuiculiţî di Piteşti,
La pungî sî ti gândeşti.
Scoati bani şî plăteşti,
Ca sî nu ti faci di veşti,
Căci o lumi ti priveşti.
Aista-i vin di la Cotnari,
Sî bagi mâna-n buzunar
Ş-ai sî dai di-o hârtioarî
Di la Banca Naţionalî
Ci sî cheamî sutişoarî
Şî sî-adunî mńiişoarî.
Dacî nu-ţ vini sî crez
Ia şî gustî ca sî vez
Cu soţia dimpreunî
Şî cu multî voi bunî[307].

sau :

Buna sara, buna sara,
Sara o însarat,
Pahar dulci n-am închinat.
O fost timpu măi dimult,
Hiin' tânîr şî zălud,
M-am scapat ş-am adormńit.
Dupa ci eu m-am trezît,
La dumneavoastrî am vinit.
Cu doauî păhăreli di vin
Ş-o naframî di in,
Sî vă hii voia deplin.
Dacî binivoiţ
Ceva la tineri sî dăruiţ
Bagaţ mâna-n buzunar,
Pân' la coati-n galbini mari
Şî daţ şî la lăutari[308].

Cei cărora li se închină iau paharele cu băutură oferite, beau şi dăruiesc tinerilor o sumă de bani şi le pot *giurui* (promite) vite sau diverse bunuri, zicând : „Din partea noastră, pentru tineri, suma de..., rugând pe Dumnezeu să le dăruiască mai mult", moment în care muzica intonează „Vivat", iar unii meseni strigă :

Păhărelu-i cât un cui,
Cân' îl pun la gurî nu-i.
Păhărel cu floricele,
Ce l-ar bea buzele mele,
Cele moi şi subţirele
Ca şi gura mândrii mele[309].

Înspre ziuă, după strângerea darului şi comunicarea faptului că au fost acoperite cheltuielile nunţii, petrecerea continuă cu *înhobotatul* miresei, adică luarea de pe cap a coroniţei şi a voalului şi îmbrobodirea ei cu *hobotul* (baticul) cumpărat de către mire, semnificând trecerea ei în rândul nevestelor. Baticul era luat de la gâtul miresei de către nănaşe şi pus pe două beţe şi se încerca aşezarea lui pe capul miresei fără a se ajuta de mâini, fapt împiedicat de către vătăjei, care

307. Inf. Vasile Flocea-Cofârlău,47 ani, Stulpicani.
308. Inf. Vasile Bilan, 75 ani, Frasin.
309. Inf. Gheorghe V. Diacon, 62 ani, Stulpicani.

Scanned with OKEN Scanner

apărau capul miresei fluturând tot timpul deasupra acestuia năframele de la beţele lor. În acest timp se strigau strigături care ar fi trebuit să descurajeze pe cei care s-ar fi bucurat de eventuala înhobotare :

Cini gioacî hobotu,
Mâni-i tragî clopotu.
Cini gioacî hoboţălu,
Mâni-i tragâ clopoţălu ! [310]

sau :

Popa trage clopotu,
Prostu' gioacâ hobotu.
Popa trage clopoţălu,
Prostu' gioacâ hoboţălu[311].

Nănaşele prindeau un moment de neatenţie al vătăjeilor şi aruncau pe capul miresei baticul, moment în care încep a i se cânta cântece de jale :

Mńiresuicî cu cercuţ,
Ię-ţ gându' di la drăguţ
Şî ţî-l puni la barbat,
Că cu el te-i măritat ! [312]

Altădată, momentului înhobotatului, care este ultimul act săvârşit în această spectaculoasă trecere de la starea de fată la cea de femeie măritată, momentul când participanţii la nuntă „o făceau nevastă" pe mireasă, cum precizează o parte a bătrânilor, i se acorda în cadrul spectacolului un spaţiu şi o atenţie deosebită. Tânăra nevastă era îmbrobodită cu *cârpă*, fiind trecută astfel şi în rândul viitoarelor gospodine. (Modul de a îmbrobodi cu cârpă a dispărut complet la scara întregului bazin.)

Tot acum se legau la beţele vătăjeilor, alături de năframe, şi câte un batic. Coroniţa şi voalul sunt puse pe capul unei fete, care este dansată ca viitoare mireasă, iar floarea – *ţâmńirul* – mirelui se pune în pieptul unui flăcău. După câteva jocuri are loc „îmbrăcarea" socrilor mari de către mireasă cu un rând de straie naţionale. Cămaşa socrului şi *cămeşoiul* soacrei erau cusute de către mireasă. Şi soacra mică primeşte un dar de la mire : o pereche de papuci.

Începând din momentul înhobotatului, tânăra nevastă nu mai putea ieşi în sat descoperită, ci în mod obligatoriu îmbrobodită, acoperământul capului fiind semnul distinctiv al femeii măritate. Faptul îmbrobodirii semnifică pierderea *fetiei*. (Este ştiut că fata care şi-a pierdut *fetia*, adică fecioria, virginitatea, fapt

310. Inf. Domnica Drelciuc, 70 ani, Ostra.
311. Inf. Gheorghe Flocea Căciulă, 80 ani, Stulpicani.
312. Inf. Viorica Gh. Diacon, 48 ani, Stulpicani.

Scanned with OKEN Scanner

dezvăluit de către *gura satului* şi confirmat de către moaşă, este obligată să umble îmbrobodită, nici într-un caz cu capul descoperit, spre cunoaşterea stării sale de către întreaga comunitate sătească, care o denumea, de altfel, *vadană*, asemeni ca pe cele care au născut de *fată mare*).

Petrecerea continuă până a doua zi târziu, într-o bună dispoziţie generală. La un moment dat, nuntaşii care au rămas la petrecere până dimineaţă, îl iau pe socrul mare pe braţe şi îl aruncă în sus în uralele tuturor. Pentru aceasta, el trebuie să dea de băut. Dacă nu dădea, îl legau de fuşcheii unei scări şi-l lăsau acolo până se aducea de băut.

La Stulpicani, a doua zi dimineaţa, socrul mare şi socrul mic erau legaţi unul de altul şi cu toţi nuntaşii, cu mirii, cu muzică cu tot se deplasează la o cârciumă unde se da cep la câteva butoaie de bere rece, dacă era vară, sau se bea rachiu, dacă era frig. Această petrecere se numea *uncropul* şi se putea întinde până seara târziu. Costurile acestei petreceri erau suportate de către mire dacă din darul închinat de către meseni au fost acoperite cheltuielile nunţii. La Frasin această petrecere se numeşte *vadră*. După acest moment se *spărgea* nunta.

Este necesar să subliniem faptul că altădată, în toate momentele importante ale nunţii, mirii se înfăţişau asistenţei ţinându-se de o năframă, ei neavând voie să se prindă de mână. În momentul în care avea loc dansul *de trei ori pe după masă*, un vătăjel aducea o năframă de capetele căreia se ţineau mirii până la scoaterea jocului afară. De aici mireasa era preluată de către vătăjei, iar mirele, de către druşte. Năframa rămânea la mireasă, care o scotea când alaiul ajungea la uşa bisericii. De aici, mirii se ţineau din nou de năframă până ajungeau lângă masa din faţa altarului şi rămâneau aşa până preotul oficia logodna, punându-le pe degete inelele de logodnă. Şi de la ieşirea din biserică şi în timpul horei de după cununie, mirii se ţineau tot de năframă şi nu de mâini[313] .Tot de năframe se ţineau şi druştele ; una se ţinea cu mireasa de o năframă, iar alta, cu mirele de o altă năframă. Acest fapt este atestat de către fotografii de epocă din anii 1913 şi 1926, şi chiar mai apropiate zilelor noastre.

Timp de şapte zile după nuntă, noua nevastă este oprită a se duce la casa părinţilor săi. După trecerea acestui răstimp, ea merge împreună cu bărbatul şi cu socrii la casa părinţilor săi unde are loc o mică petrecere de familie numită *întorsură* (*întorcătură*, la Bucşoaia, şi *cale primară*, la Frasin), la care mai participă nănaşii şi rudele apropiate. Se discută cu tinerii căsătoriţi probleme legate de treburile curente şi de perspectivă ale viitoarei lor gospodării.

În prima duminică după cununie mirii merg la biserică pentru a fi îmbisericiţi, ocazie cu care duc cu ei două lumânări de cununie împodobite cu flori. După citirea moliftei de către preot şi închinarea la icoane se consideră că au trecut definitiv în rândul oamenilor cu responsabilităţi.

313. Inf. Maria Dumbravă a Lupului, 87 ani, Stulpicani şi Elvira Pavel, 69 ani, Plotoniţa.

Scanned with OKEN Scanner

Tânăra nevastă nu avea voie să iasă descoperită în sat căci în caz contrar colectivitatea o sancţiona prompt: era prinsă de alte neveste şi îmbrobodită forţat, ceea ce reprezenta o mare ruşine pentru aceasta. Dacă se întâmpla ca vreo nevastă să fie prinsă comiţând adulterul, atunci i se tăiau cosiţele cât mai de sus şi erau jucate la hore, ceea ce făcea înconjurul satelor ca un fapt ieşit din comun.

În cazul în care se rupe vreo lumânare de cununie, este motiv de îngrijorare căci unul dintre miri va muri.

Dacă fata era furată de la părinţi sau, mai rar, dacă fugea de la soţ imediat după nuntă, revenea acasă împreună cu logodnicul după o perioadă de timp, când credea ea că supărarea părinţilor a trecut, „căci până la o vreme le trecea, ca să ceară iertare şi blagoslovire ca să le meargă bine în viaţă. Ştiu că Toader Hutu din Stulpicani o avut opt fete. Una dintre ele, Aniţa, o trăit bine cu Toader Roşu, dar părinţii nu o vrut să o dea după el, ci o dat-o dupa ficiorul lui Mihai Tăutu din Slătioara. Numai că dupa câteva zile de la nuntă, Aniţa o fugit di la el şi o vinit la Toader Roşu. Tată-su s-o mâniat, dar dupa o vreme o iertat-o"[314].

Dacă dintr-un motiv sau altul căsnicia nu mergea bine, tânăra nevastă cerea anularea căsătoriei:

Frunză verde bob de linte,
Descunună-mă, părinte,
Că tu când m-ai cununat,
A fost pâclă şi-nnorat,
N-am văzut ce am luat.

dar preotul respingea cererea, datorită unei conduite morale impuse de colectivitatea sătească care dezaproba divorţurile:

Să fi luat tu sama bini
Cu cini ai vinit la mini,
Cu urâtu satului,
Cu propteaua gardului.
Cununia era la mine,
Ochii tăi în cap la tini.
Tu di ci n-ăi catat bini ?
Tu di ci n-ăi catat anumi
Cu cini ti legi pi lumi ?[315].

Se crede, după cum s-a văzut mai sus, că numărul de învârticuşuri pe care le are în părul capului o persoană indică numărul de cununii pe care le va avea în viaţă.

Au existat şi cazuri excepţionale de *întoarcere a nunţii*, când mândria mirelui a fost rănită, fie din cauza faptului că mireasa nu a fost fată mare, fie că au intervenit neînţelegeri cu privire la zestre sau din alte motive. În asemenea situaţii,

314. Inf. Eufrosina Hutu, 93 ani, Stulpicani.
315. Cules de către preotul Gh. Solcan de la Melexina Drălciuc a lui Alexandru, 91 ani, Frasin.

Scanned with OKEN Scanner

în primele zile după nuntă, mirele a încărcat în căruţă zestrea proaspetei neveste, pe nevastă peste zestre, iar înaintea căruţei a pus câţiva ţigani muzicanţi să cânte cu foc a veselie, şi astfel a dus-o la casa socrilor. Întoarcerea nunţii putea fi definitivă sau, în urma unor negocieri care vizau de regulă un surplus de zestre, bărbatul admitea revenirea nevestei la casa lui. Astfel de cazuri constituiau deliciul babelor bârfitoare, care dezbăteau cele întâmplate cu toate cumetrele, pe la colţuri.

Căsătoria între rude nu este bine văzută. Verişorii *dulci*, *buni* sau *drepţi* (verii primari), nu se pot căsători între ei, actul ca atare fiind considerat un sacrilegiu. Dacă preotul a dat totuşi încuviinţarea, după ce s-au plătit slujbele pentru biserică, s-au aprins lumânări şi s-au făcut canoanele, căsătoriile respective nu sunt fericite. Adesea, datorită fenomenului de consangvinizare, a *amestecului de sânge*, copiii care se nasc din astfel de căsnicii sunt adesea cu deficienţe psihice sau motorii.

Am arătat mai sus că odinioară, după cum spun cei mai vârstnici dintre bătrânii de pe văile noastre, nunţile se făceau cu o pereche, cel mult două perechi de nănaşi.

A existat un ritual al spălatului pe mâini. După ce se sta la masă, mireasa lua un castron cu apă şi mergea şi spăla mâinile naşilor şi le dăruia câte un ştergar, cu care nănaşii se ştergeau şi, drept răsplată, aruncau în castron câţiva bănuţi de argint. Aceşti bani erau exclusiv ai miresei şi nu se socoteau la un loc cu ceilalţi care se închinau la *păhărel dulce*. Despre acest obicei mai dăinuie în memoria colectivităţilor săteşti din zonă doar amintiri vagi.

La un an de la nuntă, nănaşii primeau de la finii lor două perechi de colaci în semn de mulţumire şi recunoştinţă pentru faptul de a-i fi cununat. Momentul înmânării colacilor era solemn şi era însoţit de oraţii, care, din păcate, s-au pierdut o dată cu generaţiile anterioare.

Aceste două obiceiuri au dispărut, demonetizându-se mai întâi, probabil din acelaşi motiv al multiplicării exagerate al numărului de nănaşi.

Dacă plouă în ziua nunţii, se zice că familia proaspăt întemeiată va trăi în bogăţie.

Ţinem să subliniem şi faptul că după căsătorie, tânăra nevastă vorbeşte despre soţul său cu „*omul meu*" şi mai puţin cu „*bărbatul meu*", iar bărbatul, cu „*femeia mea*" şi mai puţin cu „*nevasta mea*", termenii de *soţ* şi *soţie* aproape că nu circulau în anii din urmă. Pentru a identifica un anumit raport de căsătorie se utilizează expresia *a ţine pe : Vasile Nuţescu ţine pe Ioana lu' Trăian a' Lupului*. Interesantă este şi identificarea bărbatului după soţia sa : *Gheorghe a' Viorichii, Trăian a Paraschii,* dar şi invers : *Parasca lu' Trăian.*

Jocurile (dansurile) îndrăgite de localnici în astfel de ocazii sunt : *hora, sârba, rusasca.* Tot mai rar se joacă *trilişeştiul, arcanul, coasa, bătrâneasca, polobocul, ţărăneasca, ceasul, ţigăneasca, raţa, băsmăluţa* sau *batista, pădureţul, huţulca, baraboiul, corăbeasca* sau *carbasca* ori *corobasca, ciobănaşul, mănăstireanca, giumatati di gioc,* ultimele două fiind cunoscute doar la Frasin şi Bucşoaia. Bătrânii îşi amintesc şi despre alte *jocuri* pe care le

Scanned with OKEN Scanner

jucau în tinereţe şi despre care tânăra generaţie aproape că nici nu a auzit: *puiculiţa, bulgarul, cioful, trandafirii vechi, nucuşoara, cărăşelul* sau *cărăuşelul, struţul, alivencile, busuiocul, suceveanca*. Cioful era jocul care se dansa cu precădere la *uncrop*.

În perioada interbelică, mai ales datorită influenţei minorităţilor conlocuitoare din zonă, au apărut dansurile moderne cum ar fi: *tangoul, valsul, polca, şnerpolc, malagamba*.

Un joc specific doar nunţii era *năframa*, care era jucat doar de către druşte şi vătăjei. La Frasin, aceştia se aşezau pe două rânduri, faţă în faţă. Druştele ţineau în mână o năframă, iar vătăjeii, o sticlă cu holercă. În ritmul muzicii, încercau să-şi fure unul altuia năframa şi sticla cu rachiu. După mai multe încercări, se grupau perechi şi dansau năframa.

La Bucşoaia, druştele luau beţele vătăjeilor şi le dansau. Vătăjeii încercau în timpul dansului să recupereze beţele de la druşte, dar acestea nu le dădeau până când aceştia nu plăteau o anumită sumă de bani, „că doar druştele n-o cusut degeaba naframa”[316].

Fiecare joc avea strigăturile sale specifice[317].

Vorbind despre dansurile cunoscute cândva în zonă, dorim să abordăm în câteva cuvinte şi problema *giocului*, cum numesc localnicii hora. *Giocul* se organiza în perioadele când nu erau nunţi de către doi feciori, care se numeau *vătafi*. Ei cereau preotului permisiunea pentru a organiza hora, iar acesta o încuviinţa condiţionat de frecventarea bisericii în zilele de sărbătoare şi după ce cerceta cu atenţie comportamentul tinerilor. Locul organizării *giocului* la Stulpicani era *Pleaţul lui Lazăr* (loc viran în centrul satului), ori în localurile care dispuneau de spaţiul necesar, precum restaurantul lui Niţă Hutu ori al lui Vasile Moroşan zis Americanu'. În ultimele decenii, *giocul* care începea seara şi continua până spre dimineaţă s-a numit tot mai mult *bal*.

La aceste petreceri era *strânsură mare*, adică multă lume. (Uneori chiar balul în sine era numit *strânsură*). Participau atât tineri, cât şi vârstnici, atât perechi căsătorite, cât şi feciori şi fete.

Ultimul *gioc* se organiza întotdeauna la *Lăsatul Secului*, când se gătesc câşlegile şi începe postul (*Postul Mare* şi *Postul Crăciunului*). Jocul începea după-amiaza, dar sfârşea întotdeauna înainte de miezul nopţii, pentru a nu se intra în post cu petrecerea. La aceste *giocuri*, din noianul de strigături care se strigă se găsesc şi

316. Inf. Elvira Stigleţ, 93 ani, Bucşoaia.

317. Strigăturile, altele decât cele specifice nunţii, ca de exemplu cele din jocurile obişnuite la horă, vor fi discutate în volumul care va trata folclorul literar de pe Suha Bucovineană.

Scanned with OKEN Scanner

multe strigături în care sunt persiflate fetele şi flăcăii care au sperat să se căsătorească în câşlegile deja trecute şi nu au reuşit :

Astâz îi lasat di săc,
Mă duc, maicî, sî mă-nec,
Unde-a hi hâlbon măi lin,
C-am ramas ficior bătrân.
Unde-a hi hâlbon măi lat,
C-am ramas niînsurat
Ş-am ramas di râs în sat,
Pintru cî nu-s însurat !

sau dacă se adresează unei fete căreia i-a cam trecut vremea, textul variază puţin :

Astâz îi lasat di săc,
Mă duc, maicî, sî mă-nec,
Unde-a hi balta măi linî,
C-am ramas fatî bătrânî.
Unde-a hi balta măi latî,
C-am ramas nemăritatî
Şî di tăţ-îs lepadatî.
C-am ramas di râs în lumi
Ca fetili ceili bătrâni ! [318]

Alteori se fac trimiteri ironice la practicile, de multe ori oculte, la care fac apel unele fete ca să-şi apropie momentul căsătoriei :

Fetili di gospodar
Furî gânjur'li la par.
Furî gânjuri împlititi,
Cî eli vor sî sî măriti ! [319]

Concret, strigătura ironizează obiceiul fetelor de a fura în noaptea de Sfântul Andrei gânjuri de la garduri şi de a le pune la miezul nopţii în crucea drumului cu speranţa că flăcăii care vor trece prin respectiva intersecţie vor veni să le peţească.

Giocul începea întotdeauna cu *hora mare*, în care se prindea toată lumea, şi se termina cu *trandafirul,* la Gemenea, şi cu *faierantul*, adică cu marşul, la Frasin şi Stulpicani.

318. Inf. Mihai Cozan, 83 ani, Stulpicani.
319. *Idem.*

Scanned with OKEN Scanner

III. Înmormântarea

Localnicii nu văd moartea ca o izbăvire de relele lumeşti, ci ca o supunere legii firii care nu poate fi schimbată, ca o reîntoarcere în necunoscut, ca o despărţire de cei dragi şi alăturarea lor moşilor şi strămoşilor şi tuturor celor ce au plecat în veşnicie înaintea lor. Când ajung la o vârstă înaintată şi se simt slăbiţi, presimţind că sfârşitul este aproape, se *iartă* cu membrii familiei, rude, vecini pentru eventualele greşeli făcute cu sau fără voie de-a lungul vieţii. Iertarea este obligatorie chiar şi în cazul în care muribundul s-a duşmănit cu vreun sătean, în caz contrar se va chinui până îşi va da duhul. Bătrânii nu concep să moară fără să se împărtăşească înaintea preotului, să se pricistuiască, să ia *grijania*[320] şi chiar fără a li se oficia *maslul* de către acesta. Trecerea în lumea „de dincolo" este pregătită cu mult înainte de momentul morţii, dar totdeauna în perspectiva „judecăţii de apoi", de care localnicii au o teamă chinuitoare.

Locuitorii bazinului au privit moartea întotdeauna cu seninătate, aşteptând-o de la o anumită vârstă, ca pe un eveniment firesc faţă de care trebuie să se resemneze, căci ei ştiu că:

Moartea nu se teme de-mpăraţi,
Nici de ostaşi înarmaţi,
De bătrâni nu-i e ruşine
Şi la tineri încă vine[321].

Numai aşa se explică că mai toţi bătrânii îşi pregătesc *comândul,* adică cele necesare înmormântării, cu mult înainte de a muri, şi lasă cu *limbă de moarte* ultimile dorinţe cu privire la modul cum să fie înmormântat, cum să i se poarte comândul, adică grija pe care cei care îi devin moştenitori o vor manifesta faţă de trebuinţele sufleteşti ale mortului (să-i poarte slujbele în biserică, să-i facă pomeniri etc.), la felul cum să fie împărţită averea, ceea ce echivalează cu un testament, care bătrânii îl mai numesc şi astăzi *diată,* actul transmiterii averii înainte de a muri fiind rezumat în expresia *a preda talantul*. Întotdeauna o parte a averii este afectată comândului. Aceste ultime dorinţe, de cele mai multe ori

320. *Grijanie* = cuminecătură, împărtăşanie. Termenul circulă în înjurătura *grijania mă-ti*.
321. Inf. Vasile Poleac, 80 ani, Frasin.

exprimate pe patul de moarte, sunt respectate cu sfinţenie de către urmaşi. În cazul în care mortul a fost un beţivan şi nu s-a pregătit cu nimic pentru înmormântare, se zice despre el că şi-a *băut comândul.*

Dacă muribundului i se *leagă limba*, adică nu mai poate vorbi, înseamnă că i se *apropie steagul* şi că momentul *închinării steagului* (adică al capitulării în faţa neînduplecatei morţi) nu este departe.

În situaţia în care muribundul nu-şi poate da sufletul, se chinuie şi nu poate muri, este aşezat pe pământ, cu faţa spre răsărit, întotdeauna cu picioarele spre uşă. Mulţi muribunzi care se chinuiau au cerut ei înşişi să fie aşezaţi pe pământ. Aşezarea pe pământ a fost posibilă atâta vreme cât casele nu erau podite, erau cu lut pe jos. După ce a apărut duşumeaua s-a recurs la un substitut, şi anume la blana de oaie. Se pune mai întâi o blană de oaie pe duşumea şi apoi se aşează muribundul pe ea, în aceeaşi poziţie menţionată mai sus. Este posibil ca blana de oaie să se fi pus dintr-o necesitate practică, de a aşeza pe cel ce *trage să moară* pe ceva moale, dar şi dintr-una mitico-magică. Unii motivează aşezarea pe blana de oaie prin faptul că acest animal are viaţă scurtă şi moare uşor[322].

Pentru ca muribundul să poată să-şi dea uşor sufletul, rudele apropiate trebuie să plece din locul unde se află acesta şi nu au voie să plângă pentru a nu fi auzite de către cel ce trage să moară. Uneori, aşezat jos pe blana de oaie, muribundul este lăsat singur, chiar cu lumânarea aprinsă, căci *„aşa poate muri uşor şi nu se chinuie"*[323].

De cele mai multe ori moartea este prevestită de o serie de semne fatidice: urletul prelung al câinelui, cântatul găinii asemănător cu al cocoşului, cântecul cucuvelei noaptea pe casă, croncănitul corbilor deasupra casei, ciocănitoarea cârâind pe peretele casei, izbirea unei păsări de fereastră, ruperea vârfului unui brad, căderea unei stele etc. De regulă, căderea pădurii prevesteşte moarte printre oameni, mai ales din cauza unor calamităţi, război, epidemii. Dacă pădurea căzută este tânără, vor muri oameni tineri, iar de va fi bătrână, va fi moarte printre bătrâni.

La Frasin, se crede că în cazul în care vreunei rude apropiate a unui bolnav îi apare o mică pată galbenă pe degete sau în palmă înseamnă că bolnavul va muri în curând. La Stulpicani se zice că important este locul unde se află respectiva persoană când observă pentru prima dată apariţia petei: dacă o vede când se află în casă, va muri cineva dintre neamurile apropiate, dacă o observă când se află afară, moare cineva dintre neamurile mai îndepărtate[324].

Şi visele prevestesc iminenţa morţii. Dacă vreunul din cei ai casei visează că s-a stricat casa în tot sau în parte, atunci, e semn sigur, moartea e pe aproape, iar dacă visează că îl dor sau îi cad dinţii, va muri o rudă, iar când căderea

322. Inf. Vasile Nuţescu, 36 ani, Stulpicani.
323. Inf. Maria Dumbravă a Lupului, 87 ani, Stulpicani.
324. Inf. Parasca Dumbravă, 62 ani, Stulpicani.

Scanned with OKEN Scanner

dintelui este însoţită de curgerea sângelui, mortul va fi o rudă apropiată. Visele cu *arătură* în grădină, cu un pom răsturnat de vânt, cu lumânare care se stinge sunt interpretate ca prevestitoare de moarte.

În cazul în care muribundului i se *năzăreşte* (are halucinaţii) şi deliră vorbind cu înaintaşi ai săi ori cunoştinţe care se află de multă vreme în lumea drepţilor, înseamnă că acesta este intrat deja pe *drumul cel fără de întoarcere*. În halucinaţiile unor muribunzi, moartea apare sub înfăţişarea unei păsări, pe care aceştia cereau să fie îndepărtată. Imaginea cea mai cunoscută a morţii este a unei femei bătrâne, foarte urâtă, slabă, îmbrăcată în negru, având în mână o coasă. Nu o dată muribunzii au cerut să fie dată afară „femeia aceea din colţ" ori „de după cuptor". Unii o numesc, cu oarecare temere, *Sfânta Moarte*. De altfel, în zonă circulă şi o poveste cu acest personaj: *Omul sărac care s-a întâlnit cu Sfânta Moarte*[325].

Există şi cazuri de premoniţie referitoare la momentul decesului care au uluit pur şi simplu comunitatea sătească. Pentru noţiunea de premoniţie, presimţire, localnicii folosesc expresia *a avea o ştimă*. Iată ce ne povesteşte stulpicăneanca Ioana Rusu: *„Mama mea, Viorica lui Gheorghe Diacon, înainte de a muri a avut o ştimă şi a ştiut când moare. A murit la vârsta de 53 de ani, în anul 1983, în ajun de mărţişor, seara pe la ora nouă. În dimineaţa acelei zile, la magazin s-a întâlnit cu preotul Pădureţ şi, în prezenţa a mai multor oameni, i-a spus preotului că amuş, peste trei zile, o va duce la groapă şi o va acoperi cu o basculă de balast. Afirmaţia a trecut, în contextul discuţiilor, drept o glumă. Seara, pe la vreo şapte şi ceva, plecând de la servici, s-a oprit la mătuşa Viorica lui Arcadi Diacon, cumnata ei cu care se înţelegea tare bine. Mătuşii i-a spus, printre altele, că în seara aceea trebuie să vină la noi acasă şi deoarece ea va muri, dorinţa ei este ca mătuşa să o spele. I-a spus mătuşii că straiele cu care doreşte să fie înmormântată se află pe dulap în casă, lângă macatul cu care trebuie învelită masa pe care va fi aşezată. A mai cerut ca verigheta de la mână să fie dată băiatului, iar lănţişorul de la gât, fetei. Mătuşa Viorica nu a suferit-o să vorbească despre propria sa moarte, căci mama nu avea o boală evidentă, nu zăcuse, nu chinuise. La plecarea de la mătuşa, mama a insistat: «Vioricú, să nu uiţi! Să vii şi să faci ce ţi-am spus».*

Plecând de la mătuşa, mama nu a venit acasă, ci a fost însoţită până la mămuţa, adică la bunica, căreia noi toţi nepoţii îi spunem mămuţă, şi unde s-a culcat pe patul bătrânei. Casa bunicii se află la vreo sută de metri de casa noastră.

Două ore mai târziu, Vergina, fata mătuşii, a dat bustea acasă şi bătea cu pumnii în uşa mătuşii şi striga: «Scoală, mamă, că a murit mătuşa Viorica!», la care aceasta a răspuns: «Cum să moară, căci mai înainte a plecat de la mine?».

325. Povestea am înregistrat-o la Frasin, de la Boros Marta, 80 de ani.

Scanned with OKEN Scanner

Într-adevăr, mama mea murise pe patul mamei sale, a bunicii, care trăieşte şi astăzi şi care a suportat această durere alături de cea a pierderii cu puţin timp în urmă a mamei sale, a unui ginere şi a doi nepoţi.

Povestea aceasta a făcut să huiască văile.

Mai ştiu de un om, un moşneag care presimţind că i se apropie ceasul a spus celor apropiaţi că la apusul soarelui va muri şi că doreşte să moară aşa cum l-a făcut maică-sa. S-a dezbrăcat în pielea goală, s-a întins pe pat şi, într-adevăr, la apusul soarelui îşi dădea duhul".

Despre Nicolae Hutu din Stulpicani se povesteşte că presimţind că *„i-a venit ceasul, a zis «Doamne,- ajută ! », ca şi când ar fi avut ceva greu de făcut, şi-a făcut cruce şi i-a spus mămuţei : «Fină, să mă ierţi ! », apoi s-a aşezat pe pat şi a murit"*[326].

Multiple sunt aceste cazuri cu oameni care *au avut ştimă*. Redăm în continuare două, care ni se par interesante şi care întregesc imaginea asupra acestui aspect. *„Mama mea, Ivorciuc Aglaia din Ostra, a zăcut la pat doar patru zile. Avea 90 de ani fără o lună. În ziua când a murit, am lăut-o împreună cu soră-mea Domnica. În timp ce o spălam, Domnica a necăjit-o, şi mămuţa i-a dat cu spălătorul peste cap, ceea ce ne-a făcut să râdem cu lacrimi. După aceea, am primenit-o cu o cămeşuică albă, curată şi am întrebat-o : «Cum ţi-i amu ? » Ea a zis că îi uşoară. La un moment dat ea a strigat cu o voce puternică : «Amu mor ! » şi a întins mâinile după lumânare. Eu am răspuns : «Lasă că nu mai mori ! », dar şi eu şi Domnica, fără să gândim, i-am întins amândouă câte o lumânare, pe care le-a apucat, una într-o mână şi alta în cealaltă mână, şi în clipa următoare şi-a dat sufletul, răsuflând uşor"*[327].

În cea de a doua relatare, muribundul pare a fi asistat de către cineva pe care doar el îl vede : *„Moşul meu, Alexa Şecman, era bolnav şi zăcea la pat. Cum îi obiceiul pe la noi, veneau vecinii, neamurile să-l vadă, să grăiască cu el, să se ierte, dupa cum bine ştii şi tu. Când cineva se aşeza în faţa lui, spunea : «Dă-te din faţa omului ! » La un moment dat bunica l-a întrebat : «Măi barbate, din faţa cui să mă dau ? » Moşu a răspuns : «Dacă vrei să nu mai pot grăi cu tine, atunci îţi spun». Bunica a renunţat să-l mai întrebe.*

Asta a fost timp de două săptămâni. Când a intrat în ultima săptămână a vieţii a început să întrebe zilnic ce zi este, până când i s-a răspuns că este joi. Atunci a cerut să fie spălat, schimbat în straie noi, să i se pună la cheutoarea de la cămaşă o crenguţă de busuioc şi să-l scoată afară. Totul s-a făcut conform dorinţei lui. Era o dimineaţă frumoasă. L-au aşezat pe o laiţă, la soare, şi l-au lăsat acolo, toţi ai casei fiind prinşi cu treburile dimineţii. De la o bucată de vreme el a prins a întreba cât îi ceasul. La ultima întrebare referitoare la oră i s-a răspuns că este zece şi jumătate.

326. Inf. Eufrosina Hutu, 93 ani, Stulpicani.
327. Inf. Maria Dumbravă a Lupului, 87 ani, Stulpicani.

Scanned with OKEN Scanner

Atunci el a zis : «A, îi zece şi jumătate. Eu trebuia să nu mai fiu. Duceţi-mă repede în casă». L-au dus şi l-au pus pe pat, a cerut lumânarea şi imediat şi-a dat sufletul"[328].

În legătură cu moartea se mai păstrează o serie de acte rituale, a căror semnificaţie, de cele mai multe ori, s-a pierdut şi care se îndeplinesc în virtutea tradiţiei. Astfel, în momentul în care îşi dă duhul, i se pune muribundului în mână o lumânare aprinsă, căci muribundul trebuie să-şi dea sufletul cu *lumńină* (lumină), care trebuie să-i lumineze căile întunecate ale celuilalt tărâm. Stulpicănenii erau convinşi că „ce i se pune de astă dată în mână, îi serveşte spre luminarea drumului din cealaltă lume, pe unde are să meargă până ce va ajunge la locul de odihnă, şi mai ales când are să treacă peste *puntea raiului*"[329].

Dacă mortul a murit fără *lumńină* (lumină, lumânare aprinsă), se va face ulterior înmormântării un *toiag* (lumânare de ceară curată încolăcită invers mersului acelor ceasului) lung cât *uşile împărăteşti* de la intrarea în altarul bisericii şi se arde timp de trei zile în interiorul acesteia. Conform unor păreri, acest toiag trebuie să ardă timp de 40 de zile. La Frasin era obiceiul ca de Vovidenie să se aprindă în biserică o lumânare mare care era lăsată să ardă pentru sufletele celor ce au murit fără lumină.

Imediat după deces, mortului i se închid ochii ca să nu poată vedea ce durere, ce jale lasă în urmă, se deschid uşile şi ferestrele ca sufletul să poată fi liber. Din casă sunt scoase sau se acoperă cu pânză albă toate oglinzile pentru ca cei care plâng să nu se vadă cum arată ; oalele se întorc cu gura în jos pentru ca sângele mortului să nu se adune în ele.

Pentru că mortul nu se poate înfăţişa dinaintea lui Dumnezeu decât curat, el este spălat într-un ciubăr sau vană mare, în care s-a pus apă proaspătă şi câteva fire de busuioc, de către unul sau doi bărbaţi ori una sau două femei, în funcţie de sexul decedatului şi de vârste apropiate cu defunctul, dar care nu sunt rude apropiate cu acesta. Spălarea se face întotdeauna pornind de la cap, apoi umerii, mâinile şi se tot coboară până se ajunge la picioare.

Apa în care a fost spălat mortul, care se numeşte *apa de pe mort*, se *ţâpă* (aruncă) cu grijă cât mai departe de casă, în locuri neumblate, ca să nu calce nimeni în ea, căci, cred localnicii, este aducătoare de moarte.

După spălare, mortul este îmbrăcat în straie de sărbătoare şi este aşezat pe masă (un catafalc făcut din două mese alăturate, acoperite cu pânză albă şi învelite lateral cu macaturi) cu capul spre răsărit. Altădată, mortul era aşezat pe laiţă. Dacă mortul a fost o persoană tânără căsătorită, cămaşa cu care va fi îmbrăcat este cusută cu aţă fără noduri pentru ca soţul rămas în viaţă să se poată repede recăsători.

Felul de a îmbrăca mortul a diferit de la epocă la epocă şi în funcţie de starea economică şi socială a familiei din care acesta „pleca", dar, ca notă generală,

328. Inf. Viruţa Roată, 46 ani, Stulpicani.
329. *Apud* S.Fl. Marian, *Înmormântarea la români*, Bucureşti, 1892, p. 79.

oricând, acesta a fost îmbrăcat cu straiele cele mai bune pe care le-a avut. La Ostra, defunctul era îmbrăcat cu cămaşă lungă din tort în tort, fără pui, cu cheutoare de aţă, încins cu sfoară de lână, cu cioareci dacă era iarnă şi cu iţari dacă era vară, iar în picioare i se puneau doar colţuni de lână albă, fără alte încălţări. Femeile erau îmbrăcate cu catrinţă, cămaşă de *tort în tort*, încălţate cu colţuni de lână, sau cel mult cu *pacini* (un fel de pantofi de casă confecţionaţi din pănură). Lipsa oricărui tip de încălţăminte este explicabilă şi prin starea economică a familiei. Nastiuc Arcadie, de 83 ani, din Ostra, preciza: *„Cine avea o pereche de opinci noi de Paşti, însemna că era mare gospodar"*. La Negrileasa şi Stulpicani, se pare, s-a găsit o soluţie care a răspuns mai multor deziderate (estetice, economice şi mitologice): mortul era încălţat în mod obligatoriu cu opinci din piele de oaie care se confecţionau special pentru această ocazie chiar în ziua decesului, dacă însuşi mortul nu şi le-a pregătit o dată cu comândul. Se considera că astfel încălţat, mortul poate trece cu uşurinţă prin foc. (În viaţa de zi cu zi, pielea de oaie nu se utilizează la confecţionatul opincilor).

În toate localităţile zonei, bătrânii ne-au vorbit despre obiceiul, aproape dispărut, de a îmbrăca pe defunct cu straiele în care au fost mire sau mireasă. Adesea acestea au fost păstrate cu mare grijă o viaţă întreagă tocmai în acest scop. Semnificaţia acestui mod de a îmbrăca mortul nu este clară. Este posibil ca acest obicei să fie pus în relaţie cu cele trei momente esenţiale ale vieţii bisericeşti a defunctului: îmbisericirea, după botez, cununia şi prohodirea mortului înainte de a fi dus la groapă.

Acest obicei este păgubos din punctul de vedere al etnografului, deoarece o dată cu aceste înmormântări se pierd şi ultimele piese de port popular de o valoare inestimabilă. Doar cu câţiva ani în urmă a fost înmormântată în costumul de mireasă una dintre informatoarele noastre din Stulpicani, Frozina Flocea a Babei, ducând cu ea pentru totdeauna una dintre cele mai frumoase mărturii ale geniului etnografic local.

Defunctului i se aşează pe piept o iconiţă şi *toiagul,* care este confecţionat din ceară curată şi este de lungimea mortului, pentru ca acesta să aibă în ce se sprijini în lunga călătorie ce îl aşteaptă. Toiagul se aprinde de trei ori pe zi şi se lasă să ardă cât timp bat clopotele. În cazul în care mai rămâne vreo bucată, aceasta se va arde pe mormânt în următoarele trei seri după înmormântare. Altădată, se susţine la Frasin, *toiagul* trebuia să ardă 40 de zile, „adică în tot intervalul de timp socotit necesar pentru parcurgerea drumului între cele două jumătăţi ale neamului"[330].

Între degetele mâinilor i se fixează o cruciuliţă de ceară, care ar putea constitui în lumea de dincolo „documentul de atestare" a apartenenţei sale la creştinism,

330. Ion H. Ciubotaru, *Folclorul obiceiurilor familiale din Moldova,* p. XVIII, în „Caietele Arhivei de Folclor", vol. VII, Iaşi, 1986.

Scanned with OKEN Scanner

şi un bănuţ cu care să-şi plătească vămile. Referitor la obiceiul de a pune mortului între degetele mâinilor un bănuţ, Nicolae Cotlarciuc consemnează convingerea stulpicănenilor : „Având sufletul mortului să treacă hotarele lumii acesteia, trebuie să treacă printr-o vamă, unde e întuneric, iar la poarta cea din urmă, unde ar avea să iasă afară, stă cineva şi trebuie să plătească bănuţul acesta"[331].

Pentru ca sufletul mortului să nu ducă lipsă de apă timp de trei zile cât acesta este ţinut în casă până la înmormântare, se punea sub laiţa (mai târziu sub masa) pe care era aşezat mortul o cană de lut cu apă. Cana de lut de sub mort, ca de altfel şi strachina de lut în care se dă de pomană, trebuie pusă în corelare cu naşterea pe pământ, cu aşezarea muribundului pe pământ ca să-şi dea mai uşor sufletul, acte ritualice care îşi găsesc substratul în doctrina biblică, în conformitate cu care omul din pământ se naşte şi în pământ se întoarce. În vremurile noastre, cana de lut a fost înlocuită nejustificat cu paharul de sticlă, iar locul aşezării a fost mutat de sub laiţă sau masă pe pervazul ferestrei. În afara căniі cu apă, sub influenţa bisericii, au pus şi un pahar cu agheasmă, o felie de pâine ori un colăcel (la Bucşoaia se pune şi o bucăţică de zahăr), ceea ce este numit, la Frasin, Dorotei şi Stulpicani, *paos*. Tot *paos* se numeşte la Negrileasa şi Gemenea sticla cu vin cu un colăcel pus pe gâtul acesteia, care se foloseşte la serviciul divin când mortul este băgat în biserică. Paosul se aruncă peste sicriu, în mormânt.

La Ostra, Gemenea şi uneori la Frasin şi Bucşoaia, un obiect nelipsit este *fana,* adică o fâşie de pânză neagră care se pune deasupra uşii sau a ferestrei. Unii, pe la Bucşoaia şi Frasin, o pun într-un băţ ca să fluture, numind-o chiar steguleţ. La Ostra, fana este de dimensiunile unui prapur şi se pune în ziua decesului, afară, la fereastra camerei unde este aşezat mortul, iar la înmormântare va fi încorporată *prosăsiei*.

O interesantă credinţă, care aminteşte de metempsihoza egipteană, relatează S.Fl. Marian : „Românii din Stulpicani, districtul Câmpulungului, cred şi spun că sufletul, după ce s-a despărţit de corp, se învârteşte trei zile prin casă. A treia zi însă, când se înmormântează corpul, se duce şi el dimpreună cu acesta până la groapă, unde petrece asemenea trei zile. De aici se duce de-a dreptul înaintea lui Dumnezeu şi-i spune că a venit de unde l-a trimis, şi Dumnezeu pe urmă îl trimite în alt loc şi anume, dacă a fost păcătos, într-un trup unde să petreacă în chinuri, iar dacă a fost curat, îl trimite în unul păcătos ca acela să se îndrepteze. După aceasta se porneşte şi rătăceşte o bucată bună de timp prin lume, iar la urmă se bagă sau într-un om care abia se naşte, sau se duce într-o vită curată ori într-una spurcată şi după aceea în păsări, şi din păsări, după ce s-a îndreptat şi curăţit deplin de toate păcatele, se duce şi trece toate vămile şi ajunge în rai"[332].

331. *Apud* S.Fl. Marian, *op. cit.*, p. 80, nota 2.
332. S.Fl. Marian, *op. cit.*, p. 427.

Scanned with OKEN Scanner

Astăzi, se crede că sufletul mortului umblă timp de şase săptămâni, până la *prohod*, peste tot pe unde cel decedat a călătorit.

Multe sunt credinţele şi interdicţiile legate de înmormântare. Fără a face un inventar al lor, amintim faptul că rudelor apropiate le este interzis să lucreze în vederea pregătirilor pentru înmormântare ; o şuviţă din părul mortului se păstrează undeva sub streaşină pentru a se conserva norocul mortului la casa respectivă ; *măsura* (aţa sau sfoara) cu care a fost măsurat pentru a i se face sicriul şi groapa se ascunde cu mare grijă în podul casei, sub căpriori ; cu sfoara (*piedica*) cu care i-au fost legate picioarele până a-l porni la groapă se poate *lega* gura duşmanilor, dacă respectiva legătoare va fi aruncată în gospodăria lor ; ca bărbatul rămas în viaţă să nu mai umble pe la alte femei, la Frasin i se coase în haină puţin pământ scos din mormântul ce se sapă proaspăt ; în acelaşi scop se stropeşte bărbatul (sau femeia vadană) cu apă din cea în care a fost scăldat mortul ; dacă mortul este purtat spre cimitir peste un curs de apă, el se va îngreuna brusc şi va fi foarte greu de dus ; apa în care a fost spălat mortul este utilizată de babele care se ocupă cu vrăjile în cele mai periculoase farmece, care, de regulă, au ca rezultat decesul celui vrăjit[333].

Moartea cuiva este vestită de dangătul tânguitor al clopotelor bisericii care sunt trase de către *polimar* (paracliser) în trei răstimpuri de câte trei ori pe zi. Clopotele sunt trase în funcţie de vârsta decedatului. Dacă mortul este un copil, se trag doar clopotele mici, iar dacă este un om adult, se trag toate clopotele. Rudele apropiate se îmbracă imediat în doliu (în negru), femeile se despletesc şi timp de şase săptămâni nu-şi mai fac cosiţă, iar bărbaţii umblă descoperiţi până la înmormântare, nu se bărbieresc şi nu se tund timp de şase săptămâni. În toată această perioadă cei îndoliaţi nu au voie să danseze. Durata timpului de doliu varia în funcţie de gradul de rudenie pe care îl au rudele în raport cu defunctul : se ţine un an după părinţi şi soţ/soţie, şase luni după fraţi şi surori, iar după rude mai îndepărtate se ţine şase săptămâni.

Mortul nu este lăsat singur. Ziua este vegheat de vreun vecin bătrân, iar seara are loc *priveghiul*. O dată cu lăsarea serii, încep să vină rude, vecini, alţi săteni, uneori şi din satele învecinate, cu *lumńină*, adică o lumânare de care este legat un ştergar sau o bucată de pânză albă precum şi câteva flori şi o crenguţă de asparagus, pe care o dau aprinsă, peste mort, unei rude a acestuia de sufletul vreuneia dintre persoanele aparţinând neamului său, punând pe pieptul mortului şi câţiva bănuţi. Cei ai casei îi servesc pe aceştia cu câte un pahar de băutură de sufletul mortului, dar niciodată peste prag, căci nu-l vor putea visa. Tineri şi bătrâni se adună, pe rând, în cele trei seri de priveghi, care sunt astăzi doar

333. Inf. Maria Dumbravă a Lupului, 87 ani, Stulpicani.

momente de meditaţie asupra deşertăciunii vieţii, moartea fiind „primul mister" care tulbură adânc conştiinţa umană[334].

Priveghiul nu se organizează la sinucigaşi şi la copiii mici.

Altădată, cu ocazia priveghiului se practicau o serie de jocuri pe care, acum, şi le mai amintesc doar bătrânii. După ce preotul a făcut sfeştania şi a plecat, cele divine erau lăsate în grija mortului şi se porneau jocuri precum *moara, fântâna, muişca* sau *ciuşti, ursul, învierea mortului, bâza, baba-oarba, cercelul, călăreţul* şi se practica travestirea în moarte[335]. Până la cel de-al doilea război mondial şi chiar mai târziu, mulţi din cei care participau la aceste jocuri purtau măşti, mai ales reprezentări zoomorfe, fapt ce subliniază vechimea obiceiului. Dintre toate aceste jocuri, *ursul* este posibil să aibă legătură cu sacrificiul ritual al ursului care „pare a fi constituit pe teritoriul Daciei preistorice un eveniment încărcat de prototipuri şi protoceremonii magico-mitologice legate de moarte"[336].

Nacu Varvara din Stulpicani susţine că *„la priveghi era tari fain măi dimult"*, că jocurile care se practicau aveau şi rolul de a înveseli asistenţa şi de a mai atenua din durerea rudelor mortului. Jocurile se organizau în camera unde era depus mortul.

Cel mai îndrăgit joc era *fântâna*, la care participau tinerii prezenţi la priveghi. În centrul camerei, pe un scăunel ori un *coltiş* (buturugă mică) se aşeza un fecior care răsucea un ştergar lung şi îl înnoda la capete, făcând o *măciucă*. Când da să se aşeze, un altul îi trăgea scaunul şi acesta cădea jos, afişând o mină de om supărat. Un al treilea, numit *vătaf* (la Dorotei), *staroste* (la Bucşoaia), *primar* (la Negrileasa), se apropia de el şi îl întreba de ce este mâhnit. Acesta îi răspundea că a căzut în fântână şi că îi este frig, că este aproape îngheţat. Apoi era întrebat dacă nu l-a văzut nimeni când a căzut în fântână. El numea o fată din cele prezente, de regulă pe cea care o îndrăgea mai mult. Acest dialog se purta în şoaptă. Vătaful lua măciuca (ştergarul) de la cel căzut în fântână şi se plimba prin cameră, în jurul *celui din fântână* şi căuta pe cineva care să-l scoată. Nimeni nu bănuia care a fost persoana aleasă până când vătaful o lovea prin surprindere cu măciuca. Fata lovită trebuia să se ducă şi să-l scoată din fântână pe cel căzut în ea, pupându-l pe gură ca să-l dezgheţe şi să-l poată salva. Apoi fata lua locul flăcăului pe scaun, urmând a fi scoasă la rândul său din fântână. La Ostra, cel chemat să scoată din fântână poartă un dialog cu cel căzut :

– *Ai picat în fântână ?*
– *Da, am picat.*
– *Vrei să te scot ?*
– *Da, vreau să mă scoţi.*

334. Vezi Mircea Eliade, *Istoria credinţelor şi ideilor religioase,* vol. I, Bucureşti, 1980, p.20.
335. Vezi Sem. folc.,Chestionarele cu privire la priveghi, d. 3418, 3476, 3480.
336. Romulus Vulcănescu, *op. cit.*, p. 170.

Scanned with OKEN Scanner

După care îl sărută şi cade el în fântână.

Existau şi situaţii când, din diverse motive, vreo fată nu voia să se ducă să-l scoată, ori nu voia să-l sărute. Atunci vătaful îi aplica cu măciuca mai multe lovituri până când se achita de sarcina încredinţată. Uneori era chemată ca să scoată din fântână şi câte o nevastă mai tânără care, temându-se de gelozia bărbatului său, fugea din casă în hazul tuturor. Hazul era mare şi când vătaful se făcea că uită pe cine trebuia să indice şi era invitată vreo babă ori vreun moşneag, care, culmea, nu refuzau însărcinarea, spre necazul celui din fântână.

Moara se juca în toate localităţile zonei cu mici variaţiuni de la sat la sat. Pe o scară culcată stătea călare un fecior acoperit cu o cergă. Scara cu tot cu feciorul acoperit era purtată pe umeri de către alţi flăcăi până în casă şi aşezată cu capetele pe două scaune, anunţând că au adus *moara*. Sub scară, în faţa celui acoperit, se aşeza o oală cu cenuşă ori tărâţe, crupe sau chiar făină. Ceilalţi bărbaţi stau în jurul morii. Cel de pe scară învârte cu un băţ în oală şi spune că a pornit moara. Un altul aducea maiul de crăpat lemne şi pentru că nu-i place cum merge moara, încerca să o repare administrându-i morarului câte o lovitură uşoară şi închegând un dialog cu acesta. Îl întreba ce face, iar acesta îi răspundea că macină. Apoi îl întreba la ce moară macină. El răspundea că macină la moara unei fete prezente la priveghi. La întrebarea cum este făina respectivei fete, morarul răspunde că este rea sau bună, aprinsă ori amară, după cum i se părea acea fată în seara respectivă. Câte un morar mai şugubăţ arunca cu puţină cenuşă sau făină peste fetele prezente la priveghi. Cel care a pus întrebările ia locul morarului şi jocul continua cu măcinarea la moara altei fete. Portretul realizat fetei este de natură să creeze bună dispoziţie.

La Gemenea, se introducea în casă o roată de car pusă pe o bâtă. Morarul avea în mână un spălător îmbibat în lapte şi uns cu făină. Dacă vreun îndrăzneţ încerca să se apropie să pornească sau să oprească moara, mai mult ca sigur va primi un spălător peste ochi, spre amuzamentul general.

Muişca (la Frasin şi Bucşoaia) sau *ciuşti* (la Dorotei) se joacă doar de către bărbaţi. Participă şapte-opt jucători aşezaţi în cerc în jurul unuia dintre ei, care este legat la ochi. Cu *muişca*, un ştergar înmuiat în apă, răsucit şi cu un cartof legat la capăt, era lovit cel din mijloc. În momentul lovirii, toţi strigă *Ciuşti !* şi îşi schimbă locurile. Cel din mijloc trebuie să ghicească cine l-a lovit. Cel care este descoperit ia loc la mijloc.

Scripca se juca la Ostra. Scripca se confecţiona dintr-o draniţă care se încresta pe margini. Peste crestături se purta un băţ, producându-se un zgomot. O persoană legată la ochi trebuia să-l prindă pe scripcar. Acesta îşi schimba mereu locul, făcea zgomot cu *scripca* şi îl atrăgea pe cel legat la ochi tot mai aproape de mort. În dorinţa de a-l prinde pe scripcar, nu de puţine ori este apucat mortul în hazul asistenţei şi spre fiorii reci ai celui păţit.

Scanned with OKEN Scanner

Corespondentul jocului *scripca* era la Frasin *bâzâiala*. O persoană care era legată la ochi încerca să prindă pe o a doua care bătea din palme şi bâzâia ca o muscă, şi-şi schimba mereu locul. Uneori bâzâiau şi băteau şi alţii din palme ca să îl deruteze pe cel legat la ochi şi să-l determine să „prindă" mortul.

Puricele se juca odinioară la Gemenea. Un bărbat se plimbă prin cameră învârtind un ştergar şi la un moment dat zice: *„– Învârte-te, purice!"*, la care altul răspunde: *„Nu mă învârt până nu iese cutare afară"*, unde i se pregăteau diferite păcăleli, capcane etc. Jocul a fost atestat documentar la Gemenea[337], dar nici un localnic nu-şi mai aminteşte de el.

Travestirea în moarte se practica adesea, jocul fiind numit *moartea*. Un fecior se costuma în alb, de regulă un cearşaf alb până în pământ, pe cap cu un batic alb, se ungea cu făină albă pe faţă, avea dinţii din cartof (la Gemenea şi la Frasin), ori îşi punea o mască hidoasă, pe umeri şi pe cap i se fixau lumânări aprinse, iar în mâini avea o cruce şi o sabie de lemn de circa 50 cm, substitut al coasei, şi încerca să-i sperie pe cei care veneau la priveghi. Apoi era prins de către alţi flăcăi, aşezat pe o scară şi băgat în casă. Înţepa mortul cu sabia, îi ordona să se ridice, să învie. Prin diverse gesturi, indica persoanele care urmau să-l însoţească, adică să moară, fapt ce le dădea acestora frisoane.

O variantă a acestui joc se juca la Stulpicani şi la Ostra: un fecior costumat în alb, aşezat culcat pe o scară, era purtat pe umeri de către bărbaţi până în odaia unde se afla mortul şi îl aşezau lângă acesta. I se aprindea şi lui o lumânare, iar fetele îl boceau *în bătaie de joc* făcând apel la bocetul parodie, improvizând fel de fel de lucruri despre flăcău, spre amuzamentul asistenţei. La un moment dat, pe neprevăzute, flăcăul sare de pe scară şi încearcă să prindă fetele care l-au ironizat în bocetele lor. Hazul era general.

Uciganul sau *Dracul* se juca doar la Slătioara. Se masca un flăcău sau un bărbat. Se ungea pe faţă cu funingine, pe cap punea o piele de cornută cu coarne cu tot, îşi lega o coadă de cârpe, iar în mână avea binecunoscuta-i furcă drăcească cu care împungea unele persoane tocmai bune de luat în iad.

Învierea mortului, joc farsă, era de natură să creeze panică. Cu sfori, care erau scoase pe fereastră, se legau mâinile şi picioarele mortului. Când venea la priveghi vreo persoană mai târziu şi se apropia de mort ca să sărute icoana de pe pieptul acestuia sau când se filosofa mai adânc asupra vieţii şi morţii, ori a altor subiecte care captau la maxim atenţia, la lumina palidă a lumânării, prin tragerea de sfori, mortul ridica fie o mână, fie un picior sau încerca chiar să se ridice în şezut, fapt ce băga groaza în asistenţa nepusă în gardă, şi o determina să ţipe şi să o apuce la sănătoasa spre uşa, care tocmai fusese blocată prin grija celor care au regizat totul.

337. Vezi Institutul de Etnografie şi Folclor "Constantin Brăiloiu", Bucureşti, *Arhiva Atlasului Etnografic Român*, Chestionar *Obiceiuri*, passim.

Scanned with OKEN Scanner

În gama glumelor care dădeau fiori se număra şi introducerea unui boboc viu de raţă sau de gâscă sub cămaşă pe pieptul mortului. La fel, persoana care încerca să sărute icoana atingea bobocul, care se mişca şi băga groaza în respectivul om, care avea impresia că mişcă mortul şi nu de puţine ori o lua la fugă spre amuzamentul general.

Ursul era o mască aproape identică cu cea de la Anul Nou: un flăcău se îmbrăca cu un cojoc întors pe dos, iar pe cap purta o mască de urs. Într-un dans ritual, el încerca să trezească mortul, îl mişca, îi ridica mâinile ori picioarele când se apropia cineva de acesta. Uneori mai alerga după câte o fată până o prindea, zicând că respectiva fată era oiţa lui, fapt ce băga spaima în fetele prezente la priveghi, ele neştiind cine-i persoana mascată şi nici la ce glume vor fi supuse.

Baba şi moşneagul era una dintre cele mai îndrăgite reprezentări. Doi bărbaţi se costumau în moş şi babă. Baba, care purta catrinţa în brâu, pe cap avea tulpan, în brâu, furca de tors şi în picioare, opinci, iar în spate purta o *ghibă* (gheb) considerabilă, intra în cameră torcând, se apropia de laiţa pe care stătea mortul, îl privea meditativ, îl măsura din ochi şi la un moment dat începea a-l boci:

Dragu' mńeu ş-a cui ti ari,
Noi sîntem fără rabdari.
Di ci n-ăi murit măi di mult,
Cân' era brânzâ şî unt
Şî mămăliga pi fund,
Sî ti pot îngropa afund ?
D'apu une-i fost cân o trăznit ?
Şî cum di nu ti-o nimerit ? [338]

După ce bocea, baba se întorcea cu faţa spre asistenţă, dădea bineţe şi intra în dialog cu cei prezenţi. Din vorbă în vorbă, se plângea că se teme că o s-o bată moşneagul care o caută şi care tocmai îşi făcea simţită prezenţa. Cei de faţă o ascundeau pe babă printre ei.

Moşneagul avea mustăţi mari, o bâtă în mână, o taşcă pusă de-a şoldu, căciulă desfundată, un cojoc jerpelit şi opinci rupte. Intra în casă şi se îndrepta şi el spre mort şi începea să-l bocească, întrebându-l cum de s-a hotărât să moară, cu cine se va mai întâlni el ca să cinstească un păhărel şi improviza fel de fel de versuri în care se vorbea despre mort sau despre întâmplări din viaţa acestuia, spre hazul general. După ce termina, se întorcea spre asistenţă, dădea bună seara şi întreba lumea prezentă la priveghi dacă nu a văzut-o pe baba lui. Lumea spunea că nu, dar îl îndemnau să o strige. Moşneagul o căuta mai întâi lovind cu bâta pe sub scaune, peste picioarele celor neatenţi şi negăsind-o, o striga cât îl ţineau baierele pieptului, de se trezea şi mortul:

– *Uuu ! Anghelinî hăi !* (La Frasin baba se numea *Durduleana*.)
– *Ăuuu !* răspundea baba.

338. Inf. Varvara Nacu-Vulpe, 78 ani, Stulpicani.

– *Vinî încoaci ! Uni eşti ?* Dar nu mai primea nici un răspuns. Atunci lumea îl îndemna să o strige mai tare că poate nu a auzit. Şi moşneagul striga din nou :

– *Anghelinî hăi !*

– *Ăuuu !* răspundea din nou baba.

– *Vinî sî merem acasî.*

– *Du-ti la dracu, moşnege !* răspundea baba fără să se arate, şi oamenii îl îndemnau să o strige şi a treia oară. De data aceasta, lumea o îndemna pe Anghelina să iasă, asigurând-o că moşneagul nu-i va face nici un rău. Aceasta se arăta şi în acel moment cineva din asistenţă începea să cânte la fluier o melodie veselă, iar moşneagul, de bucurie că şi-a găsit baba, începea să strige strigături, să danseze cu baba, să facă fel de fel de glume meñite să creeze bună dispoziţie generală. Dar la un moment dat, pe moşneag îl apuca gelozia şi o acuza pe babă că a fost la un alt moşneag, motiv pentru care îi aplică, cu titlu de corecţie, câteva bâte peste cocoaşă în răcnetele babei care încerca inutil să se disculpe, uneori prinzând curaj şi scuipându-l pe moşneag, spre hazul general.

Nota caracteristică acestui joc, ca de altfel şi a altora, precum *Uciganul, Moartea* şi altele, o constituie improvizaţia. Se improviza mult atât în dialog, cât şi în gesturi şi mimică, fapt ce dădea savoare spectacolului. Mimarea actului sexual în apropierea mortului, care era punctul culminant al spectacolului, ar putea să simbolizeze triumful vieţii asupra morţii, perpetuarea speciei umane.

Nu puţine erau jocurile în care se sconta pe naivitatea unor participanţi la priveghi. Spre exemplu, *tăierea mânecii* are la bază păcălirea credulului. Unul dintre iniţiaţi încearcă să convingă asistenţa că poate tăia o mânecă de cămaşă şi apoi să o lipească fără să se cunoască locul pe unde a fost tăiată. Asistenţa, complice de fiecare dată, recomandă pentru această experienţă pe unul dintre cei mai tineri participanţi la priveghi şi, adesea credul, care îşi scoate o mânecă de pe o mână. Apoi este invitat la uşă, unde mâneca goală este trecută afară, iar purtătorul cămăşii rămâne în cameră, după care uşa se închide cu grijă, în aşa fel încât mâneca să nu poată fi retrasă. Mâneca este umplută cu apă şi i se comunică proprietarului că poate verifica tăietura. În momentul deschiderii uşii, apa curge pe tot trupul „curajosului", prelingându-i-se în cioareci, moment în care râsul este de-a dreptul contagios.

Prezenţa şi practicarea acestor jocuri deja dispărute, pe care le-am redat aşa cum ne-au fost descrise de diverşi bătrâni în memoria cărora mai dăinuie, subliniază o atitudine optimistă, constructivă din perspectiva vieţii, convingerea nestrămutată a localnicilor că dincolo de moarte începe o nouă existenţă. (De-ar fi să dăm crezare bătrânei Stigleţ Elvira, din Bucşoaia, naşterea este motiv de tristeţe, căci cel nou-venit pe lume nu are decât de pătimit, iar moartea, motiv de bucurie, pentru faptul că cel decedat s-a eliberat de necazuri, de dureri, de patimi şi că în viaţa *de apoi* nu-l aşteaptă decât fericirea veşnică. O fi venind

această convingere din credinţele strămbunilor noştri daci cu privire la nemurirea sufletului considerat a fi întemniţat în corpul uman? Dacii dispreţuiau trupul şi îl considerau a fi „o închisoare a sufletului şi considerau moartea cea mai convingătoare eliberare a sufletului din această închisoare"[339]).

În acelaşi timp, jocurile au avut o finalitate practică în sensul că determinau asistenţa să piardă noţiunea timpului, iar nopţile de priveghi treceau pe nesimţite, iar mortul nu rămânea singur.

Considerăm că jocurile de priveghi au ieşit din uz datorită unui complex de factori care s-a manifestat în timp. Evoluţia mentalităţii localnicilor, probabil şi sub influenţa normelor religioase, s-a suprapus unor condiţii obiective care ţin de dimensiunile şi dispunerea actanţilor în „scenă". Se ştie că locuinţele bătrâneşti aveau o cameră, maxim două. Camera avea dimensiuni mari, iar mortul era aşezat lateral pe o laiţă. Spaţiul era suficient atât pentru aşezarea băncilor pentru cei care vor veni la priveghi şi care se vor transforma fie în actori, fie în spectatori, cât şi pentru „scena" pe care se vor desfăşura jocurile. O dată cu modificările intervenite în compartimentarea locuinţei, camerele au pierdut din dimensiuni, iar prin schimbarea poziţiei mortului de pe laiţă pe un catafalc aşezat în faţa ferestrei spaţiul afectat scenei a dispărut. Această limitare a spaţiului a determinat mai întâi dispariţia unor jocuri ca moara, fântâna, moşul şi baba, după care, repertoriul devenind tot mai sărăcăcios, a căzut în final în desuetudine.

Un rol important în dispariţia acestor jocuri au avut-o şi preoţii, care au considerat aceste manifestări ca fiind de tip „păgân", contravenind moralei creştine, motiv pentru care le-au combătut.

Referitor la aceste pierderi de obiceiuri, bătrâna Mândrilă Elena, de 89 ani, din Slătioara, concluziona nostalgic: *„Dupa moartea bătrânilor noştri obiceiurili s-o căsuit* (pierdut). *Amu nu sî măi faci nimńic. Parcî lumea sî prosteşti pi zî ci treci. Nu măi crędi în obiceiuri ca altîdatî. Îi mari pacat*".

Vorbind despre priveghiul în Bucovina, datină care lipseşte aproape la toţi ceilalţi europeni, folcloristul V. Adăscăliţei consemna: „La moartea cuiva, colectivitatea îndeplineşte ritualuri de vârste deosebite şi de sensuri adesea contradictorii, unele mai vechi decât altele, aparent ireconciliabile. Această diferenţă este vizibilă de la zi la noapte. Înmormântarea având loc la trei zile după deces, cel răposat este – de la răsăritul soarelui şi până la apusul său – vegheat solemn, practicându-se lamentaţii impresionante, ceea ce contribuie la instalarea unei atmosfere de meditaţie şi consum afectiv şi nervos apăsător, atitudinile şi gesturile promovate de creştinism fiind total dominante. În schimb, noaptea ritualurile practicate sunt de o cu totul altă natură, organizându-se jocuri zgomotoase, care se suprapun cu cele de petrecere, până ce se face ziuă. Este în

339. Romulus Vulcănescu, *op. cit.*, p. 120.

Scanned with OKEN Scanner

afara oricărei îndoieli că sorgintea acestora stă în practicile şi manifestările datorate sistemului religios întemeiat la daci de Zamolxis. Venirea cuceritorilor romani le-a făcut să se refugieze la întuneric, când controlul noilor stăpânitori era atenuat de obloanele care se trăgeau o dată cu înserarea. Dacii vedeau în moarte o posibilitate de a găsi împlinirea împăcării cu cosmosul şi trăiau îngrijorare când se năştea cineva (...).

O caracteristică principală a priveghiului în Bucovina constă în faptul că el se organizează ca nici într-o altă provincie istorică, în toate cele trei nopţi dintre deces şi înmormântare, poate şi pentru că aşezarea limitrofă a acestui ţinut va fi extras parţial supravegherii autorităţilor romane manifestările prilejuite de înmormântarea autohtonilor. Amploarea priveghiului mai este susţinută şi de marele număr al participanţilor, acesta ajungând şi până la un număr de 150 de inşi"[340].

De asemenea, în serile de priveghi, la căpătâiul mortului se cântă din fluier (caval) şi din fluieraş diferite doine de jale. Nu sunt excluse nici melodiile vesele, în cazul în care defunctul a fost un om „de viaţă". Afară, doi trâmbiţaşi (în vechime erau buciumaşi), uneori chiar patru, trâmbiţează până în noapte târziu. Se trâmbiţează şi ziua, şi tot timpul cât cortegiul funerar parcurge traseul de la casa mortului şi până la biserică. Astăzi, trâmbiţele sunt confecţionate din tablă. Până prin anii '50 se întâlneau buciume confecţionate din coajă de mesteacăn. Bucşoianul Gheorghe Stigleţ şi-a confecţionat singur buciumul şi a lăsat cu *limbă de moarte* să fie buciumat cu el.

În seara din preziua înmormântării, vine popa cu dascălul la casa defunctului căruia îi face o mică slujbă, i se citesc *stâlpările* şi i se cântă veşnica pomenire. La plecare, preotul lasă cadelniţa agăţată într-un cui în camera mortului până a doua zi când vine să-l scoată din casă şi să-l ducă la groapă.

În cazul în care cuiva din ai casei îi este frică de mort, i se recomandă să-i şoptească mortului la ureche, de trei ori, următoarea frază: *„Frica mea să se bage-n tine şi frica ta să se bage-n mine"*, după care teama dispare, efectul psihologic fiind sigur.

Cu ocazia priveghiului se boceşte. O dată cu dispariţia jocurilor de priveghi, momentul bocitului a rămas punctul de referinţă al priveghiului. De regulă bocesc numai femeile. Am întâlnit şi cazuri în care un bărbat a bocit. Acest lucru ne-a fost precizat de către informatorul Flocea Vasile-Cofârlău din Stulpicani, care a subliniat: *„Eu, pi nevastî-mea, tari fain am bocit-o"*. Motivarea gestului a constituit-o profunda durere sufletească pricinuită de dispariţia femeii iubite cu care a împărţit o viaţă bucuriile şi necazurile. Nu bocesc mai multe femei deodată. De obicei, bocetele sunt interpretate de rude sau prietene apropiate. Nu se cunosc

340. Vasile Adăscăliţei, *Particularităţile priveghiului ca rit funerar în Bucovina*, în "Ţara fagilor", An VII (1999), nr. 1-2 (26-27), p. 13.

Scanned with OKEN Scanner

bocitoare plătite, dar există unele femei care sunt recunoscute ca specialiste ale genului şi care sunt aproape nelipsite de la priveghiul multor morţi, pe care îi bocesc. Bocetele se bazează în mare măsură pe improvizaţie şi narează, de multe ori, împrejurările tragice în care defunctul şi-a pierdut viaţa. Ele sunt, în funcţie de vârsta şi sexul mortului, de mai multe feluri : bocet pentru fată, bocet pentru flăcău, pentru tată sau pentru mamă, pentru frate sau pentru soră etc.

În bocetele care se vehiculează în satele din zonă, în contradicţie cu morala creştină, moartea este privită ca un act nedrept :

Bată-te pustia, moarte,
Cum nu faci nici o dreptate.
C-ai venit pân' la fereastră
Şi-ai luat stâlpul din casă,
Ai venit până la vatră
Şi mi-ai luat mila toată.
Când mi-a fost lumea mai dragă,
Atunci ai venit în grabă
Şi-n casă mi te-ai băgat,
Şi bărbatul mi-ai luat,
Şi l-ai dus în ceea ţară,
Din mijlocul satului,
În mijlocul ţintirimului[341].

După cum s-a putut constata, moartea este chiar blestemată pentru nedreptatea pe care o face, luând adesea „stâlpul casei", ceea ce subliniază starea de nesiguranţă şi incertitudine în care rămâne familia, imprecaţia fiind adesea reluată în diverse bocete pentru varii motive :

Mânca-ti-ar pustia, moarti,
Tu nu ştii sî faci dreptati.
Un' ti chiamî nu ti duci,
Un' ti-alungî, tu nu fugi.
Ci n-ăi mărs pin alti sati ?
Sînt vădăni ninumarati,
Zî şî noapti-ş roagî moarti,
Cî n-au bani şî n-au di toati.
Cî tot vii aici la noi,
C-avem bani şî păpuşoi,
Şî vaci, şî turmi di oi.
Şî tu vii aici la noi
Şî iei ciobani di la oi.
Ce-i vinit la noi în prag
Şî ne-i luat ci ne-o fost drag ?[342]

sau o variantă asemănătoare :

Batî-te-ar pustia, moarti,
Cî tu rău ştii faci dreptati.
Di ci n-ăi mărs măi diparti ?
Sî hi mărs pin alti sati,
Sînt vădăni ninumărati,
Zî şi noapti-ş roagî moarti.
Tu-ai vinit la noi în sat
Frumos gospodar ăi luat,
I-ei pustiit casîli,
I-ei suparat copchilili
Şî tăti neamurili[343].

341. Inf. Viorica Gh. Diacon, 48 ani, Stulpicani. (Textul este identic cu unul publicat de către S.Fl. Marian, *op.cit.*, p. 565. Vezi mai jos).
342. Inf. Neculai Lehaci-Gheorghian, 96 ani, Dorotei.
343. Inf. Gemanar Dumitru-Şchiopuţu, 79 ani, Plotoniţa.

Scanned with OKEN Scanner

Dialogul bocitoarei cu moartea poate varia de la ameninţare, chiar imprecaţie, până la îndemnul, uneori rugămintea, ca mortul să fie lăsat în sânul familiei :

Mortiliţî, draga mę,
Sî ştiu uni-i căsuţa ta,
Aş vini şî foc ţ-aş da.
Batâ-ti pustia, moarti,
Rău ştii fací tu dreptati,
Nu ti duci pi alti sati ;
Sân' distuli suparati [...]
Fă, moarti, pi dupa casî
Şî tatî la băieţ li lasî[344].

sau într-o altă variantă :

Bată-te pustia, moarte,
Tu nu ştii să faci dreptate.
Un' te cheamă nu te duci,
Un' te-alungă tu nu fugi.
Ce n-ai mers prin alte sate,
Că mulţi roagă să vii, moarte,
Ce-ai venit la noi în prag
Şi ne-ai luat ce ne-a fost drag ? [345]

Când cel decedat este bărbatul din casă, uneori moartea este prezentată sugestiv printr-un vânt care răstoarnă stâlpul porţii, văzut ca stâlp de susţinere a întregului univers familial :

Ş-o vinit on vânt din gios
Ş-o dat stâlpu porţî gios.
Ş-o vinit pânî la prag,
Mńi-o luat ci-o fost măi drag[346].

Moartea, folosindu-se de diferite subterfugii, reuşeşte să-l *celuiască* (ademenească) pe cel viu şi să-l ia *pi cęę lumi* (cealaltă lume) :

O trecut moartea pin grădinî
C-on pahar di mńir în mânî
Ş-atâta ti-o amăgit
Pânî ci mńi ti-o celuit
Şî cu dânsa ti-o chemat
Şî-n gropchiţî ti-o bagat[347].

Într-o variantă culeasă tot în Dorotei, la peste 50 de ani distanţă (la 9 aprilie 1998), de la bătrânul Lehaci Neculai-Gheorghian, în etate de 96 de *ai*, cum spune el şi cei mai mulţi moşnegi la *ani*, se vorbeşte atât despre şiretlicul morţii, cât şi despre modalitatea cum s-ar fi putut scăpa de ea. Interesant este faptul că în finalul bocetului, pe care chiar el l-a interpretat la priveghiul unui nepot al său, lasă să se întrevadă dorinţa lui de a împlini suta de ani :

344. A.I.E.F., d. 6753 a, inf. Dochiţa lui Vartolomei Lehaci din Dorotei (17.07.1938).
345. Gh. Solcan, *Monografia*, p. 33.
346. A.I.E.F., d. 5244.
347. *Idem*, d. 6753 a.

Scanned with OKEN Scanner

Vasîlicî, dragu mńeu,
Cî dupa tini-mi pari rău,
Cî tu la mini cân vineį,
Doamni, mult măi sfătueį.
Eu la tini cân am vinit,
Tu nimńicî n-ăi grăit,
Cî cân' am vinit la tini
Dapu era moartea pin grădinî
C-on pahar di vin în mânî.
Şî, Doamni, mult m-o înghiet,
Da eu nu l-am luat.
Da pi tini ti-o-nşalat
Şî paharu l-ăi luat,
Şî uiti cum ti-o aşadzat,
Cum ti-o aşadzat di bini,
Cum ti-o gătit ca pi-on mńiri.
Tu cân ăi văzut cî moartia vini,
Dapu di ci n-ăi fugit la mini,
Cî drumu la cânî dam
Şî di moarti ti scapam.
Eu di cân' aş fi murit,
Da' cânili m-o pădzît.
Cân' videam cî moartea vini,
Eu dădeam drumu la câni,
Şî pi moarti o muşca,
Şî pi mini m-a lasa
Ca sî-mi împlinesc suta,
Suta di ai, măi Vasâlicî, măi.

Există şi bocete „hibrid" în care dialogul se poartă atât cu moartea, căreia i se reproşează că este cauza despărţirii, cât şi cu mortul, căruia i se spune ce-l aşteaptă dincolo : de la constatarea dispariţiei unor elemente astrale sau chiar telurice până la reintrarea în circuitul mineral natural :

Moarti, moarti, rę măi eşti,
Multî lumi dispărţăşti.
Pi mini m-ăi dispărţît
Di părinţî ci-am iubit.
N-am tătuţî, n-am mămuţî,
N-am di la nimi mńiluţî.
Şî ti scoalî di pi măsuţî,
Cî-ndatî vin sî ti ducî
Şî ti duc di pi la noi,
Şî nu măi vii înapoi.
Ti duci astăz în pământ,
Sî nu ti agiungî vânt.
Ti duci astăz la răcoari,
Sî nu ti-agiungî soari.
Şî întregu trupuşor
Sî prifaci-n lutişor.
Şî groapa-i întunecoasî,
Cini męrgi nu măi ięsî.
N-ari uş, n-ari fireşti
Şî acolu putrizăşti.
Moarti, moarti nemńiloasî,
Ce-i catat la noi acasî ?
Cî nimí' nu ti-o poftit,
Şî tu, moarti, ăi vinit.
Ş-ăi vinit pi su pământ
Şî nimi nu ti-o văzut,
Ş-ăi vinit pânî în prag,
Ne-i luat ci ni-o fost drag[348].

Într-alte bocete, dialogul se poartă cu cel decedat. Spre exemplu, defuncta este rugată să se scoale de pe masă şi să privească pe fereastră căci a primit *carte* (scrisoare) cuprinzând dispoziţii precise :

348. Inf. Dumitru Gemanar-Şchiopuţu, 79 ani, Plotoniţa.

Scanned with OKEN Scanner

Scoală, Lidiuţă, de pe masă
Şi te uită pe fereastră,
Ţi-o trimis carte domnească,
De la noi să te pornească,
Să te ducă-n ceea lume,
De unde nu se-ntoarce nime.
Cartea s-o punem pe foc,
Tu, Lidiuţă, stăi pe loc.
Şi te scoală, ieşi pe-afară,
Să te bată vânt de vară,
Şi te scoală, ieşi la soare,
Că te-i hrăni de răcoare[349].

Variantele înregistrate se situează în general în aceeaşi tonalitate :

Scoalî, scoalî şî ti spalî
Şî ti ştergi c-o naframî,
Cî-ţ vini carti domnescî
Di la noi sî ti pornescî.
Di te-ar duci călăreşti
Ţ-am măi tragi v'o nădejdi.
Ti-a duci cu car cu boi,
Sî nu măi vii înapoi
Şî ti-a duci pi năsălií
Înapoi sî nu măi vii.
Auz trâmbghiţa ni spuni
Cî ti duci în cęę lumi
Uni-s sati fără numi
Şî drumuri fără urmi[350].

Cartea domnească, adică scrisoarea, circulă între cele două jumătăţi ale neamului, în convingerea dorotenilor, *Pe şuierul vântului, / Prin fundul pământului* sau chiar *Pe fluieru vântului, / Facturu pământului*[351].

Într-un alt bocet, soţul decedat este „interogat" asupra motivului supărării sale :

Of, scoală, dragul meu bărbat.
Scoală, ce te-ai supărat ?
Ori nu-ţi place ce-am gătat ?
Învârte-te şi te întoarce,
Te găteşte cum îţi place.
Că noi te-am gătat în grabă,
Ca să ne mai faci tu treabă[352].

Celui decedat i se atrage atenţia că odată pornit pe acest drum nu se va mai întoarce :

Măicuţî, ce-i gândit
Pi-aista drum di ăi pornit ?
C-aista-i drum înşălător
Şi-napoi ni-ntorcător.
Drumu ista cine-l faci
Înapoi nu sî întoarci,
Aista nu-i drum la moarî,
Sî ti duci şî sî vii iarî.
Cî drumu-i lung şî grunţuros,
Cine-o mărs n-o măi întors.
Multî lumi l-o făcut
Şi-napoi n-o măi vinit[353].

349. Inf. Paraschiva Curovschi, 52 ani, Stulpicani.
350. A.I.E.F., d. 6751 a, inf. Parasca lui Toader Gemanar, Dorotei.
351. Ion H. Ciubotaru, *Folclorul obiceiurilor familiale din Moldova*, Iaşi, 1986, p. LXXI. (*Facturu* = factorul poştal).
352. Gh. Solcan, *Monografia*, p. 36.
353. Inf. Eugenia Gemanar, 68 ani, Dorotei.

Scanned with OKEN Scanner

Relaţiile de bună convieţuire nefiind alterate de certuri, mortul este îndemnat să se mai plimbe prin ogradă spre a mai fi văzut de către vecini. Nedumerirea interlocutorului este mare când constată că mortul, deşi avea ştiinţă despre riscurile pe care şi le asumă, se angajează totuşi pe un drum fără posibilitatea întoarcerii :

Scoalî-ti, cumătri, scoalî,
Şî măi ieş pânî pi-afarî
Şî ti plimbî pin ogradî,
Vecinî sî ti măi vadî.
Cî mńeta cât ăi trăit
Cu nimi nu te-i sfădit,
Dar amu nu-ş' ce-i gândit,
L-aista drum te-i pornit.
Mńeta ăi ştiut prę bini
Cî drumu-i lung în ceę lumi,
Cini męri nu măi vini[354].

Dacă reîntoarcerea ar fi posibilă, cei rămaşi ar face eforturi ca aceasta să fie uşoară :

Noi sî ştim cî-i măi vini,
Drumu ţî l-am zugrăvi.
Noi sî ştim cî ti-i înturna,
Drumu ţî l-am mătura,
Cu măturî di matasî,
Sî vii la matá acasî,
C-ai fost gospodinî-aleasî ;
Cu măturî din Suceavî,
Sî poţ veni măi digrabî ;
Cu măturî din Humor,
Ca sî poţ vini uşor[355].

Adesea, mortul este rugat să observe câtă durere lasă în urmă :

Măi dischidi ochi-odatî
Şî ti uitî-n casî roatî,
Din sufit pânî-n podęli
Casa-i plinî di jęli.
Şî ti uitî pi firęastî
Ci scârbî-i la casa noastrî.
Ş-apui ieş pânî în prag
Sî vez ghitili cum rag.
Da' nu rag cî nu au fân,
Ęli rag cî n-au stăpân.
Da' nu rag cî nu au iarbî,
Ci c-ai fost stăpân di treabî.
Nu rag cî n-au ci mânca,
Ęli rag dupa mńeta[356].

sau, deşi exprimată în alţi termeni, durerea este pusă în evidenţă :

Şî, tătucuţî, ce-i gândit,
Di pi noi ne-i sărăcit,
Pi mămuţa-i văduvit
Şî casa ţ-ăi pustiit.
Băieţî cari-s ramaş
Di tăţ răi-s blastamaţ.
Tăţ băieţî-s cu tătuţî,
Numa noi n-avem mńiluţî
Cî mńila di la străin,
Ca şî umbra cę di schin,
Cân socoţ cî ti umbręşti
Măi tari ti dogoręşti[357].

354. Inf. Dumitru Gemanar-Şchiopuţu, 79 ani, Plotoniţa.
355. Sem. folc., d. 3480, f. 4 (Frasin).
356. Inf. Veronica Popa-Bica, 71 ani, Stulpicani.
357. A.I.E.F., d. 6753 a.

Scanned with OKEN Scanner

Priveghi la Bucşoaia, în decembrie 1938

Lipsa sfaturilor, a învăţămintelor transmise de către mamă, este deplânsă în următorii termeni :

Scoală, maică, de pe masă
Şi te uită pe fereastră,
Cum copiii te jelesc,
Că nu vrei să le grăieşti.
Maică, de când gura s-a închis,
Noi nu mai putem de plâns.
Deschide, maică, gura,
Să ne mai înveţi ceva.
Că pe picioare când umblai,
Numai bine ne-nvăţai.
Da' amu te-ai supărat,
De lângă noi tu ai plecat.
Mamă, te mai rog ceva :
Poate ţi-am greşit cumva ;
Iartă-mă, ca-n ceea lume
Să nu pleci cu supărare[358].

La durerea provocată de deces sunt chemate să fie părtaşe, alături de cei îndureraţi, o serie de lucruri precum casa, masa, icoanele :

Şî plângi, casâ, şî plângi, masî,
Stăpânu' de-amu ti lasî.
Plângeţ, uş, plângeţ, fireşti,
Cî de-amu n-ăl măi videţ.
Şî plângeţ şî voi, icoani,
C-a vostru stăpânuţ doarmi.
Stăpânu ci l-aţ avut
Degrăbior s-o pitrecut[359].

358. *Apud* Gh. Solcan, *Monografia*, p. 34.
359. *Inf.* Nicolae Lehaci-Gheorghian, 96 ani, Dorotei.

Scanned with OKEN Scanner

În unele bocete, mortului îi sunt adresate rugăminţi ca acestea :

Stăi, mămuţî, nu ti duci,
Cî ţ-or puni la cap cruci,
Pi cruci-or sta păsăreli
Şî ţ-or cânta di jeli.

Stăi, mamî, cu noi la soari,
Ti- i sătura di răcoari.
Stăi, mamî, cu noi la vânt,
Ti-i sătura di pământ[360].

sau :

Roagî-ti cum ti rugai,
Roagî-ti la sfântu soari
Sî-ţ ţîi dzîua măi mari
C-asta-i dzî di disparţani.

ori este rugat să-i ierte pe cei care rămân pentru eventualele greşeli comise în timpul vieţii :

Întindi mânuţa dreaptî
Şî fă bini şî ni iartî
Poati ţ-am greşît vreodatî.

Mortului i se dau diferite sfaturi şi i se pun felurite întrebări cu privire la noua sa „casă" :

S-o pus gospodari-în cali
Sî tî scoatî la primblari
Din căsuţa dumńitali.
Ş-aşę bini ti-or primbla
Pânî-n groapî ti-or baga.
Da' eu sî hiu ca dumńeta,
Pi-aceşti patru nu m-aş da,
Racla-n spati li-aş lasa
Şî-napoi m-aş înturna.

Spuni ci nu ţ-o plăcut,
Or' casa nu ţ-o plăcut,
Di ţ-ăi făcut alta di lut,
Fără uş, fără fireşti,
Ca di-acol' sî nu măi ieş.
Ş-ai sî vrei sî vii acasî,
Da' de-acolu nu ti lasî,
Cî gardu-i bini îngrădit
Şî nu-i slobod di vinit[361].

Într-un alt text, se vorbeşte despre hotărârea comună a sătenilor, care „*s-or pune-n cale*", să scoată mortul la „*plimbare*", adică să-l îngroape :

Oamenii s-or pune-n cale
Şi te-or duce la plimbare.
Popa mândru ţi-o citi,

Toată lumea o veni.
Îngerii s-or bucura,
Sufleţelul ţi-or lua[362].

Uneori mortului i se cere să transmită o serie de mesaje către cei care au decedat înaintea sa. De regulă mesajul subliniază durerea celui rămas printre vii :

360. Inf. Veronica Popa-Bica, 71 ani, Stulpicani.
361. *Idem.*
362. Gh. Solcan, *Monografia*, p. 35. Text cules de la Saveta Zancu din Frasin.

Scanned with OKEN Scanner

La poartă la ţîntirim
Să mai stai să mai vorbim.
În ţîntirim cân' îi intra
Să te uiţi, nu te-i uita.
Să te uiţi la dreapta,
Că-i vedea pe mămuţa
De-i videa-o undiva
Ea îndată te-o-ntreba :
O, nu m-ai văzut undiva ?
Şi te rog să-i spui aşa :
„M-ai văzut pe prisp-afarî,
Cămeşa neagrî, cernealî ;
Cu inima-n foc şî parî.
M-ai vădzut într-o grădină cu spini
Încongiurată di străini"[363].

Limită terminus a ultimei călătorii, *poarta cimitirului* constituie locul unde are loc despărţirea propriu-zisă şi unde se mai pot „schimba ultimile cuvinte" :

La poartî la ţîntirim,
Sî stai sî măi sfătuim,
Cî di-acolu ni dispărţîm.
Şî la vremea di giudicatî
Ni-om întâlni tăţ odatî.
Ci folos cî ni-om întîlni
Dacî n-om putea grăi[364].

După cum s-a putut observa, în majoritatea bocetelor, cei îndureraţi de moartea celui drag i se adresează acestuia direct. Există şi cazuri în care mortul îşi „deplânge" propria sa durere, motivată de despărţirea de lumea *„cea frumoasă"*, de *„mândra primăvară"*, de soare, după ce, mai întâi, ne povesteşte că moartea l-a luat prin surprindere, filosofând asupra momentului apariţiei acesteia şi posibilitatea de a o fi ocolit. Tot mortul este cel ce se „adresează" direct celor rămaşi în viaţă, în cazul acesta, soţiei, căreia îi cere iertare pentru eventualele supărări pe care i le-a pricinuit în viaţă :

O moarte fulgerătoare
M-a aşteptat la drumul mare.
De-acasă când m-am pornit,
La moarte nu m-am gândit.
Dară moartea mă căta
Pe mine ca să mă ia.
C-aşa-i lăsat în lume
Să nu ştii moartea când vine.
Şi nici eu nu am ştiut
C-a sosit al meu sfârşit,
De moarte m-aş fi păzit.
Dar aşa a fost să fie,
Aşa mi-a fost scris mie,
Să las lumea cea frumoasă
Să stau în groapă-ntunecoasă.
Vine mândră primăvară,
Eu n-oi mai fi pe-afară.
Soarele a străluci,
Pe mine nu m-a-ncălzi.
Eu îs între scânduri late,
Soarele-n veci nu străbate.
Of, amar şi grea durere,
Boală făr' de mângâiere,
Cu plânsuri necurmate,
Şuroi de lacrimi vărsate.
Astăzi moartea mă desparte
Şi mă duce-n altă parte,
Pe o cale neumblată

363. A.I.E.F., d. 6753 a.
364. *Ibidem.*

Uni n-am fost niciodată.
Nu ştiu la rău ori la bine,
Ce-a face Domnu cu mine,
Trupul în mormânt îl pune
Până soarele apune.
Veniţi, fraţi, veniţi, surori,
Veniţi neamuri, doritori
Şi voi prieteni cu toţii
Să mă petreceţi în ceasul morţii.
Şi-acu mă-ndrept către tine,
Scumpa mea dragă soţie,
De te-am supărat vreodată,
Fă bine şi mă iartă,
Că de-acuma înainte
Nu mai auzi a mele cuvinte,
Nici n-om mai merge împreună
Cum mergeam întotdeauna[365].

Există şi cazuri în care mortul se adresează direct celor care rămân :

Plânge-mă, mamă, cu dor,
Că ţi-am fost mândru fecior.
Eu de grijă ţi-am purtat,
Grădinile ţi le-am arat.
Cine merge-n altă ţară,
Merge şi se-ntoarce iară.
Cine merge-n ceea lume,
Merge, înapoi nu vine[366].

În multe bocete este narată împrejurarea în care mortul şi-a pierdut viaţa sau sunt relatate o serie de aspecte din vremea când aparţinea lumii celor vii. La Stulpicani, una dintre „specialistele" acestei specii folclorice, Curovschi Paraschiva, improvizează cu multă uşurinţă pe acest subiect. Redăm, spre exemplificare, trei texte în care cauza decesului a constituit-o accidentul de circulaţie sau boala incurabilă :

Bocet la o nevastă accidentată :

Ia-ţi, Lidiuţî, sara bunî,
C-asta-i sara di pi urmî
Ci-o pitrecem împreunî.
Di la fraţ, di la surori,
Di la grădina cu flori,
Di la nurorili tali,
Cî mâni-i zî di disparţanií
Şî ti duci-n cęę lumi.
Cî mult ăi măi muncit,
Suparat-ăi măi trăit,
Cî multî gloatî ăi avut
Şî frumoş ficiori ăi crescut ;
Ăi crescut-u cinci ficiori,
Tăţ frumoş ca nişti flori.
Da n-ăi trăit ca s-ăi însori
Ca sî ai şî tu-agiutori.
Cât ţ-o fost gloata mńicî
Mult ăi muncit sînguricî.
Da cân sî trăieşti şî tu măi bini
Nu ţ-o măi dat Dumnăzău zîli,
C-o dat călău pisti tini
Şî ti-o omorât cu dzîli.
Cî la drum cân te-i pornit,
În rău ceas te-i măi pornit
Ş-înapoi n-ăi măi vinit,
Cî moartia-n cali ţ-o ieşît
Şî tari ti-o măi zdrobghit.
Moartia-n drum ti-o aşteptat

365. Inf. Dumitru Gemanar-Şchiopuţu, 79 ani, Plotoniţa.
366. Cules din Frasin de către preotul Gh. Solcan.

Şî, vai, tari ti-o farmat.
Cân ti-o trântit di-asfalt,
Căpuşoru ţî l-o spart
Ş-on pchiciorut ţî l-o rupt,
Şî tari ti-o măi durut,
Şî n-ăi măi grăit măi mult.
Vasîlicî-n braţî ti-o luat
Ş-în maşînî ti-o urcat,
În Dorotei cân ăi intrat,
Sufliţălu ţi l-ăi dat,
În braţî la Vasîlicî,
Da n-ăi putut spuni nimńicî.
D-apu scoalî, Lidiuţî, şî li spuni
Ci-o sî facî ti fără tini,
Cî-s on cârdu di barbaţ
Şî trebui, trebui spalaţ,
Şî porniţ, şî aşteptaţ.
Dac-ar hi copchila măi mari,
Li-ar faci batrî mâncari,
Li-ar faci şî ię ca tini.
D-apu aşę, nu ari cini.

Bocet la o nevastă tânără recăsătorită şi răpusă de o boală incurabilă :

Lionoricî, Lionoricî,
Dintri tăţ fraţî măi mńicî,
Tăţ fraţî i-ei părăsît
Şî ti duci la putridzît
Aşę di tânîrî-n pământ.
Leş fraţ şî leş surori,
Leş grădina cu flori,
Şî leş mamî şî leş tatî,
Şî pi mini suparatî,
Şî leş fęti şî ficiori,
Şî doi soţ ca doauî flori.
Di cęl dintâi te-i divorţat,
Cu istalalt puţîn ăi stat,
Cî pisti rę boal-ăi măi dat
Şî di asta n-ăi scapat.
Lionoricî, nu-i pacat,
Cî frumos ăi măi lucrat,
Frumoasî haini ăi purtat.
Sînguricî ţî le-i făcut
Ş-ăi purtat ci ţ-o plăcut :
Catrinţ di strămăturî ţăsuti,
Cămeş cu lamę bătuti,
Cum sî poartî la noi la munti.
Ţ-ăi făcut di tăti sî ai,
Di pomanî sî li dai,
Cî ti duci din asta lumi,
Nimńica nu iei cu tini.

Bocet la o nănaşă decedată în spital din cauza bolii :

Ięţ, nanaşî, dzîua bunî,
C-asta-i dzîua di pi urmî
Ci-o pitrecem împreunî,
Di la fraţ, di la surori,
Di la livada cu pomńi,
Di la vecinili tali,
C-az îi dzî di disparţanií,
Cî ti duci în cęę lumi ;
Ce-i muncit tăt îţ rămâni.
Cî, vai, mult ăi măi muncit
Şî fainî casî ţ-ăi făcut,
Şî mândru le-i măi gătit,
Şî-n covoarî le-i îmbracat,
Şî te-i dus şî le-i lasat.
Cî pisti rę boal-ăi măi dat
Şî dintr-asta n-ăi scapat.
Cî di cân te-i dus di-acasî
N-o dischis nimi-o firęstî.
Tătă dzîua stau închisî,
Di parcî tăti-s plînsî.
Tătă dzîua-s încuięti,
Cî mata acasî n-ai fęti.

Scanned with OKEN Scanner

Şî nanaşu-i tot pi drum
Şî vini sara târzîu,
Şî găseşti tot pustiu,
Cî nanaşu' era învaţat
Cî el ori di uni vinę,
Mńeta înaintea lui işęi,
Porţîli li dischidęi,
Calu îl dishamai
Ş-în grajdi-ăl bagai,
Şi în casî ăl chemai,
Şî la masî ăl punęi
Şî cu el ti sfătuięi.

Într-un bocet înregistrat la Frasin este schiţată pe scurt şi sugestiv imaginea gospodinei :

Scoală, scumpo, nu te duce,
Că-napoi nu te-or aduce.
Mult în lume ai lucrat,
Pentru trei scânduri de brad.
Mult ai mai muncit în casă,
Pentr-o groapă-ntunecoasă.
Nu ieşi, scumpo, din casă,
Aici ţi-i munca rămasă.
Scoală, scumpo, pe picioare,
Fă la copii de mâncare.
Copiii tăi sunt mititei,
Cui i-o fi milă de ei ?
Fie tata cât de bun,
Copiii tot îs pi drum.
Fie mama cât de rea,
Copiii tot se ţin de ea.
Scoală, pui, şi ti-i ruga
La Măicuţa Precista,
Ca să-ţi deie cheiţa,
Să-ţi descuie guriţa,
Să vorbeşti cu noi ceva,
Să ne răcorim inima.
Ia-ţi, soţie, rămas bun
De la fete şi feciori,
De la gineri şi nurori,
De l'-a tale nemurele,
De la mine mai cu jele[367].

Mai toate bocetele au în final o lamentaţie sugestivă :

Vai, saracili mânuţî,
Cum n-or măi faci trebuţî
Şi s-or faci flori albuţî.
Vai, saraci ochişori,
Cum or creşti pomńişori,
Pomńişori-or înflori
Şî tu-n veci îi hodini.
Vai saracili pchicioari,
Cum or creşti iarbî mari
Şî n-or măi calca carari[368].

Aşadar, moartea „înseamnă dezintegrarea corpului şi reintegrarea lui în alte forme de materie. Natura primeşte corpul mort şi-l metamorfozează sub chip de plante. Astfel, factorul natural, devenit cadrul morţii, este o resursă de lirică dominantă"[369].

Ţinem să mai subliniem şi faptul că, în mentalitatea localnicilor, mortul odată îngropat trebuie să putrezească, să reintre în circuitul naturii. Nu poate fi blestem

367. Cules de către preotul Gh. Solcan de la Natalia Macovei din Frasin.
368. Inf. Paraschiva Curovschi, 52 ani, Stulpicani, pentru toate bocetele fără trimitere.
369. I.H. Ciubotaru, Silvia Ionescu, *op. cit.*, p. 153.

Scanned with OKEN Scanner

Prosesie cu colaci şi ştergare la o înmormântare la Stulpicani

mai greu atribuit cuiva decât formula *„Să dea Dumnezeu să nu putrezeşti în vecii vecilor ! ”.*

Asemeni strigăturii la nuntă, bocetul la priveghi îndeplineşte şi o funcţie mediatică prin aceea că cel care interpretează bocetul poate transmite asistenţei sau unei anumite persoane „mesaje” cu încărcătură sentimentală negativă. Spre exemplu, nora boceşte pe socrul decedat şi-i transmite soacrei, cu care, evident, nu se înţelege, dorinţe ce nu lasă loc de interpretare :

Tătucuţâ, tătucuţâ,
Fă bini şî ti-i scula
Şî o ie şî pi mămuca
Şî-mi eliberează căsuţa[370].

Există şi cazuri de bocete-parodie aşa cum se poate constata din relatarea bătrânei Răcilă Ana din Stulpicani, care ne-a povestit despre o femeie care a trăit rău cu bărbatul următoarele :

„O fost la noi în sat o fimęí care o dus o viaţî tari grę cu barbatu, cî era beţîu şî o bătę. Barbatu’ i-o murit şî era întins pi masî. Şî ea era flămândî şî o făcut on malai şî l-o pus la copt în rulî. O luat on cârnaţ şî l-o pus sî sî frigî. Şî tot pi lângî sobî, pi lângî rulî bocea încetuţ :

370. Inf. Ana Răcilă, 80 ani, Stulpicani.

Coace-te, mălăoi,
Frigi-ti, cârnăţoi.
Sî mânânc, sî mă hrănesc,
Pi barbat sî mńi-l bocesc.

Dupa ci o mâncat şî s-o hrănit bini cu cârnaţul şî malaiul, s-o dus la masî sî-ş bocascî barbatul :

Ia, aici-i di tini,
Uiti-aici îţ şadi bini,
Nu cu mâna-n cap la mini.
Uiti-aici îi locu' tău,
Nu cu mâna-n păru' mńeu".

Primul culegător al bocetului stulpicănean ca specie folclorică a fost studentul gimnazial Nicolae Cotlarciuc, feciorul cantorului bisericesc din Stulpicani, ajuns mai târziu mitropolit al Bucovinei. Textele au fost publicate apoi de către folcloristul S.Fl. Marian în monumentala monografie dedicată înmormântării la români[371]. Reproducem bocetele publicate pentru valoarea lor documentară, păstrând titulatura dată de către editor, dar cu grafia actualizată :

I. La o fată

Draga mea şi Părăscuţă,
Tu mergi dup'a ta mămuţă.
Da tu iaca nu-i găsi-o,
Pe dânsa nu-i nimeri-o.
Pe min' de m'ei asculta,
Eu la ea te-oiu îndrepta.
In cea lume când i'ntra
Să te uiţi din a dreapta.
Şi-i vedea pe mămuţa,
Însă ea cum te-a vedea
La tine va alerga
Şi pe locu te-a întreba :
Nu ne-ai văzut undeva.
Tu să spui mămuţi-aşa :
Ne-ai văzut pe prisp' afară,
Cămeşa negră cerneală,
Fripte-arse la inimioară.
Că-ncotro vântu ne bate
Tot ne frige şi ne arde,
Din cotro ne abureşte
Ne arde şi ne jupeşte,
Ne frige şi ne prăjeşte !

II. La o fată

Draga mea şi Năstăcuţă,
Mult iubita mea fiicuţă !
Tu ori de unde-ai venit
Tătuţa te-o suduit
Tu la mine ai venit
Mie mi te-ai jeluit.
Draga mea şi cea scârbită,
Tu stai pe laiţă lungită,
Da eu pe cuptoriu trudită.
De-aceea-mi pare mai bine,

371. Vezi S.Fl. Marian, *op. cit.*, pp. 563 *sq.*

Că n-ai să te plângi pe mine,
Că tu ori de unde-ai venit,
Nici când nu te-am probozit.
C'am fost destul probozită
Şi de Dumnezeu bătută.
Da rogu-l pe Dumnezeu
Să nu te bage la rău,
Că destule-ai pătimit
Cât în lume mi-ai trăit,
Şi destule-ai tras la pat
Pân' ce sufletu ţi-ai dat.
Nu mi-i jele c-ai murit,
Mi-i jele cum ai trăit,
Ai lucrat şi te-ai cârpit,
Te-ai pus la pat şi ai murit.
Şi pe-atuncea te-ai trecut,
Când tatăl tău s-o pornit
Pe-aratu ogorului,
Pe'nverzitul câmpului,
Semănatul stratului.
Eu te-oi aştepta la prăşit,
Tu te-i găti de putrezit.
Aşa zice omul ista
C'a trăi cât lumea asta.
Da omul să nu gândească,
Cât lumea n'o să trăiască.
Vine moartea cu fuga
Şi mi-i scurta viaţa !

III. La o fată orfană

Draga mea şi garofiţă !
Scoală, scoală, te trezeşte,
Şi cu noi ceva vorbeşte,
Şi te uită pe fereastră :
Ţi-a sosit carte domnească,
De la noi să te pornească,
Să te ducă'n ceea lume,
De-unde nu mai vine nime.
Acolo când îi intra
Să te uiţi din a dreapta,
Că-i vedea pe tătuţa,
El îndată te-a 'ntreba :
Nu ne-ai văzut undeva ?
Dumnia-ta să-i spui aşa :
Că de unde am venit
Pe tătuţa n-am găsit,
Numai pe mama plângând,
Toate drumurile 'mblând
Pe bărbat astfel bocind :
„Bată-te pustia morte !
„Cum nu faci nici o dreptate,
„C'ai venit pân' la fereastă
„Şi-ai luat stâlpul din casă,
„Ai venit până la vatră
„Şi mi-ai luat mila toată.
„Când mi-a fost lumea mai dragă,
„Atunci ai venit în grabă
„Şi'n casă mi te-ai băgat
„Şi bărbatul mi-ai luat
„Şi l-ai dus în ceea ţară
„Din mijlocul satului
„În mijlocul ţinterimului.
„Şi pe mine m'ai lăsat
„Făr' de sprijin, făr' de stat,
„Cu nouă mici copilaşi
„De tătuţa lor rămaşi.
„Şi Varvara săraca
„De-amu ce să facă ea ?
„C'acasă când a veni
„Pe tătuţa n-a găsi,
„Numai copiii plângând
„Şi de mâncare cerând ! "
Draga mea şi garofiţă !
Tu n-ai fraţi să te jelească,
Nici surori să te bocească,
Părinţi să te pomenească.
Că tătuţa o murit
Florile când o'nflorit ;

Scanned with OKEN Scanner

Şi mămuţa s'o trecut
Când florile o'ngălbenit ;
Ion s'o dus în ceea lume,
Când culegeai tu alune ;
Soră-ta de-aici s'o dus
Când soarele o apus ;
Iar' ceilalţi au murit
Când soarele-o răsărit.
Şi-amu nime te jeleşte,
Nime nu mi te boceşte
Nime nu te pomeneşte.

Pomene la înmormântare
(Stulpicani)

IV. La o fată sărmană

Draga mea şi sărmănuţă,
Scumpa mamii Măricuţă !
Pe străini că i-ai slujit,
Multe cămeşi le-ai cusut,
Dar' ei rău te-au miluit,
Borşul cald nu l-ai găsit
Nici mămăligă pe blid.
Pe la străini te-ai hrănit
Până ce te-ai bolnăvit
Şi de zile te-ai gătit
Şi pe laiţă te-ai lungit.
Draga mea şi Măricuţă,
Când îi cosă pui şi-altiţe ?
Dragele mele mănuţe
De-amu n'or mai cos'altiţe,
Dragile mele degeţele
N'or mai face găurele,
Dragile mele picioare
N'or mai face urmuşoare
Ci-or rămânea oase goale ;
Dragii mei şi ochişori
Creşte-or mândri pomişori,
Înapoi de-i mai veni,
Numai pustiu vei găsi !

V. La o fată mare

Dochiţuca mea iubită,
Da ce stai aşa scârbită ?
Nici Paştele n-au venit
Şi tu cum te-ai logodit ?
Paştele n'ai aşteptat,
De grabă te-ai cununat,
Şi vătăjei ţi-ai cătat
Cu capurile golite
Şi druşcuţe despletite,
Ca pentru tine gătite.
Trandafir de primăvară !
Cum te duci în ceea ţară.
Toate florile-s în floare,
Numai tu meri la răcoare ;
Toate florile-o 'nflorit,
Numai tu te-ai vestejit
Şi te duci la putrezit !

Scanned with OKEN Scanner

Pentru plasticitatea imaginilor, dar şi pentru valoarea lor documentară reproducem şi bocetele culese din zona noastră de interes de către folcloristul ieşean I.H. Ciubotaru[372]. Reproducerea noastră nu ţine cont de transcrierea fonetică utilizată de către cercetătorul ieşean:

I. Dorotei, inf. Valeria Gh. Buzilă, 50 ani (1977):

/: Mămucuţî, ce-i gândit-u, :/
/: De-aşă-iut' m-ai părăsît-u ? :/
/: Şî m-ai lasat cu străinii, :/
/: Fără milă di la nimi, :/
/: Cî, vai, tari îi rău pi lumi, :/
/: Cân rămâi-u cu străinii. :/
/: Macarî uni ti-i duci, :/
/: Nu-ţ dă on cuvânt-u dulci ; :/
/: Fimeia cari-i ramasî, :/
/: N-o mai vezi la cap di masî, :/
/: Numa tot plângân pin casî. :/
/: Mai diştidi-ţ ochi-odatî, :/
/: Vez cum ti plângi lumea toatî, :/
Mamucuţî, mamucuţî !
/: Roagî-ti la pălimari-u, :/
/: Sî tragî clopitili-u, :/
/: Sî răsuni văili, :/
/: S-audî neamurili. :/
/: Cî moartea când o vinit-u, :/
O întrat pânî în casî
/: Şî ni te-o pus iut' pi masî. :/
Batî-ti pustia moarti,
/: Tu nu şti-a faci dreptati, :/
/: Ci n-ai mărs pin alti sati, :/
/: Cî sînt distuli suparati :/
/: Şî-n tăt ceasu-şi roagî moarti ; :/
/: Da la noi, la ce-i vinit-u ? :/
/: Cî nimi nu te-o poftit-u ! :/
Mamucuţî, mamucuţî,
Mai dişchidi-ţ ochi-o datî
Şî ti uitî pin casî roatî,
Cî di la cap pân-la pchicioari,
/: Tăti-s neamur'li mńitali ! :/

II. Dorotei, inf. Paraschiva G. Lehaci, 36 ani (1977):

Scoalî, puiu mami, scoalî
Şî mai ieş, puiuţ, pân-afarî
Şî mai las-o urmuşoarî,
Cî tu câti le-i lasat,
/: O nins şî s-o astupat-u. :/
Puiu mami, nu ti duci,
/: Cî-napoi nu te-a aduci, :/
Dac-aş şti c-ai mai vini,
/: Cărăruşa ţ-aş plivi, :/
/: Dac-aş şti c-ai înturna, :/
Drumu ţî l-aş mătura,
Cu măturî di matasî,
/: Sî mai vii, puiuţ, acasî ! :/
/: Lasî, puiuţulea, lasî, :/
/: C-ar sî-ţ fie dor di casî :/
/: Şî de-acolo nu ti lasî :/
/: Şî ar sî-ţ fie dor di noi :/
Şî nu mai vii înapoi
/: Şî aşa floari cum eşti, :/
Nu-i pacat sî putrizăşti ?
Cristinicî, nu ti duci,
Cî-napoi nu ti aduci,
/: C-aista drum cini-l faci, :/
Înapoi nu sî întoarci,

372. I.H. Ciubotaru, *Folclorul obiceiurilor familiale din Moldova,* Caietele Arhivei de Folclor, Vol. VII, Iaşi, 1986, pp. 70, 146, 197, 219, 266, 278.

Scanned with OKEN Scanner

Trâmbiţaşi la înmormântare (Stulpicani)

/ : Şî Vasîlicî l-o făcut : /
Şî nu o vinit mai mult.
Batî-o-ar pustia moarti,
/ : Cî nu ştie-a faci dreptati, : /
Da ci n-o mărs pin alti sati,
Cî sînt distuli suparati !
Cî-ş roagî sînguri moarti !
Da aici la ce-i vinit ?
/ : Cî nimi nu ti-o poftit !
/ : Da aici la ce-i întrat ?
/ : Cî nimi nu ti-o chemat ! : /
/ : Cî te-i pus în colţu mesî : /
Şî ne-i luat floarea căsî !
Întindi mânuţa dreaptî
Şî fă bini şî mă iartî,
Poati ţ-an greşît vodatî.
Omu-n lumi cât trăieşti,
Doamni, multi mai greşăşti,
La moarti nu sî gândeşti.

III. Dorotei, inf. Viorica V. Gemanari, 45 ani (1977) :

Măi Victurel, scoalî-ti
Şî cu mini graieşti,
Cî di cân ai adormit,
Cu mini n-ai mai vorbit ;
Di cân ai fost tu pi lumi,
/ : Nu ai stat culcat trii zîli, : /
Tot di noapti ti sculai,
/ : Şî la treabă ti duceai-u. : /
Scoalî-ti şî ti-i uita,
/ : Ci scârbî-i la casa ta., : /
Di la cap pîn-la pchicioari,
/ : Tăti-s neamurili tali, : /
Tăti-s în doliu-mbrăcati,
/ : Cu feţîli lacramati, : /
Dar mai suparat ca mini,
/ : Nu mai este nimi-n lumi ! : /
Cî noi cu drag ne-am luat
/ : Şî nu ne-o disparţît on sat. : /
Di s-ar fi pus şăpti sati,
/ : Nu ne-ar fi putut disparti. : /
/ : Numai pustia di moarti,
Ea s-o pus să ne desparte !
Dac-ăi văzut cî moartea vine,
/ : Di ci nu ne-i spus tu mńie ? : /

Eu în camarî te-ascundeam
/ : Şî la moarti nu ti dam, : /
Eu pi moarti-s mânioasî,
/ : N-o primem sî vie-n casî, : /
/ : Cî ie mńie mńi-o luat : /
Ci mńi-o fost pi lumi drag-u ;
Măi Victurel, nu ti duci,
/ : Cî-napoi nu ti aduci, : /
C-acolu gardu-i di fier
/ : Şî nu ti lasî difel-u. : /
Stîlchii la porţ îs di pchiatrî,
Poarta vieţii i-ncuiatî,
Nu ti lasî niciodatî.
Eu de-aş şti c-ai mai vini,
/ : Lumea roat-aş ocoli, : /
/ : Eu de-aş şti cî te-aş afla, : /
Lumea aş înconjura !

IV. Plotoniţa, inf. Rozalia Strugaru, 60 ani (1977) :

– Scoalî, scoalî, frăţâoari,
Spuni-ni nie ci ti doari,
Cî di cân tu-ai adornit,
Ninicî n-ai mai grait.
Ieş afarî prin ogradî
Şî lasî vo urmuşoarî,
Cî eu pe-aici cân oi vini,
Urmuşoara ţ-oi găsî,
/ : Vai, tari mult oi plângi ! : /
Frăţîoari, frăţîoari,
Di ci ti duci di la noi oari ?
Cî noi mai mult n-avem fraţi,
N-avem cu cini grăi.
Dragu mńeu şî frăţîor,
Tari-ai fost tu bunişor,
Te-i dus şî te-i operat
Şî moartea nu te-o lăsat.
Eu pe-aicea cân vinem,
Vai, di multi mai graiem,
Multi ni mai sfătuiem,
Da de-amu, când oi vini,
Pi tini nu te-oi gasî
Şî cu cini-oi mai grai ?
Vai di mini, rău îni pari,
Cî ti duci di pi la noi
Şî nu mai vii înapoi !
Lasî, lasî, Vasîli, lasî,
Ai sî vrai sî vii acasî
Şî pământu nu ti lasî,
Cini meri-n altî ţarî
Şî de-acolo vini iarî,
Cini meri-n ceea lumi,
De-acolo nu vini nimi.
Moarti, moarti nimiloasî,
Ce-ai catat la noi în casî ?
Di ci n-ai mărs pin alti sati,
Sî găsăşti mai bătrâni oamini ?
Da la ci-ai vinit la noi ?
C-aici noi nu te-am poftit
/ : Şî moarti nu ne-o trebuit ! : /

V. Gemenea, inf. Elena I. Oblezniuc, 64 ani (1971) :

– Dragu nostru ceal cinstit,
Da ci stai aşă scârbit ?
Ori nu-ţ placi cum eşti gătit ?
Scoalî, scoalî, ti trezăşti,
Sîngurel ni ti găteşti.
Ie, bădiţî, sama bini,
Cî ti duci-n ceea lumi,
Uni-i satu făr-di numi
Şî cararea făr-di urmi.
Da sînt doauî cărăruş,
Una cu schini şî una cu floriceli
Sî nu mergi pe-acei cu schini,

Scanned with OKEN Scanner

Cî ti duci-ntri străini,
Sî meri pe-acei cu floriceli,
Meri l-a mńeta nemureli.
Scoalî, scoalî, ti trezăşti,
Şî-ţ dištidi gurița
Şî-i grăi cu noi ceava,
Di la cap pân-la picioari
Tot neamuri de-a dunitali.
Uiti-ti la căpuşor,
Cum ti plâng patru ficiori,
Uiti-ti cîtri pareti,
Cum ti plâng-u patru feti,
Şî ti uitî la picioreli,
Cum ti plâng patru nuroreli.
Batî-te-ar pustia, moarti,
Cum nu faci bunî dreptati,
C-ai vinit din alti sati
Ş-ai vinit în sat la noi
Ş-ai rupt floarea florilor,
Fruntea gospodarilor !
Lasî, lasî cî-i vide,
Mâni sară uni-ăi mâne,
Cî-n mormânt ţ-a fi strâmt,
Sângurel ţ-a fi urât.
Eu, bădiţî, te-aş ruga,
Sî nu ti leş înşalat,
Di patru barbaţ luat !
Cî te-or scoati pân-afarî,
Şî te-or duci-n drumu mari
Şî te-or purta la primblari,
Ş-atâta ni te-or primbla,
Pânî-n groapî te-or baga,
Pi groap-or puni lacatî
Şî nu-i işî niciodatî !
Ş-o cheiţî di argint,
Ca sî nu mai ieş mai mult.
Ie-ţ badiţî, ramas bun,
Di la casî, di la şurî,
Di la gloatî împreunî.
Ce-i gândit, ce-i socotit,
Pe-aista drum cî te-i pornit ?
Aista drum-u cini-l faci,
Înapoi nu sî mai întoarci !
Noi de-an şti c-ăi mai vini,
Drumu ţî l-an zugrăvi,
Tot cu fir şî cu matasî,
Pânî ce-ai agiungi-acasî.
Scoalî, scoalî, ti trezăşti,
Cu copchiii sfătuieşti,
Cî di căn ai adormit,
Mai mult nu te-ai mai trezît !
Plângi, casî ; plângi, masî,
De-amu stapânu va lasî,
Plângiţ, tuspatru păreţ,
Di stăpân-u, rămâneţ !

VI. Gemenea, inf. Floarea V. Zdrelciuc, 73 ani (1971) :

/ : Bulgaraş di gheaţî răci. : /
/ : Iarna vini, vara treci, : /
/ : N-am cu cini mă pitreci ! : /
/ : Căci cu cine-am pitrecut, : /
/ : S-a dus şi n-a mai vinit. : /
/ : Când aş şti c-ar mai vini, : /
/ : Cărăruşa i-aş plivi : /
/ : Şî di iarbă şî di nalbă, : /
/ : Ca sî vii măi digrabă. : /
/ : Trandafir mândru-nflorit, : /
/ : Ce-i gândit, ce-i socotit, : /
/ : Aista drum ţ-ai prigătit ? : /
/ : Aista drum meri diparti, : /
/ : În neagra streinătati : /
/ : Şî-napoi nu poţi răzbati, : /
/ : Că drumur'li-s înfundati, : /
/ : Cu dealuri şî cu păduri : /
/ : Şî grădiniţă di muri. : /

Scanned with OKEN Scanner

/ : Trandafir mândru-nflorit, : /
/ : Da fă bini şî ti scoală : /
/ : Şî mai ieş puţîn afară : /
/ : Şî-ţ fă ochişorii roatî, : /
/ : Ti mai uitî-n sat o datî, : /
/ : Lumea tari-i suparatî : /
/ : Dupa faţa dumitali. : /
/ : Hai, neamuri, şî ma jăliţ, : /
/ : Cî di az nu mă videţ, : /
/ : Cî ma duc în ceea lumi, : /
/ : Uni nu cunosc pi nimi, : /
/ : Numa frunza şî iarba, : /
/ : Cari-i pin tătî lumea. : /
/ : Ci folos cî mă duc lin, : /
/ : Dacî mă duc întri streini, : /
/ : Uni n-am mamî, nici tatî, : /
/ : Şî n-am fraţ şî n-am surori, : /
/ : Numa grădiniţ cu flori. : /
/ : Hai, fraţîlor, şî ma jăliţ ; : /
/ : Tari frumos v-aş ruga, : /
/ : Făceţ bine-a nu ma uita, : /
/ : Tari frumos v-aş ruga, : /
/ : Poati v-an greşît ceava, : /
/ : Şî făceţ bine-a mă ierta, : /
/ : Domnu sfînt v-a agiuta ! : /

Înmormântării localnicii îi spun *petrecanie*. Ei se duc şi vin de la *petrecanie*. (Am întâlnit şi cazuri în care cortegiul funerar era numit *petrecanie*: *„când trece petrecania pe lângă un om, acesta trebuie să-şi ia căciula de pe cap”*[373]). În foarte puţine cazuri am întâlnit bătrâni care mai folosesc termenul de *a astruca* pentru *a înmormânta*. Termenul de *a astruca* l-am găsit consemnat şi la data de 18 iulie 1938 de la Dochiţa lui Vartolomeu Lehaci din Dorotei, care preciza: *„Cân' îl rădicî di pi laiţî şă-l pun în salaş, sî strâng şî câti patru ăl plâng ş-ăl jălesc pânî ce-l astrucâ”*[374].

În ziua înmormântării, care de regulă are loc în a treia zi de la deces, dar care niciodată nu poate fi vinerea, căci este zi de sec şi este păcat, mortul este aşezat în *raclă, coşciug, salaş* sau *săcriu* (sicriu), făcut de către vreun meşter local cu mare atenţie ca acesta să fie trainic, căci, spun ei, va fi noua casă în care va locui mortul. Şi într-adevăr, capacul sicriului este făcut, ca şi acoperişul caselor bătrâneşti, în patru ape. Sicriul este capitonat pe dinăuntru cu pânză albă şi drept pernă pentru defunct se pune un săculeţ tot de pânză albă umplut cu surcele căzute de la geluirea scândurilor din care s-a confecţionat acesta. Surcele se pun şi pe fundul sicriului, pentru ca mortul să aibă cu ce face foc pe lumea cealaltă pentru a se încălzi.

Există şi astăzi cazuri în care femeilor decedate li se pune în sicriu o pernă umplută cu părul de pe cap, care le-a căzut la pieptănat şi pe care acestea l-au adunat de-a lungul întregii vieţi tocmai în acest scop, căci, în caz contrar, „pe lumea cealaltă îl vor căuta şi dacă în timpul cât au trăit l-au aruncat în foc sau pe apă curgătoare, atunci, vor umbla cu mâinile prin foc sau prin apă”, ne-a precizat bătrâna Varvara Nacu a lui Vulpe din Stulpicani.

373. Inf. Maria Dumbravă a Lupului, 87 ani, Stulpicani.
374. Vezi A.I.E.F., d. 1493.

Scanned with OKEN Scanner

Mai demult, la Gemenea, sicriul nu avea un fund etanş, de scândură, ci doar chingi şi leţuri, care se acopereau cu o bucată de pânză albă numită „puntea sălaşului”[375].

Grija pentru „noua sa casă” se poate observa cu uşurinţă şi din faptul că unii bătrâni localnici, mai ales cei care nu au avut copii, când îşi pregătesc *comândul*, îşi fac şi sicriu trainic pe care îl pun în podul casei în aşteptarea ceasului din urmă.

Sicriul nu trebuie să fie mai mare decât lungimea mortului. În vederea confecţionării sicriului şi a toiagului, mortului i se ia măsura cu o sfoară. Măsura mortului va fi ascunsă o dată cu piedica cu care i s-au legat picioarele. De asemenea, dacă vreo persoană este comparată în vreun fel cu mortul, este obligatorie rostirea unei formule protectoare de tipul *„să nu fie de o măsură”*, tocmai pentru a se evita ca persoana vie să ajungă în situaţia celui decedat.

În sicriu, mortului i se pune „o batistă pentru nas, căciulă, o bucată de pâine, oleacă de zahăr, câţiva bănuţi, pieptene,ustensilele cu care a fost bărbierit. Dacă i s-a cusut ceva, i se pun acul şi aţa cu care s-a lucrat. În caz că este femeie, i se mai pune o forfecuţă, ac, aţă. Câţiva bănuţi se *ţipă* (aruncă) şi în groapă”[376]. La Stulpicani, la Bucşoaia şi în alte sate, mortului i se pun şi în sân câţiva bănuţi, un colăcuţ, oleacă de zahăr, o păsărică din cele ce se pun în pomişor, lucruri care se trimit rudelor apropiate (părinţi, fraţi, copii) care au decedat cu mai mult înainte. La Frasin se mai pune în sicriu şi o lumânare pe care sufletul mortului o va folosi ca să-şi lumineze cărările pe lumea cealaltă.

În marginea raclei se taie în dreptul capului, în partea stângă, o *ferăstruică* (la Stulpicani se bate în ea un bănuţ) pe unde mortul îşi va putea plăti *vămile* (în număr de 24) în lunga sa călătorie, după ce a fost *comândat* (înmormântat). Am văzut mai sus că pentru a-şi plăti vămile, mortului i se punea şi încă i se mai pune între degete un bănuţ. De altfel, toţi bănuţii care se pun în sicriu sau sunt aruncaţi în groapă vor servi la plata vămilor pe care le are de trecut mortul. Dacă mortului nu i s-au închis ochii sau au tendinţa de a-i ieşi din orbite, aceştia vor fi acoperiţi tot cu monede.

Grija deosebită a localnicilor pentru plata vămilor este subliniată şi de alte gesturi. În curte, o rudă a defunctului dădea peste sicriu, de sufletul mortului, la 24 vădane ori la 24 de copii câte un colăcel care conţinea un bănuţ de argint. „Spirit practic”, stulpicăneanul a renunţat la colăcei, dând de pomană doar o sumă de bani. Fiecare vamă în parte este nominalizată : *„De sufletul lui Ion* (al mortului), *pentru vama întâi (a doua, a treia... a douăzeci şi patra)”*. Cel ce primeşte spune *„Bogdaproste !”*. La Stulpicani am văzut şi cazuri când toate cele 24 de vămi au fost plătite unei singure persoane. Şi în acest caz a fost

375. Vezi I. H. Ciubotaru, *Marea trecere,* Editura “Grai şi Suflet-Cultura Naţională”, Bucureşti, 1999, p. 60.

376. Inf. Luchiana Venin, 75 ani, Frasin.

Scanned with OKEN Scanner

nominalizată fiecare vamă. Există situaţii când vămile au fost plătite la poarta bisericii. La Ostra, plata vămilor se face la cimitir. Poarta cimitirului este depăşită doar de jumătate de sicriu, iar jumătate rămâne în afara cimitirului. Plata vămilor se face pe sub năsălie şi constă într-o sumă modică ce se dă unei persoane nevoiaşe, de regulă cea care duce *podul*.

Dacă în drumul său spre biserică sau spre cimitir cortegiul mortuar trece peste un pod, se aruncă în apa pe care o traversează câţiva bănuţi, deoarece se consideră că respectiva trecere ar constitui o vamă.

Imaginile stulpicănenilor despre vămi, extrem de sugestive, sunt redate de către S.Fl. Marian în monumentala sa lucrare închinată înmormântării la români: „Cea mai de pe urmă şi totodată şi cea mai fioroasă şi periculoasă vamă se zice că este o punte foarte lungă, dar numa ca unghia de groasă şi ca muchia cuţitului de lată, care duce peste un iazăr fără de fund şi întunecos, în care se află tot felul de gângănii, unele mai urâte şi mai fioroase decât altele, precum balauri, şerpi, solomâsdre, şopârle, broaşte etc.

La vama de lângă puntea aceasta, numită şi *puntea raiului*, e aşa de întuneric că nu se vede nici mâna, de aceea e şi foarte greu de trecut peste dânsa. Dacă sufletul celui repausat e foarte păcătos, cum pune piciorul pe dânsa, totdeauna pică în iazăr şi se duce în iad, iar dacă e nevinovat şi drept ca lumina, atunci scapă, trece mai departe şi se duce în rai”[377].

Stulpicănenii au fost convinşi întotdeauna că *puntea raiului* este făcută peste iad şi se împarte în trei părţi. „De pe partea întâia pică numai oamenii cei mai păcătoşi, de pe a doua cei mijlocii, iară de pe cea din urmă numai cei ce au foarte puţine păcate. Cei ce au picat de pe partea din urmă foarte lesne pot să scape şi să iasă afară. La capătul punţii însă n-au pe unde se coborâ şi de aceea trebuie să sară jos. Celor ce n-au de fel păcate le dă Dumnezeu aripi şi, în loc să sară, zboară”[378].

Înainte de a se pune capacul pe sicriu, mortului i se desfac cureaua, bârneţul, baticul, cămaşa la gât, cureluşele de la opinci sau şireturile, pletencile (fâşiuţă de pânză cu care se împleteşte părul) legătoarea cu care i-au fost prinse picioarele, pentru ca să se poată mişca mai uşor pe celelalte tărâmuri, dar şi pentru ca soţul rămas în viaţă, în cazul în care doreşte şi se simte în puteri, să poată să-şi refacă căminul. (Piedicile cu care i-au fost legate picioarele şi gura – dacă a murit cu gura deschisă – sunt adeseori furate de către vreo babă şi utilizate la facerea vrăjilor. Cu ele se leagă gura duşmanilor ca să tacă cum tace mortul). Apoi este acoperit cu pânză din creştet şi până la picioare. Această pânză ar semnifica drumul pe care urmează să-l străbată mortul în cealaltă lume, susţine bătrâna Stigleţ Elvira. În ultimele decenii, peste pânza care se întinde doar până la

377. S.Fl. Marian, *op. cit.*, p. 452.
378. *Ibidem*, p. 453.

Scanned with OKEN Scanner

bărbie, se pune pe toată lungimea sicriului un voal numit *şidă* sau *păioară*, care se rupe în dreptul capului astfel ca faţa să rămână descoperită.

Prezenţa diferitelor obiecte care însoţesc mortul în sicriu subliniază clar credinţa localnicilor că decedatul pleacă într-o lungă călătorie, intrând într-o nouă existenţă.

Mortul este scos din casă cu picioarele înainte. În semn de rămas bun, pragul casei este atins de trei ori cu sicriul. Imediat după ce mortul este scos din casă, mesele pe care a fost aşezat se răstoarnă cu picioarele în sus pentru ca să nu mai moară nimeni din casa respectivă, se deschid repede ferestrele ca să iasă din casă toate „duhurile rele", apoi se ia o cană sau o oală de lut şi se izbeşte cu forţă de prag (unii o trântesc de masă înainte ca aceasta să fie răsturnată) ca să se facă ţăndări. De regulă, se sparge cana de lut care a stat cu apă sub laiţă ori sub masa pe care a fost aşezat mortul, după ce mai întâi apa din ea a fost aruncată pe fereastră. Acest obicei nu ne-a putut fi motivat credibil de către nici unul dintre informatori. Majoritatea lor spun că *„aşa trebuie făcut, căci aşa s-a făcut de când e lumea"*[379]. (Unii au văzut în acest act o modalitate de protecţie a căminului, în sensul că astfel se încerca oprirea unui alt deces în casa respectivă). Şi în acest caz avem de-a face cu o credinţă de origine dacică, *ceaşca* şi *strachina dacică* – care „simbolizau în ritul înhumării *obiecte sacre* cu care decedatul trebuia să participe în cer la ospăţul nemuririi"[380].

În curte sicriul este aşezat pe năsălia care este acoperită cu o frumoasă cuvertură, ce-i revine popii după înmormântare. Altădată se puneau cergi piuate, cu vârste albe şi negre. Dacă mortul este dus cu carul tras de boi, acesta se acoperă cu cuvertura, în cele patru colţuri ale sale se pun brăduţi împodobiţi cu smocuri de lână albă şi se leagă ştergare şi colaci, iar sicriul se aşează direct pe car. În coarnele boilor se pun colaci şi ştergare, câte unul pentru fiecare. Ştergarele pot fi legate şi de răsteiele plugului.

La Frasin, năsălia se pune în car, iar de aceasta se leagă ştergare şi colaci pentru fiecare om care duce năsălia cu sicriul, după ce este luat din car.

(Avatarurile civilizaţiei nu au ţinut departe satele din zonă nici în acest domeniu. În ultimele decenii mulţi localnici au renunţat la tradiţie făcând apel la transportul defunctului cu maşina, de regulă camion cu platformă, care era transformat ad-hoc în car mortuar, dar cu menţinerea elementelor de ornamentaţie ca şi în cazul ducerii cu carul cu boi. La Stulpicani, primul mort dus cu maşina a fost pilotul maior Radu Ciofu, care a fost înmormântat cu onoruri militare în martie 1961. I-a urmat Gheorghe Filip, directorul liceului din Stulpicani, în vara anului 1964.

379. Inf. Maria Dumbravă a Lupului, 87 ani, Stulpicani.
380. Romulus Vulcănescu, *op. cit.*, p. 175.

Scanned with OKEN Scanner

Familia mortului nu era de prin părţile locului şi l-au înmormântat ca „la oraş", elementul nou, maşina care înlocuia carul tras de boi, a fost preluat cu uşurinţă de către unii localnici, *„mai ales cei fuduli, care au vrut să fie mai altfel decât gospodarii satului"*, afirmă bătrâna Dumbravă Maria a Lupului din Stulpicani. Cert este că astăzi transportul defunctului cu maşina nu mai reprezintă nimic deosebit, a devenit un fapt banal, pe când dusul mortului cu carul cu boi este un semn de preţuire atât a celui ce a fost în viaţă, cât şi a tradiţiilor strămoşeşti.)

Între timp, în curte, au fost legate la prosesie, adică la cele patru prapuri, la două cruci şi la doi serafimi, cu toate aduse de la biserică, câte un ştergar şi un colac, şi care spre a fi purtate până la cimitir au fost date deja de pomană câte unui gospodar. (Altădată, la Gemenea se puneau la *prosăsie* baticuri negre, iar la Bucşoaia, bucăţi de pânză albă, lungi de circa 60-70 cm. Moda cu ştergarele a apărut mai târziu, afirmă bătrâna Stigleţ Elvira, de 93 ani, din Bucşoaia.) Dacă se fac două rânduri de pomene, se vor aduce 12 prapuri şi se vor împodobi toate cu prosoape şi colaci.

Până în momentul scoaterii mortului din casă a fost pregătită o ghirlandă confecţionată din crenguţe de brad, care se va aşeza pe marginile capacului sicriului. Este posibil ca aceasta să fie o reminiscenţă din ceea ce reprezenta altădată bradul la înmormântare, fapt despre care vom aminti mai jos. La Frasin şi Bucşoaia, peste capac se aşează un lăicer sau un prosop, iar cei mai necăjiţi pun doar o bucată de pânză albă.

Tot până în acest moment au fost pregătite coşărcile cu pomene, adică pomişorul. Dacă la Stulpicani se fac două rânduri de pomene, la Bucşoaia, şi astăzi se face un singur rând. La Ostra, se fac două rânduri de pomene numai dacă părinţii defunctului au murit înaintea sa.

Ca regulă generală, la copiii decedaţi se face un singur rând de pomene.

Peste sicriu se dă de pomană, de sufletul mortului, un aşternut complet (pernă, plapumă şi cuvertură) pentru ca acesta să aibă pe ce dormi pe cealaltă lume.

Acum este şi momentul când se dau peste sicriu, de sufletul mortului, de către finii acestuia colacii, doi la număr, o dată cu o cană cu zahăr şi o sticlă de vin. Naşul care a rămas în viaţă primeşte colacii, opreşte unul, iar unul îl returnează finului, tot peste sicriu şi tot de sufletul mortului.

Dacă mortul a fost crescător de vite, trâmbiţaşilor li se dă de pomană, tot de sufletul acestuia şi tot peste sicriu câte o oaie. Şi alte persoane pot primi de pomană peste sicriu câte o oaie. Tot acum se dau de pomană peste sicriu diferite piese de îmbrăcăminte. Cei care l-au scăldat primesc de pomană din straiele mortului, săpun şi prosop.

Colaci şi ştergare se leagă şi la clopotniţă pentru fiecare persoană care trage clopotele. Şi la trâmbiţe se leagă câte un ştergar şi câte un colac.

Scanned with OKEN Scanner

În imaginaţia localnicilor, până ajunge la locul de odihnă, sufletul trebuie să străbată cale lungă, adesea întâlnind râuri şi pârâuri, diferite prăpăstii peste care trebuie să treacă, în caz contrar el va rătăci veşnic pe pământ. Cei rămaşi în viaţă se îngrijesc şi de acest aspect. Îi „construiesc" mortului *podul* care îl va ajuta să treacă peste apele lumii de dincolo şi care constă într-o bucată de circa 2 m de pânză albă[381] (astăzi se pune şi o bucată de lăicer sau o cuvertură) care se întinde şi peste care este trecut sicriul, iar după trecere se strânge şi se ridică, urmând a fi întins din nou şi strâns iarăşi de mai multe ori, mai întâi la pragul casei, apoi la ieşirea din ogradă, pe drumul spre biserică după fiecare din cele 12 opriri, numite *staţii* în majoritatea satelor din zonă sau *stări*, la Bucşoaia şi Frasin, la intrarea în biserică şi, în fine, la intrarea în cimitir. La *staţii*, după prohodire, se dau copiilor, peste sicriu, bănuţii care s-au adunat pe pieptul mortului în serile de priveghi.

La Frasin, după ce alaiul mortuar a trecut pe lângă o casă, cineva din respectiva casă aruncă cu apă în urma alaiului, gest cu semnificaţii protectoare şi purificatoare.

După slujba din biserică, mortul este dus direct la cimitir, la groapă, fără nici un fel de oprire. Aici, după ce sicriul a fost *slobozit* în groapă, se aruncă peste el câteva monede, în acelaşi scop de a fi utilizate la plata vămilor. Apoi preotul, cu hârleţul cu care s-a săpat groapa, aruncă de trei ori pământ peste sicriu, stropeşte cu agheasmă şi apoi pecetluieşte mormântul, făcând cu acelaşi hârleţ pe fiecare margine a gropii câte o cruce.

---

381. Referitor la *podul mortului* ţin să relatez o întâmplare pe care am trăit-o personal în toamna anului 1977, când funcţionam în învăţământul gimnazial, ca director de şcoală în satul Osoi, comuna Sineşti, judeţul Iaşi.

Prin faţa şcolii trecea o gârlă numită *Pârâul Humăriei,* iar podeţul care permitea accesul vehicolelor în curte era stricat. Cu fondurile Primăriei am construit un podeţ nou, trainic. Nu mult după ce podeţul a fost terminat, a venit la mine un sătean mai în vârstă care mi-a oferit o sumă de lei deloc neglijabilă, cerându-mi să-i vând lui podul. Cererea m-a lăsat fără replică. Totalmente nedumirit, am răspuns că nu pot să-l vând pentru simplul motiv că podul este al şcolii. Cu înţelegere, omul mi-a explicat că podul rămâne unde se află şi că eu nu trebuie să fac altceva decât să primesc suma care mi-o oferea el drept preţ şi să recunosc faţă de dânsul că podul îi aparţine deoarece are nevoie de acesta pe lumea cealaltă. Neştiind ce se ascunde în spatele acestei tranzacţii, ba, mai mult, punându-mă în situaţia de a nu putea face nici o legătură între persoana sa, pod şi *lumea de apoi,* fiind de altfel şi mult prea tânăr, am refuzat categoric. După mai multe tentative de a mă convinge, bietul om s-a lăsat păgubaş. Abia după ce, mai târziu, mi s-a explicat despre convingerea sătenilor că încă din timpul vieţii omul trebuie să-şi construiască podul cu care va trece peste vadurile de apă pe lumea cealaltă, am regretat că l-am refuzat atât de categoric. Aş fi putut lua un bănuţ fără valoare drept preţ şi omul putea muri liniştit că are propriul său pod.

Scanned with OKEN Scanner

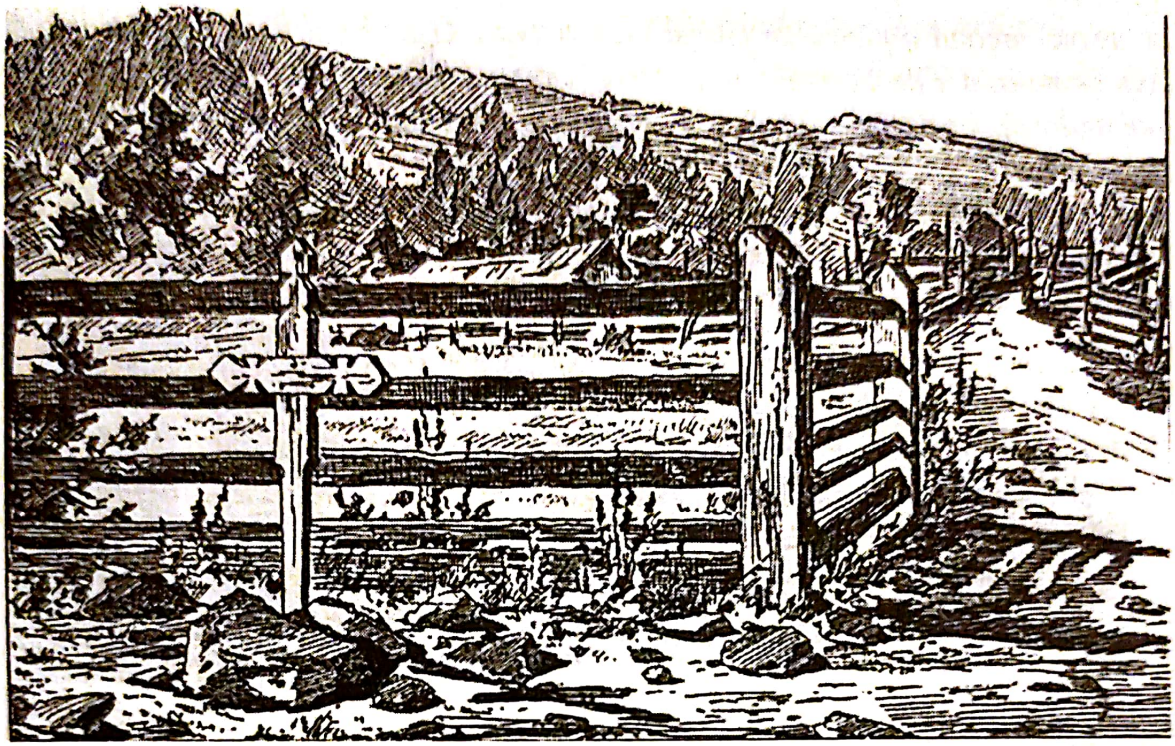

Model de cruce de lemn la Frasin, la începutul veacului trecut
(*Apud* R.F. Kaindl, *Haus und Hof bei den Huzulen,* Wiena, 1902)

La Bucşoaia şi Frasin, lăicerul care a acoperit sicriul se ia şi pe el îngenunchează preotul când spune ultima rugăciune, moment ce semnifică încheierea ritualului înmormântării. Lăicerul respectiv îi revine preotului. (Cu privire la ţolul de pe capacul sicriului, redăm cele relatate de către Titus Sidorovici de 75 de ani, din Bucşoaia, referitoare la înmormântarea lui Teofil Sidorovici, comandantul Străjii Ţării, care, se susţine de către istorici, s-ar fi sinucis din cauza fricii de legionari, iar membrii familiei afirmă că a fost omorât de către aceştia. Înmormântarea a făcut-o preotul legionar Hojbotă din Frasin, care a făcut doar nouă opriri în loc de douăsprezece, iar slujba în biserică foarte scurtă. *„Tatăl meu,* povesteşte interlocutorul nostru, *ştia că Hojbotă este un şmecher şi nu va face toate opririle. Şi atunci a procedat în felul următor : pe coşciug trebuia pus un covor. Şi a pus peste coşciug un covor mic, peste care a pus un altul, mare, iar lângă carul cu boi care ducea sicriul l-a numit pe omul său de încredere Gavril Boca şi i-a spus «Gavrile, la cimitir, când ţi-oi spune ia-l pe acela mare sau ia-l pe acela mic, tu să-l iei şi să-l împătureşti şi să-l bagi sub sacul din căruţă». Şi pentru că nu a făcut toate opririle ritualului, douăsprezece, ci numai nouă, tata i-a spus lui Gavril : «Ia-l pe acela mare». Şi cum preotul mergea înainte spre cimitir, când a fost luată năsălia, a fost luată cu covorul cel mic. Coşciugul a fost dus lângă cavou, unde s-a făcut slujba de către preotul Hojbotă, şi când acesta îngenunchea trebuia să tragă covorul. Şi a tras covorul, a îngenuncheat şi apoi s-a terminat ritualul. După ce mortul a fost introdus*

în cavou, preotul a plecat cu tata şi l-a întrebat : «Parcă era un covor mai mare, cum de mi-ai dat pe ăsta mic ?» Şi atunci, tata a răspuns : «Parcă trebuia să faci mai multe opriri decât nouă. Şi aşa cum ai făcut mai puţine opriri, aşa e mai puţin şi covorul»").

În cazul decesului unui tânăr necăsătorit, ritualul funebru se transformă într-un început de ritual nupţial, moartea căpătând înfăţişarea unei nunţi tragice, în cadrul căreia cei implicaţi joacă roluri false :

I-auz muzica cum cântî,
Ieş afarî ş-o ascultî
/ : Cî ţ-o vinit lumi multî, : /
C-o auzît-u cî faci nuntî.
D-apu ci fel di mńiri eşti,
Cî nici nu râz, nici nu glumeşti,
Cu nimi nu sfătuieşti,
Cu feţili nu cinsteşti,
Numa di pi masî priveşti ?
/ : Cî druştili ţi-s displeţeli : /
Şî părinţî-ţ mor di jeli
/ : Vătăjăi-s cu capu gol : /
Şî părinţî-ţ mor di dor.
D-apu ti scoalî di pi masî,
C-îi târzîu, trecut di-amńiazî,
Sî mergem dupa mńireasî,
/ : Cî, măi mńiri, mńireasa ta : /
Nu ţ-o ştii niminę.
/ : Cî ię îi sora vântului : /
Din fundu pământului.
/ : Ę ti-aştiaptî di gioi sî vii. : /
Cî tu, Petricî, eşti mńiri
/ : Cu ţâmńiru lângî tini. : /
/ : Şlaieru di la mńireasî : /
Ţî l-ăi pus ţîi pi masî,
Cî mâni ti duci din casî
Şî mă-ta rămâni friptî, arsî.
Şî cămeşa cę di mńiri
Ai pus-o pânzî su tini.
/ : Cî ţ-ăi făcut, Petricî, nuntî : /
Cu jęli şî scârbî multî
/ : Şî cu sudoari multî : /
Cî gioi tătă zîua-i fost la muncî,
Cî gioi ăi fost la lęmni în păduri
Şî moartea o fost tot dupa tini.
/ : Tătă zîua ti-o păzît : /
Şî sara cân ăi vinit,
Ę în cali ţ-o ieşît
Şî su faeton ti-o trîntit,
Şî tari ti-o măi zdrobghit,
Ş-înapoi n-ăi măi vinit,
Mari scârb-ăi măi făcut.
Măi Petricî, nu-i pacat,
Cî, vai, mult ăi măi lucrat,
Tătă vara ăi muncit
Şî părinţî s-o străduit,
Casî noauî ţ-ăi gătit
Şî asta nu ţ-o plăcut,
Ţ-ăi făcut alta di lut,
Fără uş, fără fireşti,
Afarî sî nu măi ieş[382].

Din mulţimea de bocete de acest gen, mai citărn următorul :

Ci stai, mire, aşa scârbit
Ori mireasa n-o venit ?
Uită-ti în dreapta ta,
Că te vede mireasa.
Mireasa ta-i cruciţă,
Prapurili – nanaşâli,

382. Inf. Paraschiva Curovschi, 52 ani, Stulpicani.

Colăceii-s vătăjei,
Druştili-s pomenili.
Naframa cea de mână
O leg popii la lumină.
Şi naframa di nanaş
Îi pânza di pi salaş.
Şi nu ştiu cum ai logodit
Că pe nimeni n-ai poftit.
Şi ţi-ai făcut nunta-n post
De când lumea n-a mai fost.
Scoală-te şi ti-i uita
Cum îţi cântă nunta ta !
Scoală-te şi te mai uită
Câtă lume ai la nuntă !
Nu vini ca să nunteascâ
O vinit să te jelească.
Druştili-s displeţele,
Neamurile, pline de jele[383].

Interpretarea *morţii ca nuntă* este un aspect particular al ceremonialului de înmormântare în satele bazinului. Convoiul funebru capătă un fast deosebit în cazul tinerilor *nelumiţi*, adică necăsătoriţi, „deoarece el îmbină două rituri de trecere: căsătoria şi moartea. Dispariţia tinerilor afectează în mod deosebit colectivitatea sătească, pentru că aceştia nu şi-au trăit viaţa, nu au trecut prin viaţa matură. Se crede chiar că, mai mult decât alţii, defuncţii din această categorie sunt cei mai predispuşi să devină strigoi. Reîntoarcerea acestora afectează în primul rând rudele apropiate, mai ales acelea care le evocă numele şi îi plâng, dar şi persoanele cu care ei au un legământ, cum ar fi, de exemplu, logodna [...] Precauţiile ce apar în astfel de situaţii, pentru îndeplinirea întocmai a ritualului, sunt mult mai mari decât la înmormântările vârstnicilor. După credinţa populară, defuncţii tineri sunt puternic marcaţi de frângerea timpurie a vieţii lor şi ca urmare orice motiv de supărare ar putea să atragă răzbunarea lor necruţătoare. De aceea, prezenţa în cadrul ceremonialului funerar a cât mai multe ce ţin de obiceiurile nupţiale devine obligatorie"[384].

Tânărul sau tânăra *nelumită* este îmbrăcată în costumaţie de mire sau de mireasă. Flăcăului i se pune *ţâmńirul* (floarea de mire), iar fata este împodobită cu şlaierul şi coroniţa de mireasă. În ziua înmormântării tânărul cu care a fost în vorbă fata, cu care s-a avut bine ori logodnicul sau, dacă aceasta nu a avut logodnic, un alt tânăr îmbrăcat în costum de mire însoţeşte sicriul până la cimitir. Dacă a murit un tânăr, atunci o fată îmbrăcată mireasă însoţeşte sicriul. Nu lipsesc druştele şi vătăjeii, care vor fi în număr de câte patru, tocmai pentru a deosebi ritualul înmormântării de cel al nunţii propriu-zise. La Bucşoaia vătăjeii nu aveau flori, ci purtau ştergare prinse în diagonală peste umărul stâng. În cazul decesului unui flăcău, ceilalţi feciori din sat participau la înmormântare călare pe cai. Cailor li se puneau pe gât coroniţe din cetină de brad şi li se legau câte o năframă.În aceste cazuri, mortul este dus la groapă cu muzică, care în cadrul alaiului se situează după prosesie, înaintea mortului.

383. Sem. folc., d. 3480, f. 5 (Frasin).
384. I.H. Ciubotaru, *op. cit.*, p. XXX.

Scanned with OKEN Scanner

Când cortegiul funerar ajunge la cimitir, tânărul sau tânăra care însoţeşte sicriul pe post de fals mire sau de falsă mireasă strigă spre auzul tuturor :

Bucură-te, cimitire,
Mândru trandafir îţi vine.
Nu vine să înflorească,
Ci vine să vestejească.

ori

Bucură-te, cimitire,
Frumoasă mireasă-ţi vine
(Frumos mire îţi vine)
Nu vine ca să nuntească
Vine ca să putrezească[385].

La aceste versuri răspunde o persoană mai în vârstă care face parte din cortegiul funerar : *„viii cu viii, morţii cu morţii, c-aşa-i datul sorţii !”*, subliniind cu aceasta faptul că viaţa îşi urmează cursul său firesc.

Zestrea fetei nemăritate se dă de pomană, de regulă unor alte fete.

Acest tip de ritual funerar are rol de *captatio benevolentiae*, căci cei decedaţi tineri nu trebuie supăraţi pentru a evita întoarcerea lor în lumea celor vii, de data aceasta ca strigoi, aşa cum s-a văzut mai sus.

La cei decedaţi necăsătoriţi, cu ocazia înmormântării se împodobesc şi astăzi patru brazi cu panglici colorate de hârtie creponată, care se pun în cele patru colţuri ale carului (sau maşinii). În cazul morţii unui copil se împodobeşte un singur brăduţ. În brad se pun şi două prosoape şi doi colaci. Bradul va fi dus de către două fete despletite, dacă mortul a fost fecior, sau de doi flăcăi, dacă a fost fată. La defuncţii căsătoriţi, bradul era împodobit doar cu smocuri de lână albă. Dacă mortul este dus cu carul cu boi, la toate colţurile carului se pune câte un brad. Modul de împodobire a bradului, la Stulpicani, este descris de S.Fl. Marian : „În unele sate de sub poalele munţilor din Bucovina şi Moldova, precum bunăoară în Solca, dar mai ales în cele de la munte, ca în Stulpicani, Vatra Dornei, Cândreni şi Neagra Şarului, *bradul* acesta, numit altmintrele şi *brădan, brădănaş, târş şi târşuţ,* se împodobesce cu fel de fel de zăhărele, coarne de mare şi alte mărunţişuri cumpărate de prin dughene, apoi cu canafi de strămătură de diferite culori, precum : roşie, albastră, neagră, care se leagă de rămurele, şi în urmă cu tort de lână roşie şi cu flori”[386]. Astăzi, bradul are drept podoabe doar panglici din hârtie colorată. În schimb, există un *pomişor*, o ramură de prun (şi nu de altă specie de copac), care se aşează în coşarca cu pomene şi de

385. Inf. Gheorghe Sahlean, 54 ani, Bucşoaia.
386. S.Fl. Marian, *op. cit.*, p. 98.

care atârnă păsări – *pasărea sufletului*[387] –, scăriţa, cârja şi colăcei, cu toate făcute din aluat copt, fructe, dulciuri.

Trebuie să precizăm că la Bucşoaia pomenele se pun într-un brăduţ care se aşează într-un ciubăr şi aşa vor fi duse până la biserică, iar la Frasin, se face pomişor dintr-o ramură de prun care va fi dus cu pomenele în coşarcă numai dacă mortul nu a decedat în preajma sărbătorilor. În caz contrar se face brăduţ, care va fi dus cu ciubărul ca la Bucşoaia.

Modul de împodobire a bradului determină şi poziţia sa în cadrul alaiului mortuar : „În acele comune unde este uzitat atât bradul cât şi pomul, precum bunăoară la Stulpicani (...), bradul chiar şi în ziua de azi se împodobeşte numai cu flori, cununi, cordele şi strămătură de diferite culori, nicicând însă şi cu fructe sau cu vreo coptură oareşicare, şi se duce totdeauna în fruntea îngropăciunii înaintea crucii până la mormânt, unde se pune apoi totdeauna la capul mortului lângă cruce, pe când din contră pomul se împodobeşte, după cum am arătat în şirele de mai sus, cu diferite fructe, colăcuţi şi zăhărele, şi împlântându-se într-o pâine sau malai se duce dimpreună cu pomenele în urma bradului şi de cele mai multe ori numai până la biserică"[388].

Referitor la pomişor, S.Fl. Marian consemna că stulpicănenii credeau că mergând omul în cealaltă lume şi neputând intra în rai, unde sunt pomi destui să aibă măcar pe al său. Scăriţa îi serveşte spre a se sui în pom, cârligul sau cârja, spre a trage crengile spre dânsul, iar păsărelele, pentru a-l desfăta[389]. În biserică, după ce se cântă veşnica pomenire şi preotul îi asigură pe cei care însoţesc mortul pe ultimul său drum că acesta a plecat pe lumea cealaltă „în loc luminos, în loc cu verdeaţă, în loc de odihnă de unde a fugit toată durerea, întristarea şi suspinarea", darurile din pomişor sunt împărţite copiilor care aşteaptă cu emoţie să capete câte ceva. Pomenele le ia popa.

Şi la înmormântare colacii au un rol important. Împreună cu ştergarele, ei sunt legaţi la prapuri, la trâmbiţe, de cele patru colţuri ale năsăliei sau ale carului cu care este dus mortul. Colacii sunt rotunzi şi sunt împletiţi în patru viţe.

În fruntea cortegiului funerar, care se încheagă în curtea casei decedatului, se situau cei care duceau altădată bradul, care, în timpurile din urmă a fost înlocuit cu coroana (sau coroanele) – categoric, sub influenţa mediului urban – apoi urmează crucea care a stat la capul mortului în zilele cât acesta a fost ţinut în casă, iar acesteia, la Ostra, îi urmează *fana*, după care vin bărbaţii care duc coşarca (sau coşărcile) cu pomişorul cu pomene, urmaţi de către cei care duc prosesia (adică prapurile, cruşile, serafimii, aceştia din urmă sunt duşi de o parte şi de alta a sicriului), apoi muzica (instrumentiştii), mirele sau mireasa,

387. Romulus Vulcănescu, *op. cit. p.* 200.
388. S.Fl. Marian, *op. cit.*, p. 172.
389. Vezi S.Fl. Marian, *op. cit.*, p.180.

Scanned with OKEN Scanner

druştele şi vătăjeii, în cazul înmormântării ca nuntă, preotul şi dascălul (şi uneori corul care se constituie ad-hoc), iar în urma acestora vine carul tras de boi sau bărbaţii care duc năsălia pe care se află sicriul. Crucea care va fi pusă la capul mormântului urmează întotdeauna sicriului. În urma carului sau năsăliei merg membrii familiei, rudele, ceilalţi participanţi la procesiune. Pot exista unele diferenţieri, de la sat la sat, în ordinea aşezării în alai, dar numai inversări între coşărcile (sau coşarca) cu pomene şi prosesie, pomenele urmând prosesiei.

La circa 30-50 metri înaintea alaiului se găsesc trâmbiţaşii care, cu cântecul lor pătruns de jale, vestesc satului momentele înmormântării şi apropierea alaiului de *ţântirim* (cimitir). Călăreţii, care pot fi câteva zeci, merg în faţa alaiului, după trâmbiţaşi.

După cum se poate observa, exceptând înmormântarea ca nuntă unde apar mireasă şi druşte, şi mai nou femeile din cor, toţi participanţii care se află în cortegiu înaintea sicriului sunt parte bărbătească.

Pe tot timpul deplasării cortegiului de acasă la biserică şi apoi de aici spre cimitir se trag clopotele. (În săptămâna mare, începând de joi seara şi până în noaptea de Înviere, nu se trag clopotele de la biserică indiferent de natura evenimentelor care au loc în acest răstimp. Dacă cineva moare, va fi înmormântat fără să se tragă clopotele. Dacă această interdicţie este încălcată, peste sat se vor abate mari nenorociri. Pentru prima dată în istoria satului Stulpicani această interdicţie a fost încălcată în anul 1997, când a murit Niţă Lehaci. Lucrul acesta a fost posibil datorită faptului că defunctul avea un fecior preot şi care ar fi adus de la forurile mitropolitane, care, iată, în acest caz, s-au dovedit a fi nefericite stricătoare de tradiţii, o „dezlegare" pentru a trage clopotele şi în aceste zile. Necazurile pe care natura le-a pricinuit sătenilor în anul respectiv au fost puse de către localnici pe seama încălcării acestei interdicţii, iar mortul cu pricina, nevinovat de altfel, a devenit un fel de piază rea pentru întreaga comunitate sătească).

La cimitir se dă peste groapă o găină care, prin bătaia aripilor ei, avea să împrăştie fumul din jurul celui mort pe celelalte tărâmuri, ca să poată vedea bine calea.

Groapa se săpa de regulă în ziua înhumării. Dacă vremea era rea, atunci se începea săpatul ei a doua zi şi se termina a treia zi. Cât timp groapa nu-i săpată mortul *stă bine*. După ce groapa se termina de săpat, mortul se schimba la faţă, începea să intre în procesul firesc de dezintegrare. Nici într-un caz groapa nu va fi mai mare decât lungimea sicriului, căci în caz contrar va mai muri cineva din rudele apropiate ale mortului.

La cimitir, după serviciul religios, sicriul este slobozit în groapă, după care este stropit cu agheasmă. Slobozirea sicriului în groapă se face cu ajutorul unor brâie (la Stulpicani) sau funii (la Bucşoaia) de către cei care au dus năsălia cu mortul.

După coborârea mortului în groapă, falşii actori (mire sau mireasă, vătăjeii şi druştele), în cazul înmormântării ca nuntă, îşi aruncă peste sicriu orice însemn

Scanned with OKEN Scanner

Darea colacilor de către fini peste sicriu. În plan secund, coşărcile cu pomene

distinctiv pe care l-au purtat în timpul ceremonialului : coroniţă, voal, flori. Rudele apropiate şi ceilalţi participanţi la înmormântare iau câte o mână de ţărână şi o *ţâpă* (aruncă) peste sicriu ca să nu le amorţească mâinile şi picioarele ca la mort : *„Mortul să fie ţeapăn, eu să fiu bine, sănătoasă"*, zice Marta Boros, de 80 de ani, din Frasin. Bărbaţii care au dus mortul se spală cu agheasmă pe mâini, pentru ca acestea să nu le amorţească şi pentru ca răul să stea departe de dânşii.

Mormântul îl face groparul. În unele sate acesta era ajutat de către cei ce duceau mortul. Pe mormânt, lângă cruce, se pune bradul. Dacă mortul a fost adus cu carul, cei patru brăduţi se înfig câte unul în fiecare colţ al mormântului. La Bucşoaia, brazii se aruncă într-un colţ al cimitirului.

La Frasin, după înmormântare, buciumaşii rămâneau la mormânt şi buciumau până se lăsa seara.

În vremurile când toate crucile din cimitir erau din lemn şi putrezeau în timp, pe mormânt se planta un pom sau se aducea o piatră mare care constituia semnul particular al respectivului mormânt şi astfel locul său nu putea fi uitat. În cimitirele vechi din Stulpicani există şi astăzi un număr mare de pomi fructiferi, mai ales meri, plantaţi la capul mormintelor. Bătrânul Toader Ţigănescu de 98 ani din Stulpicani susţine că „dacă îi plantezi mortului pe mormânt un pomn, el are poamele lui".

La ieşirea din cimitir, oamenii sunt serviţi cu câte un pahar de băutură şi cu câte un colăcel, care se dau de sufletul mortului, fiind invitaţi să participe la *praznicul* (pomana) care are loc la casa mortului. Masa cu bucate se meneşte de către cei care

au făcut praznicul cu următoarele cuvine: *„În numele Domnului, luaţi şi mâncaţi de sufletul lui Ion (Gheorghe, Vasile etc.)"*. Toţi cei care vin la praznic sunt serviţi fără preferinţe şi toţi, la plecare, fac gazdelor urarea: *„Să trăiţi şi să-l (s-o) pomeniţi!"*. Formula de mulţumire este arhicunoscutul *Bogdaproste* (pronunţat în zonă *bodaproste*), ceea ce înseamnă „Dumnezeu să ierte păcatele morţilor!".

După înmormântare, în trei seri consecutive, se afumă, se tămâiază mormântul şi se aprinde pe el o lumânare, ca *„să nu-l scoată dracii din pământ"*[390]. Tot cu această ocazie se arde şi restul de toiag care a rămas nears în cele trei zile cât mortul a stat în casă.

La patruzeci de zile de la înmormântare se face prohodirea la mormânt, când se scot din nou trei prapuri la care sunt legate din nou ştergare şi colaci. Şi la clopotele care vor anunţa prin dangătul lor prohodirea se leagă din nou ştergare şi colaci. Până la prohod, mortul va fi pomenit în fiecare duminică în biserică. Pentru aceasta, ruda cea mai apropiată mortului va duce la biserică timp de şase duminici colaci (în prima duminică, doi colaci, iar în celelalte cinci câte un colac), o sticlă cu vin, o cană cu zahăr în care se introduce o lumânare ce se aprinde în biserică. La Frasin se duce făină de grâu pentru prescură. Această pomană care se duce la biserică timp de şase săptămâni după înmormântare se numeşte *jertfă,* la Stulpicani, şi *prăznuire,* la Bucşoaia.

Pentru prohod se fac din nou pomene, se împodobeşte iarăşi *pomul vieţii*, se dă de sufletul mortului şi a rudelor acestuia decedate anterior câte un pahar de băutură, câte un colăcuţ. Din nou la casa mortului se organizează praznic.

Se crede că abia după trecerea a patruzeci de zile de la înmormântare are loc plecarea definitivă a sufletului din lumea pământeană şi ignorarea acestui praznic „înseamnă practic a anula valoarea tuturor riturilor de *separare,* de *trecere* şi de *integrare* preformate din clipa survenirii decesului şi până în această ultimă etapă, marcată de *ridicarea* sufletului"[391].

De reţinut faptul că la Stulpicani, de vreo 60-70 de ani nu se mai dă de pomană *colivă,* care, din spirit practic, a fost înlocuită cu colăcei, prăjituri, *pampuşte* (gogoşi). Astfel coliva, care se face în exclusivitate din boabe de grâu şi care este unul dintre cele mai importante simboluri ale ritualului înmormântării, îşi pierde încetul cu încetul semnificaţiile.

Pomeniri şi praznice se fac după înmormântare, la trei, la nouă şi la 40 de zile, la şase luni, la un an, la şapte ani. Cele mai importante sunt cele de la nouă zile, când sunt chemate să participe nouă femei vadane, la 40 de zile şi la şapte ani. Scopul acestor praznice este de a-i asigura răposatului hrana pe cealaltă lume. De pomană se dă şi la Moşii de iarnă, care sunt cu două săptămâni înainte de Lăsatul Secului, la Moşii de vară, care sunt în sâmbăta de dinaintea Duminicii Mari, şi la cei 40 de

390. Inf. Gheorghe Sahlean, 54 ani, Bucşoaia.
391. I.H. Ciubotaru, *op. cit.*, p. XLVIII.

Scanned with OKEN Scanner

mucenici, care sunt pe 9 martie, ocazie cu care se fac în casă nişte covrigei numiţi *sfinţişori*, care se dau de pomană de sufletul morţilor, iar amatorii de alcool din Frasin susţin că trebuie băute 40 de pahare de rachiu, câte unul pentru fiecare sfânt.

De Ovidenii, se dau de sufletele celor morţi câte o cană cu un colăcuţ şi cu o *lumină* (lumânare) aprinsă. În biserică se dau de sufletul morţilor lumânări aprinse doar vadanelor. Acasă se face praznic cu mâncare de post.

La Bucşoaia, cu câteva zile înainte de Ispas, se curăţă mormintele, iar în ziua de Ispas se face pomană în cimitir. „Pe mormânt se aşezau cândva câteva crenguţe de brad, iar acum un ştergar, peste care se pune pomana pe care o sfinţea preotul, după care era dată săracilor de sufletele morţilor. Mai demult nu se dădea holercă de pomană la ţântirim, ci numai vin. Ziceau bătrânii că holerca este *spúrcîtî* (spurcată), este lucrul dracului"[392].

Astfel de pomeniri se fac la Stulpicani de Ispas, Adormirea Maicii Domnului şi Sfânta Paraschiva.

Şi cu ocazia unor sărbători ale unor sfinţi, precum Sf. Gheorghe, Sf. Constantin şi Elena, Sf. Ilie, Sf. Nicolaie şi altele, cei care au în familie morţi cu numele sfântului respectiv dau de pomană de sufletele lor, iar pentru cei care sunt în viaţă se dă pentru sănătatea lor, spunându-se: *„În numele lui Dumnezeu, de sănătatea lui Gheorghe (Ion etc.)".*

Slujbele de pomenire a morţilor se pornesc la Sfântul Toader, zi pe care bătrânii noştri o *ţineau*, adică posteau, şi care au loc pe durata a şapte săptămâni, când se duc jertfe la biserică.Pentru pomenirea morţilor în biserică pentru o mai lungă perioadă de timp, se plăteşte popii câte un *sărindari* sau *sălindari*.

Pomene în ziua de Sf. Maria (15 august) *la biserica din Stulpicani*

Există situaţii când rudele apropiate ale defunctului îl visează pe acesta foarte des. Pentru a scăpa de aceste vise se recomandă să se dea de pomană, de sufletul mortului, prin fereastra casei, un blid de *făriná* (făină) cu două cepe. De astfel de vise se mai poate scăpa dacă se închide uşa cu spatele.

În cazul celor decedaţi la mare distanţă de sat şi care nu pot fi aduşi spre a fi înmormântaţi aici, li se trag clopotele timp de trei zile din ziua în care rudele sale apropiate au luat cunoştinţă de nedoritul

392. Inf. Elvira Stigleţ, 93 ani, Bucşoaia.

eveniment. În prima duminică după luarea la cunoştinţă despre deces, rudele duc la biserică *jertfă*. Se pune pe năsălie un ţol, peste el pânză albă pe care se aşează jertfa şi se face prohodul.

După cum se poate observa cu uşurinţă, localnicii acordă o deosebită importanţă pomenelor pe care le fac. Foarte mulţi îşi dau de pomană din timpul vieţii. *„Omul dacă îşi dă de pomană cu mâna lui în timpul vieţii are ce mânca pe lumea cealaltă. Dacă nu, blidul îi stă veşnic gol"* spune Gheorghe Flocea–Căciulă, de 80 de ani, din Stulpicani. În acest context, bătrâna Stigleţ Elvira, din Bucşoaia, ne-a relatat următoarele : „Părinţii mei au luat o masă şi două scăunele noi. Pe masă au pus două castroane de lut cu zupă, două linguri de lemn, un castron de lut cu găluşte şi altul cu friptură, o cană şi două ulcele cu apă, şi astea de lut, o sticlă de vin cu două pahare, două ştergare şi doi colăcei cu *lumńini*. Apoi au chemat o vadană bătrână, necăjită tare şi i-au dat tot, cu masă şi scaune cu tot, de pomană, de sufletul lor. Aşa am făcut şi eu. Am dat de sufletul meu şi al omului meu".

În zonă nu există obiceiul de a se exhuma cadavrele după şapte ani, aşa cum se practică în alte regiuni ale Moldovei.

O menţiune specială trebuie făcută cu privire la înmormântarea sinucigaşilor. Actul sinuciderii a fost dezaprobat întotdeauna de către comunitatea sătească, în consens cu doctrina religioasă creştină. Sinucigaşul este dus la cimitir direct, fără alai, fără prosesie, fără nici o oprire, iar în urma sicriului vine preotul, care stropeşte cu agheasmă. Sinucigaşul se îngroapă de regulă sub gardul din fundul cimitirului.

Se zice că actul sinuciderii prin spânzurătoare este vestit de îndată prin schimbarea vremii şi prin faptul că vântul începe să sufle cu mai mare intensitate şi nu se va potoli decât după ce i se taie spânzuratului funia ori îl coboară din streang.

Este de reţinut faptul că imediat după înmormântare, în zilele următoare, se scoate totul din camera unde s-a făcut priveghiul, se văruieşte şi se face curăţenie generală cu scopul purificării locului unde a stat mortul.

Susţin unii că mortul se poate întoarce noaptea la casa de unde a plecat, în termen de şase săptămâni de la deces. Am întâlnit localnici care ne-au povestit cu lux de amănunte, cum soţii s-au întors, sub înfăţişare de *ştimă*, noaptea pe întuneric, au deschis şi închis uşi, au mişcat anumite obiecte, s-au aşezat pe pat, dar nu au vorbit. Nu îi vedeau, în schimb îi simţeau. „Vecinei mele Olga Moroşan i-a murit o fată şi au rămas cinci copii. Moarta vine noaptea, deschide uşile, trânteşte şi bufneşte prin casă. Baba se teme să doarmă singură"[393].

Există şi cazuri în care *ştima* este vizibilă şi vorbeşte, dar nu este strigoi : *„Gheorghe al lui Pintilei Nacu, după ce a murit, povestea Floarea, nevasta lui, venea noaptea acasă şi dezlega vacile de la iesle, le scotea afară şi le plimba prin ogradă. Apoi le ducea din nou în grajdi, le lega la iesle, după care ieşea din ogradă şi pleca.*

393. Inf. Marta Boros, 80 ani, Frasin.

Scanned with OKEN Scanner

Văzând acest lucru că se repetă de mai multe ori, Floarea s-a dus la mănăstire şi a povestit unui călugăr acest lucru. Călugărul a sfătuit-o să-l întrebe pe Gheorghe ce vrea.

Când Gheorghe a venit din nou şi a scos vitele afară din grajdi, Floarea şi-a făcut curaj, a deschis fereastra şi a strigat cu voce tare la Gheorghe : «Ce vrei, măi Gheorghe ? De ce nu stai acolo unde te-am aşezat ?».

El a început a plânge şi a răspuns : «Vin că am un mare pacat. Am luat mana de la vaci şi pământul nu mă primeşte».

Floarea a închis fereastra, el a băgat din nou vitele în grajd, le-a legat, a ieşit pe poartă şi s-a făcut nevăzut. A doua zi Floarea s-a dus din nou la mănăstire şi a povestit călugărului cele întâmplate. Călugărul i-a spus să plătească de şapte ori câte şapte panahide. După ce le-a plătit şi s-a împlinit vedeaua şi pentru ultima panahidă, Gheorghe nu a mai venit.

Chiar eu am petrecut aşa ceva cu mămuţa. Eu tare am plâns-o pe mămuţa când a murit. După ce am îngropat-o, am tot visat-o că îmi spune : «Taci şi nu mă mai plânge». O dată parcă eram în grajd, râneam şi plângeam. Ea a intrat în grajd, a luat furca cea cu patru coarne şi a zis : «De ce mă tot plângi ? Nu mai plânge, că dacă mă mai plângi am să înfing furca asta în tine». Dar eu tot o boceam în gândul şi inima mea.

Într-o noapte m-am trezit, – asta n-am visat –, afară era lună plină şi în casă se vedea de parcă ar fi fost ziuă. Eram cu faţa la perete. La un moment dat mi s-a părut că este cineva în casă. Am întors capul şi am văzut-o pe mama mea stând lângă pat, în picioare, aplecată deasupra mea şi privindu-mă. Eu m-am speriat şi am întrebat : «Mńeta eşti, mămuţă ?». Ea nu a zis nimic, s-a întors, s-a dus la uşă, a deschis-o, a ieşit şi apoi a închis-o, a deschis-o pe cea de la tindă, care a fost închisă de cu seară când m-am culcat, apoi a închis uşa şi am auzit cum a bătut câinele ca şi când ar fi ieşit cineva străin din casă. A văzut-o şi câinele. Gheorghe dormea în cuhni (bucătărioară de vară). De atunci n-am mai plâns-o"[394].

„Ştima mortului mai vine dacă nu-l pomeneşti, dacă nu ai grijă de sufletul mortului, dacă nu duci jertfă. El vine noaptea şi cere. De cele mai multe ori, vine în vis"[395].

Localnicii consideră că ştima celor morţi în accidente, despre care se spune că au murit cu zile, se învârte adesea pe locul unde aceştia au decedat. Respectivele locuri sunt marcate cu cruci, pe care se scrie adesea numele celui mort, se aprind lumânări şi chiar merge preotul şi îl sfinţeşte. Apoi, cu diferite ocazii, fie de pomeniri, fie al onomasticii celui mort, crucea se curăţă, se aprind pe locul respectiv din nou lumânări. Aceste locuri nu sunt considerate a fi periculoase

394. Inf. Varvara Nacu-Vulpe, 78 ani, Stulpicani.
395. Inf. Frozina Hutu, 93 ani, Stulpicani.

Scanned with OKEN Scanner

Biserica nouă din Stulpicani, construită pe locul celei care a ars în 6 septembrie 1944

pentru oameni. Locurile pe care localnicii le ocolesc sunt cele în care s-a sinucis cândva vreun om, de teamă să nu întâlnească spirite rele.

Este ştiut faptul că religia creştin-ortodoxă împarte *lumea de dincolo* în două părţi : raiul şi iadul. Iată că stulpicănenii sunt de altă părere : „Însă sufletele ce se duc după despărţirea lor de corp în iad nu rămân acolo pe vecie, ci ele stau numai un timp hotărât, adică până ce-şi trag păcatul. După aceea ies din iad şi se duc într-un loc anumit dintre iad şi rai, unde petreceau apoi până la judecata cea de pe urmă"[396]. Această convingere a stulpicănenilor este greu de motivat şi trimite către purgatoriul catolic. În orice caz, despre *Divina commedie* a lui Dante Alighieri ei nu vor fi auzit cu un secol în urmă.

396. S.Fl. Marian, *op. cit.*, p. 460.

Scanned with OKEN Scanner

TRADIŢII DE PAŞTI

După sărbătorile de iarnă, Paştele reprezintă cea mai aşteptată şi mai îndrăgită sărbătoare din calendarul creştin. Încă de la *Lăsatul săcului* (ziua de dinaintea intrării în Postul Mare) încep pregătiri asidue. Se face curăţenie şi se deretică prin toată gospodăria. Până la Înviere, toate gospodinele îşi *măluiesc* (văruiesc) casele atât pe dinafară cât şi în interior. Pe lângă aceste pregătiri se acorda o atenţie deosebită sufletului. Încă din *săptămâna albă*, care este săptămâna de dinaintea Postului Mare, dispare din alimentaţie carnea, mâncându-se doar *frupt alb*, adică lapte, brânză, ouă, peşte. Pe toată durata postului nu se mănâncă *de dulce* sau *de frupt,* nu se dansează, iar soţii „sunt cuminţi" până după Înviere, căci este considerat a fi mare păcat conceperea de copii în zilele de post. Doar de *Blagovişteníe* (Buna Vestire) şi la Florii este *dezlegare de peşte* şi atunci în fiecare casă se mănâncă peşte. Zilele de miercuri şi de vineri din timpul posturilor când se poate mânca de dulce se numesc *hârţi* (harţi). În zilele de miercuri şi vineri se ţine post negru, adică nu se mănâncă nimic cât este lumină naturală. Purificaţi sufleteşte prin post, abstinenţă şi rugăciuni, localnicii se *mărturisesc* (spovedesc) preotului în sâmbăta de dinaintea Învierii, ocazie cu care relatează faptele pe care le-au săvârşit şi care contravin dogmei creştine. După împărtăşania pe care le-o dă preotul, cu sufletele uşurate de povara păcatelor, aşteaptă slujba Învierii, care se face la miezul nopţii după arhicunoscutul ritual ortodox.

Cu o săptămână înainte de Postul Mare, în săptămâna albă, când sunt moşii de iarnă, se *pornesc*, la biserică, pomelnice pentru pomenirea morţilor. Se face o prescură şi se duce la biserică cu o cană cu zahăr. Pomenirea are loc în fiecare sâmbătă până în Joia Mare când se merge cu pomene la biserică. Pomenele sunt identice cu cele de la înmormântare. Nu până de mult, în loc de prescură şi zahăr, se ducea o farfurie cu făină, peste care se puneau câteva cepe.

Vorbind despre obiceiuri, trebuie să amintim şi existenţa unei puternice şi vii tradiţii a încondeierii ouălor, meşteşug care prezintă o importantă valoare artistică atât prin conţinutul tematic al motivelor, cât şi prin compoziţie şi colorit. În *Joi Mari* (Joia Mare) sau Vinerea Seacă se *boiesc*, adică se vopsesc ouăle (de regulă, ouă de găină, de pichere, de raţă). Culoarea predominantă este roşul, care

simbolizează sângele lui Hristos. În ultimele decenii, fără o justificare simbolistică, a apărut obiceiul vopsirii ouălor şi în alte culori : galben, albastru, verde şi altele. Pe lângă acest fel de ouă se pregătesc unele mai deosebite, şi anume ouăle *închistriti* sau *împchistriti* (încondeiate). Gospodine specializate în tehnica încondeierii, care solicită multă experienţă practică, îndemânare, cunoştinţe, talent şi gust artistic, multă răbdare, migală şi inventivitate, decorează frumoase ouă fie *împistrite* (încondeiate), fie *muncite*. Pentru realizarea modelelor se foloseşte o unealtă rudimentară numită *chişiţa*, care este confecţionată dintr-un beţişor lung de câţiva centimetri care are la un capăt un tub mic de tablă de aramă, de formă conică, prin al cărui orificiu mai mic de un milimetru este tras un fir de păr de porc, care este legat de beţişor şi care ajută ceara topită să se scurgă pentru a se trasa cu ajutorul ei liniile modelului. Desenul odată realizat, oul este introdus pe rând în băi cu diverse culori, crusta de ceară fiind adăugată sau înlăturată în funcţie de necesităţile decorului. Prin combinarea culorilor se realizează modele de o varietate şi simbolistică surprinzătoare. Gama cromatică utilizată începe cu diferite nuanţe de roşu, continuând cu maro, galben, portocaliu, verde, albastru şi negru, pe acelaşi ou putându-se întâlni toate aceste culori.

Diferenţa dintre ouăle *împistrite* şi cele *muncite* constă în faptul că primele sunt lucrate cu ceară în diferite modele, dar într-o singură culoare, de regulă roşie, iar cele muncite sunt lucrate tot cu ceară, cu modele complexe şi trecute prin băi de culori diferite.

Tehnica *împchistririi* ouălor este identică cu cea descrisă pe larg de către Artur Gorovei şi de către Leonida Bodnărescul în lucrările lor dedicate acestei probleme[397]. Motivele întâlnite pe ouăle împistrite în satele bazinului nu diferă de cele înregistrate în lucrările citate mai sus. Amintim printre altele, alături de un număr foarte mare de motive geometrice, următoarele : calea rătăcită, diferite brâie, cruciuliţe, coarnele berbecului, coarnele cerbului, cârja ciobanului, crucea păştii, cobelci (melci), grebla, roata, furca, vârtelniţa, creasta cocoşului, laba broaştei, crenguţa de brad, frunza de stejar şi multe altele. Atât ca motive, cât şi prin cromatica folosită, zona nu se diferenţiază de regiunea Câmpulungului Moldovenesc sau chiar a întregii Bucovine.

În ultimii ani au apărut şi falsuri în materie de ouă încondeiate, în sensul că nu mai sunt realizate în mod tradiţional cu ceară topită utilizându-se chişiţa şi băile de vopsea, ci sunt lucrate cu peniţa şi cu tuş. Acest mod de realizare a ouălor împistrite este mult mai lesnicios decât cel tradiţional şi pare a câştiga tot mai mult teren în dauna valorii populare autentice. Sunt mai sărăcăcioase ca modelistică şi chiar ca cromatică.

397. Vezi Artur Gorovei, *Ouăle de Paşti*, Bucureşti, 1937 şi Leonida Bodnărescul, *Câteva datini de Paşti la români*, Chişinău, 1920.

Scanned with OKEN Scanner

Ouăle adunate pentru Paşti se numără întotdeauna la *Mńiezii-Părezii*, numit şi *Mńiezii-Părefî* (în miercurea din cea de-a patra săptămână a postului, la Miezul Păresimilor, adică la mijlocul postului). Acum gospodinele îşi fac socoteala cu privire la numărul ouălor de care au nevoie pentru a le înroşi şi pentru a coace pasca şi cozonacul.

Amintim aici şi existenţa unei credinţe legate de cultul morţilor. Cu trei zile înainte de Paşti, în Joia Mare, spre seară, se fac focuri în grădini, pe dealuri, fiecare pe *locul* (terenul) său, căci, cred localnicii, sufletele celor care au murit din neamul celui care face focul vin să se încălzească. Aceste focuri sunt numite *chichiride* la Frasin, *moşi* la Gemenea, *papalae*, la Bucşoaia, iar la Stulpicani, *pălălăi* şi sunt considerate un fel de *jertfe* aduse morţilor. Lângă foc se pune un vas cu apă ca să aibă de unde bea sufletele sosite pentru a se încălzi. Celor care fac focul li se recomandă să stea deoparte de acesta pentru a nu stânjeni sufletele morţilor care vin să se încălzească şi să-şi astâmpere setea.

La Frasin, lângă foc se aşează o măsuţă pe care se pun căniţe de lut cu mâncare; de regulă ce-i plăcea mai mult celui care a murit. Copiilor care se adunau la aceste focuri li se da de pomană câte o cană cu apă şi colăcei. Se crede că numărul scânteielor care se ridică din foc indică numărul morţilor care aşteaptă pomană de la cei rămaşi în casa respectivă. Cu cât focul este mai mare cu atât vin mai mulţi morţi să se încălzească.

Când flacăra era mare, copiii huţulilor din Frasin (dar şi ai românilor) se prindeau de mână şi dansau în jurul focului strigând:

Chichirida, rida,
Dai bucatu hliba
Hliba, hliba lata,
Hliba ni buhatu,
Haraşo holatu[398]

sau

Hrida, ghida,
Dai bucatu hliba.
Hlib su rîşcrăcău,
Ghitcu babu zapişău[399]

iar apoi săreau prin foc.

Tot acum, gospodinele luau cociorva şi scormoneau şi băteau cu ea prin toate cotloanele de prin casă: prin cuptor, pe sub laiţe, pe sub pat, pe după horn etc. ca să scoată afară spiritele morţilor care s-ar fi oploşit prin casă.

Aceste focuri se făceau altădată începând de miercuri seara. La Frasin se fac şi astăzi tot miercuri seara, iar la Ostra se fac joi dimineaţa, în zori, şi se

398. Inf. Marta Boros, 80 ani, Frasin.
399. Inf. Viorica Cotlarciuc, 81 ani, Frasin.

Scanned with OKEN Scanner

numesc chiar *jertfe*. La Slătioara se fac focuri miercuri şi joi seara şi în sâmbăta Învierii. Nu se fac focuri în *Vinerea Scumpă*. (Localnicii fac distincţie între *Vinerea Scumpă* sau *Vinerea Seacă* şi *Vinerea Mare*. *Vinerea Mare* este în toamnă, la Sfânta Paraschiva.)

În zorii zilei de *Vinerea Scumpă*, până în răsăritul soarelui, unii se duceau la *părău*, se dezbrăcau în pielea goală şi se îmbăiau de trei ori în apa rece. „Orice bubă, până şi râia se curăţa de pe om şi altă boală nu se prindea de el în anul acela"[400]. În legătură cu obiceiul scăldatului purificator, am consemnat ce ne-a povestit bătrâna Varvara Nacu din Stulpicani : „Într-un an, în prima zi de Paşti, când întreaga suflare a satului se afla la biserică, la slujba de vecernie, eu cu Aspazia, sora mea, cu fetele lui Niţă Ciofu şi alte fete şi neveste tinere ne-am sfătuit să mergem la scăldat. Ne-am adunat cu toate şi ne-am dus şi am făcut baie în gârla morii lui Franţ Kurovschi. Toate cele care ne-am îmbăiat în ziua aceea nu ne-am îmbolnăvit de loc".

În *Vinerea Scumpă* nu se coace. Dacă din coptura care s-ar face în această zi s-ar arunca pe apă, nici peştii nu ar mânca. În această zi, dacă s-ar semăna, nu ar creşte nimic.

În serile din *Săptămâna Mare* (săptămâna de dinaintea Învierii), numită şi *Săptămâna Patimilor*, se merge la biserică, la denii. Sunt şapte denii, două sunt cu 18 şi respectiv 16 zile înainte de Paşti, iar cinci în Săptămâna Mare, de luni până în *Vinerea Scumpă* când este *denia mare*. La denia din Joia Mare se citesc cele 12 evanghelii, se trag clopotele şi se loveşte limba clopotului mare de 12 ori într-o doagă, după care clopotele nu mai pot fi trase până la Înviere.

În *Vinerea Scumpă* se scoate *aerul* şi se trece pe sub el. Trecerea pe sub *aer* nu se face oricum. Este bine ca să te fereşti să treci după un om cu infirmităţi sau bolnav, căci în caz contrar există riscul să devii tu ca acela, zic bătrânii noştri. Din contră, se recomandă ca cel bolnav ori schilod să treacă după un om sănătos, în speranţa că se va face bine.

În sâmbăta Învierii, cei care au postit se duc la biserică, se spovedesc preotului şi se *pricistuiesc* (împărtăşesc). Persoanele care au mâncat, în timpul postului, şapte zile doar urzici pot să nu se mai pricistuiască, căci postul cu urzici are valoarea unei precistanii.

Învierea este vestită sătenilor de către copii care, începând cu miezul nopţii, trag clopotele şi pocnesc din nişte pocnitori confecţionate din bidoane pentru vopsea utilizând ca încărcătură carbid în reacţie cu apa. Aceste pocnitori s-au substituit armelor care nu erau la îndemâna oricui. Trasul cu puşca la Înviere a rămas astăzi într-un obicei considerat de către unii a fi un mare păcat : împuşcatul cu anaforă în noaptea de Înviere. Cel care făcea acest lucru avea un spor deosebit

400. Inf. Varvara Nacu-Vulpe, 78 ani, Stulpicani.

Scanned with OKEN Scanner

Scrutând veacul
(Informatoarea Maria Dumbravă a lui Mihai al Lupului din Stulpicani
la cei 90 de ani ai săi)

Scanned with OKEN Scanner

la vânătoare ; se întorcea de fiecare dată cu trofee valoroase şi niciodată cu tolba goală, în schimb, se zice că va muri în chinuri groaznice, că îşi va da foarte greu sufletul. Stulpicănenii spun pe şoptite că această practică o uzita fostul *feşter* (*bereznic*, pădurar) Dobrovolschi Toader al lui Puşcă.

Macovei Pavel al lui Ioan, de 78 ani, din Frasin, precizând că a învăţat aceasta în tinereţe de la bătrânul Pânzaru Gheorghe din Frasin, care a trăit 110 ani, povesteşte despre „secretul vânătorului necredincios, care se leapădă de Dumnezeu şi lucrează cu Satana :

În noaptea de Înviere, când preotul spune pentru prima oară *Hristos a înviat !*, vânătorul face semnul crucii în direcţia pădurii (terenului de vânătoare) şi-şi încarcă puşca cu *nafură* (anaforă). Când preotul spune pentru a treia oară *Hristos a înviat !*, vânătorul ocheşte în direcţia pădurii spre care a făcut semnul crucii. Aceasta înseamnă că se leapădă de cruce şi de Dumnezeu, şi se angajează să-l slujească pe Satana în schimbul vânatului pe care şi-l doreşte.

În antiteză cu prima, a doua practică vizează secretul vânătorului credincios, care posteşte cu sfinţenie toate ajunurile marilor sărbători, al Crăciunului, al Anului Nou, al Bobotezei şi al Paştelui. În ziua de ajun în care posteşte nu are voie să vorbească cu nimeni. Pentru a nu fi nevoit să vorbească, în respectivele zile nu merge în sat, ci pleacă în pădure de dimineaţă, pe căi ocolite să nu întâlnească oameni. Acasă se întoarce pe întuneric. Când intră în casă dă *Bună seara* celor prezenţi şi se aşează la masa pe care se află mâncare de post. Înainte de a gusta din mâncare, face porţii mici şi le meneşte animalului pe care doreşte să-l vâneze : *aceasta este pentru cerb, aceasta este pentru urs, lup, jder, căprioară, râs etc.* şi le aşează pe masă în faţa lui. Apoi cheamă la masă pe nume animalele dorite, şi abia după aceea invită pe ceilalţi ai casei la masă.

Toate porţiile de mâncare menite, de la toate ajunurile, se păstrează până în ziua de Paşti, când se usucă şi se fărâmiţează, făcându-se praf, pe care îl pune într-o gaură făcută special în talpa patului puştii, unde se păstrează peste an. Aceasta înseamnă că vânătorul poartă *darul animalelor* care au fost numite în ajunuri de sărbători, la masă.

După această operaţie, când merge la vânătoare, nu are voie să vâneze alt animal decât din cele nominalizate la masă. În felul acesta, vânătorul nu se-ntoarce niciodată cu mâna goală de la vânătoare, *darul* îi iese în cale uneori foarte aproape de casă".

La Dorotei există şi o practică de protejare a animalelor contra răpitoarelor. În acest scop, gospodarul merge la Înviere pregătit cu ac, aţă şi o bucată de *cârţă* (cârpă). Când preotul zice pentru prima dată „Hristos a înviat", gospodarul răspunde : „Cos gura fiarelor sălbatice" şi cu acul cu aţă coase cârpa pe care a adus-o de acasă, iar la fiecare împunsătură de ac spune numele animalului a

Scanned with OKEN Scanner

Biserica catolică din Bucşoaia

Scanned with OKEN Scanner

cărui gură o coase. Acea cârpă o păstrează asupra sa tot timpul cât stă cu animalele pe munte sau la păşunat prin păduri sau pe dealuri[401].

În noaptea de Înviere, după slujba religioasă, spre dimineaţă, gospodinele merg cu pasca la sfinţit. Este un moment de o solemnitate aparte. Într-o frumoasă coşarcă, destinată special dusului păştii la sfinţit şi care la Frasin se împodobeşte cu florile timpului : floarea Paştelui, zlac, pipigioi, se aşează un ştergar ţesut în casă, iar peste el se pun pască, pâine, ouă roşii, un baton de salam, slănină, cuburi de zahăr, prăjituri, câţiva căţei de usturoi, hrean făcut cu sfeclă roşie. După sfinţirea lor, din aceste bucate se va mânca acasă cu toată familia, dar nu înainte ca fiecare membru al acesteia să se fi spălat pe faţă cu apă neîncepută pusă într-un vas unde s-au pus un ou roşu sfinţit şi un bănuţ, care, dacă se poate, este bine să fie de argint. Oul roşu se pune ca cei ce se spală să fie sănătoşi, să aibă obrajii frumoşi ca oul, iar bănuţul, ca să le aducă prosperitate. După ce s-au aşezat la masă, ciocnesc câte un ou roşu, mai întâi capii familiei, apoi tatăl cu copiii şi în cele din urmă mama cu copiii. Ouăle se ciocnesc cu părţile ascuţite. Cel care loveşte cu oul lui spune : *„Hristos a înviat !"*, iar cel care ţine oul răspunde : *„Adevărat că a înviat !"* Persoana al cărui ou s-a spart, se zice că va muri înaintea celeilalte, motiv de glume şi voie bună. De pe masa de Paşti nu pot lipsi friptura de miel, *cighirul* (drobul), hreanul preparat cu sfeclă roşie şi, evident, un păhărel de băutură. Tot pentru această ocazie (dar nu numai), a fost preparată o delicioasă bere de casă[402].

401. Inf. Vasile Gemanar, 70 ani, Dorotei.

402. Nici una dintre marile sărbători de peste an nu este de conceput fără bere de casă. Obiceiul producerii şi consumului acestei băuturi trebuie să fi fost adus, probabil, de către coloniştii germani care s-au stabilit în zonă începând cu mijlocul secolului al XIX-lea.

Îmi amintesc cu plăcere de modul cum prepara regretata mea mamă Viorica Diacon respectiva licoare. Într-o oală sau cazan de 30 litri, pe care o umplea cu apă, punea la fiert 1 kg de malţ prăjit (care s-a putut procura din comerţ până prin 1970, când regimul Ceauşescu a considerat berea de casă ca fiind băutură alcoolică şi a oprit vânzarea malţului către populaţie. Malţul se vindea la *cumparativă*, adică la magazinul cooperaţiei, preambalat în pachete de ½ kg sau de 1 kg. După dispariţia malţului din comerţ, localnicii l-au înlocuit cu orz prăjit, dar calitatea produsului finit a avut de suferit.) şi o mână de flori de hamei, care creşte în flora spontană a zonei. Uneori adăuga şi o mână de boabe de porumb. Lăsa totul la fiert, la foc domol, ca să nu dea afară din vas, timp de trei-patru ore, până lichidul seca de un lat de palmă. Atunci lua vasul de pe foc şi după ce se răcorea puţin strecura conţinutul. În lichidul obţinut punea un boţ de drojdie de panificaţie, cât o nucă de mare, şi aproximativ două kilograme de zahăr, după gust. Amesteca totul bine, bine, până se dizolva tot zahărul, şi înainte de a se răci o turna în sticle de un litru pe care le astupa cu dopuri de plută, pentru bătaia cărora folosea o

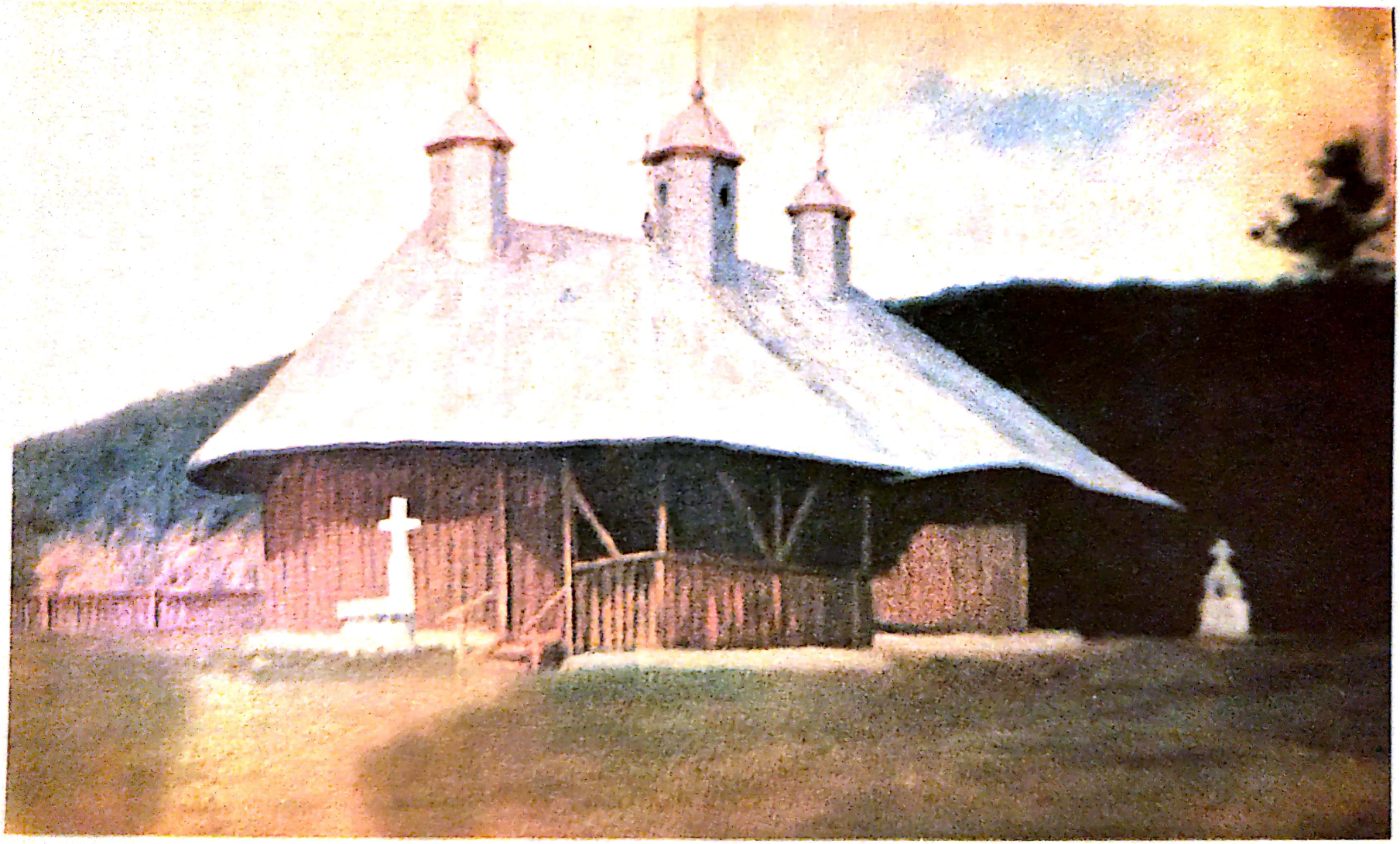

Vechea biserică din Stulpicani, care a ars în 6 septembrie 1944
(Acuarelă anonimă, datată 1936. Pictor probabil, preotul Arcadie Hutu din Stulpicani, în anii studenţiei sale)

Scanned with OKEN Scanner

Ouă muncite (încondeiate) de la Stulpicani şi Gemenea

Cu privire la obiceiul de a face ouă roşii de Paşti, circulă la Stulpicani două legende. În prima, vehiculată probabil de către slujitorii bisericii, se povesteşte că *„jâdoghii, dupa ci l-o răsticnit pi Hristos pi cruci, o început să-l chinuí şî să-l bagiocoreascî în fel şî chip, îl înţapau cu suliţîli şî îi dădeau sî bę sângi şî oţăt. Maica Domnului cân vidę, i sî rupę inima di jęli. Ca sî-i îduplicí pi jâdani, s-o dus şî o adus o coşarcî cu uoauî şî li-o dat-o jâdughilor, ca sî nu-l măi chinuí pi Hristos. Da julfili jîdogheşti, o râs, o luat coşarca cu uoauî şî o pus-o lângî cruci, ş-ăl împungęu măi diparti pi Hristos cu suliţîli. Din rănili lu Hristos s-o scurs sângi şî o pchicurat pi uoauî şî li-o înroşît. Di atunci o prins lumea a înroşî uoauî la Paşti, în amintirea răsticnirii lu Hristos”*[403].

Într-o altă legendă, elementul fantastic este mult mai pregnant:

„Sî dzîci cî în timp ci jâdanii îl chinuięu pi cruci, Hristos li-o dzîs cî el ari sî învií a triia dzî dupa înmormântari. Da aciia n-o vrut sî creadî şî dupa ci Hristos

ustensilă specială din lemn. (Mai târziu au apărut dopurile de cauciuc, care etanşau mult mai bine şi erau refolosibile). Sticlele astfel îmbuteliate se păstrau la temperatura camerei încă o noapte, după care se duceau în beci, la rece. După circa trei-patru zile, berea era rece şi bună de băut, făcând o spumă albă şi densă.

403. Inf. Vasile Silea-Bodai, 69 ani, Stulpicani.

ş-o dat suflitu pi cruci, jâdanii, cari nu-l putęu sufiri, l-o luat şî l-o îngropat rępidi, bucuroş cî o scapat di el. Pi urmî s-o dus acasî la unu şî o început sî petreacî di bucurie. Şî tot bând şî râdzând îi di Hristos, unu dintri jâdani ş-o adus aminti di vorbili lu Hristos cî ari s-înghií a triia dzî dupa îngropari, la cari tăţ s-o pornit a râdi şî altu o răspuns cî ari s-înghií cân s-or înroşî uoauîli di pi masî şî cân a cânta cucoşu cari hęrbi în oalî. Cî, am uitat sî spun, cî pi masî avęu uoauî hęrti şî pi şparhat herbę o oalî di dzamî di cucoş. Da nu bini o sfârşît vorba, cî o şî muţît di spaimă cân o vădzut cî uoauîli s-o înroşît pi masî. Da asta n-o fost tăt. Pi marginę oalii, cucoşu, cari o sărit din oalî, o cântat deodatî : Cucuriguuu ! şî o bătut tari din aripchi. Cân o bătut din aripchi o stropchit pi faţî cu dzamî herbinti pi jâdanii cari sî uitau la el spărięţ di moarti, nu alta. Tăţ s-o umplut di bubi pi cap şî di pchistrui şî pęti pi obraz. Di atunci poartî jâdanii o tichiuţî, ca sî-ş ascundî bubili di pi cap, şî perciuni mari, ca sî nu li sî vadî pętili di pi obraz. Şî tot di atunci făcem noi creştinii uoauî roş, în amintirea răsticnirii şî învierii domnului nostru Isus Hristos"[404].

În prima zi de Paşti cei vârstnici nu fac vizite, în schimb cei mai mărunţei dintre copii, frumos îmbrăcaţi şi cu coşuleţe în mână, umblă din casă în casă vestind învierea lui Hristos, prin simpla salutare cu "*Hristos a înviat*". Ca răsplată ei capătă câte un ou roşu ori împistrit, gazda dăruindu-l întotdeauna de sufletul cuiva dintre cei răposaţi dintre neamuri, spunând: „*În numele Domnului, de sufletul lui Ion (Vasile, Maria etc.)*".

După-amiază, întreaga suflare a satului se întâlneşte la biserică, la vecernie, ocazie cu care tinerii ciocnesc ouă roşii şi se fac fel de fel de glume.

A doua zi de Paşti se organizează horă, iar altădată tinerii se întâlneau ca să ciocnească ouă, (când se păcăleau reciproc folosindu-se ouă confecţionate din lemn şi alte falsuri) şi se stropeau cu apă proaspătă din fântână. Feciorii mergeau pe la casele fetelor şi le stropeau cu apă. Dacă vreo fată dormea, o uda de-a binelea. Era un mod simplu de a-şi arăta simpatia şi dragostea faţă de o anumită persoană. Fetei, care era stropită cu apă, i se dăruia de către flăcăul respectiv şi un frumos ou împistrit. La Gemenea, obiceiul stropitului cu apă se numeşte *scăldatul ouălor*. La Frasin, fetele udă flăcăii a treia zi de Paşti şi primesc în schimb un ou roşu.

Flăcăii făceau scrânciob din doi butuci înalţi de circa trei–patru metri. Se zice că scrânciobul se face de Paşti în amintirea lui Iuda Iscarioteanul, căci scrânciobul se leagănă asemeni respectivului personaj biblic în funie. Băieţii, ca să se dea în scrânciob, plăteau ca taxă câte un ou roşu. Fetele, în schimb, sunt privilegiate. Ele sunt legănate de obicei de flăcăii cu care *trăiesc bine*.

404. Inf. Viorica Gh. Diacon, 48 ani, Stulpicani. Este posibil ca aceste legende să aibă şi o sorginte livrescă, variante asemănătoare fiind publicate de către S.Fl. Marian, în *Sărbătorile la români*, vol. III, Bucureşti, 1901, pp. 15, 17.

Scanned with OKEN Scanner

Paştele este sărbătoarea în care până şi cei mai nevoiaşi îmbracă sau încalţă ceva nou; fie confecţionat în casă, de către mâini dibace de gospodine, fie cumpărat de la vreo dugheană. Obiceiul ar putea fi pus în corelaţie cu primenirea naturii, dar şi a sufletului, Paştele fiind principala sărbătoare a primăverii. Având în vedere că întreaga suflare a comunităţii săteşti participă la vecernie, este posibil ca să fie şi un motiv de mândrie expunerea spre admiraţia consătenilor a noilor elemente de vestimentaţie.

În a doua zi de Paşti, după unii, în prima duminică după Paşti (*Duminica Tomii*), după alţii, ori în sâmbăta Paştelui, după o a treia convingere, se aruncă în apa râului, printre altele, cojile de ouă folosite la coptură şi cele de la ouăle înroşite ca să aibă Paşti şi *Blajinile* (fiinţe mitologice cu înfăţişare hibridă: jumătate femeie, jumătate peşte, cu păr lung pe spate, care cântă foarte frumos şi vieţuiesc în apă. La Frasin mai sunt numite şi *zânele apei*). Doar în această zi se înfruptă şi ele. La Gemenea există convingerea că aruncarea cojilor de ou pe ape de Paştile Blajinilor se face şi în beneficiul celor care au murit înecaţi, iar la Frasin se duce în această zi pască şi ouă roşii la cimitir şi se dau peste morminte de sufletul morţilor.

Se susţine că în noaptea de Înviere se deschide cerul şi rămâne aşa timp de 40 de zile, până la Duminica Mare. Cel ce moare în acest interval de timp se duce direct în rai.

Începând cu noaptea Învierii şi până la *Ispas* (Înălţare), formula de salut este *„Hristos a înviat”*, iar răspunsul, *„Adevărat c-a înviat”*. De la Ispas şi până la Duminica Mare se salută cu *„Hristos s-a înălţat”* şi se răspunde cu *„Adevărat că s-a înălţat”*.

Începând cu săptămâna Paştilor, numită şi Săptămâna Luminată, şi până în săptămâna de după Duminica Mare, *se ţin* zilele de joi, numite *bulgiuri* (joia de după Duminica Mare este *bulgiul cel mare*), când nu se lucrează pământul „pentru ca peste vară să nu se abată *slava* (sloata) peste semănături, că farmă pâinea”, zic bătrânii noştri.

Zile de mare bucurie, alături de sărbătorile de iarnă şi de Paşti, constituie pentru localnici *hramul* bisericilor. În fiecare casă, cu câteva zile înainte de hram, începe o activitate febrilă. Gospodinele deretică prin casă, fac curăţenie, frământă şi coc, fac bere de casă, pun la fiert burduhănoase oale de lut pline cu *găluşte* (sarmale), pregătesc *zupă*, friptură şi prăjituri (numite *băcărăi* la Frasin şi *şcroable* la Ostra) şi *pampuşte*, adică gogoşi, numite la Ostra *crufli*. Bărbaţii fac ordine prin curte şi au grijă să treacă pe la vreo dugheană să cumpere ceva de băut, de regulă rachiu alb sau alcool pe care gospodinele îl fierb cu *secărică* (chimion) şi îl colorează cu zahăr ars.

Apoi, în ziua de hram, după ce vin de la sfânta liturghie, aşteaptă *hramarii* (oaspeţii), care sunt rude şi prieteni, de regulă de prin alte sate, dar şi consăteni.

Scanned with OKEN Scanner

În sat, după-amiaza, flăcăii organizează *gioc,* şi noaptea, *bal.*

În satele noastre, zilele de hram sunt: *Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavril*, la Frasin, Bucşoaia şi Negrileasa (cu Vadu Negrilesei); *Ispasul,* la Dorotei şi Stulpicani; *Sfântul Ilie*, la Ostra; *Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel*, la Gemenea şi Slătioara.

Vorbind despre diferitele preparate culinare, precizăm într-o paranteză mai largă că printre mâncărurile tradiţionale se situează *mămăliga de barabule, tocinul, borşul de barabule,* de altfel, baza alimentaţiei în zonă fiind cartoful, aceasta începând cu stabilirea nemţilor în zonă, cunoscut fiind faptul că aceştia sunt mari consumatori de cartofi.

Mămăliga de barabule se face după următoarea reţetă: după ce se curăţă şi se taie în patru, cartofii se pun la fiert cu apă în ceaunul de mămăligă. Se pune sare după gust, atât cât este necesar pentru mămăligă. Se lasă să fiarbă până când se *flecuiesc* (se înmoaie şi se sfărâmă uşor), timp în care se cerne făina de mălai în amestec cu făina de grâu, în părţi egale. (Unii pun în loc de făină de grâu griş). După ce s-au fiert bine, cartofii se strecoară de apă şi peste ei se pune amestecul de făină. Se *bate* cu *bătălăul*, care este numit la Frasin *macahon*, până când se omogenizează bine, nemaicunoscându-se diferenţa dintre cartofi şi făină. Pentru a o bate, se răstoarnă un scăunel cu trei picioare şi se aşează ceaunul între picioarele scaunului care îl ţin fără posibilitatea de a se răsturna în momentul când mămăliga se bate. După ce se bate un timp, se pune din nou la foc, dar mocnit ca să nu se ardă, se lasă un pic până se încălzeşte bine şi apoi iarăşi se pune ceaunul între picioarele trepiedului şi se bate iarăşi. Aceste operaţiuni alternative se repetă de circa opt–zece ori, până nu mai rămâne nici urmă de cartof şi mămăliga se învârtoşează. Se mănâncă cu lapte acru, ouă fierte, brânză, friptură. Dacă rămâne, se poate consuma tăiată felii şi coaptă pe *şparhat* (plită).

Tocinul se face din cartofi daţi pe răzătoare, după care se storc de zeama pe care o lasă. Se adaugă puţin lapte, se presară un pic de brânză, sare după gust şi amestecul se toarnă în *tăvea* (tavă) şi se coace în rolă. După ce s-a copt, se taie în bucăţi pătrate cât palma de mari şi se ung cu smântână, sau se tăvălesc prin ceapă prăjită în ulei. Se mănâncă doar calzi.

Dacă sunt copţi în *fangle* (tigaie cu coadă), în ulei, pe *şparhat,* se numesc *tocinei.*

Borşul de barabule este acrit de regulă cu *lapte acru* (iaurt) sau cu jântuit şi este *dires* cu rântaş făcut cu ceapă şi făină de grâu. La Ostra, acest tip de borş, dacă nu este prea gustos, este numit *geandră.*

Specifice localităţii Frasin sunt un fel de *pchiroşte* mici numite *laşti.*

Ca băutură, pe lângă berea de casă, se bea cvasul.

Scanned with OKEN Scanner

UNIVERSUL MITICO-MAGIC

Multe au fost practicile pe care le foloseau localnicii pentru a se apăra de acţiunea neprevăzută a unor puteri malefice, pentru a afla unele lucruri ce ţineau de viitor, pentru a îndupleca forţele naturii, pentru a *dezlega cununii,* pentru a vindeca vite şi oameni etc. Din numărul mare de credinţe şi practici pe care numai bătrânii le mai recomandă tinerilor, care le primesc zâmbind îngăduitor, amintim o serie dintre ele pentru a ilustra încă un aspect al concepţiei despre lume şi viaţă a localnicilor[405].

De *strigoi*, numiţi de către unii bătrâni *stirigoi*, localnicilor le-a fost teamă întotdeauna pentru că aduceau diferite necazuri, adesea luând şi mana vitelor (adică acestea nu mai dau lapte), sporul de la lucru şi belşugul din casă. Pentru ca aceştia să se ţină cât mai departe de om şi de gospodăria sa, în noaptea de Anul Nou (unii zic că în noaptea de Sf. Andrei) se ung cu usturoi, pe dinafară, toate articulaţiile corpului animalelor, precum şi toate ţâţânile şi încuietorile uşilor, ferestrelor şi porţilor.

În convingerea bătrânilor, strigoii sunt de trei feluri. O primă categorie o constituie *strigoii pe gânj,* care poartă pe garduri pe omul pe care îl întâlnesc noaptea. Din cauza căzăturilor, a doua zi în zori, omul are mâinile şi picioarele *zdrelite*, adică acestea sunt pline de răni şi zgârieturi. Numele şi-l iau de la gânjurile de la garduri, în care se zgârie şi se agaţă cei purtaţi de către strigoi.

A doua categorie o alcătuiesc *strigoii pe usturoi*, care vin noaptea de la cimitir la fostele lor case, la fostele lor neveste, cu care trăiesc o viaţă nocturnă intensă : fac treburi gospodăreşti, se iubesc cu femeile respective şi pot procrea. De regulă, această categorie de strigoi umblă doar după femei. Ca să se poată proteja de această categorie de strigoi, femeile poartă la brâu tot timpul câţiva

405. Am considerat necesară o prezentare descriptivă a aspectelor legate de unele practici, credinţe, vrăji motivat de faptul că lucrarea în ansamblu nu depăşeşte acest stadiu. Pentru acest capitol am folosit, mai ales, informaţii furnizate de către Frosina Flocea a Babei, 76 ani, (în 27 octombrie 1980) şi Maria Dumbravă a Lupului, 87 ani, din Stulpicani ; Nicolae Lehaci-Ghiorghian, 96 ani, Dorotei ; Luchiana Venin, 75 ani şi Marta Boros, 80 ani, din Frasin ; Elvira Stigleţ, 93 ani, Bucşoaia.

Scanned with OKEN Scanner

căţei de usturoi. Strigoii fug de usturoi ca dracul de tămâie. Acolo unde văd straturi cu usturoi, numai dacă se uită asupra lor, acestea se usucă în câteva zile.

Strigoii sunt fiinţe cu două inimi. Atunci când mor, doar o inimă încetează să mai bată. Cea de-a doua inimă îi permite să aibă o viaţă nocturnă secretă. Despre ce fac şi cum se scapă de strigoi ne relatează bătrâna Boros Marta, de 80 ani, din Frasin: *„După moarte, strigoiul vine acasă noaptea, face treabă ca omul gospodar, doarme cu nevasta, o lasă gravidă; o zăhăie în fiecare noapte. Ea nu are voie să spună secretul, pentru că el o poate omorî. Dacă lumea descoperă acest secret, se duce la cimitir şi dezgroapă mortul. Acesta este găsit întotdeauna cu faţa în jos, în sicriu. Doi bărbaţi îi dau jos nădragii, îl ridică de picioare cu capul în jos şi pe fund îi toarnă o scafă cu mujdei, apoi un par de stejar foarte bine ascuţit îi este bătut în fund până îi străpunge inima, moment în care strigoiul scoate un răcnet cumplit. Abia atunci a murit cu adevărat".*

Fiind fiinţe mitologice nocturne, aceste două categorii de strigoi, bărbaţi ori femei, ies din morminte în toiul nopţii şi se retrag în sălaşul lor înainte de al doilea cântat al cocoşilor.

Cea de-a treia categorie de strigoi o reprezintă *strigoii cu coadă*. Aceştia sunt oameni vii, bărbaţi sau femei, care au coadă. Se zice că atunci când se nasc unul după altul, din aceeaşi mamă, şapte copii de acelaşi sex, cel de-al şaptelea este strigoi. Şi aceşti strigoi sunt personaje temute şi ocolite pentru că fac vrăji, iau mana la vite, mai ales *strigoaicele*, şi au puteri malefice nebănuite. De regulă, persoanele care sunt purtătoare a nerâvnitului trofeu, coada, ascund ochilor lumii acest lucru. Se crede că această categorie de strigoi se manifestă cu precădere doar în noaptea de Sfântul Andrei. Nici ei nu sunt iubitori de usturoi, nemâncându-l niciodată, şi se feresc de tămâie.

Uneori, în memoria localnicilor, persistă cazuri de săteni consideraţi a fi strigoi: *„Morozoaia era strigoi cu coadă de noapte. A venit noaptea şi ne-a luat toţi cârnaţii din podul casei şi nu a lăsat nici unul de zaranie"*[406].

În noaptea de Sfântul Andrei, strigoiul pleacă de acasă şi ia cu el meliţoiul. Se adună mai mulţi strigoi pe hotarele părăsite şi se bat între ei cu meliţoaiele. În zori se întorc acasă istoviţi şi plini de sânge şi de răni, dar nu spun unde au fost.

Strigoii nu au copii.

Un personaj foarte temut şi prezent în multe din relatările celor vârstnici este *dracul*, care a intrat atât de adânc în conştiinţa localnicilor încât s-a ajuns să se creadă despre unele persoane care au prosperat sub aspect material că îl au pe acesta drept slugă şi că nu munca asiduă este secretul bunăstării, ci substanţialul ajutor al insolitului personaj. De altfel, cine doreşte să aibă o astfel de slugă, nu are decât ca în ziua de Blagoviştenie să ia un ou părăsit (un ou de găină de

406. Inf. Marta Boros, 80 ani, Frasin.

Scanned with OKEN Scanner

dimensiunile unui ou de porumbel ; de regulă acesta este ultimul ou făcut de găină înainte de a cădea cloşcă) şi să-l pună la clocit subsuoară nouă zile şi nouă nopţi consecutive înainte de noaptea Învierii. Cel care are subsuoară ou la clocit, întotdeauna un bărbat, merge la biserică la slujba de Înviere. La miezul nopţii, când popa zice pentru întâia dată *„Hristos a înviat!"*, respectivul om răspunde: *„Şi al meu a înviat!"*, moment în care oul crapă şi din el iese un Necurat, că-i ea, că-i el, după cum se întâmplă să se nimerească. Dacă îi parte bărbătească, o slujeşte pe femeia celui ce l-a clocit, iar dacă este parte femeiască îl va sluji pe el. Zic cunoscătorii problemei că micul drăcuşor poate fi pus de îndată la treabă[407]. (Autorul nu s-a încumetat să încerce această reţetă şi nu ţi-o recomandă nici ţie, iubite cititorule!)

Cel care este slujit de către Satana are pe lumea aceasta tot ce-şi doreşte, avuţii, măriri etc. În schimb, pe lumea cealaltă, şi-a asigurat definitiv un loc dintre cele mai nedorite în iad, fără nici o putinţă de a se răscumpăra.

Stulpicănenii şi nu numai ei trăiesc cu convingerea că un astfel de om care a avut pe dracul drept slugă a fost Vasile Cracană. Iată ce povestea în martie 1978 Ciornei Maria, de 45 ani, din Ostra, cu privire la acest aspect:

„Am audzît şî eu cî în Stulpicani ar hi on om cari sî numęşti Vasîli Cracanî. Ş-avę slugi multi. Şî el sî ducę vânturi, la Humor, undi-avę treabî. Slugii rămâneau la oi. Şî tocmai la cęl bogat leagînî digeaba, ştiţ! Fiicari oaí fata sus [pe munte] *câti doi mńei. Şî bagabonzî ştiau. Cân' vinę, slugii tăię câti on mńel şî-l mâncau. Ştięu cî oaia câti on mńel fatî. Ci, el* [Vasile Cracană] *a sî ştií cî o fatat doi mńei? Şî cîn' tocmai o vinit Cracanî la stânî:*

– Măi, dzîci Cracanî, o fatat oili?

– O fatat.

– Câti.

– Tridzăci.

– Câţ mńei ai?

– Tridzăci.

– Da' uni-s trizăci, măi?

– Da' di uni?, dzîci. Doar tridzăci. Cum?

– Da' sî vez cî Bucalaia, Ochişîca... cum îi zîci măi diparti, fatî câti doi mńei. Uni-s mńeii di la aięstę?

– Sî vez cî nu, badi Vasîli.

– Cum nu, mă? Spuni, cî di nu, nu-ţ dau sâmbria pi luna asta. Scoati pcheili.

Pânî la urmî adivăru' era cî drept aşę era. Moşu o scos pcheili, o scos rândzîli şî li-o dat la Cracanî. Dacî nu, nu-i dădę sâmbria pi o lunî... Şî di asta am spus cî ar hi avut îngiraş cu coadî scurtî.

407. Inf. Varvara Nacu-Vulpe, 78 ani, Stulpicani.

Scanned with OKEN Scanner

S-o asigurat în Stulpicani. El ari gospodărií. Chiar am văzut-o şî eu..., câti şuri !, câti mănăstiri !, câti zulituri !... Da' el cân s-o prins aşę [la învoială cu dracul], *neamţu acęla i-o cerut – o dzîs cî – sî-i dęi cloşca cu pui di acasî. El o crezut cî o cloşcî, o găinî. Da, dzîci el. Na,... gata...*

Pi urmî nevastî-sa, tot boalnîvî, tot boalnîvî, tot boalnîvî, pânî ci o trebuit ca îngiraşu sî-ş ięi cloşca. Şî tocmai cân o vădzut cî numai nu şî nu, fimęię lu Vasîli Cracanî s-o dus la on ficior în Stulpicani. Fimęię ficiorului, profesoarî... Şî o lasat vorbî cu limbî di moarti ca el [Vasile Cracană] *sî nu vií nici la pitrecania íi, cî numa din pricina lui o agiuns ię în halul în cari îi. O fost într-on hal ! Numa urdzâtî... Şî o murit cloşca... Amu urmeazî sî-l chinui pi cucoş. Puí o măi zburat dintri dânşî. Amu farmî sus, cruci di aur cu noi, farmî pi dînsu rău"*[408].

Prosperitatea omului (era gospodarul cu cea mai numeroasă turmă de oi şi cu cele mai multe vite de pe valea Suhei Bucovinene, unde nu au existat cooperative agricole, ci doar pentru o scurtă perioadă *întovărăşiri agricole*) a fost pusă pe aportul diavolului şi nu pe munca asiduă a omului şi a membrilor familiei sale. (Îmi amintesc că tatăl meu, om cu judecată, îmi spunea la un moment dat că Vasile Cracană se obişnuise să doarmă călare pe cal în timp ce acesta îl ducea şi îl aducea la pas, numai noaptea, căci ziua era la muncă, cale de vreo 20 km, de acasă până la stâna unde îşi avea turmele, şi de la stână până acasă. În dorinţa tatălui meu de a mă face să înţeleg că munca este singura sursă de câştig cinstit, îmi spunea mie, adolescent fiind, că în cazul lui Vasile Cracană, dracul nu era altul decât munca făcută cu tragere de inimă).

Se zice că dracul stă pe pământ doar în timpul cuprins între miezul nopţii şi al doilea cântat al cocoşilor. Îl poţi întâlni pe la crucile drumului, pe la poduri, în diferite locuri *spurcate*, mai ales acolo unde s-au sinucis unii oameni, spânzurătoarea fiind mai la îndemâna multora. Este cunoscut sub multe nume : *Aghiuţă, Anticristul, Avizuha, Cel cu Coadă, Cel cu coarne, Cornilă, Diavolul, Ducă-se pe Pustii, Faraonul, Iuda, Împieliţatul, Întunecatul, Încornoratul, Mńinunatul, Nichiduţă, Nichipercea, Necuratul, Naiba, Nefârtatul, Scaraoţchi, Satana, Sărsăilă, Spurcatul, Tartorul, Uciganul, Ucigă-l Crucea, Bată-l Crucea, Ucigă-l Toaca*.

Zic bătrânii că dracul are 18 nume şi poate lua înfăţişare de ţap, porc, câine, curcan, muscă, păianjen, aburi etc. El face pereche bună cu iepurele, care este un nelipsit însoţitor al său. „Când ţi-a ieşi iepurele în cale, să ştii că-i şi dracul pe

408. Sem. folc., bd. 235. Am transcris şi reprodus înregistrarea aceasta pentru a sublinia faptul că dracul, pe care povestitoarea îl numeşte când *îngeraş*, când *îngeraş cu coada mică*, când *neamţ*, este adânc înrădăcinat în conştiinţa localnicilor. Interesant de reţinut este şi modul în care povestitoarea se protejează împotriva puterilor diavolului, utilizând expresia *cruce de aur*, care prin simpla rostire are, în convingerea localnicilor, rolul de a ţine la distanţă diavolul.

Scanned with OKEN Scanner

acolo. Când ţi-a ieşi iepurele în cale, musai să te întorci, că umbli rău"[409]. Dracul numai în oaie nu se poate preface, căci oaia este un animal sfânt.

După o altă părere, dracul nu se poate preface nici în pisică, fapt ce rezultă din următoarea legendă: *„Ca să scape de potop, Noe primeşte poruncă de la Dumnezeu să-şi construiască o corabie mare, în care să ia câte două vietăţi din fiecare soi de animale şi de păsări, în pereche, din toate câte existau. Diavolul, vrând să împiedice voinţa Domnului, s-a prefăcut în şoarece şi a început să roadă corabia, ca apa să poată pătrunde în corabie până ce aceasta se va scufunda.*

Dumnezeu, ştiind răutatea şi intenţia diavolului, a aruncat o mănuşă pe corabie zicând:

– Să se prefacă în pisică!

Mănuşa s-a prefăcut pe loc în pisică şi a început a fugări şoarecele.

Cu ajutorul ei, Noe a scăpat de la pierzanie împreună cu toate celelalte vietăţi. Pisica este mănuşa lui Dumnezeu şi noi trebuie să ocrotim lucrul Domnului"[410].

Cu privire la acest aspect, am reţinut şi consemnarea lui S.Fl. Marian: „O seamă de români însă, precum bunăoară cei din Stulpicani, cred, după cum mi-a comunicat Nic. Cotlarciuc, student gimnazial, că cocoşii nu sunt curaţi, pentru că ei vin prea mult în atingere cu dracii, care îi scoală din somn de cântă drept la miezul nopţii, şi care se ţin necontenit de dânşii. Totuşi cred şi spun şi aceştia că dracii, cum aud vreun cocoş cântând, îndată crapă"[411].

Povestirile despre draci ale celor care i-au întâlnit sau pretind că i-au întâlnit sunt de-a dreptul terifiante, menite să descurajeze pe oricine ar încerca să dea ochii cu Satana. De altfel, dracul a intrat adânc în conştiinţa localnicilor, fiind întâlnit în diferite expresii, care de care mai plastice: *a fi (ca) dracul gol* se zice despre un copil ager, isteţ, uneori foarte obraznic; *a avea pe dracul în el*, se spune despre cineva care nu poate fi strunit, stăpânit; *a fi al dracului* se spune despre omul *chismatariţ*, rău la suflet, invidios; *a fi omul dracului* se zice despre cei perverşi, despre cei care nu pot fi investiţi cu încredere; *a se duce la dracu'* (sau *la Naiba)* se spune despre cineva care a plecat şi întârzie prea mult, dar şi despre un lucru pierdut, iar forma imperativă *du-te la dracu'!* are valoare de injurie. Când trimiterea se face către *mama dracului*, înjurătura are o încărcătură emoţională mai mare.

Atunci când se povesteşte despre draci, indiferent cum sunt nominalizaţi, se rosteşte o formulă de protecţie împotriva acestor personaje: *cruce de aur în casă* sau *cruce de aur cu noi*[412].

Şi *Nefârtatul*, care, aşa cum s-a văzut, este diavolul sub un alt nume, este personaj într-o legendă care circulă în zonă:

409. Inf. Viorica Cotlariuc, 81 ani, Frasin.
410. Gh. Solcan, *Monografia*, p. 48, inf. Eleana Bilan a lui Ioan, 83 ani, Frasin.
411. S.Fl. Marian, *Înmormântarea la români*, Bucureşti, 1892, p. 297, nota 1.
412 Inf. Viorica Cotlarciuc, 81 ani, Frasin.

Scanned with OKEN Scanner

„Văzând lucrarea lui Dumnezeu, Nefârtatul, care se ţine frate cu Dumnezeu, a făcut un om din lut ca să-l aibă de ajutor. A vrut să-l învie şi l-a scuipat : ptiu !, ptiu !, dar lutul nu s-a mişcat şi omul de lut nu a înviat. Încercând el de mai multe ori şi văzând că nu reuşeşte s-a dus la Dumnezeu şi i-a spus :

– Frate, cum să fac să învii omul aista pe care l-am făcut din lut ?

Dumnezeu i-a răspuns :

– Nefârtate, am să te ajut, dar trupul are să fie al tău şi sufletul al meu.

Nefârtatul s-a învoit neştiind cum ajunge treaba asta. Atunci Dumnezeu a suflat asupra omului şi l-a înviat.

De aceea când moare omul sufletul iese din trup şi pleacă la cer, se duce la Dumnezeu, şi trupul rămâne să fie băgat în pământ. Omul trebuie să putrezească să se prefacă înapoi în lutul din care a fost făcut.

Obiceiul omului de a scuipa i-a rămas de când l-a scuipat dracul când a vrut să-l învie"[413].

Că omul după moarte trebuie să intre în circuitul naturii rezultă şi din faptul că nu există blestem mai greu decât acela ca individul *„să nu mai putrezească în veci"*.

Mare minune trebuie să fi fost în Stulpicani, într-una din zilele anului 1949 sau 1950, când Gheorghe Silea, care a decedat într-un spital din Iaşi a fost adus acasă într-un borcănel de 100 de grame, căci, neridicat la timp de la morgă, a fost ars în crematoriul spitalului şi cenuşa păstrată. Toţi localnicii îşi vor fi spus cu înfrigurare : *„Ferească Dumnezeu de aşa soartă !"*, întrebându-se cât de păcătos va fi fost sărmanul om.

Disputa dintre Dumnezeu şi drac, cu rezultate în beneficiul omului, se vede şi în următoarea poveştire referitoare la facerea Pământului şi a roadelor lui :

„Pământul a fost făcut de Dumnezeu care într-o zi a întins mâinile şi a întins pământul aşa cum îl vedem noi astăzi cu munţi şi şesuri, iar cu degetele a făcut apele, ca să aibă lumea ce bea.

Dracul, care se ţine frate cu Dumnezeu a vrut parte la roadele pământului. Dumnezeu Sfântul, care nu vroia să-l recunoască de frate pe dracul şi de aceea îi tot zicea Nefârtate, îl tot îndepărta de la el şi îl tot păcălea.

Când a pus Dumnezeu barabulele, dracul a venit şi a cerut şi el roade. Dumnezeu l-a întrebat ce vrea, partea din pământ ori partea din afară. Dracul a răspuns că cea de afară. Atunci Dumnezeu a făcut ca barabulele să crească în pământ ca să aibă cu ce să se hrănească lumea. Văzând dracul că ce este semănat creşte doar în pământ s-a dus la Dumnezeu şi i s-a plâns. Atunci

413. Inf. Marta Boros, 80 ani, Frasin. Cu privire la legendele referitoare la zămislirea omului de către drac, vezi I. A. Candrea, *Folclorul medical comparat*, Iaşi, Editura Polirom, 1999, pp. 139 *sq*.

Scanned with OKEN Scanner

Dumnezeu a luat grâu şi l-a întrebat pe drac din nou ce vrea, ce-i în pământ ori ce-i în afară. Văzând dracul cum cresc barabulele a zis că doreşte ce este în pământ. Şi atunci Dumnezeu a lăsat dracului rădăcina lăsând grâul să facă spicul afară, ca boabele să le poată culege oamenii.

Aşa a făcut cu toate ca dracul să nu aibă nimic, iar oamenii să ia totul"[414].

Se crede că dracul scrie toate faptele rele făcute de om, ţinând o strictă evidenţă a acestora, fapt ce reiese şi din două versuri rostite de copiii huţulilor din Frasin : *„Hlib su râşcrăcău/ Ghitcu babu zapişău* (Pâinea s-a sfărâmat/ Şi dracul pe babă a scris-o)".

Personaje de temut sunt şi *ielele*. Acestea iau înfăţişarea unor vânturi, nişte vârtejuri, care, dacă sunt furioase şi prind omul, îl paralizează, îi iau puterile. Expresia *a da ielele peste cineva* semnifică faptul că o anumită persoană a paralizat, a căzut la pat fiind lipsit de vlagă. Reţeta care ne-a fost recomandată pentru îmbunarea temutelor personaje este următoarea : „Când vezi ielele, adică vârtejurile de vânt, că vin spre tine, să sufli uşor în direcţia lor şi să spui pe un ton vesel : *Iele, iele, frumuşele* şi să sufli uşor spre ele". De iele, localnicii se pot apăra şi cu flori de odolean sau de *toaie*, *omag* (Aconitum napellis), pe care trebuie să le aibă asupra lor când îşi fac simţită prezenţa respectivele personaje. În acelaşi scop, se recomandă ca aceste flori să fie cultivate şi în grădina casei. De asemenea, pentru a fi ferit de acţiunile nefaste ale ielelor, se recomandă să se *ţină* a treia zi de Paşti şi a treia zi de Crăciun.

Ca şi în cazul numelui dracului, se evită a se folosi numele de *iele*, aceste fiinţe mitologice aducătoare de nenorociri fiind numite *dânsele*. Din acest motiv, despre persoana care a fost surprinsă de către iele şi a căzut la pat se zice că suferă de *dânsele*.

Cât de temute sunt ielele rezultă din convingerea localnicilor că în cazul în care auzi noaptea că te strigă cineva să nu răspunzi până nu te strigă a treia oară, căci vei muţi, iar de vei ieşi din casă afară rişti să te pocească temutele personaje. De asemenea, omul trebuie să se ferească să calce pe rotocoale fără iarbă, căci se crede că acolo au jucat ielele şi cine le calcă urmele se va poci.

Reţinem şi faptul că la Frasin, pentru protecţia locuinţei de *duhurile rele*, se păstrează în casă flori de *toaie*, care, aici, poartă numele de *papucii Maicii Domnului*, iar despre puterile acestei plante ne-am edificat înregistrând următoarea poveste :

Era odată o copilă care ducea vitele la păscut prin pădure. Amu copila era fetişoară mare şi faină, şi, undeva în pustietate, cum mergea ea cu vitele ca să le hrănească bine, îi ieşea în cale un fecior frumos de nu mai avea pereche şi se drăgostea cu dânsa, di comédie ! Şi fata era tare amorezată de feciorul acela. În fiecare zi se întâlnea cu el.

Na, amu se gândea ea : «Să spună la mamă-sa, să nu spună ?» Se gândea, că mamă-sa n-ar măi lăsa-o să margă cu vitele la păscut. Şi ea, unde !, voia să se întâlnească cu el. Na, nu-i spune lu mă-sa nimic, da' îşi aduce aminte de o

414. Inf. Marta Boros, 80 ani, Frasin.

babă bătrână din sat. Simţea nevoia să se jăluie ea, să spuie la cineva. Aşa că se hotărăşte să se ducă la baba aceea şi îi spune :

– Mătuşă, la mămuca n-am spus nimic, dar îţi spun mńetale. Când mă duc cu vitele, mă întâlnesc cu un ficior atâta de frumos, şi mńi-i tare drag ficiorul acela, şi ne iubim tare mult.

– Bine, dar l-ai întrebat cum îl cheamă ?

– Nu !

– Da' l-ai întrebat al cui îi ?

– Nu !

– Dar l-ai întrebat din care sat îi ?

– Nu !

– Apu cum te iubeşti cu el şi n-ai întrebat ? Da' se poate una ca asta ? Da' el nu ţ-o spus, n-o grăit că-i ficiorul cutare, nu te-o întrebat a cui fată eşti ?

– Nu !

O stat baba şi s-o gândit şi o întrebat-o pe fată dacă s-o uitat la picioarele lui şi să-i spună ce fel de picioare are.

– Nu, nu m-am uitat !

Na, baba ştia ea multe. S-o gândit că este o floare care se cheamă papucii Maicii Domnului. Floarea aceea când o porţi la tine nu se poate apropia duhul cel rău de tine. Ea i-o spus fetei să se uite la picioarele lui şi să vină să-i spuie ce fel de picioare are.

A doua zi, când el o venit din nou, fata s-o uitat şi o văzut că feciorul are picioare de cal. O luat-o fiorii şi de spaimă o fugit şi i-o povestit babei ce o văzut.

Atunci, baba i-o dat o crenguţă cu flori de papucii Maicii Domnului şi i-o spus să o pună sub brâu şi să n-o dea jos de sub brâu şi chiar dacă a zice el să o arunce să n-o arunce, Doamne, fereşte.

Na, el apare, dar nu se apropie. Ea îi face semn : «Vino încoa'», dar el tot pe departe stătea, dădea să se apropie câte oleacă, şi o ruga pe ea să arunce floarea aceea de la brâu jos. Dar ea n-a vrut să arunce floarea de la brâu şi el nu s-o măi putut apropia de ea. Văzându-i picioarele de cal din nou, fata iar s-a speriat şi s-o dus la babă şi i-o povestit că ficiorul avea iarăşi picioare de cal şi ca să se apropie de ea i-o cerut să arunce floarea de la brâu.

– Vezi, acela este Duhul cel Rău, este Satana. El umblă să te păcălească şi să te ia să te ducă în iad şi acolo ai să suferi câte şi mai câte chinuri aşa că trebuie să te fereşti şi să nu pierzi crenguţa. Una să o ţii sub pernă şi una să o ţii la tine când te duci cu vitele prin pădure. El are să te urmărească.

De câte ori se ducea fata cu vitele, de atâtea ori el apărea, dar stătea deoparte şi-i zicea să arunce floarea. Ea n-o mai aruncat floarea şi aşa s-o putut păzi de Satana.

Îi bini să ai floarea asta în casă că aşa nu se apropie duhurile rele de casă"[415].

415. Inf. Viorica Cotlarciuc, 81 ani, Frasin.

Povestirile despre comori au aprins adesea imaginaţia multora, tineri sau bătrâni. Se zice că la miezul nopţii de Înviere şi în ajunul marilor sărbători, pe locurile unde sunt îngropate comori se auto-aprind focuri. Acolo unde se aprind şi ard focuri cu flăcări albastre sunt îngropate comori care conţin bani *curaţi*. Aceşti bani pot fi dezgropaţi şi luaţi fără probleme. Dacă focurile se aprind în alte nopţi decât în noaptea de Înviere, comoara respectivă nu este alcătuită din valori *curate* şi persoana care o descoperă şi o ia are de a face cu dracul. Se povesteşte că *„un om a văzut flăcările de pe o comoară, a săpat şi a găsit mulţi bani de aur şi de argint. În momentul în care omul se pregătea să ia comoara, i s-a arătat un curcan care i-a cerut în schimbul banilor cloşca şi puiul de acasă. Omul, prins de bucuria pricinuită de mulţimea bănetului de aur şi de argint, şi-a amintit că acasă are cloşcă cu pui şi a fost de acord să dea în schimbul banilor ceea ce îi ceruse curcanul. Nici o clipă nu s-a gândit la cererea curcanului care solicitase cloşca şi puiul şi nu cloşca cu pui. Când a ajuns acasă a găsit cloşca şi puiul morţi, adică nevasta şi copilul. Abia atunci şi-a dat seama ce a cerut curcanul, care era dracul prefăcut în curcan”*[416].

La Frasin se susţine că dacă vezi flăcări arzând până la miezul nopţii, comoara nu este curată, iar de ard după miezul nopţii e semn că respectiva comoară este curată. Dacă para este roşie, comoara este de aur, iar dacă este albicioasă, comoara este din argint.

Locurile unde sunt îngropate comori blestemate nu sunt locuri curate. „La noi în şaier nu era curat din cauză că acolo era o comoară blestemată. Odată, tata dormea acolo în fân şi nu s-a mai putut scula. O juncă ce a intrat acolo a şi murit pe locul acela”[417].

Aceeaşi poveste are personajul principal individualizat în persoana unui localnic, ceea ce face ca fabulaţia să capete note credibile. Iat-o povestită de către Varvara Nacu Vulpe din Stulpicani :

„Petrea Ruja din Negrileasa era un om sărman. Avea femeie şi patru copii. Într-o seară a dus văcuţa la adăpat la apă. În timp ce vaca bea apă, el se plimba pe malul apei. La un moment dat a văzut în ţărmul rupt de apă o bărbâncioară, care era doar puţin descoperită. Cu bota cu care mânase vaca a început să scormonească pe lângă bărbânţă ca să o poată scoate din mal. În timp ce Petrea se muncea să scoată la lumină bărbânţa, ca din senin a apărut un neamţ, îmbrăcat frumos, care fuma pipă şi care l-a întrebat ce face. Petrea i-a răspuns că vrea să scoată bărbânţa, să vadă ce se află în ea. Atunci neamţul i-a zis :

– Aici se află o comoară. O comoară cu mulţi galbeni care este a mea. Ţi-o dau ţie dacă tu îmi dai cloşca cu puii de acasă.

Omul avea acasă două cloşti cu pui. Bucuros că neamţul i-a cerut atât de puţin, n-a stat prea mult pe gânduri şi a fost de acord să facă târgul aşa cum a

416. Inf. Maria Ciornei-Ciohorucica, 92 ani, Gemenea.
417. Gh. Solcan, *Note.*

cerut acesta. Prins cu munca pe lângă bărbânţă, omul nici n-a băgat de seamă când a dispărut neamţul. A luat pe urmă bărbânţa grea şi a dus-o acasă, şi când a desfăcut-o s-a minunat de câţi galbeni erau acolo. El nu era un om prost. S-a dus la bancă şi i-a schimbat în lei şi cu ei şi-a cumpărat vite, doi cai, pământ şi multe altele. Dar nu după mult timp, femeia s-a îmbolnăvit şi a murit. Pe urmă i-au murit copiii. Pe cel mare l-au omorât butucii în pădure. Unul s-a înecat şi ceilaţi doi au murit din cauza unor boli grele. Au murit pe rând toţi, la scurtă vreme după mama lor. Aşadar dracul, căci neamţul era dracul, şi-a luat preţul giuruit de către Petrea. De-ar fi bănuit Petrea Ruja ce cloşcă cu pui a cerut neamţul, nu s-ar fi atins niciodată de comoară".

Vorbind despre comori, trebuie să amintim şi despre o piatră preţioasă râvnită de către mulţi ascultători de poveşti. Este vorba despre *mărgica şerpilor*. Această piatră apare la bătaia şerpilor, care constă în adunarea lor la un loc, se pare că în Ziua Crucii, şi care scot pe gură o spumă realizând împreună un fel de minge din această spumă în interiorul căreia se zămisleşte mărgica, adică un fel de piatră preţioasă cu proprietăţi deosebite. Pentru această mărgică începe o cumplită bătaie între şerpi. Cel care câştigă mărgica este recunoscut de către ceilalţi şerpi ca fiind cel mai puternic. El fuge cu mărgica şi se ascunde în locuri necunoscute, unde stă nevăzut mai mulţi ani, timp în care se preface în balaur.

Dacă un om poate fura mărgica şerpilor, ceea ce nu ar fi prea greu căci şerpii sunt angajaţi în luptă şi nu sunt atenţi la ce se întâmplă în jurul lor, acel om poate să facă tot ce gândeşte fără să fie văzut de către ceilalţi oameni[418].

Legenda a dat naştere în zonă expresiei *a face mărgica*, al cărei înţeles este de adunătură de două sau mai multe femei care bârfesc.

În multe poveşti cu *talhari* am auzit despre *iarba fierului*. Despre această buruiană magică am reţinut următoarele :

„Dacă coseşti şi dai cu coasa în firul de iarba fierului, rămâi doar cu toporâştea în mână, căci coasa se desface, îi sare brăţara şi pana, iar coasa cade în iarbă.

Ca să găseşti iarba fierului, iei toată iarba cosită pe locul unde s-a desfăcut coasa, o duci la o apă curgătoare şi o presari pe apă. Toată iarba se duce cu apa la vale, numai iarba fierului se duce la deal pe firul apei şi îl poţi lua uşor.

Poţi să faci rost de iarba fierului şi altfel. Dacă ai găsit un cuib de arici, iei puii şi-i pui într-o lădiţă de fier şi o încui cu lacăt, ori, de are broască, cu cheia. Ariciul se duce şi caută iarba fierului şi după ce o găseşte vine cu ea şi o pune pe lădiţă. Lacătul sau broasca se descuie singure. Ariciul îşi ia puii şi pleacă, lăsând iarba fierului acolo.

418. Inf. Marta Boros, 80 ani, Frasin.

Scanned with OKEN Scanner

Cei care găsesc iarba fierului se taie în palmă şi bagă firul de iarbă în rană, care se închide şi se cicatrizează peste firul de iarbă. Persoanele care au iarba fierului pot descuia sau sparge orice lacăt ori încuietoare metalică"[419].

Copil fiind, numai autorul acestor rânduri ştie cât a visat să găsească mult râvnita iarbă !

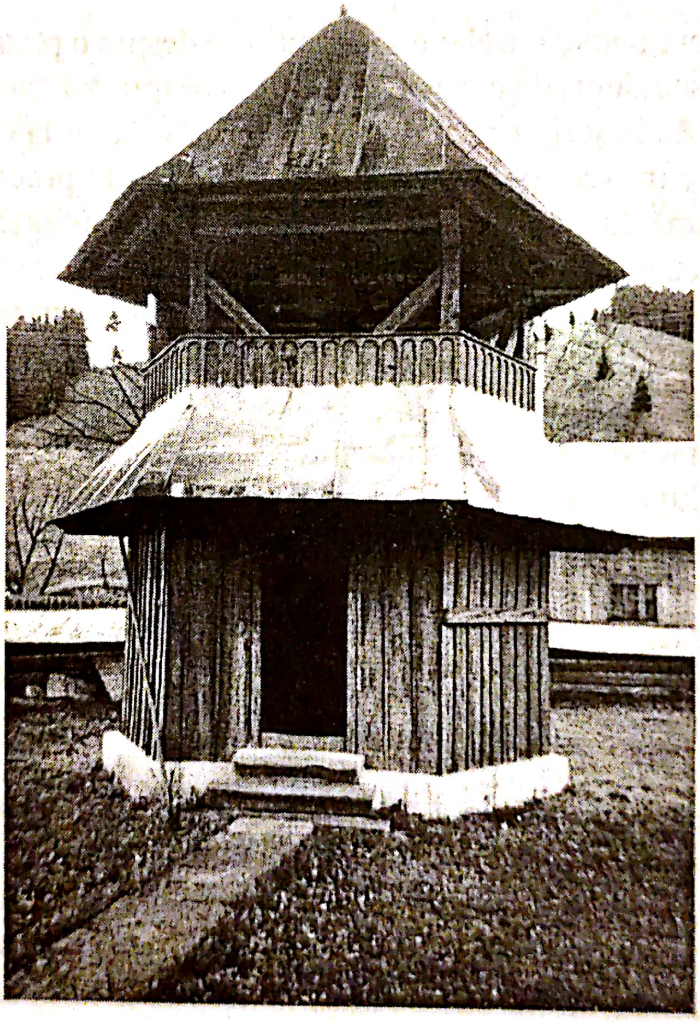

Clopotniţa bisericii din Negrileasa

419. Inf. Vasile Gemanar, 79 ani, Plotoniţa. (După unii, puii ariciului se pot pune sub un ceaun. Ariciul aduce iarba fierului şi sparge cu ea ceaunul).

Scanned with OKEN Scanner

CREDINŢE ŞI PRACTICI CU ROL BENEFIC

O serie întreagă de interdicţii era menită să-l păzească pe localnic şi gospodăria sa de posibile rele. Spre exemplu, lunea să nu dai bani din casă, să nu te cerţi, să nu te superi pentru a nu face acest lucru toată săptămâna ; marţea nu se croieşte nimic, ca să nu cadă în năpastă ; vinerea, fiind ziua Sfintei Vineri, nu se coace, nu se spală rufele murdare, nu se toarce ; vinerea şi sâmbăta nu se face leşie (leşia se făcea doar din cenuşă de fag) ; furca de tors nu are voie să stea cu caierul pe ea între Crăciun şi Bobotează, ca cei din casă să nu zacă de picioare.

Ţinerea (postirea sau nelucrarea) unor zile din săptămână sau de peste an are rolul de a atrage bunăvoinţa divinităţii ori a unor sfinţi. Astfel, Sfânta Luni se posteşte pentru sănătate şi noroc, „dacă te înfrupţi, a doua, a treia zi te poţi aştepta la ghinion”[420] ; *Joia Verde* (joia din *Săptămâna Luminată*, adică săptămâna Paştelui), joia din *Săptămâna Albă* şi joia de după Rusalii trebuie ţinute căci sunt foarte periculoase, în sensul că pot aduce nenorociri ; a treia zi de Paşti se ţine pentru a se apăra de boala numită *de dânsele* (un fel de paralizie a picioarelor) ; primele zile de marţi de după Crăciun, după Paşti şi după Duminica Mare se ţin pentru *boala cea rea* (epilepsie).

Nu puţine sunt femeile care *ţin* şi în zilele noastre prin post negru cele douăsprezece vineri de peste an pentru întărirea familiei, pentru sănătate, pentru bunăstare şi pentru o serie de dorinţe. Fetele care se tem de faptul că vor ajunge fete bătrâne le postesc în speranţa că se vor mărita cât mai curând. Acestea sunt vinerile de dinaintea următoarelor sărbători : *Întâmpinarea Domnului* sau *Stretenia, 40 de sfinţi, Blagoviştenia, Duminica Mare, Sânziene, Sfântul Petru, Schimbarea la faţă (Probajele), Sfânta Maria, Tăierea capului Sfântului Ioan, Ziua Crucii, Sfântul Andrei, Crăciun.*

Marţea, care are *ceasuri rele* – ceasul rău fiind numit şi *potca rea* –, fiind considerată ziua năpastei, să nu te porneşti la drum, că nu ajungi cu bine acolo unde ţi-ai propus. De regulă, în această zi nu se porneşte nici o treabă. Nici o gospodină şi nici o fată nu începe să ţească, să urzească, să croiască vreo cămaşă etc., căci în această zi nimic nu poate fi început. Pentru nimic în lume nu se porneşte la peţit şi nu se logodeşte într-o zi de marţi, căci nu se poate mai nefericită pornire în viaţa de familie ; în această zi nu se începe nici o construcţie, căci nu va fi terminată niciodată, ori se va dărâma repede.

420. Inf. Marta Boros, 80 ani, Frasin.

Scanned with OKEN Scanner

Marţea nu este bine de urzit, căci în această zi a fost urzită lumea. Şi tot marţea femeile nu se *lăiau* (spălau pe cap) şi nu se pieptănau pentru a se feri de năpaste. Nici vinerea nu este bine să se pieptene, pentru că vor avea dureri de cap. Se recomandă pieptănatul doar sâmbăta, căci orice durere de cap se duce pe *apa sâmbetei.*

În ziua de marţi nu se primeşte, nu se aduce şi nu se dă nimic din casă. În caz contrar, nu merge bine în gospodărie. Cel ce *ţine* ziua de marţi nu cade în năpastă.

Duminica şi în celelalte sărbători, cât timp preotul este în biserică, nu se aprinde focul în vatră (ori sobă), pentru a feri casa de rele. Nu se lucrează nimic în această zi. Bătrâna Caraciu Maria din Frasin povestea, în 1970, că atunci când bunică-sa era mică, la Frumosu, într-o duminică, după slujba de la biserică, oamenii s-au dus la clacă, la cosit la preot. „Era senin, vreme frumoasă tare. Deodată o petea din aer (fulger) şi un nour. O plouat, dar numai peste Frumosu şi o înecat satul cu vite cu tot. Numai un legănuţ cu un băiat care se juca cu o mâţă mergea pe apă fără să se afunde. O fost prins la Humor şi l-o botezat acolo cu numele de Ion Găsitu. Sunt şi azi familii cu acel nume"[421].

Se recomandă ca orice lucru să fie început lunea, căci această zi are *ceasuri bune,* iar de acasă, când pleci la drum cu treabă, să porneşti întotdeauna cu piciorul drept.

Miercurea şi vinerea nu se iau ouăle din cuibar, căci cel ce le va lua va face *cur de găină* pe obraz (un fel de pete roşietice, pecingine), boală de care mama mă scăpa luând pe degetul arătător scuipat, apoi îl băga în cenuşă şi freca cu respectivul amestec pata de pe faţa mea.

Să nu furi ceva din casă că îi mare *pricaz.* Pricazul şi-l face omul singur când fură ceva pe ascuns de soţul său. Dacă va fura ouă, va păgubi la găini, de va fura lână sau brânză, va pierde la oi, de va fura miere, va pierde la albine etc.

Seara să nu dai foc şi sare din casă, iar de împrumuţi cuiva sita, să o dai învelită.

Să nu mănânci pe prag, căci rămâi *sarac* (sărac), şi să nu mănânci mămăligă de pe *culişer* (melesteu), căci nu ai parte de straie, se vor rupe. (Într-o altă părere, devii mincinos). Iar de vei pune căciula pe masă, se vor face muşuroaie pe câmp.

Dacă mănânci în ajunul Crăciunului, să stai aşezat pentru ca vaca să nu fete din picioare.

Dacă te mănâncă palma stângă e semn că vei primi bani şi e bine să o treci prin păr sau prin barbă ca să primeşti mulţi, iar de te mănâncă palma dreaptă, fie dai bani, fie dai noroc cu cineva.

În ajunul Bobotezei nu se dă nimic cu împrumut din casă până nu trece preotul şi binecuvântează bucatele de pe masă.

Casele pe care îşi fac cuib cocostârcii (berzele) sunt case norocoase. Dacă cineva strică cuibul cocostârcului sau chiar de schimbă doar un ou din cuib cu unul de gâscă, acesta zboară până în locul unde găseşte foc, de unde ia în cioc un cărbune aprins şi îl aduce şi aprinde casa celui care i-a stricat cuibul.

421. Gh. Solcan, *Note.*

Scanned with OKEN Scanner

Şi casele unde îşi fac cuib rândunele sunt case norocoase. Nici cuibul rândunicii nu poate fi spart. Dacă cineva suflă în cuibul rândunicii, aceasta îl părăseşte şi bleastemă. Casa unde rândunelele îşi părăsesc cuibul este o casă fără noroc.

Despre rândunică se spune că se trage „din muiere", legenda ei circulând încă în satele zonei :

„Se povesteşte că era odată o vadană care avea trei fete. Într-una din zile, copila cea mare a întrebat-o pe mă-sa :

– Vadană cu trei copile, ce-ai făcut tu ani de zile ? Lasă-mă să mă duc în lume să mă prind hargată.

Maică-sa, care era o femeie tare năcăjită, a lăsat-o. Fata s-o îmbracat în straie bărbăteşti şi s-o dus şi s-o prins hargată la o zgripţuroaică dintr-astea cum sînt la noi în pădure. La zgripţuroaica asta o stat ea un an de zile, dupa cum i-o fost învoiala. Dupa un an, ş-o luat sâmbria ş-o plecat acasă.

Zgripţuroaica avea un ficior hâd ca noaptea pe care nu ştia cum să-l însoare. Feciorul cân' o vâdzut-o nu ş-o dat sama că sluga îi fată, că umbla îmbrăcată tătă vremea în straie bărbăteşti, da zgripţuroaica o ştiut. După ce o plecat sluga, zgripţuroaica i-o spus ficiorului :

– Sluga ci la noi s-o bagat era fată, nu barbat.

Atunci ficiorul s-o pus la şpaţâr, o luat o corabie pe care a umplut-o cu fel de fel de lucruri şi s-o pornit spre ţara fetei. Când o agiuns acolo, o deschis corabia şi o chemat lumea să vadă şi să cumpere mândreţurile pe care le-o adus el. Ficiorul zgripţuroaicei o stat şi o pândit până o venit şi fata. În timp cât fata se uita la mândreţuri şi se minuna de frumuseţea lor nu o bagat de samă că el o scos lumea de pe corabie şi o pornit la drum.

Fata, când s-o pomenit singură şi când o văzut corabia mergând şi o văzut hâzănia di barbat, s-o rugat lui Dumnezeu :

– Doamne, decât la aista muiere, mai bine păsărică-ntre stele.

Dumnezeu i-a ascultat ruga şi o prefăcut-o într-o păsărică.

Ficiorul zgripţuroaicei când o văzut asta o dat să o prindă şi o apucat-o de penele din coadă. Dar penele s-o smuls şi o ramas cu ele în mână şi la pasăre o ramas numai două în formă de furcă. Când s-o smuls penele din coadă, pasărea s-o spăriat şi s-o izbit de fereastră şi s-o pălit la guşă şi i-o curs sânge. De atunci rândunica este roşie pe guşă, are coada în furcă şi de frica hâdului îşi face cuibul în casele oamenilor"[422].

422. Inf. Maria Caraciuc, 97 ani, Frasin. (*A se pune la şpaţâr* = a se îmbrăca cu haine de sărbătoare, curate, frumoase).

Pentru legenda rândunicii, vezi S. Fl. Marian, *Paserile noastre*, Editura Ioan Calinescu, Buzău, f.a., pp. 50 *sq*.

Scanned with OKEN Scanner

Şuri pentru fân pe dealul sub mantie de omăt (la Dorotei)

Scanned with OKEN Scanner

I. Protecţia gospodăriei

Atât gospodăria cât şi vietăţile de pe lângă ea pot fi *păzite* printr-o serie de acte cu caracter protector : spălătorul de vase de bucătărie se leagă de gard în noaptea de Crăciun, iar mătura nu se poartă pe sus ca să nu vină uliul la găini ; gâştele se hrănesc în seara aceleeaşi sărbători cu „mămăligă învârtită pe după stâlpul hornului" pentru a se ţine aproape de casă ; scaunul nu se mătură pentru ca ciorile să nu vină la pui.

Cloşca se pune pe ouă întotdeauna noaptea ca să nu vadă uliul puii, şi de regulă se pune în ajun de zi de târg şi se zice : *„Câtă lume este-n târg, atâţia pui să strâng"*. Când se pun ouăle sub cloşcă, fiecare ou se numeşte cu numele unei femei : Maria, Viorica, Ioana, Domnica etc. şi la urmă se dă un nume de bărbat, ca puii ce vor ieşi să fie puicuţe făcătoare de ouă şi un singur cocoşel. Se pun întotdeauna ouă în număr fără soţ, ca în cazul în care moare un pui, să nu se strice o pereche. Pentru ca cloşca să stea pe ouă se are de grijă ca atunci când vine cu bobotează popa să stea pe scaun ori pe laiţă, iar după ce pleacă, gospodina se aşează repede pe locul unde a stat preotul. În acelaşi scop se iau câteva paie din fânul care a fost adus special pentru ca preotul să stea pe el când face slujba la apa curgătoare, de Iordan. Paiele se pun în cuibar, iar cloşca va sta liniştită pe ouă.

Pentru ca puii să nu moară în ou atunci când trăsneşte, se pune în cuib un cui sau o bucată din glia care a stat pe stâlpul porţii în ziua de Sfântul Gheorghe, când s-au pus *stâlpări*[423].

Când se scot puii prima dată afară, se pun în poală şi gospodina iese în curte cu ochii închişi, ca să nu-i vadă ciorile şi uliul. Când îi pune jos, gospodina zice : *„Cum nu văd eu amu, tot aşa să nu vadă ciorile şi uliul puii mei"*.

Oul părăsit, ultimul ou făcut de către găină în perioada cât este ouătoare, care se va găsi în cuibar trebuie să fie aruncat peste casă pentru ca găinile să nu prindă obiceiul de a face ouă părăsite, căci acestea nu sunt de bun augur.

---

423. Care erau credinţele cu peste două mii de ani în urmă cu privire la punerea ouălor la clocit ne spune vestitul naturalist Caius Plinius Secundus, care preciza că ouăle se pun fără soţ şi că „dacă tună în timpul clocitului, ouăle se prăpădesc" şi că cel mai bun mijloc de apărare „împotriva tunetului este de a pune sub paiele unde sunt aşezate ouăle un cui de fier sau o brazdă de pământ de sub plug". (*Apud* I.A. Candrea, *op. cit.*, p. 43).

Scanned with OKEN Scanner

La Frasin, după ce se ridică preotul, gospodinele pun pe prichiciul hornului puţin grâu fiert, poame, bob, menindu-le diferitelor animale sălbatice, al căror nume îl spun atunci când aşează alimentele pe horn. Apoi cu lumânarea cu care a fost întâmpinat preotul afumă tavanul cu un semn mic de cruce (uneori este rugat preotul să facă acest lucru) şi aşezându-se pe locul unde a stat preotul spune: *„Să stea vacile la muls şi oile la tuns. Amin"*[424].

Găinilor li se dau ca mâncare grăunţe puse într-un cerc pentru ca să se ouă într-un cuibar şi nu aiurea, şi să se ţină pe lângă casă.

Pentru ca puicuţa care a ouat pentru prima dată să facă multe ouă, i se dă oul prin cenuşă spunându-se: *„Cum curge cenuşa din sobă aşa să curgă ouăle de la puica mea"*.

Găinile şi toate celelalte păsări nu se taie de către femei, căci nu este bună carnea. Femeile doar le *cinătuiesc*, adică le curăţă, le pregătesc pentru a fi gătite.

Pentru ca norocul să le intre în casă, în ajunul Anului Nou localnicii aprind o lumânare de ceară curată şi o lasă să ardă în faţa unei icoane. Iar pentru ca norocul să nu le plece din gospodărie, stulpicănenii nu vor da şi nu vor accepta daruri sau plăţi în ziua de marţi. Nu este bine ca cel ce vine în vizită să se întoarcă din uşă, căci se întoarce norocul din casă.

Copiii mai măricei, ca să li se *dezlege* mâinile, adică să poată face orice treabă cu uşurinţă şi îndemânare, se duc în pădure şi de întâlnesc vreo *solomâzdră* (o şopârlă neagră cu pete galbene) o determină să le treacă peste mâini.

Seara după asfinţit nu se dă nimic din casă cu împrumut căci ţi se *ia dulceaţa casei* şi nu îţi merge bine. Miercurea şi vinerea nu se scoate gunoiul din casă şi cenuşa din sobă, nu se scutură ţolurile, nu se dau ouă şi lapte din casă pentru că mănâncă uliul găinile, ori le fură vulpea, iar vitele sunt atacate de lupi sau urşi. Dacă totuşi este o urgenţă, în sensul că cel care cere nu poate fi refuzat, se pune pe plită lucrul solicitat, iar persoana care a cerut este invitată să ia, zicând: *„Cum nu se prinde nimic de foc, aşa să nu păţească nimic găinile (dacă a cerut ouă, ori vaca, dacă a cerut lapte, ori oile, dacă a cerut brânză "*).

„Naturalistul Pliniu a îngrămădit, în opera lui monumentală, toate sau aproape toate credinţele şi legendele care circulau pe vremea lui atât la romani, cât şi la greci. Fără să facă însă deosebire între ceea ce e demn de crezare şi între ereziile ce le povesteau sau scriau unii şi alţii, cele mai multe creaţii ale fanteziei, marele învăţat din veacul I d. Hr. a acumulat, claie peste grămadă, pe lângă rezultatele cucerite de ştiinţă până la dânsul, toate ciudăţeniile ce îndrugau babele, toate bazaconiile şi născocirile pe care le-a citit sau le-a auzit şi de care ar râde şi copii în ziua de astăzi. Cu alte cuvinte, a înregistrat în vasta-i enciclopedie a cunoştinţelor din timpul său, tot ce s-a transmis până la dânsul, din generaţie în generaţie, din timpurile străvechi, din vârsta de copilărie a omenirii". (*Ibidem*, p. 41).

424. Gh. Solcan, *Monografia*, p. 40.

Scanned with OKEN Scanner

Crengile de tei de la Duminica Mare aruncate aprinse în faţa casei în timp de furtună (alţii pun în ogradă toporul cu tăişul în sus) păzesc gospodăria de trăsnet, iar de fulgere localnicii se feresc punând cociorba în curte.

Unele practici au menirea de a proteja culturile sau de a determina recolte bogate. Spre exemplu, după ce se termină de semănat cartofii, femeile o prind pe cea mai grasă dintre ele şi o trântesc cu fundul de pământ, zicând: *„Să se facă barabulele groase ca tine"*. La ţărnuitul cartofilor, femeile iau o creastă de la o tufă şi cu una de la altă tufă şi le leagă între ele, spunând: *„Cum leg eu crestele, aşa să lege barabulele şi să crească mari cât bostanul"*.

Zic cunoscătorii că, dacă cineva scapă o băşină atunci când se seamănă ceapa, aceasta va fi foarte iute.

După ce se vine de la slujba de Înviere, în dimineaţa zilei de Paşti, este interzis a se culca şi a dormi, căci în caz contrar toată vara va ploua peste polog şi oamenii nu vor putea face cu uşurinţă fânul.

Dacă veneau nori prevestitori de grindină se aruncau în ogradă cociorva şi lopata cu care se scotea pâinea din cuptor, rostindu-se:

Cocioarba şi lopata
Să-ntoarcă zloata,
Să nu bată piatra.
Solomonare, solomonare,
Bate piatra pe păduri,
N-o bate pe semănături.

iar copii ţinând în mână *stâlpări de lozâ* (crenguţe de răchită cu mâţuci), oprite de la Florii tocmai în acest scop, cântau:

Treci, ploaie călătoare,
Că te-ajunge sfântul soare
Şi-ţi taie picioarele
Cu-un mai, cu un pai,
Cu sabia lui Mihai,
Cu cuţitul Domnului,
Hârşti, capul omului.
Că Mihai nu-i acasă,
S-a dus după carne grasă.
Hai, hai, hai[425].

Dacă vara era secetă (adică ploile erau legate), atunci două babe văduve făceau *moaşa ploii,* o păpuşă din cârpe cu faţa de ceară pe care o purtau într-un mic sicriu, unde mai puneau seminţe de mac, argint viu, busuioc. Apoi cu alai format din femei şi copii, chiuind ca la nuntă, duceau sicriul la o apă curgătoare. Copiii, sărind când pe un picior, când pe altul, strigă:

Ploaie, ploaie, ploaie,
Să curgă şiroaie,
Pământul să-nmoaie.
Crească păpuşoiul,
Crească barabula,
Să ne-astupe gura[426].

425. Inf. Maria Dumbravă a Lupului, 87 ani, Stulpicani.
426. *Idem.*

Scanned with OKEN Scanner

Uneori se desfăşura şi un altfel de procesiune: fetele despletite, îmbrăcate numai în cămăşi duceau culcată pe o scară o altă fată. În faţă mergea una cu o cruce mare de lemn, urmată de alte fete care duceau cruci făcute din beţe de care se leagă batiste (ca la înmormântare). În timpul deplasării spre o apă curgătoare, fetele boceau:

Scoală, scoală, mamă ploaie,
Ca să ploaie cu şuvoaie,
Şi să crească păpuşoaie
Scoală, scoală, mamă ploaie.

Când ajungeau la apă, aruncau scara cu tot cu fată în apă.

Aceste două obiceiuri amintesc de *Paparudă* şi de *Caloian,* rituri prin care se încerca să se provoace ploaia pe vreme de secetă, semnalate pentru prima dată la români de către Dimitrie Cantemir în cunoscuta sa lucrare *Descriptio Moldaviae*.

Pentru a se aduce ploile după perioade lungi de secetă, se fura de la cineva o bucată de mămăligă sau de pâine şi se arunca în fântână (ori se aruncă ceaunul pentru mămăligă) în fântână sau fete îmbrăcate numai în cămăşi lungi jucau în jurul fântânii şi aruncau mac în ea, ca să vină ploaia.

Pentru a îndepărta *sloata* (grindina) de sat, se trag clopotele de la biserică.

II. Vremea şi prognoza

Dacă localnicii vor să cunoască prognoza precipitaţiilor pe anul care vine, atunci, în seara dinspre Anul Nou, aceştia fac *călindari* (calendar), adică iau douăsprezece foi de ceapă de dimensiuni aproximativ egale, pe care le curăţă de cămaşă şi le aşează în şir pe fereastră sau pe o laiţă mai departe de cuptor (sau sobă), numindu-le cu numele lunilor anului. Apoi în ele se presară sare în cantităţi egale acoperind fiecare foaie aproximativ pe jumătate şi se lasă aşa până în dimineaţa zilei de Sf. Vasile când, analizându-le, se poate afla care lună va fi bogată în precipitaţii şi care secetoasă, concluzie pe care o trag localnicii în funcţie de cantitatea de lichid pe care o găsesc în fiecare foaie de ceapă. Pe baza acestui calendar, nu de puţine ori localnicii îşi planifică o serie de treburi peste an[427].

Localnicii, atenţi observatori ai fenomenelor naturale şi a tot ce se întâmplă în jurul lor, au reţinut o serie de semne care vorbesc despre cum va fi vremea. Ei ştiu că dacă iarna a fost *îmbrăcată*, adică a fost cu zăpadă şi geroasă, vara va fi frumoasă şi propice unor culturi bogate; dacă brânduşele înfloresc în număr mare, este semn că toamna va fi lungă; dacă găinile se duc la culcare devreme, a doua zi va fi cald,

427. Inf. Dumitru Gemanar-Şchiopuţu, 79 ani, Plotoniţa.

iar dacă se duc târziu, a doua zi va ploua ; dacă este senin şi cald şi peştii sar în sus din apă, este semn că va ploua ; dacă focul arde bine, este semn de vreme bună, iar dacă nu arde bine este a vreme rea ; dacă funinginea de pe fundul ceaunului arde, urmează să *vremuiască* (adică va ploua şi va fi vânt) ; fumul pe horn dacă se înalţă ca frânghia drept în sus, urmează ger mare, iar de se împrăştie indică ploaie ori ninsoare ; dacă *boanda* ciobanului se înmoaie, dacă sarea se înmoaie în *papuc* (vas de lemn în care se păstrează sarea), este semn că va ploua ; norii roşii la apus prevestesc vânt, iar cei întunecaţi, ploaie ; vrăbiile când se adună la un loc şi fac gălăgie mare se strică vremea ; cârâitul ciorilor arată că nu va ploua ; dacă cocoşii cântă mult după-amiază spre seară, vremea se va schimba ; când se scutură oile vine vreme rea ; când se adună multe musculiţe de seară, numite la Ostra *coţoabe*, iar la Stulpicani *ţoabe*, şi se bagă în ochi, în păr, ori când se adună multe muşte în casă, vine vreme rea ; dacă se tăvăleşte mâţa se va face cald afară, iar dacă urcă pe cuptor, căutând loc cald, vine vreme rea ; dacă porcul îşi face culcuş, vine vreme rea ; dacă cocoşul cântă *a moloşag,* adică alene, moale, fără vlagă, înseamnă că vremea se va schimba. Când Crăciunul cade într-o marţi, iarna va fi lungă şi grea (aşa s-a întâmplat în iarna anului 1961-1962) ; când cetina bradului stă mai aplecată ca de obicei, vine ploaie ; dacă luna se arată pe cer cu coarnele în sus, urmează vreme secetoasă, iar de are coarnele în jos, urmează ploaie ; când scormonesc mult găinile, se face vreme bună.

În Dorotei se susţinea că „atunci când îşi fac viespii cuib în pământ, are să fie iarnă uşoară, iar când îşi fac cuibul prin fagi, prin brazi sau prin alţi arbori înalţi are să fie iarna grea”[428], şi când se arată *puricii de omăt* (*Degeeria nivalis L.*) în număr foarte mare este semn că se mai încălzeşte[429], că se face moină.

O altă insectă pe care stulpicănenii o observau cu atenţie, fapt consemnat după informaţiile comunicate de către Vasile Moroşan cu o sută de ani în urmă, era *calul popii* (*Libellula depressa L.*) : „Când ies mulţi *cai* din aceştia, atunci înceată sclepţii, pentru că ei îi alungă pe sclepţi. Iar când se arată puţini, atunci e semn de vreme bună, n-are să ploaie (*sic !*), şi oamenii se bucură şi prind a cosi”[430].

Dacă smulgi iarba cu mâna sau dacă uiţi grebla cu colţii în sus, ori de spargi muşuroiul de furnici, va ploua. Şi prin ploaia caldă de vară, copiii, jucându-se, adesea se amuză, cântând în ritm sacadat versuri ce fac trimitere la străvechi rituri agrare, în care simbolicul *ou de lut* stă la baza regenerării naturii, având ca factor declanşator ploaia :

428. S.Fl. Marian, *Insectele în limba, credinţele şi obiceiurile românilor,* Bucureşti, 1903, p. 223.

429. *Ibidem*, p. 569. (Puricele de omăt este o insectă mică ce sare încoace şi încolo pe omăt, pe sub tufe sau pe lângă lemne putrede, unde se adună cu sutele atraşi de izul acru al putregaiului).

430. *Ibidem*, p. 564.

Plouă, plouă, plouă,
Într-o casă nouă,
Babele se ouă.
Ouăle-s de lut,
Babele se...[431].

Dacă plouă cu soare înseamnă că în sat sunt fete însărcinate. (La Stulpicani, de-ar fi să se adeverească curent această convingere, şi la Crăciun ar ploua cu soare, susţine una din informatoarele noastre).

După ploaie, apariţia curcubeului este motiv de bucurie pentru cei cu guşă, care îşi încredinţează acestuia speranţa vindecării, în timp ce se dau de trei ori peste cap :

Curcubeu, curcubeu,
Nu bea apă din părău.
Bea di ici colea,
Bea din guşa mea,
Ca sî scăp di ea.
Guşa mea cât o mărgea,
Guşa ta cât o ulcea[432].

Curcubeul se sprijină pe izvoare şi bea apă din acestea ori din bălţi. El poate seca unele ape. „La noi a secat o baltă. Când s-a ridicat curcubeul, nici apă n-a mai rămas în acea baltă”[433].

Cel ce poate merge în genunchi până în locul de unde curcubeul bea apă, se va transforma în băiat dacă e fată şi în fată dacă e băiat.

Prezenţa curcubeului constituie, în mentalitatea frăsinenilor, dovada faptului că poporul este unit cu Dumnezeu. Cât timp se va arăta curcubeul, nu va fi potop.

Când luna apare cu *ţarcalan* (halo), înseamnă că se va strica vremea.

Dacă tună pentru prima dată înspre *amiază* (miazăzi) şi răsărit, peste vară timpul va fi bun şi cu ploi calde, iar dacă tună la asfinţit ori la miazănoapte, vara va fi rece şi cu ploi furtunoase. Dacă tună pe omăt, adică este încă zăpadă, tot anul va fi răcoros şi va bate gheaţa des.

Când tună pentru prima dată, este bine să îţi loveşti capul cu o piatră sau cu o bucată de fier şi să spui : *„Fie capul ca piatra (ca fierul) şi să nu mă doară cum n-o doare pe piatră (pe fier)”*. În acest caz avem de a face cu un exemplu de magie imitativă, analogia făcându-se între duritatea fierului sau a pietrei şi starea de sănătate dorită.

Alternanţa anotimpurilor, regretul după vara care e pe ducă, se vede din versurile :

431. Inf. Gheorghe V. Diacon, 62 ani, Stulpicani.
432. Inf. Maria Ciornei-Ciohorucica, 92 ani, Gemenea.
433. Gh. Solcan, *Note.*

Scanned with OKEN Scanner

Treci vara saraca,
Vini iarna duşmanca.
Treci vara ca o pâni
Vini iarna ca un câni[434].

Despre instabilitatea lunii aprilie aflăm din vorbele bătrânei Flocea Frozina a Babei: *Prier cât prieşte, cât jupeşte.*

Cu referire la vreme, la tunete şi fulgere, la modul de interpretare a lor, trebuie să spunem că mai există şi astăzi, prin case bătrâneşti, prin cufere prăfuite, câte un *Gromovnic*, carte veche populară cu caracter astrologic în care se fac previziuni în legătură cu evoluţia viitoare a vremii şi pronosticarea unor evenimente care se vor întâmpla mai devreme sau mai târziu, în raport de modul cum tună mai întâi primăvara. (Cartea îşi trage numele de la cuvântul slav *grom*, care înseamnă tunet.) Din buchea acestor cărţi doar puţini bătrâni mai ştiu să facă *tălmăciri*.

Am considerat interesante considerentele lui M. Gaster cu privire la această lucrare, din care citäm: „Ideea fundamentală a tuturor prevestirilor este că nimic nu se întâmplă în lume, fără vreo cauză oarecare şi că toate lucrurile lumii acesteia stau într-o legătură misterioasă între dânsele. Căci o cauză oarecare are mai mult decât un singur efect, ce derivă dintr-însul cu o necesitate absolută. Dacă ajungem deci a cunoaşte un efect şi ştim cu care altul stă în legătură, atunce lesne putem prevedea viitorul din întâmplarea dintâi. Astfel întâmplările naturii însăşi sunt strâns legate între dânsele şi din una putem cunoaşte multe, încă necunoscute. Care va fi cauza tunetului de este nu interesează atât pe popor; pe dânsul îl interesează să ştie ce prevesteşte tunetul, cu ce alt efect necunoscut stă în legătură cu acest efect văzut, al unei cauze oarecare sau a proniei Dumnezeieşti. Cartea de faţă – *Grămovnicu* – este menită a povesti aceste efecte, după vremea când tună, căci şi tunetul însuşi ca un fenomen al naturii stă, şi afară de aceea, ca şi tot ce este pe pământ, sub influenţa stăpânitoare a corpurilor cereşti", după care dă mai multe exemple din care reţinem unul: „De va tuna sau va fulgera într-amiază-zi va fi ploaie multă şi va fi foamete; văile şi pâraele se vor umple de apă şi marea se va tulbura şi de boarea ei vor fi răutăţi celor ce umblă pre dânsa"[435].

Despre tunete, fulgere şi trăsnete se spune că sunt opera Sfântului Ilie, care *„se plimbă prin cer cu o caleaşcă trasă de patru cai şi fugăreşte dracii care îndrăznesc a se apropia de rai. Are un bici de foc şi când plesneşte cu el se vede fulgerul. Pe draci îi trăsneşte. Dracii cată să se ascundă în oameni şi de aceea câte o dată trăsneşte şi în oameni. De aceea îi bine ca omul să facă cruce când vede fulgerând, ca dracul să nu se ascundă în el şi să nu fie trăsnit"*[436].

434. Inf. Frosina Flocea a Babei, 76 ani, Stulpicani.
435. Elena Niculiţă-Voronca, *Studii de folclor*, vol. II, Bucureşti, 1912, p. 309.
436. Inf. Frosina Flocea a Babei, 76 ani, Stulpicani.

Scanned with OKEN Scanner

Conform altei păreri, *„balaurii sunt cei care bat ghiaţa şi ploile, iar atunci când vini slava, se bat balaurii între ei, fulgerele fiind limbile lor de foc. Ca slava să nu strice pâinea, oamenii trimit balaurii lor ca să se bată, că unii oameni au balaurii lor, ca să fugărească slava şi piatra să bată peste păduri”*[437].

Că balaurii sunt cei responsabili de furtunile distrugătoare şi că ei *bat piatra* peste sate şi culturi pare a reieşi dintr-o poveste pe care am întâlnit-o la Frasin :

O fost odatî un ficior sarac, pi cari îl chema Ion, şî cari s-o pus slugî la un om bogat. Bogatu i-o dat oili în primiri şî l-o trimăs pi munti uni avę el o bucatî di păduri şî di loc.

Băiętu ş-o făcut acolo pi locu bogatului on fel di bordei măi bunişor. Avę o drăguţî, pi Măria, cu care trăię bini.

Într-o dzî mergân’ el pin pădurí cu oili, o calcat pi o moghilî di cepuri, cari s-o rupt şî o pchicat într-o gaurî mari, mari. Cân’ o pchicat în gaurî, o văzut cî acolu, într-o parti, dormńę on balaur foarti mari. Băiętu s-o spărięt tari şî s-o ghemuit într-on colţ şî nu o dzîs nimńic. Dupa o dzî, doauî, i s-o făcut foami şî sęti.

La on bun moment, balauru s-o sculat. Avę nişti ochi mari şî roş, cu labili mari, dinţî ascuţîţ, o coadî lungî, coamî zimţatî din cap şî pânî spri coadî. Balauru s-o dus într-o parti uni erau doi bolohani mari, albghi şî o început să-l lingî pi primu. Dupa o bucatî di vręmi o început să-l lingî şi pe-a doilę. Băiętu o vădzut cî din a doilę curgę apî. Dupa acęę balauru s-o culcat din nou, fără sî-i facî nimńic băiętului.

Văzân’ băiętu ce-o făcut balauru, s-o dus şî o lins şî el prima pchiatrî albî şî i-o trecut foamea.

S-o dus la a doaua şi o lins şî o băut apî. Şî aşę o trecut dzęci ani di dzîli, petrecând împreunî cu balauru în văgăuna acęę. Cân’ s-o împlinit dzęci ani, balauru o grăit cătri băięt :

– Ăi stat cu mini timp di dzęci ani, timp în cari nu ăi scos nici on cuvânt. Dacî ai hi grăit, te-aş fi mâncat, da’ aşę, Dumnădzău Sfântu’ te-o trimăs aici la mini ca sî capăt şî eu stăpân. Uiti, eu îţi dau on căpăstru şî o carti. Ai sî citeşti în cartea asta cân’ trebuií sî dau slavili, adicî ploi mari cu gheaţî, cu tuniti, trăzniti şî fulgiri. Cân’ sî întunicî ceru tu trebuí sî iei căpăstru şî sî mă încaleci şî sî mă duci, sî mă călăuzeşti pi uni sî bat slava cu gheaţî.

Dupa asta, băiętu s-o dus acasî şî o povistit Mărií, cari Măria l-o aşteptat dzęci ani di dzîli, uni o stat atâţa ani şî ce-o făcut, şî o dovidit acest lucru cu cartea şî căpăstru. Dupa acęę s-o luat cu cununie, s-o căsătorit.

Pi urmî, di câti ori sî întuneca ceru, balauru îl aştepta pi Ion, cari-i punę căpăstru, îl încălica şî îl ducę sî batî gheaţa pisti păduri şi pisti munţ, da’ pisti câmpurili cu pâní, cu rod, dădę numa ploaí curatî ca sî nu facî strîcăciuni.

437. Inf. Marta Boros, 80 de ani, Frasin.

Pentru treaba asta Ion era răsplătit cu mult noroc ca sî răuşascî în viaţî.

Sî ştii cî povestę asta îi adivaratî ! , a precizat informatoarea noastră, Boros Marta din Frasin.

În cazul în care cineva este fulgerat, poate fi salvat dacă va fi îngropat de îndată în pământ şi menţinut aşa câteva ore.

Dacă plouă de paştele evreiesc, urmează patruzeci de zile de ploaie, iar dacă în noaptea premergătoare zilei de *Patruzeci de Sfinţi* (9 martie) nu îngheaţă, urmează alte patruzeci de zile de îngheţ, iar toamna va fi timpurie. Dacă îngheaţă, se desprimăvărează mai devreme, iar toamna va fi lungă. Iată cum motivează stulpicănenii vremea ce urmează zilei de *Patruzeci de Sfinţi* :

„Era odată un om tare năcăjit, care avea o mulţime de guri de hrănit şi care lucra cu ziua când la unul, când la altul. Avea şi el o bucăţică de loc şi nu avea cu ce s-o lucreze şi toată ziua îşi plângea soarta şi se ruga lui Dumnăzău să-l ajute să-şi poată lucra pământul. Văzându-l Dumnăzău aşa de necăjit, i s-a făcut milă de el şi a trimis într-o zi patruzeci de sfinţi să-i lucreze pământul. De cum s-o luminat de ziuă, cei patruzeci de sfinţi s-o pogorât pe pământ, acolo unde avea loc omul şi au început să bată cu ciocanele, adică cu târnăcoapele. Dar nu aveau nici nici un spor, căci pământul era îngheţat bocnă. S-o chinuit ei sfinţii cât s-o chinuit ca să-i lucreze omului pământul, dar văzând că nu reuşesc, s-o dus la Dumnăzău şi i-o spus că pământul îi îngheţat şi nu poate fi lucrat. Atunci Dumnezeu o dat vreme bună de s-o disprimăvărat şi pământul o putut fi lucrat.

Dacă supri sfinţi se dezgheaţă, din contră, Dumnăzău dă patruzeci de zile de îngheţ[438].

În ziua de *Patruzeci de sfinţi* este bine, zic stulpicănenii, să se semene usturoi, ceapă şi să se răsădească *curichiul* (varza).

Ca să nu le intre şarpele în casă peste vară, la Frasin, în ziua de *Patruzeci de Sfinţi,* femeile înconjoară casa cu cârceaua de la plug.

În dimineaţa acestei zile, până în răsăritul soarelui, este bine de făcut foc în livadă şi de sărit desculţ peste el de trei ori.

Cum va fi vremea în această zi, aşa va fi şi în ziua de Paşti.

438. Inf. Vasile Nuţescu, 36 ani, Stulpicani.
(La Gemenea, *târnăcopului* i se spune *crampă*.)
Supri = asupra, spre.

III. Profeţiile bobilor

În aceeaşi idee a modului cum va arăta şi ce se va întâmpla în viitorul apropiat, adăugăm acestor rânduri şi câteva cuvinte despre *datul în bobi*, adică ghicitul cu ajutorul grăunţelor. Practica este curentă şi astăzi printre babele din zonă. Iată cum procedează bunica mea Dumbravă Maria a Lupului atunci când vrea să ştie de vine cineva „de la drum", cum va fi „în casă" ori ce se va întâmpla „în inimă", aşa cum mi-a relatat ea : „număr 41 de grăunţe de păpuşoi sau orice alte boabe precum mazăre, *fansule* (fasole), le pun grămadă pe masă, apoi cu mâna dreaptă le amestec şi le învârt după mersul soarelui pe cer în timp ce le descânt :

Patruzeci şi unul de bobi,
Bine ştiţi,
Bine ghiciţi !
De mi-ţi ghici bine,
Voi cinsti.
De nu,
La găini voi zvârli.

(În timp ce descânt bobii, omul căruia îi ghicesc trebuie să se gândească la gândul ce-l are, la ceea ce şi-a propus, la ceea ce vrea să ştie).

După aceea, fac cruce cu mâna deasupra bobilor şi îi împărţăsc în trei grămăjoare, fără a-i număra. Din fiecare grămăjoară, începând cu cea din mijloc, dau deoparte câte patru grăunţe şi fac o nouă grămadă, şi ce rămâne, - unu, doi, trei ori patru bobi -, urc sus, aşezând cele trei noi grămăjoare de bobi ghicitori în linie dreaptă. Apoi grămada nouă o amestec iarăşi şi rup în trei grămăjoare, tot fără a numara, şi iarăşi trag din fiecare câte patru grăunţe cu care fac o nouă grămadă. Ce a rămas din fiecare grămăjoară duc în sus şi aşez în linie sub fiecare grămăjoară din prima linie şi am amu două linii de câte trei grămăjoare. Şi, din nou, grămada rămasă o amestec şi o împart, tot fără să număr, în trei grămăjoare din care dau la o parte câte patru şi grămăjoarele care rămân le aşez în linie sub celelalte două linii şi aşa fac trei linii de-a lungul şi trei linii de-a latul. Grăunţele care au rămas în afara celor nouă grămăjoare se dau deoparte, ele neavând nici o treabă la ghicit, dar trebuie ascunse ca să nu-i vadă pe bobii ghicitori.

Cele trei grămăjoare care alcătuiesc linia din dreapta constituie *casa*, moviluţa din mijlocul liniei din mijloc este *inima*, şi cele trei grămăjoare din linia din stânga sunt *drumul*, adică a omului care vine, care este pe drum. Grămăjoara

Scanned with OKEN Scanner

din mijloc de pe linia de sus este *capul*, adică ce are în gând omul de la drum, iar cea din mijloc de pe linia de jos este a *sositorului*.

Amu mă apuc şi număr câte grăunţe sunt în fiecare grămăjoară. Când îs câte patru, însamnă vorbe; dacă îs câte trei însamnă bucurie; câte două însamnă supărare, îndoială şi câte una însamnă veste, dacă este pe rândul de sus, şi bob *sositor*, adică om care vine *de peste hotare*, adică de la drum şi în general va fi bine şi se vor împlini speranţele, dacă pică pe rândul de jos, în casă. Iar dacă pică patru pe linia de jos însamnă că drumul se închide şi gândul nu se îndeplineşte. Dacă patru cade în *casă*, adică la mijloc, însamnă *tribunal*, judecată la lege, iar de cade în dreapta jos sunt vorbe bune, pe când în stânga jos, sunt vorbe rele. Dacă toate moviluţele de pe linia din partea stângă numără câte patru bobi, va fi scârbă (supărare), vorbe rele. Dacă treiul este în *casă* însamnă bucurie mare. Dacă grămăjoarele din rândul de sus au câte trei bobi, deci *se închide pe nouă*, însamnă că *se hotărăsc bobii*, că gândul se îndeplineşte *pe loc*, adică cât de curând, iar de rândul se închide pe cinci, totalizând deci cinci boabe, însamnă că este *în grabă*.

Dacă o să cadă lângă patru doi şi unu însamnă vorbe cu scârbă iar de cade trei însamnă bucurie şi mulţumire.

Atunci când pică unu şi doi, îi afurisesc:

Unu şi doi,
Nu s-aleagâ nimic din voi!

Dacă sunt pe toate rândurile doar unu şi doi, atunci e de rău, nu se alege nimic, nu ai reuşită.

Când la *sositor* cade un bob, însamnă că vine un om, iar de cad doi, vin doi oameni. De cad trei însamnă bucurie, iar de cad patru, capeţi un dar de bani sau altceva.

Dacă linia verticală din mijloc se închide pe trei, adică în fiecare moviluţă câte un bob, însamnă *drum peste hotar.*

Când la inimă este unul, iar toată linia din stânga de câte patru, de trei ori câte patru, îi pagubă mare, iar de linia orizontală din mijloc are toate grămăjoarele de câte patru bobi, însamnă că *este hotărât* şi gândul ce-ai gândit se împlineşte"[439].

O altă femeie care practică *datul în bobi*, Rada Robaniuc din Ostra, descântă bobii astfel:

Patruzeci şi unul de bobi,
Cum ştiţi a rodi

439. Inf. Maria Dumbravă a Lupului, 87 ani, Stulpicani. Modul de *a da în bobi* descris de către informatoarea noastră este asemănănător cu cel descris de către Elena Niculiţă-Voronca, *Datinele şi credinţele poporului român*, Cernăuţi, 1903, p. 134.

Scanned with OKEN Scanner

Aşa să ştiţi mie a ghici.

Cum ştiţi a hrăni animalele şi vietăţile pe care le-a dat Dumnezeu pe faţa pământului,

Aşa să ştiţi a ghici şi să-mi spuneţi drept ce se află.

„Bobii nu trebuie necăjiţi mult că nu-ţi spun. Îi pun să spună doar de trei ori la acelaşi om. Pe urmă trebuie să-i laşi câteva ceasuri. Unui om poţi să îi dai în bobi de mai multe ori într-o zi.

Bunica mea o dat bine în bobi. La fel şi mama, care ştia exact şi când moare omul. Dar eu nu am putut *fura* totul de la mama, că ştiinţa asta se *fură,* nu se învaţă"[440].

IV. Interpretarea semnelor. Recomandări. Diverse credinţe

Observarea îndelungată a comportamentului unor vietăţi a fost de natură să determine tragerea unor concluzii diverse cu privire la interpretarea acestuia. Astfel, dacă cocoşul cântă în prag, vor veni musafiri ; dacă mor stupii iarna, e semn sigur că proprietarul lor şi-a înşelat nevasta ; dacă omori şarpele de casă vei avea pagubă mare în gospodărie.

Şarpele de casă „stă în perete şi îl auzi făcând tic-tac, tic-tac, ca ceasul", iar casa care are şarpe este considerată a fi norocoasă. Unii localnici pun peste noapte lapte dulce într-o farfurie ca să vină şarpele să mănânce.

De şarpe te păzeşti purtând cătei de usturoi în opinci ; şarpele fuge de usturoi[441].

Găina care cântă precum cucoşul nu este bine să se ţină (la Frasin se crede că este prevestitoare de moarte, de năpaste sau de alte necazuri), ci să se *măsoare*. „Adică se prinde găina şi se aduce în casă. Este aşezată cu coada la piciorul patului şi cu capul spre uşă, şi apoi este rostogolită peste cap până la pragul uşii. Dacă vine coada pe prag, i se taie din coadă, iar dacă vine capul, va fi tăiată şi făcută *zupă* ori friptură"[442].

Ca pământul să dea roade bogate, la arat se iese doar după Sf. Gheorghe, într-o zi de marţi, dar numai după ce au ieşit cărăbuşii din pământ, căci abia atunci acesta este cald şi bun de pus sămânţa în el. Se spune că numărul mare de cărăbuşi pe timpul aratului indică un an agricol cu recolte foarte bune. Această credinţă este vie atât la Stulpicani, cât şi la Frasin.

După ce boii au fost înjugaţi la plug sau au fost înhămaţi caii, plugarul face cruce cu biciuşca pe pământ în faţa acestora, apoi stropeşte animalele şi plugul cu agheasmă şi îşi face cruce zicând : *„Doamne,-ajută ! "* şi începe să are. Dacă pe

440. Inf. Rada Robaniuc, 62 ani, Ostra.
441. Inf. Traian Zancu, 75 ani, Ostra.
442. Inf. Toader Ţigănescu, 97 ani, Stulpicani.

Scanned with OKEN Scanner

lângă plugarul care ară trece cineva, acesta îl salută cu formula *„Doamne,-ajută”*, la care plugarul răspunde *„Să ajute Dumnezeu la toată lumea şi mie”*.

Femeile, când puneau borşul la înăcrit, pe nesimţite înşfăcau de păr vreun copil şi îl trăgeau gospodăreşte, iar el răcnea ca din gură de şarpe, în timp ce ele ziceau : *„Acru borş, acru borş”*. Cu cât se supără mai tare şi mai repede copilul, cu atât borşul se va înăcri mai repede, zic femeile cunoscătoare.

Pomul care nu rodeşte se *leagă* în ziua de Maria Egipteanca, adică se taie cu cuţitul coaja pomului respectiv de sus în jos, întrebându-l : *„Legi ori te tai ?”*. O altă persoană care este de faţă răspunde : *„Nu-l tăia, că-l leg”* şi într-adevăr îl leagă cu o cârpă ; operaţiunea se repetă de trei ori şi se numeşte *îngrăşatul pomilor*.

În pomul neroditor se bat cuie şi se aruncă în el cu gunoiul scos din casă, spunându-se : *„Cum se strânge gunoiul în casă, aşa să-mi rodească şi pomul meu”*.

Fetiţelor li se fac găuri în urechi pentru a li se pune cercei primăvara, la înfloritul pomilor, ca să fie frumoase şi veşnic tinere ca florile primăvara.

Duşmanii care te vorbesc de rău sunt semnalaţi de către vuietul pe care îl face focul în vatră. Pentru a-i potoli, se aruncă sare peste foc spunându-se : *„Să piară duşmanii”*. La Dorotei, se scoate o bucată de jăratec şi se taie mărunt cu un cuţit, repetând de mai multe ori : *„Să piară duşmanii”*.

În schimb, dacă vrei să faci pe cineva să nu fie iubit de lume, iei un gâtlej de lup şi sufli discret prin el asupra lui, fără ca respectiva persoană să te observe, şi să spui în gând : *„Cum este urât lupul în pădure de către toate animalele, aşa să fii tu urât de către toată lumea”*[443]. Şi, zic cunoscătorii problemei, cel spre care s-a suflat prin gâtlejul de lup este un om fără nici o perspectivă la nivel de comunitate socială.

Păstoritul fiind o ocupaţie tradiţională, nu puţine sunt credinţele şi practicile care se leagă de viaţa la stână. Amintim printre altele că urcatul turmelor pe munte se poate face în orice zi a săptămânii, mai puţin vinerea, care fiind zi de *sec* (post) nu poate fi aducătoare de prosperitate viitoarei stâni. În prima noapte când ajungeau oile la stână, unul dintre ciobani îşi petrecea noaptea printre ele veghindu-le ca în cazul în care vreuna dădea să moară nu era lăsată să piară, ci era tăiată de îndată. A doua zi i se luau capul şi picioarele şi erau îngropate undeva cât mai departe de hotarele stânei, în orice caz undeva unde turmele respective nu ajung să pască. Aceasta se face cu scopul de a proteja animalele împotriva bolilor.

O serie de interdicţii au ca finalitate protecţia animalelor sau bunăstarea stânei. Astfel, nu se opăresc găleţile în care se mulg oile căci li s-ar *înfoca* (bolovăni) pulpa ; nu se trâmbiţează şi nu se fluieră până la Sân Petru căci stârpesc oile ; miercurea, vinerea, duminica şi în zilele de circovi nu se dă nici

443. Inf. Traian Dumbravă al Lupului, 54 ani, Stulpicani.

Scanned with OKEN Scanner

un produs din cele preparate la stână pentru a avea spor la toate ; dacă, acasă, în sat, se aruncă vinerea cenuşa din vatră, dau lupii şi urşii în oile de la stână ; până la Sf. Ilie nu se măsura laptele[444] şi nu se cântărea brânza după-amiaza pentru a nu se pierde mana vitelor.

Înainte de scoaterea oilor şi a vitelor din gospodărie spre a fi duse la casa baciului, la poartă, între stâlpi, se pune un faraş cu jăratic peste care se aşează o crenguţă de leuştean (la Stulpicani, se pune o coasă fără toporâşte) peste care va trece fiecare animal. Fumul degajat are proprietatea de a apăra animalele respective împotriva multor rele : să nu fie muşcate de şarpe, să nu fie atacate de lupi şi urşi, să nu şchiopăteze, să nu se îmbolnăvească etc.

Cu ocazia pregătirii *jechilei*, la casa baciului, doniţele, *bănezile* (găleţile), cofele, toate vasele care vor fi folosite la stână se spală cu apă curată după care se stropesc cu agheasmă, în aceeaşi intenţie de protejare a stânii.

Când urcă cu oile pe munte, baciul şi ciobanii merg înaintea turmei de oi şi trâmbiţează din trâmbiţe, iar din urmă fetele şi nevestele mână oile cu crenguţe de leuştean ca să fie ferite de boli.

Tot cu rol protector se practică, la Ostra, la prima mulsoare a oilor pe munte, *trecerea peste topor*, care constă în aşezarea unui topor culcat, la ieşirea din strungă, la *spătare* (scândura care închide strunga).

Modul de numărare a oilor este deosebit de orice numărătoare. Oile nu se pot număra cu una, două etc., ci cu *o mie, două, trei, ..., nouă*, iar când ajunge la zece, cel ce numără spune *înseamnă zece* şi face o crestătură pe răbojul pe care se ţine evidenţa numerică a oilor. Numărătoarea din mie în mie are rolul de a profeţi înmulţirea oilor. De asemeni, în aceeaşi idee a negării singularului, oile nu pot fi arătate cu degetul. În cazul în care este necesară indicarea unei oi, aceasta va fi arătată cu mâna întinsă, cu palma deschisă, cu degetele lipite şi drepte.

Una dintre cele mai interesante credinţe este legată de focul din vatra stânii, care se aprindea obligatoriu prin frecarea a două lemne uscate. Localnicii din Slătioara îl numesc *focul viu*. El nu are voie să se stingă până la *răscol*. Dacă dintr-o neglijenţă focul s-a stins, acesta nu se mai aprinde, ci stâna se demontează şi se strămută pe un alt picior de munte. Această strămutare este strict obligatorie şi are drept scop protejarea stânei, a oamenilor şi animalelor sale de o multitudine de rele care s-ar putea abate asupra acestora.

La răscol, după ce a fost luată toată jechila şi oile au fost pornite către vale, baciul intră în stână şi culege toţi tăciunii aprinşi din vatră (resturile focului viu) şi merge cu dânşii la fiecare coşer, nimăt, ocol, strungă şi aruncă câte unul în fiecare *„pentru ca să nu rămâie pustii, să nu le fie urât, să nu le cuprindă jalea*

444. Modul cum se măsura laptele a fost arătat la pagina 83.

Scanned with OKEN Scanner

şi stâna să nu plângă până la anul, când se vor întoarce din nou şi va fi iarăşi viaţă multă". (Relatându-ne acest obicei, Traian Dumbravă al lui Mihai al Lupului de 65 ani din Stulpicani, care se trage din neam de oier – părinţii, bunicii, rudele, generaţii de-a rândul au fost baci şi ciobani, şi au organizat stâni, mai ales pe Muntele Lung –, care şi-a petrecut o mare parte a vieţii pe munţi cu oile şi care este un mare iubitor al acestei îndeletniciri, ne-a impresionat profund în momentul în care, povestind despre despărţirea de stână, i-au dat lacrimile. Am dedus de aici că o părticică a sufletului său, ca de altfel al tuturor ciobanilor şi bacilor din zonă, rămâne la stâna în care şi-au petrecut o parte însemnată a vieţii. O, ce suflete curate au oamenii aceştia!)

Ca să-i meargă bine stânei, ca oile şi vitele să fie sănătoase, tot personalul stânei posteşte de două ori pe săptămână, miercurea şi vinerea. Posturile prelungite justificau versurile ironice adresate ciobanilor :

Şapte ani am ciobănit,
De la caş n-am fost oprit.
De la caş, saraca ceapă,
De la zăr, saraca apă[445].

Din multitudinea de credinţe şi convingeri pe care şi le-au format localnicii în lungul şir de generaţii care au trecut prin viaţă în aşezările bazinului, pe lângă cele deja menţionate, redăm aşa cum le-am înregistrat de-a lungul timpului de la diverşi bătrâni, fără a încerca vreo sistematizare a lor, încă o mică parte :

Dacă în timp ce mănânci îţi cade o bucăţică de mâncare jos, o ia Satana, dar să nu i-o laşi, să o ridici repede, să nu sufli pe ea şi să o arunci la porci, la găini, la mâţ etc. După alte păreri, dacă scapi o bucată de mâncare sub masă, înseamnă că cer morţii şi trebuie să le dai de pomană.

Dacă mănânci cu pălăria ori cu căciula pe cap, se bucură dracul.

Dacă umbli cu un picior încălţat şi cu unul desculţ îţi moare cineva din casă.

Dacă te mănâncă urechile, este semn că va ploua.

Ţiuitura urechii înseamnă veste.

Dacă te mănâncă nasul e semn că vei lua bătaie.

Cântatul cocoşului în prag vesteşte oaspeţi.

Dacă scapi lingura din mână, vine în casă o femeie, iar de scapi cuţitul, vine un bărbat.

Dacă în timpul cununiei se rupe o lumânare de-a naşilor, unul dintre miri va muri.

Să nu te îmbraci cu straiele pe dos, că vei încasa bătaie. Dacă din neatenţie ai îmbrăcat o haină pe dos, dezbrac-o, pune-o jos şi calc-o cu picioarele.

445. Inf. Gheorghe V. Diacon, 62 ani, Stulpicani.

Scanned with OKEN Scanner

Dacă uiţi unde ai pus un lucru şi doreşti să-l găseşti repede, aşează o cană cu gura în jos şi peste puţin timp vei descoperi lucrul rătăcit. Unii îl consideră vinovat de actul uitării pe însuşi Nichiduţă, motiv pentru care îl ameninţă :

Scoate, drace, ce-ai furat,
Că te duc la spânzurat [445 a].

Când tai unghiile să nu le arunci, ci să le pui în opincă (sau altă încălţăminte) căci îţi trebuie pe lumea cealaltă. La Frasin, unii le strâng împreună cu părul şi le pun în sicriu.

Să nu mergi cu spatele înapoi că se bucură dracul şi se supără Maica Domnului.

Pentru a fi păziţi de rele, unii oameni purtau tot timpul asupra lor înscrise nouăsprezece litere sfinte, a căror semnificaţie nu am putut-o descoperi. Acestea se scriu pe patru rânduri :

B.	**F.**	**G.**	**H.**	**O.**
A.	**C.**	**H.**	**C.**	**O.**
M.	**G.**	**N.**	**T.**	**F.**
A.	**M.**	**E.**	**N.**	

Unii oameni pun respectivele litere în grajdul vitelor, fiind convinşi că acestea vor fi păzite de rele şi vor putea făta uşor[446].

Despre casele părăsite se crede că adăpostesc duhuri necurate. În aceste case se aud trosnete, pocnete, trântituri fără o cauză evidentă. Se crede că cel ce locuieşte într-o casă părăsită va fi pocit de către spirite malefice. „Fata lui Ilie Roşca a fost strâmbată din această cauză. Tatăl ei locuia din cauza aceasta într-o colibă alăturea. Odată, nişte feciori, dorind mere, au venit la Ilie Roşca spunând că vor să-i ceară fata. Omul acela avea o grădină de nu-i dădeai de capăt. «Măi băieţi, duceţi-vă în casă şi luaţi mere». Au mers cu o lumânare aprinsă şi cineva le stângea *furt* lumânarea. Au încercat de mai multe ori dar n-au reuşit. A venit preotul şi a sfinţit casa. Atunci a ieşit din casă un moşneag cu luleaua în gură. «Iga mă, ziceau oamenii, s-o dus Necuratul...»"[447].

De acţiunea malefică a spiritelor rele, a diavolului „te aperi făcând cruce şi spunând *Doamne, fereşte-mă !*. Dacă din cauza fricii nu te poţi mişca, trebuie să faci semnul crucii cu limba în gură şi să spui în gând *Doamne, fereşte-mă !* şi *Tatăl nostru*"[448].

---

445 a. Inf. Bogdan Rusu, 22 ani, Dorotei.
446. Inf. Nicolae Lehaci-Gheorghian, 96 ani, Dorotei.
447. Gh. Solcan, *Note*. (*Furt* sau *fort* = mereu, într-una)
448. Inf. Maria Dumbravă a Lupului, 87 ani, Stulpicani.

Scanned with OKEN Scanner

CREDINŢE LEGATE DE UNELE SĂRBĂTORI ŞI DE UNELE ZILE DE PESTE AN

O serie de credinţe, legende şi obiceiuri există pentru unele sărbători şi zile de peste an. Astfel, în ziua de 8 ianuarie este *Sfântul Gheorghe al lupilor,* sărbătoare care se ţinea cu sfinţenie de către proprietarii de oi şi vite din Dorotei, Frasin, Bucşoaia. În această zi nu se pronunţă numele lupului, al ursului, al râsului, al vulpii şi al oricărui alt animal răpitor. Dacă se vorbea, spre exemplu, în ziua de Sfântul Ion, despre ziua următoare, aceasta era numită *Gheorghe al lupilor*, iar dacă se vorbea a doua zi, pe opt ianuarie, atunci era numită *Gheorghe al lor,* fără a mai pronunţa cuvântul *lupilor.* Se crede că dacă li se spune pe nume, este ca o chemare răpitoarelor să vină la propriile animale. În această zi, gospodarii fac un fel de praznic şi dau de pomană în sănătatea lupilor, urşilor etc. Masa se meneşte astfel : *„Mâncaţi de sănătatea lupilor, urşilor, a râşilor, a vulpilor şi a celorlalte animale răpitoare"*[449]. În felul acesta, se crede că respectivele animale au ce mânca peste an şi nu vor ataca turmele şi vitele oamenilor.

În ziua de 16 ianuarie este *Lanţul Sfântului Apostol Petru,* zi în care nici un bou nu se înjugă, nici un animal nu se va pune la muncă, pentru a le proteja peste an de accidente.

Pe întâi februarie este *Trif Nebunul*. De ce Trif este nebun am aflat din următoarea relatare :

„La o bucată de vreme după ce Maica Domnului l-o făcut pe Domnul nostru Iisus Hristos, aceasta s-o pornit să se ducă la biserică, să îi citească popa de deslegare, adică molifta. Da' biserica era departe şi ea s-o pornit din vreme ca să ajungă la timp. Cu catrinţa prinsă-n poale şi cu pruncul în braţe, mergea pe jos. O trecut pe lângă o casă în ograda căreia un om pe care-l chema Trif crapa lemne.

– Măi Trif, azi îi sărbătoare şi tu lucrezi în ziua Domnului.

Trif s-o uitat pe drum şi o văzut-o pe Maica Domnului cu copilul în braţe, o stopchit şi i-o zis nişte vorbe care nu se cădeau, şi n-o vrut să se oprească din lucru. Atunci, Maica Domnului s-o suparat şi o strigat la om şi l-o probozit[450] *:*

449. Inf. Vasile Gemanar, 79 ani, Plotoniţa.

450. *A probozi* = a certa, a mustra.

– Măi Trif nebunule, dacă-i pe aşa, apoi fie ziua ta astăzi, că a mea va fi mâine, şi s-a întors din drum.

Bietul Trif o înnebunit pe loc. De atunci Stretenia, adică Întâmpinarea Domnului urmează lui Trif Nebunul şi tot de atunci, cine lucrează în ziua aceasta dă în boala cea rea"[451].

Se crede că de *Stretenie* sau *Întâmpinarea Domnului* (2 februarie) este ziua ursului. În această zi iese ursul din bârlog şi dacă este soare şi îşi vede umbra, înseamnă că urmează încă iarnă grea şi se bagă din nou în bârlog, iar de este înnourat şi nu-şi vede umbra, ursul pleacă şi nu se mai întoarce în bârlog ceea ce înseamnă că primăvara este pe aproape. Unii susţin că în această zi ursul bea apă din urma sa.

Sfântul Haralambie (10 februarie) este considerat de către doroteni, frăsineni şi bucşoieni ca fiind protectorul vitelor. În această zi se face slujbă pentru animale şi se sfinţeşte făină de porumb, tărâţe de grâu, drob de sare, muşeţel şi altele şi se dau să fie mâncate de către oi şi celelalte vite din gospodărie. Şi Sfântul *Haralamp*, cum este numit în zonă Sfântul Haralambie, este imaginat ca trăgând un lanţ în care fiecare verigă reprezintă o boală. „Oamenii care nu-l ţin pe Haralambie se vor alege cu cel puţin o verigă din lanţul lui, adică se vor căpăta cu o boală. Din acest motiv el trebuie ţinut pentru boală"[452].

Întâi martie este ziua *mărţişorului*. De mărţişor se lega la gâtul copiilor mici, cu un şnur răsucit din mătase albă şi roşie, un bănuţ de argint. La cei mari se prindea în piept. Bănuţul de argint se punea ca cel ce îl poartă să fie curat ca argintul, iar firul roşu, ca să fie sănătos şi cu bujori în obraji. În ansamblul său mărţişorul era aducător de noroc. Fetele şi nevestele tinere aveau grijă ca încă din februarie să confecţioneze din fire de mătase albă şi roşie diferite modele de mărţişor : cu cănăcei, cu rozete, cu steluţe, pe care le dăruiau feciorilor sau bărbaţilor, ori le schimbau între ele. Mărţişorul nu se dăruieşte de către bărbaţi. El s-a purtat în toate satele bazinului pe toată durata lunii martie ca un omagiu adus primăverii, care, în zona noastră de munte, întârzie adesea. „Mărţişorul se purta în cinstea *mâţucilor* (mlădiţe de răchită cu mugurele desfăcut)" precizează bătrâna Grigoraş Valeria, de 73 ani, din Ostra.

După trecerea lunii martie, mărţişorul nu se arunca, gest considerat a fi un veritabil sacrilegiu, ci se păstra peste an prins de ştergarul care încadra icoana sau de vreun macat de pe perete.

---

451 Inf. Frosina Flocea a Babei, 76 ani, Stulpicani.
Cu privire la Trif Nebunul, a se vedea S.Fl. Marian, *Legendele Maicii Domnului*, Bucureşti, 1904, p. 77.

452. Inf. Viorica Cotlarciuc, 81 ani, Frasin.

Scanned with OKEN Scanner

Venirea mărţişorului este salutată cu satisfacţie de către localnici, care scapă de grija hranei pentru vite :

Iacă mărţişorul a sosit
Şi primăvara a venit.
Şi noi ne-am bucurat
Că primăvara a intrat
Şi cu oile-am plecat.
Şi noi toţi ne-am pregătit
Şi cu oile-am pornit[453].

Între întâi şi 12 martie sunt Dochiile, numite şi Babe, în fiecare zi câte una. La Slătioara, se povesteşte că sunt 12 babe care trăiesc la un loc. După cum îi este firea fiecăreia, aşa va fi şi vremea : dacă una face curăţenie în casă, mătură, îşi scutură cojoacele, atunci ninge, dacă vreuna este nervoasă, vremea este furtunoasă, suflă vântul cu putere, iar dacă se ceartă şi fac gălăgie, atunci tună şi fulgeră.

La Ostra, se povesteşte că *„Dochiile sunt douăsprezece babe surori, îmbrăcate cu cojoace miţoase de blană de oaie, ultima fiind Mama Pădurii. Dacă venea întâi Baba Dochia, timpul era blând, liniştit, dacă venea Mama Pădurii, atunci era vijelie şi se rupeau copacii ; pe oameni îi stâlcea. Chiar dacă venea în prima zi Mama Pădurii, Baba Dochia sosea a doua zi şi începea să liniştească vremea. Fiecare babă arunca zilnic câte un cojoc.*

Mama Pădurii îi jumătate om, partea din faţă, şi jumătate cioată, partea din spate. Dacă se arăta cu faţa şi vorbea frumos, timpul era bun, iar dacă se întorcea cu spatele, era cioată şi timpul tot viscolos era”[454].

La Frasin se crede că Baba Dochia era cu caprele la păscut pe Rarău. Avea baba cu ea o furcă de tors şi torcea cântând. Ea cânta tare frumos şi un cântec al ei ţinea o zi întreagă. Când Baba Dochia a terminat de cântat cele 12 cântece, abia atunci s-a răcorit vremea.

În schimb, la Bucşoaia, se crede că Dochia este o babă îmbrăcată cu 12 cojoace şi care pleacă cu oile pe munte în prima zi a lui martie. Pe măsură ce urcă, aceasta aruncă zilnic câte un cojoc. După ce aruncă şi ultimul cojoc timpul se face frumos.

Referitor la Dochii, în Stulpicani circulă o frumoasă poveste din care, se pare, îşi trage rădăcina convingerea bucşoienilor, amintită mai sus. Povestită de către Varvara Nacu Vulpe, aceasta sună astfel :

„Era odată o babă rea şi zgârcită, pe care o chema Dochia şi care nu avea moşneag. Era bogată, avea oi multe şi numai un fecior pe care îl chema Dragomir. Feciorul nu era însurat şi baba văzând că este nevoie de ajutor în gospodărie, se hotărî să-l însoare pe Dragomir. O luat de nevastă o femeie tare blândă, ascultătoare, harnică şi răbdătoare, dar baba, care era mai tot timpul îngurzită[455],

453. Inf. Toader Ţigănescu, 97 ani, Stulpicani.
454. Inf. Traian Zancu, 75 ani, Ostra.
455. *Îngurzit, -ă,* adj. (despre oameni) = mânios, nemulţumit.

Scanned with OKEN Scanner

nu o îndrăgea deloc şi mai tot timpul o mustra şi o alizuia, spunându-i că îi leneşă, că nu face destulă treabă, că nu-i de nici o hasnă. Biata femeie nu mai avea linişte şi orice ar fi făcut nu era pe placul babei.

Într-o bună zi, ce se gândeşte baba ? Să-şi trimită nora cu lâna neagră la părău să o spele până o face albă. Aşa că a doua zi dimineaţa i-o dat lâna neagră nurorii şi i-o spus să se ducă cu ea la vale şi să o spele până o face albă, şi numai după aceasta să vină acasă

O spalat-o, o tot spalat-o toată ziua, dar lâna tot neagră o ramas. După ce-o prins a se însara, ruptă de foame şi vlăguită de puteri, o luat lâna şi plângând mergea spre casă. Pe carare i-o ieşit în cale o femeie tare blajină, care era Sfânta Vineri şi care o intrat în vorbă cu ea şi o întrebat-o de ce plânge. Nevasta i-o povestit tot de-a fir-a păr ce i-o cerut baba să facă şi că nu a putut face lâna albă şi că îi este frică să meargă acasă.

– Aracan de mine, da' la grea treabă te-o mai pus, o zis Sfânta Vineri. Da' să nu te temi. Când ajungi acasă, să pui lâna deoparte şi să nu spui nimic Dochiei despre culoarea lânii, să ceri numai demâncare şi să te hodineşti.

Fără să ştie cu cine o stat de vorbă, nevasta ş-o luat ramas bun de la Sfânta Vineri şi s-o dus acasă. Când o ajuns o pus lâna pe gang, o intrat în casă şi după ce o dat bineţe o cerut ceva de mâncat, zicând că-i tare istovită.

– Bine, bine, draga mea, mâncare ceri, da' lâna ai spalat-o aşa cum ţi-am spus eu ?

Şi cum nora nu spunea nimic, Dochia s-o repezit să vadă lâna. Şi când colo nu-şi credea ochilor : toată lâna era albă şi curată. Aşa că nu a mai avut ce zice şi i-o dat nurorii să mânânce.

Altă dată, într-o iarnă, pe la sfârşitul lui făurar, când Dragomir nu era acasă, auzind dimineaţa cucoşul cântând a moloşag, ce se gândi baba ? Să o trimită pe noră în pădure ca să-i aducă fragi. O chemat-o pe noră la dânsa şi i-o zis :

– Draga mea, o venit primăvara şi noi trebuie să scoatem oile la păscut, că fân nu mai avem mult. Du-te în pădure şi adă-mi nişte fragi. Da să cauţi bine şi acasă să nu vii fără fragi, căci o să fie vai de capul tău, ţi-l tai.

Neavând cine-i lua apărarea, Dragomir nefiind acasă, nora o luat o cofă şi plângând o plecat în pădure să caute fragi pentru soacră-sa. Fiind în luna lui făurar, în pădure era încă mult omăt. S-o dus ea pe o coastă, pe alta, pe un părău, pe altul, dar n-o găsit fragi. S-o gândit că dacă se întoarce fără fragi o să fie vai şi-amar de dânsa, aşa cum i-o promis soacră-sa. Şi tot plângând, o început să caute iară, tot mai în afundul pădurii. Si cum mergea şi căuta ea aşa, îngheţată de frig şi flămândă, începu să se însăreze. Deodată zăreşte un bordei din care ieşea fum. S-o dus repede şi o bătut la uşa bordeiului. Din bordei i-o răspuns un glas de om, care o întrebat-o cine-i. Ea o cerut îngăduinţă să intre şi să se încălzească.

În bordei era un moşneag bătrân care o primit-o să se încălzească şi când o văzut-o plânsă o întrebat-o de ce plânge. Tremurând de frig şi plângând, ea o

Scanned with OKEN Scanner

povestit moşneagului că este nora Dochiei şi că soacra sa este o femeie foarte rea, că o trimis-o acuma iarna să-i culeagă o cofă cu fragi că dacă nu îi taie capul. Moşneagul o ascultat-o şi după ce femeia s-o încălzit, i-o cerut cofa. După aceea o luat cu mâna jăratic din vatră şi l-o pus în cofă, apoi o acoperit cofa şi i-o dat-o nevestei spunându-i :

– Întoarce-te acasă şi du-i soacră-tei cofa. Dar să nu o descoperi şi să nu caţi în ea, şi să nu-i spui Dochiei şi nici lui Dragomir nimic despre întâlnirea noastră.

Nevasta aşa o făcut. O luat cofa, o mulţumit moşului pentru găzduire şi pentru sfaturi, şi o plecat către casă, silindu-se[456] *să ajungă cât mai degrabă.*

Nevasta nu avea de unde să ştie, dar moşneagul care o primise în bordei şi care o sfătuise era Dumnezeu. Aşa că, deşi se lăsase noaptea, toate bestiile pădurii s-au ţinut departe de nevastă şi o mers până acasă pe drumul cel mai scurt, fără să rătăcească. Când o ajuns acasă, i-o dat cofa soacră-sei fără să spună nimic, aşa cum o învăţase Dumnezeu.

Dochia o descoperit cofa şi o văzut în ea nişte fragi atâta de frumoase şi printre ele frunze verzi de fragi, şi s-o bucurat mult. Atunci i-o zis lui Dragomir :

– Măi Dragomire, iga cât de faine sunt fragile în pădure. O venit primăvara şi frig n-o să mai fie, şi noi nu prea mai avem fân pentru oi. De mâine mergem cu oile la păscut.

Zis şi făcut. A doua zi o pus în desagi mâncare, în traistă şi-o pus amnarul, iască şi cremene, căci pe vremea aceea nu erau chibrituri, şi-o luat furca de tors şi o pornit cu oile la păscut. Da' pentru că omătul era mare încă, s-o îmbrăcat cu douăsprezece cojoace. Da' nu bine o pornit că o dat Dumnezeu un ningău şi o vreme rece ca în mijlocul iernii.

Dragomir, feciorul, văzând ce vreme rea este, i-o spus babei că încă nu-i de mers cu oile la păscut, că e făurar şi că urmează mărţişor. Dar babei nu-i păsa. Ea râdea şi zicea :

Pe făurariu
Îl trag prin găurariu,
Pe mărţişor
Îl trec prin curişor.

Numai că vremea nu s-o înmuiat. Şi până-n seară, cojocul de deasupra s-o udat tare şi s-o făcut greu. Baba Dochia o aruncat cojocul ud şi greu şi o rămas cu unsprezece cojoace. Da' ei tot nu-i păsa. Era spúrcată rău şi în loc să se roage lui Dumnezeu, zicea de fiecare dată :

Pe făurariu
Îl trag prin găurariu,

456. *A se sili* = a se grăbi.

Pe mărţişor
Îl trec prin curişor.

A doua zi o plecat mai departe crezând că va găsi păscătoare pentru oi şi că vremea o să se potolească. Da' păscătoare nu o găsit ca şi în zilele care au urmat. În toate aceste zile vremea o fost rea şi baba arunca în fiecare seară câte un cojoc ud şi greu. În cea de-a douăsprezecea zi o aruncat şi ultimul cojoc şi nu o mai avut cu ce se îmbrăca şi ca să se încălzească a făcut un focuşor cu câteva vreascuri. Văzând că îi este mai bine, baba şi-o dorit şi un barbat şi o cerut :

Focuşor, focuşor,
Tare mi-i fi de ajutor
Dacă mi-i da şi-un bărbăţel,
Ca să mai petrec cu el.

Şi în loc de bărbăţel o dat Dumnezeu un îngheţ mare de o îngheţat şi baba şi feciorul, şi oile care o pierit de foame. Toate, şi oi, şi babă, şi fecior s-au făcut stani de piatră. Şi astăzi se văd stanii de piatră. Îs pe Rarău. De sub stanul cel mai mare, care este baba, curge un izvor cu apă rece, bună de băut.

Şi aşa o scapat biata nevastă de baba cea rea, şi de atunci primele douăsprezece zile ale lui mărţişor se cheamă Dochii, după numele babei Dochia".

În preajma dochiilor şi în timpul lor fată oile şi sunt mulţi miei. Ultima ninsoare de după Dochii se numeşte *omătul mieilor.* Ninsoarea cu vânt şi cu zăpada spulberată este numită *flizgău.*

Altădată, după Dochiile românilor, urmează alte douăsprezece zile de Dochii numite *Dochiile nemţeşti*. Deosebirea dintre cele două feluri de Dochii ne-a fost explicată de către bătrâna Varvara Nacu-Vulpe din Stulpicani prin diferenţa calendaristică dintre stilul vechi şi stilul nou.

În ultima zi a lui *făurar,* seara, se adună toţi ai casei, uneori chiar şi vecini. Se scriu pe douăsprezece bucăţele de hârtie cifre de la 1 la 12, fiecare cifră fiind considerată a fi echivalentul unei zile din primele douăsprezece ale lunii martie, apoi acestea se amestecă într-o căciulă şi cei prezenţi iau câte un bileţel. Fiecare reţine ce număr i-a căzut şi urmăreşte să vadă cum va fi ziua, adică Dochia sa. Şi cum va fi ziua respectivă aşa îi va fi lui tot anul.

Multe sunt şi credinţele şi relatările despre Mama Pădurii, numită când Ştima Pădurii, când Muma Pădurii. În toate satele zonei, Muma Pădurii este descrisă ca o fiinţă hibridă : partea din faţă fiind femeie, iar cea din spate, o cioată sau o scorbură. Are părul sur, lung până la călcâi. Cântă foarte frumos de răsună pădurea. Când trece supărată, pădurea vuieşte. „Ea se poate preface şi în femeie şi poţi să te întâlneşti cu ea fără să o recunoşti. Ea te *huşeşte de cap*[457], că nu mai ştii unde

457. *A huşi* = a înnebuni.

te duci şi de unde vii. Te duce prin pădure şi te plimbă prin parchete. Te poceşte, eşti mahmur ca omul beat", spune bătrâna Marta Boros, din Frasin.

Că Mama Pădurii poate face şi minuni rezultă din următoarea relatare: *„Într-o seară de iarnă, la uşa unei femei a venit Mama Pădurii să-i ceară nişte unt să se ungă pe picioare că o dor. Avea faţa ca oamenii, dar era toată crăpată, iar picioarele arătau ca şi cum ar fi fost acoperite cu scoarţă de brad bătrân. Femeia nu a recunoscut-o şi n-a vrut să-i dea, spunând că nu are, dar ea avea. Mama Pădurii, văzând răspunsul zgârcitei, a zis: «Nici să nu ai!» şi a plecat. Şi într-adevăr nu a mai avut, căci a doua zi i-a murit vaca"*[458].

Una dintre întâmplările cu tâlc a avut loc la Stulpicani. Ne-a fost relatată de către bătrâna Hutu Eufrosina a Dăscăliţei: *„Într-o iarnă, Neculai al lui Niţă Moroşan, fiind flăcău, l-a trimis mama sa, pentru prima dată în viaţa lui, după lemne în pădure. Temându-se că nu se va descurca de unul singur, înainte de a se porni la drum, a întrebat-o pe maică-sa, pe Maria, că dacă păţeşte ceva ce să facă. Aceasta i-a răspuns că dacă are necazuri, să strige după Mama Pădurii care va veni şi-l va ajuta. După ce a ajuns în pădure, a deshămat calul, a început să adune lemne şi să le încarce pe sanie. Din cauza greutăţii şi a neatenţiei, o talpă a saniei s-a rupt. S-a chinuit Neculai cât s-a chinuit ca să o repare dar nu a reuşit. Atunci şi-a amintit de sfatul mamei sale şi s-a pus pe strigat după Mama Pădurii. Văzând că timpul trece, că seara se apropie şi Mama Pădurii nu dă semn că ar răspunde chemării, Neculai s-a străduit de unul singur, a făcut ce a făcut, dar s-a descurcat fără ajutor şi într-un târziu a ajuns acasă. Maria, maică-sa, l-a întrebat de ce a venit aşa de târziu. El a spus ce a păţit şi, revoltat, a povestit cât de mult a strigat-o pe Mama Pădurii, dar aceasta nu s-a arătat, nicidecum să-l şi ajute. Atunci mama sa l-a dojenit, spunându-i că cea care l-a ajutat a fost Nevoia, care a fost trimisă de către Mama Pădurii şi că nu trebuie să se plângă că aceasta nu l-a ajutat"*. Dacă flăcăul a crezut sau nu în ajutorul acordat de către Mama Pădurii, doar bunul Dumnezeu mai ştie.

Bătrâna Caraciuc Maria din Frasin îşi aminteşte şi ea: *„Mi-o povestit bunica mea că mai de mult nu erau bereznici aşa de mulţi ca amu. Ea era nevastă tânără şi s-o dus într-o noapte cu barbatul ei şi cu un frate, cu două telegi, dupa lemn di şpani pentru draniţă. O făcut un foc şi sta lângă foc culcată pe nişte fân aşteptând barbaţii să aducă lemnul în vale. Cum sta culcată şi se uita la foc, deodată vede o femeie mare, mare, tătă numa păr pe ea. Bunica n-o mişcat, o înlemnit de spaimă. Era ca femeile, nimai că era tătă păr. O stat... o stat şi s-o uitat la bunica tremurând de parcă îi era frig. S-o cutremurat de vreo două ori şi s-o dus la deal"*.

„Şi eu am văzut-o pe Ştima Pădurii. O trecut pe la noi prin grădină venind din Dealu lui Bălău şi s-a dus în Ghirleu. Era mare cât un brad şi cânta tare fain. Pe

458. Inf. Gheorghe Lupăescu, 93 ani, Slătioara.

vremea aceea era pământul curat, era mai puţin popor, şi umblau şi Mama Pădurii şi Iisus Hristos pe pământ. Amu, pământu-i spurcat, lumea-i necredincioasă şi nimeni n-o măi auzit că ar fi întâlnit cineva pe Mama Pădurii, ori că ursitoarele ar mai veni la copiii care se nasc în timpurile de astăzi", precizează bătrâna stulpicăneancă Silvia lui Toader Flocea.

Mama Pădurii are o zi a ei: *Ovideniile* sau *Vovideniile* ori *Bovideniile* (21 noiembrie). În această zi ea umblă prin pădure cântând. Nici în această zi nu este bine ca omul să o întâlnească. Dacă totuşi acesta o întâlneşte, este bine să o trateze cu indiferenţă şi ea nu-i va face nici un rău.

Mama Pădurii mai este întâlnită în zonă şi sub denumirea de *Mama Huciului*. Circulă în satele bazinului şi o expresie care conservă denumirea de Mama Huciului. Despre o persoană care a plecat până într-un anumit loc şi nu se întoarce la timp, întârzie, se zice că *s-a dus la Mama Huciului*.

Alexiile (17 martie) sunt considerate începutul primăverii, fiind şi ziua *gujuliilor* (şarpe, şopârlă, broască, în general toate vietăţile mici care au stat în hibernare iarna), care ies acum din amorţire, se trezesc la viaţă. De ziua lor nu se lucrează; nu se coase cu acul, nu se toarce, nu se pronunţă numele nici unei fiinţe din cele arătate, iar dacă este necesar a se comunica ceva despre vreuna, aceasta va fi numită cu numele de *gadină* (la Bucşoaia şi Frasin este numită cu cuvântul *gujulie*), căci, în caz contrar, vara când se face fânul, mai mult ca sigur te va muşca şarpele. Dacă, din greşeală, se pronunţă numele şarpelui, cel care a făcut-o trebuie să se auto-descânte imediat, descântec cu valoare protectivă viitoare:

Iediţî pestriţî,
Ţîni-sî di pchęliţî,
Pchęliţa di carni,
Carnea di os,
Osu' dă veninu' gios
Discânticu-i di folos[459].

Dacă broaştele ies înainte de Alexii, este semn că iarna nu s-a sfârşit şi urmează încă zile cu îngheţ.

De Alexii, la Frasin, într-o practică de protejare a incintei domestice, ca de altfel şi la Blagoviştenie, gospodinele fac o făclie în cârpe cu care înconjoară casa, grajdul, şura de trei ori. Fumul şi mirosul de cârpă arsă, numit *potan*, au menirea de a ţine la distanţă de gospodărie, toată perioada de timp până intră din nou în hibernare, animalele care s-au trezit de Alexii.

În dimineaţa aceleiaşi zile, după cum ne povesteşte Stela Popa de 60 ani din Dorotei, gospodinele pun într-un castron ceva de mâncare şi cu acesta într-o mână şi cu o lingură într-alta înconjoară casa de trei ori strigând: *"Târâtoarele pământului, zburătoarele cerului, poftim la masă!"* Această chemare la masă are menirea de a determina animalele respective *"să nu aibă grija gospodăriei, adică să nu vină în timpul anului la această casă"*, precizează informatoarea noastră.

459. Inf. Dumitru Brădăţan, 58 ani, Bucşoaia.

Dacă până la Alexii, omul vede o furnică, atunci toată vara va fi harnic şi ager, iar dacă vede întâi o broască, el va fi moale şi se va mişca alene toată vara.

Tot în ziua de Alexii, cei care se îndeletniceau din când în când cu prinderea peştelui care se găsea din abundenţă în toate râurile şi pâraiele ce străbat văile zonei, se duceau la apă şi prindeau câte un peştişor mic pe care îl înghiţeau de viu şi ziceau :

Alexie, omu' lu' Dumnăzău,
Eu am vinit aici la părău,
Să prind on peşti,
Să-l mânânc ghiu
Cum esti el în părău.

Şî tu ti roagî lu' Dumnăzău,
Totdeauna pentru mini,
Sî pot prindi peşti bini
Tătă vara cari vini[460].

Despre Alexie, la Frasin a fost înregistrată următoarea legendă :

„Alexie era un fecior de împărat şi nu avea alţi fraţi. Tatăl său, împăratul, dorea neapărat să-l însoare şi să-l lase moştenitor, dar Alexie dorea să slujească Domnului şi să ajungă sfânt. El postea mereu şi se ruga la Dumnezeu zi şi noapte.

Când i-a adus tatăl său o fată de împărat şi i-a dat-o de nevastă, Alexie nu se culca cu ea, ci departe de ea, pe alt pat.

Într-o seară, se uită împăratul pe fereastră şi vede că băiatul lui stă separat, doarme deoparte.

– Măi băiete, îi zice tatăl său împăratul, tu trebuie să ai familie ca să aibă cine îmi stăpâni împărăţia după moartea noastră.

Dar Alexie nu răspunse nimic.

A doua seară se uită împărăteasa pe fereastră şi vede acelaşi lucru.

– Măi băiete, îi spune mama sa împărăteasa, nu-i bine ce faci.

A treia seară, feciorul ia brăţara de la mâna lui şi o pune pe mâna fetei, ia cingătoarea lui şi o încinge cu ea, iar el şi-a luat straiele cele de purtat din cui, s-a îmbrăcat şi a zis către nevasta lui :

– Stai aici, vin îndată. Şi după aceea şi-a făcut cruce şi a pornit la marginea lumii zicându-şi : «N-am să mănânc de frupt, am să mă rog lui Dumnezeu şi musai ajung sfânt».

Când a venit a doua zi, împăratul a întrebat fata :

– Unde-i Alexa ?

– S-a dus de aseară, răspunse fata, şi n-a mai venit.

Atunci s-au îmbrăcat cu toţii în negru şi au început să-l bocească. Aşa de tare-l boceau, că pe Alexa a început să-l tumănească de cap şi oricât umbla, tot în târgul acela se trezea.

460. Inf. Varvara Nacu Vulpe, 78 ani, Stulpicani.

Scanned with OKEN Scanner

Un an de zile s-a tot pornit şi tot acolo ajungea. Când a venit înapoi acasă era slab, rupt şi amărât ca vai de el şi nimeni nu l-a cunoscut.

O slugă de-a împăratului i-a dat o bucată de pâine.

– Cine a trimis-o, întrebă Alexie ?

– Cucoana cea bătrână, îi răspunse sluga.

Se mai învârte el şi stă, numai ce altă slugă îi aduce cinci grifari.

– Cine mi-a trimis grifarii, întrebă Alexie ?

– Cucoana cea tânără, răspunse sluga.

După câtva timp o slugă îl chemă în casă. Acolo îi dă de mâncare. Când îl vede, împărăteasa zice împăratului :

– Vai de mine şi de mine, că bine mai seamănă la ochi cu Alexa al nostru ! Hai să-i facem o căsuţă în livadă ca să aibă unde sta şi el.

Şi i-a făcut un bordei. Alexa a locuit acolo şi mânca din ce rămânea la masa împăratului. Când a murit Alexa, dintr-un nour s-a auzit o voce spunând :

– A murit Alexa, omul lui Dumnezeu !

Când a auzit împăratul acea voce, a spus :

– Vai, Doamne, mai spune-mi o dată că n-am auzit bine.

Din cer se auzi încă o dată vocea aceea care spunea că a murit Alexa, omul lui Dumnezeu.

Atunci, convingându-se împăratul şi împărăteasa că Alexa nu era altul decât feciorul lor, l-au plâns cu toţii până au murit"[461].

De Buna Vestire, sărbătoare numită şi *Blagovişteníe* (25 martie), cântă cucul în poarta raiului, moment din care se dezleagă limbile păsărilor şi încep a cânta. Este bine ca atunci când auzi pentru prima dată cucul să ai bani la tine, căci toată vara nu îţi vor lipsi dacă o să-i răspunzi : *„Cucule, cucuţule, frunza şi iarba a ta, banii mie toată vara"*. Şi poziţia din care cântă pentru prima dată cucul este importantă ; cel mai bine este să-ţi cânte din faţă. Dacă va cânta din spate este semn rău care poate prevesti chiar moartea, iar de cântă dintr-o parte, nu este bine, tot anul persoana respectivă boleşte. Când îl aud primăvara pentru prima dată cântând, localnicii îl întreabă :

Cucule, cucuţule,
Câţi ani îmi vei dărui
Până voi muri ?

după care numără de câte ori cântă cucul şi află câţi ani mai au în faţă. Dacă nu cântă deloc, este semn că moartea ar putea veni chiar şi în vara respectivă.

Şi tinerii doritori să afle dacă va mai trece mult timp până se vor căsători apelează la serviciile cucului :

461. Gh. Solcan, *Monografia*, p. 45.

Cucule, cucuţule,
Câţi ani îmi vei da
Până m-oi mărita (însura) ? [462]

Se zice că tot timpul cât a cântat, cucul şi-a strigat fratele, iar după ce s-au copt cireşele (de Sânziene), acestuia i se leagă limba şi se preface în uliu.

În ziua de Buna Vestire nu este bine să cumperi animale sau orice altă vietate, căci nu va trăi. Aceasta este ziua din care începe să crească iarba.

În ajunul Blagovişteniilor, o dată cu lăsarea întunericului, la Dorotei, Frasin, Bucşoaia, se fac focuri în livezile de pe lângă casă ca peste an să nu se apropie de gospodărie lupii, urşii, vulpile, guzganii şi alte animale nedorite.

Dacă primăvara vezi rândunele zburând, vei fi harnic, dacă le auzi cântând e foarte bine, dar dacă vezi doar una singură, vei fi toată vara singur.

De întâi aprilie şi de întâi mai copiii se păcălesc unul pe altul şi nu de puţine ori îi auzi ironizându-se reciproc în versuri de tipul :

Di întâi april,
Duci prostu' la azil.
Di'ntâi mai,
Duci prostu' uni vrai[463].

La *Sf. Gheorghe* (23 aprilie) se pun pe stâlpii porţii bucăţi de glie în care se înfing *stâlpări de lozâ* (crenguţe de răchită cu mâţuci), iar la *Duminica Mare* (Rusalii) se pun crenguţe de tei în poartă, la uşi, la ferestre, şi în casă, pe jos se *présură* (presară) iarbă pentru a se călca pe aceasta. Crenguţele de tei se pun în casă, pe pereţi, cu vârful în jos ca să poată coborî pe ele Maica Domnului. Teiul de la Duminica Mare (Rusalii) se păstrează la icoane şi, vara, dacă vine *cumpăna* ori *slava* (furtuna) se pun câteva crenguţe pe foc şi se zice : „*Cum se-mprăştie fumul aşa să se împrăştie cumpăna* (*slava*, furtuna)". Aceste crenguţe de tei erau cunoscute altădată sub numele de *limbă de foc*.

De *Florii* se sfinţesc în biserică *stâlpări de loză cu mâţuci* care se aduc acasă şi se pun în grajd pentru sănătatea şi bogăţia vitelor. Aceste crenguţe mai sunt folosite vara la îndepărtarea furtunilor care se abat asupra satului. „Când vine o gheaţă, Doamne, fereşte ! , or vine o grindină straşnică pe sat şi farmă roadele, atunci, cine ştie spune o rugăciune şi cu crenguţe de loză în mână face semnul crucii pe cer şi îndreaptă grindina spre Ghirleu, să nu ferme satul, să curgă pe pădure"[464].

Obiceiul sfinţirii crenguţelor cu *mâţuci* de Florii trebuie pus în legătură cu momentul biblic al intrării lui Hristos în Ierusalim, unde a fost întâmpinat de către locuitorii cetăţii cu ramuri de finic, *mâţucii* fiind echivalentul ramurilor de finic.

462. Inf. Traian Dumbravă al Lupului, 65 ani, Stulpicani.
463. Inf. Ionuţ Nuţescu, 13 ani, Stulpicani.
464. Inf. Frozina Flocea a Babei, 76 ani, Stulpicani.

Scanned with OKEN Scanner

Zic unele babe din zonă că este bine ca la Florii omul să se împărtăşească şi să înghită un mâţâşor de pe o rămurică sfinţită în biserică.

Motivarea acestor obiceiuri în care sunt implicate rămurele de diverşi arbori nu ne-a putut fi explicată de bătrânii din zonă. Ei spun că aşa au *apucat*, adică au deprins aceste obiceiuri de la înaintaşii lor, şi că este bine să le păstreze. În orice caz, dincolo de unele motivaţii mitologice cu sensuri de mult pierdute, este posibil să fie vorba despre exprimarea simbolică a bucuriei pentru triumful naturii vegetale.

În ziua de Sfântul Gheorghe era şi obiceiul ca flăcăii să *bată* fetele cu urzici. *Urzicarea* se circumscrie aceloraşi obiceiuri care pun în evidenţă amploarea transformărilor din natură ce au loc primăvara.

Tot la această sărbătoare, la Gemenea, în biserică se sfinţeşte făină şi sare pentru vite.

La Stulpicani, la *Izvorul Tămăduirii* se face slujbă pentru sănătatea şi bogăţia vitelor, când se duce la biserică, pentru a fi sfinţită, o coşarcă ce conţine câte puţin din următoarele produse : făină, tărâţe, sare, fasole, ceapă, usturoi, cartofi, sfeclă, o mână de otavă, flori de *pipigioi* şi de *zlac* (floare timpurie de pădure), leuştean, *tarahon* (tarhon) şi altele care au înverzit până la această dată. Popa face agheasmă din care fiecare participant la slujbă va lua şi va duce acasă, şi va stropi vitele cu ea. Tărâţele şi otava se dau să le mănânce vitele. Cartofii, sfecla, fasolea, usturoiul, ceapa se seamănă în grădină, leuşteanul şi *tarahonul* se folosesc la preparatul mâncării, al borşului în special, iar florile se păstrează în casă chiar şi după ce se usucă. Sarea se foloseşte atât în hrana vitelor, cât şi cea pentru oamenii din casă.

În ajunul *Sânzienelor*, adică la Naşterea Sf. Ioan Botezătorul (24 iunie), fetele strâng flori de câmp şi fac *cosiţe* (coroniţe) pe care le pun pe şură unde le lasă peste noapte. Cucul vine dis-de-dimineaţă (în realitate, vântul) şi pune pe ele păr de vite mari sau lână de oaie. Dacă dimineaţa după ce se trezesc, dar întotdeauna până în răsăritul soarelui, fetele găsesc păr sau lână înseamnă că vor avea noroc în viaţă la vite sau la oi, în funcţie de ce se află în coroniţă, sau se vor căsători cu bărbaţi bogaţi, care au vite multe. Adeseori părinţii, din dorinţa de a stimula imaginaţia fetelor, joacă rolul cucului, punând ei firele de păr sau de lână în coroniţa de pe şură.

La Gemenea, fetele puneau cosiţele în vana cu apă, apoi se spălau pe cap cu respectiva apă. Dacă vântul aducea fire de păr sau de lână, considerau că vor fi norocoase în viaţă.

În zorii zilei de Sânziene, până la răsăritul soarelui, fetele şi tinerele neveste se duc şi se tăvălesc în pielea goală şi despletite prin iarba plină de rouă, ca să fie mai frumoase, mai vioaie, mai sănătoase şi veşnic tinere. Nu de puţine ori flăcăii le pândesc, le fură hainele, se dau în dragoste cu ele.

Scanned with OKEN Scanner

Coroniţa făcută de cu seară se poartă ziua. În această zi se culeg şi diferite plante pentru leacuri şi pentru *harbată* (ceai): floare de soc, sovărvăriţă (pojarniţă), muşeţel etc.

Se zice că în noaptea de Sânziene înfloreşte feriga. Fenomenul constă în apariţia pentru câteva clipe a unor luminiţe pe marginea frunzei. Cine poate găsi floarea ferigii şi o poartă asupra sa devine nevăzut. „Un cioban de la noi a adormit în noaptea de Sânziene, între nişte frunze de ferigă. Pe când dormea, la miezul nopţii, a înflorit feriga şi după câteva clipe i-a căzut o floare într-o opincă. Când s-a trezit s-a dus acasă şi a vorbit cu femeia lui, dar aceasta nu-l vedea. Toţi din casă îl auzeau, dar nu-l vedeau. După ce s-a descălţat, floarea a căzut jos şi el a putut fi văzut din nou"[465].

Există o serie întreagă de zile peste an când nu se fac anumite munci sau nu se utilizează unele unelte. Astfel, nu se lucrează de *circughii* (circovii[466]) *de vară* (trei zile: Chiriac, Marina şi Macrina, la 15, 17 şi respectiv 19 iulie), numiţi şi *circughii Mărinii*, mai ales „nu se coseşte, nu te lai, nu baţi cuie"[467], precum şi la *circughii de iarnă* sau *Filipii* (Ioan cel Milostiv, Ioan Gură de Aur şi Filip, în perioada 12–14 noiembrie), când se strâng furca de tors, furca pentru fân, pieptenele, acul, foarfecele, căruia i se leagă gura, ciocanul, cleştele. Legarea acestor scule şi *menirea* lor pentru un anumit animal, precum lup, urs, vulpe etc., este considerat a fi păcat, căci respectivului animal *i se leagă gura* şi nu mai poate mânca şi deci va pieri de foame. „Pentru legarea gurii lupului se folosesc *cheptenii* cu care se foşalează lâna, care se înfig unul în altul. În cazul în care s-a legat gura lupului, acesta chiar de intră în coşearul oilor nu rupe nici una, căci nu poate deschide gura", susţine stulpicăneanul Gh. Flocea-Căciulă.

La Ostra, legarea gurii lupilor se face în dimineaţa zilei de ajunul Bobotezei. Operaţiunea constă în legarea foarfecelui de tuns oile (ca să nu poată fi deschis) şi a mesei prin înfăşurare cu aţă roşie, spunându-se: *„Eu leg gura lupilor"*. Se crede că, în caz contrar, „aşa cum mâncăm noi de pe masă, aşa năpusteşte dihania la animale"[468].

Circuvii de iarnă se ţin în mod special pentru protecţia animalelor de pe lângă casă, căci, în caz contrar, vor veni *„dihăniile* (lupul şi ursul) şi vor ataca oile şi vitele din gospodărie, ba chiar şi câinele în lanţ".

Circuvii sunt ţinuţi cu precădere de către femei, fiind consideraţi ca sărbători adresate în exclusivitate femeilor. Aceştia sunt ţinuţi în moduri diferite de la sat

465. Inf. Traian Zancu, 75 ani, Ostra.

466. Etimologia termenului de *circovi* a fost indicată de către S.Fl. Marian, în *Sărbătorile la români*, vol. I, Bucureşti, 1898, p. 238, ca fiind termenii slavi ***церковнєй*** „bisericesc" şi ***церковныа свята*** „sfinţi bisericeşti".

467. Inf. Frozina Flocea a Babei, 76 ani, Stulpicani.

468. Inf. Ilaria Zancu, 60 ani, Ostra.

Scanned with OKEN Scanner

la sat şi adesea de la casă la casă. Mai mulţi bătrâni ne-au precizat că circuvii se ţin aşa cum este tradiţia în fiecare casă. Unii ţin trei zile consecutive, alţii ţin alternativ, o zi da, o zi ba. Indiferent de modalitate, circuvii trebuie ţinuţi în mod obligatoriu, afirmă cu tărie bătrânii.

Unii susţin că de circuvi se posteşte pentru vite, căci, în caz contrar, „bat dihăniile la animale. Din faţa stânii ţi-o ia"[469]. Se povesteşte la Frasin că o babă săracă nu s-a temut a lucra în aceste zile, zicându-şi că ce o să-i mănânce lupii dacă nu are nici o vită. Iarna ce a urmat, lupii au stat mai tot timpul pe lângă bordeiul ei şi au urlat de au băgat groaza în babă. „Ba i-o ros şi colţul bordeiului"[470].

Cele trei zile de circuvi de iarnă sunt numite de către localnici, în ordine, primăvara, vara, toamna. Cum va fi vremea în aceste zile, prin analogie şi după observarea de-a lungul zecilor sau poate sutelor de ani de către generaţii succesive de oameni, se consideră că aşa vor fi şi cele trei anotimpuri care vor veni.

De *Foca* (23 iulie) nu-i voie să se strângă sau să se clădească fânul pentru că, în caz contrar, acesta va arde, fiind aprins de către trăsnetul căzut aproape din senin. Se povesteşte că Teofil Nuţescu din Dorotei a clădit fânul în ziua de Foca şi din senin a apărut un nouraş şi a trăznit în claie, care a ars, iar lui Grigore a lui Mareş din Frasin, în timp ce clădea fânul în această zi, acasă i-a ars grajdul în întregime. Tot la Frasin, o femeie a cules cânepă în ziua de Foca şi până în seară i-a ars gospodăria. La Stulpicani, Mihai Cracană şi Gheorghe Flocea au clădit în ziua de Foca şi după ce au terminat, a venit câte un nouraş şi le-a trăsnit clăile care au ars în câteva minute. La fel a păţit Ioana lui Niţă al Lupului care, tot în această zi, a băgat fânul în şură şi după ce a terminat i-a trăsnit şura, care a ars în întregime. Lui Milian a lui Catrinar i-a ars *grajdiul* din acelaşi motiv[471]. „La noi a ars casa pentru că am făcut fânul din Imaşul Ghirleului, în ziua de Foca. Cum îi azi am lucrat şi a doua zi a ars casa"[472].

„Am văzut eu cu ochii mei, aici, pi Runc, la Semenco, uni tătă zîua di Foca o adunat, s-o sîlit şî o strâns fânu' şî l-o clădit. Şî cân' l-o gătit di clădit, la asfinţita soarelui, o vinit o ploaie, o trăznit în claie şî s-o aprins claia şi o ars tătă"[473].

Întâmplări asemănătoare au avut loc în toate satele bazinului.

În iulie, într-o perioadă de doar zece zile, mai exact în perioada 13-23 iulie, există un număr mare de sărbători care se ţin. Cu o săptămână înainte de Sfântul Ilie este *Procopie*. Urmează, în ordine, *Soborul Sfântului Arhanghel Gavril* (13 iulie), zi pe care huţulii gemeneni o numesc *Havrilia* şi în care nu cosesc, *Chiric*

469. Inf. Frozina Flocea a Babei, 76 ani, Stulpicani.
470. Gh. Solcan, *Note*.
471. Inf. Arcadia Sahlean, 81 ani, Maria Dumbravă a Lupului, 87 ani, Eufrosina Hutu, 93 ani, Stulpicani.
472. Inf. Gavril Diacon, 43 ani, Stulpicani.
473. Inf. Frozina Flocea a Babei, 76 ani, Stulpicani.

Scanned with OKEN Scanner

sau *Chiriac* (15 iulie), *Marina* (17 iulie), *Macrina* (19 iulie), după care urmează una după alta *Sfântul Ilie*, *Ilie Pălie*, care se ţine pentru protecţie împotriva trăsnetelor, *Maria-Magdalena* şi *Foca*. Între ele se situează şi o duminică, care este sărbătoare de drept. Marina şi Macrina se ţin pentru protecţie împotriva fulgerelor şi a trăsnetelor, iar Maria-Magdalena se ţine pentru cumpene, atât pentru oameni, cât şi pentru animale.

În ziua de Marina se fac din humă (la Slătioara se numeşte *măloi* şi este un lut albăstriu luat din vecinătatea albiei pârâului) turte ce se lasă la uscat şi se vor folosi ca remediu la unele boli ale vitelor, ca de exemplu *bolovănirea* pulpei. În acest caz se ia turta de humă, se înmoaie în apă, se freacă pulpa cu respectivul „unguent" care va trage *focul* (febra) din uger, bineînţeles ajutat de către descântec.

La *Probaje* (Schimbarea la faţă, pe 6 august), numite şi *Probajini*, – zic localnicii – se *probozesc* florile, adică încep să se ofilească şi să se usuce, sărbătoarea fiind considerată ca fiind primul hotar al verii, după ce vara a început *să se călătorească* începând de la *Pintilie Călătorul*, cum este numit de către localnici Sf. Mucenic Pantelimon (27 iulie), iar un prim hotar al toamnei este Sfânta Paraschiva, despre care se spune că „este de felul ei mânioasă tare, căci îndată se schimbă vremea, se răceşte, începe a ploua"[474].

Sărbători ţinute doar de femei sunt *Sfântul Sava* (12 aprilie), când acestea nu se apucă de cusut ca să nu le amorţească mâinile, şi *Sfânta Ana* (9 decembrie), când se lucrează câte puţin din toată gama de activităţi pe care le fac de regulă femeile: se toarce, se coase, se ţese, se sapă, se dă cu grebla etc. câte *oleacă* din fiecare, ca să aibă spor la lucru peste an. De Sfânta Ana bărbaţii înconjoară casa cu cârceaua de la plug ca să aibă spor la arat. Se zice că „de la Sfânta Ana creşte ziua şi sporul, mai ales la treabă"[475].

Şi bărbaţii au o sărbătoare exclusiv a lor. Este *Spiridon, făcătorul de minuni*, când nu se merge la muncă în pădure pentru că această zi este periculoasă pentru cei care nu o ţin, în sensul că vor avea *cumpene* din care, de cele mai multe ori nu se scapă cu viaţă, ori rămân adesea cu infirmităţi grave. Uneori pierd animalele de muncă în urma unor accidente. „Mihai al meu a lucrat în pădure cu boii în ziua de Sfântul Spiridon, făcătorul de minuni. După amiază, am pus fân în iesle, ca de obicei. Dar aveam o presimţire că s-a întâmplat ceva rău. Spre seară a venit Mihai şi mi-a spus că a sărit un butuc de pe jlip şi a *farmat* amândoi boii şi a trebuit să-i taie. Am plâns atunci, că eram tare necăjită"[476].

Despre Spiridon am întâlnit următoarea legendă:

474. Inf. Frozina Flocea a Babei, 76 ani, Stulpicani.
475. Inf. Viorica Cotlarciuc, 81 ani, Frasin.
476. Inf. Maria Dumbravă a Lupului, 87 ani, Stulpicani. (*A farma* = a lovi foarte rău, provocând multiple răni grave).

Scanned with OKEN Scanner

„Spiridon era un om tare necăjit şi ca să poată avea cele necesare traiului s-a prins pentru o bucată de vreme argat la un om tare bogat, dar tare zgârcit, care avea mulţi cai. Spiridon o avut grijă de cai. Amu, când s-o fost împlinit timpul pentru care s-o prins slugă, Spiridon i-o spus stăpânului că doreşte să-şi primească plata şi să plece.

– Măi Spiridon, îi adevărat, mâine dimineaţă se împlineşte vremea şi tu pleci. Drept sâmbrie am să-ţi dau mâine toţi caii tarcaţi.

Spiridon, care păzise caii, ştia bine că aceştia erau arăpeşti şi nici unul nu era tarcat. Atunci el s-a rugat toată noaptea la Dumnezeu ca să-l ajute şi să nu-l lase să plece fără plata sâmbriei.

Dumnezeu, ascultându-i ruga fiebinte şi făcându-i-se milă de el, a făcut toţi caii floreni.

A doua zi dimineaţa când a venit stăpânul, Spiridon era în grajd şi rânea. Stăpânul a văzut toţi caii tarcaţi şi a întrebat de unde sunt aceşti cai.

-Sunt ai noştri, a răspuns Spiridon.

Văzând aceasta, stăpânul nu a mai avut ce face şi i-a dat întreaga herghelie lui Spiridon”[477].

După atâtea sărbători şi zile cu restricţii la unele munci, o serie de persoane ar putea să prindă meteahna lenevirii, dacă nu chiar o au, atitudine satirizată în versuri de o savoare aparte :

Lunea, marţa nu lucrai,
Miercurea nu m-apucai.
Joile sînt opriti,
N-am lucrat di cân’ ţîn minti.
Vinirili sînt legati,
Nu lucrez cî fac pacati.
Sâmbăta îi cea măi mari,
Duminica e sărbătoari
Lasatî di Dumnădzău
Sî mă hodinesc şî eu[478].

sau

Luni, Andrei,
Marţi, Matei,
Mńercuri, Dzîua Crucii,
Gioi la târg m-oi duci,
Viniri oi vini,
Sâmbîtî m-oi hodini.
Dumńinicî oi lucra,
Dacî şî popa a lucra[479].

Variante la *Săptămâna leneşului* se înregistrează şi la Frasin :

Luni e Lunei,
Marţi e Macovei,
Miercuri e Miercurea Mare,
Joi e lăutoare,
Vineri,
Pentru gineri,

477. Inf. Vasile Gemanar-Flandă, 79 ani, Plotoniţa.
478. Inf. Vasile Răcilă, 49 ani, Stulpicani.
479. Inf. Despina Drălciuc, 51 ani, Ostra.

Scanned with OKEN Scanner

Sâmbătă de lăut pe cap,
Dumineca-i de mers în sat[480].

sau

Luni şi marţea n-am lucrat,
A ţine m-am apucat.
Miercurea e sărbătoare,
Că scapă de multe boale.
Apoi joile-s legate,
N-oi lucra că fac pacate.
Vinerile le cinstesc,
Nu mă prea ostenesc.
Sâmbăta când aş lucra,
Gata-i popa cu toaca,
Să-nceapă vecernea.
Stăi, părinte nu toca,
Că eu încep a lucra[481].

ori

Luni şi marţi am sărbătoare,
Miercurea mă vaiet de picioare,
Joia-s de popa legată.
Vinerea nu mi s-arată
Şi sâmbătă e ziua morţilor[482].

480. Cules de către preotul Gh. Solcan, de la Ioan I. Brădăţan, 82 ani, Frasin.
481. *Ibidem.*
482. Gh. Solcan, *Note.*

Larga circulaţie a motivului *femeii leneşe* în folclorul altor popoare este subliniată de către folcloristul S.Fl. Marian, care publică un text înregistrat în Toscana (Italia) :

La bella donna che ha perso la rocca !
E tutto il lunedí la va cercando ;
Il martedí la trova mezza rotta,
Mercoledí la porta rassettando,
Il giovedí le pettina la stoppa,
Il venerdí la va inconocchiando,
Il sabato si liscia un po' la testa,
Domenica non fila perch' é festa

ceea ce în traducere liberă înseamnă :

Frumoasa nevastă care-a pierdut furca,
Hălăduieşte toată lunea căutând-o ;
Marţi o găseşte pe jumătate ruptă,
Miercuri o duce s-o repare,
Joi îi piaptănă fuiorul,
Vineri îl pune în furcă,
Sâmbătă îşi netezeşte un pic capul,
Duminecă nu toarce că-i sărbătoare.

(Vezi S.Fl. Marian, *Nunta la români*, Bucureşti, 1890, p. 255).

Scanned with OKEN Scanner

Vor fi existând şi persoane care nu s-au prea omorât cu ţinerea acestor sărbători din moment ce sunt încă vii versuri precum următoarele :

Di Chiricî, *Nici nu-mi pasî.*
Nu mńi-i fricî. *Di Nichita*
Di Tanasî, *Nici atâta*[483].

Nu de puţine ori, unele femei leneşe puneau furcile rezemate una într-alta, formând o piramidă, şi se adunau în jurul unei sticle de o ocă de holercă şi după ce prindeau curaj, începeau a cânta :

Furculiţă cu trei coarne,
Fusul toarce, baba doarme[484].

De *Ziua Crucii* (14 septembrie) nu se mănâncă fructe care au sâmburii dispuşi în formă de cruce, gest care ar simboliza o profanare a cunoscutului simbol creştin, fapt ce intră sub incidenţa păcatului. În această zi se duc la biserică busuioc şi flori de *boance* (un fel de flori de grădină) care se sfinţesc. Din busuioc se face *struţul* (buchetul) cu care se stropeşte cu agheasmă. La Frasin, în această zi se pune balegă de vacă între bârnele peretelui grajdului şi se înfig în ea *boance*. Această balegă uscată este utilizată ca leac împotriva unor bube ale animalelor şi în durerile de urechi, la om. Se fărâmiţează şi se presară peste tăciuni aprinşi şi se ţine urechea deasupra ca să intre fumul cald în ea. La fel se afumă şi bubele animalelor.

La Gemenea, în această zi se desenează cu balegă de vacă câte o cruce deasupra uşii şi ferestrelor grajdului. Justificarea obiceiului se regăseşte într-o legendă, transpusă de altfel şi într-o colindă – *Bogatul şi săracul* –, conform căreia *„Dumnezeu şi cu Sfântul Petru, călătorind pe pământ, au ajuns la casa unui om bogat şi au cerut demâncare, însă bogatul n-a vrut să le dea. Au ajuns şi la casa unui om nevoiaş, care tocmai terminase de pregătit o cină sărăcăcioasă, şi la solicitarea celor doi, săracul îi invită la masă, precizându-le că nu au destulă pâine. Dumnezeu i-a spus să aducă şi să pună în cuptor balegă de vacă şi să o coacă. După ce s-a copt, săracul a scos din cuptor pâine proaspătă, destulă pentru toţi cei din casă. În amintirea acestei întâmplări se fac cruci cu balegă pe la uşile şi ferestrele grajdului"*[485]. În celelalte sate se pun pe la ferestre şi uşi mici cruciuliţe de lemn.

La *Sfântul Ioan de toamnă* (29 august) îşi *lasă udul* (se urinează) cerbul în apa pâraielor, care, începând cu acest moment, se răceşte şi nu se mai poate face baie în ea, iar la *Sfânta Mărie mică* (8 septembrie) se consideră că începe toamna.

Despre Sfântul Nicolae circulă în satele noastre următoarea poveste :

„Odată, un om sărac ducându-se la biserică vede pe icoană, pe faţa Sfântului Nicolai o lacrimă. Când a venit acasă i-a zis nevestei :

483. Inf. Maria Dumbravă a Lupului, 87 ani, şi Varvara Nacu Vulpe, 78 ani, Stulpicani.
484. Gh. Solcan, *Note.*
485. Inf. Maria Ciornei-Ciohorucica, 92 ani, Gemenea.

Scanned with OKEN Scanner

– Măi femeie, taie o găină că Sfântul Nicolai e tare flămând.

Nu avea decât două găini, dar femeia a tăiat una după porunca barbatului. Trecând pe acolo un om sărac, ei l-au chemat în casă şi l-au ospătat, iar din ceea ce i-a mai rămas a dus la biserică şi l-a îndemnat pe Sfântul Nicolai de pe icoană :

– Hai Sfinte Nicolai, şi-i mânca.

După aceasta, până într-un an, ograda lui era plină de găini.

Auzind bogătaşul satului despre felul cum a ajuns săracul să aibă multe găini, a tăiat şi el o găină. Când a trecut cerşitorul pe lângă casa bogatului şi a cerut ceva de-ale gurii, acesta, în loc să-l cheme şi să-i dea să mănânce, a spus :

– Eu am cui da de mâncare. O duc la Sfânt. Pleacă de aici.

Bogatul duce mâncarea la biserică, la icoana Sfântului Nicolai şi zice :

– Hai Sfinte Nicolai, şi-i mânca.

Atunci o voce îi răspunde :

– Atâta să ai cât mi-ai dat.

Şi până-ntr-un an, toate găinile i-au pierit"[486].

Dintre zilele săptămânii, exceptând duminica, cea a Sfintei Vineri este foarte importantă. De regulă, în această zi se posteşte, iar de se ţine post negru, ziua este numită *vinere neagră*. Sfintei Vineri i se adresează o rugăciune cunoscută în zonă sub numele de *Rugăciunea Sfintei Vineri* :

Vinerea, vinerea,
Două tinerea,
Nime-n lume nu ştia,
Numai trei fete a lui Lazăr :
Una Macrina,
Una Călina
Şi alta Dalba Rusalima.
S-au dus pe câmpul lui Lazăr
Şi au căutat nouă floricele.
Nouă floricele n-au aflat,
Dar au aflat o albinuţă,
Ce-a făcut ceruţă,
Din ceruţă luminiţă.
Luminiţa s-a aprins,
Raiul s-a deschis,
Iadul s-a închis,
Domnul Sfânt aşa a zis :
Cruce-n cer, cruce-n pământ,
Cu cruce, mamă, m-ai născut,
Cu cruce m-ai botezat,
Cu cruce m-ai apărat,
De duh negru m-ai scăpat,
Cu crucea lucrul rău l-ai alungat
Şapte mile şi mai bine,
În toate sfintele zile,
Pân la ceasul cel de moarte
Şi de zi şi de noapte,
Până-n ceasul cel de moarte,
Sfântă cruce, culcă-mă,
Bunul Dumnezeu, deşteaptă-mă,
Înger păzitor, păzeşte-mă
Şi de rele fereşte-mă.
Amin !

486. Gh. Solcan, *Note.*

Scanned with OKEN Scanner

Cine va spune această rugăciune de trei ori vineri seara va scoate multe suflete păcătoase:

Din măguri,
Din păcuri,
Din şerpii cât brazii,
Din paianjenii cât casa,
Din broaşte cât masa.
În numele Tatălui, al Fiului şi al
Sântului Duh.
Amin[487].

Cu sfinţenie mai ţin bătrânii şi astăzi duminicile. Îmbrăcaţi în frumoase haine de sărbătoare, se pornesc dimineaţa la biserică, după ce mai întâi se iartă cu cei din casă: în momentul în care ies din casă, se adresează celor ce rămân acasă cu *„Iertaţi"* şi primesc răspunsul *„Dumnezeu să vă ierte"*. Până la amiază, când se întorc de la biserică, nu mănâncă nimic.

Dintre toate duminicile, *Duminica Mare* (Rusaliile) este cea mai importantă. Neţinerea ei poate atrage mari necazuri. „În *Duminica Mare* nu se gioacă. Dacă or giuca în *Duminica Mare,* atunci tătă vara vin sloate şi fac prăpădenie cu sămănăturile[488].

Unul dintre cei care au lucrat în ziua de *Duminica Mare* şi care s-a căit povesteşte: *„La Duminica Mare am mutat un coşer la stânî. Dupa ci am terminat, din sănin o vinit on nouraş şî o bătut gheaţa numa pi stâna noastrî şî ni-o trăznit patrudzăcişîcinci di oi şî trii sugari, şî era să-l trăzneascâ şî pi Trăian a nostru.*

Fraţî Arcadi, Gheorghi şî Ilií Moroşan o lucrat duminicili la fân. Primi doi s-o leganat[489]*. Lui Ilií i-o citit preotul şî l-o scapat, cî o fugit Nicuratu di lângî el, cî Nicuratu îl îndemna sî sî lęgini"*[490].

Un obicei dispărut de circa un secol este *nideia* (nedeia). Obiceiul se mai păstrează numai în amintirea octogenarilor din Stulpicani şi Ostra, ei precizând că nu l-au apucat, dar au aflat despre acesta din relatările unor înaintaşi ai lor. Locul desfăşurării acestei nedei ne este cunoscut şi datorită faptului că muntele pe care se desfăşura, aflat la cumpăna de ape dintre bazinul Bistriţei şi al Suhei Bucovinene, şi-a luat numele de la acest obicei: *Bâtca Nideii*. Era un eveniment mult aşteptat care avea loc în mijlocul verii. Despre existenţa lui se vorbeşte în monografia Broştenilor, unde se consemnează: „Fostul pădurar al

487. Inf. Gheorghe Sahlean, 54 ani, Bucşoaia.
488. Inf. Frozina Flocea a Babei, 76 ani, Stulpicani.
489. *A legăna* = eufemism folosit de către informatorul nostru pentru „a se spânzura", termen pe care l-a evitat, aşa cum a evitat şi cuvântul *drac*.
490. Inf. Toader Flocea, 76 ani, Stulpicani.

Scanned with OKEN Scanner

moşiei Broşteni, Grigore Chirileanu, istoriseşte că a auzit din bătrâni cum că vechiul iarmaroc (bâlci) de vite se ţinea în toţi anii la Sânt-Ilie pe Muntele Lung, la locul zis Bâtca Nedeii şi că numai în vremi mai apropiate s-a mutat acest iarmaroc la Mănăstirea Slatina şi în sfârşit la Folticeni. Fapt este că cuvântul *nedeie* înseamnă şi bâlciu şi Sf. Ilie şi că drumul vechiu spre Suceava *prin Muntele Lung* mergea până acum 30-40 de ani. [...] Şi ne putem închipui ce patriarhală adunare păstorească de pletoşi moldoveni de munte, cu vestiţii lor cai moldoveneşti, trebuie să fi fost cu prilejul acestui caracteristic iarmaroc pe minunatul şi întinsul podiş al Muntelui Lung, ale căruia poale se lasă până la satele de pe malurile Moldovei deoparte şi până la cele de pe malurile Bistriţei de altă parte"[491].

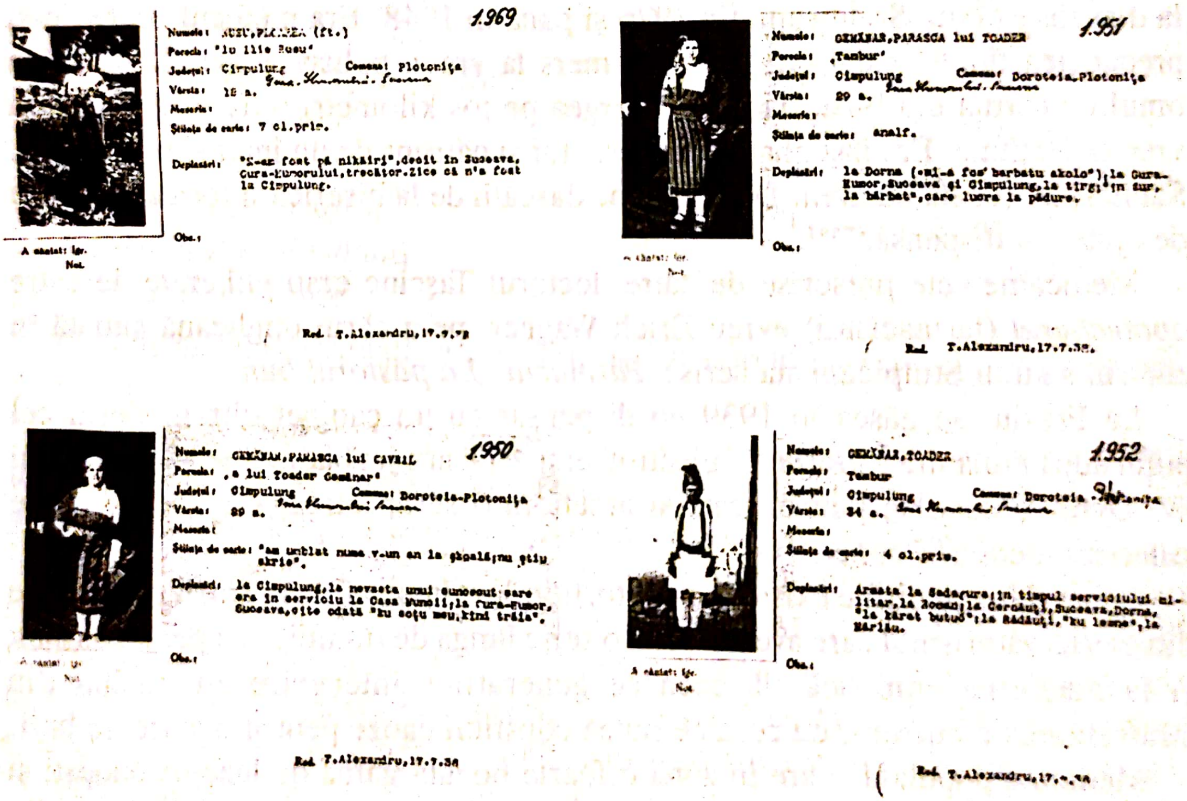

Fişele informatorilor Rusu Floarea, Gemanar Parasca a lui Gavril, Gemanar Parasca a lui Toader şi Gemanar Toader din Plotonița, întocmite de folcloristul Tiberiu Alexandru în 17 iulie 1938

491. A. Popovici, Gh.T. Kirileanu, *Descrierea moşiei regale Broşteni, judeţul Suceava*, Bucureşti, 1906, p. 17.

BOLILE ŞI LEACURILE BĂBEŞTI

În satele zonei asistenţa medicală a fost asigurată de cadre medicale de specialitate încă de timpuriu. În 1905 era medic de district în Stulpicani David Marian, dar cel mai cunoscut doctor din zonă a fost Petre Taşciuc, care a funcţionat la dispensarul din Stulpicani din 1926 şi până în 1948. Era medicul „care nu-şi precupeţea timpul când era vorba de mers la vreun bolnav acasă. Dacă îl lua omul cu căruţa era bine, dacă nu, mergea pe jos kilometri întregi fără să facă vreo obiecţiune. Era pasionat de meseria lui şi pătruns de un înalt simţ umanist. Sanitari cu şcoală nu avea. De regulă pe dascălii de la biserică îi forma şi îi avea de ajutor la dispensar"[492].

Medicamentele prescrise de către doctorul Taşciuc erau eliberate de către *apotecherul* (farmacistul) evreu Erich Wagner, pe a cărui dugheană situată în centrul satului Stulpicani sta scris: *Farmacia „La păstorul bun"*.

La Frasin, se găsea în 1939 un dispensar cu un cabinet ultramodern, cel puţin după titulatură: „Raze X. Electrotherapie Quarz şi Diathermie" a doctorului W. Dym[493], unde se puteau trata şi ameliora o serie întreagă de boli de care sufereau locuitorii zonei.

Chiar şi în condiţiile existenţei doctorilor, localnicii, fie din spirit practic, fie din conservatorismul care avea la bază o serie lungă de tradiţii, au apelat constant şi la medicina empirică, la ceea ce generaţiile anterioare au învăţat din confruntarea cu natura, cu ceea ce putea constitui cauze pentru o serie de boli.

Medicina populară[494] are în zonă o foarte bogată gamă de leacuri băbeşti şi practici de la diverse descântece până la ceaiuri şi diferite unguente obţinute din plante din flora spontană şi diverse produse care sunt la îndemâna localnicilor.

---

492. Victor Ambroş, *op. cit.*, p. 5.

493. Arh. Naţ. Suceava, Fond Judecătoria de pace Stulpicani, d. 2/1939, f. 177.

494. Pentru problematica respectivă am folosit informaţiile culese de la Frozina Flocea a Babei, 76 ani, Maria Dumbravă a Lupului, 87 ani, din Stulpicani, precum şi Gh. Solcan, *Monografia*, passim, care a avut ca informatori pe Vasile Volanschi, 75 ani, şi Vasilică Drelciuc, 83 ani din Frasin.

Precizăm că un vast material de acest gen a fost sistematizat de către I.A. Candrea, *Folclorul medical român comparat*, Editura Polirom, Iaşi, 1999.

Scanned with OKEN Scanner

Fără a face un inventar exhaustiv al acestora, amintim câteva cazuri, fie pentru originalitatea medicamentaţiei, fie pentru terminologia utilizată. Astfel, *baghiţa* – boală întâlnită la sugari, ce constă în abdomen umflat din cauza răcelii, gastro-enterită – se tămăduieşte cu un original decoct: se pun la fiert într-o oală de lut un cuţit, o crenguţă de cetină de la o mătură *părăsită* – măturile se făceau din crenguţe de cetină – (care implică magia imitativă în sensul că boala îl va *părăsi* pe suferind), un fus, şase linguri de lemn şi trei linguri de cenuşă, peste care se toarnă o ocă de apă neîncepută, adusă chiar în ziua aceea înaintea altora de la fântână sau de la izvor. După ce se fierb bine toate acestea într-o oală de lut, se toarnă într-un lighean şi se descântă:

Du-te, boală, de la mine,
Astea-s lucruri pentru tine.
Că eu cu Maica Domnului
Te-oi scoate din trupul lui Ion
Cu cuţitul te-oi tăia,
Cu fusul te-oi înturna,
Cu lingura te-oi sorbi,
Cu mătura te-oi mătura.
Să te duci în pustie
Unde oamenii nu umblă,
Unde cocoşul nu cântă,
Unde pasărea nu zboară,
Acolo e a ta comoară,
Eşti de Domnul blestemată.
Acolo e locul tău,
Nu în robul lui Dumnezeu Ion.
Amin[495].

Cu apa astfel descântată se spală pântecele copilului. Operaţiunea se repetă de trei ori.

Buba cea rea este un fel de *buboi* (furuncul) cât o nucă, care se lecuieşte prin ungere cu sucul unei buruieni ce creşte în pădure şi are frunza lată şi floarea verde cu patru petale, iar la mijloc face un fruct negru, de mărimea unei vişine. În timp ce cunoscătoarea unge buba cu sucul respectivei poame, se adresează bubei şi spune: „*Bună dimineaţa, bubă neagră* (sau bună seara, în funcţie de momentul când se face operaţiunea). *Cum nu-i amu dimineaţă, să nu ajungi nici tu până dimineaţă*". Dacă este seară, se adresează cu bună dimineaţa, iar dacă este dimineaţă, se adresează cu bună seara. Lucrul acesta se repetă de trei ori.

Uima, udma, o bubă mare cât un ou de puică care se face pe la subsuori, un fel de furuncul, şi *colţul de lup* (necroza) se vindecă folosindu-se flori de *boance* păstrate de la Ziua Crucii pe pereţii grajdului, acoperite cu bălegar proaspăt. Se ia o floare de aceasta cu tot cu balegă, care între timp s-a uscat, i se dă foc şi cu fumul degajat se afumă buba în formă de cruce, adresându-i-se cu *Bună dimineaţa*, ca şi în cazul precedent. Tăciunele rezultat din arderea balegii şi a florii este întins peste buba respectivă.

Bubele dulci (o eczemă contagioasă) le capătă copiii mici şi pentru a scăpa de ele se spală locul cu pricina cu ceai de coajă de măr dulce sau se unge cu

495. Gh. Solcan, *Monografia*, p. 51.

groscior (mâncare pentru copii făcută din lapte şi griş), ori cu o pastă făcută din fasole arsă amestecată cu smântână dulce.

Vărsatul, bube mici ca sămânţa de cânepă ce ies pe corpul copiilor, se vindecă cu moare de varză fiartă, care se bea, şi se recomandă ţinerea copilului în casă, la căldură.

Buboaiele oarbe, numite şi *pai sec*, se fac după cap şi pe fund. Pentru a se scăpa de ele, se stoarce unul copt pe o *cârţă* (cârpă). Cu acea cârpă se merge în pădure şi se numără trei brazi. În cel de-al treilea brad se face cu un sfredel o gaură în care se bagă *cârţa* şi apoi se astupă gaura cu un dop de lemn, spunându-se de trei ori următoarea frază : „*Când s-a întoarce cârţa aceasta acasă, atunci să mai capăt eu buboaie !*"

Ruja este o bubă roşie şi foarte dureroasă, care se face mai ales pe picioare. Se tratează prin arderea pe locul respectiv a câtorva câlţişori de in, iar focul se înăbuşă, înainte de a arde pielea, cu o cârpă roşie, descântându-se :

Pete roşii de sub piele,
Zburaţi peste părău,
Părău' să sece,
Buba roşie să plece[496].

Plescaiţele sau *plesnele* (stomatita), bube de culoare albă ce apar pe vârful limbii, se vindecă ţinând în gură ceai de salvie.

Trântitura, o bătătură dureroasă ce se face în călcâi sau în talpa piciorului din cauza mersului desculţ şi care uneori coace, se arde cu cârligul pentru foc (vătraiul) înfierbântat. Trântitură poate căpăta cel care a călcat desculţ pe locul unde s-a *trântit* (tăvălit) un cal. Aceasta se vindecă doar cu o pastă făcută din rădăcină de brusture care se bate cu răşină până se face pastă şi cu care se leagă respectiva *trântitură*.

În caz că se fac bătături, se leagă cu foi de ceapă caldă şi după ce se înmoaie, acestea se taie.

Blândele sunt nişte bubuliţe care apar înainte de a se schimba vremea şi care produc o mâncărime mare. Trebuie evitată scărpinarea, căci se trec singure.

Dezvelitura mânurilor constă în umflarea încheieturilor mâinilor primăvara după un efort susţinut, din cauza lipsei de antrenament. Suferinţa se înlătură de către cunoscătoare cu următorul descântec :

Nouă babe, nouă fete, nouă şopârlaiţ,
Opt babe, opt fete, opt şopârlaiţ,
Şapte babe, şapte fete, şapte şopârlaiţ,
Şase babe, şase fete, şase şopârlaiţ, [...]
Două babe, două fete, două şopârlaiţ,

496. Gh. Solcan, *Monografia*, p. 54.

O babă, o fată, un şopârlaiţ,
Nici o babă, nici o fată, nici un şopârlaiţ.

După care se suflă de trei ori în părţi peste umflătură[497].

(Numărătoarea inversă porneşte de la cifra nouă până la unu).

Trepădarea ori *pânticăraia* (diareea) se vindecă dacă cel bolnav bea apă cu *sâg* (un lut tare de la marginea băhnurilor). Se mănâncă afine, scrum ars de pe ceaunul de mămăligă, brânză de oi. Unii scot o *bătugă* (rânză) de la o găină neagră. De pe aceasta scot cămaşa (pieliţa interioară) şi după ce o usucă, o pisează până o fac pulbere pe care o dau bolnavului să o bea cu rachiu. Tot ca remediu se foloseşte ceaiul din cămaşă de miez de nucă, care se strânge şi se pune la uscat când nucile nu sunt coapte. Cine mănâncă multă brânză se poate *încuia* (se constipă). Celui încuiat i se dă făină de cari, dar cu mare atenţie căci i se poate provoca *trepadare* sau chiar *vintre* (dizenterie). În ultimul caz, tratamentul este administrarea de cheag cu lapte.

Făina de cari se mai utiliza la tratarea *opăriturilor* la sugari, precum şi a diferitelor răni făcute ca urmare a faptului de a se fi *zdrelit*, adică de a se fi jupit pielea de pe carne.

Zăpreala (anurie, retenţia urinei) se vindecă cu ceai de barba ursului sau de mătase de porumb. Ca să nu se mai urineze în pat, copilul mic este spălat pe faţă cu agheasmă şi bătut cu o mătură părăsită. (Mătura părăsită se foloseşte şi în descântece ca boala să părăsească bolnavul). Cei mai mărişori sunt duşi la biserică, unde în auzul celor prezenţi, zic cu voce tare, de trei ori, *„Bună dimineaţa"*, scontându-se pe efectul psihologic provocat de sentimentul de ruşine.

Buba neagră se vindecă cu burete pucios.

Copiilor mici, ca să scape de limbrici, li se dă *naft* (petrol lampant) pe cuburi de zahăr, iar nările, buricul şi urechile se ung cu *naft*. Dimineaţa, pe *inima goală*, adică pe nemâncate, li se dă hrean cu miere de albine.

Piatra de la rinichi se elimină cu ceaiuri de *barba ursului* şi cozi de cireşe amare, ori cu ceai din boabe de jneapăn, dar şi cu băi de *strohuri* sau comprese fierbinţi cu făină de porumb.

Pentru râie se recomandă băi cu ceai din ciocălăi de *păpuşoi dişfacaţi* sau ungerea cu o pastă realizată astfel : se ia pucioasă, ţipirig, *calacan* (piatră vânătă), praf de puşcă, ceapă albă şi untură de pe chişte, se sfarmă bine şi se amestecă, după care se pune la fiert într-o oală de lut nouă timp de trei ceasuri, până se face o pastă neagră. Cu respectiva pastă se unge zona afectată a corpului de trei ori pe zi, în trei zile. În a patra zi se face baie cu ceai de *romaniţă* (muşeţel).

Peste rana care nu se vindecă uşor se pun frunze de *limba câinelui* (pătlagină). Despre persoana căreia i se vindecă greu rănile se zice că este *rea la carne*.

497. Inf. Paraschiva Gemanar, 41 ani, Dorotei.

Scanned with OKEN Scanner

Dacă un câine turbat suflă asupra unui om, acesta se va îmbolnăvi de *căţei de turbă*, adică îi ies pe limbă nişte bube care sunt înlăturate folosindu-se pila înroşită în foc.

Turturica (o specie de scai ce creşte prin fâneţe) este folosită sub formă de ceai în bolile de inimă, care mai pot fi tratate cu sirop de liliac alb, uscat încet la umbră, făcut din doi litri de apă peste care se pune, atunci când dă în clocot, o jumătate de kilogram de floare uscată. Se trage vasul de pe *şparhat* şi se acoperă cu un *fideu* (capac). După ce s-a răcorit, se strecoară şi se pune din nou la fiert. Când fierbe i se adaugă o jumătate de kilogram de miere de albine (de mai). Se ia câte o linguriţă de ceai dimineaţa pe *inima goală*, adică pe nemâncate. Acelaşi sirop, dacă se face din flori de liliac violet, se utilizează în bolile de ficat.

Netoata este o buruiană de pădure care se foloseşte în combaterea mătreţii, care se mai tratează cu ceai de muşeţel sau cu borş de putină.

Floarea de lucit (o floare galbenă cu trei foi, care creşte pe locuri băhnoase) este utilizată în tratarea nevrozelor. În general, bolile de nervi se calmează cu ceai şi băi de coajă de mac.

Ceaiul de coajă de stejar care a fiert mocnit timp de trei zile la foc mic şi ceaiul de *studiniţă* se folosesc în întărirea danturii (se ţine în gură), iar ca să se elimine durerea în cazul dinţilor cariaţi, se pune în carie piper măcinat sau tămâie.

Ceaiul de *urzică moartă* se foloseşte pentru „curăţirea" sângelui.

Boala de *cori* (rujeola), petele şi bubele roşii care apar la copiii mici, se vindecă prin frecarea lor cu cârpa cu care s-au şters ouăle înroşite şi care se păstrează special pentru astfel de situaţii. Pusă pe jar, se afumă cu ea pulpa umflată a vacii.

Urechile înfundate se rezolvă cu *fofază* (unii spun *pufează*), care se face dintr-o fâşie de pânză de in, lată de circa 2 cm, înmuiată în ceară, şi care se răsuceşte pe vârful unui fus în aşa fel încât să se obţină un mic con care se introduce cu vârful în ureche, iar la celălalt capăt i se dă foc. Căldura degajată şi canalizată în interiorul urechii determină înmuierea dopului de ceară şi scoaterea lui. Dacă bolnavul este copil, i se toarnă în urechi mir cald.

De guturai se scapă trăgând fumul degajat de jăratecul peste care se presoară făină de porumb sau se trage holercă pe nas.

Curgerea de sânge pe nas se opreşte prin ridicarea sus a mâinii corespondente nării din care curge sângele, punându-se comprese cu apă rece la ceafă şi frunze de coada şoricelului în nas.

Durerile de cap se vindecă cu *lăutul* (spălatul pe cap) cu *lăutoare* făcută din flori „de clopoţei de cei mari şi albaştri" şi cetină de brad sau de jneapăn, ori cu comprese de hrean ras sau cu felii de cartof crud puse la ceafă. Se fac şi frecţii cu un amestec de ţipirig, *bibci* (un fel de cuişoare cu capul mare), camfor şi rachiu.

Scanned with OKEN Scanner

Un tratament mai deosebit se realizează la Frasin astfel : se iau nouă surcele de la trunchi, nouă bucăţele de sare şi nouă de pâine sau de mămăligă şi cu toate acestea, în zori de zi sau la apus de soare, se merge la o apă curgătoare, şi cel care face acest lucru se aşează cu spatele la râu şi aruncă peste cap pe rând toate cele aduse, spunând următoarele :

Bună dimineaţa (bună seara), apă curgătoare,
Te cinstesc cu pâine şi sare,
Mńeta, cu sanatati.

şi aruncând o bucată de sare în apă, continuă :

Intre sarea-n apă,
Sănătatea-n cap.

Acest lucru îl face de nouă ori, după care se spală pe faţă cu apă din râu. Operaţiunea o repetă timp de nouă zile consecutive.

La Stulpicani, durerile de cap se tratează, după spusa uneia dintre cele mai recunoscute specialiste ale genului, ţiganca Nerghiş G. Ileana, de 73 ani, astfel :

„Într-o zi de *săc* (de *sec*, adică de post), până a răsări soarele, cel cu dureri de cap ia trei surcele de la trunchiul de lemne şi se duce *la vale* (adică la *părău*) până se arată soarele. Acolo, pe *ţărmură* (mal), trebuie să se pună cu faţa la partea din deal a apei, cum curge apa, şi cu fiecare surcică să atingă de trei ori capul, şi să o zvârlă peste cap, în timp ce zice :

Soarili-n apî
Şî sanatatea-n cap".

În cazul în care te doare capul din cauză că *te-a bătut cahla* (adică ai dureri de cap din cauza căldurii excesive emanate de către cuptor, sobă etc), te speli cu apă rece şi te aşezi repede pe trunchiul de lemne.

Pentru *boala cea rea* (epilepsia) se bea ceai de *zmăoaie*. Unele babe scaldă bolnavul în apa în care a fost scăldat mortul, iar apa respectivă se aruncă în groapa săpată pentru cel răposat, pentru ca boala să plece o dată cu mortul. Există şi babe care dau să bea bolnavului din *apa de pe mort*.

Pentru durerile de ochi se pun comprese cu albuş de ou fiert amestecat cu lapte scurs dintr-o ţâţă de femeie care alăptează.

Tratamentul *gâlcilor* (amigdalita) se face cu cataplasme cu o compoziţie realizată astfel : câteva gulii rase ca pentru *tócin* se amestecă cu untură de pe maţe sau de pe chişcă şi o ceapă albă (nicidecum roşie) se pun într-o tigaie la prăjit, mestecându-se să nu se ardă. Când este fierbinte se întinde pe o cârpă şi cu aceasta se înfăşoară gâtul bolnavului. După ce s-a răcit, se încălzeşte din nou.

Guşa o capătă persoana care bea o *gâză de guşă* care trăieşte în *băhnuri* şi nu zboară înainte, ci lateral. Este posibil ca să fie *lătăuşul*, o insectă care, spun dorotenii,

„trăieşte mai mult unde e apă stătută sau zăcută. Forma trupului său e încârligată, iar *mersura* sa e că dă o dată sau de mai multe ori în sus şi apoi se lasă iarăşi în jos, în apă"[498]. Ca tratament se foloseşte fierea de porc cu care se unge guşa.

Arsura (herpesul) apare pe buze din cauza setei nesatisfăcute în timpul somnului, iar de vei bea apă dintr-o cană după altcineva, vei face *zăbale* la colţurile gurii. Pentru a preveni apariţia *zăbalelor*, se recomandă a se bea apa cu căni curate. Se povesteşte la Stulpicani că, „la cosit fiind la o clacă, în Măgură, după ce cosaşii au mâncat de aprânzul mic, gospodina, femeia omului care a chemat barbaţii la clacă, nu-i mai spun numele, a adus apă proaspătă de la izvorul cu *ciurgău* şi a dat bărbaţilor să bea. Unul dintre aceştia, om în vârstă, văzând cana care nu era prea curată, i-a zis femeii: *Tu, Mărie hăi. Ulcica asta amńinusî a mânî.* La care, aşa-zisa gospodină s-a disculpat, răspunzând prompt: *Di o lunî n-am bagat mâna în ea, badi Gheorghi. N-ari di uni sî amńinusî.* Bătrânul a replicat: *Sî vędi.* Şi a băut, ca şi cum nimic n-ar fi fost de observat. În schimb, gospodina a rămas de râs în sat"[499].

Opăritura, *bruftuită* (băşicată) sau nu, şi arsura se tratează astfel: dacă porţiunea opărită sau friptă este mică, se presoară pe ea sare ca să tragă arsura, apoi se spală locul cu apă de var stins. Dacă suprafaţa opărită este mai întinsă, se unge cu untdelemn sau cu chişleag.

Arsurile mari se vindecă în modul următor: se ia apă curată şi se strecoară prin zece pânze dese. Din această apă se ia un sfert de litru în care se pune pe jumătate din volumul apei (125 ml) ulei din candelă şi se bate bine cu o lingură de lemn până se încheagă ca o pastă albă şi curată. Se pune bălegar de oaie să se usuce pe sobă. După ce s-a uscat bine, se mărunţeşte, apoi se cerne prin sită şi după ce se unge rana cu pasta albă, se presoară deasupra acest praf de bălegar. Se bandajează şi se lasă aşa trei zile, după care se spală cu ceai de romaniţă şi se unge din nou locul ca şi prima dată.

Scurta, o durere care apare la încheietura picioarelor din cauza unei răni sau din umblătură multă, se vindecă prin lovirea locului dureros de trei ori, în mai multe rânduri, cu *cutea* cu care se ascute coasa, după ce a fost încălzită în foc.

De *vătămătură* se scapă utilizând ulcica asemeni unei ventuze. Mai întâi se aprinde o lumânare în ea şi pe urmă se pune pe locul dureros. La Stulpicani, babele vindecau boala prin aplicarea pe locul dureros a *buricului de la şparhat* fierbinte, învelit într-o *cârţă* ca să nu frigă, sau se bagă sub curea o lespede de râu încălzită bine.

Broasca (chistul sebaceu) de regulă nu are tratament.

---

498. S.Fl. Marian, *Insectele în limba, credinţele şi obiceiurile românilor*, Bucureşti, 1903, p. 309, nota 7.

499. Inf. Maria Dumbravă a Lupului, 87 ani, Stulpicani.

Scanned with OKEN Scanner

Sugelul (panariţiu) sau *părul la deget* (care este mai mic decât sugelul) se tratează legând degetul afectat cu foi de ceapă coapte pe *şparhat*, ori cu aluat moale făcut din făină de grâu cu lapte de la o femeie care alăptează.

Degerăturile se vindecă legând partea de trup afectată în foi de varză dulce sau în *mătreaţă de topliţă* (mătreaţa broaştei).

Muşcătura de şarpe se tratează prin tăierea locului şi lăsarea sângelui să curgă, după care se spală cu o piele de şarpe, iar cel muşcat trebuie să bea lapte dulce, fără a mai mânca altceva.

Ologeala (paraplegie), boală care se capătă din cauza frigului, se tratează astfel : într-un ciubăr în care s-a pus apă fiartă cu strohuri se pune un drob de sare ars în foc, iar deasupra se acoperă cu un ţol. Bolnavul stă deasupra ciubărului acoperit cu ţolul până se răcoreşte apa. La fel se tratează şi apa la încheieturile membrelor.

Durerile reumatismale se tratează prin frecţii cu spirt în care au fost puse din timp furnici luate din furnicar într-o sticlă unsă cu miere de albine. Articulaţiile dureroase se tratează şi cu venin de albine. În prima zi se pune o albină ca să *muşte* (înţepe) şi să-şi lase veninul acolo, în a doua zi, două albine, şi tot aşa, zilnic, creşte numărul de albine până la câte poate suporta bolnavul. Se fac şi băi de jnapă cu sare.

Durerile de şale (lumbago) se vindecă dacă bolnavul este întins jos pe pământ şi apoi călcat de urs. Călcătura ursului era recomandată chiar şi în scop preventiv, cel călcat devenind mult mai *uşor*, adică mai sprinten, mai ager. (Se pare că această practică a fost foarte mult folosită în satele bazinului. După spusa lui Toader Ţigănescu, de 97 ani, din Stulpicani, care susţine că are ştire despre acest lucru de la străbunii săi, pe pârâul Ursoaia s-a aşezat, veniţi nu se ştie de unde, un număr mare de ţigani ursari cu numele de Flocea. De la aceşti ursari îşi trag stulpicănenii porecla de *ţigani*, iar valea pe care s-au aşezat s-a numit *Ursoaia*). Durerea de şale, dacă nu există posibilitatea de a fi călcat de urs, se tratează cu comprese cu nisip sau cu sare caldă.

Durerile de spate şi de şale care apar din cauza faptului „că sângele este stricat, este răcit" se tratează cu ajutorul lipitorilor negre, care se aplică pe locul dureros ca să sugă sângele „stricat".

Bătrâna Domnica V. Diacon din Stulpicani era recunoscută în zonă ca fiind specialista în astfel de tratamente. Adesea oamenii bolnavi erau aduşi de la zeci de kilometri culcaţi în căruţă şi după tratament puteau merge pe propriile picioare.

Junghiurile (mialgii) se tratează cu descântec în timp ce se fac nouă noduri pe o sfoară, care apoi se aruncă pe o apă curgătoare, care trebuie să ia boala cum duce sfoara.

Mâinile şi picioarele *scrântite* (luxate) precum şi cele *rupte* (fracturate) se *trag* până vin oasele la loc şi se leagă cu un amestec făcut din rădăcină de *iarba*

Scanned with OKEN Scanner

lu' Tatin făcută mujdei şi amestecată cu untură de pe chişte. Membrele rupte se puneau întotdeauna în lopăţele. Vestit pentru abilitatea cu care *trăgea* mâini şi picioare era bătrânul Toader Moroşan al lui Neculai (Bighirel) din Stulpicani.

Bolnavul de *tuse măgărească* trebuie să schimbe aerul. Se duce în pădure peste trei sau patru pâraie, unde bea lapte de iapă sau ceai din bălegar de măgar. Bolnavul trebuie să rămână în pădure câteva zile. La Frasin, tusea măgărească la copii se trata astfel: se aduna balegă de măgar, se înmuia cu apă, apoi se strecura printr-o pânză curată, şi din sucul rezultat se da copilului să bea câte o linguriţă de două ori pe zi până se vindeca. Concomitent i se administrau ceaiuri de trandafir şi de floare de tei. În unele cazuri, se administra sucul de balegă de măgar fără a mai fi diluat. (Nu trebuie să mire pe nimeni administrarea de suc de balegă de măgar, căci intervine şi în acest caz magia imitativă).

Pentru calmarea convulsiilor se bea ceai de viorele.

Ulciorul (chalazion) se trece dacă se lipeşte de el o coadă de lingură de lemn înfierbântată la flacăra focului. *Ulciorul* se tratează adesea şi cu descântec, care este descântat doar de către o fată sau o femeie care este mezină în familia din care se trage. În timp ce împunge cu degetul ulciorul în formă de cruce zice:

Ulcior, ulcior,
Cum nu ajungi seara,
Aşa să nu ajungi dimineaţa.

după care îl scuipă în formă de cruce, apoi bolnavul este pus să privească prin gaura cheii. Operaţiunea se repetă de trei ori.

Albeaţa (leucom), *pohăiele* (cataractă), *orbul-găinilor* (hemeralopie) sunt afecţiuni ale ochilor pentru care medicamentaţia a fost pe bază de descântece. Ochii se curăţă şi cu lapte stors direct din ţâţa unei femei care alăptează. Pentru albeaţă se suflă în ochiul bolnav praf fin de zahăr de gheaţă (zahăr candel).

Nigeii (veruca) se tratează prin legarea lor cu păr de cal cât mai aproape de rădăcină sau se ung cu pastă de var.

Pecinginii, care apar la viţei şi se iau la om, se vindecă cu balegă de vacă prăjită pe *şparhat* (plită), care se pune fierbinte, cât poate suporta omul, direct pe pecingine.

Pentru calmarea varicelor se aplică pe acestea frunză de iarbă mare, de sfeclă sau de brusture.

Lungoarea (febra tifoidă) şi *racul* (cancerul) erau bolile de care se scăpa foarte greu.

Galbanarea (hepatita) se vindecă cu hrean cu miere de albine, ori se beau nouă păduchi puşi într-un pahar cu rachiu. Dacă bolnavul se duce la miezul nopţii singur în cimitir, scapă de boală, din cauza fricii.

Scanned with OKEN Scanner

Cel perit sau *frenţele* (sifilisul) este boala pe care o are tot omul. Boala se stârneşte din mâncăruri învechite, acre sau prea pipărate. Pentru a o preveni, se recomandă evitarea unor astfel de mâncăruri[500]. În tratarea acestei urâcioase boli şi în general a celor venerice se foloseşte o insectă, *căţelul de frasin*.

Brânca (erizipelul) era boala pe care babele nu o puteau lecui.

Alcoolismul se tratează cu urină de arici. Se prinde un arici, se pune într-o oală curată şi se lasă acolo până urinează. Se strânge urina respectivă, se pune câte puţin în băutură şi i se dă să bea alcoolicului.

Aprinderea băuturii în om, sau mai exact coma alcoolică, se tratează prin stoarcerea de zeamă din balega proaspătă de cal direct în gura celui aflat în suferinţă şi determinarea acestuia să o înghită.

Ca medicamentaţie se foloseşte adesea şi propria urină proaspătă cu care se spală eczemele, diferitele bube de pe corp, picioarele crăpate. Picioarele scrântite se leagă cu un amestec realizat din lut cu urină. Şi ceara din urechi se utilizează la *spurcatul* şi *întorsul* buboaielor şi a altor bube, chiar şi coşuri, prin frecarea lor cu ea.

Cel mai cunoscut medicament însă sunt *irurile*, care se obţin din *camfor*, seu de vită, miere de albine, măduvă de os, alcool, săpun, ceapă albă, care se pun la fiert şi se amestecă mereu până se obţine o pastă consistentă. Cu iruri se tratează cele mai multe bube şi răni.

Nu lipsesc situaţiile în care o anumită boală poate fi provocată prin administrarea de preparate speciale cu acţiune malefică. Spre exemplu, dacă atunci când fată mâţa, se ia *plodul* şi se arde pe o bucată de tablă până se face scrum, care se pune în băutură alcoolică sau se fierbe în ceva şi se dă unei persoane ca să-l bea, aceasta se va îmbolnăvi de plămâni.

Existau cazuri când unii flăcăi, în dorinţa de a scăpa de armată, beau ceai de *leuşteanul broaştei* care avea ca efect slăbirea apreciabilă a acestora până nu mai erau buni de...nimic.

Există şi o serie de interdicţii şi recomandări cu rol de prevenire a unor boli sau a unor stări neplăcute :

Să nu pui sita pe cap, că faci bube.

Să nu bagi foarfecele ori pieptenele în gură, că faci bube.

Să nu scuipi pe plita fierbinte, căci faci *plescaiţe*.

Să nu mănânci culcat, căci *plăzui* a boală.

Să nu mergi mâncând după apă, căci vei uita.

Seara nu se împrumută foc sau sita şi nu se lasă lingura în oală, căci cei din casă nu vor putea dormi.

Să nu numeri negii altuia, că te umpli de negi.

Să nu te uiţi la găină când se ouă, căci faci *cur de găină* pe obraz.

500. Vasilică Drelciuc, 83 ani, Frasin.

Să nu te uiţi pe fereastră în casa altuia, că faci ulcior.

Să nu umbli desculţ prin iarba cu rouă, căci ţi se *dezbârnează* (se taie la încheieturi) degetele de la picioare.

Femeia care cârpeşte rufe murdare face *păr* la degete.

Cine se spală pe cap cu apă rece face păduchi, iar cine calcă desculţ în tăvălitura unui cal face bătături în talpa ori în călcâiul piciorului.

Cine bea primind dintr-o mână rea se îmbată.

Copilul care umblă seara cu foc se va pişa noaptea în pat, în timpul somnului.

Dacă un om sughiţă mult, sperie-l şi nu va mai sughiţa.

Dacă doi copii se lovesc din neatenţie cap în cap, trebuie să scuipe de îndată, căci în caz contrar vor avea dureri de cap.

Am pomenit mai sus despre magia imitativă la care trimit o serie de practici şi credinţe care sunt încă vii în satele zonei. „«A dat Dumnezeu boli, dar a lăsat şi leacuri», se exprimă poporul în înţelepciunea lui. Dar...are o concepţie ciudată despre raportul care există între boală şi leac. Mintea lui simplistă a imaginat un fel de legătură intimă, o corelaţie mistică sau un fel de simpatie magică, nu numai între suferinţele lui trupeşti şi între mijloacele de alinare a acestora, ci între tot ce se atinge de traiul lui, de buna stare a gospodăriei lui etc. şi între lumea din afară, între tot ce-l înconjoară sau între toate acţiunile lui. Pentru ca să-i priască ceva, pentru ca să izbutească în ceea ce întreprinde, omul trebuie să imite prin acţiunile lui, tot ce i se pare că are oarecare legătură, oarecare asemănare cu ceea ce doreşte să realizeze: trebuie, cu alte cuvinte, să recurgă la *magia imitativă*"[501]. Mai exemplificăm această concepţie cu următoarea credinţă: în casa cu fete, musafirii trebuie să *şadă* ca să *şadă* şi peţitorii.

Tratarea bolilor animalelor

Tratamente asemănătoare se aplică şi animalelor. *Năjitul,* boală ce bolovăneşte pulpa vitelor şi brânzeşte laptele, apare din cauză că oamenii nu *ţin* (postesc) pentru vite şi se vindecă prin afumarea pulpei cu fumul emanat de boabele de mac sălbatic puse pe câţiva tăciuni încinşi, descântându-se:

Năjite, pricăjite,
Nu te anăji, nu te pricăji,
De tine scap
Cu-n fir de mac,
În patru despicat
De Maica Domnului lăsat[502].

501. I.A. Candrea, *op. cit.*, p. 297.
502. Gh. Solcan, *Monografia*, p. 58.

Scanned with OKEN Scanner

sau :

Fugi, năjiţă, pe chejiţă
Că te-mpunge un urs de-mpuns.
Cum te-ajunge, cum te-mpunge,
Cum te-mpunge, cum se duce[503].

În vederea tratării acestei boli, localnicii strâng, din albia râului, pietre găurite, mai ales mici lespezi găurite. Dacă vacii i se bolovăneşte pulpa, ea va fi mulsă prin gaura pietrei, în timp ce i se descântă. Aceeaşi boală se tratează la Stulpicani fie prin frecarea ugerului cu fundul ceaunului, fie prin afumarea cu putregai de răchită, care se presară peste jăratic, timp în care se masează pulpa şi se descântă.

La oi, *năjitul* se manifestă prin secarea unei ţâţe care nu mai dă lapte. Aceasta nu mai poate fi vindecată.

Un mod interesant de a trata vitele bolnave cu *poşganie* (numită astăzi *puiediţă*) este semnalat la Dorotei, cu o sută de ani în urmă de către Ilie Brădăţan şi consemnat de către S.Fl. Marian :

„Cuvântul *poşganie* e un nume colectiv, prin care se înţeleg larvele insectului numit lat. *Sciara militaris How.*

Poşgania (...) provine numai din munţi, unde se arată de regulă pe la începutul lunii lui iulie şi până către mijlocul lunii lui august într-un chip şi într-un număr aşa de mare, că văzând-o mişcându-se dintr-un loc în altul şi căutându-şi hrana, care constă din frunze de fag şi cetină putregăioasă, ţi se pare la prima privire că ar fi un fel de şarpe sur ca la 376 cm de lung şi cam de o palmă de lat, care se târâie alene încolo şi încoace pe pământ.

Românii din Bucovina, districtul Câmpulungului, şi cu deosebire cei din comuna Dorotea, când dau peste o droaie de aceste larve şi vermuţi, numiţi *Poşganie*, n-o lasă în pace, ci o prind, o duc acasă şi păstrând-o peste an, o întrebuinţează ca leac pentru vacile şi oile, care se *sburătăcesc,* adică cărora li se umflă pulpa şi din cauza aceasta dau dintru început lapte puţin şi scopt iar mai pe urmă stârpesc cu totul, precum şi pentru acelea care au *nejit,* adică a căror pulpă sau uger nu numai că se umflă, ci totodată se şi crapă şi din cauza aceasta apoi după 8–10 zile nu dau mai mult defel lapte. Iar când văd că atare vacă sau oaie s-*a sburătăcit*, adică a căpătat boala numită *buratic,* sau s-*a nejit*, adică a căpătat boala numită *nejit*, iau *pojganie* de aceasta, o pun într-o oală sau alt vas la foc, o fierb bine şi cu zeama ei oblojesc şi spală apoi vita *sburătăcită* sau *nejită* la pulpă.

Făcând aceasta, se zice că vita *sburătăcită* în puţine zile se vindecă şi iarăşi prinde a da pe încetul lapte ca şi mai înainte"[504].

503. Inf. Nicolae Lehaci a lui Gheorghian, 96 ani, Dorotei.
504. S.Fl. Marian, *Insectele în limba, credinţele şi obiceiurile românilor,* Bucureşti, 1903, p. 330.

În zilele noastre, ciobanii, când găsesc puiedița, se descing de curea și o întind în fața acesteia astfel ca tot șirul de viermișori care o alcătuiesc să treacă peste curea, în lungul acesteia. Din acest moment, se consideră că nici o oaie din cârdul lor nu va rămâne în urmă, nu se va pierde, ci toate se vor ține laolaltă așa cum se ține puiedița[505].

Albeața vitelor se vindecă suflând printr-o țeavă în ochiul bolnav praf fin de *zahăr de gheață* (zahăr candel) amestecat cu praf de tutun.

Vita care are *albeață* este tratată și într-un mod cu totul original, și anume tot cu a noua broscuță (din cele cu burta roșietică) prinsă pe timp ploios de pe prund. Dacă broscuțele respective nu se găsesc prea multe, atunci se va prinde tot a treia broască, dar totalul celor prinse trebuie să fie nouă. Pe rând, se pune pe ochiul bolnav, sub pleoape câte o broscuță, cu partea roșietică pe ochi, descântându-se astfel :

Broască, broscuță,
Cu patru lăbuță,
Cu capul lătuț,
În ochi vârâtă,
Albeață sucită ! [506]

Operațiunea se repetă de trei ori pe zi, timp de nouă zile, o zi da și una nu.

Nu trebuie să mire pe nimeni utilizarea broaștelor vii în astfel de tratamente, pentru că sunt considerate a fi ocrotite de către Maica Domnului, motiv pentru care acestea, după ce mor, nu putrezesc și nu miroase niciodată, ci se usucă. Explicația acestui fapt ne este dată de către următoarea legendă :

„Cân' o murit Domnul nostru Isus Hristos, Maica Domnului mergea plângând pi drum. Șî cum mergea ea, în cale s-o întâlnit cu o broască cari o întrebat-o :

– Da di ci plângi, Măicuțî ?

– Dapu cum sî nu plâng, cî am avut un ficior pi cari l-o prins jâdanii șî l-o chinuit, șî l-o omorât. Îs năcăjîtî cî nu măi am ficior.

Broasca o mângâię, spunându-i :

– Taci, Măicuțî, nu măi plângi ! Eu am avut nouă pui șî o vinit o roată forfăroatî șî mńi i-o omorât pi tăț odatî. Numa unu o ramas.

– Na, tot ț-o ramas unu. Șî uni-i acęla unu ?

– Univa pi aici. Șî broasca o început sî-ș chęmi puiu, strîgând :

Tomo, Tomoioaci,
Struț di busuioaci,
Vin la maica-ncoaci.

Dintr-on șanț ięsî un broscoi urât șî cu ochii bulbucați. Cân' l-o văzut așę di hâd șî di boldit, Maica Domnului o bufnit în râs șî o spus :

505. Inf. Vasile Gemanar, 79 ani, Dorotei.
506. Gh. Solcan, *Monografia*, p. 49.

– Fiin'că m-ăi făcut sî râd, uni îi sta tu sî nu sî împuţască apa, sî hie limpidi, curatî şî sî sî poatî bę, şî cân' îi muri sî nu mńiroş, sî ti usuci"[507].

Că broaştele sunt *curate* o dovedeşte convingerea localnicilor că la fântâna unde nu există broscuţe apa nu este bună de băut.

Dacă vaca are pulpa umflată din cauza muşcăturii unei *helge* (nevăstuică), i se freacă ugerul cu câte o pielicică de helge şi cu mujdei făcut din căţei de usturoi împunşi cu acul, în timp ce se descântă :

Iediţî pestriţî,
Prindi-ti di pchęliţî,
Pchęliţa di carni,
Carnea di os,
Duręrę sî pchici gios[508].

apoi se şterge pulpa cu o blăniţă de helge.

Variante ale acestui descântec sunt relativ multe :

Galiţî pestriţî,
Prindi pchęliţî,
Şî carni di pi os,
Cini vędi umflătura
Sî pchici gios[509].

ori

Hi, galiţă pestriţă,
Ce-ai muşcat vaca de ţâţă ?
Galiţă pestriţă,
Fugi de sub tufiţă.
Tufiţa-i de os,
Pe loc vei pica jos[510].

Pulpa ori muşcătura de şarpe pe munte se spală cu apă neîncepută adusă de la izvor în zorii zilei. Cel ce o aduce nu vorbeşte cu nimeni. În apă se pune puţină agheasmă de la Izvorul Tămăduirii (sărbătoare când popa face slujbă în biserică doar pentru vite) şi trei mlădiţe de răchită şi se rosteşte următorul descântec :

Dar tu şarpe vărgat,
De ce vaca mi-ai muşcat ?
Eu te-oi bate spânzurat
În crucile drumului,
De coarnele plugului.
Cu coasa te-oi tăia,
Cu cuţitul junghia,
Cu grebla te-oi grebla,
Cu mătura te-oi mătura,
Durerea de la Gioiana oi alunga

507. Inf. Viorica Cotlarciuc, 81 ani, Frasin.
508. Inf. Traian Dumbravă al Lupului, 54 ani, Stulpicani, şi Toader Macovei, 91 ani, Frasin. Termenul *iediţă* semnifică „şarpe".
509. Inf. Vasile Volanschi, 75 ani, Frasin.
510. Gh. Solcan, *Note.*

Scanned with OKEN Scanner

În creierii munţilor,
Unde cocoşii nu cântă
Şi oamenii nu umblă[511].

După ce s-a spălat cu agheasmă, locul muşcăturii se freacă cu o piele de şarpe.

Rănile infectate, cangrenate şi adesea având *muşeniţă* (viermii din rana vitelor) se tratează în felul următor: se ia un căţel proaspăt fătat (în orice caz, să nu fi făcut ochi), care se despică de viu în două pe lungimea burţii până la cap şi se aplică cu maţe cu tot pe rana respectivă, lăsându-se acolo mai multe zile. Sub carnea căţelului se curăţă rana şi se regenerează ţesuturile animalului bolnav.

Picioarele umflate ale cailor se tratează prin spălare cu urină umană proaspătă.

Frecătura (rana) care apare între unghiile oilor din cauza noroiului se vindecă dacă este unsă cu o alifie făcută din untură de porc fiartă cu piatră vânătă. (Aceeaşi alifie este folosită şi în tratarea râiei).

Broasca este o boală care afectează gura la vite şi care se manifestă prin umflarea venelor de sub limbă din cauza „unui sânge rău, care se capătă din lipsa apei, din sete mare". Se vindecă dacă vitele se *broscăiesc*, adică venele umflate vor fi sparte cu acul şi sângele rău este scos prin apăsare cu degetul. Limba se freacă apoi cu sare.

Curducul este o boală a cailor. Li se taie limba de mâncărime. Boala nu are leac şi caii pier.

Ariciul este o boală a cailor care se manifestă prin infecţii apărute pe picioare. Şi aceasta se tratează pe baza magiei imitative, cu o piele de arici cu care se loveşte în formă de cruce zona infectată şi se descântă.

Din cauza setei sau a răcelii, vitele capătă *sânge*. Boala se vindecă dacă vitei respective i *se dă sânge*, adică i se străpunge o venă cu o pană de cuţit specială, numită *stricnea*. La vitele mari *se dau* (se lasă să curgă) circa doi litri de sânge; la cele mici, mai puţin. La oi se crestează o ureche care se bate uşor cu o nuia şi se lasă să curgă circa un sfert de litru de sânge.

Dacă vaca nu *se alungă* (nu se goneşte) la timp, *se încruntă*, adică pierde sânge, iar de răceşte poate *cruşi* (urinează cu sânge).

Gălbeaza este boala oilor care au păscut de pe *băhnuri* o buruiană cu frunza lată. Boala se vindecă cu *buc* (pleava de la sămânţa de cânepă, nu coaja seminţei) amestecat cu tărâţe, care se dă oilor să-l mănânce.

Galbanarea oilor se constată după culoarea galbenă a laptelui. Oile sunt tratate cu ceai de rădăcină de steghe.

Dacă vita este scăpată la păscut în lucernă sau trifoi, se umflă din cauza fermentaţiei rapide, existând pericolul de a-i plesni stomacul şi de a pieri. Pentru a evita o astfel de pagubă, i se pune imediat în gură un căluş uns cu *patent* (vaselină minerală) şi i se dă să bea *potaş*. Dacă situaţia este gravă, i se va

511. *Ibidem.*

străpunge *boftul* (stomacul) cu suvacul pentru a permite ieşirea gazelor fermentate, apoi i se dă să bea apă de var.

Nu de puţine ori doctorul veterinar a fost depăşit de situaţie, dar, practicieni buni, unii localnici au *dat lecţii* specialiştilor. Odată, prin 1935, inginerul Gavril Ţibu, şeful Ocolului Silvic din Stulpicani, era pe punctul de a pierde o vacă de rasă, căci aceasta nu putea făta. „Inginerul a trimis vizitiul la Gura Humorului cu trăsura şi a adus pe doctorul veterinar – medicul plasei. Acesta, după ce a consultat vaca, i-a spus inginerului că sunt două soluţii : să sacrifice viţelul şi să scape vaca sau să sacrifice vaca şi să scape viţelul.

Inginerul ţinea şi la vacă şi la viţel şi cum se plimba prin curte nervos şi îngrijorat, deodată paznicul ocolului, badea Niţă a Frozinei, îi şopti la ureche : «*Domnule inspector, mă duc să-l chem pe Vasile Flocea, el este mai bun decât doctorul ăsta*». Şi dus a fost.

Odată sosit, moşul Flocea, oier vechi şi meşter în ale animalelor, s-a sfiit văzându-l pe doctorul veterinar al plasei. Inginerul Ţibu s-a scuzat şi i-a spus moşului : «*Bade Vasile, vezi ce poţi face şi salvează-mi vaca*», căci vaca stătea jos şi nu mai dădea semne de nelinişte, adică de fătare.

Moşul s-a spălat bine pe mâini şi-a uns mâna dreaptă cu săpunele de săpun şi a băgat mâna în vacă, căutând uşor viţelul. După ce a scos mâna, a cerut un lanţ subţire de metal pe care l-a învelit cu o pânză moale şi punându-l pe vârful degetelor de la mâna dreaptă, a introdus mâna din nou în vacă şi s-a chinuit cam o oră, apoi a sculat vaca în picioare şi a cerut să se tragă uşor, dar numai când vaca avea opinteli, şi încet, încet au început să apară picioarele din faţă şi capul viţelului şi în sfârşit l-a scos viu. Într-adevăr era o viţică roşie cu pete albe pe spinare din rasa Pintzgaur, mare şi frumoasă.

Inginerul Ţibu l-a sărutat pe moşul Vasile pe obraz şi i-a spus : «*Ce ai să doreşti, să vii la mine şi am să te ajut, căci de mare folos mi-ai fost, moş Vasile !*». Dar moşul Flocea Vasile s-a umflat în pene şi s-a adresat doctorului spunându-i : «*Ei, cine este doctor acuma, dumneata sau eu ?*». Doctorul, zâmbind, l-a aprobat, dar l-a şi întrebat : «*Ce avea viţelul, moşule ?*».

Bătrânul, mândru de experienţa sa, a răspuns : «*Era întors în vacă şi eu l-am învârtit cu picioarele înainte aşa cum trebuia. Câte n-am avut eu de aiestea la vitele mele, dar necazul te învaţă să te descurci şi singur, domnule doctor*».

Inginerul Ţibu i-a invitat pe toţi în casă şi i-a omenit aşa cum se cuvine, dar doctorul l-a pus la ficat pe moşul Vasile.

Câteva luni mai târziu, moşul Vasile Flocea s-a dus într-o marţi la târg, la Gura Humorului, să vândă nişte piei de oaie, dar printre ele avea şi câteva de viţel – pieile de viţel erau cu restricţie –, şi tocmai când le vindea în obor unui negustor evreu a apărut şi doctorul veterinar al plasei şi i-a aplicat pe loc o amendă de 500 de lei – mulţi bani pe atunci ! – şi nu l-a iertat pe moş Vasile

Scanned with OKEN Scanner

Flocea până nu i-a spus : «*Ei moşule, cine este doctor, eu sau dumneata ?*» dar moşul n-a mai zis nimic, doar atât : «*Domnii au întotdeauna dreptate !*».

Moşul Vasile Flocea se căsătorise cu o femeie bogată, dar care avea pe un ochi albeaţă şi era urâtă. În schimb, el era bine legat, nu prea înalt, roşu la faţă, purta plete ; era un ţăran plăcut şi deştept. Când mergea pe la vreo nuntă, şi aceea la vreun neam, căci nu prea avea timp, şi de se îmbăta şi vedea alte femei grase, frumoase şi cu ţâţele mari începea să cânte : *Boii şi averea-mi plac, dar cu sluta ce mă fac ?* Cânta fără să-l audă nevasta, avea şi el un of, dar numai la beţie îi apărea, căci ajuns acasă, boii şi averea îl făceau să uite de defectele soţiei"[512].

Menţionăm cu titlul de informaţie practică faptul că în cazul în care, la fătare, vaca elimină *plodul* (uterul), acesta se spală cu atenţie cu apă călduţă, apoi se presară cu boabe de mac şi se introduce cu atenţie înapoi în corpul respectivei vite. Câteva zile i se va pune vacii, sub picioarele din spate, un pod înalt ca să stea cu partea de dinapoi ridicată, ca să nu iasă din nou *plodul*.

În cazul în care boala este gravă, iar diferitele leacuri şi descântece nu-şi fac efectul şi animalul bolnav riscă să moară, în special din cele care nu se sacrifică în zonă, ca de exemplu calul, atunci proprietarul mai încearcă o stratagemă : îl va vinde pe un bănuţ unei alte persoane după o târguială prealabilă în care sunt subliniate calităţile respectivului animal, în speranţa schimbării stării de sănătate a acestuia o dată cu schimbarea stăpânului.

Pentru mana vitelor s-a manifestat întotdeauna o deosebită grijă utilizându-se o gamă largă de practici pentru protejarea acesteia. Când făta pentru prima dată o juncă, gospodarul stulpicănean lua *curăţâtoarea* (placenta), o punea într-o cârpă curată, apoi lua cârpa cu dinţii şi se ducea cu ea la un izvor cu apă curgătoare. Aici, lângă izvor, o îngropa şi zicea : „*Să curgă laptele de la giunca* (junca) *mea ca apa izvorului. Şi tu, când îi găsi corăţitoarea îngropată şi îi pune-o în dinţi ca mine, atunci să poţi lua mana vacii mele*". La Gemenea, când făta pentru prima oară junca, se luau nouă ţevi de soc şi se mulgea coraslă în ele. Apoi fiecăreia i se punea dop şi se îngropau o dată cu corăţitoarea.

La Dorotei, la prima fătare a juncii se cumpără un lacăt care se descuie şi i se scoate urechea. În locaşurile urechii se mulge câte un strop de coraslă din fiecare ţâţă. Apoi se pune la loc urechea şi se încuie, după care lacătul este aruncat într-o fântână adâncă, cu apă bună de băut, iar cheile sunt ascunse într-un alt loc. „*Aşa nimeni nu mai poate scoate şi descuia lacătul şi deci nu poate strica vaca, adică nu-i poate lua mana. Dacă totuşi ţi-o stricat cineva vaca, o mulgi şi arunci laptele în ieşitoare (closet) după care iei mizerie de acolo şi ungi copitele vacii zicând : «Cum pute ieşitoarea aşa să-ţi pută ţie laptele». Aşa se întoarce mana şi vaca îşi revine la starea ei normală*"[513].

512. Victor Ambroş, *op. cit.*, p. 15.
513. Inf Vasile Gemanar, 79 ani, Dorotei.

Scanned with OKEN Scanner

Tot pentru întoarcerea manei, Stela Popa din Dorotei procedează, conform relatării sale, astfel : *"Dacă îmi strică vaca, adică îi ia cineva mana, fac în felul următor : duminică dimineaţa, înainte de a trage clopotele la biserică, dezleg lanţul de la grumazul vacii şi îl pun în foc, şi îl las până se înroşeşte. Apoi îl pun în doniţă şi mă duc şi mulg vaca. Mulg vaca în cruciş peste lanţul înroşit şi zic : «Aşa cum sfârâie lanţul, aşa să-i sfârâie vaca celui care a luat mana vacii mele». După asta dau laptele la câine să-l mănânce şi zic iarăşi : «Cum mănâncă laptele câinele, aşa să-i mănânce lupii vaca lui».*

Eu am făcut acest lucru şi a pierit vaca Paraschivei lui Mircea".

La Slătioara se practică *arsul potcoavei* cu acelaşi rol protector pentru mana vitelor care fată prima dată. Datina constă în înroşirea în foc a unei potcoave de cal şi punerea pe pragul grajdului în aşa fel încât aceasta să ardă lemnul pragului şi să rămână forma potcoavei adânc tipărită în el. După acestă operaţie, stăpânul vitei zice : *„Când o să poţi lua potcoava din lemnul pragului, atunci să poţi lua mana vacii mele"*. O altă modalitate de protecţie a manei vitei constă în mulgerea în cruciş, apoi turnarea laptelui într-o gaură făcută în trunchiul pe care se crapă lemnele, după care se bate un dop de lemn, în aşa fel încât laptele să nu curgă.

La Ostra, cu ocazia acestui eveniment, se despletea şi se dezbrăca în pielea goală o copilă inocentă care era pusă să ţină corăţitoarea în dinţi şi să înconjoare cu ea grajdul de trei ori. Apoi *corăţitoarea s*e îngroapă în gunoiul de grajd. Înainte de a o acoperi, este stropită cu agheasmă, se pune tămâie şi *nafură*, un pic de sare, ca laptele să fie dulce, făină, ca laptele să aibă smântână multă.

În majoritatea satelor din zonă, astăzi, *corăţitoarea* se îngroapă sub podeaua grajdului sau în bălegarul din spatele grajdului.

În cazul în care mana vacilor era luată de către vreo babă prin intermediul magiei, aceasta se aducea înapoi tot cu vrăji şi descântece. Cine doreşte să ia mana la o vacă trebuie să cunoască numele acesteia, să îi smulgă trei fire de păr de pe trup, iar din urma acesteia să adune de trei ori câte puţin pământ şi să strige după animal : *„Neneá, neneá, neneá, Rujană* (Marţolea etc.). *Laptele, smântâna şi untul să vină la Brânduşa* (Joiana etc.) *mea"*. Strigă aşa de trei ori, în trei zile care trebuie să fie marţi, joi şi sâmbătă.

Întoarcerea manei la vacă ne-a descris-o Robaniuc Filaret, de 76 ani, din Gemenea, astfel : „Când mama constata că vacii noastre îi era luată mana, se ducea la o babă din sat care ştia să întoarcă mana. Baba prindea un peşte viu din gârlă şi cât era încă viu îi mulgea în gură lapte de la vaca căreia i s-a luat mana. Între timp mama punea la foc o tigaie cu ulei, care era deja încins când peştelui i se mulgea lapte în gură. În acest ulei încins arunca baba peştele încă viu şi descânta. Când peştele crăpa, zicea că a crăpat şi vaca celui ce a furat mana de la vaca noastră".

Scanned with OKEN Scanner

În descântecele de la Stulpicani, fie că sunt pentru întoarcerea manei, fie pentru diferite boli ale corpului omenesc, sunt atestate două moduri de a pescui, fie prin străpungere, fie prin prinderea peştelui cu *iavolul* :

Vine om roş-poroş
Cu iavolu roş-poroş,
Să prind-un peşte roş-poroş,
Să-l aducă acasă,
Să-l puie la foc roş-poroş.
Şi să să strângă
Musafiri la mâncat
Cu furculiţ şî cu cuţîti
Şî cu linguri roş-poroş,
Că cini din borş a gusta
Şî din peşti-a mânca
Roşaţa la... aista i-a crapa,
Din pchicioru lui,
Din vinili lui,
Din ciolanili lui,
Din închiituri.

Discânticu di la mini... Asta la fiicari discântic zâc, cî Dumńezău ăi cu... talantu[514].

Descântecul cel mai utilizat în întoarcerea manei, care circulă în toate satele zonei, l-am înregistrat la Dorotei :

S-o sculat Rujana luni dimineaţă
Pe rouă neluată,
Pe urmă necălcată,
Şi o apucat pe o cărare
Şi s-o întâlnit cu o fermecătoare.
Din urmă i-o luat,
Din coadă i-o ciuntat,
Ochii i-o-nturnat,
Mana i-o luat.
Da' Rujana mugea,
Răgea şi dăulea.
Maica Domnului auzea,
Pe scară de aur se cobora,
Pe Rujana o-ntreba :
– Na, Rujană, ce mugeşti,
Ce răgeşti, ce dăuleşti ?
– Cum n-oi mugi ?
Cum n-oi răgi ?
Cum n-oi dăuli ?
Că luni de dimineaţă m-am sculat,
Pe rouă neluată,
Pe urmă necălcată,
Ş-am apucat pe cărare,
Şi m-am întâlnit c-o femecătoare.
Din urmă mi-o luat,
Din coadă mi-o ciuntat,
Ochii mi-o înturnat,
Mana mi-o luat !
– Taci, Rujană, nu mai mugi,
Nu mai răgi,
Nu mai dăuli.
Că eu te-oi lua
Şi te-oi aduna
La o fântână bună
Unde-i apa lină,
Ţi-oi face pulpele ca maiele,
Ţâţele ca telincile,
Să-ţi fie untul ca mierea
Şi laptele ca zahărul.
Peste toate te-oi plesni,
Laptele înapoi ţi-a veni.
Şi de-a fi luată mana de femeie,
Să-i curgă ţâţele,
Să-i iasă sângele.

514. Vezi Lucia Cireş, Lucia Berdan, *Descântece din Moldova*, Iaşi, 1982, p. 72.

Şi de a fi luată mana de bărbat,
Să-i crape boaşele,
Să i se vadă vinele[515].

Pentru a se descânta, se pun într-un vas făină şi un ou, iar după descântecul care se face lângă vită, luni seara, se aşează vasul pe stâlpul porţii şi se lasă toată noaptea, iar marţi dimineaţa se dă făina să o mănânce vaca, oul este dus la *vale* (râu), este spălat cu apă, sărutat şi apoi aruncat pe apă în sus, adică în amonte, rostindu-se următoarele cuvinte: *„Oule, ouţule, eu te zvârl în sus pe apă, tu adă-mi mana la vacă!"*. Această operaţiune se repetă şi în următoarele două zile.

Practici cu rol de protecţie generală a manei tuturor vitelor şi de stimulare a acesteia aveau loc şi în ziua de Sfîntul Gheorghe. La Ostra, în timp ce se înroşea în foc o potcoavă de cal, se punea apă clocotită într-o doniţă. În apa clocotită, se introducea potcoava înroşită. În momentul introducerii, apa sfârâia iar cel ce făcea operaţiunea zicea: *„Cum sfârâie potcoava, aşa să sfârâie inima celui care vrea să ia mana de la vacile mele"*.

Potcoava înroşită este folosită şi în tratamentul unor deprinderi rele. Vita, care, fie din deochi, fie din *pocitură* ori *săgetătură, svârle* (loveşte) cu picioarele din spate sau se urinează când este mulsă, pierde aceste deprinderi dacă este mulsă de trei ori în cruciş printr-o potcoavă înroşită în foc. Operaţiunea se repetă de trei ori, după care animalul pierde obiceiul cu pricina. Potcoava folosită este ascunsă în fundul cuptorului, ca nimeni să nu o poată găsi şi astfel să nu ia mana vacii.

Şi astăzi, la Bucşoaia, în ajunul zilei de Sfântul Gheorghe, se umple cu apă doniţa în care se mulg vitele, apoi se culeg flori de *călci* (flori galbene care cresc pe marginea pâraielor, probabil floarea broaştei) care se pun în jurul gurii doniţei, ca un fel de coroniţă legată întotdeauna cu *strămătură* (sfoară de lână) roşie. Doniţa astfel pregătită se aşează undeva afară, fie pe gang, fie în curte, în aşa fel ca primele raze ale soarelui să o lovească uşor în momentul răsăritului. Sfântul Gheorghe trebuie să găsească astfel pregătită doniţa. Numai aşa laptele va fi, în casă, din abundenţă, iar untul va fi galben, gras, bun. La fel se procedează şi la Slătioara, când, în ajunul zilei de Sfântul Gheorghe, după ce se mulg vacile şi după ce s-a strecurat laptele, doniţa în care s-a muls se umple cu apă, plină-ras, apoi se pun rămurele de răchită cu mâţâşori şi se lasă până dimineaţa când se dă la vaci să bea, ca vacile să aibă mană. La Gemenea, doniţa este dusă la izvor şi umplută cu apă, apoi se pune în ea o rămurică de răchită cu mâţuci. Doniţa rămâne la izvor până a doua zi, când se aduce acasă şi apa se dă să o bea vitele, iar rămurelele de răchită cu mâţuci se păstrează în grajd deasupra uşii şi a ferestrelor.

Tot la Gemenea, cu ocazia aceleiaşi sărbători, ca să nu se ia mana la vite, se confecţiona o doniţă din ceară în care se mulgea lapte de la toate vacile pe care

515. Elena Gemanar-Flandă, 70 ani, Dorotei.

le avea omul în gospodăria sa. După mulsoare, se striga numele fiecărei vaci, spunându-i-se că va fi protejată împotriva celor care vor să-i ia mana.

Sfântul Gheorghe este ziua când se mulg oile pentru prima dată în respectiva primăvară şi când se face primul caş. De Sfântul Gheorghe se mănâncă, pentru prima oară în an, caş proaspăt şi urzici. Tot în această zi răsunau văile de cântecul tânguitor al trâmbiţelor, care se auzea pentru prima dată în anul respectiv, după ce amuţise o dată cu *răscolul* din anul precedent.

Tot cu rol de protecţie a animalelor şi nu numai, de Sfântul Andrei se apelează la următoarea practică: se pisează usturoi şi se amestecă cu dohot de la roţile carului sau patent (vaselină minerală) şi cu acest unguent se fac cruci pe piciorul drept de dinapoi al vitelor, la uşa şi ferestrele grajdului, la coteţul porcului, la cel al găinilor, la şura oilor, precum şi la uşa şi ferestrele casei cu scopul de a proteja animalele şi gospodăria de intervenţia nedorită şi nefastă a moroilor. Unii fac mici cruciuliţe din lemn pe care le pun deasupra uşilor şi ferestrelor de la casă şi grajd, cu acelaşi scop nedeclarat de a opri intrarea moroilor şi a strigoilor.

Începând cu ziua de Sfântul Andrei, lupii se adună în haite şi se puiesc. Aceştia rămân în haite până la Bobotează.

Şi la Sfântul Toader, care cade în prima sâmbătă de dinaintea Postului Mare, animalelor li se acordă o atenţie deosebită. Dimineaţa, *se costruşesc* cozile la mânji, adică se taie fire de păr din acestea astfel ca să se subţieze, dar nu se scurtează, şi *se tuşinează* viţeii în frunte (se tunde părul cu foarfecele), ca să le crească părul frumos, şi se scurtează cozile la vaci ca să nu atingă pământul. Părul tăiat se ascunde undeva prin grajd şi se păstrează. La Ostra, de la toate vitele se tunde puţin păr din frunte şi din coadă, se rade puţină unghie din copite, apoi toate se pun pe cărbuni încinşi ca să ardă. Cenuşa care rezultă se strânge şi se presară pe făină şi se dă vitelor să o mănânce. Acest lucru se face ca vitele să se ţină tot anul la un loc şi să tragă acasă. Tăierea părului din coadă se face şi din spirit de protecţie a respectivelor animale care, după ce au stat o iarnă în grajd, vor ieşi în curând la păşunat şi nu trebuie să-şi prindă în coadă scai, ori să o agaţe prin crengile copacilor din pădure sau pur şi simplu să nu calce pe ea.

Păr de pe vite se taie puţin şi atunci când acestea sunt vândute. Părul se introduce între bârnele grajdului, zicându-se: *„Vaca pleacă, norocul să rămână acasă"*.

Cu ocazia aceleiaşi sărbători a lui Sân Toader, fetele şi nevestele pregăteau în ajun, de cu seara, apa pentru *lăutoare*, adică apa necesară pentru spălatul pe cap. (Şi astăzi mai există câte o bătrână care nu „se spală pe cap", ci *se lă*). *Lăutoarea* se pregătea astfel: se punea apa la încălzit şi se aduceau din podul grajdului ori din şura de fân *strohuri* (scuturătura din florile de câmp care se adună pe locul unde se păstrează fânul, ca urmare a mişcării acestuia când se ia pentru furajarea animalelor) care se turnau peste apa fierbinte. Apoi apa se strecura şi cu infuzia respectivă îşi spălau părul până în răsăritul soarelui, astfel ca Sân Toader să le

Scanned with OKEN Scanner

găsească cu părul mătăsos şi mirosind a câmp înflorit. Numai aşa caii lui Sân Toader nu aveau a le paşte părul. Cu acelaşi rol protector împotriva cailor lui Sân Toader, mamele taiau vârful cozilor la fetiţe (şi chiar părul băieţilor), ca acestea să crească cu păr frumos şi bogat, şi să nu-l poată paşte peste an caii lui Sân Toader, pe care îl invocau astfel :

Toadere,
Sân Toadere,
Dă codiţă fetelor
Cât cozile iepelor[516].

sau rosteau versuri cu tentă de descântec :

Coada-n sus,
Coada-n gios,
Coada fetii,
Cât a iepii[517].

Părul tăiat era îngropat la rădăcina unei răchite, după care fata ori băiatul zicea : „*Cum creşte răchita aşa să crească părul meu, care să fie frumos şi mătăsos*".

Fără a putea face vreo legătură cu caii lui Sân Toader, dăinuie şi astăzi obiceiul ca în cazul în care strigoii intră în grajd şi nu lasă vitele în pace, le iau mana, împletesc coada şi coama la cai, să se caute pe prund o tigvă de cal care se fixează în perete deasupra ieslelor animalelor. Şi astăzi mai pot fi văzute în unele grajduri, la Stulpicani, Ostra, Slătioara astfel de tigve.

Este necesar să facem o precizare cu privire la împletitul coamelor şi al cozilor la cai. Unii bătrâni au susţinut cu tărie că această împletire este opera strigoilor, alţii, dimpotrivă, cu argumente mai mult sau mai puţin plauzibile, că nevăstuica ar fi cea care face acest lucru. Cert este că nevăstuica este cea care intră în grajdul vitelor şi le muşcă de pulpă, provocând inflamarea ugerului, fapt ce poate crea mari probleme, uneori chiar moartea vitei. Şi simpla lingere de către nevăstuică a pulpei duce la bolovănirea acesteia. Deci, pentru ca nevăstuica atunci când intră în grajd să nu se ducă să muşte sau să lingă pulpa vitelor ori să împletească coamele şi cozile cailor, i se pune într-un colţ un băţ pe care este fixat un fuior de cânepă sau de lână şi cu un fus alăturea, ceea ce vrea să închipuie o furcă de tors. În momentul în care vine, aceasta se apucă de tors şi nu mai are timp să deranjeze animalele.

De Sfântul Toader se mânca obligatoriu *covaşă*, care se prepara, la Frasin, astfel : se opărea făină de porumb şi după ce se răcorea, se adăuga făină de grâu şi se amesteca bine. După vreo două ceasuri, se turna peste acest amestec apă

516. Inf. Varvara Nacu Vulpe, 78 ani, Stulpicani.
517. Inf. Maria M. Dumbravă a Lupului, 84 ani, Stulpicani.

Scanned with OKEN Scanner

clocotită şi se amesteca iarăşi până se făcea cir. Nu se lăsa să se răcească de tot, ci călduţ se punea la fiert. Se mânca cu malai copt în cuptor[518].

Bătrânii din toate satele zonei ştiu că animalele vorbesc între ele o dată pe an, în noaptea de Anul Nou. Stăpânul trebuie să manifeste o grijă deosebită faţă de vite încă de cu seară, când va pune în iesle suficient fân ca să aibă toată noaptea ce mânca, le va adăpa, le va ţesăla. Vitele vorbesc la miezul nopţii despre felul în care s-a purtat cu ele peste an stăpânul lor. Dacă în ajunul Anului Nou stăpânul lor nu se poartă bine cu ele, acestea îl blestemă şi îl vor urmări mari necazuri. Stăpânul nu are voie să asculte ce vorbesc vitele, căci va muri în curând.

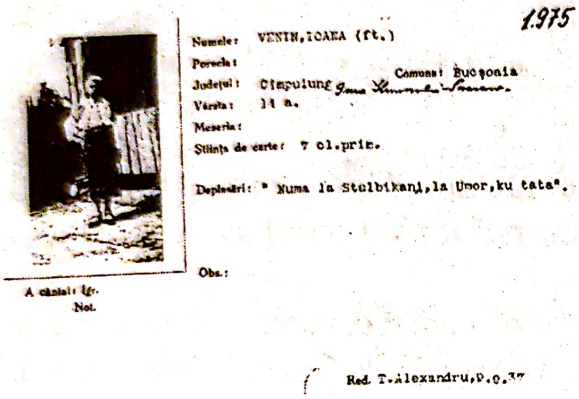
1.975
Numele: VENIN,IOANA (ft.)
Porecla:
Judeţul: Cîmpulung Comuna: Bucşoaia
Vârsta: 14 a.
Meseria:
Ştiinţa de carte: 7 cl.prim.
Deplasări: " Numa la Stulbikani,la Umor,ku tata".
Obs.:
A cântat: fgr.
Not.
Red. T.Alexandru,9.9.37

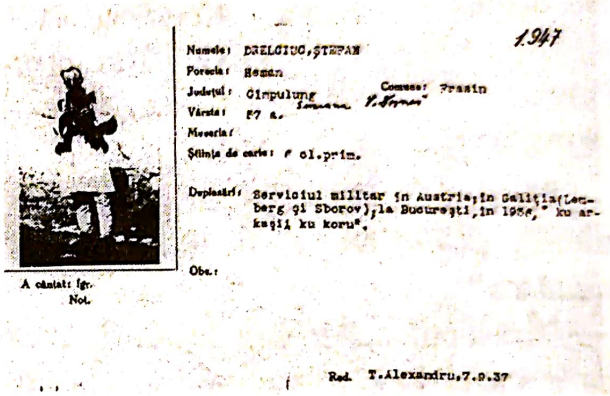
1.947
Numele: DRELCIUC,ŞTEFAN
Porecla: Heman
Judeţul: Cîmpulung Comuna: Frasin
Vârsta: 57 a.
Meseria:
Ştiinţa de carte: 6 cl.prim.
Deplasări: Serviciul militar în Austria;în Galiţia(Lemberg şi Sborov),la Bucureşti,în 1936," ku arkaşii ku koru".
Obs.:
A cântat: fgr.
Not.
Red. T.Alexandru,7.9.37

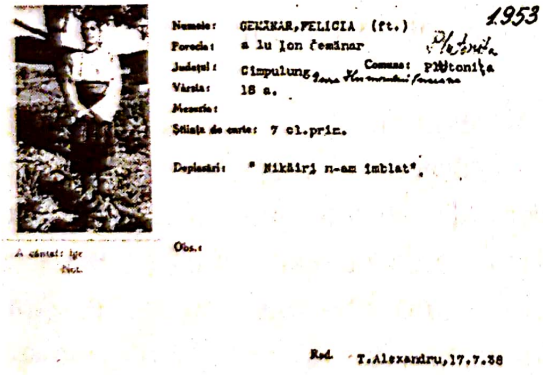
1.953
Numele: GEMĂNAR,FELICIA (ft.)
Porecla: a lu Ion Gemănar
Judeţul: Cîmpulung Comuna: Plotoniţa
Vârsta: 18 a.
Meseria:
Ştiinţa de carte: 7 cl.prim.
Deplasări: " Nikăiri n-am imblat".
Obs.:
A cântat: fgr.
Not.
Red. T.Alexandru,17.7.38

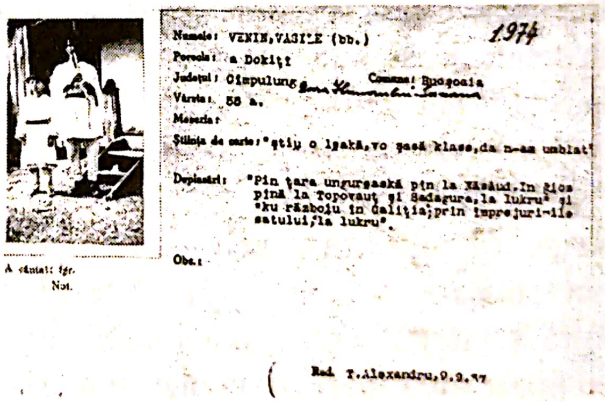
1.974
Numele: VENIN,VASILE (bb.)
Porecla: a Dokiţi
Judeţul: Cîmpulung Comuna: Bucşoaia
Vârsta: 58 a.
Meseria:
Ştiinţa de carte: "ştiu o lşakă,vo şasă klase,da n-am umblat"
Deplasări: "Pin ţara ungurşaskă pin la Năsăud.In gios pînă la Topovauţ şi Sadagura,la lukru" şi "ku războiu în Galiţia;prin imprejuri-ile satului,la lukru".
Obs.:
A cântat: fgr.
Not.
Red. T.Alexandru,9.9.37

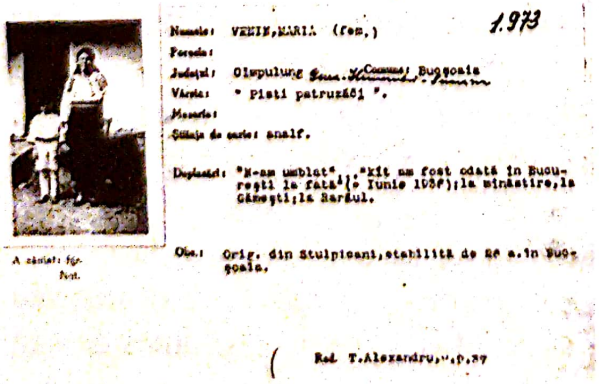
1.973
Numele: VENIN,MARIA (fem.)
Porecla:
Judeţul: Cîmpulung Comuna: Bucşoaia
Vârsta: " Pisti patruzăci ".
Meseria:
Ştiinţa de carte: analf.
Deplasări: "N-am umblat", "kit am fost odată în Bucureşti la fată"(- Iunie 1936);la mînăstire,la Gămeşti;la Rarăul.
Obs.: Orig. din Stulpicani,stabilită de 26 a.în Bucşoaia.
A cântat: fgr.
Not.
Red. T.Alexandru,9.9.37

Fişele întocmite de folcloristul Tiberiu Alexandru informatorilor Venin Maria, Venin Vasile şi Venin Ioana din Bucşoaia, la data de 9.09.1937, Drelciuc Ştefan din Frasin, la data de 7.09.1938, şi Gemanar Felicia din Plotoniţa, la data de 17.07.1938

518. Gh. Solcan, *Note*. (Inf. Elena Feştilă, 75 ani, Frasin).

Scanned with OKEN Scanner

DESCÂNTECE, VRĂJI ŞI ALTE CREDINŢE

Am văzut că descântecul a fost utilizat în tratarea unor boli la vite. Cu atât mai mult el va fi utilizat în diferite situaţii în care este implicat omul. Cele mai utilizate descântece sunt cele de deochi şi de sperietură. Deochiul este o stare de ameţeală, durere de cap, sfârşeală fără vreun motiv evident, dar în realitate indusă de o privire pătrunzătoare. Pot deochea doar persoanele care *au fost întoarse de la ţâţă,* adică, sugari fiind, au fost înţărcaţi, iar apoi daţi din nou la supt. Poate fi deocheată o persoană pentru calităţile sale deosebite, un animal frumos, chiar şi o floare. De obicei se deoache copiii frumoşi, fetele şi nevestele tinere şi frumoase. De regulă cel ce deoache se miră de ceea ce vede. Când se vorbeşte de bine cineva, se bate în lemn şi se spune scuipând asupra respectivei persoane: *„Ptui, nu fie de deochi!"*. Scuipatul este utilizat şi în caz de sperietură. Celui speriat i se scuipă (sau îşi scuipă singur) în sân.

Din categoria descântecelor de deochi am consemnat:

Sai, diochi, dintri ochi.
Di-i diochi di fimęi
Sî-i cadî păru,
Sî sî mńiri lumę.
Di-i diochi di gânsac
S-îi cadî pęnili,
Sî sî mńiri lumę.

Ieş diochi din cap,
Din ochi,
Din urechi,
Du-ti pi api, pi pustii,
Cî cu foc te-oi aprindi,
Cu fum te-oi afuma,
Cu paloşu' capu' ţ-oi tăię[519].

Persoana care descântă *de deochi* are în mână un foarfece părăsit, un mănunchi de busuioc şi buci aprinşi cu care afumă în jurul bolnavului, scuipând în patru părţi, în semnul crucii. Celui deocheat i se pot stinge şi cărbuni în apă neîncepută. În unele cazuri se sting cinci cărbuni:

Hai sî-ţ stîng on cărbuni!
Unu' di diochi,
Unu' di mńirari,
Unu' di strîgari,
Unu' di potcî mari,
Unu' di fermecătoari.

519. Inf. Nicolae Lehaci-Gheorghian, 96 ani, Dorotei.

Dacî ti-o diocheat fimęi
Cu ochi albaştri
S-îi crępi ţâţîli,
S-îi curgî laptili.
Dacî ti-o diochęt barbat
Cu ochi albaştri
S-îi crępi boaşîli,
S-îi curgî maţîli.
Aista-i di diochi,
Aista-i di strîgari,
Aista-i di mńirari,
Aista-i de potcî mari
Şî lu' Ion di vindicari[520].

Din apa în care s-au stins cei cinci cărbuni aprinşi i se dă celui descântat să bea nouă guri, restul se aruncă pe un câine.

În alte cazuri sunt stinşi nouă cărbuni, numărându-se de la nouă în jos. Dacă cărbunii se lasă la fundul cănii în care se sting, înseamnă ca într-adevăr respectiva persoană a fost deocheată. Cu apa în care s-au stins cărbunii, bolnavul este spălat pe faţă, pe cap, pe piept şi i se dă să bea de trei ori din ea.

O altă specialistă a genului, Viorica Cotlarciuc de 81ani, din Frasin, susţine că pentru descântecul de deochi, „cărbunii trebuie să fie de lemn de fag şi în timp ce îi *ţâp* în apă, zic *Deochiul îi di ochi, negri, di ochi căprui, di ochi albaştri, di ochi verzi* şi care cărbune sfârâie mai tare, aceia ochi l-au deocheat. După aceea *stopchesc* (scuip) di trei ori. Apă din cană se toarnă pe balamalele de la uşă, apoi se dă să bea bolnavului de nouă ori, din nouă locuri din ulcică, învârt ulcica în sensul mersului soarelui, plecând de la toartă. Restul de apă (este obligatoriu ca să mai rămână apă descântată) se *ţâpă* pe câine. Dacă acesta se scutură, este semn că bolnavul se va vindeca".

Pe ţâncii mai mici, atunci când mamele cred că sunt deocheaţi, îi spală cu agheasmă şi îi şterge pe faţă cu poalele, scuipând în patru părţi, în semnul crucii.

Sperietura este o stare agitată a somnului, mai ales la copii, din cauza unei spaime, manifestându-se prin tresăriri, ţipăte şi plâns în timpul somnului. Pentru *sperietură* se sting într-o cană cinci cărbuni, asupra cărora s-a făcut cu cuţitul semnul crucii, fiecare cărbune fiind nominalizat ca în descântecul de mai sus. Dacă unul din ei se lasă la fund, acela indică motivul bolii. După ce s-au stins cărbunii, celui bolnav i se dă să bea din cană câte nouă guri de nouă ori, iar cu restul se spală bolnavul, timp în care se descântă astfel :

Ieş, răulę, din creieri capului,
Din faţa obrazului.
Din creier,
Di su creier,
Din cap,
Di su cap,
Din frunti,
Di su frunti,
Din ochi,
Di su ochi,

520. *Idem.*

Din sprânceni,
Di su sprânceni ,
Din obraz,
Di su obraz,
Din gurî,
Di su gurî,
Din limbî,
Di su limbî,
Din dinţ,
Di su dinţ,
Din buzî,
Di su buzî,
Din barbî,
Di su barbî,
Din grumaz,
Di su grumaz,
Din gâtiţî,
Di su gâtiţî,
Din chept,
Di su chept,
Din furca cheptulu,
Di su furca cheptulu,
Din inimî,
Di su inimî,
Din plămâi,
Di su plămâi,
Din spati,
Di su spati,
Din spchinari,
Di su spchinari,
Din rărunchi,
Di su rărunchi,
Din boft,
Di su boft,
Din maţî,
Di su maţî,
Din pântici,
Di su pântici,
Din trup,
Di su trup,

Din pchicioari,
Di su pchicioari,
Din ghenunchi,
Di su ghenunchi,
Din pulpi,
Di su pulpi,
Din călcâi,
Di su călcâi,
Din tălchi,
Di su tălchi,
Din degiti,
Di su degiti,
Din unghii,
Di su unghii,
Din tăti mădularili,
Din tăti încheieturili
Cî Nicu nu-i vinovat
Nici cât on hir di mac
În patru dispchicat.
Cî eu cu coasa te-oi cosî,
Cu secira te-oi săcira,
Cu grebla te-oi grebla,
Cu mătura te-oi mătura,
Di la Nicu te-oi alunga.
Undi cocoş negru n-o cântat,
Om pământean n-o îmblat,
Acolu n-aveţ voi loc
Iar Nicu rămâni curat,
Lumńinat,
Ca argintu străcurat,
Di Maica Domnulu lasat.
Unu' te-o spăriet,
Doi nu te-o spăriet,
Trii te-o spăriet,
Patru nu te-o spăriet,
Cinci te-o spăriet,
Şesî nu te-o spăriet,
Şepti te-o spăriet,
Opt nu te-o spăriet,
Noauî te-o spăriet,

Scanned with OKEN Scanner

Zęci nu te-o spărięt
Şî Nicu s-o dispărięt.
Tăti spărieturili,
Tăti diochiurili,
Tăti slăbiciunili
Di la Nicu le-o luat
La noauîdzăcişînoauî di hotarî le-o aruncat.
Uni-i pădurea deasî,
Acolu aveţ voi casî,
Acolu aveţ voi stat,
Acolu aveţ pat,
Nicu rămâni curat, lumńinat,
Ca argintu străcurat
Di la Maica Domnulu lasat.
Poati-i spărięt din Sfânta Duminicî,
Poati-i spărięt din Sfânta Luni,
Poati-i spărięt din Sfânta Marţ,
Poati-i spărięt din Sfânta Mńiercuri,
Poati-i spărięt din Sfânta Gioi,
Poati-i spărięt din Sfânta Viniri,
Poati-i spărięt din Sfânta Sâmbîtî
Şî iarîş Sfânta Duminicî.
Spărieturili, slăbiciunili,
Tăti potcili cęli ręli
Di la Nicu le-o luat,
Pisti mari le-o aruncat,
Pisti mari, pisti Prut
Eli acolu o trecut.

Vorbili di la mini, leacu di la Dumnădzău şî di la Maica Domnului[521].

Într-o altă variantă, numărătoarea se face astfel :

Nouă sperieţi nu te-o speriet,
Opt te-o speriet,
Şapti nu te-o speriet,
Şase te-o speriet,
Cinci nu te-o speriet,
Patru te-o speriet,
Trei nu te-o speriet,
Doi te-o speriet,
Unu nu te-o speriet...[522]

Stingerea cărbunilor premerge întotdeauna descântecului propriu-zis. La Stulpicani, stingerea se face în apă neîncepută, adusă din izvorul sau din fântâna de unde bea cel căruia urmează a i se descânta. Când se aduce apa, cel ce face acest lucru trebuie să se ferească să se întoarcă pe acelaşi drum, pentru a evita să calce pe urmele pe care le-a lăsat la dus.

Cărbunii aprinşi se aruncă în cana cu apă în timp ce se descântă :

Cu unu te-am spărięt,
Cu doi te-am dispărięt,
Cu doi te-am spărięt,
Cu trii te-am dispărięt,
Cu trii te-am spărięt,
Cu patru te-am dispărięt,
Cu patru te-am spărięt,
Cu cinci te-am dispărięt,
Cu cinci te-am spărięt,
Cu şesî te-am dispărięt,
Cu şesî te-am spărięt,
Cu şepti te-am dispărięt,
Cu şepti te-am spărięt,
Cu opt te-am dispărięt,
Cu opt te-am spărięt,
Cu noauî te-am dispărięt.

521. *Idem.*
522. Gh. Solcan, *Monografia,* p. 60 ; Inf. Floarea G. Crăciun, Dorotei.

Scanned with OKEN Scanner

Ieş, spăriętule, din spatili lu Nicu,
Din inima lu Nicu,
Din plămâili lui,
Din rărunchi lui,
Din creierii capului,
Din faţa obrazului,
Sî rămâii Nicu curat şî lumńinat,
Ca mă-sa cân' l-o făcut.
Amin, amin,
Ca soarili sănin.
Discânticu di la mini,
Şî leacu di la Dumnăzău
Şî di la Maica Domnului.
Ię-ti, ceas rău, cu leii,
Şî ti-ntâlnęşti cu zmeii.
Du-ti, ceas rău,
În codri pustii
Şi-napoi sî nu măi vii.
Vinę Orza-Borza di la păduri,
Cu ochii boldiţ,
Cu pchicioarili flocoasî,
Cu mânur'li crăpăcioasî.
Maica Domnului
Din poarta cerului
O luat-o ş-o-ntrebat-o :
– Un-ti duci tu, Orzî-Borzî ?
– Mă duc la Nicu
Ochii sî-i pajînăiesc,
Faţa sî i-o-ngălbănesc,
Ceas di moarti sî-i pun.
– Tu, Orzî-Borzî,
La Nicu n-ai ci cata,
Cî Nicu nu ti ştií ţîni,
Nu ti ştií aştepta.
Du-ti la fata lu Crai,
Cî fata lu Crai ti-aşteaptî
Cu paharîli plini
Şî cu męsîli întinsî.
Sî ti duci în codri pustii
Şî-napoi sî nu măi vii.
Discânticu di la mini,
Leacu di la Dumnăzău
Şî di la Maica Domnului[523].

În finalul descântecelor, persoana care descântă precizează clar originea leacului : *„Vorbele de la mine, leacul de la Dumnezeu şi Maica Domnului"*.

Stulpicăneanca Cotlarciuc Floarea a lui Bobist, de 78 ani, ne preciza referitor la acest aspect următoarele : *„Eu pregătesc o ulcicî cu apî, on cuţît şî trii tăciuni. Spun Tatăl nostru şî pi rând arunc cii trii cărbuni în canî şî cu cuţîtu în mânî tai în sămn di cruci deasupra ulcicii, în timp ci discânt aşę :*

Unu ti-o spărięt,
Doi ti-o dispărięt,
Doi ti-o spărięt,
Trii ti-o dispărięt,
.....
Noauî ti-o dispărięt.
Spăriętu sî pchęi,
Sî răspchęi,
Ca spuma di mari,
Ca roaua di soari,
Ca soarili pi sănin,
Amin, amin.
Copchilu N.
Sî rămâii curat ca di Maica Domnului lasat.
Noauă ti-o spărięt,
Opt ti-o dispărięt,
Opt ti-o spărięt,

523. Inf. Ileana G. Nergheş, 73 ani, Stulpicani. Vezi şi Lucia Cireş, Lucia Berdan, *Descântece din Moldova*, Iaşi, 1982, p. 193.

Şepti ti-o dispăriẹt,
.....
Unu ti-o dispăriẹt,
Nici unu nu ti-o spăriẹt.
Spăriẹtu sî pchẹi,
Sî răspchẹi,
Ca spuma di mari,
Ca roaua di soari,
Ca soarili pi sănin,
Amin, amin.
Copchilu N.
Sî rămâii curat ca di Maica Domnului lasat.

Dupa acẹẹ, din apa descântatî dau trii pchicuruş cu dẹgitu cẹl mńic di la mâna dreaptî în gura copchilului, şî apa ci rămâni o zvârl în cruciş pi on câni şî zîc sî sî ducî boala pi el".

Unele femei care descântă de sperietură au în mână o mică făclie aprinsă, făcută din mătură părăsită şi spălător de vase, cu care afumă în jurul bolnavului. La urmă, cu cărbunii de la făclie, îi face cruce pe frunte, pe barbă şi pe obraji.

În cazul în care sperietura este provocată de către un animal, atunci se practică afumarea bolnavului cu părul animalului respectiv. Se pun pe câţiva cărbuni aprinşi, de regulă nouă, fire din părul animalului respectiv şi se afumă cel speriat.

Se întâmplă uneori ca fetei care doreşte să se mărite să nu-i vină alesul inimii şi atunci aceasta recurge la fel de fel de farmece şi descântece. În faţa hornului, noaptea târziu, fata strigă :

Draci drăcoşi,
Cu comanacu' roş,
Ieşiţi câtă frunză şi iarbă,
Cu mine n-aveţi treabă.
Duceţi-vă la Ion,
Îl izbiţi şi-l trântiţi,
La mine să-l porniţi.
De-a fi la masă,
Să-l trântiţi sub masă ;
De-a fi pe pat,
Trântiţi-l sub pat ;
Furnici pe opinci,
Pe loc să fie aici[524].

Dacă nu reuşeşte, atunci îşi duce bârneţul cu care îşi încinge catrinţa la o babă care *face de dragoste* şi care îi face farmece. Baba ia bârneţul şi îl aruncă spre răsărit, zicând :

Brâu de nouă coturi,
Fă-te şarpe cu nouă colţuri,
Cu nouă aripi zburătoare
Şi porneşte la Ion în căutare.
De-l vei găsi pe Ion pe pat,
Să-l dai sub pat.
Cu ciocul să-l ciocăneşti,
Cu aripile să-l loveşti
Şi la mine să-l porneşti.
Să nu poată sta
Cum nu stă apa curgătoare
Până ce pe mine m-o lua[525].

524. Gh. Solcan, *Monografia*, p. 23.
525. *Idem*, p. 24.

După cum se poate observa, în multe descântece există o anumită cifră cu o oarecare simbolistică benefică :

Unde vă duceţi voi fete,
Cu cămăşi nouă îmbrăcate,
Cu poale albe suflecate
Şi cu ciobote încălţate ?
Cu 99 de sape,
Cu 99 de greble,
Cu 99 de mături,
Cu 99 de lopeţ[526].

Cu scopul nedeclarat de a-şi atrage cât mai multe simpatii, fetele purtau mereu în sân o bucăţică de *năvalnic* (un fel de ferigă), iar în ziua de Sânziene se rostogoleau prin roua dimineţii, ca flăcăii să prindă drag de ele. Unele fete, pentru a se mărita repede, în ajunul sărbătorilor mari *cinsteau mătrăguna de dragoste* (buruiană care are florile ca nişte clopoţei galbeni şi frunze asemănătoare cu ale nucului, iar fructul seamănă cu o cireaşă de culoare neagră-vineţie), spre care erau conduse undeva în adâncul pădurii de către o babă pricepută la astfel de lucruri, luând cu ele rachiu, pâine şi agheasmă. Fetele, îmbrăcate în haine de sărbătoare, cu părul despletit, odată ajunse la buruiana miraculoasă, într-un proces de *captatio benevolentiae,* o stropeau cu agheasmă, cântau şi dansau în jurul ei. Pe măsură ce se cinstesc, dansul se face mai cu foc, iar văile răsună tot mai mult de cântecele lor. După ce au băut rachiul şi au mâncat pâinea, şi cu speranţele însutite, luând cu ele câte o bucată din miraculoasa buruiană, o porneau vesele spre sat, aşteptând din nou să le vină şi lor rândul la măritat.

Unele fete sau neveste, roase de gelozie ori de dorinţe neîmplinite, sunt mai „periculoase", pentru că îşi „omoară" rivalele. Acestea fac *pe ursită*, adică *fac farmece* asupra imaginii unei anumite persoane. Se duc în pădure, caută o cioată înaltă de un stat de om pe care o îmbracă cu straie femeieşti, cu cămaşă, cu catrinţă prinsă cu bârneţ, o îmbrobodesc cu tulpan şi după ce termină această operaţiune o numesc cu numele rivalei. După aceasta se dezbracă în pielea goală, apoi leagă *fidileş* cioata cu o sfoară de lână roşie şi trece peste cioata astfel pregătită un cerc, de preferat de fier, pe care l-au adus cu ele în mod special, şi pe care îl înţepenesc bine, bătând pene de lemn. Apoi, nouă seri la rând, dezbrăcate în pielea goală, respectivele femei sau fete bat câte o pană de lemn în cioată, indicând de fiecare dată organul sau partea de corp care este atacată prin străpungere cu pana. După ce leagă cioata cu sfoară şi fixează cercul pe ea, descântă *pe ursită*. Femeia căreia i se face *pe ursită* cade de îndată grav bolnavă la pat. În a noua seară la casa rivalei apare o broască care ar prevesti moartea bolnavei a cărei „dublură" a fost străpunsă nouă zile la rând cu pene în pădure. În această situaţie, bolnavei trebuie să i se descânte *de desfacere*, căci în caz contrar va muri.

526. *Apud* S.Fl. Marian, *Vrăji, farmece şi desfaceri* adunate de..., în „Analele Academiei Române", Seria II, Tom XV, Memoriile Sect. Literare, 1893, p. 171.

Acest gen de farmece este foarte temut de localnici, căci, susţin ei, nu puţine femei au murit din cauza acestui tip de vrăji. (La Stulpicani se spune că în acest mod şi-a ucis rivala Parasca lui Duşă, şi că apoi s-a căsătorit cu bărbatul rămas văduv).

O atenţie deosebită se acordă broaştei folosită la facerea vrăjilor. Dacă aceasta este văzută la timp, este prinsă şi tăiată, atunci moare cel care a vrăjit, de nu, moare cel care a fost vrăjit. De obicei se pun înaintea broaştei ce stă să intre în casă trei bucăţi de mămăligă date prin sare, spunându-i: „Du-te de pe capul meu". În acest caz, broasca nu trebuie omorâtă şi nu i se „coase gura"[527].

Unele neveste din Frasin, certate cu morala – incredibil, dar adevărat –, făceau mămăligă cu apă în care a fost spălat mortul şi dădeau bărbatului să o mănânce, cu convingerea că cel care mănâncă din astfel de mămăligă nu mai ştie niciodată ce face nevastă-sa[528].

Această apă este folosită în practici distructive de către unii care dau duşmanilor să bea din ea ca să-i trimită pe urmele mortului, iar unele femei, când au prunci nedoriţi şi vor să scape de ei, îi scaldă în această apă.

Dacă fetele sunt curioase să afle cum vor arăta partenerii lor de viaţă, fac apel la o serie de practici simple şi mai la îndemâna oricărei tinere aspirante la măritiş. Se înşirau pe masă, pe laiţe blide de lut puse cu gura în jos şi sub ele se ascundea câte un obiect: pieptene, oglindă, portmoneu, condei, frânghie înnodată etc. Apoi tânăra care dorea să afle cum îi va fi ursitul era legată la ochi şi dusă să ridice un blid. În funcţie de obiectul găsit, viitorul soţ va fi frumos (oglinda), va fi bătrân şi ştirb (pieptenele), va fi bogat (portmoneu), va fi zgârcit şi bătăuş (funia), va fi om învăţat (condeiul) etc. În cazul în care nu găsea nimic, credea că va rămâne nemăritată.

Unele fete, în aceeaşi seară, se duc la *numărătoarea parilor*. Cu ochii legaţi, sunt conduse de o altă fată până la gard unde numără parii din nouă în nouă. Numărătoarea se face de la nouă înapoi până la unu. Parul nominalizat cu cifra unu îl leagă cu o sfoară roşie sau cu *pleteanca* de la păr, iar a doua zi vine să vadă cum este parul. Dacă acesta este drept şi învelit cu coajă înseamnă că mirele va fi bogat, tânăr şi frumos, iar dacă nu are coajă, va fi sărac, dacă este strâmb, viitorul mire va fi cocoşat şi bolnăvicios, dacă este mic, bărbatul va fi scund, dacă este lung, va fi înalt, dacă are gânj, a mai fost căsătorit o dată, iar dacă este putred, va fi un om bătrân. Altele, în noaptea de Anul Nou, se adună în casa uneia dintre ele şi fac turte pe care le coc pe plită şi apoi le înşiră sub laiţe. După aceasta dau drumul câinelui în casă, care, flămând, va începe să mănânce turtele. A cui turtă este mâncată mai întâi, acea fată se va mărita prima.

Acelaşi obicei ne este descris de către Traian Zancu, de 75 ani, din Ostra, în următorii termeni: *„În noaptea de Sfântul Andrei, se adunau mai multe fete la*

527 Gh. Solcan, *Note.*
528. *Ibidem.*

Scanned with OKEN Scanner

casa uneia dintre ele şi făceau pchiroşte. Fiecare fată făcea o pchiroşcă căreia îi făcea un semn particular pentru a o recunoaşte uşor. După ce le fierbeau, le ungeau cu grăsime şi le puneau pe maiul de bătut rufele la părău. Apoi se dădea drumul la mâţ să intre în casă. Mâţul a fost ţinut o zi întreagă flămând special pentru asta treabă. Pe a cui pchiroşcă o lua şi o mânca, acea fată se mărita. Dacă mâţa, după ce mânca, trăgea de pe mai o altă pchiroşcă şi se aşeza cu curul pe ea, acea fată făcea, adică năştea de fată mare.

După aceasta, se dezbrăcau în pielea goală şi se despleteau. Apoi luau pe ele doar un suman şi plecau la numărătoarea parilor. Legată la ochi, fiecare dintre ele număra parii şi pe al nouălea îl însemna, legându-l cu pleteanca de la păr. Parii îi număra de la nouă la unu. Flăcăii care cunoşteau obiceiul fetelor de a număra parii în respectiva noapte şi că acestea nu purtau nimic, le pândeau şi le fugăreau până le prindeau. Mai era câte una care se drăgostea cu câte un fecior". O fi aceea pe a cărei chiroşcă s-a aşezat pisica ? !

Alte fete fac un turtoi din mălai şi sare, în cantităţi egale. Mâncau mult prea săratul aliment şi se culcau. Nu aveau voie să bea apă. Din cauza sării, setea devenea chinuitoare şi dacă visau că un anumit flăcău le aducea apă să bea, credeau că acela urma să fie soarta acelei fete care l-a visat.

Câte o fată lua doi peri de porc şi îi punea pe o lespede aşezată în vatră din timp ca să se înfierbinte. Din cauza temperaturii, perii se răsucesc, se încârligă apropiindu-se ori distanţându-se. Dacă se apropie, eventual se agaţă unul de altul, e semn sigur că tânăra se va mărita în curând.

Tot la miezul nopţii de Sfântul Andrei, unele fete se duc în grajd, la coteţul porcului, care de regulă doarme, şi bat de trei ori cu piciorul în coteţ zicând : *„Hu, hu, ist an ?"*. Dacă porcul nu grohăie, mai spune o dată acelaşi lucru. Dacă porcul nu scoate nici un sunet, zice din nou : *„Hu, hu, la anu ?"*. Dacă nu primeşte nici un răspuns, întreabă din nou : *„Hu, hu, la celălat an ?"*. Şi tot aşa până porcul grohăie. La al câtelea an s-a referit întrebarea când a grohăit porcul, peste atâţia ani se va mărita respectiva fată. Unii susţin că întrebarea se pune porcului doar de trei ori. Dacă nici a treia oară nu răspunde, nu mai are nici un sens o altă întrebare căci şi aşa sunt prea mulţi trei ani.

Când termină de ţesut pânza, fetele ies cu ochii închişi în faţa casei călcând pe fuşchei, şi ascultă din care parte se aude lătratul câinelui, căci de acolo le va veni speratul mire.

Tot pentru a-şi cunoaşte viitorii parteneri de viaţă, spre miezul nopţii de Anul Nou, fetele se duc la fântână şi aduc apă într-o cană de lut nouă fără a privi înapoi şi fără a vorbi cu nimeni. Această apă se numeşte *apă neîncepută*. Toate ferestrele camerei unde urmează a se face *„pentru arătarea ursitei care-i de la Dumnezeu lăsată"* se acoperă foarte bine ca să nu se poată privi de afară înăuntru.

Scanned with OKEN Scanner

Apoi pun pe o masă o coală mare de hârtie albă peste care presară făină de grâu. Într-un pahar mai mare, de vreo 200 ml, se pune apă din cea adusă special în oala de lut. Paharul nu se umple ras. În faţa paharului se pune o oglindă în poziţie verticală. Lateral, de o parte şi de alta a paharului, la circa 20 – 30 cm distanţă de pahar, în linie dreaptă cu acesta, se aşează două lumânări de cununie care se aprind. Orice altă sursă de lumină se elimină. Apoi se ia un inel de cununie, din aur, şi i se dă drumul în pahar. Pe rând, toţi participanţii la această şedinţă de spiritism se duc şi privesc în fundul paharului, în interiorul inelului, zicând : *„Doamne, arată-mi ursita care mi-i de la Dumnezeu lăsată”*. Şi fiecare din cei care priveau zicea că vede pe câte cineva.

Varvara Nacu a lui Vulpe din Stulpicani, care ne-a prezentat modul de realizare a şedinţei respective, şi care a nominalizat ca „specialistă a genului” pe Frozina Friţcului, a continuat : *„Mătuşă-ta, Floarea lui Vasile Diacon, l-a văzut pe Vasile Silea a lui Bodai, care la vremea aceea era însurat. Nu a durat mult şi Vasile a lăsat-o pe nevastă-sa şi a venit la Floarea şi au trăit amândoi până la adânci bătrâneţe, când au murit.*

Cu o altă ocazie, am chemat din nou pe Frozina Friţcului să ne arate ursâta. Ne-am adunat acasă la sora mea Lucreţia lui Niţă al lui Agape : eu, Veronica lui Niţă Ţigănescu, Floarea lui Straton Şcheuleac, Gavril al Frozinii a Babei şi Vasile Agape, băiatul Lucreţiei. După ce toate au fost pregătite aşa cum ţi-am spus, nu ştiu ce zicea Frozina Friţcului dar ne chema pe rând să ne uităm în inelul din pahar, spunându-ne să ne gândim la ceea ce dorim să vedem. S-a uitat mai întâi Veronica şi l-a văzut pe Sidor, actualul ei soţ. Toţi ne-am uitat şi l-am recunoscut pe Sidor. Apoi m-am uitat eu să văd cine mi-a furat pernele, căci cu câteva zile mai înainte mi-au furat pernele de pe gard. Şi am văzut o femeie pe care n-am spus-o nimănui, dar ei i-am spus mai târziu. Era cumnata mea Aspazia. După mine s-a uitat Floarea lui Straton ca să vadă ce poate afla despre tatăl său care plecase de multă vreme pe front. Mai întâi l-a văzut pe tată-său mergând cu o desagă în spate, moment în care Floarea a strigat : «Iată-l pe tătuţa, vine acasă ! ». Drumeţul a făcut în dreapta peste un deluşor, a trecut printr-o pădurice apoi a apărut un cimitir şi din cimitir s-a arătat un singur mormânt care avea cruce şi pe cruce o cască de soldat. Atunci Floarea o început a plânge şi o zis : «Îi mort tătuţa. Se vede mormântul».

Vasile al lui Agapi a văzut o fată care avea părul creţ şi care dormea. El a zis : «Scoală, tu, să te văd cine eşti». Şi noi am râs toate. Nici una n-a recunoscut copila. Abia la cununie când am văzut-o am recunoscut-o căci era creaţă toată ca fata din pahar.

A privit apoi Gavril a Frozinii, care s-a uitat îndelung şi după un timp a zis că nu vede nimic. Atunci, Floarea i-a zis : «Gândeşte-te bine, măi Gavrile, să ţi se

Scanned with OKEN Scanner

arate ursita ta». Gavril a răspuns: «Mă gândesc, să mi se arate ursita mea». Apoi s-a uitat din nou în pahar, a privit îndelung şi a zis că nu vede nimic. Atunci ne-am uitat noi toţi, pe rând şi am văzut un sicriu şi pe Frozina, pe mă-sa, plângând aplecată deasupra sicriului.

Noi am discutat între noi după aceea şi ne-am gândit că Gavril a văzut clar ceea ce am văzut şi noi, dar a refuzat să accepte ceea ce i se arăta în pahar. El şi-a văzut propria sa moarte. Ca dovadă, nu a trecut prea mult şi Gavril s-a îmbolnăvit şi a murit, fiind jelit şi îngropat de către maică-sa, care a mai trăit mulţi ani după aceea."

(Nu îndrăznim să atribuim vreo doză de fantezie acestei relatări, căci, exceptând pe Frozina Friţcului şi pe Gavril, toate personajele de mai sus sunt în viaţă la data când scriem aceste rânduri şi confirmă veridicitatea celor relatate. Îţi las ţie, cititorule, posibilitatea de a-i acorda sau nu credibilitate.)

Frozina Flocea a Friţcului, în momentul în care începea „lucrul", se închina şi spunea *Tatăl nostru,* se ducea după apă neîncepută exact la miezul nopţii, şi după ce se întorcea, proceda la aranjarea camerei şi a obiectelor pe masă, aşa cum s-a explicat mai sus.

Unele cunoscătoare ale tehnicii de *arătare a ursitei* susţin că aceasta se poate face nu numai în noaptea de Anul Nou, ci în orice noapte de joi spre vineri, dar mai ales în noaptea de Sfântul Andrei.

Tot pentru a-şi cunoaşte ursita, în noaptea de Anul Nou, la miezul nopţii fata se ducea singură la un izvor şi lua apă de nouă ori cu gura şi o vărsa într-o cană, după care aducea apa acasă. Nu avea voie să se uite înapoi sau să vorbească cu cineva. Acasă punea cana cu apă la foc şi punea multă sare în apă. Apoi lua de nouă ori cu gura făină de grâu şi cu apa respectivă încălzită făcea o azimă pe care o cocea pe şparhat şi după aceea o mânca. Mai apoi se dezbraca de catrinţă, pe care o aşeza jos, cu bârneţul pe ea, şi făcea crucea cea mare, adică trei mătănii spre răsărit, trei spre apus, trei la miazăzi şi trei la miază noapte, de fiecare dată aplecându-se peste catrinţă. După aceea lua catrinţa şi bârneţul şi le punea sub pernă şi înainte de a se culca făcea cruce pe pernă zicând: *„Doamne, Maica Domnului, arată-mi în vis ursita care-i de la Dumnezeu lăsată"*. Apoi se culca şi visa. Ce visa doar ea ştia.

În noaptea de Sfântul Andrei, la miezul nopţii, fetele din Frasin care doreau să se mărite, după ce au ţinut toată ziua post negru, îşi umpleau poala cu sămânţă de cânepă şi se duceau cu ea la trunchiul de tăiat lemne, târând brâul de la catrinţă după ele. Când ajungeau la trunchi, aruncau sămânţa de cânepă ca şi cum ar fi semănat şi ziceau: *„Andrei, Andrei, eu semăn cânepă ca tu să-mi spui în vis cu cine o voi culege"*, iar fetele huţulilor spuneau:

Scanned with OKEN Scanner

Andri, Andri,
Iacolobnosi,
Tai iacociusnati,
Îschem budusbarati.

Şi noaptea, fetele îşi visau ursita[529].

La Frasin, fata care dorea să-şi cunoască ursitul se ducea la miezul nopţii de Anul Nou, la fântână, cu o lumânare de cununie aprinsă şi privea în fântână unde, se susţine, îşi vedea viitorul soţ. Se povesteşte că „o stăpână voia să scape de o slujnică şi a trimis-o în noaptea de Anul Nou să-şi vadă ursitul în fântână. De trei ori s-a dus şi de trei ori a văzut pe stăpânul său. În anul acela a murit stăpâna, iar stăpânul s-a însurat cu slujnica"[530].

O interesantă practică din Stulpicani consemnează şi S.Fl. Marian conform căreia fata care credea că „i-a făcut cineva şi din cauza aceasta nu se poate mărita, se scoală într-o duminică dis-de-dimineaţă, înainte de răsăritul soarelui, se îmbracă în hainele cele mai frumoase ce le are şi astfel se duce apoi la o apă curgătoare din apropiere, ca de acolo să ieie şi să aducă apă neîncepută.

După ce soseşte la apă, taie mai apoi în cruciş cu nişte foarfece, pre care asemenea le-a luat cu sine, în apă încotro merge apa şi îndărăpt tot în cruciş zicând :

Eu nu tai apa,
Ci tai piedica
Ursitului meu
Şi alesului meu,
A mea spre dânsul
Şi a lui spre mine !

După aceea ia apă, se întoarce cu dânsa acasă, şi aici, luând un mănunchi de busuioc şi purtându-l prin apa adusă, rosteşte versurile de mai sus ale desfacerii"[531]. Apoi se spală cu apa astfel descântată şi fermecată.

Ca desfacerea să-şi facă efectul, apa poate fi adusă în oricare zi a săptămânii în afară de luni, miercuri şi vineri, este cărată într-un vas curat, iar persoana care merge după apă va privi numai în jos, nici într-un caz nu va privi înainte, nu trebuie să întâlnească pe nimeni, cu atât mai puţin să vorbească cu cineva.

Fata din Sulpicani, în dorinţa sa de a fi admirată, îndrăgită de către flăcăi, atunci când mergea la hram, la joc, la nuntă, atunci când se vedea în strânsură, în mijlocul suratelor sale, se adresa acestora în taină cu următoarele cuvinte :

Hâş, cioare negre, buhoase !
Că eu sînt N. cea frumoasă,
Dintre fete cea aleasă.
Eu sînt floarea satului,
Crucea busuiocului
Şi fruntea norodului,

529. Inf. Viorica Cotlarciuc, 81 ani, Frasin.
530. Gh. Solcan, *Note.*
531. S.Fl. Marian, *op. cit.*, p. 171.

Dragostea ficiorilor
Şi fala voinicilor.
Eu sînt pom mândru-nflorit
Gangur galben aurit
Când din gur'ăi gănguri
Toţi feciorii-oi îndulci,
Toţi cei mici
Şi voinici,
Toţi sătenii
Şi poporenii.
Cine de mine s-a lipi,
Ca de vin bun s-a veseli ;
Cine de mine s-a atinge,
Ca de miere se va linge[532].

Tot după S.Fl. Marian reproducem şi următoarele vrăji, culese din Stulpicani, pentru a întregi tabloul asupra circulaţiei acestei specii folclorice în satele din zona care face obiectul observaţiilor noastre :

Încingerea brâului

Brâu, brâuşor,
Fă-te şerpuşor,
Fă-te laur, balaur,
Cu solzii de aur.
Şi cum te-oi încinge
Tu mi te descinge,
Şi mergi dup' ursitul meu,
Cel lăsat de Dumnezeu,
La o casă şi la două,
Pânăi ajunge la nouă.
Dacă nu le-i întâlni,
Dacă nu mi le-i găsi,
Să te duci l'a noua ţară
Şi mi-l adă în ia' sară,
Şi mi-l adă fără sine
Şi fără leacu de ruşine.
Nu-i de a trăi,
Nu-i de a grăi,
Cu văduve grase,
Cu fete frumoase,
Cu părinţi în casă.
De-i pe pat,
Dă-l sub pat.
De-i la masă,
Dă-l sub masă.
De-i pe laiţă,
Dă-l sub laiţă.
Unde i-s picioarele
Pune-i capul,
Iar unde-i capul
Pune-i picioarele,
Să n-aibă stare
Şi alinare,
Cum n-a avut
Maică-sa când l-a născut.
Cu sudori de moarte,
Cu poalele încruntate,
Cu sudori pe frunte,
Cu vinele toate ude.
Cum s-a zbuciumat maică-sa
Pân' ce l-o născut
Aşa să se zbuciume şi el
Pân' ce n-a veni la mine.
Iar la mine dacă a veni,
Eu cu dânsul când oi grăi,
Ca cu mir l-oi mirui.
La dânsul când oi căta,
Ca cu busuioc l-oi sufla.
Şi la dânsul când oi râde,
Să-i pară
Că eu galbeni i-aş întinde !

532. *Apud* S.Fl. Marian, *op. cit.*, p. 101.

Aşternerea patului

Mie-mi aştern bumbac şi mătasă,
Flăcăilor N.N. holeră ghimpoasă,
Foc şi urzici,
Ace şi furnici.
Să nu poată bea,
Să nu poată mânca,
Să nu poată adormi,
Să nu poată odihni,
Pân' la mine n-or veni
Şi cu min' s-or drăgosti.

Fata, care voieşte să fie cercetată şi drăgostită de către feciori, rosteşte cuvintele acestei vrăji totdeauna seara, când îşi aşterne patul şi voieşte să se culce.

Fierberea ocnei

Fierbe, ocnă, clocoteşte,
Pământul mi-l coşcoveşte
Şi iarba mi-o dogoreşte,
Pre N. la mine-l porneşte.
N. să nu poată bea,
Nici să nu poată mânca,
Pân' la mine n-a pleca.
Să nu poată hodini,
Pân' la mine n-a veni,
Şi la mine n-a porni,
Cu mine-a se drăgosti,
Cu mine-a se libovi"[533].

Un alt mod de a se dezlega cununia este prezentat de bătrâna Elena Bilan din Frasin, una dintre „specialistele" genului: „Cel ce doreşte să se căsătorească vine cu o bucată de pâine şi cu o bucată de drob de sare şi aduce agheasmă pe care a cerut-o de la trei gospodari.

Pe acesta îl trimit cu nouă bucăţi din pâinea adusă şi cu nouă bucăţi din sarea adusă la râul cel mare, la Moldova, ca să-mi aducă într-o ulcică nouă guri de apă. Acest lucru trebuie să-l facă atunci când se crapă de ziuă.

Când ajunge la Moldova, aruncă în apă, peste cap, prima bucată de pâine şi prima bucată de sare şi se adresează râului:

Bună dimineaţa, apă mergătoare,
Te cinstesc cu pâine şi sare,
Ca să-mi dai din darul Măriei Tale.

apoi face trei mătănii şi ia o gură de apă din *apa mergătoare* pe care o varsă cu grijă în ulcica cea nouă. Repetă aceste gesturi de nouă ori, iar când pune ultima gură de apă în ulcică, i se adresează din nou râului, mulţumindu-i:

Mulţumesc de darul dat
De leac să-mi fie neapărat.

Ulcica cu apă o aduce la mine. Amestec apa aceasta cu agheasma adusă de la trei gospodari şi sting nouă tăciuni în ea, numărând de la nouă la unu, şi descânt:

533. *Ibidem*, pp. 93, 97, 99. *Ocnă*, „ulcica sau hârbul în care se vrăjeşte".

– Bună dimineaţa, apă
mergătoare !,
– Mulţumăsc matale N. !
Am venit să mă speli
De ură,
De făcătură,
De fapt,
De lucrul cel necurat.
De ochi sunt orbit,
De gură muţit,
De mânuri legat,
De picioare-mpiedicat,
De ură până-n grumaz băgat.
Ş-am început a plânge şi am răcnit,
Nimeni în lume nu m-a auzit.
Numai Măicuţa Domnului,
De la porţile cerului.
Ea mi-a zis : Ce plângi ?
- Cum să nu plâng ?
De ochi sunt orbit,
De gură, muţit.
De mânuri legat,
De picioare-mpiedicat
De ură până-n grumaz băgat.
– Nu plânge, nu răcni.
Eu de mână te-oi lua,
La apa Iordanului te-oi duce
Ş-acolo te-oi scufunda,
Tare mândru te-oi spăla.
Ţi-oi da ochi de albiniţă,
Ţi-oi da gură de mierliţă,
În faţă ţi-oi pune soarele cu razele,
Pe umeri doi luceferei,
Cată lumea cu drag la ei.
Că cine a făcut una,
Eu desfac cu două,
Cine a făcut cu două,
Eu desfac cu trei
Cine a făcut cu trei,
Eu desfac cu patru.
Cine a făcut cu patru,
Eu desfac cu cinci.
Cine a făcut cu cinci,
Eu desfac cu şase.
Cine a făcut cu şase,
Eu desfac cu şapte.
Cine a făcut cu şapte,
Eu desfac cu opt.
Cine a făcut cu opt,
Eu desfac cu nouă.
Şi a mele două
Şi încă nouăzeci şi nouă.
Tu te du în pământ pustiu
Unde om nu este,
Câine nu bate,
Cocoş nu cântă.
Acolo te du,
Da' pe N. lasă-l în pace şi curat,
Ca aurul de curat,
Ca soarele când răsare,
Ca busuiocul în floare.
Soarele când a răsărit,
Busuiocul a-nflorit
De toată lumea îndrăgit.
De la mare pân' la mic
Şi de stare de voinic.
Cine n-are cruce
Să nu vie la cruce !
Cine n-are cruce
Să nu treacă pe lângă cruce !
Cine n-are cruce
Să nu treacă peste cruce !
Fugi, sabie diavolească,
C-a venit sabie îngerească,
Cinci sute sorocite,
Să taie blestemul,
Să taie necuratul.
Te du în pământ pustiu
Unde om nu este,
Câine nu bate,

Scanned with OKEN Scanner

Cocoş nu cântă.
Acolo te du,
Da' pe N. lasă-l în pace curat,
Ca aurul curat
Ca soarele când răsare
Ca busuiocul în floare.

Apa descântată în felul acesta se dă respectivului să o bea câte o gură în fiecare dimineaţă înainte de a mânca, apoi face trei mătănii şi spune rugăciunea de dimineaţă. La sfârşit i se împlineşte voia [534].

Acest descântec de întoarcere a *ursitei* este o formă prescurtată a unui descântec cules din Stulpicani şi publicat de S.Fl. Marian, pe care îl redăm *in extenso* :

„Duminică dimineaţa
M-am sculat,
M-am sinicat,
În zori,
În cântători.
Înaintea tuturor
Oamenilor
M-am luat
Ş-am plecat
Pe drumul lui Traian
La fântâna lui Iordan,
Ca să mă spăl,
Să mă curăţesc,
Să mă limpezesc,
De toată ura,
De toată făcătura,
De toată aruncătura,
De tot datul,
De tot faptul,
De tot aruncatul,
De toată darea,
De toată făcarea,
De toată aruncarea,
De toată crâşcarea,
Ca să mă curăţesc
Şi să mă limpezesc.
Iar când am fost
Calea-n jumătate
M-am trezit
Şi m-am găsit
De picioare-mpiedicată,
De mânuri legată,
De gură amuţită,
De ochi orbită,
De nasu cârnită,
De urechi asurzită.
Nime nu m-o văzut,
Nime nu m-o auzit,
Numa Maica Domnului
Sus din naltul cerului.
Şi ea cum m-o auzit
Din gură că mi-o grăit :
– Ce te căinezi
Şi te văirezi ?
– Cum nu m-oi cânta,
Cum nu m-oi căina,
Cum nu m-oi văira ? !
Că duminică dimineaţă
M-am sculat,
M-am mânecat,
În zori,
În cântători.
Înaintea tuturor
Oamenilor
M-am luat
Şi-am plecat
Pe drumul lui Traian
La fântâna lui Iordan,
Ca să mă spăl,
Să mă curăţesc,

534. Gh. Solcan, *Monografia*, p. 62.

Să mă limpezesc
De toată ura,
De toată făcătura,
De toată aruncătura,
De tot datu,
De tot faptul,
De tot aruncatu,
De toată darea,
De toată facerea,
De toată aruncarea,
De toată crâşcarea,
Ca să mă curăţesc
Şi să mă limpezesc.
Dar când am fost cale-n jumătate
M-am trezit
Şi m-am găsit
De picioare-mpiedicată,
De mânuri legată,
De gură amuţită,
De ochi orbită,
De nas cârnită,
De urechi asurzită
Bună de nimică făcută !
– N. nu te cânta,
Nu te căina,
Nu te văira !
Că eu de mâna dreaptă te-oi lua,
De picioare te-oi despiedica,
De mânuri te-oi deslega,
De gură te-oi desmuţi,
De ochi te-oi desorbi
De nas te-oi descârni
De urechi te-oi desurzi.
Şi nu te căina,
Nu te văira
Că eu de mâna dreaptă te-oi lua,
Cu cămaşă de aur te-oi îmbrăca
Şi foarte mândru te-oi spăla
Şi te-oi curăţi,
Şi te-oi limpezi,
Şi din pat mi te-oi scula,
Şi cu grebla oi grebla
Toată dragostea cât oi afla
Din cosiţele fetelor,
Din pălăriile flăcăilor,
Din satul preoteselor,
Din satul jupâneselor
Din coroana împărăteselor.
Toate mi le-oi grebla
Şi toate aici în apă le-oi aduna
Sănătate-i căpăta
Cine pe tine te-a videa
Să-i pară că soarele a răsărit.
Soarele ţi s-a scrie în frunte,
Doi luceferi în umerile obrazului,
Şi luna în barbă.
Şi tu-i fi cea mai de treabă,
Mai frumoasă,
Mai sănătoasă şi mai voioasă"[535].

După rostirea acestor cuvinte, femeia care descânta spăla faţa celei descântate cu apă descântată cu convingerea că bolnava, dacă i s-a făcut pe ursită, trebuie să se însănătoşească.

Dacă acest descântec era utilizat pentru fete şi neveste tinere despre care se credea că li se făcuse pe ursită, următorul descântec se folosea şi pentru feciorii şi bărbaţii tineri :

Luni dimineaţă m-am sculat
Şi pe cale, pe cărare m-am luat,
Când am fost la miez de cale
De cale şi de cărare,
M-am întâlnit cu Baba-oarba.
Baba-oarba de mine s-a apropiat,

535. *Apud* S.Fl. Marian, *Înmormântarea la români*, Bucureşti, 1892, pp. 15-16.

De mâna dreaptă m-a luat,
În groapa cu spini m-a aruncat,
Şi ceas de moarte mi-a dat...
Haşi, cioară neagră,
Neagră, păntănoagă !
Câţi, mâţă,*
Neagră priscorniţă !
Ia-ţi urile,
Făcăturile
Şi-aruncăturile :
Făcăturile din lună nouă,
Făcăturile de la sfârşit,
Făcăturile de la ivit,
Făcăturile mucede,
Făcăturile putrede...
Ihi ! Haită neagră,
Poneagră !
Pici, vinovata mea,
Cară-te de-acolea,
Şi durerile îţi ia !
Toate durerile
Şi urile
Şi făcăturile
Şi-aruncăturile
Din cap
De sub cap,
Din ochi
De sub ochi,
Din nas
De sub nas,
Din barbă
De sub barbă,
Din piept
De sub piept,
Din mânuri şi din picioare
Până-n degetul cel mare.
Tu, de nu m-ai asculta,
Durerile de nu-i lua
Şi de aici nu te-i căra,
În pielea goală te-oi dezbrăca,
Cu lanţuri de fier te-oi lega,
Pe uliţa satului te-oi purta,
Pe uliţa satului
Până la casa vinovatului,
Zăvoarele cele de fier le-oi lua
Şi pe toate le-oi sfărma.
Uşile cele de aramă le-oi zdrobi,
În casa vinovatului m-oi vârî,
Dezbrăcându-mă
Şi scoţându-mă :
Din ură,
Din făcătrură,
Din dată,
Din faptă
Din lucrul cel necurat !
Cel ce mi-o făcut c-o mână
Eu îmi desfac cu două,
Cel ce mi-o făcut cu două
Eu îmi desfac cu trei,
Cel ce mi-o făcut cu trei
Eu îmi desfac cu patru,
Cel ce mi-o făcut cu patru
Eu îmi desfac cu cinci,
Cel ce mi-o făcut cu cinci
Eu îmi desfac cu şase,
Cel ce mi-o făcut cu şase
Eu îmi desfac cu şapte,
Cel ce mi-o făcut cu şapte
Eu îmi desfac cu opt,
Cel ce mi-o făcut cu opt
Eu îmi desfac cu nouă,
Cel ce mi-o făcut cu nouă
Eu îmi desfac cu zece,
Cel ce mi-o făcut cu zece
Mâinile să i se lege
Şi limba-n gură să-i sece ! [536]

536. *Ibidem*, p. 17. (**Câţi* = *cheţ*, cuvânt cu care se alungă mâţul).

Scanned with OKEN Scanner

În realizarea *legării*, în timpurile mai apropiate au intervenit şi unele elemente ale civilizaţiei moderne. Dacă cineva doreşte *să lege* pe o anumită persoană, îi fură acesteia o fotografie (elementul modern) şi o pune pe furiş în sicriul unui mort spre a fi îngropată odată cu acesta. Când pune fotografia, are grijă să rostească de trei ori următoarele cuvinte: *„N. să se însoare/mărite când s-o însura/mărita mortul acesta"*, după care îşi face cruce[537].

După cum se poate observa, descântecul – parte integrantă a medicinei magico-empirice populare –, care mai subzistă doar în memoria celor vârstnici, are rolul de a exercita o funcţie benefică, complementară leacului propriu-zis. „Ar fi însă greşit dacă am reduce descântecul la această unică ipostază. Specie a cărei vechime se confundă cu începutul istoriei omeneşti, descântecul sedimentează, ca într-o falie geologică, rudimente ale magiei homeopatice, ale magiei cifrelor şi culorilor fatidice sau benefice, elementele totemismului şi tabuurilor ancestrale. Ceea ce întreţine interesul contemporan al descântecului este valoarea sa stilistică, în care cadenţe şi forme criptice, secondate de imagini plastice sporesc efectul acustic şi vizual al textului"[538].

Descântecele se adresează psihicului uman, determinând o stimulare benefică a autosugestiei, aspect pe care terapeuţii geto-daci nu-l neglijau deloc, fapt reţinut de către Platon, care scrie în *Charmides* despre durerile de cap că au un leac, „o anume buruiană, dar că pe lângă leac trebuia adaos şi un descântec; iar viersul acesta, dacă era lăsat să cadă o dată cu folosirea leacului, dădea tămăduire deplină, fără el însă buruiana nu era de nici un ajutor"[539] şi că Zamolxis arăta că „după cum nu trebuie să încercăm a vindeca ochii fără să vindecăm capul, ori capul fără să ţinem seama de trup, tot astfel nici trupul nu poate fi însănătoşit fără suflet"[540].

În satele bazinului Suha Bucovineană, descântecele, de cele mai diverse categorii, au cunoscut o intensă circulaţie. Dacă în descântecele mai vechi, cunoscute din lucrările publicate la sfârşitul secolului trecut[541], metaforele şi personificările erau abundente, în cele ce mai circulă astăzi figurile de stil sunt mai sărăcăcioase, numărul descântecelor fiind cu mult mai mic, ducând, în câteva zeci de ani, la dispariţia totală a lor.

Apariţia *magiei* şi implicit a descântecelor în epoca de creare a miturilor, în timpul copilăriei umanităţii, când omul vedea enigme în toate fenomenele naturii, a însemnat un prim pas spre descătuşarea omului de sub puterea forţelor naturii. Magia sau vrăjitoria implica o multitudine de practici însoţite de descântece,

537. Gh. Solcan, *Monografia*, p. 61.
538. Ioan H. Ciubotaru, *Arii folclorice: Valea Şomuzului Mare*, în „Anuar de lingvistică şi istorie literară", Tom XXVI (1977-1978), p. 89.
539. Platon, *Opere*, vol. I, p. 182.
540. *Ibidem*, p. 183.
541. Vezi lucrările lui S.Fl. Marian citate mai sus.

Scanned with OKEN Scanner

numite *vrăji, farmece, desfaceri,* care sunt formule verbale cărora li se atribuie o forţă magică de mare eficacitate. Prin intermediul lor se duce lupta împotriva presupuselor forţe malefice. Există şi cazuri în care o serie de "formule magice pernicioase"[542], *vrăjile*, de fapt tot descântece, sunt îndreptate împotriva omului în numele răzbunării, al concurenţei, invidiei (luarea manei vacilor, legarea cununiei, facerea pe ursită etc.).

Descântecele nu se cântă. Ele se rostesc fiind acompaniate de ceremonialuri în care se folosesc obiecte simbolice: apa neîncepută ca „evocatoare a unei purităţi intrinsece"[543], tăciuni aprinşi, tot felul de unelte tăioase – simboluri ale unei forţe care poate ucide răul –, obiecte sugerând tăria precum metalul şi piatra, curăţenia este evocată de banul de argint, unele substanţe sau plante cu sau doar presupuse a avea forţă terapeutică. În magia homeopatică sunt utilizate cu succes diferite obiecte care intră în contact cu mortul: legătoarea, măsura, ţărână din groapa proaspăt săpată.

„Benefice sau malefice, descântecele constituiau adesea un germene de frondă elementară împotriva supunerii creştine la destin şi a revendicărilor prin rugăciuni. Ele i-au dat posibilitatea omului să se simtă egal în forţă sau chiar mai puternic decât divinităţile şi spiritele rele de care se credea înconjurat"[544]. Acesta a fost motivul pentru care descântecele au fost interzise de către biserică, dar care a găsit totuşi un substitut pentru ele, şi anume *maslul*, care constă în spovedirea bolnavului urmată de un serviciu religios după care are loc un praznic. Plata popii se face cu bani *de strânsură* (adunaţi) de la un număr de nouă oameni, care dau respectivele sume pentru sănătatea celui căruia i se face maslul. Bucatele care se mănâncă la praznic sunt preparate (măcar parţial) din produse adunate de pomană de la nouă văduane, care pot contribui şi cu sume de bani. De regulă maslul are drept scop *dezlegarea* muribundului ca să poată muri uşor, dar se practică şi în cazul persoanelor tinere, foarte bolnave, în speranţa însănătoşirii lor. După ce preotul termină serviciul religios, bolnavului i se deschide *Cartea* (Evanghelia). Dacă aceasta se va deschide la pagini tipărite cu negru, înseamnă că bolnavul va muri în curând, iar dacă se va deschide la cele tipărite cu roşu, atunci se ştie precis că acesta va scăpa cu viaţă. Are mare importanţă şi capitolul la care se deschide cartea; dacă s-a deschis la *Viaţa lui Iov*, cel *măsluit* nu va muri, în schimb va chinui timp de şapte ani ca şi Iov, iar de se va deschide la *Fericirile*, bolnavul va fi *strâns* de Dumnezeu în nouă zile de la îndeplinirea tainei Sfântului Maslu şi nu se va mai *canuni* (chinui). „Această

542. *Istoria literaturii române,* vol. I, Bucureşti, 1970, p. 53.
543. *Idem, p. 54.*
544. *Idem.*

ungere sau *miruire*, înfăptuită de preot, avea iniţial denumirea latină de *viaticum*, ceea ce înseamnă *merinde*, termen ce evidenţiază scopul sacramentului respectiv, de a-i uşura muribundului calea spre lumea de apoi.

Forma religioasă a Sfântului Maslu venea să se adauge numeroaselor credinţe arhaice privind numerele magice, semantica unor culori, necesitatea purităţii donatorilor (văduve iertate de păcate, copii orfani sau măicuţe de la mânăstire)"[545].

Maslul se face de regulă în zilele de post, dar în cazuri extreme, când cel bolnav este pe moarte, se poate face oricând.

Referitor la distincţia dintre *vrăji* şi *farmece*, îl vom cita pe I.A. Candrea, care, luând în consideraţie părerile lui S.Fl. Marian, scria următoarele :

„Afară de legiunile de duhuri necurate şi de fiinţe mitologice supranaturale care, după cum am văzut, pot provoca bolile, poporul mai atribuie originea acestora acţiunii răuvoitoare a unor fiinţe omeneşti, vrăjitorii şi vrăjitoarele, fermecătorii şi fermecătoarele. Aceştia, lucrând cu vorba şi cu fapta, pot trimite asupra omului tot felul de necazuri şi mai ales tot alaiul de boli de care cu greu, cu mare greu, se poate scăpa. Fie că au pătruns tainele magice ale naturii, fie că şi-au vândut sufletele diavolului ca să le vină într-ajutor, puterea lor de a face rău oamenilor e nemăsurat de mare.

Eminentul folclorist care a fost părintele S.Fl. Marian a încercat să stabilească o deosebire între vrăjitori (vrăjitoare) şi fermecători (fermecătoare), adică între cei ce fac *vrăji* şi între cei ce operează cu *farmece*. «Scopul *vrăjilor,* zice, este de a constrânge pe cineva, contra dorinţei şi voinţei sale, ca să asculte şi să facă toate cele ce i se spun şi se pretind de la dânsul, apoi de a despărţi pe doi soţi care trăiesc în cea mai bună înţelegere şi armonie, sau pe doi inşi care se iubesc şi vor să se căsătorească, şi, în fine, a lua somnul copiilor de ţâţă şi laptele de la vaci, de a nenoroci sau nimici pe cineva. Mai pe scurt zis, scopul acestora este de a face cuiva mai mult sau mai puţin rău». Şi mai departe : «Vrăjitorii şi vrăjitoarele sunt priviţi în genere de către popor ca nişte oameni fără de lege, lepădaţi de Dumnezeu, care au de-a face mai mult cu spiritele cele necurate, pentru că ei, în vrăjile ce le rostesc, în loc să se adreseze lui Dumnezeu, fiinţa supremă şi atotputernică, ca acesta să le vină într-ajutor spre atingerea scopului ce-l urmăresc, îşi iau de cele mai multe ori refugiul la spiritele cele necurate sau la nişte fiinţe mitologice, ca acestea să le dea ajutorul trebuincios şi să le îndeplinească dorinţa».

Cât despre *fermecători* şi *fermecătoare,* zice că «nicicând nu-şi iau refugiul la vreun spirit necurat sau la vreo fiinţă mitologică..., ci ei de regulă se adresează sau la nişte obiecte, bunăoară cum e apa şi roua, despre care au deplină convingere că, dacă se vor spăla cu dânsele, se vor curăţi şi limpezi de toate aruncăturile şi

545. I.H. Ciubotaru, *Marea trecere*, Editura „Grai şi Suflet - Cultura Naţională", Bucureşti, 1999, p. 37.

făcăturile, de tot datul şi faptul, de toată urgia şi urâciunea şi se vor face cu mult mai frumoşi şi atrăgători decât oricine altul... Obiectele ce se întrebuinţează de fermecători... sunt în genere cât se poate de curate, mai ales însă plante mirositoare, şi au drept scop mai mult de a atrage, a fermeca, a fura minţile cuiva, ca pe urmă să iubească şi să vorbească numai cu acela care i-a făcut de dragoste, nicidecum însă a-l nenoroci».

E posibil ca această distincţie între vrăjitori şi fermecători, între vrăji şi farmece, să fi existat pe vremuri sau să se mai păstreze, poate, pe alocuri, dar astăzi, în cea mai mare parte a ţării, am constatat că poporul confundă pe vrăjitori cu fermecătorii şi vrăjile cu farmecele. Şi unele şi altele se fac, de o parte pentru dragoste, ursită etc., de altă parte pentru ură şi boli.

Cu toate acestea, contrar celor susţinute de părintele Marian, constatăm că termenul de *vrăji*, în afară, bineînţeles, de acelea care se fac pentru a lua mana vacilor sau rodul grâului, se folosesc în toată ţara pentru acele încercări inocente pe care le fac fetele, în preseara Anului Nou şi în ajunul Sfântului Andrei, ca să-şi ghicească ursita"[546].

Trebuie să subliniem faptul că, în culegerea descântecelor, ne-am lovit adesea de refuzul informatorilor, de regulă oameni în vârstă, de a reda aceste texte. Aproape toţi au subliniat faptul că odată spus, descântecul îşi pierde „puterea", adică valenţele sale magice, vraja. Un fapt este cert: descântecele nu se învaţă, ci se „fură", adică persoanele care cunosc şi utilizează descântecul nu transmit printr-un act de voinţă aceste texte către alte persoane, chiar şi membri ai aceleaşi familii. Persoana care doreşte să înveţe meşteşugul descântatului va trebui „să-l fure" de la cei care-l practică, fiind foarte atentă la tot ce spune şi ce face *specialistul*, adesea spionându-l de la distanţă şi nepunând nici o întrebare referitoare la acest aspect. Şi acest lucru constituie o cauză a procesului de degradare, de trecere în desuetudine şi chiar dispariţie a acestei specii folclorice. Este o certitudine faptul că o dată cu dispariţia fiecărui bătrân din zonă se îngroapă pentru totdeauna o importantă parte a unui univers spiritual pe care doar ei şi înaintaşii lor l-au cunoscut.

Semnificaţiile magico-rituale, adesea ezoterice, uneori cu implicaţii religioase, greu de înţeles pentru mulţi semidocţi, au determinat, în mod cu totul aberant, considerarea de către aceştia a descântecelor ca o manifestare a obscurantismului şi declanşarea unei acerbe campanii de discreditare şi eradicare a lor.

546. Vezi I.A. Candrea, *op. cit.*, p. 193.

Scanned with OKEN Scanner

BOLTA CEREASCĂ

Interesante trebuie să fi fost convingerile localnicilor despre Soare şi Lună, despre care zic bătrânii că sunt fraţi, despre stele, despre cer, despre alternanţa zi – noapte. Puţini sunt bătrânii care mai ştiu să socotească timpul după *mersul cerului*, sau după *crângul* stelelor pe cer. Bătrânii noştri susţin că, în „lipsa orologiului, au învăţat să citească în stele, adică să aproximeze ora într-un anumit moment al nopţii, şi că acestea merg după crângul lor, care se schimbă în funcţie de anotimp"[547]. Expresia *se schimbă crângul* are sensul de „se schimbă timpul".

Stelele ale căror nume mai sunt vehiculate în zonă sunt puţine şi amintesc fie de diverse obiecte sau de sculele din gospodărie : *Carul, Bucşa carului, Toaca, Rariţele, Fuşcheii, Sfrederul, Crucea, Razele, Cumpenele*, fie de animalele de pe lângă casă : *Boii carului, Găinuşa, Cloşca cu pui*, ori de unele îndeletniciri : *Steaua ciobanului, Cosaşii, Craii*, sau chiar însuşiri omeneşti : *Puturosul, Hărnicuţul, Fudulul (Fălosul)* la care se adaugă arhicunoscutul *Luceafăr.*

Prima stea care răsare este *Luceafărul de seară* (de fapt, planeta Venus), care urcă faţă de coama dealului ori a muntelui (ca punct de reper) în funcţie de cum creşte ziua. Când ziua este mică, acesta se *ascunde* (adică nu mai răsare) şi iese abia la Sfânta Ana (9 decembrie), de când începe a urca pe cer, câte oleacă, seară de seară, până la Sânziene. De la Sânziene, începe a scădea ziua şi creşte noaptea, iar *Luceafărul de seară*, când înserează, este deja apus. De regulă, când soarele apune, *Luceafărul de seară* este deja pe cer.

Luceafărul de seară, având o evoluţie mai înceată pe bolta cerească, a fost numit de către localnici *Puturosul.*

Prima stea care apare după *Luceafărul de seară*, când se lasă întunericul, în jur de opt seara, iar toamna chiar mai devreme, este *Găinuşa* sau *Cloşca cu pui*, care de fapt este un grup de stele, şi anume *Pleiadele*, care face parte din constelaţia *Taurul*. *Găinuşa* apare pentru prima dată la răsărit, la Sfântul Petru,

---

547. Informaţiile despre cer şi aştri s-au cules accidental de la diverşi bătrâni : Vasile Gemanar, 79 ani, Plotoniţa ; Toader Ţigănescu, 97 ani, Stulpicani ; Viola Dumbravă, 77 ani, Stulpicani ; Marta Boros, 80 ani, Frasin ; Costică Solcanu, 67 ani, Bucşoaia şi mulţi alţii.

Scanned with OKEN Scanner

după o părere, iar după alţii, la Sfântul Ilie. Apoi apare seară de seară pe cer, până când ajunge la apus (după *crângul* lor pe cer) pe la sfârşitul lui aprilie, când dispar până la Sfântul Petru al anului care vine. (Unii susţin că *Cloşca cu pui* vine după ce a apărut – mai exact, este vizibil – *Carul* şi este urmată de către *Luceafărul de dimineaţă*.)

Găinuşa merge noaptea pe drumul pe care a mers soarele ziua. La un moment dat soarele se află într-un anumit punct pe bolta cerească, iar noaptea când *Găinuşa* ajunge în locul unde a fost soarele ziua arată aceeaşi oră cu cea care era în momentul în care soarele fusese în respectivul punct. Spre exemplu, dacă era ora unu şi jumătate ziua când soarele s-a aflat într-un anumit punct, acelaşi punct va fi atins de către *Găinuşă* noaptea la ora unu şi jumătate.

Dacă *Găinuşa* apare la asfinţit înainte de Sfântul Gheorghe, înseamnă că oile *scapă* la iarbă, adică urmează timp frumos şi are loc o adevărată explozie vegetală. „Dacă Găinuşa ajunge la amiaza nopţii în locul unde a fost soarele în amiaza zilei, înseamnă că timpul va fi bun şi toamna va fi lungă, iar dacă depăşeşte acest punct, ducându-se spre apus, toamna vine devreme şi timpul se răceşte”[548].

Despre importanţa *Găinuşei* în viaţa oamenilor, se scriau cu aproximativ o sută de ani în urmă următoarele cuvinte : „Cloşca e constelaţiunea de căpetenie a ţăranilor, pe care ei nu o pierd din vedere nici iarna, formând ceasornicul de noapte al lor în lunile de iarnă ; deoarece după înălţimea acestei constelaţii pe cer, ţăranii îşi dau seama cât mai este până la ziuă ; cum am zice noi, cam cât e ceasul”[549].

Razele sunt un grup de şase stele, pe care unii le identifică a fi *Cosaşii* (constelaţia *Cefeu*), deoarece sunt dispuse asemeni cosaşilor la cosit, iar *Cumpenele* sunt stele care prin aranjarea lor pe cer desenează o formă de balanţă.

Craii sunt trei stele (după unii cinci stele) care constituie constelaţia *Orion* şi care amintesc de cei trei magi porniţi să ducă daruri pruncului Isus. Aceştia apar pe la ora patru dimineaţa, în anotimpul friguros.

O altă constelaţie, care apare după *Găinuşă*, este *Rariţa*. Aceasta se vede bine după ce noaptea se măreşte.

Carul este Carul mare sau *Ursa mare*. În componenţa acestei constelaţii, care se vede bine pe la ora zece noaptea, localnicii identifică următoarele stele : *Roţile carului* (două mici în faţă, două mari în spate), la fiecare roată se află câte o stea mai mică numită *Bucşa carului,* altele trei alcătuiesc *Proţapul* sau *Oiştea,* iar altele două sunt *Boii carului*. Unii bătrâni au vorbit şi despre *Jugul boilor*. În mişcarea sa pe cer, când *Carul* ajunge cu *Oiştea* orientată în sus spre steaua polară înseamnă că nu mai este mult până se va *crăpa de ziuă*.

548. Inf. Silvestru Big, 73 ani, Negrileasa.

549. I. Otescu, *Credinţele ţăranului român despre cer şi stele*, în „Analele Academiei Române”, Seria II, Memoriile Secţiunii Literare, Tom XXIX, 1906-1907, p. 445.

Scanned with OKEN Scanner

Steaua ciobanului răsare seara, moment în care încetează lucrul în pădure, şi apune începând cu ora unsprezece noaptea.

Crucea, *Fudulul* sau *Fălosul, Toaca, Sfrederul, Fuşcheii* sunt stele despre care informatorii noştri, în afară de faptul că ştiu că există, nu ne-au putut da nici un fel de relaţii.

Noaptea târziu, la *cântători* (adică la *amiaza nopţii* sau miezul nopţii, când cântă prima dată cocoşii) apare *Luceafărul de noapte* (steaua *Vega*) care este mai mic decât *Luceafărul de seară*, dar mult mai strălucitoare, şi dispare pe la ora trei dimineaţa, fiind urmat de către *Hărnicuţul*, care este *Luceafărul de dimineaţă* (steaua *Sirius* sau steaua *Venus*), care răsare după ora trei, întotdeauna după asfinţitul *Găinuşei*, moment de la care cei harnici se scoală şi încep a se pregăti pentru o nouă zi de muncă, căci începe a se *lumina de ziuă*. La Sfântul Gheorghe, *Găinuşa* asfinţeşte o dată cu seara. Spun bătrânii că atunci când *Găinuşa* apune, adică nu mai apare o perioadă, oile *„s-au săturat de iarnă"*.

Calea laptelui sau *Crângul cerului* (Calea lactee) este considerată a fi calea pe care erau duşi românii în robie de către turci şi tătari, motiv pentru care unii o numesc *Drumul robilor*.

Când o stea merge mai repede decât o alta pe care o ajunge şi se situează amândouă pe aceeaşi linie, încât o perioadă de timp nu se vede decât o singură stea, după care una rămâne în urmă, iar alta se duce mai departe, zic bătrânii că *se pupă stelele*.

Stelele căzătoare anunţă moartea unui om şi, se zice că atunci când vezi stea căzând, să-ţi pui o dorinţă căci se va împlini, iar *stelele cu coadă* (cometele) sunt prevestitoare de mari nenorociri: dezastre naturale, războaie, epidemii devastatoare. „Spuneau bătrânii că după ce se arăta steaua cu coadă *bărăduiau* muscalii, tatarii şi chitaii"[550].

Luna şi Soarele, atunci când sunt în eclipsă, se zice că sunt în pericol de a fi *mâncate de către vârcolaci*, fiinţe demonice care trăiesc prin *băhnuri*, în ape ori fântâni foarte adânci şi în locuri întunecoase. Pentru a salva Soarele şi Luna de la dispariţia în „burţile nesăturate ale vârcolacilor", localnicii din toate satele bazinului, cu mic cu mare, iau repede fiecare câte o *tăvea* (tavă de copt pâinea), o oală rea, sape, orice altă tinichea sau metal, şi bat în ele strigând şi făcând hărmălaie mare pe toată durata eclipsei, pentru a speria vârcolacii, ca aceştia să fugă şi să lase Luna sau Soarele în pace.

Despre intervenţia omului în salvarea lunii sau soarelui, Marta Boros din Frasin ne-a relatat: „Când vârcolacii au început a mânca luna, oamenii băteau în *tăvęli*, în ceaune şi răcneau, făceau mare harmalaie. Mama mea a luat un

550. Inf. Vasile Gemanar, 79 ani, Plotoniţa.

batic de cununie şi a făcut cu el semnul crucii pe cer. După aceea luna a început să-şi revină.

Vârcolacul este ca un şarpe mare, gros, cu cap de *bală*[551] (balaur), dar este albicios şi nu gri întunecat ca balaurul".

Fazele Lunii sunt îndeobşte cele cunoscute. *Luna nouă* începe cu *Crai nou* şi ţine până se luminează pe jumătate. În momentul în care apare *Crai nou*, gospodinele care aveau ploşniţe în casă făceau deparazitarea în felul următor: deschideau larg uşile şi ferestrele, şi cu cociorva în mână înconjurau casa de trei ori, rostind următoarele cuvinte:

Crai Nou în ţarâ,
Ploşniţîli sî ias-afarî.
Tot una câti una,
Sî nu rămâí niciuna.
Cęli verz,
Pi fireşti;
Cęli roş,
Pi uş[552].

Luna plină este când începe a se lumina de la jumătate în sus până se rotunjeşte perfect. Acum răsare o dată cu apusul soarelui. După ce începe *a se pişca*, înseamnă că luna s-a învechit şi răsare mai târziu, rămânând mai mult a doua zi pe cer. Când începe să scadă de la jumătate în jos până ajunge precum o seceră este *lună veche*. Ea ajunge în această poziţie dimineaţa, la răsărit. Seara, în aceeaşi zi, răsare la apus sub formă de Crai nou.

Trecerea lunii prin toate fazele, de la Crai nou până ajunge lună veche în două coarne, este numită de către unul dintre informatori *o lumină a lunii* (lunaţie). Într-un an Luna face 12 *lumini*, dar există şi ani când luna face 13 *lumini*[553]. (În realitate, Luna trece prin fază de lună plină de 12 ori pe an, dar la anumite perioade poate prinde 13 luni pline pe an.)

Multe sunt activităţile pe care localnicii le fac sau nu le fac, în funcţie de alternanţa *lună nouă – lună veche*. Astfel, cartofii se seamănă în perioade cu *lună plină*, ca să *lege* (să se înmulţească) în pământ. Dacă se vor semăna pe *lună nouă*, vor creşte crestele lungi şi nu vor lega, ori vor fi mici şi puţini în cuib. În general nu se seamănă în *lună nouă*, căci nu se face rod. În schimb, florile semănate în lună nouă se vor face foarte frumoase. Altoirea pomilor se face tot în lună nouă, căci altoiul se prinde cu multă uşurinţă.

În *lună nouă* nu se pun cloştile la clocit, căci ouăle vor fi limpezi, vor pieri puii sau chiar cloştile. De asemeni nu este bine să se facă nuntă. Dacă aceasta se face în *lună plină*, toate vor merge din plin în noua familie.

551. *Bală* = balaur, animal urât, înfiorător; prin extensie, „om urât".
552. Inf. Maria Dumbravă a Lupului, 87 ani, Stulpicani.
553. Inf. Vasile Gemanar, 79 ani, Plotoniţa.

Scanned with OKEN Scanner

Fagul, dacă se taie în *lună nouă*, nu se usucă. Cel tăiat în *lună veche* se usucă şi este bun pentru foc. În schimb, molidul utilizat pentru construcţia caselor este bine să se taie în *lună veche*; se usucă mai greu, dar este foarte rezistent.

Dacă vaca s-a *alungat*, adică s-a gonit, în *lună nouă*, fată la împlinirea sorocului, iar dacă a fost în *lună veche*, mai *tragănă* încă vreo 10-15 zile.

În *lună veche* se văruieşte în casă, căci acum peria nu lasă peri şi urme; se spală rufele, căci ies curate; se cojeşte coaja de pe arini pentru *cruşală*, se *boieşte* lâna, căci se prinde bine culoarea.

Luna poate influenţa şi viaţa unor oameni. Aceştia sunt *lunaticii*, care, atunci când lumina lunii bate peste ei, se ridică din pat şi pleacă dormind. Dacă vezi lunaticul când se ridică să plece, să-l trezeşti stropindu-l cu apă rece. În cazul în care îl vezi mergând, nu este bine să-l strigi pe nume, căci se trezeşte şi cade.

Despre lunatici care îşi pot schimba şi înfăţişarea, circulă fel de fel de poveşti. Iată una înregistrată la Frasin:

„Un om era lunatic şi umbla noaptea fără ca fimeia lui să ştie. Odată erau pe munte şi făceau fânul. Spre sară, omului i-o vinit toanele şi-i zice nevestei:

– Măi fimeie, stăi aici, că eu mă duc până în târş.

Fimeia o aşteptat să-i vină omul ei, dar într-un târziu vede că din târş, în loc de barbat, vine un porc salbatic şi se apropie de dânsa. Ea s-o temut de el şi l-o pălit cu furca peste bot. Porcul o fugit înapoi în târş.

A doua zi, femeia îşi vede barbatul lovit peste faţă, iar când o agiuns acasă, o găsît în fundul cămării, într-o bărbânţă, pchelea de porc în care se băga bărbatul noaptea. O luat-o şi o pus-o pe foc ş-o ars-o.

Când barbatul ei o aflat, o început să se vaite şi să o blastăme pe ea:

– Vai de mine şi de mine, atunci să poţi naşte tu copchilul când oi pune eu mâna pe pântecele tău. Apoi s-o luat şi s-o dus şi s-o prins slugă la un om bogat.

Când s-o împlinit vedeaua, adică i-o vinit sorocul, tare s-o mai trudit femeia şi numa nu o putut face. Văzând că nu poate face, s-o dus şi s-o rugat de Maica Domnului să-i spună unde este barbatul ei. Maicii Domnului i s-o făcut milă de ea şi i-o spus că barbatul ei doarme noaptea în grajd.

Fimeia s-o dus noaptea în grajd şi într-adevăr l-o găsit pe barbatu-su dormind. I-o luat mîna şi încet i-o pus-o pe pântecele său şi îndată o născut. Aşa o putut scapa de blăstămul lunaticului"[554].

Se zice că începând cu Sfânta Ana (9 decembrie) începe să crească ziua cu cât sare cucoşul de pe prag. În această zi, la amiază, stă soarele în loc şi plânge. Plânge pentru câte a văzut cât a fost ziua mică, dar, mai ales, pentru ce urmează

554. Gh. Solcan, *Note*.

a vedea după ce creşte ziua. La Bobotează, ziua are deja un ceas mai mult decât avea la Sfânta Ana.

Ziua de Sfântul Nicolae (6 decembrie) este considerată a fi ziua când începe iarna, deşi adesea omătul se aşterne încă din noiembrie.

Durata unei zile are mai multe momente de referinţă, după care localnicii îşi organizează viaţa şi ritmul cotidian. Dimineaţa începe cu momentul în care *se mijeşte de ziuă* (*se zăreşte de ziuă, se crapă de ziuă* sau *de geană*), înspre zarea de la răsărit, după care urmează *răsăritul*. Când Soarele este de-o prăjină deasupra dealului este *aprânzul mic* (în jur de ora şapte), iar timpul când Soarele ajunge în punctul care se situează la mijlocul distanţei dintre răsărit şi amiază este numit *aprânzul mare* (aproximativ pe la ora zece). Timpul de după ora 11 este numit *înainte de amiază*, iar momentul când Soarele este la înălţimea cea mai mare deasupra capului omului, lăsând umbra cea mai mică, este *amiaza zilei*. Se zice că atunci când ajunge în acest punct, Soarele se odihneşte *olecuţă*. Timpul cuprins între amiază până spre ora şaptesprezece este numit *după amiază*. Momentul în care Soarele ajunge la o prăjină deasupra apusului, când se opreşte pentru o clipă şi priveşte înapoi pentru ultima oară în ziua respectivă, se numeşte *ojână* (la Stulpicani) şi *ojună*[555] (la Negrileasa). Este timpul din jurul orei optsprezece, când muncitorii la pădure sau cei care lucrează la făcutul fânului servesc o masă numită *ojină*.

Urmează *asfinţitul* sau *apusul*, iar timpul care se scurge după dispariţia Soarelui, dar cu persistenţa luminii, se numeşte *asupra serii*, urmat de *seară*. În momentul când umbrele devin confuze, se zice că *se îngână ziua cu noaptea*, după care *noaptea* pune stăpânire pe toate. *Amiaza nopţii* sau *miezul nopţii* este la *cântători*, când cântă pentru prima oară cocoşii. *Puterea nopţii* este între miezul nopţii şi ora trei dimineaţa, când cocoşii cântă pentru a doua oară. Pentru a treia oară cocoşii cântă o dată cu apusul *Găinuşei* şi răsăritul *Luceafărului de dimineaţă*.

Cauzele cutremurelor sunt arătate de către bătrâna Maria Caraciuc de 97 ani din Frasin, care susţine că pământul este aşezat pe apă, pe spinarea a patru peşti uriaşi şi când un peşte se mişcă, pământul se cutremură.

Generaţiile tinere de astăzi admiră bolta cerească, în nopţile senine, pentru spectacolul feeric al scintilării, al căderii stelelor sau al trecerii vreunei comete, nemaipreocupându-se de timpul orar, căci civilizaţia actuală le-a dotat cu mijloace moderne, mult mai lesne de utilizat, decât urmărirea *crângului* cerului.

555. *Ojină, ojiniţă, ujină* sunt termenii pe care îi indică Tudor Pamfile în *Cerul şi podoabele lui după credinţele poporului român*, „Analele Academiei Române", vol. XXVI, Bucureşti, 1915, p. 35.

Scanned with OKEN Scanner

DIN OBICEIURILE MINORITARILOR

I. Nemţii

Dacă primii locuitori ai minunatelor văi ale Suhei Bucovinene au fost indubitabil români, de-a lungul timpurilor, încetul cu încetul, s-au aşezat aici valuri de oameni din alte arii geografice, aparţinând celor mai diverse etnii. Primii care au descălecat în zonă au fost români ardeleni, iar mult mai târziu, din acelaşi spaţiu transilvan, au venit şi ţigani lingurari care s-au aşezat mai întâi la Frasin. Se ştie că familiile Nerghiş şi Boros sunt familii de ţigani originari din zona Sighetului şi, respectiv, din Poienile Zagrei[556]. Numărul ţiganilor din Frasin a fost relativ mare şi datorită faptului că o parte dintre aceştia au fost aduşi ca *vecini* (robi) pe moşia mănăstirii Voroneţ.

Pe la mijlocul secolului al XVIII-lea au apărut huţulii, care s-au aşezat cu prioritate la Gemenea, Ostra şi Frasin.

În anul 1838, în pădurile întunecoase din zona de sud-est a bazinului a luat fiinţă colonia Schwarzthal (înregistrată în documente şi sub forma *Şvarţental*[557]), adică, în traducere românească, Valea Neagră. Coloniştii erau germani din Boemia. După acest an, germanii, în număr din ce în ce mai mare, se constituie în colonii distincte la Ostra, Stulpicani, Frasin, aşezându-se practic în toate satele zonei.

Tot acum sunt colonizaţi la Stulpicani slovacii şi încep a se stabili în satele bazinului evrei galiţieni, mazuri (polonezi originari din regiunea Mazuria, cunoscut fiind Pitnowsky, care avea la începutul secolului o moară pe Suha, lângă podul Doroteiului), ucraineni galiţieni (în Frasin, familia Prodanciuc se trage din Rijnei Veliki, iar familia Tabaşniuc[558] , din Tarhowicze), ruşi, italieni

---

556. Vezi Gh. Solcanu, *Monografia,* p.7. În anul 1863 era menţionat Mihai Nerghiş, *ţăgan din Stulpicani,* ceea ce susţine afirmaţia lui Gh. Solcanu. (Vezi Arh. Naţ. Suceava, fond Starea civilă, Condica născuţilor, 1863).

557. Vezi *Schematismus der Bukowinaer Volksschulen u. Lehrer,* Sadagura, 1914, p. 66.

558. Vezi Gh. Solcanu, *Monografia,* p.7.

Scanned with OKEN Scanner

(printre ei numărându-se pietrarul Valentin Waia din Stulpicani şi familiile Vanzo şi Vivante din Frasin), unguri. Luat în ansamblu, bazinul Suha Bucovineană ar putea fi privit ca un Babilon în care atâtea neamuri au trăit fără a se înregistra vreun conflict interetnic de-a lungul veacurilor[559]. Scriind despre Stulpicani, un localnic sublinia : „Cetăţenii satului, deşi erau de naţionalităţi diferite, se împăcau bine, nu aveau injectată în ei otrava şovină a politicienilor, îşi vedea fiecare de treburile sale, colaborau în mod tovărăşesc, dar nu se amestecau cu naţiile prin căsătorii decât cu unele excepţii. Fiecare naţionalitate respecta obiceiurile şi sărbătorile religioase ale celeilalte"[560].

Se ştie, de altfel, că în perioada interbelică, tocmai datorită convieţuirii paşnice dintre multele neamuri ce s-au aşezat aici, Bucovina era cunoscută sub numele de „mica Europă" şi „mica Elveţie"[561], zona noastră nefăcând cu nimic excepţie de la această *atmosferă europeană* până la repatrierea germanilor şi deportarea evreilor.

Despre străinii aşezaţi de-a lungul vremurilor pe văile noastre, preotul Gh. Solcan din Frasin scria în 1970 : „Deşi aceştia erau de diferite naţionalităţi, timpul i-a îmbrăcat în portul specific acestei regiuni, i-a învăţat limba ţării, încât astăzi prea puţini sunt aceia care îşi păstrează limba şi portul specific originii lor"[562].

Fie că au fost asimilate sau nu, aceste grupuri etnice au lăsat într-un fel sau altul urme în cultura şi civilizaţia locală. Astăzi doar germanii, şi aceştia foarte puţini la număr, căci majoritatea lor s-a repatriat începând cu septembrie 1940 şi până prin anii '70, mai au unele obiceiuri distincte de ale populaţiei autohtone[563].

Am văzut că germanii au influenţat considerabil arhitectura caselor, că au lăsat urme adânci în lexicul graiului local, ei fiind cei care au adus şi practicat cu mare

559. Pentru întreaga problematică a colonizărilor pe Suha Bucovineană a se vedea Vasile Diacon, *Vechi aşezări pe Suha Bucovineană. Pagini monografice*, Universitatea „Al.I. Cuza", Institutul de Istorie şi Arheologie „A.D. Xenopol", Iaşi, 1989, pp. 89-116.

560. Victor Ambroş, *Viaţa unui sat bucovinean. Stulpicanii la 500 de ani*, p. 3, manuscris în colecţia autorului.

561. Vezi *Viaţa şi martiriul evreilor din Câmpulung-Bucovina*, sub redacţia Veronica Bârlădeanu, f. a., f. loc, vol. I, p. 37.

562. Gh. Solcan, *Note*.

563. În încercarea de a surprinde, fie şi fugitiv, câteva dintre obiceiurile nemţilor din zonă, am stat de vorbă pe acest subiect cu Maria Hofbauer, 85 ani, şi Eduard Graboveţchi, 85 ani, din Frasin, cu Stefania Jung, 82 ani, din Vadu Negrilesei (fostul Schwarzthal) şi cu Robert Czaicovski, 70 ani, din Stulpicani. Toţi patru au precizat că majoritatea obiceiurilor despre care mi-au relatat erau vii în tinereţea lor, dar că în prezent multe sunt pe cale de dispariţie, motivat de faptul că numărul germanilor a fost într-o continuă scădere, iar puţinii tineri care mai trăiesc în satele bazinului nu mai ţin la ele cu sfinţenia înaintaşilor lor.

Scanned with OKEN Scanner

artă în zonă o întreagă serie de meşteşuguri. Din păcate, astăzi, din ceea ce putea constitui altădată o foarte bogată viaţă spirituală având la bază elemente etno-folclorice specifice, am mai surprins doar câteva „urme".

Şi la germani, ca şi la românii localnici, Crăciunul este una dintre sărbătorile îndrăgite. În zilele de Crăciun copiii umblă cu *şefaraiul* (*Schäferei*), adică cu Irozii . Sceneta, care are drept subiect naşterea lui Hristos, însumează următoarele personaje : Iosif, Maria, doi ciobani, un înger, un jidan, un *hriţ* (un mascat foarte urât) şi un *riter* (un prezentator) al cărui rol este de a întreba dacă gazda primeşte cu *şefaraiul*. În recuzita partiei se găseşte la Frasin, în miniatură, o iesle cu o păpuşă, reprezentându-l pe pruncul Iisus. Se organizează o singură partie de Irozi, care se află sub îndrumarea atentă a unor bătrâni cunoscători ai tradiţiei.

La Schwarzthal, un grup de şapte copii umblau din casă în casă, fără excepţie, cu *cripa* (*Krippe*), adică cu macheta unei căsuţe în care se aflau păpuşi şi figurine reprezentând pe Iisus Hristos, doi ciobani, un măgar, o vacă. Cei şapte copii erau costumaţi în irozi şi prezentau o scenetă cu subiectul identic cu al celei din Frasin. Şi aici se organiza o singură partie, dar anual copiii din grup erau înlocuiţi cu alţii. În felul acesta era asigurată indubitabil cunoaşterea şi transmiterea obiceiului.

Este posibil ca datina românilor înregistrată la Ostra de a umbla cu *Bisericuţa* să-şi aibă originea în obiceiul germanilor de a umbla cu *şefaraiul,* fiind o preluare şi asimilare a acestei scenete de către localnici.

Grupuri de trei-patru copii umblă cu colinda în ajunul Crăciunului. La Stulpicani poartă cu ei un legănuţ mititel în care este aşezată o păpuşă reprezentându-l, ca şi la Frasin, pe Iisus. Colindele care se vehiculează în zonă sunt: *Auf, auf Ihr Christen*; *Stille Nacht*; *O, Tannenbaum*; *Ihr Christen hercommet.*

Mirosul proaspăt de răşină şi cetină verde se asocia cu însăşi sărbătoarea Crăciunului. De aceea, nu era casă în care să nu se împodobească, în Ajunul

---

Trebuie să precizăm că o parte a germanilor repatriaţi, cei care erau stabiliţi în zona de ocupaţie sovietică a Germaniei, au primit ordin de a se întoarce în localităţile unde îşi avuseră domiciliul înainte de repatriere. Odată reveniţi, pentru ei a început o perioadă grea căci au fost obligaţi să muncească în fabrici din România sau au fost deportaţi în U.R.S.S. Spre exemplu, reveniţi din Germania, Czaicovschi Iosif din Stulpicani, Corjin Clement din Frasin, Kupferschimit Franz şi Ghinzel Iosif din Bucşoaia au fost trimişi la muncă obligatorie la Uzinele metalurgice din Hunedoara, la data de 13.06.1946, unde se aflau şi la data de 5.11.1947, când autorităţile cereau relaţii despre ei. (Vezi Arh. Naţ. Suceava, Fond *Legiunea de jandarmi Câmpulung*, d. 40/1944, f.286). Mulţi dintre cei care s-au repatriat erau copii sau foarte tineri, iar când au revenit, în număr mic, în satele bazinului nu au mai constituit o comunitate numeroasă cum fusese înainte de repatriere, cu un mediu etno-folcloric distinct.

Scanned with OKEN Scanner

Crăciunului, după posibilităţile fiecăruia, bradul de Crăciun. În timp ce se împodobea bradul, toţi membrii familiei, mai puţin copiii, pentru care acesta trebuia să fie o surpriză, cântau colinde, mai ales *O, Tannenbaum*. Sub brad se puneau daruri pentru copii. Nu este exclus ca germanii să fi determinat o asimilare mai rapidă a acestui obicei de către băştinaşi.

De Sfântul Nicolae, părinţii aveau grijă să pună în papuceii celor mici daruri mărunte, mai ales dulciuri. Copiii care nu erau prea ascultători puteau avea surpriza de a găsi în încălţămintea pregătită cu grijă şi câte o nuieluşă pe care Moş Nicolae o aducea ca un avertisment la posibilele viitoare pozne. Acest obicei al darurilor de *Moş Neculai* era practicat în exclusivitate de către familiile germane. La localnicii români, acest obicei nu are o semnificaţie deosebită.

Încă de la *Katrein* (începutul postului Crăciunului) se face câte o coroniţă din cetină de brad în care se pun patru lumânări şi în fiecare duminică a postului se aprinde câte una. Coroniţa se păstrează în casă tot timpul postului până în seara de Ajun, când se împodobeşte bradul.

În Ajunul Crăciunului se făceau douăsprezece feluri de mâncare de post, considerând câte un fel pentru fiecare lună a anului. Toată ziua de Ajun se ţinea post negru. Seara, capul familiei dădea fiecărui membru al familiei să mănânce câte o bucăţică de *oblat* (anaforă) cu miere de albine, după care se consumă cele douăsprezece feluri de mâncare. Lăturile obţinute prin spălarea vaselor în seara de Ajun se păstrează peste an şi sunt folosite în tratarea unor boli ale animalelor.

Seara se are grijă ca animalele de pe lângă casă să fie hrănite foarte bine, căci se crede că în caz contrar acestea, la miezul nopţii, vorbesc despre modul cum s-a purtat stăpânul cu ele şi pot prevesti lucruri rele. Oamenilor le este interzis să asculte ce spun animalele.

În ziua de Crăciun, bărbaţii se strâng în grupuri pe la prieteni, la un păhărel de băutură şi joacă *nucile*, un fel de biliard cu nuci în loc de bile. Pe o scândurică înclinată se lasă să se rostogolească o nucă. Aceasta va lovi grămada de cinci sau şapte nuci şi le va împrăştia. Cel care va împrăştia mai multe va fi declarat învingător. Nu lipseau pariurile, menite să facă jocurile mai antrenante.

De Anul Nou se umblă doar cu semănatul (*Wüntschen*) la Frasin şi Stulpicani. Acest obicei nu se practică la Vadu Negrilesei. Obiceiul de a umbla cu uratul nu a fost asimilat de către germanii din zonă, deşi uneori copiii lor s-au lipit grupurilor de urători români.

„Catolicii germani nu umblau cu uratul, dar noi românii nu ocoleam casele lor. Ei umblau cu o scenetă *Trei crai*, pe care o spuneau în limba lor. Noi românii îi primeam şi ascultam cu atenţie textul pe care îl înţelegeam şi noi şi bătrânii, căci în vremea aceea toţi vorbeam limba germană. (Mama cu

tata, în primul război mondial îşi scriau în limba germană. Aveau câte şase clase. Atâtea se făceau la austrieci)"[564].

Germanii din Schwarzthal organizau în noaptea de revelion un bal mascat. Se cântau foarte multe cântece populare nemţeşti aparţinând folclorului bavarez, ceea ce-i făcea, în special pe vârstnici să-şi mai aline dorul de locurile natale.

Ca şi românii localnici, germanii din Stulpicani consideră că la început de an este bine să le intre în casă mai întâi un băiat, dacă se poate ţigan, căci, cred ei, partea bărbătească este purtătoare de noroc.

A doua zi după Bobotează preotul cu cantorul umblă din casă în casă cu agheasmă şi sfinţeşte locuinţele.

La Frasin, de *Letzte Fasching* (Lăsatul Secului) se mascau, făceau o scenetă în care era jucată o nuntă cu miri, naşi, nuntaşi, cu toţii mascaţi, şi umblau din casă în casă. Se mascau atât bărbaţi cât şi femei, atât tineri cât şi vârstnici. Cu această ocazie se făceau fel de fel de glume: se fura oala cu sarmale, covăţica cu nelipsitul ştrudel sau diverse obiecte mărunte care erau duse vreunui vecin, chipurile îi făceau daruri. Se cânta şi se dansa într-o veselie generală. Petrecerea era însoţită de muzică.

După petrecere, bunurile „furate", mai puţin alimentele, care erau mâncate cu poftă de către mascaţi, erau restituite proprietarului de către cel care le-a primit în dar sau chiar de către cel care le-a luat.

La Schwarzthal petrecerile organizate de Lăsatul Secului începeau în ziua de duminică, cu bal. Luni se organizau clăci pe la diferite case, care ţineau până marţi la amiază. Marţi după amiază începea din nou balul şi distracţia generală se prelungea până la miezul nopţii spre miercuri, când se intra în post şi orice activitate distractivă înceta.

Marţi dimineaţa, cei care nu se duceau la clacă se mascau de multe ori cu măşti cu obrăzare care de care mai hidoase. Printre mascaţi se numărau: hornari, jidani, ţigani, fierari, rotari, doctori, ofiţeri; câte unul purta îmblăciul în spate. Cu toţii umblau din casă în casă şi făceau aceleaşi glume, „furând" lucruri mărunte şi dăruindu-le cu mare generozitate vecinilor.

Până la Lăsatul Secului, se organizau clăci prin rotaţie de la o gospodărie la alta. Câte 15-20 de fete şi neveste, fiecare cu roata de tors, se adunau seară de seară tot la altă casă. După ce se termina torsul, începeau clăcile de *penit* (scarmanat) pene. La clăci participau atât feciori, cât şi bărbaţii nevestelor. După ce se termina treaba, gazda îi servea cu băutură, cu plăcinte, apoi se cânta, se dansa, se făceau fel de fel de glume. Şi aşa treaba se făcea pe nesimţite într-o unire şi înţelegere deplină, fapt pe care bătrâna Jung Stefania l-a subliniat în mod deosebit, afirmând că „era o frumuseţe de viaţă".

564. Inf. Ion Drălciuc, 89 ani, Frasin.

Clăcile se organizau mai tot timpul anului. Se făceau clăci la muncile agricole, la semănat şi prăşit, la făcutul fânului, la recoltat. După recoltatul cartofilor, venea rândul *ruptului* inului. În grădina unui gospodar se făcea un cuptor, şi toate femeile aduceau inul aici şi aproape câte o lună lucrau împreună la *ruptul* acestuia cu meliţoiul şi meliţa (sau *meleţuica*, cum o dezmiardă bătrâna Jung) şi aşa îl pregăteau pentru tors în clăcile din iarnă. Prăjirea inului în cuptor se făcea de către bărbaţi. Toate aceste munci erau însoţite de cântece şi de o voie bună generală.

La Paşti, ca şi românii, după slujba de Înviere, germanii merg cu pasca la sfinţit, la biserică. După amiaza se fac vizite şi se aşează la mese pline de gustoase bucate şi la un pahar de băutură stimulatoare de bună dispoziţie.

Ouăle roşii sunt aşezate în grâu sau orz încolţit, care a fost pus la geminat la începutul Săptămânii Mari. Pentru copii se fac mici pacheţele cu daruri şi ouă roşii care se ascund prin grădină, ca fiind daruri aduse de către iepuraşi şi pe care cei mici le caută cu mari emoţii.

În lunea Paştilor feciorii mergeau cu *udatul*. Se mergea mai ales la casele unde erau fete de măritat, căci acest obicei dădea posibilitatea tinerilor să-şi arate simpatia reciprocă. Fetele şi nevestele erau stropite cu apă, dar şi cu parfum. De regulă, gazdele goleau găleţile şi le puneau cu gura în jos, pentru ca *udătorii* să nu aibă apă la îndemână, dar aceştia o aduceau cu vasele lor. La Schwarzthal era invers : întotdeauna găleţile erau pline cu apă. Gazdele erau stropite bine cu apă, iar cei mai în vârstă erau udaţi doar pe mâini.

În a treia zi de Paşti mergeau cu udatul fetele şi nevestele. Acum udatul depăşeşte adesea stadiul stropitului. Uneori femeile pun bărbaţii în ciubăr şi toarnă apă peste ei. Nimeni nu se supără, iar udătorii sunt cinstiţi cu câte un păhărel de rachiu.

La început udatul se făcea doar cu apă. Mult mai târziu a apărut stropitul cu apă de colonie. Semnificaţia obiceiului nu ne-a putut fi explicată de către bătrânii cu care am stat de vorbă. Este posibil să fi avut valoare purificatoare şi în acelaşi timp de simbol al opulenţei, apa fiind declanşatoare de energii germinative.

În Joia Verde (*Frohnleichnam*) de după Duminica Mare se scot prosesiile şi darurile (*Allerheiligate*) şi se merge în cortegiu format din toţi enoriaşii de la biserică până în capătul satului, făcându-se mai multe opriri şi citindu-se din Evanghelie. În faţa cortegiului merg fetiţele îmbrăcate în alb şi cu coşuleţe pline cu flori, din care aruncă înaintea preotului pe tot parcursul de la biserică şi până la marginea satului. Dacă prin sat erau capele (numite de localnici *bisericuţe*) se mergea la fiecare în parte şi se citea din Evanghelie. Şi astăzi mai există, parte în paragină, aceste mici monumente religioase.

De Duminica Mare, se pun crenguţe de mesteacăn la poartă, pe când la români se pune tei. Acum se organiza bal şi se dădeau reprezentaţii cu diferite piese de teatru de factură livrescă. Spre exemplu, la Schwarzthal cantorul

Scanned with OKEN Scanner

bisericesc Hermann Weber regiza *Hänsel şi Grethel* a fraţilor Grimm precum şi altele foarte îndrăgite de către săteni. Aceste reprezentaţii aveau loc şi la hramul bisericilor, ori iarna la Lăsatul Secului sau la Bobotează.

De fiecare dată balul rămânea momentul de atracţie. Se dansau *valsul, polca, craiţpolca, lendlerul, lembercul, schimma, glasepolca, foxtrot* precum şi un număr de dansuri preluate de la români, ca *batista, hora mare* şi altele. Indubitabil, hora este dansul pe care germanii l-au preluat de la localnici. Ceea ce este mai mult decât interesant este faptul că strigau *în joc*, în limba română, strigăturile care se strigă de către localnici în dansurile lor.

Existau şi cazuri în care hora se dansa şi în cercuri mai restrânse, ca de exemplu cu ocazia unor petreceri de familie. Adesea, persoana care conducea hora o scotea în glumă pe fereastră, adică ieşea pe fereastră ţinându-se de mână cu următorul dansator şi tot aşa mai departe. În aceste condiţii toţi trebuiau să sară pe fereastră, inclusiv moşnegii şi babele prinse în horă, după care, în ritmul muzicii, reintrau în casă pe uşă. Aceasta se făcea pentru a pune la încercare agilitatea bătrânilor prinşi în horă.Bătrânul Graboveţchi Eduard, din Frasin, ne-a precizat că scoaterea horei pe fereastră avea rolul de „a scoate răul din casă".

La zilele onomastice, când veneau musafirii, se spărgea în faţa intrării, de pragul uşii, o oală de lut căci se considera că cioburile sunt aducătoare de noroc pentru cel sărbătorit.

Pe 6 august era hramul bisericii din Schwarzthal. După slujba religioasă, fiecare gospodar aştepta şi primea hramari, adică rude, prieteni, cunoştinţe, de regulă din alte localităţi. Era un bun prilej de a se reîntâlni şi de a susţine frumoasele sentimente de prietenie. Tot acum veneau în sat lipoveni cu fructe, diverşi comercianţi cu diferite produse industriale şi artizanale. După-amiaza se organiza balul care ţinea până a doua zi.

În noaptea de Sfântul Andrei, fata care dorea să se mărite şi dorea să afle cum îi va fi soţul, ieşea din casă pe furiş, se ducea la un gard şi număra nouă pari. Pe al nouălea îl însemna şi revenea dimineaţa să vadă cum arată. Dacă era lung şi subţire, viitorul soţ avea să fie zvelt, dacă era mic şi gros, soţul avea să fie bondoc, dacă era cu coajă sau nu, acesta avea să fie bogat sau sărac.

Pentru a şti dacă se căsătoresc în anul care urmează, fete şi flăcăi se duc în noaptea de Anul Nou, la miezul nopţii, la coteţul porcului şi fiecare întreabă animalul dacă se va căsători în anul care vine. Dacă porcul grohăia, răspunsul era afirmativ, dacă nu, eventuala căsătorie se amâna cu un an.

Aceste credinţe se regăsesc şi la români, de la care le-au preluat etnicii germani din zonă.

Femeia însărcinată, dacă voia să nască un copil cu părul creţ, purta în poale surcele rezultate de la geluitul scândurilor. Când se dorea a se cunoaşte dacă fătul va

fi fată sau băiat, viitoarei mame i se presăra puţină sare pe cap fără ca aceasta să ştie şi i se urmăreau cu atenţie gesturile. Dacă prindea baticul cu care era îmbrobodită de colţuri, avea băiat, dacă îl apuca de mijloc, era fată.

Noul născut, ca în orice casă de creştin, era botezat. Părinţii alegeau unul sau doi naşi care acceptau să boteze pruncul. De regulă, naşii de cununie erau cei ce botezau şi copilul. Botezul are loc la biserică, unde copilul este adus de către naşi. După botez, naşii aduceau copilul înapoi acasă părinţilor, pe care îi întrebau dacă primesc creştinul (şi îi rosteau numele). Răspunsul este întotdeauna afirmativ. Cu ocazia botezului se făcea la domiciliul părinţilor o mică masă. Naşul dădea un mic dar pentru fin, întotdeauna o sumă de bani. Cumătria se făcea mai târziu şi în funcţie de starea materială a părinţilor.

După vârsta de şapte ani, după ce copilul învaţă rugăciunile elementare: *Tatăl nostru, Crezul, Cele şapte sacramente, Cele zece porunci* ori *Bucură-te, Marie* şi altele, după ce ajunge la vârsta când începe să înţeleagă câte ceva din viaţă, este rebotezat în biserică de către o înaltă faţă mitropolitană dacă nu chiar de către mitropolit. Are loc un botez comun pentru un număr mare de copii şi adolescenţi. Într-o duminică dinainte stabilită, fetiţele îmbrăcate în alb şi cu coroniţe de flori pe cap, iar băieţii îmbrăcaţi în costumaşe negre, având cu toţii în mână câte o lumânare sunt spovediţi şi li se dă prima împărtăşanie, moment când se aprind şi lumânările. (La catolici se ia mirul o singură dată în viaţă şi numai episcopul sau un împuternicit al său îl dă.)

Pentru acest moment al acordării mirului, tânărul îşi alege el însuşi un naş (care poate fi şi cel de la botez), care trebuie să fi luat mirul şi, evident, să fie catolic. Naşul ţine mâna dreaptă pe umărul drept al finului în momentul în care episcopul îl miruieşte.

La miruit, tânărul îşi alege obligatoriu şi un alt nume, care va fi menţionat în documentele parohiei alături de numele naşului de mir. Aceşti naşi sunt numiţi *naşi pi firmung*.

Nunta şi implicit căsătoria au jucat un rol deosebit în viaţa comunităţilor germane din zonă. Solemnitatea momentului subliniază şi în cazul acestei etnii importanţa socială a întemeierii unei familii. În cazul în care doi tineri se au dragi şi doresc să se căsătorească, fapt observat cu uşurinţă de întreaga comunitate sătească, vor parcurge obligatoriu câteva etape impuse de tradiţie. Mai întâi, feciorul însoţit de părinţii săi mergea la părinţii fetei pentru a o cere în căsătorie. Dacă părinţii fetei nu aveau nimic de obiectat împotriva băiatului şi erau de acord cu căsătoria, se discuta despre zestrea fetei, despre logodnă, despre nuntă. Odată stabilită nunta, părinţii anunţau preotul pentru ca acesta să *strige vestiri* în biserică, adică să anunţe pe toţi sătenii despre apropiata nuntă şi căsătorie. Cu o seară înainte de nuntă (sâmbătă seara), la casa fetei se adunau druştele (*Kränzelmädchen*), cavalerii de onoare, adică vătăjeii (*Brautführer*), prietenele,

Scanned with OKEN Scanner

tinerii în general, vecini, unde avea loc o petrecere, numită *Polterabend*, în care viitoarea mireasă îşi lua rămas bun de la fete şi feciori, căci, o dată cu ultimele momente ale nunţii, intra în rândul gospodinelor.

A doua zi vătăjeii mergeau la nănaşi cu muzică, îi cinsteau cu băutură şi îi însoţeau până la casa mirelui, de unde plecau cu alai spre casa miresei. Când ajungeau aici, erau întâmpinaţi de către flăcăii care au avut grijă de mireasă, adică o scoteau la petreceri, o dansau la baluri etc., care au închis porţile şi nu permit mirelui şi alaiului său să intre în curte până nu dau *vulpe*, adică o taxă care constă în o sticlă, două de băutură pentru faptul că pierd din grupul lor o fată. Obiceiul este viu la românii localnici şi nu putem avansa o ipoteză cu privire la vechimea practicării sale de către etnicii germani.

În casă, druştele, tinere neveste şi fete *chitesc* (gătesc, aranjează) mireasa. Cât durează împodobitul, mireasa nu are voie să se privească în oglindă.

Cu mireasa încadrată de către vătăjei, urmată de către mire, pe care îl conduc druştele, de către nănaşi şi ceilalţi participanţi, alaiul se îndreaptă spre biserică, unde, în faţa altarului, preotul oficiază cununia religioasă. Din momentul în care mireasa iese din casa părintească şi până la biserică nu va privi înapoi, căci în caz contrar va rămâne văduvă. După cununie, alaiul se îndreaptă spre casa mirelui unde va avea loc petrecerea propriu-zisă. Când ajunge în faţa uşii, mirelui i se dă o pâine mare şi un cuţit de lemn, nu prea ascuţit, cu care trebuie să taie pâinea pentru a demonstra că este vrednic de cap de familie. Urmează petrecerea care este caracterizată de o bună dispoziţie generală. La masă, mirii sunt încadraţi de către nănaşi. Nănaşele au o mare grijă şi sunt tot timpul cu ochii în patru pentru ca vreun nuntaş să nu fure un pantof al miresei, căci găsirea şi restituirea lui costă scump. Cheltuiala răscumpărării, măsurată în sticle de băutură, o suportă naşii. La Frasin, răscumpărarea pantofului o face mirele.

Petrecerea este deschisă de către miri, care dansează primul dans. Al doilea dans este al cuscrilor, după care dansează toţi nuntaşii. După o masă abundentă, stropită din belşug cu băutură, are loc momentul *darului* când fiecare pereche participantă la nuntă dăruieşte câte ceva tinerilor căsătoriţi, contribuind în acest mod la constituirea fundamentului economic al tinerii familii. Spre dimineaţă, are loc dansul miresei (*Brautdanz*), când aceasta este dansată de către toţi bărbaţii participanţi la nuntă. Pentru acest dans, miresei i se fac daruri sau i se dau diferite sume de bani, care rămân ale ei.

La data de 1 noiembrie se sărbătoreşte ziua morţilor, ocazie cu care se face slujbă în cimitir şi se sfinţesc mormintele, iar săracilor li se dă de pomană.

Înmormântarea la etnicii germani din zonă nu are fastul celei de la români. După deces, mortul este îmbrăcat în straie frumoase şi aşezat pe catafalc. Seara vin rude, vecini, săteni la priveghi (*Totenwache*). La priveghi nu se aduc lumânări,

Scanned with OKEN Scanner

Nemţi din Negrileasa (Familia Gross, în 1919)

ca la ortodocşi. În ziua înmormântării, după ce preotul citeşte mortului, în casă, cele obişnuite în astfel de situaţii, după ce sfinţeşte casa şi închide sicriul, cortegiul pleacă de la domiciliul acestuia spre biserică. Mortul este dus pe năsălie ori, mai rar, cu carul. La procesiune participă întreaga comunitate şi toată lumea este îmbrăcată în negru. Dacă mortul a fost o persoană tânără, este dus cu muzică. De-a lungul traseului nu se fac opriri, iar la prapuri nu se leagă prosoape şi nici colaci. Totul este de o simplitate aparte. După înmormântare, la casa mortului are loc praznicul, la care participă cei care l-au condus pe ultimul drum. La Frasin, nu se făceau praznice. Pomana se dădea la cimitir.

După cel dispărut se poartă doliul timp de un an de zile. Timp de şase luni culoarea de doliu este negrul, iar următoarele şase luni este griul.

Costumaţia germanilor era extrem de simplă. Bărbaţii purtau pantaloni bufanţi, cămaşă – care putea fi de culoare albă, verde, maro, neagră sau adesea în culori combinate -, în zilele răcoroase de toamnă şi primăvară se îmbrăca un sacou scurt, de culoare gri, cu gulerul verde, iar pe rever erau aplicate frunze de stejar, confecţionate din stofă verde. Sacoul simplu, din stofă de casă se numea *laibăr*. Nasturii erau întotdeauna făcuţi din corn de cerb. Iarna se purta palton. Drept încălţăminte, în funcţie de vreme, se purtau *giumătăţi* (pantofi) sau bocanci cu jambiere din lână vopsită în verde închis (mai rar de culoare gri). Pe cap se

Scanned with OKEN Scanner

purta vara pălărie, iar în anotimpul friguros, căciulă. La pălărie se purta *federbuş*, adică un pămătuf confecţionat din păr de porc mistreţ sau de cerb.

Femeile purtau bluziţe albe cu volănaşe la gât şi la mâneci, sarafane sau fuste încreţite în talie, iar pe deasupra se punea şorţul. Pe cap se purta batic care se lega la ceafă. Femeile în vârstă purtau pe cap şaluri negre sau maro. Cele purtate vara erau confecţionate din dantelă. În picioare se purtau pantofi, cizmuliţe ori botine cu şireturi lungi.

Pe lângă casă, la treburile gospodăriei, se purtau şi încă se mai utilizează de către localnici *pantofli* (Holzpantofel), un fel de papuci de casă cu talpă groasă de lemn.

În zilele de sărbătoare, frumos îmbrăcaţi, cu încălţămintea *puţuită* (lustruită), nemţii ieşeau la *şpaţâr*, adică la plimbare, ocazie cu care se întâlneau cu localnicii români, dar şi cu evreii, şi mai puneau la cale treburile obştii.

Relaţiile localnicilor cu nemţii au fost întotdeauna excelente. Majoritatea celor plecaţi în Germania au tânjit după locurile natale. Este intrat deja în circuitul folcloric răspunsul lui Adam Theis, care trăia în Stulpicani, la o scrisoare a lui Rudi Theis, care plecase definitiv în Germania şi care, cuprins de dorul de satul natal, îi cerea lui Adam să-i povestească ce mai este prin comună, ce mai face unul sau altul dintre foştii săi consăteni. În finalul răspunsului, Adam, ştiindu-l pe Rudi mare iubitor al produselor culinare realizate la stână, îi scrie următoarele versuri :

Frunză verde baraboi,
M-am visat în sat la noi,
La mândra stână cea cu oi,
Cânta cucu' prin zăvoi.
Din trâmbiţă mândru sună,
Frumos oile s-adună.
Ia, dă-n strungă, măi băiete,
Strigă baciu, mulsu-ncepe.
După mulsul terminat,
Baciu-n stână a intrat
Hai băieţi, să facem caş,
Zice baciu stâni-n glas.
Şi-atunci mă vede pe mine :
-Hai noroc, Adam vecine,
Bine ai venit la mine.
Ai venit, că ţie ţi-e sete.
Dă-i o ţâr' di zăr, băiete,
Zăr din fidileşu' mare,
Pân-om face de mâncare.

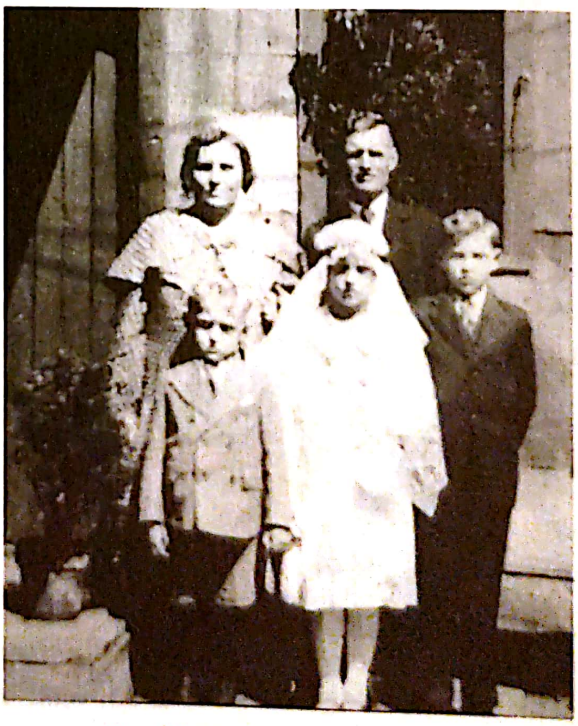

Familia Binder din Frasin, în ziua primirii mirului de către copii (1928)

Mămăliga clocoteşte,
Jântiţa se pregăteşte,
Hai cumătre, şi-i mânca.
Şî în timp cât îi mânca,
Să-mi spui de Germania,
Spune, zău, pe-a noastră cruce,
De-ai mâncat tu urdă dulce.
– Îţi spun, bade, zău, curat,
Urdă dulce am visat,
Caş şi carne de miel crud
În Germania n-am văzut.

Aş avea, bade, păcat,
Ca să spun c-am şi mâncat.
Baciu' pune fel de fel,
Urdă dulce, caş şi miel,
Papă-n unt şi balmuş bun,
Mănâncă, frate, că-ţi mai pun.

Dar nu ştiu cum m-am răsucit,
Că deodată m-am trezit
În Kaliş pe un pat,
În lagărul cel blestemat[565].

Sunt versuri care vorbesc de la sine despre trăinicia relaţiilor dintre românii băştinaşi şi nemţii cu care au convieţuit o lungă perioadă de timp.

Că relaţiile dintre localnici şi nemţi au fost excelente o dovedesc multe fapte şi întâmplări. Una dintre acestea, cu caracter anecdotic, având ca personaj

Tineri germani înscrişi în Verein, în 1936
(Fotografie făcută în curtea bisericii catolice din Stulpicani)

565. Textul a fost cules de către preotul Gh. Solcan din Frasin, sub titlul *Visul lui Adam*. Texte asemănătoare am cules şi de la. Inf. Gavril Diacon, 24 ani, şi Vasile Răcilă, 49 ani, ambii din Stulpicani. (*Papă* = scrob).

Scanned with OKEN Scanner

principal pe acelaşi Adam Theis, circulă în Stulpicani : *„Dându-se în dragoste Adam cu o fată din Stulpicani, românca ortodoxă, el fiind catolic, a lăsat-o grea. La început, i s-a părut lucru de şagă, dar când fata dădea semne evidente asupra stării în care se găsea, Adam, nemaiştiind ce să facă, şi-a luat inima-n dinţi şi s-a dus la tatăl său, i-a povestit ce a păţit şi l-a întrebat ce să facă. Atunci, bătrânul Theis, simţind marea ruşine ce i-o făcuse feciorul său, s-a dus în şură, la căruţă, a luat un streang de la urciuc şi i l-a adus lui Adam, spunându-i sec :*

– Na, du-te în coasta Pârliturii ! , sugerându-i cu aceasta că nu are decât să se spânzure pentru ruşinea ce i-a făcut-o.

Adam, copil respectuos, a luat streangul din mâinile tatălui său şi s-a dus acolo unde l-a îndrumat acesta.

Era februarie, ger de crăpau lemnele, omăt mare. S-a învârtit el Adam pe coasta Pârliturii, prin pădure, vreo trei ceasuri până a îngheţat de frig. Văzând că tatăl său nu îl mai strigă să se întoarcă, a coborât de pe coastă, a venit acasă şi i-a dat streangul lui tată-su, zicând :

– Tată, n-ar fi mai bine să lăsăm pe la primăvară, că-i prea rece lanţul ? "[566].

Cât de strânsă a fost legătura dintre cei forţaţi să plece în Germania şi satul natal, şi oamenii cu care au copilărit şi trăit până la o anumită vârstă, se poate constata din următoarea întâmplare. După Revoluţia din Decembrie 1989, un număr tot mai mare de nemţi au revenit vară de vară să-şi vadă locurile natale. Printre ei s-a aflat şi Ewald Hoffmann, care s-a remarcat în mod deosebit prin organizarea unor acţiuni de colectare în Germania şi transportare în Bucovina a unor ajutoare umanitare[567].

Ewald Hoffman îşi petrecea verile la Stulpicani. În repetate rânduri, în discuţii cu localnicii, şi-a exprimat dorinţa de a muri şi de a fi înmormântat la Stulpicani. Iată că într-o frumoasă zi de vară, în 27 august 1994, Ewald soseşte din nou la Stulpicani. Ca de obicei, nerăbdător, face vizite prietenilor. Se simte bine, e vesel, e emoţionat de momentele revederii şi din nou îşi exprimă dorinţa de a muri şi de a fi înmormântat în pământul natal al Stulpicanilor. Glumeşte, deapănă amintiri până în noapte, în casa învăţătorului Dranca Chiril. De aici se duce în vecini, la Cocuţa lui Ambroş, care îl găzduia, să se culce, deşi nu se simţea deloc obosit. În timpul somnului, dorinţa avea să i se îndeplinească, avea să moară într-un vis frumos cu anii copilăriei petrecuţi în Stulpicani, cu oamenii ei, cu poznele şi bucuriile ei, şi câte altele pe care doar el le va fi visat. A fost depus de către localnici în biserica nemţească din Stulpicani, de unde avea să fie ridicat de către familie şi transportat în Germania pentru înhumare.

566. Inf. Gavril Diacon, 43 ani, Stulpicani.

567. Vezi Vasile Diacon, *Omenia*, în „Crai nou", Suceava, nr. din 11.01.1991.

Scanned with OKEN Scanner

Feciorul său a fost înştiinţat în legătură cu dorinţa tatălui, dar, în lipsa unui text scris de către bătrân, nu a dat crezare acestui lucru. Dar, înmor-mântat la Stulpicani sau oriunde în lume, Ewald nu a fost niciodată altceva decât un veritabil stulpicănean.

Despre nemţi, am spicuit câteva rânduri din paginile scrise de către stulpicăneanul Victor Ambroş. Sunt amintirile sale personale sau relatări pe care le-a reţinut în timpul tinereţii sale :

„Cetăţenii nemţi erau oameni ordo-naţi în toate, pricepuţi în meşteşuguri şi chibzuiţi în ale gospodăriei. Nu degeaba i se mai spunea câte unuia «*Ai cap de neamţ*» când făcea câte ceva inventiv. Casele lor erau curate şi gospodăriile ordonat distribuite. Îţi făcea plăcere când intrai în curtea unui neamţ.

Erika şi Herman Weber din Ostra, miri

Mai erau unii care nu făceau cinste naţiei lor. Aşa bunăoară era unul mic de statură, cu o casă plină de copii, pe nume Stentzel, care profesa meseria de zidar şi a căzut pe panta beţiei. Nu aducea nici un ban acasă, dar venea beat şi făcea scandal.

Femeia lui era îngrozită de el şi de greutăţile casei care apăsau numai pe umerii ei. Într-o zi când a venit el acasă, pe plită, într-o oală mare, fierbeau frecăţei (un fel de tăiţei care se numesc pe nemţeşte *preţîlsupe*) pentru a face mâncare copiilor, şi când a mai cerut de băut făcând scandal şi văzându-l că nu tace, a luat sticla cu oţet, l-a trântit jos şi i-a turnat un litru de oţet pe gât ca să-l sature de băutură. După un timp, neamţul s-a trezit şi a cerut din nou să bea, dar femeia, îngrozită, s-a repezit la plită, a luat castronul plin de frecăţei fierbinţi şi i-a căscat gura, turnându-i tot castronul pe gât. După un ţipăt groaznic, opărit puternic în gât, neamţul a murit. Imediat, femeia s-a dus la postul de jandarmi şi a anunţat moartea soţului, dar relatând adevărul. Judecată în sat, la judecătoria din Stulpicani, a fost condamnată la şase luni închisoare, cu executarea pedepsei în localitate. Toată ziua muncea la închisoare şi judecătorie, spăla duşumele, lenjeria deţinuţilor şi tot ce i se cerea, dar seara judecătorul îi aprobase să doarmă acasă cu copiii.

Toţi salariaţii judecătoriei o ajutau pe biata femeie cu fel de fel de hăinuţe mai vechi, ghete şi alimente, căci acum o ducea mai bine decât cu bărbatul, care fusese

un distrugător al familiei. Şi-a făcut singură dreptate – nu era permis de lege – dar totuşi cei care au judecat-o au ţinut seama de starea de fapt a inculpatei. Multă vreme femeile din sat spuneau : *halal femeie, numai o mână de femeie* (era mică de statură, slabă şi foarte iute de fire) *şi a scăpat de un beţivan.*

Tot din neamul nemţilor, făcea parte şi Ladislau Terşanschi, zidar-zugrav şi sobar, un neamţ mic de statură, vesel şi foarte harnic, dar îi plăcea să tragă la măsea. După ce termina lucrarea, lua banii şi se îndrepta spre cea mai apropiată cârciumă. După ce se doza bine, începea să cânte : *Nu-s parale mărunţele şi neveste frumuşele*. Soţia îl lăsa în pace, dar nu-i făcea nimic de îmbrăcat, iarna umbla în haină – nu avea palton – şi cu pantofii rupţi. Când cerea de la nevastă-sa bani ca să se îmbrace, ea îi fredona cântecul : *Nu-s parale mărunţele...*

Datorită faptului că în sat existau şase localuri cu băuturi alcoolice era şi greu să reziste un om oarecare, mai ales că trecea pe lângă toate şi în plus ştiind că toţi cârciumarii nu cereau numaidecât şi banii, puteai bea pe datorie, şi aşa cei mai slabi de fire se ambalau şi la urmă venea executorul judecătoresc şi le vindea tot din casă pentru a le acoperi datoriile cârciumarilor.

În sat exista un croitor neamţ pe nume Dunka, care nu avea rival în ceea ce priveşte meseria. Era un croitor foarte bun, dar după ce i-a murit soţia a început să bea, până a ajuns să vândă şi mobila din casă. După ce vânduse şi pat şi perne şi plapumă, şi-a făcut din ziare o plapumă şi se acoperea iarna cu ea, dormind pe masa de croitorie, dar de foc nici vorbă. Aşa şi-a sfârşit zilele în chinurile cauzate de patima beţiei.

Marea majoritate a nemţilor era alcătuită din oameni demni, harnici, buni meseriaşi şi buni vecini, săritori la necazurile altora.

La şcoală copiii învăţau toţi împreună, - români, nemţi, evrei –, dar nu exista nici urmă de ură de rasă. Nu pătrunsese încă în acest colţişor de Bucovină curentul naţionalist-şovin"[568].

Unii nemţi au rămas în memoria localnicilor prin felul de a se comporta, de a vorbi (stricat româneşte). Despre Carol Nefton, tată a trei fete, care se ocupa cu zidăria şi făcea sobe, avea un defect la un ochi din cauză că îi sărise în el mortar, se zice că era *şagaci* (şugubăţ) şi că într-o perioadă găsise de muncă în Slătioara. „O femeie din Stulpicani, având nevoie să-şi facă sobă, l-a rugat pe Nefton să vină şi să facă soba până vine iarna şi frigul. Nefton, foarte mândru, îi răspunse : *Nu mai fac sobe la stulpicăneni. Voi, calici, nu daţi de mâncare la mine. Cei din Slătiur dau mâncare multă, mămăliga de barabule cu brinza înăuntru şi cohiţi cu lapte acru, măi. Mânânci de crapă pântecele meu, măi. Acolo sînt fimei frumoase, grase, măi, cu ţâţe mari, place la mine...*"[569]

568. Victor Ambroş, *op. cit.*, p. 10.
569. *Ibidem*, p. 13.

Tineri catolici cu preotul Hanus (Stulpicani, 1934)

Dintre nemţoaicele mai deosebite, reţine atenţia o femeie bătrână, singură, „pe nume Domaraschi, care avea casa pe deal, lângă podul ce ducea spre Gemenea. O casă mare acoperită cu tablă, cu patru camere, grădină cu mulţi pomi fructiferi. Avea o poziţie drept în faţa soarelui şi de la ea se vedea panorama satului. Muncea singură în toată gospodăria şi era ordine şi curăţenie peste tot. Îşi dresase găinile în aşa fel încât veneau singure şi se ouau pe verandă, în sertarele unui dulap vechi în care le amenajase cuibare. După ce depunea oul, găina cotcodăcea şi bătrâna venea şi îi dădea ceva de mâncare, de regulă ceva mai bun decât masa comună de afară"[570].

Şi românii din Frasin au cuvinte frumoase la adresa nemţilor: „Mai demult erau nemţi prin toate satele din partea asta a Bucovinei. Erau oameni harnici, gospodăroşi. Se deosebeau gospodăriile şi ogoarele lor de ale românilor. Erau mult mai frumoase, mai îngrijite, mai curate. Erau tare buni meseriaşi"[571].

În cercetările noastre, am găsit doar o singură însemnare care trădează o uşoară tentă naţionalistă, dar care nu umbreşte cu nimic durabilitatea relaţiilor cu localnicii:

„Nemţii din comuna Stulpicani au o biserică proprie care şi-a serbat duminică 6/18 septembrie 1898 hramul ei. Cu toate că întreaga ţară este cuprinsă de o

570. *Ibidem*, p. 14.
571. Inf. Viorica Cotlarciuc, 81 ani, Frasin.

Scanned with OKEN Scanner

Tineri catolici cu preotul Hanus (Stulpicani, 1934)

Dintre nemţoaicele mai deosebite, reţine atenţia o femeie bătrână, singură, „pe nume Domaraschi, care avea casa pe deal, lângă podul ce ducea spre Gemenea. O casă mare acoperită cu tablă, cu patru camere, grădină cu mulţi pomi fructiferi. Avea o poziţie drept în faţa soarelui şi de la ea se vedea panorama satului. Muncea singură în toată gospodăria şi era ordine şi curăţenie peste tot. Îşi dresase găinile în aşa fel încât veneau singure şi se ouau pe verandă, în sertarele unui dulap vechi în care le amenajase cuibare. După ce depunea oul, găina cotcodăcea şi bătrâna venea şi îi dădea ceva de mâncare, de regulă ceva mai bun decât masa comună de afară”[570].

Şi românii din Frasin au cuvinte frumoase la adresa nemţilor: „Mai demult erau nemţi prin toate satele din partea asta a Bucovinei. Erau oameni harnici, gospodăroşi. Se deosebeau gospodăriile şi ogoarele lor de ale românilor. Erau mult mai frumoase, mai îngrijite, mai curate. Erau tare buni meseriaşi”[571].

În cercetările noastre, am găsit doar o singură însemnare care trădează o uşoară tentă naţionalistă, dar care nu umbreşte cu nimic durabilitatea relaţiilor cu localnicii:

„Nemţii din comuna Stulpicani au o biserică proprie care şi-a serbat duminică 6/18 septembrie 1898 hramul ei. Cu toate că întreaga ţară este cuprinsă de o

570. *Ibidem*, p. 14.

571. Inf. Viorica Cotlarciuc, 81 ani, Frasin.

Scanned with OKEN Scanner

Harta cadastrală a satului Schwarzthal, întocmită în 1856 (Planşa 24)

nespusă jale şi tristeţe din cauza repozării M. Sale Împărăteasa Elisabeta, nemţii din Stulpicani totuşi uită cu totul de aceasta şi îşi serbează hramul bisericii lor cu mare pompă, întrebuinţând la adaugarea festivităţii şi săcăluşuri ; ba în casele unor nemţi de lângă drum se audzeau chiar cântece de veselie. Biserica noastră greco-ortodoxă înalţă rugăciuni pentru sufletul Majestăţii. Sale Împărătesei Elisabeta pe timpul când vuiau săcăluşurile nemţilor. Oare se potriveşte asta ? Nu, nicidecum ! Cu atâta mai mult au trebuit ei să petreacă în jale ziua de 6/18

septembrie şi să lase la o parte săcăluşurile deoarece a fost rânduit de preotul lor ca în dziua următoare, luni 7/19 septembrie, să se săvârşească în biserica lor liturghia pentru sufletul Maj. Sale Împărătesei Elisabeta, ceea ce s-a şi făcut. Trist, dar adevărat"[572].

Nemţii au fost oameni pe care localnicii i-au admirat întotdeauna pentru tenacitatea lor, pentru modul cum au reuşit ca într-un timp foarte scurt să ridice o aşezare omenească în mijlocul codrilor seculari, i-au stimat pentru priceperea lor în multe meserii, aceştia fiind recunoscuţi ca artizani desăvârşiţi în orice domeniu care implica meşteşugul, dar şi pentru cumpătarea lor la toate, puţini dintre ei având ruşinosul dar al beţiei ; i-au iubit pentru spiritul lor de solidaritate, manifestat atât între ei, dar şi atunci când localnicii au avut nevoie de ajutor aceştia nu s-au dat în lături şi l-au oferit cu inima deschisă.

II. Evreii

Nu am putut încheia consideraţiile despre obiceiuri şi diferite alte aspecte ale vieţii spirituale a locuitorilor de pe Suha Bucovineană fără a-i aminti şi pe evreii care au convieţuit alături de români, în număr mare, o lungă perioadă de timp, pe văile primitoare ale bazinului care fac obiectul cercetărilor noastre[573].

Este ştiut că evreii au ajuns în spaţiul carpato-danubiano-pontic în valuri, la mare distanţă unul de altul. Un prim val s-a stabilit în acest spaţiu o dată cu armatele romane de sub conducerea lui Traian. Un al doilea val l-au constituit evreii veniţi din Bulgaria, din presupuse motive economice. Al treilea val se aşează în spaţiul românesc după anul 1366, şi era alcătuit din evreii refugiaţi din Ungaria în urma prigoanei dezlănţuite de către regele Ludovic. Valul următor

572. *Lipsă de pietate,* în „Patria", Cernăuţi, An II (1898), nr. 176, vineri 11/23 septembrie 1898, p. 3.

573. Rândurile acestea nu au nimic comun cu cercetarea exhaustivă şi sistematică a problematicii evreieşti în satele zonei, ele fiind rezultatul prelucrării sumare a unor informaţii reţinute de-a lungul timpului, din surse diverse, fără intenţia, la data când le înregistram cu totul accidental, de a scrie în mod expres ceva despre acest subiect. Ne-am bazat mult pe relatările localnicilor, şi mai puţin pe documente, în sensul că nu am încercat să căutăm în diferite condici de stare civilă de epocă şi în diferinte fonduri arhivistice informaţii exprese asupra evreilor.

Ţinem să precizăm că aceste sumare rânduri despre viaţa evreilor din aşezările de pe Suha Bucovineană nu sunt adresate în mod special evreilor, ci actualilor locuitori ai zonei spre a cunoaşte câte puţin din ceea ce au reprezentat cândva comunităţile evreieşti în localităţile respective.

Scanned with OKEN Scanner

îl constituie evreii care s-au adăpostit în spaţiul ortodox, refugiindu-se de temuta inchiziţie spaniolă de la sfârşitul secolului al XV-lea. Acestora le-au urmat evreii fugiţi din Polonia din cauza progromurilor provocate de „străbunicul lui Hitler", odiosul Bogdan Hmelniţki.

Antisemitismul declanşat în spaţiul slav de către ucraineanul Simion Petliura, la începutul secolului XX, a determinat aşezarea în spaţiul românesc a unui număr apreciabil de evrei veniţi din aceste zone, cărora li se adaugă cei fugiţi din „raiul sovietic" din cauza deportărilor sioniştilor şi a altor persecuţii la care au fost supuşi. Cu toţii au găsit în mijlocul neamului românesc loc de casă definitivă şi toleranţă cât nu se putea visa în alte părţi ale Europei[574]. Înainte de cel de-al doilea război mondial, se aflau în România peste un milion de evrei. Dintre aceştia, majoritatea era askenazim, evreii din ramura sefardă alcătuiau minoritatea şi mai exista de asemenea o mică comunitate care forma casta evreilor *karaimi*[575].

Este necesar să amintim că împământenirea evreilor în Moldova s-a făcut şi ca urmare a unor „invitaţii" domneşti ca aceştia să vină şi să facă comerţ în această ţară: „Cel mai vechi document, ce-l cunoaştem în Moldova, prin care evreii sunt poftiţi în ţară, datează de la 1612. În unul din dosarele arhivelor din Lemberg se află o proclamaţie ce o trimisese Ştefan Tomşa Vodă, în zisul an, la toţi neguţitorii din Lemberg, fără osebire, poloneji, rusnaci, armeni şi evrei, în care îi pofti să vie în ţara lui, spre a-şi face nesupărat negoţul. Spre a ademeni pe neguţătorii evrei, Vodă se opinti să scuze în zisa proclamaţie, izgonirea evreilor, săvârşită de predecesorul său Petru Şchiopul, arătând motive politice ce au provocat-o"[576].

Dimitrie Cantemir, scriind despre locuitorii Moldovei, nota că evreii „se socotesc supuşi; ei trebuie să plătească o dajdie deosebită în fiecare an, mai mare decât aceea obişnuită. Nu au altă îndeletnicire decât neguţătoria şi să ţină hanuri. Pot să-şi facă sinagogă oriunde voiesc, însă nu de piatră, ci numai de lemn"[577].

Primii evrei care au intrat în contact direct cu Stulpicanii se pare că au fost Marcu din Suceava şi Solomon din Gura Humorului, care, la numai opt ani de

574. Vezi Iehuda Evron-Nachberg, *De la Ştefăneşti spre Eretz-Israel. Din viaţa unui orăşel moldovenesc,* Editura „Papyrus", Israel, 1989, p. 11.
575. *Ibidem*, p. 12.
576. E. Schwarzfeld, *Din istoria evreilor. Împopularea, reîmpopularea şi întemeierea târgurilor şi a târguşoarelor în Moldova,* Bucureşti, 1914, p. 12.
577. D. Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Editura Ion Creangă, Bucureşti, 1978, p. 170.

Scanned with OKEN Scanner

la ocuparea Bucovinei, în 1782, au arendat de la mănăstirea Voroneţ moşia Stulpicani, pentru 40 de monede imperiale, pe timp de un an[578].

Când se vor fi aşezat primii evrei în satele din zonă nu ştim cu certitudine. După toate probabilităţile, aceştia au început să vină şi să se aşeze, pentru început în Bucşoaia şi Frasin, iar mai apoi în Stulpicani în număr din ce în ce mai mare după anul 1860, an după care se intensifică activităţile de exploatare a secularilor codri din zonă. În 1875, Iukel Braun avea moară şi ferăstrău de apă la Frasin, iar în 1890 erau trei familii de evrei la Ostra, patru la Negrileasa şi cinci la Gemenea. În 1897, la Stulpicani, evreii aveau reprezentanţi în Consiliul Comunal şi printre cârciumari se numărau Brecher, Avrum, Iossel, Leibuc, Şmil şi Herşcu.

Se cunoaşte faptul că în 1910, în satele bazinului, trăiau 609 evrei, comunităţile cele mai numeroase fiind în Stulpicani şi în Frasin, dar după război şi după unirea Bucovinei cu Ţara Mamă, numărul lor a scăzut. Astfel, în anul 1927 mai trăiau aici 419 evrei, iar în 1930 erau recenzaţi doar 363 de evrei[579]. Comunităţile evreieşti din zonă dispar o dată cu deportarea evreilor, începând cu septembrie 1940[580], şi instalarea lor forţată la Moghilău, Şargorod, Djurin, Murafa, Ataki, Berşad, Lucineţ şi alte localităţi şi lagăre din spaţiul transnistrean sau de dincolo de Bug. Mulţi dintre cei deportaţi nu s-au mai întors[581].

Începând cu 1944, mai exact după ce au revenit din Trasnistria, evreii nu s-au mai întors în satele bazinului. Majoritatea s-a aşezat în Câmpulung Moldovenesc şi Gura-Humorului, apoi, de aici, au plecat în Eretz Israel, începând cu decembrie 1947. La ora cercetărilor noastre, care s-au întins pe durata a 30 de ani, nu mai trăia pe văile noastre nici un evreu. Sumarele date pe care le prezentăm în continuare sunt reţinute din multitudinea de relatări ale localnicilor[582] precum şi din cele ale domnului Iuni Dan, evreu născut în

578. Vezi Sharaga Yeshurum (Jurgrau), sub redacţia lui..., *Gura Humor, a small town in Southern Bukowina , The history of its Jewish Community*, Israel, 1997, p. 11. Versiunea românească a cărţii, tradusă de către Arieh Yaron (Iticescu) sub titlul *Gura Humorului, un oraş din Bucovina. Cronica comunităţii evreieşti*, a fost editată în Israel, în 1995. Celelalte trimiteri la această lucrare se fac la versiunea românească.

579. Vasile Diacon, *op. cit.*, p. 96, 97. (În 1910, pe sate, numărul evreilor era: Bucşoaia – 44 evrei, Dorotei şi Plotoniţa – 14 evrei, Gemenea – 26 evrei, Frasin – 239 evrei, Negrileasa – 10, Ostra – 36 evrei, Schwarzthal – 21 evrei, Slătioara – 13 evrei, Stulpicani – 206 evrei).

580. *Ibidem*, p.188.

581. Evreii originari din satele zonei care şi-au pierdut viaţa în anii deportării sunt redaţi în tabelul din finalul capitolului.

582. Am folosit informaţii furnizate de către Maria Dumbravă a Lupului, 87 ani, Toader Diacon-Jderu, 82 ani, Vasile Flocea-Nană, 82 ani, Gheorghe Flocea-Căciulă, 80 ani, Toader Ţigănescu, 98 ani, cu toţii din Stulpicani.

Scanned with OKEN Scanner

Frasin, în 1908, care trăieşte în Gura-Humorului, veritabilă enciclopedie referitoare la istoria inter şi postbelică a satelor de pe Suha Bucovineană.

Bătrânul Toader Ţigănescu, de 97 ani, din Stulpicani, întrebat ce ştie despre primii evrei care s-au aşezat pe văile noastre, ne-a comunicat faptul că a auzit în copilăria sa că bătrânii vorbeau despre un evreu cu numele de Duvitz, care a exploatat fabrica de cherestea din Băişescu, înainte de mutarea acesteia la Frasin, şi că acest evreu îi angaja pe stulpicăneni drept cărăuşi la transportul cherestelei până la Burdujeni. Strămutarea fabricii s-a făcut în anul 1888.

Toţi evreii care s-au stabilit pe văile noastre erau veniţi din diferite provincii ale imperiului habsburgic, cei mai mulţi din Galiţia, şi erau cu toţii cetăţeni austrieci, ca de altfel şi localnicii.

Dacă germanii au fost prin excelenţă buni meşteşugari, evreii, ca oriunde în lume, au fost, cu precădere, comercianţi şi proprietari de stabilimente industriale, *ghişeftul* fiind, în ultimă instanţă, principala lor preocupare. Cu privire la principalele ocupaţii pe care le-au avut evreii, citām cuvintele lui E. Schwarzfeld :

„Fireşte, evreii, care veniră să se aşeze în sate şi să le împopuleze, erau mărginiţi la număr. Ei nu erau agricultori, şi dacă se ocupară mai tărzeu cu arendarea moşiilor, nu ei însuşi le cultivară ; dar deveniră cârciumari, luară orânzile săteşti, cari fură chiar desemnate mai apoi cu numele de *orânde jidoveşti*, împosesuiau morile, vadurile, podurile peste apă, cazanurile de fabricat rachiu şi velniţele, precum şi diversele otcupuri care ţineau de proprietate şi de care lumea avea nevoie, ca şi de plugari şi de salahori. Evreii erau asemenea meşteşugari, de care moşierii, proprietarii aveau mare nevoie. În fine, tot ei luau în posesie iazurile cu peşte şi aduceau numeroase servicii, ce nu le puteau face populaţia creştină, mai practicând şi puţinul negoţ, de bună seamă primitiv, de care satele aveau nevoie”[583].

Fără a face o cercetare tematică specială, menţionăm unele nume de evrei proprietari, pe care le-am reţinut din diferite documente de epocă. Printre proprietarii sau arendaşii de stabilimente industriale în satele zonei se numărau şi Simon Wender (1888)[584], în Băişescu ; A.B. Schiber, A.R. Rainer (1884), Michael Fischer (1888), Heinrich Frankl (1922), Pincas Wagner, Josef Weibel, Judel Doliner (1923), Bubi şi Iţic Warter (1924), Nachman Wald, Leiser şi Benjamin Kissmann (1928), Moses Stern (1933), Idel Dolman, Abraham, Gusta şi Michael Wagner (1936), Sumer Kostiner (1940), în Stulpicani ; Samuel, Iacob, Mendel, Iosef şi Feiwel Schiber (1919) („Berl Schiber a mutat fabrica de cherestea din Păltinoasa, care fusese distrusă în primul război mondial, la Frasin, mărindu-i capacitatea de producţie, numind-o *Moldova*, înfiinţând alături

583. E. Schwarzfeld, *op. cit.*, p. 6.

584. În paranteză dăm anul atestării documentare. Datele au fost preluate *apud* Vasile Diacon, *op. cit.*, *passim*.

Scanned with OKEN Scanner

o fabrică de lăzi pe care le exporta în Palestina"[585]), Mendel Schazermann şi Lecker Isidor (1938), David şi Luzi Lecker (1946), la Frasin; Gytel Schiber (1928), Abraham Schiber (1929), Iţic Lecker (1939), Herman şi Bubi Warter (1939), Sumer Kostiner (1944) în Dorotei; Sleier Israel (1931), Iacob Biner (1938) şi Salo Laufer (1940), la Vadu Negrilesei; Israel Wagner (1920), în Ostra. David Pistiner, care era originar din Pistin, din Polonia, a exploatat înainte de război, împreună cu Meier Kissman, un ferăstrău în Slătioara.

Proprietari de mori în Stulpicani apar Warter Zlate (1921), iar ulterior anului 1938, Şulimoaia, cum îi ziceau stulpicănenii nevestei lui Şulim Warter, cumpără de la Ştefan Varinschi moara, piua şi *foşalăul* care erau situate sub Dealu Moroşănilor.

Printre comercianţii din Stulpicani găsim pe Lazar Hardiov (1892), pe Taube Wagner (1915), Sime Reichmann (1921), Gedalie Held, Ruchel Salner, Hersch Tauber, Pincas Wagner, Zlate Warter, Simon Fincler (1914), David Salner (1910), Iosef Weibel (1912), Ella Biner, Geller Ester, Chane Godschmid, Schloima Huber, Herman Kostiner, Salner Rosa, Israel Wagner (1931), Amalia şi Eisig Leker, Leib Tauber, Moses Pollack, Abraham Held, Reichmann Mendel Gidale, Leopoldina Warter, Fany Champel, Resi Blum, Mina Fucs, Aron şi Mendel Weindelfeld, Gloger Chain, Hersch Kostiner (1938), care aveau diferite dughene. Iankel Reichmann şi Leib Israel Warter (1931) aveau măcelării, Erich Wagner (1931) avea farmacie, Frida Weibel avea cofetărie (1938), Sloim Beer Huber (1938) avea sifonărie. Freier Osias şi Is. Schöchter (1939) aveau depozit de cherestea.

Ca meseriaşi înregistrăm pe: Leib Warter (1899), Iankel Reichmann (1926), Isack Warter şi Isack Reichmann (1938), măcelari, Aron Schnarch (1905) şi Moses Schnarch (1938), potcovari, Iosif Weber (1909), cizmar.

Primul cabinet de avocatură la Stulpicani a fost deschis de către Abraham Scherf, ulterior anului 1911, când acesta a absolvit Facultatea de Drept de la Lemberg[586]. I-a urmat apoi Albrecht Capitza (Alfred Kapische). Printre judecători erau Iulius Binovici şi Robinson. „Tatăl meu Meier Hausirer, născut în 1893 în Câmpulung, începe cariera sa profesională ca funcţionar la Judecătoria de Pace din Stulpicani, pe atunci K.U.K. Friedensgericht, unde funcţiona în acea vreme binecunoscutul judecător evreu Robinson, în jurul căruia circulau pe atunci o mulţime de poveşti picante"[587].

Responsabil cu *tabula* (cartea funciară) era Şterf Warter.

Friul Wagner din Stulpicani trecea drept unul dintre cei mai culţi evrei din zonă.

585. Schraga Yeschurun (Jurgrau), sub redacţia lui..., *Gura Humorului, un oraş din Bucovina. Cronica comunităţii evreieşti*, editat în Israel, 1995, p. 85.

586. Scharaga Yeschurun (Jurgrau), *op. cit*, p. 224.

587. *Viaţa şi martiriul evreilor din Câmpulung-Bucovina*. Lucrare colectivă, sub redacţia Veronica Bârlădeanu, fără loc, fără an, vol. II, p. 464.

Scanned with OKEN Scanner

La Ostra aveau băcănii Wagner Israel (1902) şi Resi Blum (1907).

Unii dintre ei erau buni gospodari, aveau pământ şi creşteau vite, recunoscut fiind în zonă Salo Katz, care avea multe oi şi capre.

La Stulpicani, fruntea evreilor era Gedalie (localnicii ţi zic Ghidale) Held, care avea cea mai mare prăvălie, făcea comerţ şi cu produsele zonei, mai ales cu brânză. Era un om respectat de către localnici. La Frasin, cel mai bogat era considerat a fi evreul galiţian Victor Adlersberg, miliardarul care arendează în 1908 fabrica de cherestea din Frasin a Fondului Bisericesc.

Leibu lui Şmil, comerciant de băuturi şi alimente, pe toţi localnicii îi invita să-i intre în prăvălie cu apelativele de *cumătre* ori *nanaş* : „Hai la mine cumătre, că-ţi dau tot ce vrei ! ". Apelativele respective pronunţate, bineînţeles, cu accent evreiesc, erau gustate de către localnici. Ştiut faptul că fiind de religii diferite, nu puteau fi nici cumetri, nici nănaşi, modul de adresare măgulea însă orgoliile stulpicănenilor.

Pollac, poreclit Steclaru, avea bodegă unde vindea, printre altele, *jemni* făcute în casă. *Jemna* era o bulcă de pâine. Despre bătrâna Pollac, stulpicăneanca Dumbravă Maria a Lupului ne-a povestit următoarea întâmplare : „Copilă fiind, aveam vreo cinci ori şase ani şi, necunoscând valoarea banilor, am luat din lădoiul unde mama îşi ţinea ascunse economiile, cei 70 de lei care fuseseră adunaţi cu multă trudă de-a lungul unei perioade mari de timp, şi m-am dus la Steclăriţa, în dugheană, i-am întins toţi banii şi am cerut jemne. Bătrâna evreică a luat toţi banii de la mine şi mi-a spus că nu are atâtea jemne. Mi-a dat o jemnă, după care m-a *ischitit* de unde am atâţia bani. Eu i-am povestit de unde i-am luat, după care m-a lăsat să plec. Seara, când s-a întors mama acasă de la treabă – făcea fânul atunci –, Steclăriţa a venit şi a adus banii, povestindu-i mamei cele întâmplate, reţinând un leu pentru jemna vândută". Corecţia aplicată Mariei a fost pe măsura faptei de n-a uitat-o nici la cei 84 de ani ai săi. Nu a uitat nici gestul plin de omenie al bătrânei evreice. Steclaru avea un copil cam prostănac, Şloim, şi o fată, spune interlocutoarea noastră.

Caracterizându-i pe evrei, Maria Dumbravă spune : „N-ai văzut niciodată vreun jâdan[588] beat. Erau oameni foarte cumpătaţi şi cinstiţi. Nu erau duşmănoşi şi nu erau oameni răi. Erau oameni cu dreptate. Îţi dădeau pe datorie dacă nu aveai cu ce plăti. Dar românii noştri erau proşti şi beau mult pe datorie şi nu puteau plăti întotdeaunna. Pe datornici îi *fontuiau*. Aşa se face că, încetul cu încetul, fontuind când pe unul, când pe altul, au dobândit

588. Termenul de *jâdan* nu are nimic peiorativ în el. Localnicii îl folosesc adesea asemeni voievozilor Moldovei care acordau privilegii „jidovilor" şi mult mai târziu (prin secolul al XIX-lea) „ovreilor". (Vezi *Viaţa şi martiriul evreilor din Câmpulung-Bucovina...*, vol. I, p. 43), iar condicile bisericilor din zonă explică termenul de *evreu* prin cuvântul *jidov* : "...cinci familii de *evrei* sau *jidovi*".

Evrei bucovineni la începutul secolului trecut
(*Apud* R. F. Kaindl, *Die Juden in der Bukowina*,
în "Globus", LXXX, nr.9/5 09.1901, pp. 134 şi 135)

multe proprietăţi, mai ales în centrul satului, care era aproape în întregime jâdovesc şi nemţesc[589].

589. Cele relatate de către informatoarea noastră sunt susţinute şi de către presa vremii, care consemna în 1897 următoarele :

Şi în Stulpicani s-au încuibat jidani şi alţi venetici de soiul jidanilor, care sug mereu măduva din sdruncinatele oase ale bietului ţăran, până ce-l sărăceşte de rămâne lipit pământului. Nici Comitetul Comunal nu rămâne curat de dânşii !

Mijlocul cu care sărăcesc ei pe stulpicăneni e cămătăria şi beţia !

Scanned with OKEN Scanner

Noi, românii, le spuneam *jâdani* şi ei nu se supărau. Ei singuri spuneau adeseori că sunt *jâdani*. Numai domnii [intelectualii] le ziceau *evrei*. Românii li se adresau adesea cu *măi jâdane*. La judecători, la avocaţi, stăpânii fabricilor, la cei de vază, li se adresau cu domnu' : domnu' Robinson, domnu' Ghidali şi tot aşa. Dacă vreunuia voia să-i zică cumva hâd, îi spunea *juflă jâdovască*.

Printre evrei se aflau şi unii mai puţin înstăriţi, unii chiar săraci. Dacă vreunul era în nevoi, toţi ceilalţi săreau şi îl ajutau şi nu-l lăsau de râsul satului. Niciodată nu au cerut de pomană de la români.

Un evreu pe nume Katz, pe care-l *policrea* (poreclea) Cioflânc, pentru că avea nasul mare, vindea *farbă* şi avea *căucie*. Tot el era cel ce ţinea slujbe la templul lor, care se afla în spatele fierăriei, nu departe de judecătorie. Pe unul îl *policrea* Trei Păduci pentru că era tari sarac. Unul din hotar cu Doroteiul era tata lui Gheorghe Ţigănescu al lui Burlă. Fux şi Huber aveau prăvălii, Capişe era avocat şi avea doi copii, pe Fregiu şi pe Zigu; Robinson era judecător, Mermelştein a îndeplinit funcţia de *haham*, pentru Frasin şi unul Schechter, pentru Stulpicani; Pincas Wagner era proprietarul fabricii de cherestea de sub Ghirileu, Hana Frinţel, care făcea şi vindea pâine cu săcărică, era vadană şi avea trei copii: Dudel, Şmai şi încă unul. De la Hana, dugheana a cumpărat-o bunică-ta, Domnica Diacon. Un alt evreu, Kliper făcea negoţ cu lemn.

În Stulpicani sunt adecă "gheşeftari" jidani cari ieu bani de le băncile jidoveşti şi-i dau în împrumut oamenilor, când se află ei în nevoie. Aşa un gheşeftar e jupânul Brecher, dară sunt şi alţii de tagma lui cari împrumută oamenilor nevoieşi parale cu o camătă nemaipomenit de mare. Omul nostru, când e în nevoie, se-nvoieşte la toate când împrumută bani, dară venind vedeaua şi neavând el parale, jidanul îi urcă camăta până ce bietul om e silit să-şi bage tot pe sfatul jidanului : gospodăria şi toată averea la o altă bancă jidovască, numai să scape de banca cea dintâiu. După ce şi-a scos jidanul câştigul, după care s-a sbuciumat, îl lasă pe om în nevoie !

Bietul om se trezeşte apoi într-o bună dimineaţă că banca îi vinde averea şi gospodăria, lăsându-l pe drumuri.

Dară ce-i aduce pe stulpicăneni la sărăcie şi la nevoie că trebuie să împrumute bani de la jidovi ? ! Toţi bănişorii îi mătrăşesc pe băutură şi de aceea îi vezi goi şi flămânzi, şi de aceea îi vezi împliniţi, ba încă şi închişi ! La biserică nu se prea trag ei, ca să audă sfaturile cele bune ale preotului, ci se duc mai degrabă la un pahar de cinste la jupânul Avrum ori la şchiopul Iossel sau scot chiar în drum de la Leibuc, Şmil, Herşcu şi de la alte cârşme ; iar dacă şi vin la biserică, apoi nu bagă-n samă, apoi n-ar mai fi atâta sărăcie (...)

Apoi mai sunt în Stulpicani încă o mulţime de jidanaşi, care înşală pe oameni cum voiesc cu scrisori, al căror folos nu-l mai văd ei niciodată. ("Dreptatea", Cernăuţi, An IV (1897), nr. 24 din 15/27 decembrie 1897, p. 188).

În cursul săptămânii, nevestele evreilor lucrau în dughene alături de bărbaţii lor. Sâmbăta ţineau închis că se duceau la templu. Oamenii din sat le respectau acest obicei şi cumpărau de vineri cele trebuincioase casei, nu îi zăhăiau niciodată sâmbăta".

Că evreii, oameni plimbaţi prin lume, erau în bune relaţii şi îi ajutau pe localnici rezultă din presa vremii. În anul 1897 se consemna : „Săptămâna trecută întâlnesc colindând pe stradele Cernăuţiului un român, un neamţ şi un jidan. Mi se păru deodată că jidanul e din Cernăuţi şi că îmblă să înşele pe românul cu ceva. De aceea mă pun de-i urmăresc şi când mi s-a părut şi am crezut că-i potrivit, l-am avorbit pe român întrebându-l de unde-i. El îmi răspunde că-i din munţi, tocmai de la Stulpicani.

«Şi ce vânturi te-au mînat pe aice ?», întreb eu mai departe.

«Ia nevoi de ale noastre», îmi respunse românul. «Pentru binele satului am venit şi noi pe aice ! »

Cu prilejul ista îmi spuse totodată că jupânul cu care mergea era din Stulpicani şi că l-a luat cu sine pentru ca să-l poarte pe la presidentul Ţării, pentru care lucru i-a plătit drumul şi cheltuielile"[590].

La Slătioara era un singur evreu, Froicu Biner, iar la Gemenea erau doi : Lipaler şi Dudel. La Ostra erau trei familii de evrei : a lui Leib Tauber, a lui Rohl Dudel şi a lui Lecker, care avea copii pe Bibi, Iţic şi Eisig. Toţi făceau comerţ.

În Bucşoaia era un evreu Kraft, care avea prăvălie şi făcea comerţ cu lemn, unul Friedman Ştrul, care avea magazin, şi unul Taback Nathan, care avea crâşmă. A mai fost o familie Scherf.

În Frasin făceau comerţ Laufmann Osias, Gänser Ştrul, unul Ruff, care aveau magazine, Wasserman Fischel şi Fischer aveau restaurante. Una dintre familiile vestite în zonă, şi nu numai, a fost cea a lui Samuil Schiber, care a avut un fecior Haim, ce avea să devină un nume de răsunet în medicină. Este vorba despre Haim Schiba, născut în Frasin, în 1908, absolvent în anul 1929 al Facultăţii de Medicină din Viena. În timpul celui de-al doilea război mondial, între anii 1942-1946, a activat ca medic în armata engleză, cu gradul de maior. După înfiinţarea statului Israel, între 1950-1953, a fost director general în Ministerul Sănătăţii al noului stat. Începând cu 1954 a fost numit director al spitalelor *Beilinson* şi *Tel Hasomer*. După moartea sa, spitalul Tel Hasomer a primit numele de *Spitalul Schiba*. Între 1949-1971 a fost profesor la Universitatea Ebraică şi a publicat numeroase şi valoroase lucrări în domeniul bolilor tropice, sangvine şi ereditare. În 1968 a fost distins cu Premiul Israel. A murit în anul 1971[591].

590. *Ceva din Stulpicani*, în „Deşteptarea", Cernăuţi, An IV (1897), nr. 17-18 din 15/27/septembrie 1897

591. Sharaga Yeshurum (Jurgrau), *op. cit.*, p. 267.

Scanned with OKEN Scanner

La Negrileasa a fost Şulim Warter, comerciant, cu nevasta lui Roza, şi aveau doi copii, pe Bubi şi Coca, şi încă un evreu pe nume Anczel, care avea un fecior pe nume Moşcu. (Avram Neumann din Câmpulung a ţinut de soţie pe Chare, fata lui Warter din Negrileasa).

„Printre evrei se aflau şi buni meseriaşi: Heimidel era cizmar şi era unul dintre cei mai necăjiţi. El avea şi *şfiţul*, adică baia de abur. De la Heimidel, *şfiţul* a fost preluat de către Dracl Beder. Tot printre cei mai necăjiţi se afla şi Yurgrau, care avea mulţi copii. Tony Schnarch era *căuaci* şi avea copii pe Herman, Beareş, Moişe şi fete pe Herta, care era o bună croitoreasă, pe Irma, Ghenia, Sali şi Ietti. De toţi îmi amintesc cu plăcere", subliniază bătrâna Maria Dumbravă.

Nu de aceeaşi părere este frăsineanul Iuni Dan, care susţine că „la evrei, meseriaşii de tipul cizmari, croitori, fierari şi alţii nu erau apreciaţi în mod deosebit. Este curios că la germani, meseriaşii erau foarte apreciaţi. La evrei erau apreciaţi mai ales oamenii culţi. Dacă s-a făcut cizmar, înseamnă că nu a putut învăţa. De regulă, aceste familii erau oarecum marginalizate".

Vasile Flocea-Nană sublinia şi el că relaţiile dintre români şi evrei erau foarte bune: „Te ajutai mult mai bine cu evreii decât cu românii. Evreii s-au purtat foarte frumos şi noi românii i-am respectat. Chiar dacă vreunul mai prost se adresa cu *măi jâdane*, nu se supărau".

Despre judecătorul Robinson, bătrâna Maria Dumbravă a Lupului îşi aminteşte şi povesteşte următoarele:

„Era prin vara lui '37. Era greu tare, nu aveam bani şi nici de altele. Trăiam tare năcăjită. Aveam trei copii: pe Viorica, pe Domnica şi pe Trăian. Într-o bună zi, barbatul meu, Mihai al Lupului, era în Ţarnă, la târlă. Eu am luat cucoşul de la găini şi l-am vândut lui Steclaru cu 25 de lei. Din banii aceia am luat var, *farbă* di var, *sopon*, mi-o pus un ochi la o fereastră şi mi-o rămas cinci lei, pe care i-am adus acasă şi i-am pus într-o *şufleadă*. Când o vinit Mihai acasă şi n-o auzit cucoşul cântând, m-o întrebat unde-i cucoşul. Eu i-am spus că l-am vândut. El s-o mâniat, o început să facă scandal şi mi-o spus să mă duc să aduc cucoşul înapoi. Eu aveam în braţe pe Trăian. I l-am dat şi i-am spus că mă duc să aduc cucoşul. Am ieşit şi m-am dus la un uncheş, la Flocea Niţă al lui Urdă. Când am intrat în casă, ei erau la masă, mâncau. M-o chemat să mânânc cu ei, dar eu am scăpat plânsul. Le-am povestit ce am păţit cu Mihai. Nu m-am mai întors acasă. Am stat la ei vreo trei zile. Între timp, Mihai m-o *milduit* lui Robinson, la *ghiriht*, că am fugit de acasă şi l-am lăsat cu trei copii mici. Robinson ne-a chemat imediat la *ghiriht* şi pe mine şi pe el ca să vadă de ce am fugit. Robinson mă cunoştea, căci înainte de căsătorie, eu fiind orfană de tată şi nici anii nu-i aveam de cununie, Mihai a semnat în faţa lui Robinson că nu o să-şi bată joc de mine. Robinson m-o întrebat de ce am fugit de acasă. Eu i-am spus că nu aveam nici un leu şi că trebuia să pun un ochi la o fereastră, că trebuia să fac curat în casă că se apropie Ispasul, când îi hram. I-am povestit ce am cumpărat, cât am plătit

şi că restul de cinci lei se află în casă într-o *şufleadă*. După ce a ascultat acestea, Robinson l-o ocărât pe Mihai, spunându-i că dacă ştia că nu poate ţine nevasta de ce s-o mai însurat. Către mine a zis să mă duc acasă la copii. M-am dus şi Mihai n-o mai făcut niciodată aşa ceva. Ruşinea o fost a lui.

Mihai îi mort di mult, da' dacă l-aş vedea venind acasă, printr-o minune dumnăzăiască, l-aş apuca cu *bolohani*, că tare greu am măi trăit cu el şi mult nacaz am măi îndurat".

Bătrânul Toader Ţigănescu povesteşte despre evrei următoarele:

„Jâdanii au venit cu cărucioare trase de mână. S-au aşezat pe locurile cele mai bune şi şi-au făcut prăvălii. Ei erau negustori, nu românii noştri. Se purtau îmbrăcaţi ca nemţii şi toţi aveau barbă mare şi perciuni. Târziu de tot au început să se bărbierească. Pe românii din sat îi ţineau de oameni proşti, pentru că românii făceau munca grea, iar ei se ocupau doar cu negoţul. Având prăvălii în locurile cele mai bune din sat, îi chemau pe români şi le dădeau de băut pe datorie. Au văzut repede că celor mai mulţi români le place *holerca*, că aceştia erau lacomi şi că de multe ori nu au cu ce plăti. Le dădeau pe datorie o săptămână, două, o lună şi, după ce vedeau că omul nu mai poate plăti, îi făceau socoteala şi vedeau care era datoria românului. Pe urmă se duceau la *rat*, adică la preşedintele judecătoriei care era Nichitovici şi după judecată puneau românului *bişlag* şi pe urmă îl *fontuiau*. Le lua, de regulă, pământul cel mai bun, vitele, pădurea etc. Asta s-a întâmplat mai ales până în primul război mondial.

Când i-au ridicat pentru a-i duce la Bug, sătenii nu s-au purtat rău cu evreii. Au fost aduşi mai întâi în Stulpicani cei din Ostra, Gemenea, Slătioara, Negrileasa şi Vad. Apoi i-au ridicat pe cei din Stulpicani şi i-au dus pe toţi la Humor şi de aici la Bug. După ce i-au dus la Bug, mulţi stulpicăneni au cumpărat casele de la jâdani, aşa cum a făcut Gheorghe Ţigănescu cu Ghidale, care s-a dus la Bug, i-a dat ceva lui Ghidale şi a făcut acte pe averea acestuia.

După război, cei care au scăpat cu viaţă şi nu-şi vânduseră proprietăţile au venit în sat şi au vândut tot ce au avut, mai ales pământul, căci cele mai multe case au ars când nemţii au dat foc satului. Au venit Şulimoaia Warter, Pincas, Biner al lui Ghidale şi alţi câţiva. Nici unul nu a mai locuit în sat după ce s-au întors din Transnistria.

Cu Şulimoaia m-am înţeles bine. Când feciorul meu a cumpărat casa, târziu după război, nu-i ajungeau banii şi s-a dus la Şulimoaia, care trăia în Humor, şi aceasta i-a împrumutat banii care îi trebuiau"[592].

Bătrâna Boros Marta din Frasin subliniază: „Evreii nu erau oameni răi. Erau români saraci, care se duceau la ei şi luau de-ale gurii pe datorie. N-am văzut niciodată vreun evreu beat sau să se bată aşa cum fac românii noştri".

592. Inf. Toader Ţigănescu, 98 ani, Stulpicani. (*Bişlag = sechestru; a fontui = a executa silit).*

Cuvinte frumoase la adresa evreilor are şi bătrânul Gemanar Vasile, de 80 ani, din Plotoniţa, care spune: „La noi în sat evreii s-au purtat foarte bine cu românii noştri. Îi ajutau, îi împrumutau, le dădeau marfă pe credit. Dacă un sătean nu avea toţi banii pe care îi datora, nu era o problemă. Principalul era să le ducă ceva, măcar o parte a datoriei. Şi ei le dădeau marfă mai departe pe credit. În schimb nu le plăcea să încerci să-i păcăleşti ori să-i furi.

La deportarea lor, sătenii nu au avut nici un amestec. Au fost adunaţi de către jandarmi. Deportarea lor nu a fost privită cu ochi buni de către cei mai mulţi localnici. Oamenilor le-a părut rău mai ales după Salo Katz, după Idel Doliner şi după feciorii lui, Matz şi Iosel. Când s-au întors din Transnistria au fost întâmpinaţi cu sincere sentimente de bucurie".

Referitor la necazurile evreilor din Frasin, care au fost ridicaţi în două rânduri, Iuni Dan povesteşte: „Era într-o frumoasă zi de duminică a lunii iulie 1940 când jandarmii ne-au ridicat şi ne-au dus la Legiunea de Jandarmi din Câmpulung sub acuzaţia de activităţi comuniste şi de apartenenţă la mişcarea comunistă. Frăsinenii erau adunaţi în faţa primăriei, stăteau de vorbă şi erau întristaţi. Se vedea pe feţele lor întristarea. M-am uitat la ei, în dorinţa de a-mi lua rămas bun, căci nu ştiam cât vom lipsi din sânul familiilor, şi nu am văzut nici unul bucurându-se că am fost ridicaţi. Nu am putut citi pe nici o faţă satisfacţie. Nimeni nu a putut spune nimic. După întoarcerea noastră în sat, după ce s-a terminat procesul care s-a judecat la Tribunalul Bacău, mulţi ne-au primit cu sinceră şi mare bucurie.

Îmi amintesc cu plăcere de un dorotean pe nume Rusu, care avea o mică făbricuţă în Dorotei şi care venea la procesul de la Bacău, ne îmbrăţişa cu căldură şi ne îmbărbăta. Acest lucru ne făcea să ne simţim mai bine.

În timpul procesului, martorii au infirmat rapoartele jandarmeriei şi depoziţiile pe care le-au dat în faţa jandarmilor[593], susţinând în faţa instanţei de judecată că aşa li s-a cerut să declare, uneori sub ameninţare, alteori sub influenţa băuturilor alcoolice, şi astfel am scăpat după şase luni de zile petrecute în lagărul de internare de la Gheorgheni.

La ridicarea noastră din septembrie 1941, atât frăsinenii cât şi bucşoienii s-au purtat foarte frumos, căci mai toţi erau oameni foarte de treabă, erau cinstiţi. Nici un om dintre localnicii din Stulpicani, Frasin ori Bucşoaia nu a răspuns afirmativ la instigări. Nici unul nu a participat la adunarea şi ridicarea evreilor. A fost unul Tanu Mihai şi unul Vasile Şerbuleac din Frasin, despre care am auzit că au avut o atitudine ostilă evreilor. Era rezultatul propagandei din acea vreme. Pentru asta şi-au primit pedeapsa mai târziu".

593. La Stulpicani exista un post de jandarmi având ca şef pe Hamburda, iar la Frasin postul de jandarmi era deservit în anul 1940 de către 19 jandarmi în termen. (Vezi Arh. Naţ. Suceava, fond Prefectura jud. Câmpulung, dosar 95/1941).

Scanned with OKEN Scanner

O întâmplare antologică, care subliniază atitudini şi stări de spirit contradictorii, şi care ar putea defini o întreagă epocă, a avut loc în Câmpulung Moldovenesc, în 1940, de Iom Kipur. Din ordinul legionarilor locali, rabinul Rubin a fost înhămat la o căruţă şi obligat să o tragă prin tot oraşul. Preotul ortodox din localitate, „când a văzut ce se petrece în aşezarea pe care o păstorea, s-a înhămat şi el la căruţa pe care o trăgea rabinul, întruchipând prin gestul său o imagine simbolică a ecumenismului"[594]. Am ţinut să reamintesc această întâmplare pe care am auzit-o relatată prima dată în Stulpicani, cu mulţi ani în urmă când, fiind încă foarte tânăr, nu înţelegeam de ce astfel de poveşti cu legionari, cu limuzina neagră a securităţii a cărei simplă apariţie în orele nopţii băga groaza în săteni, cu ofiţeri de securitate care veneau direct „din iad", se spuneau în şoaptă.

Trebuie să spunem că documentele de epocă nu înregistrează manifestări antisemite în satele din zona noastră. Într-un singur caz am întâlnit o răbufnire, care este mai degrabă o răfuială personală a unui om direct interesat, decât exprimarea unui sentiment ostil evreilor :

„Domnule redactor, mult s-a deşteptat poporul de la noi din sat de când s-a înfiinţat L.A.N.C., căci de atunci întreg poporul vede mai bine relele nenumărate ce ni le fac jidanii. De aceste lipitori îi greu de scăpat. Încă am scăpa noi uşor de ele, dacă şi autorităţile noastre româneşti ne-ar sprijini în această acţiune.

La noi, bunăoară, este un târtan venit din Galiţia care se cheamă dr. Max Adlersberg şi ţine în arendă fabrica de cherestea a Fondului Bisericesc făcând astfel avere de milioane de lei din sudoarea ţăranului care munceşte 12 ore la zi. Acest Adlersberg are încă alţi evrei sub mână şi aceştia se poartă cu muncitorii creştini ca cu nişte animale, bătându-i şi ameninţându-i cu revolverul, parc-ar fi pe vremea turcilor. Aşa, bunăoară, mecanicul Neumeyer a fost scos din lucru şi atacat cu revolverul. Mai departe : Adlesberg ţine în casele primăriei 5 odăi pentru suma bagatelă de 125 de lei lunar, pe când un frizer creştin plăteşte 300 de lei, şi nu-l putem scoate să punem un creştin.

Dacă nu ni se va face dreptate, atunci ne-om duce în altă ţară, unde vom fi robi între străini decât să fim robi în ţara noastră"[595].

Locuitorii satelor păstrează încă vie în memorie o întâmplare tragică, care a avut loc înainte de primul război mondial[596]. Se ştie că urmare a unor datorii acumulate, mulţi localnici au fost *fontuiţi* (executaţi silit) pe baza unor hotărâri

---

594. *Viaţa şi martiriul evreilor...*, vol. I, p. 46.

595. *Din Frasin,* în „Deşteaptă-te, române", An I (1923), nr. 22/15 iulie 1923, p. 2. (L.A.N.C. = Liga Apărării Naţionale Creştine).

596. Faptele ne-au fost relatate de Toader Diacon-Jderu şi Vasile Flocea-Nană şi confirmate de către Dan Iuni.

Scanned with OKEN Scanner

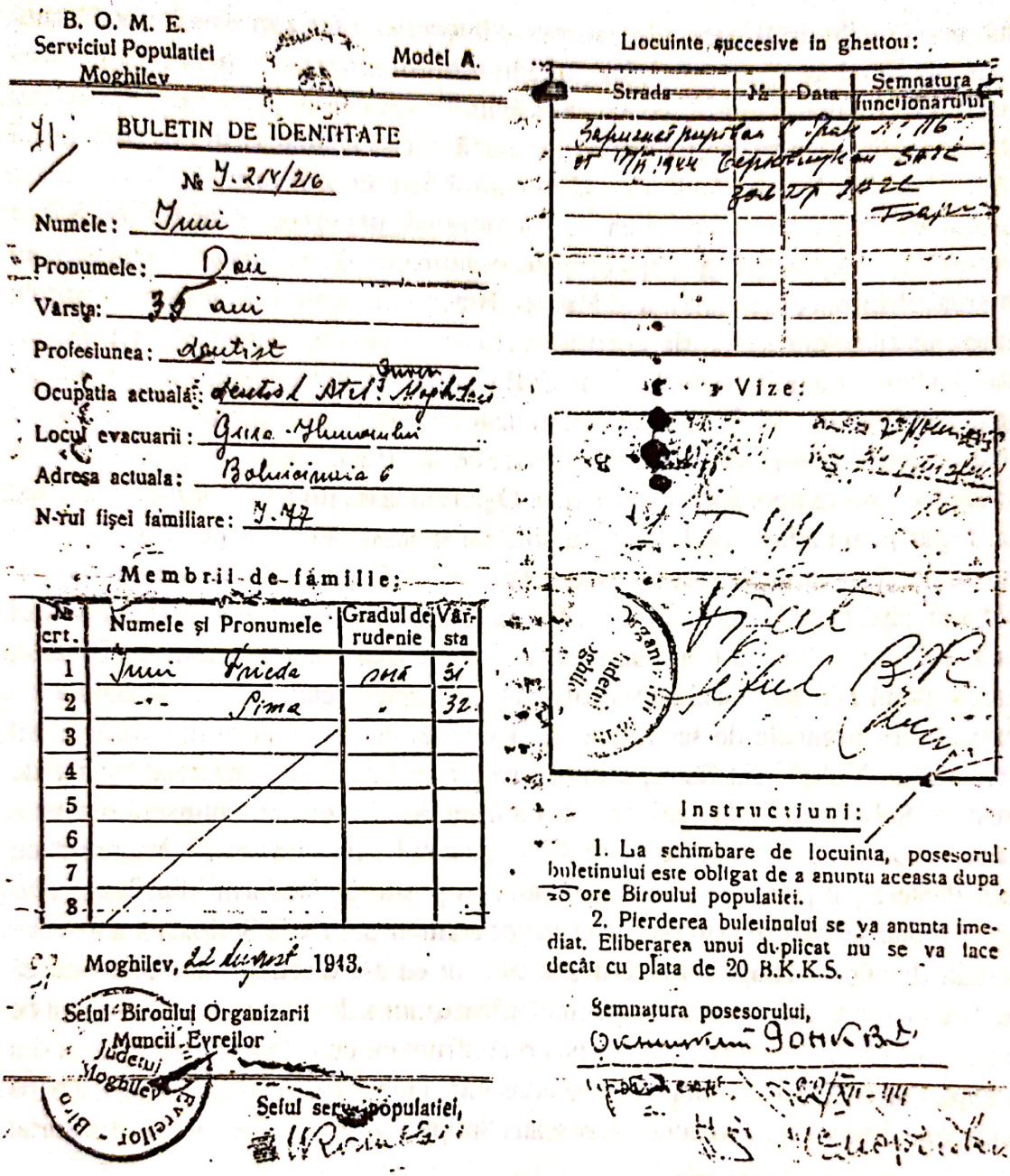

B. O. M. E.
Serviciul Populatiei
Moghilev

Model A.

BULETIN DE IDENTITATE

№ Y. 214/216

Numele: Iuni
Pronumele: Dan
Varsta: 35 ani
Profesiunea: dentist
Ocupatia actuală: dentist Atel. Jurun Moghilev
Locul evacuarii: Gara Nistrenilor
Adresa actuala: Bolnitsinaia 6
N-rul fişei familiare: Y. 47

Membrii de familie:

№ crt.	Numele şi Pronumele	Gradul de rudenie	Vârsta
1	Iuni Frieda	soţie	31
2	-"- Sima	-	32
3			
4			
5			
6			
7			
8			

Moghilev, 22 August 1943.

Şeful Biroului Organizarii Muncii Evreilor Judetul Moghilev

Şeful serv. populatiei,

Locuinte succesive in ghettou:

Strada	№	Data	Semnatura funcţionarului
Şapunerei puptor	Sfat		
17.II.1944			

Vize:

Instructiuni:

1. La schimbare de locuinta, posesorul buletinului este obligat de a anuntu aceasta dupa 20 ore Biroului populatiei.

2. Pierderea buletinului se va anunta imediat. Eliberarea unui duplicat nu se va face decât cu plata de 20 R.K.K.S.

Semnatura posesorului,

Actul de identitate eliberat în ghetoul din Moghilev evreului Iuni Dan

ale Judecătoriei Stulpicani. Într-o astfel de situaţie delicată s-a aflat şi negrileanul Dănilă Şcheuleac, a cărui avere a fost scoasă la mezat. La licitaţie a participat şi evreul Şulim Warter care avea cârciumă în Negrileasa şi care a adjudecat în tot sau în parte bunurile supuse vânzării prin licitaţie. Familia lui Dănilă Şcheuleac nu a putut accepta ideea că şi-a pierdut averea (probabil a sperat că nu se va prezenta nimeni la licitaţie). Gheorghe Şcheuleac, feciorul lui Dănilă Şcheuleac, şi-a propus să se răzbune. Ajuns *feşter* (*bereznic*, adică pădurar), l-a aşteptat

într-o seară pe Şulim Warter, când acesta se întorcea cu soţia sa dinspre Stulpicani cu căruţa. Când au ajuns sub Râpa lui Fliurchi, din marginea pădurii a ochit şi a tras în evreu împuşcându-l mortal. Asasinatul a coincis cu declanşarea primului război mondial, iar ancheta dispusă în cauză s-a tărăgănat şi în cele din urmă cazul a fost clasat, neputându-se stabili cine a fost autorul crimei.

Peste ani, după cel de-al doilea război mondial, nepoţi de-ai lui Şulim Walter au ajuns oameni cu funcţii prin diferite organisme ale noii puteri instalate în România. Printre ei s-a numărat şi Şmaicu Biner, care a ajuns ofiţer de securitate şi care, se zice, era garda de corp a lui Emil Bodnăraş. Acest Şmaicu Biner, cunoscând cine l-a ucis pe unchiul său Şulim, a dat ordin ca Gheorghe Şcheuleac, acum om în vârstă, să fie arestat sub acuzaţia că în timpul ostilităţilor militare din septembrie 1944, când trupele sovietice au trecut prin Negrileasa, ar fi executat foc asupra unei patrule sovietice. O perioadă de timp Gheorghe Şcheuleac a stat fugar prin păduri, pe la diferite bordeie şi stâni sau chiar pe la unii săteni. Timp de două săptămâni a rămas ascuns în casa lui Toader Diacon din Stulpicani. A stat aici până când Toader Diacon a fost nevoit să-l găzduiască pe Cozan Pentelei din Gura Humorului, care era activist de partid. Bătrânul s-a temut de Pentelei Cozan şi două zile mai târziu a plecat în Negrileasa, la cantonul silvic Bahna.

Între timp, organele de securitate au făcut apel la informatorii din zonă. Unul dintre aceştia, N.A.[597] din Ostra, primul director de după naţionalizare al fabricii de cherestea „Suha" din Stulpicani, care era obligat faţă de cei ce îl numiseră în postul respectiv, află că Şcheuleac se ascunde la cantonul silvic Bahna şi, împreună cu Cozan Pentelei, îl prind pe bătrân şi îl aduc la postul de jandarmi din Stulpicani, unde îl predau şefului de post plutonier major Hamburda. De la Stulpicani a fost dus la poliţia din Gura Humorului. Nu ştie nimeni ce s-a discutat aici, cert este că Şcheuleac s-a apărat solicitând în sprijinul afirmaţiilor sale mărturia unor oameni pe care i-a avut slugi. Chipurile, s-a dispus o confruntare cu o fostă slugă de a sa din Plotoniţa, Gavril al lui Simionuţ. A fost adus într-o maşină de către doi poliţişti până la intersecţia drumurilor Plotoniţei cu şoseaua Stulpicani–Frasin. De aici a fost escortat

597. Nu dăm numele respectivului cetăţean deoarece, cu ocazia verificării celor relatate de către Toader Diacon–Jderu, dorind să-şi protejeze imaginea şi familia de eventuale neplăceri, ne-a rugat insistent să nu îl nominalizăm în acest caz, rugăminte pe care o respectăm şi pentru vârsta sa înaintată.

Cu privire la respectiva crimă, ziarul „Bucovinaer Gebirgs Journal", care apărea la Câmpulung Moldovenesc, în numărul 522 /sâmbătă, 31 octombrie 1908, p. 2, scria următoarele: „**Crimă.** Marţi seara comerciantul Schulim Warter din Negrileasa călătorea de la târgul din Gura Humorului spre casă. La intrarea în localitatea Negrileasa, probabil că era seara pe la ora opt, au răsunat dintr-o ascunzătoare două împuşcături care l-au stăpuns pe Warter. Acesta a murit din cauza rănii. O comisie de anchetă formată din adjunctul Judecătoriei Muntean şi

Scanned with OKEN Scanner

de către cei doi poliţişti spre Branişte. Nu l-au dus la fosta lui slugă, ci au mers pe deal spre Şuvărâta. Când au ajuns în pădure, la circa 100 m în profunzime, l-au împuşcat din spate, glonţul ieşindu-i prin piept.

A doua zi i s-a făcut necropsia de către doctorul Taşciuc din Stulpicani, în prezenţa procurorului Darie din Câmpulung Moldovenesc. Mortul a fost găsit cu faţa în sus, fără şireturi la bocanci şi cu unghiile la degetele mâinilor smulse. Văzându-l fără şireturi şi constatând traiectoria glonţului, procurorul Darie i-a întrebat pe cei doi poliţişti de ce au împuşcat omul. Ei au răspuns că acesta a vrut să evadeze, să fugă, la care procurorul a replicat că un bătrân ca acela şi încă fără şireturi la bocanci nu putea fugi de sub escorta a doi poliţişti tineri.

Se pare, spun oamenii, că Şmaicu Biner a venit şi el cu maşina până la intersecţia din Plotoniţa, după care a dat ordine clare celor doi poliţişti, i-a lăsat să plece pe jos, iar el s-a întors cu maşina la Gura Humorului, urmând să aibă grijă de ancheta ce urma să se instrumenteze în cauză.

Toate acestea s-au întâmplat prin toamna anului 1945.

După deportare[598] nu a rămas nici un evreu în sat. Sătenii i-au regretat sincer în momentul ridicării şi deportării. S-au purtat frumos cu ei, înţelegându-le drama. Evreii nu s-au mai întors în sat poate şi din cauza faptului că satul a fost ars de către germani şi nu aveau unde locui.

În timpul războiului, unii stulpicăneni au întâlnit evrei în Transnistria. Gheorghe Ţigănescu s-a dus special la Moghilău, ca să perfecteze actele de vânzare-cumpărare a casei pe care o luase de la Ghidale Held şi pentru care plătise o parte din bani, dar nu apucase a face actele. După ce a obţinut aprobările de la autorităţile române, Gheorghe Ţigănescu s-a dus la Moghilău unde l-a găsit pe Ghidale Held trăind cu familia în condiţii foarte grele. Când a plecat din Stulpicani, Gheorghe Ţigănescu a luat şi i-a dus lui Ghidale brânză de oi bătută,

---

medicul oraşului dr. Mehlmann s-a deplasat la Negrileasa. Crima, se pare, a fost gândită spre a lovi exact pe Schulim, deoarece, după cum ni s-a spus, criminalul, atunci când a văzut că soţia lui Warter se găseşte în partea dreaptă a căruţei, a ocolit trăsura şi a tras focurile de armă de pe partea stângă. În întuneric, bineînţeles că el nu a putut fi recunoscut şi a dispărut". În numărul 523/4 noiembrie 1908, p.3, acelaşi ziar scria : „**Referitor la crima din Negrileasa.** Jandarmeria urmăreşte cu râvnă crima asupra lui Schulim Warter şi efectuează numeroase percheziţii la domiciliu. Cu această ocazie, s-a ajuns pe urma a multor hoţii şi au fost identificaţi numeroşi braconieri.Un număr mare de arme au fost găsite la aceste percheziţii la domiciliu şi au fost confiscate. Unii dintre indivizii suspectaţi de crimă au fost arestaţi. Un lucru apare clar : crima a fost făcută din răzbunare".

Din informaţiile de mai sus, rezultă că Schulim Warter a fost ucis marţi, 27 octombrie 1908.

598. Despre deportarea evreilor din Stulpicani vezi V. Diacon, *op.cit.*, p. 188.

ca să-şi amintească de mâncarea de acasă. Evreul a trăit o mare bucurie când l-a văzut pe Ţigănescu. Acesta i-a dat restul de bani pentru casă şi Ghidale Held a semnat actele de vânzare – cumpărare. Banii i-au fost de mare folos, căci au putut să uşureze traiul familiei sale în anii grei ai deportării.

Mare a fost bucuria şi pe capul lui Dalu Flint când l-a văzut pe Gheorghe Flocea-Căciulă, care era soldat şi era în trecere prin zona respectivă. Dalu era la muncă pe câmp când Gheorghe Flocea-Căciulă l-a recunoscut şi l-a strigat. Era slab şi tare necăjit, fără resurse materiale.

Plecaţi departe de locurile natale, unii evrei îşi mai aminteau cu plăcere despre locurile copilăriei şi despre modul de viaţă din localităţile respective. Profesorul Haim Schiba, în cartea sa *Un doctor pentru fiecare*, scria:

„Erau în Frasin câteva străzi înguste şi acolo unde ele se terminau, se întindeau păduri cu copaci de toate soiurile. Aceştia reprezentau sursa de întreţinere de bază pentru mai toată populaţia din sat.

Sezonul *cald*, adică de plină activitate, era tocmai iarna, când termometrul arată minus 40 de grade. Atunci se retezau copacii în munţi, se turna apă pe zăpadă şi trunchiurile copacilor alunecau pe gheaţa ce se forma spre vale.

Urma apoi trasul trunchiurilor de către cai până la marginea satului, unde erau încărcaţi în căruţe şi transportaţi la fabrica de cherestea.

La fabrică se lucra şi sâmbăta.

Schmuel Schiber, tatăl profesorului Schiba, venea la fabrica de jos ca să vadă ce se întâmplă în fabrică.

De fapt în această fabrică se pregăteau scânduri pentru tâmplărie, precum şi lădiţe pentru ambalatul citricelor de către societatea *Pardes* din Palestina.

Schmuel Schiber a moştenit fabrica respectivă de la tatăl său. El şi-a dat seama că munca grea este înfăptuită de către muncitori români şi atunci s-a gândit că şi evreii pot lucra la fel. De aceea a adus 20 de familii din Galiţia, dar aceştia căutau meserii uşoare.

Pe rând evreii au plecat la alte locuri de muncă, unul la baie, altul la o băcănie şi în felul acesta românii au rămas mai departe la tăiatul lemnelor”[599].

Alcătuind comunităţi numeroase, atât la Stulpicani cât şi la Frasin, evreii aveau case de rugăciuni, numite *şiluri* sau *temple*. *Templul* din Stulpicani se afla în centrul satului, puţin mai la deal de judecătorie. El a ars o dată cu satul, pe 6 septembrie 1944. La Frasin, un templu al comunităţii se găsea la intersecţia cu drumul Stulpicanilor, lângă baia evreiască, în apropierea casei hahamului, iar altul, templul lui Schiber, se afla pe strada care ducea la vechea gară.

În rugăciunile din templu ori din şiluri, cât şi cele din familie, foloseau dialectul *aşchinazit*, pe care nu aveau voie să-l utilizeze şi în vorbirea curentă. Între ei vorbeau în *idiş* sau în dialectul *şfardit*.

599. *Apud* Sharaga Yeshurum (Jurgrau), *op. cit.*, p. 85.

Scanned with OKEN Scanner

În templu se păstrau suluri de pergament sau de piele de viţel pe care era scrisă *Tora*. Scrierea sfintelor texte se făcea manual şi doar cu pana de gâscă.

Referitor la modul de viaţă al evreilor şi la obiceiurile lor, bătrânii povestesc puţine lucruri, mai întâi pentru că a trecut o lungă perioadă de timp de când aceştia au plecat de pe văile noastre, sunt aproape 60 de ani, şi, în al doilea rând, pentru că aceste comunităţi evreieşti erau relativ închise, în care localnicii creştini nu aveau acces, mai ales din cauza deosebirilor de religie.

Ca oriunde în lume, *hahamul* făcea tăierea rituală şi alegerea vitelor şi a găinilor care erau *cuşer* – bune de mâncat – şi care erau *traif* – rele, adică nu puteau fi consumate. Până şi cel mai necăjit evreu de pe văile noastre trebuia să aibă de sabat găina şi *coiliciul* (un colăcel de pâine dulce împletit, făcut în casă).

Ziua cea mai importantă din săptămână este *sabatul*, care este sâmbăta şi care este zi de odihnă[600]. Încă de vineri seara, care este considerată a fi ultima zi a săptămânii, bărbaţii se duceau la *şfiţ*, la baia comunităţii, unde făceau o baie rituală spre a se spăla de toate grijile de peste săptămână, apoi se îmbrăcau cu hainele de sabat ori se înfăşurau în *tales* (şalul de rugăciune) şi cu *mahzorul* (cartea de rugăciuni) în mână se duceau la templu pentru a se închina. Tot acum, în majoritatea caselor se aprindea o lumânare lângă coilici şi se spunea o rugăciune. „Menţionez că mulţi evrei erau săraci, deci nu toţi au avut colaci de sărbători", precizează Iuni Dan.

Aprinderea lumânărilor are rolul de a anunţa sosirea sabatului, de primire a „miresei sabatului", adică de începere a sărbătorii propriu-zise. În ziua de sabat evreii nu făceau nici un fel de treabă până seara când se aprindeau lumânări de sfârşit de sabat. Dimineaţa şi seara, mai ales cei habotnici se duceau la templu pentru a se ruga. În templu, rugăciunile se făceau de trei ori pe zi: rugăciuni de dimineaţă (*shaharit*), rugăciuni de după-amiază (*minha*) şi rugăciuni de seară (*maariv*). De sabat erau trei mese tradiţionale obligatorii. Cea de-a treia se numea *saleş siduş*.

Sâmbetele, ca de altfel toate sărbătorile evreieşti, erau zile pline de veselie, de dorinţe şi de speranţe, se cântau cântece *hasidice*, se mânca mai bine, se pregătea întotdeauna o cupă de băutură şi ceva dulce pentru *kidus*, rugăciunea care se spunea seara. Punând în practică o normă biblică: „Să nu aprindeţi în toate aşezările voastre focul în ziua de sâmbătă", nu făceau foc în case în această zi. Puneau copiii creştinilor (români, nemţi, polonezi, ucraineni) să le aprindă focul, să strângă masa, fapt pentru care îi răsplăteau fie cu câte un bănuţ, fie cu câteva dulciuri. Copiii creştinilor aşteptau adesea să fie chemaţi să facă aceste mărunte treburi pentru răsplata pe care o primeau.

Copiii evrei învăţau la şcoală alături de copiii ortodocşilor şi de cei ai catolicilor. Erau nevoiţi să meargă la şcoală şi sâmbăta, dar nu scriau niciodată

600. Informaţiile referitoare la sărbători au fost completate cu date preluate din *Calendar Luah 5756, 5757, 5758, 5759 şi 5760*, Supliment al revistei „Realitatea evreiască".

în această zi pentru a nu profana sfinţenia sabatului. Unii evrei, din acest motiv, chiar refuzau să lase copiii la şcoală în ziua de sâmbătă. Îi trimiteau doar după amiaza la *heder*.

Din mulţimea sărbătorilor religioase iudaice, amintim pe *Roş Haşana* (Anul Nou)[601], care ţine două zile, pe 1 şi 2 *Tişri*, considerate a fi zilele în care Dumnezeu judecă în ceruri faptele oamenilor pe pământ şi hotărăşte soarta lor, sărbătoarea fiind numită de altfel Ziua Judecăţii.

În sabatul de dinaintea lui *Roş Hodeş* din luna *Elul* care premerge *Roş Haşana* se fac rugăciuni pentru pace şi binecuvântare. Toată această lună este de pregătire sufletească. Zilnic, cu excepţia zilei de sabat, în templu se sufla din *şofar*, care este un corn de berbece şi a cărui sunete cu patru variante melodice au menirea de a deschide porţile cerului ca rugăciunile să ajungă în faţa Creatorului şi de a aduce aminte muritorilor că se apropie zilele de judecată.

După zilele de *Roş Hodeş*, femeile trebăluiau toată luna, făceau *povirlă* (magiun, care era numit la Frasin *povidlă*) şi pregăteau cămara cu de toate pentru iarnă.

În săptămâna care precede *Roş Haşana*, toţi evreii se iertau între ei, încercând pe cât posibil să repare daunele morale şi să acopere orice prejudiciu adus unei alte persoane. De asemenea, în zorii zilelor din această săptămână se rugau pentru iertare.

Este necesar să precizăm că *Roş Hodeş* (Capul lunii), care este prima sau primele două zile din luna ebraică, este o semisărbătoare pe care femeile o ţin în sensul că nu lucrează decât unele treburi mărunte pe lângă casă.

În ajunul (*erev*) lui *Roş-Haşana*, în zorii zilei, se spun rugăciuni, iar seara se aprind lumânări. În prima zi de *Roş-Haşana*, la *Kiduş* se mănâncă un fruct proaspăt, şi se spunea o rugăciune de mulţumire pentru faptul că au ajuns să apuce acest timp, această sărbătoare. Întotdeauna la această sărbătoare îmbrăcau ceva nou.

Urarea pe care şi-o făceau evreii de Anul Nou era „Să fiţi înscrişi şi semnaţi spre un an bun! " sau „Să fii înscris în Cartea Vieţii! ".

Primele zece zile ale lunii *Tişri* care premerg sărbătorii de *Iom Kipur* (Ziua Iertării sau Ziua Pocăinţei) erau zile de căinţă şi de rugăciuni. Pregătirile de *Iom Kipur* începeau cu câteva zile mai înainte când se aranjau lumânările care se puneau într-un colţ al casei, într-o lădiţă cu nisip, şi se aprindeau pentru iertare

601. Trebuie să precizăm pentru cititorii noştri neavizaţi că Anul Nou iudaic nu are o dată fixă, ci cade fie în septembrie, fie în octombrie. În anul 5758 (1997-1998), Anul Nou a căzut în 2-3 octombrie 1997, iar Anul Nou din 5759 (1998-1999) a căzut în 21-22 septembrie 1998. Există ani *şana pşuta*, adică cu 12 luni, şi ani *şana meuberet*, adică cu 13 luni (bisecţi sau embolismici). Tot al şaptelea an este considerat an şabatic, când pământul este lăsat pârloagă. La un ciclu de 19 ani există şapte ani bisecţi. Anul bisect are 383 de zile, iar anul de 12 luni are 355 de zile. An bisect a fost 5757 (1996-1997). Lunile calendarului iudaic sunt : *Tişri, Heşvan, Kislev, Tevet, Şvat, Adar* (şi *Adar şeni*, când este an bisect), *Nisan, Yiar, Sivan, Tamuz, Av, Elul*. Reţinem şi faptul că evreii numără anii de la momentul facerii lumii.

Scanned with OKEN Scanner

de păcate, în seara zilei de *erev Iom Kipur*, la rugăciunea de seară *Kol Nidre*, după masa de dinaintea postului. Lumânările ardeau până a doua zi, seara.

În ajunul sărbătorii, bărbaţii se duceau şi făceau baia rituală, dovedind o grijă deosebită şi pentru curăţenia trupească nu numai de cea sufletească, apoi mergeau la templu şi acolo se loveau reciproc de câte 13 ori cu centura pe piept şi de 13 ori pe spate, într-un act de flagelare acceptată, şi îşi cereau unul altuia iertare. După acest ritual se întorceau acasă, serveau masa cu toţii, după care intrau în post negru, care ţinea de la lăsatul serii până a doua zi seara când răsărea prima stea, moment în care lua sfârşit postul de *Iom Kipur*. Ziua de *Iom Kipur* este cea mai sfântă zi a anului şi era dedicată rugăciunii în întregime, de dimineaţă şi până seara. Este ziua când se rostesc cele mai fierbinţi rugăciuni de căinţă şi iertare, căci, credeau evreii de pe văile noastre şi nu numai ei, că acum se semnează în ceruri deciziile luate la judecata din zilele de *Roş Haşana* şi se definitivează hotărârile cereşti pentru cei a căror soartă a rămas indecisă la judecata din respectivele zile.

Atât de Anul Nou cât şi de Iom Kipur, se cântau cântece adecvate, precum *Şma kolenu*, *Avinu Malkenu* şi altele.

Între zilele de 15 şi 22 Tişri se sărbătoreşte *Sucotul* – numită *Sărbătoarea colibelor* – în amintirea corturilor în care au locuit evreii când au ieşit din *Miţraim* (Egipt). Din cele opt zile, primele două şi ultimele două sunt sărbători pline, iar cele patru de la mijloc sunt *Hol-Hamoed*, semisărbători. Cu excepţia sabatului, în toate zilele de *Sucot* evreii credincioşi mâncau în *suca*, un cort sau o colibă acoperită cu cetină pe care şi-o construiau în ogradă.

Hanuca este Sărbătoarea Luminilor prin care se sărbătoreşte victoria monoteismului în Israel, fiind şi o sărbătoare a dragostei de libertate a evreilor. Lumânările pregătite din timp se aprindeau în fiecare casă timp de opt zile, începând cu ziua de 25 a lunii *Kislev*, în ordine crescătoare, una în prima seară şi adăugând câte una zilnic până la opt în a opta seară. Lumânările se aprind de la stânga la dreapta pe un sfeşnic special, numit *menora*. De Hanuca se mânca *vareneches* (un fel de *chiroşte* cu brânză).

Evreicele creşteau pe lângă casă multe gâşte. Primăvara se organizau clăci pentru jumulitul gâştelor, scărmănatul penelor şi pregătitul unturii de gâscă pentru *Pesach*. Încă de pe acum se puneau gâştele la îndopat, apoi când se considera că erau destul de grase, se tăiau, se făcea untura de gâscă, se făceau jumări. Untura de gâscă pentru *Pesach* se păstra în vase speciale.

Precedată de către *Postul Esterei, Purimul* este sărbătoarea ce se ţine la 14 şi 15 *Adar*, iar în anii bisecţi se ţine la 14 şi 15 *Adar şeni*. Este o sărbătoare veselă, plină de optimism, care era vestită de zgomotul *gragărelor* (hârâitoarelor), de lovirea podelei cu piciorul şi producerea

de multă gălăgie la rostirea cuvântului *Haman*, toate cu rolul de a alunga tristul personaj biblic, care reprezintă întruchiparea răului.

Tot cu această ocazie se citea din *Meghila* şi se povestea despre personajul biblic Estera, care, pe timpul lui Xerxes – Ahaşveroş, regele Persiei, fiind soţia acestuia, a reuşit să salveze evreii de la moartea care ar fi trebuit să se abată asupra lor din ordinul lui Haham, în a paisprezecea zi a lunii Adar.

Cu ocazia acestei sărbători, îşi trimiteau unul altuia cadouri cu prăjituri, din care nu puteau lipsi tradiţionalele *humantaş*, adică *urechile lui Haham*, prăjituri triunghiulare umplute cu mac.

Totuşi, sărbătoarea cea mai importantă rămâne *Pesachul* (Paştele), sărbătoarea primăverii, care se sărbătoreşte între 15 şi 22 *Nisan* şi care evocă ieşirea din robia egipteană a evreilor, sub conducerea lui Moşe Rabeinu. După întoarcerea de la *şil* (casa de rugăciune, templul), citeau din *Hagadana* ieşirea din Egipt.

Sărbătoarea în sine se pregătea din timp. În fiecare familie începea *grijitul* gospodăriei, se văruia casa, se făcea curăţenie generală şi se cumpăra întotdeauna, dacă nu se confecţiona în casă, ceva nou de îmbrăcat. De pe masa de *Pesach* nu puteau lipsi ouăle, supele grase cu tăiţei, mâncărurile din carne de vită, de gâscă sau de găină măiestrit pregătite, şi mai ales untura de gâscă, la care se adăuga *kighel* (budinca), cu toate stropite cu un pahar de vin ales.

Ouăle pentru această sărbătoare se opăreau cu apă clocotită în care se aruncau pietre înroşite în foc, mai ales bolovani de cremene. Este de reţinut că nu poate fi conceput Paşte fără ouă, dar nu ouă roşii ca la creştini, ci simple, aşa cum sunt ele, albe.

Conform prescripţiilor religioase, alimentele dospite sau cele care determină dospirea (făină, paste făinoase, orez, griş, dulceţuri etc.), ceea ce se numea cu un cuvânt *hameţ*, care au rămas neconsumate, se adunau toate şi, în dimineaţa zilei de ajunul lui *Pesach*, se ardeau, ocazie cu care se făcea o rugăciune *colhamirul*, ori, dacă erau în cantităţi mai mari, se vindeau, împreună cu vesela aferentă, pe bază de contract unui neevreu, care devine proprietarul lor pe durata celor opt zile de pesah, căci în timpul cât ţinea respectiva sărbătoare nu puteau fi consumate astfel de alimente. În ajunul Paştelui, hahamul trecea pe la casele evreilor sau aceştia se duceau la haham şi declarau *hameţul* şi făceau inventarierea acestuia, pentru a putea constata după zilele de *Pesach* dacă s-a consumat din acest tip de alimente. Toate zilele de Pesach se consumă cartofi în loc de pâine. Dacă *hameţul* a fost vândut unui neevreu şi se dorea răscumpărarea lui, trebuia să se achite dublul preţului încasat.

Sărbătoarea nu era de conceput nici fără *maţos*, pasca evreiască, care era un fel de azimă specială.

Scanned with OKEN Scanner

Masa care se orânduia în seara de *erev Pesach* se numea *seder* şi este unul din momentele solemne ale vieţii evreieşti. De pe masa aceasta nu puteau lipsi hreanul crud, apa sărată, cartofii şi ouăle fierte, carnea de vită friptă. La începutul mesei, în casele unde existau copii mici, se „ascundea" o jumătate de azimă spre a fi mâncată obligatoriu după masă. Exista obiceiul de a se lăsa ca aceasta să fie „furată" de către copii spre a fi restituită la sfârşitul mesei în schimbul unei promisiuni ce li se va satisface ulterior, tocmai pentru a-i ţine treji pe toată durata ceremonialului de *Seder*.

La începutul mesei de Seder se citea din *Hagadat Pesach*, iar copiii puneau părinţilor patru întrebări: 1. De ce se mănâncă numai hrean crud şi nu alte verdeţuri? 2. De ce se mănâncă numai *maţos* (pască) şi nu pâine? 3. De ce se înmoaie cartofii şi ouăle şi se amestecă în apa atât de sărată? 4. De ce acum se poate sta la masă comod şi altădată nu? La sfârşitul mesei, copiii primeau răspunsurile: hreanul se mănâncă în amintirea suferinţelor îndurate de evrei în robia egipteană; pasca şi carnea friptă se mănâncă în amintirea fugii din Egipt; amestecul se face în amintirea lutului pe care strămoşii evreilor l-au călcat pentru a înălţa faraonilor morminte măreţe, iar poziţia comodă la masă semnifică dovada faptului că poporul evreu a fost eliberat. Aceste răspunsuri nu sunt altceva decât iniţierea copiilor în cunoaşterea începuturilor istoriei poporului evreu.

În cazul în care în sânul comunităţii se găseau şi evrei nevoiaşi, se avea grijă ca nici acestora să nu le lipsească nimic de pe masa de *Pesach*.

Spun localnicii că dacă plouă de paştile evreilor, înseamnă că pentru aceştia va fi bine, vor fi bogaţi, vor fi curaţi şi nu vor face peste an bube.

De la *Pesach* şi până în 2 *Sivan*, înainte cu trei zile de *Şavuot*, este *Sfira*, perioadă în care erau oprite cununiile şi nunţile, nu se făceau nici un fel de petreceri şi nu se asculta muzică, nu se tundeau şi nu îmbrăcau nimic nou, excepţie făcând zilele de *Roş Hodeş* şi *Lag Baomer* (18 Yiar).

În zilele de 6 şi 7 *Sivan* se serbează *Şavuot*, ziua primirii Torei. În aceste două zile se mâncau doar produse lactate. Casele se împodobeau cu crenguţe verzi, căci *Şavuot* era considerată şi sărbătoarea primelor roade, ea coincizând cu apariţia trufandalelor.

După cum s-a putut observa, evreii erau foarte religioşi, cei mai habotnici dintre ei se închinau zilnic, spunând rugăciuni dimineaţa şi seara. Interesant este că unele rugăciuni se încheiau cu o formulă menită să le ţină trează speranţa: *„La anul să fim la Ieruşalaim"*. La încheierea zilei de *Iom Kipur*, în nopţile de *Seder*, urarea tradiţională era aceeaşi: *„La anul viitor, la Ieruşalaim!"*, ceea ce subliniază dorinţa dintotdeauna a evreilor de a se întoarce pe pământurile biblice, în Eretz Israel, la Templul Sfânt. Mai aveau o rugăciune, *Gheişen*, în care, indiferent unde se aflau, se rugau ca să plouă la Ierusalim, căci dacă plouă la Ierusalim, va fi bine pentru toţi evreii din lume. La templu citeau, conform ritualului religios, în raport

de sărbătoare sau sabat diferite pericope din *Tora*. Prin *Tora* se înţeleg cele cinci cărţi ale lui Moise : 1. *Bereşit* (*Facerea* sau *Geneza*), 2. *Şemot* (*Ieşirea* sau *Exodul*), 4. *Vaikra* (*Leviticul*), 4. *Bamidbar* (*Numeri*) şi 5. *Devarim* adică *Deuteronomul*. *Tora* este împărţită în 52 de pericope şi în fiecare săptămână se citea câte una. În casă, cu familia, se citea mult din *Talmud*.

Oficial, evreii nu mâncau carne de porc, deşi cazurile de încălcare a dogmei nu erau puţine. De regulă, mâncau doar carne de rumegătoare cu copita despicată. Puteau mânca de asemenea carne de pasăre şi peşte cu solzi şi aripioare. Pentru nimic în lume nu ar fi mâncat preparate pe bază de sânge, căci sângele este considerat a fi sălaşul vieţii. Pentru a se putea consuma carnea, animalele şi păsările se tăiau ritual. Nu se puteau tăia în aceeaşi zi animalul-mamă şi puiul ei. Indiferent ce fel de carne ar fi mâncat, timp de o jumătate de zi, mai exact şase ore, nu beau lapte, iar de beau lapte, tot atâta timp nu mâncau carne. Această interdicţie are la bază un verset din *Tora*, care spune : *Loi săvaşel ghidi bahleif imoi* adică „Să nu fierbi mielul în laptele mamei sale".

Cei mai credincioşi dintre ei purtau barbă mare şi perciuni stufoşi, iar femeile mai evlavioase erau tunse pe cap şi purtau perucă. Doar persoanele care au adoptat un sistem de viaţă modern au renunţat la barbă şi perciuni, la perucă şi chiar la costumul tradiţional. Se închinau mult şi în casele proprii. Puneau pe frunte, prinse cu o panglică de cap şi de mână cele două cutiuţe (*filacterele*), numite de către românii localnici *cornuri*. Capul îl acopereau cu o tichie (*iarmuca*) atunci când se închinau.

Şi în tocul uşii de la intrare aveau bătută o mică cutiuţă numită *mizuza*, care conţine rugăciunea *Ascultă, Israele*. De câte ori ieşeau din casă o atingeau cu mâna, având convingerea că erau protejaţi împotriva relelor şi necazurilor.

Ca şi la creştinii localnici, naşterea unui copil în familia evreiască a constituit un eveniment fericit. Reacţia părinţilor era diferită, în funcţie de sexul copilului. Dacă era fată, tatăl acesteia chema zece bărbaţi evrei la templu pentru a face *miniam*, o rugăciune specială, şi pentru a-i da nume fetiţei. Rugăciunile nu se puteau face dacă nu erau zece bărbaţi. În prima sâmbătă de după naştere, tatăl era chemat şi i se da *o alia*, adică i se citea un anumit verset din *Tora*, şi apoi se făcea o *mişi-berah* (binecuvântare) pentru fetiţă. Apoi tatăl copilului servea pe cei prezenţi cu câte un păhărel de băutură şi cu prăjituri.

Dacă nou-născutul era băiat, imediat tatăl scria diferite texte în limba ebraică, în care îngerii erau rugaţi să păzească pruncul de eventualele spirite rele. Acelaşi lucru îl repeta şi în ajunul celei de a opta zi de la naştere, cu rugămintea adresată îngerilor de a alunga duhurile rele din preajma casei şi implicit din preajma copilului. În a opta zi, copiii de la heder veneau la casa în care s-a născut pruncul şi spuneau rugăciunea *Ascultă, Israele, Dumnezeul nostru e Dumnezeul unic*, iar *hahamul* care îndeplinea adesea şi funcţia de *mohel* făcea *brit-mila*, adică practica ritualul

Scanned with OKEN Scanner

tăierii împrejur, al circumciziei, simbol al legământului dintre Dumnezeu şi Avraam, dar şi act care confirmă apartenenţa eternă la poporul evreu. Tot acum copilul primea nume. Copiii erau serviţi cu turtă dulce făcută cu miere de albine.

În vinerea din săptămâna în care s-a făcut tăierea împrejur, tatăl copilului adresa invitaţii rudelor şi prietenilor, să participe la *seuda*, adică la masa şi petrecerea ce o organiza acasă, în ziua de sâmbătă, cu această ocazie.

În prima sâmbătă după *brit-mila*, dacă aceasta nu cădea chiar sâmbătă, tatăl copilului era chemat de către *haham* sau de către un alt evreu mai cult la templu, unde i se citea o pericopă din *Tora* şi i se da *o alia*, apoi se făcea o *mi-şiberah* (o binecuvântare) pentru copil şi îi repeta numele. Tatăl copilului dona apoi o sumă de bani pentru templu.

Copiii erau numiţi după mamă, căci la evrei mama, fiind sigură, este cea care dă etnia şi religia.

La vârsta de trei ani copiii erau daţi la *heder*, adică la o primă formă de învăţământ instituţionalizată, ceea ce am putea numi astăzi grădiniţa pentru preşcolari, în care începeau să înveţe pe baza Bibliei istoria neamului evreiesc şi erau iniţiaţi în limba ebraică, *limba sfântă,* cum spun evreii. Cu *melamedul* (educatorul-învăţător) învăţau alfabetul şi începeau să citească din Biblie; începeau întotdeauna cu capitolul *Vaiikra* din *Humasch*. După ce copiii ajungeau la vârsta când trebuiau să meargă la şcoala de stat, orele la *heder* se ţineau seara, căci dimineaţa frecventau şcoala. Nu ştim dacă în fiecare sat exista câte un *heder*, dar avem mărturia unui evreu din care rezultă că la începutul secolului copiii evrei din Ostra mergeau la *heder*: „Unchiul meu Leib Tauber, care locuia în satul Ostra, lângă Stulpicani, mi-a povestit că şi el la vârsta mea mergea la heder în orele serii"[602]. După ce avansau cu cititul şi scrisul în limba ebraică, cu studiul Talmudului, copiii erau daţi la *ieşiva*, formă superioară de învăţământ.

Unii dintre ei îşi amintesc despre *cancic*, un bici scurt cu 20 de cureluşe subţiri de piele, cu care melamedul mai aplica în unele cazuri câte o corecţie, fie pentru vreo poznă mai mare, fie pentru lipsa atenţiei la lecţie, ori de *belferul* care îi însoţea pe copii de acasă spre heder şi înapoi, şi care îi supraveghea în timpul pauzelor să nu facă boroboaţe mari.

La vârsta de 13 ani, are loc un prim eveniment important în viaţa tânărului evreu. El devine *Bar-Mitzva*, adică dobândeşte majoratul religios printr-un ritual şi o festivitate la templu. Acum i se pune pe frunte şi pe mână, pentru prima dată, *tfilin* (*filacterele*), adică câte o cutiuţă mică în care se găsesc scrise mici pasaje din Tora (*şel roş* pentru cap şi *şel iad* pentru mână). *Tfilinul* se prinde pe frunte cu o cureluşă care se înnoadă la ceafă, apoi cele două capete ale cureluşei se înfăşoară în jurul mâinii stângi până la degete, timp în care se spune o rugăciune

602. Sharaga Yeshurum (Jurgrau), *op. cit.*, p. 56.

adecvată momentului. După terminarea ceremonialului religios, tatăl tânărului spune următoarele cuvinte: „Binecuvântat să fii că am scăpat de păcat şi de pedepsele acestuia". Din acest moment, tânărul devenea în mod automat responsabil de faptele sale. După aceasta, se serveau cei prezenţi cu câte un păhărel de băutură şi cu prăjituri, iar cei mai înstăriţi, organizau pentru rude şi prieteni o masă acasă.

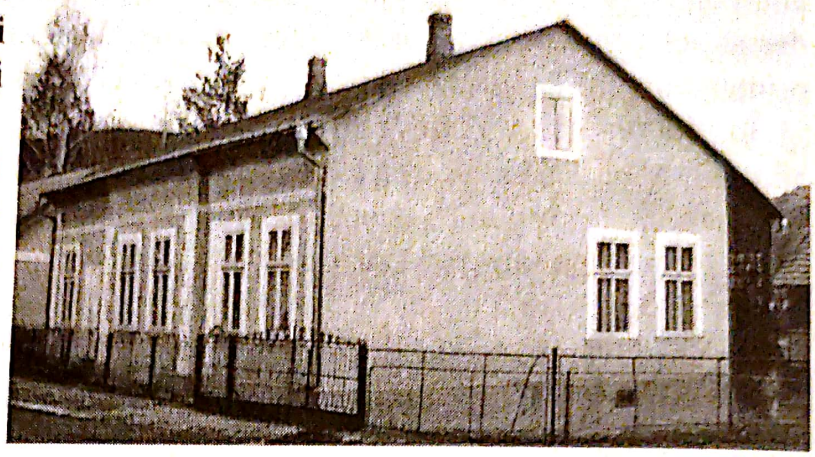

Casă evreiască (a *familiei Wagner Pinkas) din Stulpicani*

Din momentul în care devine *Bar-Mitzva*, tânărul intră în rândul bărbaţilor, el putând fi numărat printre cei zece care fac rugăciunea în templu. În cazul în care nu există zece bărbaţi evrei, unul dintre cei prezenţi iese afară din templu şi numără atâţia copaci câţi bărbaţi lipsesc pentru a împlini numărul de zece şi numai după aceea intră în templu şi se rosteşte rugăciunea.

Pentru fetiţe, momentul majoratului este mai timpuriu şi se numea *Bat-Mitzva*. La vârsta de 12 ani şi o zi se considera că fetele aveau discernământ deplin, fiind responsabile pentru faptele lor.

Căsătoria este momentul cel mai important al vieţii. La evreii care au trăit pe văile noastre, aranjamentele de căsătorie se făceau adesea prin misiţi, care erau evrei cu multe cunoştinţe şi recomandau unui evreu care avea copii de vârsta căsătoriei pe un anumit fecior sau o anumită fată. Dota era elementul care trăgea mult în cântar. Misitul era cel care punea în contact părinţii, comunica pretenţiile şi valoarea dotei. Pentru aceste aranjamente, misiţii primeau o consistentă recompensă.

Tinerii se cunoşteau, de cele mai multe ori, abia după ce părinţii discutau şi stabileau condiţiile căsătoriei, dota etc. Definitorie era întotdeauna poziţia socială, zestrea fetei fiind motiv de discuţie şi analiză îndelungată pentru rudele celor implicaţi în eveniment, adesea şi pentru întreaga comunitate.

Odată stabilite aceste lucruri, se întocmea de către haham un document – *ctuba* (unii îl numesc *xiba*), o poliţă a logodnei – în care erau consemnate detaliat şi explicit aranjamentele ce se făceau în legătură cu nunta, angajamentele viitorilor socri, suma care constituia valoarea dotei, componenţa acesteia, obligaţiile bărbatului cu privire la întreţinerea soţiei precum şi drepturile acesteia în caz de divorţ. După toate acestea se făcea logodna, care consta într-o mică

petrecere, se spărgea o farfurie în amintirea distrugerii Templului din Ierusalim, după care urmau felicitările adresate viitorilor miri.

Viitorul mire era chemat la Tora, iar din acest moment, el nu se mai vedea cu logodnica sa până la cununie. În săptămâna nunţii se puteau întâlni, dar numai în prezenţa părinţilor.

Sâmbătă, înaintea nunţii, mirele era condus cu mare alai la templu, era aşezat la loc de cinste şi rugat să citească din Tora. Gestul avea semnificaţia acceptării tânărului în rândul bărbaţilor căsătoriţi, oameni cu responsabilităţi sociale şi familiale, el putând să poarte după nuntă, la rugăciuni, talesul. După rugăciune, cei prezenţi erau serviţi cu câte un păhărel de rachiu şi cu prăjituri, turta dulce fiind la mare căutare.

Oficierea cununiei, pe care o realiza hahamul sau o altă persoană cultă care cunoştea regulile şi ştia să citească din Tora, ori chiar rabinul care venea de la Gura Humorului, se făcea în sala unde avea loc nunta, sub un baldachin realizat din patru coloane subţiri şi mobile, care susţin un pătrat de catifea, care simboliza Templul. În timpul oficierii cununiei se citea *ctuba,* care devenea astfel un act juridic ce nu putea fi negat niciodată. În momentul în care cel care oficia cununia declara tinerii ca soţ şi soţie, mirele spărgea o cană sau un castron de lut izbindu-l de podele, tot în amintirea distrugerii Templului din Ierusalim de către romani, clipă în care începea să cânte muzica, ceea ce însemna începutul petrecerii. Moment important al petrecerii era *dansul de mitzvah*, adică dansul pe care rabinul sau hahamul care a oficiat căsătoria îl dansează cu mireasa imediat după cununie. Rabinul îşi învelea mâinile cu batista ca să nu atingă direct mireasa, gest a cărui semnificaţie ar putea trimite spre rituri de protecţie a purităţii.

Când dansau un băiat şi o fată despre care se ştia că se au dragi, asistenţa făcea atmosferă, strigând în cor *„Numai iachasimii să trăiască!”* Un dans tradiţional era *gali* (hora).

Băutura nu se servea în cantităţi mari, prăjiturile fiind la loc de cinste în timpul petrecerii. De la români au preluat o serie de obiceiuri, printre care, se pare, şi acela al darului de nuntă.

Mirii, în ziua nunţii, trebuiau să ţină post negru până la cununie, pentru ca să le meargă bine în căsnicie. Pentru organizarea nunţii nu se împrumutau pentru nimic în lume bani sau orice altceva.

Odată căsătorit, tânărul familist putea să se numere printre cei *chemaţi* a li se citi în templu sau în şil pasaje din pericope, ceea ce reprezenta o onoare deosebită, însemna recunoaşterea faptului că respectiva persoană se bucură de aprecierea semenilor din comunitatea din care făcea parte.

Cei chemaţi sunt trei în zilele de luni şi joi, cinci în sărbătorile de peste an şi şapte în ziua de sabat. Citirea se face pe rând pentru fiecare chemat în parte.

Scanned with OKEN Scanner

Pentru rugăciunile din templu se stabileşte un *hazan al obştei* (trimisul obştei) care reprezintă obştea înaintea lui Dumnezeu în timpul serviciului religios.

După o viaţă mai mult sau mai puţin fericită, mai lungă sau mai scurtă, evreul, asemeni oricărui muritor, încheie şi el conturile cu lumea pământeană, retrăgându-se discret în lumea tăcerii. Înmormântările erau sobre. Imediat după deces, corpul mortului era spălat şi pregătit pentru înhumare de către evrei mai săraci, numiţi *hevre chidişe*, contra unei plăţi. După aceste operaţiuni, mortul era înfăşurat într-o pânză albă mai ieftină, iar cei înstăriţi erau înveliţi într-un linţoliu special numit *tahrihim*, apoi pus într-un sicriu de forma unei lăzi căreia i se bătea capacul. Însoţit de către rude, prieteni, cunoştinţe, era dus direct la cimitir, unde era înhumat după rugăciunile prescrise de dogmă pentru astfel de situaţii. Era obligatoriu ca o rudă apropiată să spună la mormânt *Kadiş Hagadol*.

Dat fiind că la Stulpicani şi la Frasin nu exista cimitir evreiesc, morţii se transportau şi se îngropau în cimitirul evreiesc din Gura Humorului. La Stulpicani, mortul era condus de către întreaga comunitate până în Topliţă. De aici pleca mai departe însoţit doar de câteva rude apropiate şi de către cei care se ocupau de îngroparea lui. Toţi cei care l-au condus, se spălau pe mâini în apa curată a pârâului Topliţa, spre a se purifica, după care se întorceau la casele lor pe un alt drum şi nu tot pe acela pe care au condus mortul.

În cazul în care mortul a avut feciori, cu toţii trebuiau să spună seara şi dimineaţa, timp de 11 luni, rugăciunea *Kadiş Iatom*. Dacă nu a avut feciori, ci doar fete, ele plăteau unui bărbat evreu să spună *Kadiş Iatom*. Această rugăciune nu poate fi spusă decât în prezenţa unui *miniam*, adică a zece credincioşi, bărbaţi trecuţi de 13 ani.

După înmormântare, rudele de gradul întâi se adunau acasă şi păstrau şapte zile de doliu, timp în care nu ieşeau din casă, nu se bărbiereau, stăteau jos pe duşumea, nu se încălţau, rămâneau doar în ciorapi. În toată această perioadă mâncau ouă, în semn de recunoaştere a faptului că viaţa este trecătoare.

Erau interzise înmormântările în zilele de sâmbătă şi în sărbători, iar la cimitir nu se făceau vizite în zilele de sabat, în zilele de sărbători şi în toată luna Nisan. Cu precădere, mormintele celor dragi se vizitau în zilele de *Iarţait* (ziua când s-a împlinit anul sau anii de la deces) şi în toată luna *Elul*. Un *cohen* (preot din ramura *Cohamenilor*, care erau preoţi din generaţie în generaţie) nu are voie să intre în cimitir decât la înmormântarea rudelor sale de sânge, ale căror morminte nu mai are voie să le viziteze niciodată.

Se ştie că la evrei nu există sărbătoarea Crăciunului, iar Anul Nou nu cade niciodată în iarnă. Cu toate acestea, unii evrei primeau pe copiii localnicilor creştini cu colinda şi cu uratul (pluguşorul), de multe ori ei înşişi chemau copiii ca să îi colinde. Făceau acest gest nu dintr-o necesitate culturală sau sufletească,

Scanned with OKEN Scanner

ci din una care izvora din dorinţa de a menţine bune relaţii cu concetăţenii ortodocşi, fapt apreciat de către localnici.

Rabinul era la Humor şi era foarte apreciat pentru credinţa lui. Mulţi localnici se duceau şi plăteau slujbe rabinului. Se zice că dacă se plăteau slujbe rabinului pentru o anume persoană care a făcut vreo fărădelege, a furat, a violat, a provocat durere sufletească, cel vizat, în două săptămâni, *era pe laiţă*, adică murea.

Se susţine că evreii religioşi şi cei care aveau un stil de viaţă mai modern nu aveau nimic comun cu magia neagră, nu credeau în descântece, în vrăji, deoarece Tora interzice aceste practici, unul dintre versete conţinând o normă imperativă: *machsefa lo sehay,* adică *vrăjitoarelor nu le daţi posibilitatea de a trăi.* Totuşi, unii dintre localnicii în vârstă afirmă (cu o mare probabilitate de a greşi) că bătrânele evreice nu erau străine de unele forme ale magiei negre şi că se pricepeau de minune să ia mana vitelor (nevasta lui Haimidl fiind „suspectată" de a folosi această practică), aveau secrete proprii în aplicarea unor leacuri pentru o serie de maladii.

Este notorie convingerea evreilor că dacă peste ei se abăteau nenorociri care făceau multe victime, precum unele molime, şirul victimelor putea fi întrerupt printr-un act simbolic care avea menirea de a sfida moartea chiar „acasă la ea". Se căuta o pereche de tineri care urmau să se căsătorească şi se oficia cununia religioasă în cimitirul evreiesc, sub baldachin, cu lumânări, cu naşi, cu tot fastul obişnuit unui astfel de eveniment.

Vorbind despre obiceiuri, atât ale evreilor cât şi ale românilor, nu putem uita deosebita apreciere a lui Petre Ispirescu, făcută cu mult peste un secol în urmă, care este astăzi de o actualitate tulburătoare: „Uitaţi-vă, dragii moşului, la ovrei. D-aia stau ei tari ca abanosul, căci, deşi sunt risipiţi pe toată suprafaţa pământului, deşi sunt amestecaţi printre toate popoarele, ovreiul este tot ovrei, în orice colţuleţ de pământ ar fi, cu toate obiceiurile părinteşti, cu toate datinile strămunilor. Dar rele, dar bune, el le ţine cu toată încăpăţinarea.

Aşa să facem şi noi. Nu numai să nu ne ruşinăm în faţa străinului de cele rămase de la bunii şi strămunii noştri, dar încă să le trâmbiţăm ca să scie lumea cine suntem şi ce am fost"[602a].

Evreii aveau relaţii mai apropiate cu germanii din zonă cu care uneori se vizitau, ocazie cu care jucau cărţi, discutau politică sau mai puneau la cale câte un *ghişeft*, adică o afacere comună. Nu erau rare nici cazurile de prietenie între evrei şi români. Tineretul evreu era nelipsit de la nunţile şi balurile românilor, dovedindu-se a fi buni dansatori ai jocurilor populare româneşti.

602[a] Petre Ispirescu, *Despre pomul Crăciunului (Christbaum)*, în *Calendariul pe anul bisect 1888*, Cernăuţi, 1888, p. 100.

Nu puţine erau şi idilele ce se înfiripau între bărbaţi şi femei aparţinând celor două etnii. Au fost şi cazuri de dragoste ascunsă care au lăsat urme. „Se ştie că tatăl lui Gheorghe Ţigănescu din Stulpicani a fost un evreu Lecker din Dorotei. Tenehaus, feciorul lui Lecker, care era căsătorit cu fata lui Ghidale Held din Stulpicani, a recunoscut tacit pe Gheorghe Ţigănescu ca fiind frate vitreg cu el, ajutându-l când a avut necazuri. Şi când a murit Lehaci, zis Noroc Cioban, tatăl adoptiv al lui Gheorghe Ţigănescu, tot Tenehaus a fost cel care l-a ajutat cu cele necesare înmormântării.

Şi Şmai, feciorul lui Leibuc Warter din Stulpicani, a făcut cu Ioana Flocea, o văduvă tânără şi tare necăjită, un băiat, pe Toader, căruia lumea îi zice Şmai"[603].

Am văzut mai sus că Robinson ajunsese personajul principal al multor poveşti picante. Se zice că „era un bărbat de peste 40 de ani arătos, necăsătorit şi *domn* (adică intelectual) la judecătorie. Unele femei au râvnit un post de menajeră la domnul Robinson. Unei astfel de menajere i-a făcut Robinson o fetiţă de toată frumuseţea, pe nume Margareta. Mama fetiţei, deşi o ducea destul de greu, nu a avut nici un fel de pretenţie asupra lui Robinson şi era tare mândră că tatăl fetiţei era cineva în sat"[604].

Şi despre fraţii Kapise, avocaţii, care erau tot singuri, se povesteşte că „aveau ca menajeră pe lelea Parasca lui Ştefan, o femeie în floarea vârstei, şi ea singură, dar tare bună gospodină, curată şi şugubeaţă. Într-o zi după masă, lelea Parasca se afla în grădina unui grefier de la judecătorie şi plivea straturile. Când s-a ridicat, îl vede pe unul din fraţii Kapise cu căţelul de curea mergând repede spre casa unei alte femei care avea bărbat, dar care nu putea rezista insistenţelor domnilor.

L-a aşteptat ea supărată, între straturi, până când s-a întors satisfăcut domnul avocat, şi s-a ridicat şi i-a spus cu durere : *Bravai, domnu' doftor, pchiroşca me nu-ţi mai place. Perja Garoafei e mai bună ? Aşa-s barbaţii, dupa ce îmbătrâneşti o ţâră se duc la alta mai tânără, dar să vedem când or îmbătrâni ei, cine o să le sufle în borş...*

Se vorbea în sat şi despre Dochiţa lui Şulim, o femeie tot singură, care umbla tare curată şi cochetă. Ea nu făcea menaj, dar avea câţiva domni la care mergea şi oferea câte o alinare singurătăţii... Se pudra, se parfuma şi se dădea pe faţă cu o culoare roşie, extrasă de pe hârtia de ambalaj a cutiei de cicoare. Când trecea prin sat gătită şi cu obrajii înroşiţi de hârtia cicoarei, credeai că trece o ... fată mare"[605].

---

603. Inf. Toader Ţigănescu, 98 ani, Stulpicani. Cele relatate de informatorul nostru ne-au fost confirmate de către Varvara Ţigănescu, soţia lui Gheorghe Ţigănescu, şi apoi de către Gheorghe Ţigănescu însuşi.

604. *Idem*. Relatarea este consemnată şi de către Victor Ambroş, *op. cit.*, p. 19.

605. Victor Ambroş, *op. cit.*, p. 19.

Scanned with OKEN Scanner

Au fost şi cazuri de căsătorii mixte. Este cunoscută căsătoria lui Ilie Robaniuc din Ostra cu fata lui Froicu Biner din Slătioara, care se zice că era de o frumuseţe aparte. Înainte de căsătorie, ea s-a convertit la religia ortodoxă şi s-a botezat.

Din galeria figurilor de evrei care au rămas în memoria satului, reţinem cele consemnate de către Victor Ambroş din Stulpicani referitor la câteva persoane aparţinând acestei etnii :

„Baza natalităţii satului o asigurau românii şi germanii care aveau în medie câte cinci-şapte copii, căci la evrei nu vedeai prea mulţi, doar doi-trei maxim. Un singur evreu din sat, căruia i se spunea Drei Leiss (Trei Păduchi), avea şase copii şi era tare necăjit. Poseda căruţă şi cal şi aproviziona zilnic toate prăvăliile cu mărfuri din angrourile din Gura Humorului. Trăia şi el din acel transport pe care îl făcea pe o distanţă de 18 km. Uneori era nevoit să plece până la Suceava, drum care dura două zile întregi cu tot cu nopţi. Avea un aşternut cu el pentru traseele mai lungi, când era nevoit să doarmă în căruţă.

Dintre toţi ceilalţi evrei el era singurul care nu era habotnic în religie. Sâmbăta lucra şi nu-şi respecta restricţia la mâncare. Dacă un vecin tăia un porc şi, după obicei, îi dădea din pomana porcului, el primea cu plăcere şi mânca produse din carne de porc cu toată familia. Ceilalţi evrei considerau că porcul nu era *cuşăr* şi religia pedepseşte încălcarea acestei interdicţii. Sărmanul evreu era destul de pedepsit de soartă, căci trebuia să hrănească opt guri şi să îi îmbrace pe toţi numai din munca de căruţaş pe care o făcea. Era prietenos şi săritor la necazurile unor vecini de alte naţionalităţi.

Un alt evreu era cârciumarul Salner David, poreclit Duvid, care dădea consumaţii la oameni pe datorie, îi scria într-un carneţel şi când aceştia veneau cu banii achitau restanţa, le dădea din nou alt credit, tocmai ca să îi aibă de clienţi. La cârciuma lui era plin mereu de consumatori.

Avea şi el vreo trei băieţi, dar cel mai mic, Artur, era puţin anemic din naştere şi cam debil în toate. Născut şi crescut în sat cu ceilalţi copii de alte naţionalităţi, Artur era simpatizat de majoritatea celorlalţi pentru că, prin felul lui de a fi, era nostim. Era mic de statură, puţin crăcănat, cu părul roşu, faţa stropită cu pistrui, sprâncenele şi genele erau galbene, iar dinţii, stricaţi. S-a căsătorit pe la vreo 35 de ani ; i-au găsit rudele o soţie din altă parte, care se numea Saly. De felul lui era prietenos şi dacă servea el la masă şi te cunoştea, când făcea socoteala consumaţiei, uita câte o tură şi încasa mai puţin. Aceasta o făcea cu bună ştiinţă tocmai ca să te prindă de prieten, căci îşi scotea el pârleala de la alţii, care îşi pierduseră măsura şi rămăseseră doar cu greutatea în cap.

606. *Cnedel* = Preparat culinar făcut din cartofi fierţi tocaţi şi amestecaţi cu ou, puţină făină şi sare şi prăjiţi în ulei ca pe chiftele.

Scanned with OKEN Scanner

După ce s-a căsătorit, un prieten român l-a întrebat cum a fost în luna de miere. După ce a clipit de mai multe ori din ochi, zâmbind a răspuns : *Eu nu am ştiut până acuma că femeile au aşa ceva ca un cnedel*[606]*. Când m-am culcat cu Saly parcă pluteam în aer. Tare plăcut şi bine a fost, herr Ambroş.*

Din categoria negustorilor de vite făceau parte cei doi evrei Lebuk şi Bubi Warter, care cumpărau vite de la localnicii satelor şi le revindeau la Gura Humorului, la colegi de-ai lor, sau le tăiau pentru consum local.

Reţine atenţia o întâmplare mai deosebită cu acel Lebuk, care venise la o văduvă cu cinci copii să cumpere o vacă. Biata femeie vindea vaca de nevoie, pentru că aceasta cruşea (urina sânge) şi a mirosit el Lebuk că vaca trebuie să aibă vreo hibă, căci nu lăsa femeia cinci copii fără lapte de dragul de a o vinde. După ce s-au neguţat cu preţul, evreul o ţinea morţiş că vaca merge numai la tăiere, că nu-i cuşăr şi nu are preţ, moment în care vaca, scoasă în ograda femeii, s-a urinat cu sânge. Atunci Lebuk a exclamat : *Dumneata eşti fata lui Gheorghe Dumbravă şi cu minte slabă. Ce credeai că-l duci pe ovrei ? Eu sunt negustor bătrân, am cumpărat vite de la tata matale, Dumnezeu să-l ierte ! , era om gospodar şi tare de treabă.*

Femeia văzând că preţul era de batjocură şi pe deasupra a şi jignit-o, i-a spus lui Lebuk că nu mai vinde vaca. Lebuk i-a răspuns nervos : *Ai s-o pierzi de tot, are să piară ! ...* dar femeia nu a mai vândut vaca, a îngrijit-o cu fel de fel de reţete bătrâneşti şi a salvat-o, având lapte pentru copii"[607].

O întâmplare cu tâlc despre negustori evrei ne-a povestit Arcadie Sahlean, de 89 ani, din Stulpicani :

„Eram copil de vreo şapte ani când bunicul meu Dumitru Sahlean m-a luat prima dată la târg la Humor. În fiecare an, toamna târziu ori la începutul iernii, el vindea la târg doi juncani. Şi în anul acela a dus doi. Am mers cu carul cu boi. Când am ajuns în târg, bunicul a coborât din car şi a luat boii de funie şi i-a mânat ca să-i ducă să-i lege de un ţiitor. Era îmbrăcat cu un cojoc mare, cu mâneci largi. La un moment dat s-a aplecat şi a luat de jos un pachet lunguieţ pe care l-a băgat în mânecă. Eu l-am întrebat ce a găsit, dar el mi-a răspuns pe un ton răstit că nu a găsit nimic. După ce a legat boii de ţiitor au început a veni negustorii care se târguiau cu bunicul. Dar am văzut că erau tare agitaţi negustorii aceia. Toţi erau evrei şi erau negustori de vite şi de cai. După o vreme a venit darabana[608] *de la primărie, adică acela care bătea doba şi anunţa ştirile de la primărie. Auzind doba, oamenii s-au strâns în jurul lui. Un evreu s-a suit pe o căruţă şi a spus că s-a pierdut un pachet cam aşa de lung, cam aşa de*

607. Victor Ambroş, *op. cit.*, p. 8.

608. Termenul *darabană* cu sensul de „tobă", pronunţat *dobă*, este la originea poreclei *Daraban*.

Scanned with OKEN Scanner

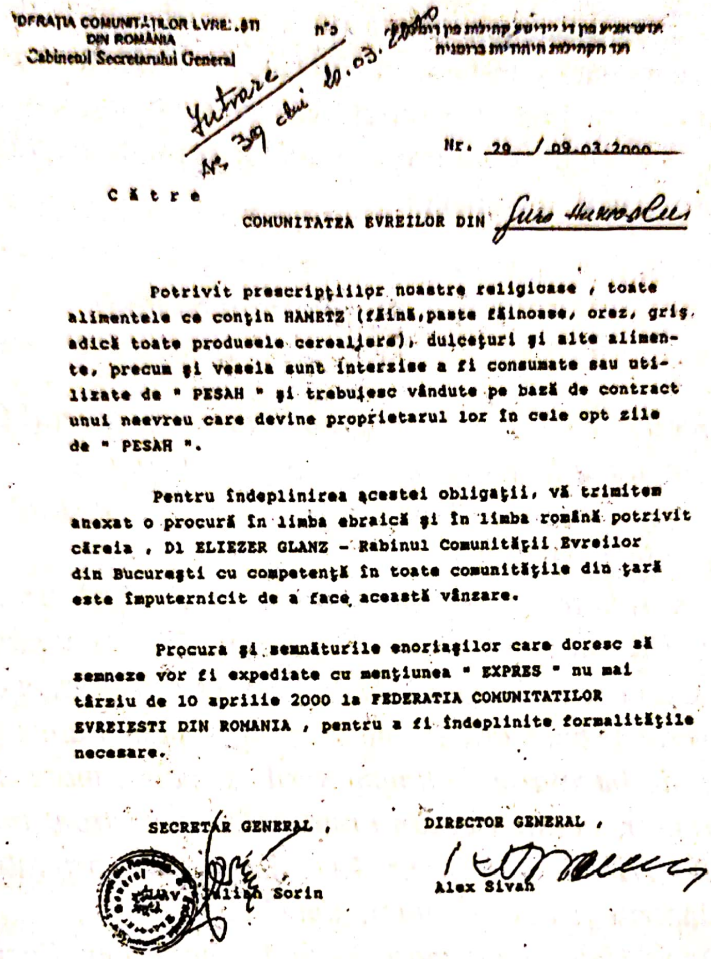

FEDERAŢIA COMUNITĂŢILOR EVREIEŞTI DIN ROMÂNIA
Cabinetul Secretarului General

Nr. 29 / 09.03.2000

C ă t r e

COMUNITATEA EVREILOR DIN Iaşi

Potrivit prescripţiilor noastre religioase , toate alimentele ce conţin HAMETZ (făină,paste făinoase, orez, griş adică toate produsele cerealiere), dulceţuri şi alte alimente, precum şi vesela sunt interzise a fi consumate sau utilizate de " PESAH " şi trebuiesc vândute pe bază de contract unui neevreu care devine proprietarul lor în cele opt zile de " PESAH ".

Pentru îndeplinirea acestei obligaţii, vă trimitem anexat o procură în limba ebraică şi în limba română potrivit căreia , Dl ELIEZER GLANZ - Rabinul Comunităţii Evreilor din Bucureşti cu competenţă în toate comunităţile din ţară este împuternicit de a face această vânzare.

Procura şi semnăturile enoriaşilor care doresc să semneze vor fi expediate cu menţiunea " EXPRES " nu mai târziu de 10 aprilie 2000 la FEDERATIA COMUNITATILOR EVREIESTI DIN ROMANIA , pentru a fi îndeplinite formalităţile necesare.

SECRETAR GENERAL ,
Silviu Sorin

DIRECTOR GENERAL ,
Alex Sivan

Dispoziţie cu privire la strângerea hameţului

mare, cu mulţi bani şi cine l-a găsit să facă bine să-l dea de bună voie că de nu vin poliţaii şi fac percheziţie şi la cine se va găsi, acela va fi băgat la ghiriht.

Bunicul meu a scos pachetul, a zis că el l-a găsit şi l-a dat evreului, care l-a desfăcut şi atunci am văzut că erau mulţi bani. Bunicul a spus că i s-ar cuveni şi lui o plată, la care evreul a zis să meargă la poliţie. S-au dus cu toţii acolo, unde bunicul a povestit încă o dată cum a găsit banii şi a cerut din nou o plată pentru gestul său. Evreul a răspuns : «Ce bani vrei, bade ? Aiştia-s banii noştri. Na-ţi câţiva griţari şi du-te şi cumpără-ţi o funie şi te spânzură că ai fost prost şi n-ai ştiut să păstrezi banii». Şi nu i-a dat nimic. Nu după mult timp, moşneagul s-a îmbolnăvit şi a căzut la pat. Veneau la el fraţii lui, neamurile şi-i ziceau : «Măi Dumitru, de ce ai fost tu prost şi ai dat banii la acela, că ţi-o dat o funie ca să te spânzuri în loc să-ţi dea şi ţie o răsplată ? Amu ţi-ar fi prins bine la doctori ! ».

Pe evreu îl chema Marcovici. Ţin minte întâmplarea şi numele lui până mor".

Printre puţinele documente care atestă trăirea evreilor în Stulpicani şi pe care le-am consultat, se numără şi testamentul lui Gedalie Held, care este întocmit în anul deportări, dar care nu lasă să se întrevadă vreo premoniţie în legătură cu viitoarea sa dispariţie, ori cu destinul tragic al atâtor evrei de pe văile noastre. Redăm in extenso respectivul document :

Testament[609]

Subsemnatul, Gedalie Held, comerciant din Stulpicani, judeţul Câmpulung Moldovenesc, în deplinătatea facultăţilor mele mintale şi în deplină libertate a voinţei mele, dispun, după încetarea mea din viaţă, averea ce va rămâne după urma morţii mele să se împartă astfel :

1. Fiului meu Abraham Moses Held îi las în deplină proprietate şi stăpâniredin casa nr. 381 din corpul tabular, plasa nr.275, conţinând 6 (şase) odăi, 4 (patru) odăi, şi anume : odaia din faţă care serveşte de prezent ca băcănie, odaia mare, care serveşte de bucătărie în timpul iernii, situată alături de băcănie, tinda , care serveşte de bucătărie în timpul verii, şi odaia mare alăturea de tindă, servind ca dormitor, aceste trei din urmă odăi având front înspre curte, apoi jumătate indiviză (1/2) din parcela nr. 4 1/2 din acelaşi corp tabular şi una jumătate (1/2) din clădirile accesorii situate lângă casă.

2. Fiului meu David Held, odaia mare din faţă în hotar nemijlocit cu corpul tabular, plasa nr. 832, din Stulpicani (Frizeria Haas) şi odaia mică din faţă situată lângă ea, servind bucătăria, făcând parte din casa nr. 381 din corpul tabular, plasa nr. 275 Stulpicani, apoi jumătatea indiviză (1/2) din parcela nr. 4 1/2 din acelaşi corp tabular, şi una jumătate (1/2) din clădirile accesorii, situate lângă casă.

În caz dacă fiul meu David ar vinde partea lui de mai sus, atunci acesta este obligat să o vândă fiului meu Abraham Moses.

3. Fiicei mele Rosa Held, măritată Sobe, îi las în deplină proprietate şi stăpânire corpul tabular, plasa nr. 832 din comuna cadastrală Stulpicani cu dreptul de servitute lipit de el.

În caz dacă această fiică ar vrea să vândă imobilulu de mai sus, atunci ea este obligată a-l vinde numai fiului meu Abraham Moses.

4. Fiicei mele Ella Held, măritată Biener, îi las în deplină proprietate şi stăpânire din corpul meu tabular, plasa nr. 865 din comuna cadastrală Stulpicani 8 sau 9 prăjini de teren de arătură, situat de-a lungul casei, curţii şi grajdului ei, întinzându-se de la drumul public până la cimitirul ortodox român, în hotar cu Josef Weber, drumul public, restul locului meu şi cimitirul ortodox român.

Scanned with OKEN Scanner

5. Fiicei mele Coca, zisă Fanny Held, măritată Tennehaus, şi fiului meu Leib Held las în jumătate restul din corpul tabular, plasa nr. 865 din comuna cadastrală Stulpicani.

6. Uzufructul viager asupra tuturor imobilelor mele şi dreptul de locuinţă în casa nr 381 din corpul tabular nr 275 din Stulpicani le las soţiei mele Lea Held.

Remarc că am înzestrat-o pe deplin pe fiica mea Ella, dându-i în anul 1914 o dotă de 6000 coroane austrice şi ca zestre mobile, lingerie şi îmbrăcăminte în valoare de 6000 coroane austriece, apoi divorţându-se ea şi remăritându-se în anul 1920 pe cheltuiala mea, i-am dat ajutorul bănesc timp de 10 ani.

Fiicei mele Rosa i-am dat în anul 1926 ca dotă 300.000 lei în numerar şi am înzestrat-o cu mobile, lingerie şi îmbrăcăminte în valoare de 100.000 lei.

Fiicei mele Fanny, zisă Coca, i-am dat în anul 1934 ca dotă 255.000 lei şi am înzestrat-o cu mobile, lingerie şi îmbrăcăminte în valoare de 120.000 lei.

Pe fiii mei David şi Leib i-am satisfăcut de asemenea pe deplin, pe când fiul meu Abraham Moses nu a primit de la mine nimic, având serviciu şi apoi făcând comerţ cu lemne s-a întreţinut şi căsătorit cu banii proprii şi dându-mi încă mie ajutor bănesc.

Aceasta este ultima voinţă a mea.

Stulpicani, 9 mai 1940
Semnătura : Gedalie Held
Ca redactor şi martor : Siegfried Kapise, în Stulpicani

ROMANIA
Judecătoria de pace rurală Stulpicani
Judeţul Câmpulung

Proces-verbal
dresat astăzi, anul 1940, luna mai, ziua 9,

În pretoriul acestei judecătorii şi în faţa noastră Frantz Kaostrakiewicz, judecătorul acestui ocol, asistat de dl. Victor Popescu, grefierul judecătoriei, s-au prezentat în persoană dl. Gedalie Held, comerciant din Stulpicani, judeţul Câmpulung, a cărui identitate am constatat-o prin Siegfried Kapise, avocat din Stulpicani, personal cunoscut nouă, care a servit de scriitor şi redactor al testamentului, cerând prin petiţia înregistrată la nr. ... din 9 mai , autentificarea prezentului testament cu data Stulpicani, 9 mai 1940, scris într-un exemplar.

După ce am văzut exemplarul sus menţionatului testament, pentru neschimbare am citit acest testament din cuvânt în cuvânt în auzul şi în faţa

Scanned with OKEN Scanner

martorului Siegfried Kapise şi a testatorului Gedalie Held, care la întrebările puse de noi ne-a declarat că acest testament este al lui, scris şi redactat cu consimţământul lui, că este făcut în libera lui voinţă, că voieşte a-l autentifica şi că originalul este semnat de domnia sa cu semnătura proprie şi de martorul pentru identificarea testatorului, prin propria semnătură.

Dl. avocat Siegfried Kapise ne-a declarat că domnia sa a scris şi redactat actul, respectiv testamentul, după cererea şi voinţa testatorului Gedalie Held din comuna Stulpicani, judeţul Câmpulung.

În urmă am pus pe testatorul Gedalie Held şi pe martor de au subscris în faţa noastră, tot în modul arătat mai sus, exemplarul prezentat nouă neiscălit ce urmează a se păstra la dosar.

Noi

luând act de aceste declaraţiuni ale testatorului şi martorului pentru identitatea lui,

dăm autenticitatea legală acestui testament scris pe una coală de hârtie simplă, la care s-a anulat un timbru mobil de 32 lei fiscal, 2 lei aviaţie şi doi lei judiciar pentru autentificare, duplicatul fiind scris pe una coală hârtie simplă pe care s-a anulat un timbru de 8 lei fiscal, 2 lei aviaţie şi 2 lei judiciar, iar pe cererea pentu autentificare, un timbru de 9 lei fiscal, 1leu aviaţie şi 10 lei judiciar.

Drept pentru care am dresat prezentul proces-verbal, semnat de noi şi de grefier.

Judecător şef,
Semnătura

Grefier,
Semnătura

În completare la aceste sumare pagini despre evreii care au trăit cândva pe văile noastre, publicăm lista celor care au fost originari din satele bazinului şi au dispărut ori şi-au găsit odihna veşnică în pământurile transnistrene, în anii deportării. Datele au fost extrase din cartea lui Sharaga Yeshurun (Jurgrau) *Gura Humora A Small Town In Southern Bukovina. The History of its Jewish Community,* Israel, 1997, p. 204 *sq.* Versiunea în limba română a respectivei lucrări nu conţine şi listele cu evreii dispăruţi sau morţi în calvarul transnistrean.

Fără a avea posibilitatea de a verifica dacă listele sunt complete sau nu (stulpicănenii susţin că şi Gedalie Held ar fi murit în anii deportării, dar nu apare în listă), sau dacă nu conţin erori, am reţinut următoarele nume (în paranteză este redat numele avut înainte de căsătorie) :

Scanned with OKEN Scanner

Nume	Prenume	Locul naşterii	Locul şi anul Dispariţiei	Cauza Morţii
Adelsberg	Viktor	Frasin	Edineţ, 1942	Dispărut pe drum
Aharon	Haim-Josef	Frasin	Edineţ, 1942	Dispărut pe drum
Altkopf	Fockel	Frasin	Şargorod, 1942	Tifos
Altkopf	Anna	Frasin	Şargorod, 1942	Tifos
Altkopf	Abraham	Frasin	Şargorod, 1942	Tifos
Altkopf (Silberbusch)	Rivka	Frasin	Şargorod, 1942	Tifos
Altkopf	Fiul lui Abraham	Frasin	Şargorod, 1942	Tifos
Altkopf	Fiica lui Abraham	Frasin	Şargorod, 1942	Tifos
Altkopf	Hersch	Frasin	Moghilev, 1941	Tifos
Altkopf (Freier)	Rosi	Frasin	Moghilev, 1941	Tifos
Altkopf	Mendel	Frasin	Şargorod, 1942	Tifos
Altkopf	Shmuel-Zeev	Frasin	Şargorod, 1942	Tifos
Baer	Itzhak	Frasin	Moghilev, 1943	Tifos
Baer	Michael	Frasin	Moghilev, 1943	Tifos
Bernstein	Abraham	Frasin	Djurin, 1942	Foame
Bernstein	Hersch	Frasin	Djurin, 1942	Foame
Bernstein (Salzberg)	Rachel-Lea	Frasin	Moghilev, 1942	Foame
Bernstein	Isidor	Frasin	Djurin, 1942	Foame
Blum	Wolf	Stulpicani	Djurin, 1943	Tifos
Blum	Leopold	Stulpicani	După Bug, 1942	Ucis de germani
Blum (Seller)	Feiga-Rivka	Stulpicani	După Bug, 1942	Ucis de germani
Drasinover	Marcus	Frasin	Obochov, 1942	Tifos
Drasinover	Berta	Frasin	Obochov, 1942	Tifos
Drasinover	Leibu	Frasin	Obochov, 1942	Tifos
Drasinover	Heinrich	Frasin	Obochov, 1942	Tifos
Eisenkraft	Elkana	Frasin	Murafa, 1943	Tifos
Eisenkraft	Toibe	Frasin	Murafa, 1942	Tifos
Eisenkraft	Itzhak	Frasin	Murafa, 1943	Tifos
Eisenkraft	Pessia-Lea	Frasin	Murafa, 1943	Tifos
Eisenkraft	Hersch	Frasin	Murafa, 1943	Tifos
Eisenkraft	Toibe	Frasin	Murafa, 1943	Tifos
Ellenberg	Marcus	Frasin	Moghilev, 1942	Tifos
Finkler	Simon	Stulpicani	Moghilev, 1942	Tifos
Finkler (Druckman)	Haia Lea	Stulpicani	Moghilev, 1944	Tifos
Fischer	Isidor	Frasin	Moghilev, 1942	Tifos
Fischer	Sender	Frasin	Kopaigorod, 1942	Tifos
Fischer	Joel	Frasin	Şargorod, 1942	Tifos
Genser (Jurgrau)	Berta	Frasin	Moghilev, 1942	Foame

Scanned with OKEN Scanner

Nume	Prenume	Locul naşterii	Locul şi anul Dispariţiei	Cauza Morţii
Genser	Mendel	Frasin	Moghilev, 1942	Foame
Genser	Emanuel	Frasin	După Bug, 1944	Ucis de germani
Genser	Gerschon fiul lui Hersch	Frasin	După Bug, 1942	Ucis de germani
Genser (Schaeffer)	Sabine	Frasin	După Bug, 1942	Ucis de germani
Genser	David	Frasin	Moghilev, 1941	Tifos
Genser	Gerschon fiul lui Israel	Frasin	Lucineţ, 1942	Ucis de germani
Genser (Merdler)	Klara	Frasin	Lucineţ, 1942	Ucis de germani
Gewolb	Elias	Stulpicani	Djurin, 1942	Foame
Harth	Josef	Bucşoaia	Şargorod, 1942	Tifos
Harth	Jakob	Bucşoaia	Şargorod, 1942	Tifos
Harth	Jeanette	Bucşoaia	Kasmazov, 1942	Ucis de germani
Jaeger	Leibisch	Frasin	Moghilev, 1941	Tifos
Jaeger (Sommer)	Machla	Frasin	Skazinetz, 1943	Ucis de români
Katz	Rosa	Frasin	Moghilev, 1942	Tifos
Katz	Hersch	Frasin	Kasmazov, 1943	Tifos
Katz	Else	Frasin	Kasmazov, 1943	Tifos
Katz	Motti	Frasin	Moghilev, 1941	Tifos
Katz	Moritz	Frasin	Juozka, 1941	Ucis de români
Katz	Marcus	Frasin	Juozka, 1941	Ucis de români
Katz	Yeshayahu	Frasin	Juozka, 1941	Ucis de români
Kirschenbaum	Jakob	Stulpicani	Obochov, 1942	Tifos
Kirschenbaum (Freier)	Shlomo	Stulpicani	Moghilev, 1942	Foame
Kirschenbaum	Lea	Stulpicani	Moghilev, 1942	Foame
Kirschenbaum	Henia	Stulpicani	Moghilev, 1942	Foame
Kirschenbaum	Hana	Stulpicani	Moghilev, 1942	Foame
Koerner	Getzel	Frasin	Şargorod, 1942	Tifos
Koerner (Schieber)	Sheindel	Frasin	Şargorod, 1942	Tifos
Koerner	Ester	Frasin	Şargorod, 1942	Tifos
Koerner	Abraham	Frasin	Şargorod, 1942	Tifos
Laufer	Pepi	Frasin	Moghilev, 1942	Foame
Laufer	Mizzi	Frasin	Moghilev, 1942	Tifos
Laufer	Coca	Frasin	Moghilev, 1942	Tifos
Lazar	David	Frasin	Murafa, 1943	Tifos
Lazar (Fischel)	Gusta	Frasin	Murafa, 1943	Tifos
Lazar	Sigi	Frasin	Murafa, 1943	Tifos
Lecker	Adolf	Stulpicani	Djurin, 1942	Tifos
Lecker	Hersch	Stulpicani	Moghilev, 1943	Tifos
Lecker	Josef	Stulpicani	Djurin, 1943	Tifos

Scanned with OKEN Scanner

Nume	Prenume	Locul naşterii	Locul şi anul Dispariţiei	Cauza Morţii
Leder	Haim	Stulpicani	Berşad, 1942	Tifos
Leder (Halstuch)	Babzia	Stulpicani	Berşad, 1942	Tifos
Leder	Fiul lui Haim*	Stulpicani	Berşad, 1942	Tifos
Leder	Fiul lui Haim**	Stulpicani	Berşad, 1942	Tifos
Leder	Golda	Stulpicani	Moghilev, 1942	Tifos
Leder	Paula	Stulpicani	Berşad, 1942	Tifos
Leib	Zwi-Hersch	Frasin	Moghilev, 1942	Tifos
Leib	Jetti	Frasin	Moghilev, 1942	Tifos
Maidanek (Schaechter)	Regina	Frasin	Moghilev, 1943	Tifos
Maidanek	Helene	Frasin	Moghilev, 1943	Tifos
Montag	Itzhak	Bucşoaia	Obochov, 1941	Tifos
Pecht	Sima	Bucşoaia	Berşad, 1942	Tifos
Pecht	Bluma	Bucşoaia	Berşad, 1942	Tifos
Pecht	Adolf	Bucşoaia	Berşad, 1942	Tifos
Pisatiner	Josef	Frasin	Murafa, 1942	Tifos
Pistiner	Meir	Frasin	Murafa, 1942	Tifos
Pistiner	Sara	Frasin	Murafa, 1942	Tifos
Pistiner	Haim	Frasin	Murafa, 1942	Tifos
Pollak	Moshe-Michael	Frasin	Moghilev, 1942	Tifos
Pollak	Nachum	Frasin	Moghilev, 1942	Tifos
Pollak	Rosa	Frasin	Moghilev, 1942	Tifos
Pollak	Mordechai-Shalom	Frasin	Moghilev, 1942	Tifos
Prostak	Abraham	Frasin	Spre Ataki, 1941	Ucis de ucraineni
Prostak (Dalfin)	Henia	Frasin	Spre Ataki, 1941	Ucis de ucraineni
Prostak	Haim fiica lui Abraham	Frasin	Spre Ataki, 1941	Ucis de ucraineni
Prostak	Benjamin	Frasin	Spre Ataki, 1941	Ucis de ucraineni
Prostak	Tochter	Frasin	Spre Ataki, 1941	Ucis de ucraineni
Riesel	Nachum	Stulpicani	Moghilev, 1942	Tifos
Ringler	Shlomo	Stulpicani	Moghilev, 1942	Tifos
Ringler	Moshe	Stulpicani	Djurin, 1941	Tifos
Ringler (Silberbush)	Batia	Stulpicani	Djurin, 1941	Tifos
Ringler	Mottel	Stulpicani	Djurin, 1941	Tifos
Ringler	Jakob	Stulpicani	Djurin, 1941	Tifos
Rippel	Aisik	Stulpicani	Murafa, 1942	Tifos
Rippel	Riva	Stulpicani	Murafa, 1942	Tifos
Rippel	Henzia	Stulpicani	Murafa, 1942	Tifos
Robinson	Dov	Stulpicani	Şargorod, 1941	Foame
Robinson	Therese	Stulpicani	Şargorod, 1941	Foame
Rosenblum	Jakob	Frasin	Moghilev, 1942	Tifos

Scanned with OKEN Scanner

Nume	Prenume	Locul naşterii	Locul şi anul Dispariţiei	Cauza Morţii
Rosenblum	Golda	Frasin	Moghilev, 1942	Tifos
Rosenblum	Abraham	Frasin	Moghilev, 1942	Tifos
Rosenblum	Hinda	Frasin	Moghilev, 1942	Tifos
Rosenblum	Elias	Frasin	Şargorod, 1942	Tifos
Rosenblum (Laufman)	Miriam	Frasin	Şargorod, 1942	Tifos
Rosenblum	Lea	Frasin	Şargorod, 1942	Tifos
Schneider	Meir	Frasin	Moghilev, 1944	Tifos
Schneider	Sara	Frasin	Moghilev, 1941	Tifos
Schneider	Efraim	Frasin	Moghilev, 1941	Tifos
Schneider	Josef	Frasin	Kopaigorod, 1941	Tifos
Schneider (Laufman)	Sheindl	Frasin	Kopaigorod, 1941	Tifos
Stark	Abraham	Frasin	Criszopol, 1943	Ucis de germani
Stark	Eliahu	Frasin	Criszopol, 1943	Ucis de germani
Stark	Moshe	Frasin	Russland, 1943	Dispărut
Stark	Haia	Frasin	Moghilev, 1943	Tifos
Stein	Jetti	Frasin	Murafa, 1942	Tifos
Stein	Yeheskiel	Frasin	Trihati, 1943	Ucis de români
Tabak	Nathan	Bucşoaia	Djurin, 1943	Tifos
Winter	Hersch	Bucşoaia	Moghilev, 1942	Tifos

* Primul fiu al lui Haim Leder.
** Al doilea fiu al lui Haim Leder

După cum s-a putut constata, evreii au trăit în satele bazinului Suha Bucovineană un număr mare de decenii, care ar putea să ajungă chiar până la un secol. Fără documente care să ateste cu certitudine anii când s-au aşezat în zonă, nu riscăm o datare sigură.

Tabelul publicat de către Sharaga Jurgrau, din care am extras numele de mai sus, oferă şi date cu privire la vechimea aşezării evreilor în satele bazinului. Sunt înregistraţi ca născuţi în satele noastre următorii evrei care şi-au pierdut viaţa în anii deportării (reproducem doar numele celor născuţi până în anul 1880; după acest an numărul evreilor născuţi în zonă creşte considerabil): în Bucşoaia sunt înregistraţi Montag Itzak – 1855, Pecht Sima – 1870, Tabak Nathan – 1880; în Frasin: Aharon Haim-Josef – 1862, Altkopf Hersch – 1866, Altkopf Rosi – 1868, Baer Michael – 1863, Bernstein Rachel-Lea – 1875, Bernstein Hersch – 1876, Jaeger Leibish – 1871, Jaeger Machla – 1880, Katz Motti – 1871, Katz Marcus – 1876, Kessler Shifra – 1877, Lecker Josef – 1874, Leib Zwi Hersch – 1872, Leib Jetti – 1874, Pistiner Meir – 1877, Rosenblum

609. Arh. Naţ. Suceava, Fond *Judecătoria rurală de pace Stulpicani*, Dosar 1/1940, f. 133.

Scanned with OKEN Scanner

Jakob - 1860, Rosenblum Golda - 1862, Rosenblum Abraham - 1872, Rosenblum Hinda - 1873, Rosenblum Elias - 1875, Rosenblum Lea - 1876, Schneider Meir - 1875, Stark Haia - 1871 ; în Stulpicani : Blum Wolf - 1873, Finkler Simon - 1869, Fischel Haia Leia - 1878, Fischer Isidor - 1880, Genser Berta - 1880, Leder Golda - 1867, Riesel Nachum - 1866, Robinson Dov - 1876, Robinson Therese - 1878.

Condicile cronicale de la parohiile din Negrileasa şi din Gemenea atestă prezenţa evreilor înainte de 1890, aşa cum s-a arătat mai sus..

Este de remarcat faptul că în perioada interbelică, evreii au avut o importantă contribuţie la conturarea vieţii social-culturale a zonei la care ne-am referit. În schimb, după deportarea lor, în toamna anului1940, aceştia au mai dăinuit o perioadă de timp în memoria bătrânilor noştri, care i-au cunoscut şi cu care au convieţuit. O dată cu dispariţia generaţiilor vârstnice, se duce definitiv în uitare orice amintire despre sălăşluirea evreilor în satele noastre. Aceste sumare pagini despre evreii de pe Suha Bucovineană se vor o menţinere trează în memoria localnicilor a unei perioade de convieţuire interetnică paşnică pe această palmă de pământ bucovinean.

Scanned with OKEN Scanner

CUPRINS

Prefață 7
Argument 9
Abrevieri și prescurtări 14

Structura satelor și aspecte ale arhitecturii locale 15
Arhitectura 20
Economia camerei 49
Portul popular 60
Ocupații și îndeletniciri tradiționale 79
Obiceiurile sărbătorilor de iarnă 106
I. Crăciunul și Boboteaza 106
II. Anul Nou 147
Obiceiuri rituale. Ciclul familial 186
I. Nașterea și botezul 186
II. Nunta 211
III. Înmormântarea 258
Tradiții de Paști 310
Universul mitico-magic 321
Credințe și practici cu rol benefic 332
I. Protecția gospodăriei 336
II. Vremea și prognoza 339
III. Profețiile bobilor 345
IV. Interpretarea semnelor. Recomandări. Diverse credințe 347
Credințe legate de unele sărbători și de unele zile de peste an 352
Bolile și leacurile băbești 373
Tratarea bolilor animalelor 383
Descântece, vrăji și alte credințe 396
Bolta cerească 418
Din obiceiurile minoritarilor 424
I. Nemții 424
II. Evreii 442
Lista informatorilor 478

Scanned with OKEN Scanner

TABLE OF CONTENTS

Introduction 7
Argument 9
Abbreviations 14

Village's structure and appearances of local architecture 15
Architecture 20
Room's arrangements 49
Folk costume 60
Traditional work and occupations 79
Winter holiday customs 106
I. Christmas and Epiphany 106
II. New Year 147
Ritual customs. Family cycle 186
I. The birth and the christening 186
II. The wedding 211
III. The funeral 258
Easter traditions 310
The mythical-magic universe 321
Believes and practice with benefic role 332
I. Household protection 336
II. Weather and prognostication 339
III. Beans predictions 345
IV. Signs interpretation. Recommendations. Miscellaneous believes .. 347
Believes about some holiday and days over the year 352
Old Woman's treatments and illnesses 373
Treatments for animal illnesses 383
Exorcisms, spells and other believes 396
The canopy of heaven 418
From minorities customs 424
I. Germans 424
II. Jews 442
Informers list 478

Scanned with OKEN Scanner

INHALTSVERZEICHNIS

Vorwort 7
Begründung 9
Verkürzungen und Abkürzungen 14

Struktur der Dörfer und Aussehen der örtlichen Architektur 15
Die Architektur 20
Hauswirtschaft des Zimmers 49
Die Volkstracht 60
Herkömmliche Berufe und Beschäftigungen 79
Sitten der Winterfeiertage 106
I. Die Weihnachten und das Dreikönigfest 106
II. Das Neujahr 147
Ritualsitten. Der Lebensgang der Familie 186
I. Die geburt und die Taufe 186
II. Die Hochzeit 211
III. Die Beerdigung 258
Osterntraditionen 310
Das mythisch - magische Universum 321
Glauben und Gebräuche mit günstiger Rolle 332
I. Der Schutz des Haushaltes 336
II. Das Wetter und die Wettervorhersage 339
III. Die Körnerwahrsagungen 345
IV. Ausdeutung der Zeichen. Empfehlungen. Verschiedene Glauben . 347
Glauben, die mit einigen Feiertagen und anderen Tagen des Jahres verbunden sind 352
Krankheiten und Altweibermittel 373
Behandlung der Krankheiten der Tiere 383
Beschwörungen, Zaubereien und andere Glauben 396
Das Himmelszelt 418
Aus den Sitten der Völkerminderheiten 424
I. Die Deutschen 424
II. Die Juden 442
Liste der Auskunftsgeber 478

Scanned with OKEN Scanner

SOMMAIRE

Préface 7
Argument 9
Abréviations 14

Structure des villages et aspects de l'architecture locale 15
L'architecture 20
Économie de la chambre 49
Costume traditionnel 60
Occupations et métiers traditionnels 79
Coutumes des fêtes d'hiver 106
I. Le Noël. L'Epiphanie 106
II. Le Nouvel An 147
Coutumes rituels. Le cycle familial 186
I. La naissance et le baptême 186
II. Le mariage 211
III. L'enterrement 258
Traditions de Pâques 310
Univers mythique et magique 321
Croyances et pratiques à fonctions bénéfiques 332
I. La protection du ménage 336
II. La prévision du temps 339
III. Dire la bonne aventure à l'aide de fèves 345
IV. L'interprétation des signes. Recommandations. Diverses croyances 347
Croyances liées de quelques fêtes et de quelques jours d'outre année .. 352
Maladies et les remèdes de bonne femme 373
Le traitement des maladies des animaux 383
Incantations, sorcelleries et autres croyances 396
Voûte céleste 418
Quelques coutumes des minorités nationales 424
I. Les Allemands 424
II. Les Juifs 442
Liste du informateurs 478

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

PAGINĂ PUBLICITARĂ

S.C. „NAŢIONAL BERE HOLDING" S.A. Iaşi - lider incontestabil pe piaţa berii din Moldova, - produce şi comercializează o gamă largă de sortimente de bere şi se bucură de o veche tradiţie pe meleagurile moldave.

Dacă în Moldova berea era atestată indirect prin semnalarea *sladniţelor* încă de pe vremea lui Alexandru cel Bun (în 1402), în schimb, la Iaşi, se ştie cu certitudine că gulerata licoare era băută cu plăcere la curtea lui Vasile Lupu, după cum ne povesteşte vestitul călător Paul de Alep, care participase în 1653 la un banchet domnesc : „De fiecare dată, după ce golise mai multe pahare de vin, el [voievodul Vasile Lupu] bea un pocal de bere, căci aceasta era rece...".

Prima fabrică de bere din Iaşi este atestată documentar pe vremea domnitorului Alexandru Ioan Mavrocordat (1 august 1786) şi fusese făcută de către danezul Iohan Goldzric Herlitz, care fusese şi primul doctor al spitalului Sf. Spiridon. Acesteia, care a ars în jurul anilor 1821 – 1822, i-au urmat altele (în 1865 erau în Iaşi opt fabrici de bere), dintre care mai dăinuie şi astăzi doar fabrica zidită în 1846 de către germanul Iohan Zweck şi devenită mai târziu fabrica „Zimbru" (atestată sub această denumire în 1890).

În lumea producătorilor de bere, actuala societate comercială „Naţional bere holding", este privatizată cu capital integral românesc, are o fabrică de bere, - unitate modernă construită în două etape (1974 şi 1980), cu o capacitate anuală de 455 000 hl, - şi o fabrică proprie pentru producerea malţului, în care se prelucrează peste 12 000 tone de orz şi orzoaică pe an.

La S.C. „Naţional bere holding" S.A. berea se fabrică după tehnologiile tradiţionale, care asigură produsului calitatea de băutură spumantă. Mustul primitiv se prepară din malţ şi cereale de calitate, folosindu-se pentru aromă, la fierbere, hameiul (peleţi). Fermentarea

primară a mustului primitiv şi maturarea berii tinere se realizează doar prin procedee clasice. După condiţionare (răcire, fermentare, filtrare şi liniştire), berea este îmbuteliată fie în butelii de sticlă, fie în butoaie de inox de tip KEG.

Sortimentele de bere fabricate sub marcile „Coroana" şi „Zimbru", personalizate prin gustul pronunţat hameiat şi plinătatea berii, pot fi uşor recunoscute după sigla firmei şi culorile sale specifice: roşu, verde, negru şi auriu. La berile „Coroana" şi „Zimbru" se remarcă gustul, perlajul şi proprietăţile spumei, toate fiind conferite exclusiv prin impregnarea naturală cu dioxid de carbon, în faza de maturare a berii. De aceea, acestea sunt apreciate de către consumatorii din ţară, cu precădere de către cei din Moldova, dar şi de către cei din Republica Moldova, unde societatea exportă o parte a producţiei sale. Aceasta a fost posibil pentru că s-a pus un accent deosebit pe controlul şi asigurarea calităţii conform standardelor europene. Comparativ cu celelalte mărci de bere, marcile „Coroana" şi „Zimbru" ocupă primul loc în preferinţele consumatorilor din municipiul şi judeţul Iaşi.

Se ştie că berea este o băutură excelentă, bogată în vitamine din grupul B, un bun donator de potasiu şi că are o deosebită capacitate de rehidratare, de care avem mare nevoie cu toţii în anotimpul călduros.

Oricine doreşte să consume o bere naturală, făcută după reţete clasice, nemţeşti, poate să-şi ofere cu deosebită plăcere unul dintre sortimentele COROANA sau ZIMBRU.

Scanned with OKEN Scanner

Fundația Bucovina

mulțumește sponsorilor săi care au sprijinit proiectul ***Monografii bucovinene*** *și își face o onoare din a prezenta lista acestora în ordine alfabetică :*

S. C. "Bragu Union Romania" S.A. București
S. C. "Ceramica " S.A Iași
S. C. "Cemimco " S.A Frumu, județul Suceava
S.C. "Dosaftei" S.A. Iași
S. C. "National Beve Holding " S.A Iași

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

Fundaţia Bucovina

mulţumeşte sponsorilor săi care au sprijinit proiectul *Monografii bucovinene* şi îşi face o onoare din a prezenta lista acestora în ordine alfabetică :

S. C. "Brau Union Romania" S.A. Bucureşti
S. C. "Ceramica " S.A Iaşi
S. C. "Cominco " S.A Frasin, judeţul Suceava
S.C. "Dosoftei" S.A. Iaşi
S. C. "Naţional Bere Holding " S.A Iaşi

Pe coperta 4 :

Moşul cu pipă

portret realizat de pictorul George baron de Løvendal. Ulei pe carton 0,500 x 0,700 m, semnat şi datat pe verso 1958.

Reproducerea s-a făcut după George baron de Løvendal (1897-1964), Alcor Edimpex SRL, Bucureşti, 2000, p.30

Personajul pictat este **Petrea Negrilean** din satul Ostra.

Scanned with OKEN Scanner

ISBN: 973-9038-08-5

Scanned with OKEN Scanner